

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Estudi i edició crítica de la *Medicina de peccat* de Ramon Llull

Anna Fernàndez Clot

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

ESTUDI I EDICIÓ CRÍTICA
DE LA *MEDICINA DE PECAT* DE RAMON LLULL

VOLUM I. ESTUDI

Anna Fernàndez Clot

TESI DOCTORAL

dirigida pel Dr. Albert Soler i Llopart

PROGRAMA D'ESTUDIS AVANÇATS EN LLENGUA I LITERATURA CATALANES

Departament de Filologia Catalana i Lingüística General

Facultat de Filologia

Universitat de Barcelona

2017

RESUM

La *Medicina de peccat* és un extens tractat en vers de Ramon Llull concebut per a la direcció espiritual dels cristians pecadors que, mitjançant la pràctica d'exercicis devocionals i doctrinals, volen purificar la seva ànima i encaminar-se a la via de salut eterna. L'estructura de l'obra està integrada per diferents parts i capítols que constitueixen unitats formals i de sentit, les quals poden ser llegides per separat. Aquesta característica va donar lloc, des de ben aviat, a una doble transmissió del text: la del tractat com a conjunt compost per diverses parts i la d'unitats parcials del text que han estat desvinculades de la macroestructura i difoses com a opuscles autònoms.

Aquesta tesi doctoral té l'objectiu d'oferir un estudi del conjunt de la tradició de la *Medicina de peccat*, una reconstrucció del text basada en l'anàlisi ecdòtica de tota la tradició i una interpretació del tractat en vers que tingui en compte la posició que ocupa aquest text en el marc de la producció lul·liana i en relació amb el conjunt d'estratègies desenvolupades per l'autor per tal de promoure el seu programa intel·lectual i els seus projectes missionals d'una manera eficaç. Amb aquest propòsit, s'han ordenat i analitzat totes les dades textuais i històriques conegudes que fan referència a la composició i a la transmissió de la *Medicina de peccat* i s'ha preparat una edició crítica del text complet de l'obra, la primera que té en compte tota la tradició manuscrita conservada i que respon a uns criteris filològics objectius.

ABSTRACT

The *Medicina de peccat* is a long treatise in verse by Ramon Llull that was conceived as a spiritual guide for Christian sinners who, through the practice of devotional and doctrinal exercises, want to purify their soul and find their way towards eternal salvation. The structure of this work consists of different parts and chapters that constitute formal and meaningful units, which are susceptible to being read separately from the main piece. Soon this feature caused the text to be disseminated in two different ways: on the one hand, the treatise as a piece consisting of different parts; and, on the other hand, some text units that were disassociated from the macro-structure and disseminated as independent opuscles.

This doctoral thesis aims to offer a study of the whole tradition of the *Medicina de peccat*, a reconstruction of the text based on an ecdotic analysis of all its tradition, and

an interpretation of the versed treatise in which two main aspects are considered: the position of the work regarding Ramon Llull's oeuvre and the strategies carried out by Llull to effectively promote his intellectual programme and his missionary projects. To the purpose of this study, all textual and historical extant-data regarding the composition and the dissemination of the *Medicina de peccat* have been sorted and analysed, and a critical edition of the complete text has been prepared, which is the first one that takes into account the entire textual tradition preserved and that is based on philological objective criteria.

AGRAÏMENTS*

Durant el procés d'elaboració d'aquesta tesi doctoral he pogut comptar amb la guia i el suport d'un bon nombre de persones que, d'una manera o altra, han contribuït a fer molt més planer el recorregut i han fet possible que aquest projecte arribés a port.

En primer lloc, vull manifestar el meu agraïment més profund als professors Lola Badia i Albert Soler, per haver-me obert les portes del Centre de Documentació Ramon Llull tot just acabar la llicenciatura i per haver confiat en mi des del primer dia. A Lola Badia haig d'agrair-li, especialment, que em dirigís el treball de màster sobre la *Medicina de peccat* i que em donés l'oportunitat d'estar sempre al dia de la recerca en estudis medievals. A Albert Soler li vull agrair, primer de tot, que acceptés de dirigir la tesi; també que m'hagi ensenyat els rudiments de l'ofici, que m'hagi acompanyat de biblioteca en biblioteca i, sobretot, que s'hagi mostrat sempre disposat a escoltar-me i a guiar-me. El seu mestratge, el seu suport constant i els seus bons consells són impagables.

Vull donar les gràcies, també, als professors i companys dels Estudis de Filologia Catalana que m'han ajudat sempre que ha calgut i que s'han preocupat per mi durant tots aquests anys. El meu agraïment més sincer a Anna Alberni, Lluís Cifuentes i Joan Santanach, per l'ajuda que m'han brindat en diversos moments i per la seva proximitat. A l'Eulàlia Salvat, per compartir amb mi les fatigues doctorals sense perdre mai el bon humor, per l'hospitalitat i, sobretot, per la seva amistat. També als amics lul·listes, per haver-me acollit, orientat i animat al llarg d'aquest procés. A Anthony Bonner li haig d'agrair la immensa generositat amb què m'ha tractat, l'interès que ha mostrat sempre per la meva recerca i els savis consells que m'ha donat. A Elena Pistolesi i Maribel Ripoll, les valuoses recomanacions que m'han fet des que ens vam conèixer, però, sobretot, la seva inestimable complicitat. A Simone Sari, les converses sobre poesia, les lectures compartides i els bons suggeriments. A Francesc Tous li haig d'agrair que m'hagi fet

* La realització d'aquesta tesi doctoral ha estat possible gràcies a la concessió d'una beca de Formació del Professorat Universitari del Ministeri d'Educació (FPU 2011-2015 – AP2010-0242), que ha estat vinculada al Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona i als projectes de recerca Corpus Digital de Textos Catalans Medievals III (FFI 2011-27844-C03-01) i Corpus Digital de Textos Catalans Medievals i Renaixentistes (FFI 2014-53050-C5-1-P) dirigits per Lola Badia i Pàmies. La concessió d'un ajut per a estades breus del mateix programa FPU em va permetre realitzar una estada de recerca de tres mesos al Raimundus Lullus Institut de l'Albert-Ludwig Universität de Freiburg im Briesgau (2014). Diversos desplaçaments necessaris per a la consulta directa de manuscrits, així com l'adquisició d'alguns documents i materials bibliogràfics, han estat finançats pels successius projectes de recerca dirigits per Lola Badia.

costat durant tot el camí, que hagi estat el millor company d'aventures lul·lístiques que hauria pogut tenir i, per damunt de tot, que sigui tan bon amic.

Voldria fer extensiva la meva gratitud al personal de les biblioteques i dels arxius que amablement m'han obert les portes, m'han facilitat la consulta de manuscrits lul·lians i documents diversos i m'han resolt preguntes i dubtes sempre que ha calgut. No em puc oblidar de les persones que van fer possible que l'estada de recerca al Raimundus Lullus Institut de Freiburg durant la primavera del 2014 fos una de les etapes més lluminoses de la tesi. En primer lloc, agraeixo al professor Peter Walter, aleshores director del centre, que em permetés realitzar l'estada. En segon lloc, vull agrair a Viola Tenge-Wolf l'amabilitat amb què em va tractar i la diligència amb què em va ajudar a resoldre tota mena de tràmits durant l'estada. En tercer lloc, vull donar les gràcies a Uta Feger i a tots els investigadors amb qui vaig poder coincidir al centre, molt especialment a Carla Compagno i a Rafael Ramis, per la cordialitat i el seu fer afable. En quart lloc, voldria manifestar el meu agraïment a Fernando Domínguez, per la seva bona disposició a ajudar-me i, sobretot, per posar-me en contacte amb Monika Beck i Kristiane Hallermann, que em van acollir durant aquells mesos i em van fer sentir com a casa.

Per últim, vull donar les gràcies a totes les persones que han patit de manera col·lateral la meva dedicació a la recerca. A tots els meus amics i a la meva família, per les hores que els he negat durant aquests anys, per la paciència, pels ànims i per l'alegria que em donen dia rere dia. A l'Helena li vull agrair, especialment, que hagi estat tan a prop meu durant aquest temps. A la Montse, que m'hagi cuidat tant. Als meus pares, que m'hagin ensenyat a anar sempre endavant, que m'hagin donat via lliure per fer el meu camí i que hagin confiat en mi. I, sobretot, a en Joan, que m'ha donat tantes coses.

ÍNDIX

VOLUM I. ESTUDI

I. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS.....	15
II. AUTENTICITAT DE L'OBRA, TÍTOLS I REFERÈNCIES	
1. Autenticitat i datació de la <i>Medicina de peccat</i>	23
1.1. Les dades del colofó: autor, data i lloc de composició	23
1.2. Referències a l' <i>opus lul·lià</i>	25
1.3. Testimonis del text i referències en catàlegs	30
2. Títols de l'obra, referències i problemes d'identificació	34
2.1. Títols i referències del tractat	34
2.2. Títols i referències de les parts amb difusió independent	39
2.2.1. La part <i>D'oració</i>	40
2.2.2. El capítol «De trinitat»	44
2.3. Referències probables de parts de la <i>Medicina de peccat</i>	48
3. Hipòtesis sobre la unitat compositiva de l'obra	51
III. ESTRUCTURA I CONTINGUT DE LA <i>MEDICINA DE PECCAT</i>	
1. Estructura integrativa i unitat del discurs	55
1.1. Un electuari moral en vers	60
1.2. La funció estructural i didàctica del jo	72
1.3. La cohesió interna del tractat	81
2. Nivells d'organització del discurs	86
2.1. Parts I-III. El procés penitencial	86
2.1.1. Part I. La contrició dels pecats	90
2.1.2. Part II. La confessió dels pecats	92
2.1.3. Part III. La satisfacció dels pecats	95

2.1.4. Estructura dels capítols de les tres primeres parts	97
2.2. Part IV. Les vies de temptació	99
2.2.1. Seccions temàtiques	104
2.2.2. Estructura dels capítols	106
2.2.3. El capítol «De trinitat», una unitat amb difusió independent	109
2.3. Part V. Un mètode per a l'oració	114
2.3.1. Estructura dels capítols	119
2.3.2. Una unitat amb difusió independent	120
3. La funció mnemònica del vers i la rima	124
3.1. Esquemes estròfics i mètrics	129
3.1.1. Noves rimades	129
3.1.2. Esquemes de tercines	135
3.2. Rimes	141
 IV. LA <i>MEDICINA DE PECAT</i> EN LA PRODUCCIÓ LUL·LIANA	
1. Les obres en vers de Ramon Llull	155
1.1. Criteris de classificació del corpus d'obres en vers	160
1.2. La composició d'obres rimades i la divulgació del programa lul·lià	169
2. Literatura doctrinal i moral	183
2.1. La posició de la <i>Medicina de peccat</i> en el marc de l'ètica lul·liana	184
2.2. La metàfora de la medicina espiritual	188
2.3. Lectures espirituals i doctrinals del text	205
 V. TRADICIÓ TEXTUAL DE L'OBRA	
1. Els testimonis del text. Consideracions preliminars	213
2. Descripció de les fonts manuscrites	219
2.1. Testimonis catalans medievals i moderns	219
2.1.1. (B) Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017	219
2.1.2. (D) Dublín, University College, Archives, ms. B 100	234
2.1.3. (M) Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10504	256
2.1.4. (S) Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 2	270
2.1.5. (N) Vaticà, Bibliotheca Apostolica Vaticana, ms. Ottob. lat. 542	281

2.1.6. (I) Roma, Collegio di Sant' Isidoro, ms. 1/71	292
2.1.7. (L) Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. Aguiló 110	307
2.1.8. (T) Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Hisp. 69 (612)	316
2.1.9. (P) Palma, Biblioteca del Convent de Sant Francesc, ms. 14.....	327
2.2. Traduccions llatines	335
2.2.1. (Lt ₁) Palma, Arxiu Diocesà, Causa Pia Lul·liana, c. 3, l. 2	335
2.2.2. (Lt ₂) Magúncia, Martinus-Bibliothek, ms. 220b.....	342
2.2.3. (Lt ₃) Palma, Biblioteca Pública, ms. 1072.....	350
2.3. Testimonis actualment desapareguts	359
2.3.1. Barcelona, Biblioteca de Guillem de Vall, segle XIV	359
2.3.2. Palma, Biblioteca de Jeroni Rosselló, segle XVI.....	361
2.3.3. Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 8	363
3. Edicions de la <i>Medicina de peccat</i>	370
3.1. (r) <i>Obras rimadas de Ramon Lull</i> , ed. Jeroni Rosselló	370
3.2. (g) <i>Obres de Ramon Llull, Rims. Tom II (ORL XX)</i> , ed. Salvador Galmés.....	376
3.3. (lat.) <i>Raimundi Lulli Opera Latina, 86-91. Parisiis, Barcinonae et in Civitate Maioricensi annis MCCXCXIX-MCCC composita (ROL XIX)</i> , ed. Fernando Domínguez Reboiras	380
3.4. Edicions i traduccions en antologies.....	384
3.4.1. Ramon Llull, <i>Poesies</i> , ed. R. d'Alòs-Moner, 1925 (1928 ²)	384
3.4.2. Ramon Llull, <i>Pàgines escollides</i> , ed. R. d'Alòs-Moner, 1932	384
3.4.3. <i>Poesie e versetti de Ramon Lull</i> , ed. Mele 1935.....	385
3.4.4. <i>Antologia general de la poesia catalana</i> , ed. Riquer, Miquel i Teixidor, 1936	386
3.4.5. «La personnalité poétique et mystique du Bienheureux Ramon Llull», Sugranyes de Franch, 1942.....	386
3.4.6. <i>Antologia de la poesia catalana</i> , ed. Tasis, 1949	387
3.4.7. <i>Anthology of Catalan Lyric Poetry</i> , ed. Gili, 1953.....	387
3.4.8. Ramon Llull, <i>Obres essencials</i> , I, «Poesies», ed. Romeu i Figueras, 1957	388
3.4.9. Ramon Llull, <i>Poesies</i> , ed. Romeu i Figueras, 1958 (1988 ²)	389

3.4.10. <i>Antología poética de la lengua catalana</i> , ed. Ros, 1965	389
3.4.11. <i>Poesia catalana medieval</i> , ed. Marfany, 1966	390
3.4.12. <i>Ocho siglos de poesía catalana. Antología bilingüe</i> , ed. Castellet i Molas, 1969	391
3.4.13. <i>Antologia general de la poesia catalana</i> , ed. Castellet i Molas, 1979	391
3.4.14. <i>Ramon Llull. Die Kunst sich in Gott zu verlieben</i> , E. Lorenz, 1985	392
3.4.15. Raymond Lulle, <i>Anthologie poétique</i> , ed. Llinarès, 1998	393
3.4.16. <i>RIALC</i> , coord. Badia i Di Girolamo, 2000	394
3.4.17. <i>Poesia catalana del Medioevo. Antologia con testi originali a fronte</i> , ed. Sansone, 2001	395
3.4.18. <i>Antologia de textos de les Illes Balears. Volum I. Segles XIII-XVI</i> , ed. Miralles, 2006	395
3.4.19. ' <i>Locus amoenus</i> '. <i>Antología de la lírica medieval de la península ibérica</i> , ed. Alvar i Talens, 2009	396
3.4.20. <i>Los mundos de Ramón Llull en las lenguas de hoy</i> , ed. Butinyà, 2012	397

VI. CRÍTICA DEL TEXT

1. Criteris per a la crítica del text de la <i>Medicina de peccat</i>	399
1.1. Característiques de la tradició textual	399
1.2. Qüestions metodològiques	401
1.3. Observacions sobre els hàbits d'escriptura dels copistes	406
1.3.1. El testimoni <i>M</i> i l' <i>usus scribendi</i> de Guillem Pagès	406
1.3.2. L' <i>usus scribendi</i> del copista de <i>B</i>	411
1.3.3. El testimoni <i>D</i>	417
1.3.4. Els testimonis <i>S</i> , <i>N</i> , <i>I</i>	419
2. El text complet de la <i>Medicina de peccat</i>	420
2.1. Errors conjuntius de <i>BP</i>	421
2.2. Característiques de la còpia de <i>P</i>	424
2.3. La traducció llatina de les primeres parts del tractat: el testimoni <i>Lt₁</i>	427
3. Els primers capítols del tractat i el capítol IV.iii «De trinitat»	429
3.1. La branca α	431
3.2. La branca β	434
3.2.1. Els capítols inicials: els testimonis <i>DL</i>	434

3.2.2. El capítol «De trinitat» o <i>Dictat de trinitat</i> : els testimonis <i>DLT</i>	438
3.2.3. El testimonis moderns <i>L</i> i <i>T</i> i la seva relació amb <i>D</i>	442
3.2.3.1. El testimoni <i>L</i>	444
3.2.3.2. El testimoni <i>T</i>	444
3.3. La traducció llatina del capítol IV.III «De trinitat»: el testimoni <i>Lt₂</i>	446
3.4. <i>Stemma codicum</i>	448
4. La part <i>D'oració</i>	449
4.1. Indicis d'un arquetip comú	451
4.2. La centralitat del testimoni <i>M</i>	456
4.2.1. Els testimonis <i>MNI</i> i <i>MSL</i> i les correccions de <i>M</i> i <i>M'</i>	460
4.2.2. Els testimonis <i>MB</i>	464
4.2.3. Errors de còpia de <i>M</i>	467
4.3. El testimoni <i>B</i>	470
4.3.1. Els testimonis <i>B</i> i <i>SL</i>	470
4.3.2. Lliçons singulars de <i>B</i>	472
4.3.3. Correccions de <i>B</i> que remeten a altres testimonis de la tradició	483
4.4. Els testimonis <i>NI</i> i <i>SL</i>	486
4.4.1. La relació entre <i>NI</i>	487
4.4.1.1. Errors singulars de <i>N</i>	490
4.4.1.2. Errors singulars de <i>I</i>	492
4.4.2. La relació entre <i>SL</i>	494
4.4.3. Les correccions de <i>L'</i>	500
4.5. La traducció llatina de la part <i>D'oració</i> : el testimoni <i>Lt₃</i>	501
4.6. Conclusions sobre la crítica del text de la part <i>D'oració</i>	502
5. Establiment del text	506
5.1. Tria del manuscrit base de l'edició	506
5.2. Criteris d'edició i esmenes al manuscrit base	509
5.3. Criteris de transcripció del text i disposició de l'aparat crític	512
5.3.1. Criteris de transcripció	512
5.3.2. Contingut i disposició de l'aparat	514

VII. CONCLUSIONS

1. The <i>Medicina de peccat</i> : compositional unit and text tradition.....	517
2. Conceptual and structural unit of the treatise.....	519
3. The <i>Medicina de peccat</i> and the practical diffusion of the Lullian doctrine	522
4. The critical edition of the <i>Medicina de peccat</i>	523
<i>Versió en català</i>	527

VIII. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Sigles i abreviatures.....	537
2. Referències citades	539

IX. APÈNDIXS

1. Títols de l'obra i de les unitats difoses com a opuscles independents.....	569
2. Estructura temàtica de la <i>Medicina de peccat</i>	579
3. Esquemes de versificació de la <i>Medicina de peccat</i>	583
4. Rimari de la <i>Medicina de peccat</i>	587
5. Usos gràfics dels testimonis <i>B</i> i <i>M</i>	629
6. Catàleg d'obres lul·lianes segons Juan Arias de Loyola (1594), VIII	641
7. Làmines de manuscrits	643
7.1. Inici de la còpia de la <i>Medicina de peccat</i> al ms. <i>B</i>	643
7.2. Inici de la còpia del capítol IV.III «De trinitat» al ms. <i>B</i>	644
7.3. Inici de la còpia de la part <i>D'oració</i> al ms. <i>B</i>	645
7.4. Inici de la còpia del capítol «De trinitat» (<i>Dictat de trinitat</i>) al ms. <i>D</i>	646
7.5. Inici de la còpia de la <i>Medicina de peccat</i> al ms. <i>D</i>	647
7.6. Inici de la còpia del <i>Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae</i> al ms. <i>M</i>	648
7.7. Inici de la còpia de la part <i>D'oració</i> al ms. <i>M</i>	649
7.8. Marques de versos no aparellats en la còpia de la part <i>D'oració</i> del ms. <i>M</i>	650
7.9. Marques de passatges en la còpia de la part <i>D'oració</i> del ms. <i>M</i>	651
7.10. Inici de la còpia de la part <i>D'oració</i> al ms. <i>S</i>	652
7.11. Inici de la còpia de la part <i>D'oració</i> al ms. <i>N</i>	653
7.12. Índex d'obres copiades al ms. <i>I</i>	654

7.13. Inici de la còpia de la part <i>D'oració</i> al ms. <i>I</i>	655
7.14. Inici de la còpia de la part <i>D'oració</i> al ms. <i>L</i>	656
7.15. Inici de la còpia del capítol «De trinitat» (<i>Dictat de trinitat</i>) al ms. <i>L</i>	657
7.16. Inici de la còpia de la <i>Medicina de peccat</i> al ms. <i>L</i>	658
7.17. Inici de la còpia del capítol «De trinitat» (<i>Dictat de trinitat</i>) al ms. <i>T</i>	659
7.18. Inici de la còpia de la <i>Medicina de peccat</i> al ms. <i>P</i>	660
7.19. Inici de la còpia de la <i>Medicina de peccat</i> al ms. <i>Lt₁</i>	661
7.20. Inici de la còpia del <i>Dictatum de trinitate</i> al ms. <i>Lt₂</i>	662
7.21. Divisió per capítols de la còpia del <i>Dictatum de trinitate</i> al ms. <i>Lt₂</i>	663
7.22. Inici de la còpia de la part <i>D'oració</i> al ms. <i>Lt₃</i>	664
8. Identificació dels manuscrits utilitzats a l'edició <i>r</i>	665

VOLUM II. EDICIÓ CRÍTICA

(índex sinòptic)

MEDICINA DE PECAT

Sigles de manuscrits i edicions	11
Títols	13
[Pròleg]	15
[I] De la primera part d'est libre qui es de contricció	17
[II] De la .ii. ^a part d'aquest libre qui es de confessió.....	81
[III] De la .iii. ^a part d'aquest libre qui es de satisfació	143
[IV] De la quarta part d'est libre qui es de temptació.....	207
[V] De oració	453
[Colofó].....	557

I. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

Aquesta tesi doctoral presenta un estudi i una edició crítica de la *Medicina de peccat*, l'obra en vers més extensa de Ramon Llull. Es tracta d'un treball monogràfic sobre aquest text, que, des d'una perspectiva fonamentalment filològica i històrica, pretén oferir una anàlisi del conjunt de la tradició de l'obra, una reconstrucció del text basada en l'estudi ecdòtic de tota la tradició i una interpretació del tractat en vers que tingui en compte la posició que ocupa en el marc de la producció lul·liana i en relació amb el conjunt d'estratègies desenvolupades per l'autor per tal de difondre el seu pensament i promoure els seus projectes evangelitzadors d'una manera eficaç.

El nostre treball se suma, d'aquesta manera, a una línia de recerca que situa l'estudi de la composició, la transmissió, l'edició i la interpretació dels textos lul·lians escrits i difosos en llengües romàniques en relació amb la dimensió de Ramon Llull com a escriptor vernacle. Com han posat de manifest Lola Badia, Joan Santanach i Albert Soler en diversos estudis recents (2012 i 2016), aquest tipus d'aproximació crítica a la producció lul·liana permet desplaçar l'atenció fixada a partir dels esquemes tradicionals d'història de la literatura nacional sobre els elements literaris de les obres catalanes de Llull cap a un terreny més ampli, que integra l'expressió literària, la filosofia i la teologia, la producció en llatí i la producció en llengua vernacle, i que té en compte el conjunt de tries fetes per l'autor en relació amb la transmissió del saber, això és, l'ús de models de la tradició en la ideació i composició de les obres, la selecció de la llengua d'expressió, el desenvolupament d'uns estils adequats als gèneres utilitzats, els procediments de producció dels còdexs i les formes de difusió de les obres.

Aquesta perspectiva d'estudi parteix de la constatació feta per Jordi Rubió i Balaguer a finals dels anys 50 del segle passat sobre la conveniència de no escindir la dimensió literària de la producció lul·liana en llengua vernacle del pensament de l'autor i del seu programa missioner (Rubio 1985 [1957]), i des d'aleshores s'ha anat enriquint i perfilant gràcies a diverses aportacions significatives sobre el funcionament, l'evolució i el sentit de l'Art (Rubio 1997; Ruiz Simon 1999; Bonner 2012), sobre el caràcter instrumental i alternatiu de la nova literatura lul·liana (Badia 1992, 1995, 1999, 2013; Badia, Santanach & Soler 2013 i 2016), sobre les llengües de producció i la traducció dels textos (Pistolesi 2009; Badia, Santanach & Soler 2009c; Pereira 2012) o sobre la

composició dels còdexs més antics (Soler 2005, 2006a, 2006b, 2006c, 2010; Pomaro 2005 i 2015; Pomaro & Tenge-Wolf 2008).

Així mateix, un bon nombre de treballs especialitzats sobre obres o parcel·les concretes de l'*opus* lul·lià que s'han portat a terme durant els darrers decennis, sobretot en el terreny de la filologia, s'han fonamentat en aquesta perspectiva integradora d'estudi dels textos i han contribuït de manera destacada a aportar un major coneixement sobre les formes de concepció, composició i difusió de les obres i, conseqüentment, sobre les estratègies que utilitza Ramon Llull com a escriptor per tal de promoure el seu programa d'instrucció doctrinal i espiritual. És el cas, per exemple, dels estudis i les noves edicions crítiques d'obres didàctiques com la *Doctrina pueril* (Santanach 2003; Llull 2005) i el *Llibre d'intenció* (Ripoll 2012a; Llull 2013b), d'obres enciclopèdiques com el *Llibre de contemplació en Déu* (Rubio 1995; Llull 2015), d'obres narratives com el *Romanç d'Evast e Blaqueria* (Llull 2009b i 2016c) i el *Llibre de meravelles* (Llull 2011-2014), d'algunes obres en vers (Sari 2009; Llull 2012), del corpus de diàlegs (Friedlein 2011), de la producció proverbial (Tous 2015) o de la literatura exemplar de Llull (Aragüés 2016).

L'any 2011, com a part de les activitats del màster en Estudis Avançats i Aplicats en Llengua i Literatura Catalanes, vam emprendre un primer estudi documental sobre la *Medicina de peccat* i la seva tradició (vg. Fernández Clot 2011). Es tractava d'una aproximació que tenia com a objectius principals la recopilació i la revisió de les dades bibliogràfiques relacionades amb aquesta obra lul·liana (testimonis manuscrits del text, edicions i estudis), d'una banda, i la identificació dels elements que calia tenir en compte per a un estudi filològic del text, de l'altra. Aquest treball era una primera resposta a les observacions fetes pels membres del Centre de Documentació Ramon Llull a partir de la catalogació i documentació de l'obra per a la Llull DB, de l'estudi dels manuscrits lul·lians de primera generació (Soler 2006c i 2010) i de la descripció del corpus de poesia lul·liana per a la nova *Història de la literatura catalana* (Badia, Santanach & Soler 2013):

- a) Actualment es conserven dotze testimonis manuscrits de l'obra (nou de catalans i tres de llatins), però només dos presenten el text complet.
- b) Algunes unitats de l'obra han circulat com a opuscles independents i han generat una tradició autònoma; la part *D'oració* ja en temps de Llull.
- c) Els capítols de l'obra constitueixen unitats formals i de sentit, poden presentar diferents esquemes de versificació i poden ser llegits de manera autònoma.

Aquestes observacions posaven de manifest que es tractava d'un text format per una estructura compositiva complexa i per una tradició força dispersa, que calia estudiar perquè probablement podia aportar dades rellevants sobre la relació entre els processos de composició i de transmissió dels textos per part de Llull. A més, la identificació d'una còpia d'una part de l'obra en un manuscrit de primera generació relacionable amb Llull (Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm 10504), d'una banda, i la localització d'un testimoni medieval del text complet que durant anys s'havia considerat desaparegut (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017), de l'altra, oferien fonts fiables per analitzar la qüestió.

El procés de documentació que vam emprendre va permetre traçar el següent estat de la qüestió sobre la *Medicina de peccat*. En primer lloc, la tradició del text ha estat principalment marcada per la circulació paral·lela de l'obra com a conjunt i de diferents unitats del text com a opuscles independents. Els testimonis que transmeten la unitat textual més completa d'aquesta obra, amb pròleg i colofó, presenten un text de 5870 versos, que es divideix en cinc parts diferents i en un total de cent trenta-quatre capítols: trenta-dos a la primera part, trenta-un a la segona, trenta-dos a la tercera, trenta a la quarta i nou a la cinquena. Cada part s'articula al voltant d'un motiu temàtic que correspon a una virtut curativa contra el pecat i està organitzada a partir de diferents capítols que responen a llistes de principis concrets; cada capítol, encapçalat per un títol que identifica un tema determinat, constitueix una unitat formal i de sentit, la qual presenta una estructura tancada i ben travada des del punt de vista discursiu. D'altres testimonis —entre els quals destaca el manuscrit muniqüès copiat per Guillem Pagès i relacionable amb Llull (Soler 2006c i 2010)— transmeten la unitat textual corresponent a la cinquena part de l'obra (*D'oració*) i al colofó com un opuscle independent respecte del conjunt del tractat; així mateix, alguns testimonis transmeten únicament la unitat textual corresponent al tercer capítol de la quarta part de l'obra, titulat «De trinitat». Alguns manuscrits, d'altra banda, contenen còpies fragmentàries de l'inici del tractat, que inclouen el pròleg general i els primers capítols.

En segon lloc, la separació establerta entre la circulació del tractat i de les unitats difoses de manera independent, així com l'ús de diferents formes d'identificació tant del tractat com d'aquestes unitats, han generat, al llarg de la història del lul·lisme, certes dificultats a l'hora de catalogar i classificar els títols que es relacionen amb aquesta obra. A més, es documenten algunes referències en inventaris i catàlegs d'obres lul·lianes que probablement identifiquen unitats de la *Medicina de peccat* i que cal tenir en compte i

valorar des d'un punt de vista crític. Els diversos estudis sobre biblioteques, inventaris i catàlegs d'obres medievals i les catalogacions de manuscrits lul·lians que s'han portat a terme sobretot durant el segle XX han permès ordenar bona part d'aquestes dades sobre la tradició del text; així mateix, gràcies al sistema relacional de dades de la Llull DB, aquesta dispersió de les referències relacionables amb l'obra ha estat força resolta. Ara bé, encara es poden observar alguns casos que presenten problemes d'identificació i fins i tot algunes llacunes i, d'altra banda, són poques les descripcions existents de manuscrits d'aquest text que ofereixin informació detallada sobre les característiques codicològiques dels còdexs i sobre la seva història.

En tercer lloc, en el marc dels estudis lul·lians moderns, la *Medicina de peccat* havia estat editada a mitjan segle XIX per Jeroni Rosselló (Llull 1859: 424-602) i novament durant la primera meitat del segle XX per Salvador Galmés al volum XX de les ORL (Llull 1938: 1-205); també alguns capítols de l'obra han estat inclosos en diverses antologies divulgatives com a mostres de poesia lul·liana, i les versions llatines setcentistes de dos fragments de l'obra han estat editades al volum XIX de les ROL per Fernando Domínguez Reboiras (Llull 1993: 413-455). Ara bé, el text no ha estat mai estudiat en profunditat. Les introduccions o els pròlegs —generalment breus— de les edicions esmentades són, juntament amb alguns estudis panoràmics dedicats a la literatura i a la poesia lul·liana, els únics textos en què hom pot trobar algunes informacions sobre aquesta obra. Es tracta, però, d'aproximacions fetes sobretot a propòsit de l'estudi del corpus d'obres en vers de Llull, que se centren principalment en qüestions generals sobre la forma i el valor estètic del text. Només les introduccions de les edicions de Galmés (Llull 1938: viii-x) i de Domínguez (Llull 1993: 415-422) ofereixen algunes dades rellevants sobre la composició del text i sobre la circulació paral·lela del tractat com a conjunt i de la part *D'oració* i el capítol «De trinitat» com a textos independents.

A partir de les dades documentades i d'una primera aproximació al text editat per Galmés, vam poder observar que l'estructura de l'obra, malgrat el caràcter partitiu del discurs i la variació formal que presenta, conté diversos elements de cohesió entre les diferents unitats que la integren i que, molt probablement, algunes d'aquestes unitats van ser separades del tractat després de la composició del text com a conjunt (Fernández Clot 2011: 35-39 i 2012). Calia, però, emprendre un estudi filològic del text que tingués en compte tota la tradició actualment coneguda i que analitzés a fons les característiques estructurals i de transmissió de l'obra per tal d'intentar resoldre, a partir de dades més fiables, les qüestions formulades sobre les característiques compositives del text i la seva

transmissió, i per tal de valorar la posició que ocupa aquesta obra en el marc de la producció lul·liana i en relació amb les formes emprades per Llull per promocionar el seu projecte de reforma doctrinal i espiritual.

Aquesta tesi doctoral, doncs, ha estat concebuda amb l'objectiu de respondre aquestes qüestions. És per això que la nostra investigació s'ha dividit en dues grans línies: en primer lloc, la documentació i l'anàlisi de totes les dades relatives a la tradició textual i a la difusió de la *Medicina de peccat* per a la preparació de l'edició crítica del text; en segon lloc, l'estudi de les característiques estructurals i temàtiques de l'obra i de la relació que presenten amb altres textos de Ramon Llull. La primera línia pretén omplir el buit detectat en els estudis i les edicions anteriors de l'obra i oferir una reconstrucció filològica del text que tingui en compte el conjunt de la tradició i que es valgui dels avenços realitzats tant en els estudis sobre Llull com en l'àmbit de la crítica textual. La segona té el propòsit de donar una interpretació de l'obra que es fonamenti en els resultats de l'estudi filològic del text i de la seva tradició i que permeti contextualitzar el tractat en el conjunt del programa intel·lectual i missional de Llull.

Per a l'estudi filològic del text, s'han tingut especialment en compte les aportacions fetes per Salvador Galmés i per Fernando Domínguez, així com totes les dades sobre l'obra i la seva tradició recollides a la Llull DB i estudiades en el treball abans esmentat (Fernández Clot 2011). També s'han pres en consideració les aportacions fetes en el marc de les noves edicions crítiques de les obres de Ramon Llull i dels estudis sobre la transmissió dels textos. D'aquesta manera, s'han resseguit amb precisió les dades relatives a la tradició de la *Medicina de peccat*, tant a partir d'una revisió detallada de les referències en catàlegs, inventaris i notes de transacció de llibres, com a partir d'una anàlisi exhaustiva de tots els testimonis manuscrits del text actualment conservats. L'estudi de la tradició textual s'ha desenvolupat a partir de les fases següents: estudi de les còpies preservades de les diferents unitats del text, tant catalanes com llatines; col·lecció sistemàtica de tots els testimonis que presenten una mateixa unitat textual de l'obra; i examen de les variants de tota la tradició, amb l'objectiu de descobrir les relacions existents entre els diferents testimonis de cada unitat textual del tractat. Aquesta anàlisi ha posat de manifest la conveniència de preparar una edició filològica de tot el text, que doni compte de les característiques específiques de la tradició de totes les unitats textuales de la *Medicina de peccat* i que resolgui les mancances que presenten les edicions anteriors del text complet. L'edició ha estat elaborada seguint els principis i els criteris

marcats per la col·lecció Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (NEORL), que publica el Patronat Ramon Llull, i es pot considerar la primera edició pròpiament crítica de l'obra.

Pel que fa a l'estudi de les característiques estructurals i temàtiques de la *Medicina de peccat*, ha calgut partir, en primer terme, de les dades aportades per la crítica i dels resultats apuntats en el treball d'aproximació al text realitzat l'any 2011. Aquesta informació, però, ha estat contrastada amb les dades obtingudes mitjançant l'anàlisi filològica de tota la tradició del text. És a partir dels resultats de l'estudi de les còpies i de l'edició crítica que s'han pogut descriure les qüestions relacionades amb l'estructura formal del tractat i, especialment, amb l'ús de diferents esquemes mètrics i amb la rima. D'altra banda, s'han tingut en compte les concomitàncies formals i temàtiques que presenta el text no només amb altres obres igualment escrites en vers, sinó també amb obres didàctiques, morals o devocionals compostes tant en llengua vernacle com en llatí. Amb aquest tipus d'estudi s'han intentat identificar i destriar els principals recursos que marquen la concepció i la composició de l'obra, que defineixen la seva funció i el seu àmbit d'ús en el marc de la producció lul·liana i que permeten explicar la circulació paral·lela del tractat com a conjunt i d'algunes unitats del text com a opuscles independents.

Els resultats de la recerca es presenten d'acord amb el model que segueixen els volums de les edicions crítiques d'obres lul·lianes de les sèries ROL i NEORL: en primer lloc, dades sobre l'autenticitat, la datació i el títol de l'obra; en segon lloc, informació sobre qüestions estructurals i/o contextuals del text; en tercer lloc, descripció dels testimonis del text i anàlisi de la tradició; i finalment, edició crítica del text.

Al primer volum de la tesi, el lector hi trobarà tota la part dedicada pròpiament a l'estudi del text. El capítol II presenta la informació rellevant sobre l'autenticitat, la datació i composició de la *Medicina de peccat* i la identificació que s'ha fet, al llarg la història del lul·lisme, tant del tractat com de les unitats que s'hi relacionen; la qüestió dels títols i referències al tractat documentades en testimonis manuscrits i en catàlegs i inventaris es pot completar amb la llista de l'annex IX.1. Els capítols III i IV estan dedicats a l'estudi de les característiques compositives del tractat i de la interpretació que s'ha fet de l'obra en relació amb alguns àmbits de la producció lul·liana. Al capítol III es descriuen els principals recursos estructurals, temàtics i formals que defineixen la unitat compositiva de l'obra com un tractat espiritual en cinc parts i s'analitzen els aspectes que justifiquen la difusió independent de la part *D'oració* i del capítol «De trinitat»; com a complement a aquest capítol, els annexos IX.2, IX.3 i IX.4 presenten, respectivament,

una taula que sintetitza l'estructura temàtica del conjunt de l'obra, una taula que recull les dades sobre els esquemes de versificació emprats en cada unitat del tractat i, finalment, un rimari del conjunt del text. Pel que fa a la interpretació de l'obra en relació amb altres àmbits de la producció lul·liana, al capítol IV es mostra, en primer lloc, com ha estat classificada en el marc de la producció lul·liana i, en segon lloc, la relació que presenta amb el desenvolupament del concepte de medicina espiritual i amb obres de formació i divulgació pràctica.

L'estudi es tanca amb dos capítols dedicats a l'anàlisi codicològica i ecdòtica de la tradició textual de la *Medicina de peccat*. El capítol V presenta les descripcions de tots els testimonis manuscrits de l'obra actualment conservats, així com de les edicions que s'han fet del text. Les descripcions dels manuscrits parteixen de la bibliografia precedent, però es fonamenten sobretot en la consulta directa dels testimonis, i ofereixen informació detallada i sistemàtica sobre les característiques codicològiques de cada manuscrit i sobre la seva història; l'apèndix IX.7 recull diverses imatges de manuscrits que poden ajudar a completar les referències presentades en aquest capítol. També s'han afegit tres descripcions de manuscrits actualment desapareguts, però sobre els quals ens ha arribat informació rellevant que hem considerat oportú de recollir. Pel que fa a les edicions, s'han presentat, en primer lloc, les principals característiques de les dues edicions del text complet (*r* i *g*) i l'edició de les versions llatines d'algunes unitats de l'obra (*lat.*); en segon lloc, s'han recollit les dades editorials bàsiques de totes les edicions documentades de fragments del text. Per últim, el capítol VI presenta la crítica del text. L'anàlisi està encapçalada per un conjunt d'observacions preliminars i criteris metodològics que ha calgut tenir en compte, i es divideix en tres parts diferents, que corresponen a les diferents unitats textuales que ha calgut examinar per separat —la tradició del text complet (VI.2), la dels capítols inicials i el capítol «De trinitat» (VI.3) i la de la part *D'oració* (VI.4); al final d'aquest apartat, es presenten els criteris d'edició del text. Al final del volum, es recullen les conclusions del treball —en anglès i en català (capítol VII)—, la llista de referències bibliogràfiques citades (capítol VIII) i els apèndixs (capítol IX).

Al segon volum, el lector hi trobarà pròpiament l'edició crítica del text complet de la *Medicina de peccat*. És el resultat de l'estudi presentat al primer volum de la tesi, però també el fonament sobre el qual se sosté l'anàlisi interpretativa del tractat i un dels principals objectius que justifica aquest treball. Seguint el model de les NEORL, al davantal de l'edició s'han identificat, en primer lloc, tots els testimonis del text utilitzats en l'edició i, en segon lloc, els títols amb què ha estat identificat i conegut el tractat al

llarg de la història del lul·lisme. Per tal de facilitar la consulta del text, a l'inici del volum s'ha col·locat un índex específic de l'edició, en el qual s'indica la localització de les parts i dels capítols del text. Així mateix, tots els capítols han estat identificats amb referències numèriques que identifiquen la part i la posició del capítol dins de la part; tots els versos han estat numerats. Les referències al text de la *Medicina de peccat* que es troben al llarg del treball remeten a aquesta edició.

Amb aquests dos volums, doncs, pretenem aportar a la comunitat científica un estudi i una edició de la *Medicina de peccat* que responguin, amb cura i rigor, als principals problemes i dubtes que ha plantejat la composició i la transmissió d'aquesta obra en vers al llarg de la història, però també que posin les bases filològiques i històriques que han de permetre situar l'obra en relació amb el conjunt de la producció lul·liana i en relació amb la tradició literària i doctrinal de l'època.

II. AUTENTICITAT DE L'OBRA, TÍTOLS I REFERÈNCIES

1. AUTENTICITAT I DATACIÓ DE LA *MEDICINA DE PECAT*

La *Medicina de peccat* [III.44] és una obra original de Ramon Llull, l'autenticitat de la qual no ha estat mai discutida. Són diverses les dades que apunten de manera directa o indirecta l'autoria lul·liana i la datació del text.

1.1. *Les dades del colofó: autor, data i lloc de composició*

El primer indici de l'autenticitat i la datació de l'obra es troba als primers versos del colofó, en què s'indica l'autor, el lloc i la data de finalització del text (vv. 5857-5861):

A onor del Sant Esperit,
Ramon a fenit son escrit
en Mayorca, dins la ciutat,
e·l nombre que Deus fo encarnat
mil e treens e·l mes juylol.

La presència del nom de l'autor en les obres lul·lianes no es comença a documentar fins a partir de la dècada de 1290, en què Ramon Llull abandona l'anonimat, es declara autor de les seves pròpies obres i afegeix colofons amb informació sobre la data i el lloc de composició dels textos. Aquesta estratègia d'identificació, que apareix amb força regularitat a partir de l'*Arbre de ciència* (1295-1296) i que és fonamental per a la correcta datació i localització dels textos, respon a la voluntat de Ramon de marcar la seva trajectòria intel·lectual. És, de fet, un dels mitjans que utilitza per construir el seu propi personatge públic i presentar-se autobiogràficament com a escriptor (Badia 1995 i Bonner 1998). En el cas de la *Medicina de peccat* és interessant observar que, si bé en diverses parts del tractat es troben referències en primera persona que corresponen a la veu de l'autor, l'única vegada que apareix el nom i s'identifica de manera explícita com a autor és al colofó, amb una referència en tercera persona: «Ramon a fenit son escrit».¹

Les dades que presenta el colofó sobre el lloc i la data de finalització del tractat també són explícites: va ser acabat a Ciutat de Mallorca («en Mayorca, dins la ciutat», v. 5860) el mes de juliol de l'any 1300. L'obra se situa, per tant, en els anys centrals de

¹ Per als diversos recursos amb què es manifesta la veu de l'autor al tractat, vegeu l'apartat III.1.2.

la segona etapa de l'Art —l'anomenada etapa ternària (1290-1308); concretament, durant el sojorn que Llull va fer a Mallorca entre 1300 i 1301, tornant de la seva segona estada a París (1297-1299) i després de fer una breu parada a Barcelona durant la tardor de 1299. Malgrat que feia més de vint anys que Llull no residia a l'illa, durant aquest període va reprendre contactes importants tant amb protectors com amb col·laboradors seus i va desenvolupar una intensa activitat intel·lectual i missional que es pot documentar amb força detall gràcies a la informació que l'autor va introduir a les obres i gràcies, també, a alguns documents conservats: Ramon Llull va aconseguir un permís de Jaume II d'Aragó per predicar en les sinagogues i mesquites dels dominis del rei,² va tenir cura de l'escola de missioners de Miramar que havia fundat el 1276 amb el suport de Jaume II de Mallorca i que va deixar de funcionar al final d'aquesta estada (el març de 1301),³ va escriure obres en vers tant de caràcter propagandístic (el *Cant de Ramon* [III.43.bis]) com de caire doctrinal (el *Dictat de Ramon* [III.41a] i l'*Aplicació de l'Art general* [III.49]) o moral (la *Medicina de peccat*), va preparar comentaris en català i en llatí de les proposicions del *Dictat de Ramon* (el *Coment del Dictat* [III.41b] i el *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* [III.41c]), va acabar una obra començada a París l'estiu de 1299 (*Principia philosophiae* [III.43]) i en va preparar la versió catalana, va compondre un conjunt d'obres de caràcter teològic i moral que va difondre tant en versió catalana com llatina (*Llibre de l'és de Déu* [III.45], *Llibre de coneixença de Déu* [III.46], *Llibre d'home* [III.47], *Llibre de Déu* [III.48]), i va fer copiar diversos manuscrits per difondre les obres d'aquest període.⁴

En relació amb la data de composició i la difusió de la *Medicina de peccat*, és fonamental esmentar el manuscrit Clm. 10504 de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic (*M*), que conté una còpia del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* i de la cinquena part de la *Medicina de peccat* (titulada *D'oració*); es tracta de dos textos que, d'acord amb les dades dels respectius colofons, van ser acabats simultàniament a Ciutat de Mallorca el juliol de 1300⁵ i que, segurament, van ser

² Hillgarth 2001: 71-72 [doc. 35].

³ Hillgarth 2001: 39-40 [doc. 14], i 73 [doc. 36]. Cal tenir en compte que diverses obres escrites durant aquest període semblen materials per a l'escola de missioners i que, al colofó dels *Començaments de filosofia*, Llull afirma que «era ocupat per l'estudi arabich» (Llull 2003: 184; «erat occupatus per studium arabicum», Llull 1993: 323); per a la interpretació d'aquest «studium arabicum» com una referència a Miramar, vegeu Perarnau 1995: 318, i Badia, Santanach & Soler 2012: 32.

⁴ Per a una síntesi de l'activitat de Llull durant els anys 1299-1301, vegeu la introducció de Domínguez a Llull 1993: ix-xlix i a Fidora & Rubio 2008: 88-94; Domínguez 2016: 223-242; Badia, Santanach & Soler 2012: 31-36.

⁵ Vegeu el colofó de l'obra llatina «Translatio huius operis facta est de vulgari in latinum, ut dictum est, in civitate Majoricensi anno incarnationis domini nostri Jesu Christi 1300 mense julii. In cuius

copiats en aquest còdex a Mallorca mateix, poc després de ser escrits i en un entorn proper a l'autor (Hillgarth 1998 [1971]: 172, n. 18; Perarnau 1982-1986: I, 118; Soler 2006a: 248-253). Diversos estudis han demostrat que el manuscrit va ser copiat per Guillem Pagès, un prevere mallorquí que va exercir de copista de Ramon Llull en diverses ocasions al llarg de més de vint-i-cinc anys (Perarnau 1983b: 124-125; Soler 2004, 2006a i 2010: 186-188). La part *D'oració* és copiada com a text independent, a continuació de l'obra anterior i sense cap referència al tractat general del qual forma part, però presenta el mateix colofó que transmeten els testimonis del text complet i que indica l'autor, la data i el lloc de finalització de l'obra.⁶ La iniciativa de fer circular aquest text com a opuscle independent i com a part d'una obra més extensa (amb una estructura més complexa) i d'identificar els textos amb el mateix colofó sembla que ha de remetre, per tant, a Llull, la qual cosa és rellevant per a l'estudi de l'estructura i de la transmissió de la *Medicina de peccat*.

Cal afegir que tots els testimonis que transmeten la part *D'oració* com a text independent presenten el mateix colofó i, per tant, permeten identificar-ne l'autor, datar el text i ubicar-lo en la trajectòria lul·liana, encara que no relacionin l'opuscle amb la *Medicina de peccat*. D'altra banda, els testimonis que transmeten el capítol «De trinitat» com a text independent presenten únicament la còpia del text corresponent al capítol en qüestió, en alguns casos amb el nom de l'autor, però no presenten cap dada que permeti datar o localitzar la composició del text ni relacionar-la amb la *Medicina de peccat*, la qual cosa, en la història del lul·lisme, ha originat alguns problemes de catalogació i de datació de l'opuscle.

1.2. Referències a l'opus lul·lià

Un altre recurs que apareix a la *Medicina de peccat* i que n'indica l'autoria són les referències a altres textos lul·lians. Malgrat que l'obra no és citada en cap altre text de Ramon Llull, a l'interior del tractat l'autor cita dues obres i les identifica implícitament com a composicions pròpies. La primera referència es troba al capítol III.XVI «D'afar» i correspon als *Cent noms de Déu* [III.9]: «e mou la boca Deu lausant / e als seus .C.

custodia istum tractatum et omnes alios quos fecimus propter suum amorem commendamus» (Llull 1993: 504). El nom de l'autor apareix a la invocació del text: «Deus qui gloriosissimus es et benedictus ut tu sis cognitus et dilectus ab illis qui te non cognoscunt necque diligunt. Incipit compendiosus tractatus Raimundi de articulis fidei catholicae» (Llull 1993: 466).

⁶ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.3 d'aquest treball.

noms⁷ nomenant, / los quals escrivim en rimar / e al papa·ls volgum donar» (vv. 1522-1525). En l'enumeració de virtuts de l'afat —el sisè sentit— per al coneixement de Déu, Llull esmenta la pregària basada en els cent noms o atributs divins i fa referència a l'obra titulada *Cent noms de Déu*.⁸ L'autor presenta l'obra a partir d'unes característiques que la identifiquen clarament: en primer lloc, fa referència a la pròpia autoria del text mitjançant la forma verbal de primera persona del plural del perfet simple d'*escriure*, «escrivim» (v. 1524), de manera que identifica l'autor dels *Cent noms de Déu* i l'autor de la *Medicina de peccat* com la mateixa persona; en segon lloc, fa referència a la forma rimada del text, un tret que Llull justifica al pròleg dels *Cent noms de Déu* (Llull 1936: 80-81); en tercer lloc, esmenta la donació de l'obra al Papa i, per tant, indica les circumstàncies de composició i primera difusió del text a la cort papal. Cal tenir en compte que ni al pròleg ni al colofó dels *Cent noms de Déu* Llull no presenta informació concreta sobre la composició de l'obra: només adreça una súplica al Papa i als cardenals perquè el llibre sigui traduït al llatí (Llull 1936: 80). La hipòtesi de datació fins ara més acceptada situava la composició del text a Roma l'any 1292 (Llull 1936: xxvii-xxxii; Hughes 2001), però, recentment, José Bellver ha proposat situar-la en l'estada de Llull a la cort papal de Nàpols abans del novembre de 1294, entre les obres adreçades al papa Celestí V i després del primer viatge de Llull a Tunis (Bellver 2014: 296-299).

La segona referència a una obra lul·liana es troba al capítol IV.vi «De la passió de Jesucrist» i correspon a l'*Arbre de ciència* [III.23]: v. 2776-2783.

Car no fora·l mon recreat
si no fos mort e turmentat
per satisfer a nostra mort,
qui estava en mala sort
per lo peccat original,
provat en l'arbre general,
Arbre de sciencia dit,
que·n Roma avem fait e escrit.

En la referència a la temptació sobre la veritat de la passió de Crist, Llull presenta la idea de condemnaió del món pel pecat original i de recreació gràcies a la passió de Crist i cita l'*Arbre de ciència* com a obra en què es desenvolupen i es proven aquests

⁷ Galmés edita «c. noms» en cursiva (Llull 1938: 60).

⁸ Al capítol III.XII de la *Medicina de peccat*, dedicat al sentit de l'oïda, també apareix el concepte de «noms de Déu» (v. 1435), però en aquest cas es tracta d'una referència general, sense cap relació d'identificació directa amb l'obra de Llull.

arguments. L'obra és identificada a partir de diverses dades: en primer lloc, l'autor introdueix un terme —«arbre general» (v. 2781)— que ja utilitza al mateix *Arbre de ciència* i que permet identificar el text com a obra satèl·lit de l'Art, d'una banda, i remarcar el valor de la demostració dels arguments concrets que s'esmenten en aquests versos, de l'altra; en segon lloc, introdueix el títol de l'obra (v. 2782); en tercer lloc, presenta Roma com a localització de la composició i redacció de l'obra, «avem fait e escrit» (v. 2783); i finalment, a partir de l'ús de la primera persona del plural del pretèrit perfet de *fer* i *escriure*, identifica l'autor d'aquests versos de la *Medicina de peccat* amb l'autor de l'obra que esmenta. En aquest cas, la composició de l'*Arbre de ciència* se situa a Roma entre 1295 i 1296, en l'entorn de la cort del papa Bonifaci VIII, al qual Llull va adreçar diverses obres i peticions.

Cal tenir en compte que tant els *Cent noms de Déu* com l'*Arbre de ciència* són dues obres citades com a textos del mateix autor en diverses obres lul·lianes de l'etapa ternària. Concretament, els *Cent noms de Déu* són citats en tres obres del període de 1295-1296 vinculades a la cort papal de Roma —a més de la referència que es troba a la *Medicina de peccat*. L'obra es presenta com un text propi al *Desconhort de Ramon* [III.22] (Roma, 1295), en què el personatge de Ramon s'identifica com a autor de l'obra davant del seu interlocutor (vv. 703-706); també és citat dins l'exemple que obre els proverbis del ram imperial de l'*Arbre exemplifical* de l'*Arbre de ciència* (Llull 1957-1960: I, 821); finalment, cal remarcar l'ús del text per a la composició de la primera part dels *Proverbis de Ramon* [III.26] (Roma, 1296) i l'esment que Llull fa d'aquesta operació d'aprofitament d'una obra pròpia al pròleg dels *Proverbis*.⁹ D'altra banda, l'*Arbre de ciència* és una de les obres didàctiques més autoreferenciades per Llull des de la seva composició fins a 1305. És citada com a obra pròpia en tres textos compostos en l'entorn de la cúria romana probablement el 1296: [III.25] *Novell llibre d'ànima racional*, [III.26] *Proverbis de Ramon* i [III.27] *Liber de potentia, objecto et actu*. També és citada en quatre obres escrites durant la segona estada de Llull a París: [III.30] *Declaratio Raimundi per modum dialogi edita contra aliquorum philosophorum et eorum sequacium opiniones*, [III.31] *Disputatio eremitaie et Raimundi super aliquibus dubiis quaestionibus Sententiarum Magistri Petri Lombardi*, [III.32] *Arbre de filosofia d'amor* (totes tres de 1298) i [III.40] *Quaestiones Attrebatenses* (juliol de 1299). L'obra torna a aparèixer en dos textos compostos a Mallorca el 1300, a més de la *Medicina de*

⁹ «La primera part es dels proverbis qui son dels .C. Noms de Deu, dels quals havem ja fet .j. Libre, e mostram la natura de Deu e les sues obres, e ells applicam a moralitats» (Llull 1928: 1-2).

pecat: [III.47] *Llibre d'home* i [III.48] *Llibre de Déu*. Finalment, és citada en tres obres escrites a Montpeller entre 1304 i 1305: [III.69] *Liber de praedicatione*, [III.70] *Liber de ascensu et descensu intellectus* i [III.72] *Liber de fine*.¹⁰ En aquests textos Llull s'identifica com a autor de l'obra citada, l'*Arbre de ciència*, mitjançant el mateix recurs que a la *Medicina de peccat*.

A més d'aquestes referències concretes a dues obres lul·lianes a partir de les quals Llull crea una extensa xarxa d'autoreferències en què es defineix com a autor dels textos, en els versos de la *Medicina de peccat* es poden documentar altres dades que confirmen l'autoria lul·liana del tractat, com les referències que remetent a l'Art i a altres conceptes propis del sistema lul·lià. En primer lloc, cal esmentar la referència explícita a l'Art com a sistema general que es troba al pròleg de la cinquena part de l'obra, titulada *D'oració*. L'autor explica que la part dedicada a l'oració es divideix en nou capítols: (1) què és Déu, (2) de què és, (3) per què, (4) quantitat, (5) qualitat, (6) temps, (7) lloc, (8) manera d'oració, (9) amb què demanar mercè; i a continuació, especifica que les «nou maneres» (v. 4670) utilitzades per estructurar la part són mecanismes de «l'Art general»: «Per estes nou va tot quant es / segons que'n l'Art general¹¹ es / exemplificat e mostrat» (vv. 4681-4683). Tal i com han observat Josep Maria Ruiz Simon (1999: 21-26) i Anthony Bonner (2012: 18-19), Llull defineix l'Art a partir de quatre característiques, que enuncia repetidament en diverses obres: «inventiva», «demostrativa», «compendiosa» i «general». El darrer tret, que significa que el sistema es fonamenta en principis de tots els gèneres de l'ésser i que és aplicable a qualsevol matèria, no s'atribueix a l'Art fins a la *Taula general* [III.11] de 1293-1294; a partir d'aleshores apareix amb força freqüència en obres diverses. Com hem vist, el mateix adjectiu és usat per identificar l'*Arbre de ciència* als vv. 2773-2780 de la *Medicina de peccat* i per atorgar valor universal a la demostració dels arguments que Llull enuncia.

Aquesta referència a l'Art general que apareix al pròleg de la part *D'oració* s'ha d'identificar amb el sistema de la fase ternària de l'Art, que és el que correspon a l'ús de les Regles i Qüestions que Llull adopta i adapta per estructurar aquesta part de l'obra (Bonner 2012: 153-158). Cal tenir en compte que les Qüestions i Regles apareixen sistematitzades en dues obres anteriors a 1300: a la *Taula general* [III.11] de 1293-1294

¹⁰ Per la localització de les referències, vegeu la fitxa de l'obra [III.23] a la Llull DB.

¹¹ Rosselló (Llull 1859: 564), Galmés (Llull 1938: 166) i Domínguez (Llull 1993: 438) han editat *Art general* (o *Artis generalis*) en cursiva.

i a l'*Ars compendiosa* [III.36] de 1299. Així doncs, la referència del pròleg de la part *D'oració* a l'exemplificació i demostració del caràcter general de les regles «en l'Art general» remet a aquestes obres artístiques.¹²

En segon lloc, és significativa la presència de conceptes propis del sistema lul·lià, sobretot de principis ontològics que defineixen una determinada concepció de Déu i de les criatures. La més evident és l'ús de principis sistematitzats en la primera figura de l'Art per estructurar determinades seccions de la *Medicina de peccat*. Aquest procediment, que es detecta en diverses obres de Ramon Llull, és aplicat amb algunes variacions pel que fa als principis implicats. El primer cas es troba a la segona part de l'obra, titulada *De confessió*, en què Llull organitza una secció de capítols que presenten els atributs o les dignitats que defineixen Déu: bondat, grandesa, eternitat, poder, saviesa, voluntat, virtut, veritat, glòria, justícia, misericòrdia (II.IV-XIV). El segon cas es troba a la quarta part de l'obra, titulada *De temptació*, en una secció de capítols identificada amb el títol «De .x. raons naturals d'ome»: bondat, grandesa, duració, poder, virtut, veritat, glòria, bellesa, llibertat, perfecció (IV.XXI-XXX). D'altra banda, en els discurs intern dels capítols de la quarta i la cinquena part de l'obra, l'autor utilitza aquests conceptes per desenvolupar l'argumentació entorn d'un tema moral o teològic i, fins i tot, utilitza els correlatius derivats d'alguns dels principis de la primera figura de l'Art per demostrar la veritat dels principals articles de la fe (IV.II-VI) o per explicar les qualitats divines (V.I-VI).¹³

Cal esmentar, també, els capítols dedicats a l'afat en les dues seccions de l'obra organitzades entorn de les potències sensitiva, imaginativa i racional de l'ésser humà: en primer lloc, el capítol III.XVI «D'afar» (vv. 1514-1533), que es troba en la secció formada pels capítols XI-XX de la tercera part de l'obra, titulada *De satisfacció*; i en segon lloc, el capítol IV.XVI «De parlar en temptació» (vv. 3404-3447), inclòs en una secció de capítols de la quarta part que Llull identifica amb el títol «De .x. comensaments radicals» (capítols XI-XX). La primera vegada que apareix una referència a l'afat a la *Medicina de peccat*, l'autor presenta aquest sentit com una novetat en la classificació tradicional dels sentits humans (III.XVI, vv. 1514-1519):

¹² El mateix passa amb altres obres escrites entre 1299 i 1301 que presenten referències a l'Art general; vegeu el pròleg dels *Començaments de filosofia* (Llull 2003: 3-6), del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* (Llull 1993: 466), del *Llibre de l'és de Déu*, el *Llibre de coneixença de Déu* i el *Llibre de Déu* (Llull 2010: 35, 65, 121-122), de l'*Aplicació de l'Art general* (Llull 1938: 209).

¹³ Per a l'organització de les unitats del tractat en diferents seccions temàtiques, vegeu l'apartat III.2 d'aquest treball.

Effar es sen per que parlar
significa so c'hom vol far;
e es sen de nou conegut,
e mays que altre ha vertut
en fer conexer lo Senyor
e en procurar sa honor.

Llull va desenvolupar per primera vegada la seva teoria entorn del sentit de l'expressió vocal en un opuscle datat el 17 d'abril de 1294: [III.12] *Lo sisè seny, lo qual apelam affatus*. En aquest tractat, l'autor explora la naturalesa d'aquest nou sentit a partir de les bases de l'Art (seguint la manera de l'*Art inventiva* i de la *Taula general*, segons especifica al pròleg de l'obra) i el classifica com el sisè sentit de l'ànima sensible. A partir de la composició d'aquest opuscle, Llull va incorporar la teoria sobre el sisè sentit en el seu sistema i l'afat és present en les diverses classificacions dels sentits que es troben tant en obres artístiques com en obres didàctiques i morals.¹⁴

La xarxa traçada a partir d'aquest conjunt de referències de l'*opus* de Ramon Llull posa de manifest, per tant, l'autoria lul·liana de la *Medicina de peccat* i, al mateix temps, permet definir, juntament amb alguns elements temàtics que es troben en altres obres lul·lianes i que tenen un paper fonamental en l'estructura del tractat en vers, el circuit d'obres que configuren el context de referència textual i doctrinal de la *Medicina de peccat*, el qual és fonamental a l'hora de fer una valoració de la posició que ocupa l'obra dins de la producció lul·liana.

1.3. Testimonis del text i referències en catàlegs

Un altre indicatiu que confirma l'autoria lul·liana de la *Medicina de peccat* fa referència a la transmissió del text i a la seva catalogació com a obra de Ramon Llull. El quadre següent identifica tots els testimonis coneguts de l'obra i de parts de l'obra, tant catalans com llatins; inclou els dotze testimonis actualment conservats i tres testimonis perduts —identificats amb (*)— dels quals tenim notícies gràcies a descripcions conservades en inventaris antics o en catàlegs moderns. El text que transmet cada testimoni és indicat a la darrera columna, amb la referència dels folis en què es troba copiat i la unitat textual que transmet: a) text complet o fragments del tractat, b) opuscle «De trinitat» i c) opuscle *D'oració*. Tots els manuscrits són descrits al capítol V d'aquest treball.

¹⁴ Sobre l'opuscle i la teoria lul·liana de l'afat o *affatus* s'han publicat diversos treballs; vegeu l'estudi i l'edició de Perarnau 1983a i l'estudi de Pistolesi 1996.

Pel que fa a les referències a l'autoria lul·liana dels textos transmesos als manuscrits assenyalats a continuació, cal tenir en compte dos aspectes. En primer lloc, que totes les còpies conservades de l'obra i de parts de l'obra transmeses de manera independent identifiquen Ramon Llull com a autor o bé es troben en volums que contenen altres textos lul·lians. En segon lloc, que el testimoni més antic fins ara conegut de la *Medicina de peccat* (Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10504, ms. *M*) és una còpia del text corresponent a la cinquena part del tractat produïda en un entorn proper a Ramon Llull, de mà de Guillem Pagès i molt probablement coetània a la data de composició que indica el colofó de l'obra.¹⁵

DATA	MANUSCRIT		TEXT QUE TRANSMET		
	Sigla	Biblioteca i signatura	tractat	<i>De trinitat</i>	<i>D'oració</i>
inici s. XIV	<i>M</i>	Munic, Bayerische Staatsbibliothek Clm. 10504			f. 15r-24r
s. XIV	<i>N</i>	Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostòlica Ottob. lat. 542			f. 52r-74v
	<i>S</i>	Palma, Arxiu del Regne de Mallorca Societat Arqueològica Lul·liana, 2			f. 142r- 180v
	*	Barcelona, Guillem de Vall -1373, 8 (perdut)	f. 1-36 (text complet?)		
	<i>B</i>	Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 2017	f. 2-67r (text complet)		
	<i>D</i>	Dublín, University College, Archives, Franciscan Library, B 100	II, f. 215v- 217v (I.I-XII)	II, f. 211v- 215r	
s. XV	<i>I</i>	Roma, Collegio di Sant' Isidoro, 1/71			f. 31r-34v
s. XVI	*	Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, 8 (perdut)			II, f. 1-24
	*	Palma, Jeroni Rosselló - 1859, 7 (perdut)			f. 1-36
s. XVI- XVII	<i>L</i>	Palma, Arxiu del Regne de Mallorca Societat Arqueològica Lul·liana, Aguiló 110	f.149v- 151r (I. I-XIII)	f. 143v- 145r	f. 70r-90r
s. XVII	<i>T</i>	Munic, Bayerische Staatsbibliothek Hisp. 69 (612)		I, f. 1-7	
s. XVIII	<i>P</i>	Palma, Biblioteca Bartolomé March Biblioteca del Convent de Sant Francesc, 14	f. 1-52v (text complet)		
	<i>Lt₁</i>	Palma, Arxiu Diocesà, Causa Pia Lul·liana c. 3, I. 2, carpeta VI	3 plecs (I-III.v)		
	<i>Lt₂</i>	Magúncia, Martinus-Bibliothek, 220b		XIII, p. 1-9	
	<i>Lt₃</i>	Palma, Biblioteca Pública, 1072			p.113-118

¹⁵ Vegeu l'apartat II.1.1 i la descripció del manuscrit, V.2.1.3.

D'altra banda, la *Medicina de peccat* es pot documentar en un bon nombre de catàlegs d'obres de Ramon Llull i en diversos inventaris. L'índex següent dóna compte del nombre de referències segures de l'obra en catàlegs i inventaris des d'inicis del segle XIV fins a l'actualitat. Inclou una distinció entre les referències que identifiquen l'obra general com a tractat i les referències que identifiquen parts de l'obra com a textos independents. No inclou, però, les referències que presenten problemes de documentació de la font (sigui per homonímia de títols i manca d'incipit, sigui per creuament de diverses referències) i que tant han estat identificades amb parts de la *Medicina de peccat* com amb altres obres lul·lianes o amb obres apòcrifes.¹⁶ Cada secció és identificada amb la forma estàndard del títol general de l'obra o del títol de la part o capítol al qual responen les referències. Les dades parteixen de la informació indexada en la Llull DB, la qual ha estat revisada i actualitzada a partir de noves dades d'arxiu i a partir de l'anàlisi de les referències en cada font.

Medicina de peccat

Electorium (1311-1314) [29]; Pere d'Aragó i d'Anjou (1351) [3]; Vall, Guillem de (1373) [8];¹⁷ Eimeric, Nicolau (1376) [7]; Sedacer, Antoni (1431) [70]; Inventari Perpinyà (1435) [13]; Inventari Escola de Barcelona 1 (1466) [124]; Nicolau de Cusa (s. xv) [23]; Bouvelles, Charles de (1511) [28]; Gesner, Conrad (1583) [28]; Arias de Loyola, Juan (1594) [VIII.10]; Gonon, Benoît (1625) [28]; Albizzi, Francisco – Inventari Sant Ofici (1620) [15]; Inventari Causa Lul·liana (inici s. xvii) [28b];¹⁸ Munic SB, Clm. 10561 (s. xvii) [33]; Munic SB, Clm. 10573 (s. xvii) [27]; París BN, lat. 17829 (s. xvii) [S.59]; Hauteville, Nicolas de (1666) [X.57]; Perroquet, Antoine (1667) [XV.30]; de Vernon, Jean-Marie (1668) [X.57]; Inventari Sant'Isidoro 1 (ca. 1690) [45(b)]; Custurer, Jaume 1 (1700) [Ad. XXVI]; Custurer, Jaume 2 (1714) [21]; Büchels (1714) [I.172]; Barceló, Rafael – Inventari Sant Francesc (1715) [1.12]; de San Antonio, Juan (1733) [484], [486]; Pasqual, Antoni Ramon 1 (1778) [X.4]; Sbaralea 1 (1806) [57]; Bover & Medel (1847) [Ad. 26]; Rosselló, Jeroni (1861) [106]; Littré & Hauréau (1885) [101]; Pasqual, Antoni Ramon 2 (1891) [98]; Rubió i Lluch (1911) [p. 17]; Longpré (1926) [VI.12]; Ottaviano (1930) [80]; Glorieux (1933) [cj]; Avinyó (1935) [82]; Sbaralea 2 (1936) [301a]; Carreras i Artau (1939) [240]; ROL (1959 i ss.) [90]; Llinarès (1963) [93]; Platzeck (1964) [101]; Cruz Hernández (1977) [207]; Perarnau (1982) [I.55]; Bonner – Llull DB [III.44].

¹⁶ Per a aquests casos, vegeu els apartats II.2.2 i II.2.3.

¹⁷ En l'inventari no s'esmenta l'autor de l'obra (Hernando 1995: II, 460) i l'editor va identificar aquesta referència amb una obra espúria de Llull, l'*Art de confessió* (pp. 739 i 762).

¹⁸ Identificat a la Llull DB com una obra espúria: [FD II.68] *De contratione confessione*.

D'oració (part V)

Eimeric, Nicolau (1376) [18]; Proaza, Alfonso de (1515) [159]; Milà Ambrosiana, R 106 Sup. (s. XVI) [162]; Miquel, Dimes de (s. XVI) [158]; Arce de Herrera, Juan 2 (segona meitat s. XVI) [160]; Seguí, Joan (1573) [9]; Arias de Loyola, Juan (1594) [VIII.26]; Rossinyol, Pere Jordi (1613) [2.2]; Inventari Escola Lul·liana de Barcelona 3 (s. XVII) [C-7a]; Milà Ambrosiana, P 217 Sup. (s. XVII) [30.2];¹⁹ París BNF, lat. 17829 (s. XVII) [IV.112]; Wadding, Luke (1650) [143], [163]; Hauterville, Nicolas de (1666) [IV.108]; Perroquet, Antoine (1667) [XV.11]; de Vernon, Jean-Marie (1668) [IV.108]; Inventari Sant'Isidoro 1 (1690) [101]; Antonio, Nicolás (1696) [115.CXLVI], [119.CLXIX]; Custurer, Jaume 1 (1700) [115.CXLVI], [119.CLXIX], [Ad. IX]; Sollier, Jean-Baptiste du (1708) [CXLVI], [CLXIX]; Custurer, Jaume 2 (1714) [CXLVI]; Büchels (1714) [I.169], [III.166], [III.168];²⁰ Barceló, Rafel – Inventari Sant Francesc (1715) [1.3]; Salzinger, Ivo (1721) [I.149]; de San Antonio, Juan (1733) [472]; Bover & Medel (1847) [146], [169], [Ad. 9]; Sbaralea 2 (1936) [125], [143b], [301c]; Platzek (1964) [101b]; Bonner – Lull DB [III.44b].

«De trinitat» (part IV, capítol III)

Inventari Sant'Isidoro 1 (ca. 1690) [45(b)]; Custurer, Jaume 1 (1700) [Ad. XXVI]; Barceló, Rafael – Inventari Sant Francesc (1715) [1.9]; Salzinger, Ivo (1721) [I.76]; Pasqual, Antoni Ramon (1778) [V.5]; Bover & Medel (1847) [Ad. 26]; Rosselló, Jeroni (1861) [67]; Pasqual, Antoni Ramon 2 (1891) [60]; Glorieux (1933) [ik-1]; Avinyó (1935) [46]; Sbaralea 2 (1936) [301b]; Carreras i Artau (1939) [82]; Platzek (1964) [47], [101a]; Cruz Hernández (1977) [109];²¹ Bonner – Lull DB [III.44a].

Tal i com es pot observar, l'obra general és referenciada en diversos inventaris dels segles XIV i XV, entre els quals destaca el primer catàleg i inventari de l'*Electorium* elaborat el 1311 per Tomàs Le Myésier, deixeble de Ramon Llull. També és remarcable la presència de l'obra a l'índex de títols lul·lians denunciats per l'inquisidor Nicolau Eimeric com a sospitosos d'heretgia al *Directorium inquisitorium* de 1376: Eimeric va distingir la referència general del tractat [7] —que és la que utilitza per identificar els articles extrets de la *Medicina de peccat* en el comentari de les proposicions d'obres lul·lianes condemnades— i la referència de l'opuscle corresponent a la part *D'oració* [18]. Llevat d'aquestes referències d'Eimeric i de les entrades documentades en

¹⁹ La referència correspon, concretament, al capítol VIII «De manera d'oració» de la part *D'oració*. La Lull DB identifica aquest títol amb l'obra *Oracions de Ramon* (Bo III.42).

²⁰ L'entrada [III.168] d'aquest catàleg presenta una referència creuada a partir de variants de títols i íncipit de les dues obres corresponents a les entrades [III.166] *D'oració* (Bo III.44b) i [III.167] *Oracions de Ramon* (Bo III.42) del mateix catàleg.

²¹ Aquesta entrada presenta una referència creuada de dos títols diferents: *Liber de Trinitate et Incarnationis* (Bo III.74) i *Dictatum de Trinitate* (Bo III.44a). L'autor del catàleg confon les referències de dos textos dedicats a la Trinitat a partir del registre de la primera obra al ms. Vat. Lat. 5044 i de la segona en altres catàlegs.

inventaris de manuscrits, les parts de l'obra difoses com a textos independents apareixen als catàlegs d'obres lul·lianes tot just a partir del segle XVI, mentre que el tractat general apareix de manera continuada tant en inventaris com en catàlegs d'obres lul·lianes des del segle XIV.

2. TÍTOLS DE L'OBRA, REFERÈNCIES I PROBLEMES D'IDENTIFICACIÓ

2.1. *Títols i referències del tractat*

L'únic testimoni medieval conservat que copia el conjunt de l'obra, el manuscrit 2017 de la Biblioteca de Catalunya, presenta una invocació formada per dos versos en què l'autor identifica el tractat amb el nom «Medicina de peccat»: «Deus, ab vostra gran pietat, / fas Medicina de peccat» (ms. *B*, f. 2r). És la mateixa invocació amb la qual és identificat l'incipit del tractat en alguns inventaris medievals que registren testimonis de l'obra: l'inventari de 1373 del beneficiat de la Seu de Barcelona Guillem de Vall ([8], íncipit «Deus ab vostre gran pietat») i l'inventari anònim de Perpinyà de 1435 ([13] «Item mes un libre apellat Medicina de peccat, comença Deus ab vostra gran pietat e fenex Finito libro»).

Salvador Galmés, editor del text al volum XX de les ORL, va expressar els seus dubtes sobre l'originalitat del nom «Medicina de peccat» com a títol de l'obra en les notes preliminars de l'edició (Llull 1938: VIII-IX):

El nom «medecina de peccat» només apareix en la *invocació* (v. 2), i més aviat com a matèria a tractar que com a títol. En el pròleg i a l'explicit l'autor l'anomena genèricament «tractat», i també «escrit» a l'explicit i en el vers 4267. Això ens fa creure que de fet no li posà nom propi. [...] De totes maneres el nom de MEDICINA DE PECCAT si no es propi i de naixença, es un apellatiu ben llegítim, almenys com a títol qui concreta la matèria, i no trobam cap motiu per rebutjar-lo.

És cert que el nom «Medicina de peccat» no apareix en cap altre passatge de l'obra i que, a causa de la manca de referències del text en altres obres lul·lianes, no és possible valorar l'originalitat d'aquest títol a partir de l'ús que en va fer Ramon Llull. Ara bé, la correspondència entre l'estructura del segon vers de la invocació i l'estructura del setè vers del pròleg (després dels versos que presenten la matèria de l'obra) és un indicatiu de la identificació del «tractat» amb el sintagma nominal que en resumeix la matèria: «fas

Medicina de peccat» / «e d'estes .v. fas est tractat». Aquesta correspondència dels referents «tractat» i «Medicina de peccat» que identifiquen l'obra remet a l'autor, el qual apareix com a factòtum del text darrere l'ús de la primera persona singular del present d'indicatiu del verb *fer*. Cal tenir en compte, d'altra banda, que l'ús del vers limita considerablement la repetició d'un sintagma de set síl·labes com és «Medicina de peccat» per referir-se a l'obra dins del text mateix i que, per tant, és normal que l'autor utilitzi un nom breu i de caràcter general («tractat») que identifiqui l'obra en funció de la tipologia textual i no de la matèria.

El títol «Medicina de peccat» —o l'equivalent llatí «Medicina peccati»— ja apareix al primer catàleg-inventari de l'*Electorium* de 1311 i en altres inventaris de biblioteques medievals que registren l'obra: la nota de préstec de llibres lul·lians de l'infant Pere d'Aragó a Ramona Ollera de 1351 [3],²² l'inventari d'Antoni Sedacer de 1431 [70], l'inventari de l'Escola Lul·liana de Barcelona de 1466 [124] i l'esmentat inventari anònim de Perpinyà de 1435 [13]. També és el títol que es documenta més vegades en els catàlegs i inventaris que recullen l'obra, i és el que ha estat adoptat com a títol estàndard en els principals catàlegs complets d'obres lul·lianes i en les edicions completes i parcials del text. Per tant —i recuperant les observacions finals de Galmés—, no hi ha motius per dubtar de la validesa del títol *Medicina de peccat*.

Cal esmentar, però, l'existència d'alguns títols alternatius i els problemes que l'ús d'aquests títols ha comportat en determinats moments per a la identificació de l'obra. Es documenten dos tipus d'epígrafs formats a partir de la identificació de les cinc virtuts que conformen les parts de l'obra. El primer tipus consisteix en l'enumeració de les virtuts tal i com apareixen al pròleg, i s'ha documentat en tres catàlegs diferents. En primer lloc, el títol «Liber de contritione, confessione, satisfactione et oratione» és utilitzat al *Directorium inquisitorium* de 1376 de Nicolau Eimeric, tant en l'índex de les vint obres lul·lianes prohibides com en les cent proposicions condemnades per l'inquisidor.²³ La relació d'aquesta referència amb la *Medicina de peccat* és evident, encara que en el títol manca de manera sistemàtica la

²² La referència sobre aquest préstec ha sortit a la llum recentment (Martínez & Yeguas 2016: 277); agraïm a Marina Navàs que ens hagi donat notícia sobre la publicació d'aquesta nota de préstec d'obres lul·lianes.

²³ Vegeu l'entrada [7] de l'índex i els articles 14, 22, 80, 88 del *Directorium inquisitorium* (Madre 1973: 149-158). El passatge del primer article no s'ha pogut identificar amb cap fragment concret de la *Medicina de peccat*, però els altres tres corresponen a passatges del capítol V.viii de la part *D'oració*.

virtut que correspon a la quarta part del tractat, la temptació.²⁴ En segon lloc, el títol «De confessionis satisfactione et oratione» és documentat en l'inventari que el cardenal Francisco Albizzi fa dels vint llibres lul·lians que l'any 1620 van arribar a la comissió del Sant Ofici per ser examinats.²⁵ En aquest cas manquen les referències de la primera i de la quarta part de l'obra, però la relació del títol amb la *Medicina de peccat* és igualment clara, malgrat que no s'hagi tingut mai en compte. En tercer lloc, a l'inventari d'inici del segle XVII de la Causa Lul·liana, després d'una referència al primer llibre del *Llibre de contemplació*, apareix un epígraf que podria correspondre a la *Medicina de peccat*: [28] «Raymundi Lulli de contemplatione liber primus. De contratione confessione». L'epígraf «De contratione confessione» no apareix individualitzat, sinó juxtaposat a la referència del llibre primer del *Llibre de contemplació*; només identifica les dues virtuts que apareixen al primer vers del pròleg de l'obra, i el substantiu que identifica la primera conté un error de transcripció. És probablement aquest error de transcripció el que explica que aquest epígraf, que no coincideix amb cap rúbrica del *Llibre de contemplació* ni amb cap títol lul·lià, hagi estat identificat com una obra espúria i no s'hagi posat en relació amb la *Medicina de peccat*.²⁶

El segon tipus de títol format a partir de la referència a les cinc virtuts que conformen les parts de l'obra consisteix en una identificació no de les virtuts de manera individual, sinó de la idea de tractat sobre cinc virtuts. És el tipus d'epígraf que es troba en els dos testimonis que copien els primers capítols de l'obra: el manuscrit B 100 del fons de la Franciscan Library de Killiney conservat als arxius de la University College de Dublín («Dictat que·n R. Luul feu de les .v. virtuts», f. 215v, ms. D) i el manuscrit

²⁴ Platzeck, en l'edició de l'índex de les obres condemnades per Eimeric, afegeix entre claudàtors l'epígraf «tentatione» (Platzeck 1962-1964: II, 119). En l'epígraf que identifica l'obra a l'article 22 de les proposicions lul·lianes condemnades, Eimeric afegeix la referència «tempore» —error probablement condicionat per una forma abreujada de «temptació»— abans de l'última virtut. D'altra banda, cal tenir en compte que l'índex d'obres prohibides inclou un títol que correspon amb tota probabilitat a la cinquena part de l'obra ([18] «Liber de oratione») i un títol que podria correspondre a una referència individual de la quarta part ([17] «Liber de tentatione»), però no és segur.

²⁵ Aquest inventari no és a la Llull DB; forma part de la reconstrucció que fa Albizzi sobre el procés d'examen d'obres lul·lianes per part d'una comissió de dotze cardenals del Sant Ofici (Albizzi 1683: 126-127). Segons el cardenal, aquests llibres corresponen als que van ser enviats l'any 1617 des de Mallorca a través del postulant Joan Riera en set volums en llatí i cinc en català; l'inventari de llibres portats per Riera (vegeu el «Memorial dels llibres del glorios y beneventurat Dr. y martir Ramon Lull, aportat en Roma, resignats á la Illma. Congregatio dels Cardenals de la Sta. Inquisitio per lo P. Mestre Juan Riera, sindich del Regne de Mallorca» a la Llull DB) i el d'Albizzi, però, presenten algunes diferències. Per exemple, Albizzi afegeix la referència corresponent a la *Medicina de peccat* i, d'acord amb la identificació dels manuscrits feta per Pérez Martínez (1960: 342), registra les obres segons la seva posició en volums diferents ([5]-[11] Vat. lat. 10036; [17] *Proverbia Raemundi. Philosophia amoris* de Lefèvre).

²⁶ És la referència [FD II.68] del catàleg d'obres espúries elaborat per Fernando Domínguez Reboiras i integrat a la Llull DB.

Aguiló 110 de la Societat Arqueològica Lul·liana («Fragment del tractat de les cinc virtuts», f. 149v, ms. *L*). Els inventaris que registren aquests volums recullen el mateix epígraf. És el cas, d'una banda, de l'entrada 45 de l'armari 5 que registra el primer inventari de Sant'Isidoro (ca. 1690) i que fa referència a diversos plecs solts, entre els quals es pot identificar el plec del manuscrit de la biblioteca franciscana irlandesa que conté textos lul·lians en vers: [45b] «Eiusdem Dictata seu Rhythmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta, ibid. in medio» (Pomaro & Sari 2010: 34).²⁷ Cal esmentar que la referència «[Dictatum/Rhythmi] de quinque virtutibus» d'aquesta entrada no s'havia posat en relació amb la *Medicina de peccat*, encara que la presència del text en el manuscrit dublinès no era desconeguda.²⁸ D'altra banda, l'inventari del convent de Sant Francesc de Palma realitzat per Rafael Barceló l'any 1715 tant recull la rúbrica com la identificació de les parts-virtuts tal i com apareixen referenciades al pròleg de la còpia del ms. *L* (Gottron 1923: 154; Llull DB [RB, 1.12]):

Fragmentum Tractatus quinque virtutum. Sic enim legitur titulus ibi: *Fragment del Tractat de les cinc virtuts*. Fragmentum istud dividitur in undecim capitula, quorum primum sic legitur: *De contritio Cap primer*, incipit autem sic: *Contritio, confessio, / e la bona intencio*. Tractatus iste videtur mutilus siquidem undecimum capitulum his paucis finitur carminibus.

Aquestes formes de referència basades en la identificació de les virtuts en què s'estructura la *Medicina de peccat* han estat originades a partir de testimonis en què manquen els dos versos de la invocació i el text comença directament amb el pròleg general de l'obra. Això és evident sobretot pel que fa al segon tipus d'epígraf, que apareix en testimonis que copien alguns capítols inicials de l'obra i en inventaris que registren aquests testimonis. És factible que l'entrada de l'inventari de la Causa Lul·liana faci referència a una còpia de la *Medicina de peccat* —completa o parcial— realitzada després del primer llibre del *Llibre de contemplació*, però no conservada. El cas dels títols que apareixen al *Directorium inquisitorium* d'Eimeric probablement també remet a còpies de l'obra, tant del text complet com, almenys, de la cinquena part, atès que està registrada com a títol independent i és segur que ja circulava com a text autònom. És potser per la seva relació amb còpies concretes de l'obra o de fragments de l'obra que aquests títols han tingut poca fortuna en la història del lul·lisme (i més

²⁷ La mateixa referència es troba en els següents catàlegs que copien aquest inventari: Custurer, Jaume 1 (1700) [Ad. XXVI] i Bover & Medel (1847) [Ad. 26].

²⁸ La Llull DB només identifica el capítol IV.III «De trinitat» en aquesta entrada; vegeu també Pomaro & Sari 2010: 34.

concretament en la indexació de la *Medicina de peccat* en catàlegs i edicions), i que han suscitat alguns problemes d'identificació.

A més dels casos apuntats, és reveladora del caràcter discriminant d'aquests títols la problemàtica que posa de manifest Antoni Ramon Pasqual a les *Vindiciae lullianae* (1778) a l'hora d'identificar l'obra que correspon al títol «Liber de contritione, confessione, satisfactione et oratione» que dona Nicolau Eimeric als articles de les proposicions condemnades del *Directorium*. Seguint els principals catàlegs lul·lians, Pasqual havia indexat la *Medicina de peccat* a partir d'aquest títol i també havia observat que el «Liber de oratione» catalogat per Salzinger correspon a la cinquena part d'aquesta obra, motiu pel qual no l'afegeix com a opuscle independent al seu catàleg (Pasqual 1778: I, 237, 371).²⁹ Al segon volum de les *Vindiciae*, manifesta que no coneix l'obra a la qual fa referència Eimeric a l'article 14: «Ut verum fatear in nullo Lullianorum Operum Cathalogo, ullum, quantum memini, legi sub hoc titulo: *de Contritione, Confessione, Satisfactione, et Oratione*» (Pasqual 1778: II, 172). A partir del comentari dels articles 22, 80 i 88, basats en fragments de la part *D'oració*, però, Pasqual ja s'adona que el títol que utilitza Eimeric correspon a la *Medicina de peccat*, l'obra de la qual forma part el «Liber de oratione» (Pasqual 1778: II, 206, 584, 620). Al quart volum, finalment, observa que el títol que dona Eimeric parteix de les parts de l'obra citades al pròleg de la *Medicina de peccat* i es lamenta que no pogués establir aquesta relació pel fet de no tenir a mà una còpia de l'obra que li permetés conèixer-ne el pròleg i l'estructura del tractat en cinc parts (Pasqual 1778: IV, 382):³⁰

[XXXI.] Liber *Medicina peccati*, qui apud Eymericum inscribitur: *De Contritione, Confessione, Satisfactione, Tentatione, et Oratione*, et ea a forte ratione, quia in primis Prologi ejusdem Libri verbis de omnibus quinque praedictis spondet tractare, tamquam de *Medicina peccati*, et longe de omnibus etiam rithmice discurrit: non continet quid notandum; imo optima continet documenta, ut *hoc unguento*, ut ait, a peccato sanemur. Etiam, quia, dum scripsi tom. 2. harum Vindiciarum, non habui ad manum hunc librum, non potui adeo exacte, ut optabam satisfacere illis, quae ab Eymerico obiiciuntur; et propterea in Additionibus manet ab omnibus.

Finalment, cal esmentar un altre títol que apareix documentat per primera vegada al segle XVIII i que probablement fa referència a la *Medicina de peccat*. Es tracta de

²⁹ En canvi, sí que cataloga com a obra independent el capítol «De trinitat» ([V.5] *Dictatum de Trinitate*), ja que no relaciona aquest títol amb el capítol de la *Medicina de peccat* i considera que és una obra escrita a Montpeller el 1288 (Pasqual 1778: I, 370).

³⁰ Cal entendre que es refereix a una còpia de l'obra completa, ja que sí que utilitza el text de la part *D'oració* en els seus comentaris elaborats sobre els articles d'Eimeric (Pasqual 1778: II, 206, 584, 602-603, 608, 620).

l'epígraf general «Volumen metricum», que encapçala la darrera entrada de la secció d'obres sobre «Poetica, et ad varias scientias attinentia» del catàleg de Juan de San Antonio de 1733, publicat a la *Biblioteca universa franciscana* (San Antonio 1733: III, 51; Llull DB [BUF, 486]):

Volumen metricum, vernacule scriptum in 4. asservatum Barcinone in Bibliotheca D. Raymundi Dalmasses. Vidit meus germanus, & coadjutor Frater Fr. Petrus a S. Bonaventura. Opus est tripartitum, in quo fusse commendat Christum Dominum, Deiparam semper Virginem, virtutes, ac sanctos, necnon Claves S. Petri.

En la mateixa secció d'obres hi ha catalogats els títols «Orationes per regulas Artis» i «Medicina peccati», de manera que la repetició d'una mateixa obra podria fer dubtar de la relació d'aquesta entrada amb la *Medicina de peccat*. Ara bé, la referència a característiques materials d'un testimoni —la qual cosa contrasta amb la repetició de localitzacions generals dels títols que són extretes d'altres catàlegs—, d'una banda, i la identificació de temes de l'estructura de l'obra que corresponen a seccions i capítols de la *Medicina de peccat*, de l'altra, posen de manifest que probablement es tracta d'una referència a una còpia que aplega algunes parts (o, si més no, alguns capítols de la segona, la tercera i la quarta part) del tractat lul·lià i que, per tant, l'epígraf ha estat creat *ad hoc* per identificar un conjunt del qual se'n desconeix l'obra d'origen i que no presenta cap rúbrica general. Sbaralea, al catàleg de 1936, va relacionar el títol «Volumen metricum» amb la *Medicina de peccat* [301a], i Domínguez Reboiras el va tenir en compte a l'hora d'identificar l'obra en l'edició llatina de les ROL (Llull 1993: 416), però pel seu origen tardà i la seva possible relació amb un testimoni concret, aquest epígraf ni ha fet fortuna ni és adequat com a títol identificatiu de l'obra.

2.2. Títols i referències de les parts amb difusió independent

També es poden documentar diversos títols que identifiquen les parts de la *Medicina de peccat* que han gaudit d'una tradició independent, tant a partir de les còpies del text documentades com a partir dels catàlegs lul·lians en què aquestes parts apareixen indexades com a opuscles independents. Es tracta del capítol sobre la trinitat de la quarta part de l'obra (IV.III «De trinitat»), d'una banda, i de la cinquena part (V. *D'oració*), de l'altra. La còpia d'aquests textos com a obres autònomes, sense referències al tractat del qual són extrets, ha facilitat el sorgiment de variants de l'epígraf que identifica els textos en els primers testimonis coneguts del tractat i

d'aquestes parts. D'altra banda, l'existència de diversos opuscles lul·lians dedicats tant a la trinitat com a l'oració, la manca de dades concretes que permetin relacionar una entrada d'un determinat catàleg amb un d'aquests textos i la generació de còpies de llistes d'obres lul·lianes sense referències concretes en diversos catàlegs, són factors que obliguen a tenir en compte la possible homonímia de diverses obres lul·lianes i a discriminar els títols que es poden relacionar amb seguretat amb els opuscles de la *Medicina de peccat* dels títols que poden fer referència a altres obres de Ramon Llull o, fins i tot, a obres apòcrifes.

Els títols adoptats en aquest treball per identificar aquests textos que s'han transmès de manera autònoma i com a capítol i part de la *Medicina de peccat* es fonamenten en l'estructura de títols de parts i capítols del tractat que es documenten en els testimonis de l'obra, formats sistemàticament a partir de la construcció «*de* + substantiu». Les formes utilitzades per als títols d'aquests dos textos segueixen el criteri general de normativitzar la grafia dels títols sempre que no són referències concretes a un testimoni, d'una banda, i de distingir l'ús de cursiva per als títols de les parts i l'ús de cometes baixes per als títols dels capítols, de l'altra. D'acord amb això, el títol de referència de la cinquena part de l'obra és *D'oració*, i el títol de referència del tercer capítol de la quarta part de l'obra és «De trinitat».

2.2.1. La part *D'oració*

Tots els testimonis medievals que transmeten aquest text —sigui com a part del tractat complet de la *Medicina de peccat*, sigui com a opuscle independent—, presenten un únic títol, format per una estructura senzilla consistent en la preposició *de* i el substantiu que indica el tema de la part o opuscle: «De oració». Tal i com es pot observar en l'únic testimoni medieval del text complet que s'ha conservat (Biblioteca de Catalunya, 2017, ms. *B*, f. 2-67r), tant els títols dels capítols com de les parts de l'obra presenten l'estructura «*de* + substantiu», de manera que per diferenciar les rúbriques de les parts, el rubricador integra aquest epígraf que presenta el tema de la part en un sintagma que n'identifica també la posició dins el tractat: «De la primera part d'est libre, qui és *de contricció*» (f. 2r). La rúbrica de la cinquena part, però, és l'única que no segueix aquest patró i presenta només l'estructura de títol senzill «De oració» (f. 53v), a la manera de les rúbriques de capítols i d'acord, també, amb la rúbrica del testimoni copiat per Guillem Pagès (Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10504, ms. *M*, f. 15r). En aquest

manuscrit de primera generació que transmet la cinquena part de la *Medicina de peccat* com a opuscle independent, la rúbrica que encapçala el text presenta l'estructura de títol senzill, com les rúbriques dels capítols; està copiada en la primera línia d'escriptura de la caixa d'un foli nou, però no presenta cap mena d'invocació ni altres marques específiques que indiquin que comença la còpia d'una obra nova (f. 15r). El mateix passa amb dos testimonis medievals conservats a la Biblioteca Apostòlica Vaticana (Ottob. lat. 542, ms. N, f. 52v) i al Collegio di Sant'Isidoro de Roma (1/71, ms. I, f. 31r), i amb un testimoni del segle XVI (Societat Arqueològica Lul·liana, 8, actualment perdut). Només el testimoni del segle XIV conservat a Palma (Societat Arqueològica Lul·liana, 2, ms. S), abans del títol «De oració», presenta un íncipit escrit amb lletres més grans: «Incipiunt oraciones» (f. 142r).³¹

L'epígraf «Liber de oratione» (o «Llibre de oració») es documenta en alguns catàlegs que indexen el text com opuscle independent amb el títol i l'íncipit,³² i també en el testimoni del segle XVIII que transmet una traducció llatina del text (Palma, Biblioteca Pública, 1072, ms. Lt₃). L'únic catàleg antic que transmet aquest títol és l'índex d'obres lul·lianes prohibides de Nicolau Eimeric (1376): [18] «Liber de oratione»; en aquest cas, la referència no presenta cap dada que permeti relacionar directament el títol amb l'opuscle en qüestió, però la comparació d'aquest títol amb la referència a la *Medicina de peccat* ([7] «Liber de contritione, confessione, satisfactione et oratione») i amb el títol [8] «Liber orationum», d'una banda, i la correspondència d'aquests títols amb els passatges de les obres condemnades als articles, de l'altra, permeten identificar la referència [18] amb l'opuscle *D'oració* i la referència [8] amb l'obra [III.42] *Oracions de Ramon*.

En efecte, l'ús d'aquests tipus de títols simples en els catàlegs podia generar confusions sobre la referència de l'obra, atès que diversos textos lul·lians se centren en el motiu de l'oració i presenten aquest tema en les variants de títol: [II.A.7] *Oracions e contemplacions de l'enteniment*, [III.42] *Oracions de Ramon*, [III.44b] *D'oració*. Si bé a partir de la distinció de títols d'Eimeric, s'ha tendit a identificar els títols «Liber orationum» i «Oracions» amb l'obra [III.42] *Oracions de Ramon*, el cas dels títols «De oratione» o «D'oració» documentats en inventaris de manuscrits ha presentat més problemes d'identificació quan la referència de l'obra no es pot deduir ni a partir dels

³¹ Vegeu les descripcions dels manuscrits al capítol V del treball.

³² Custurer, Jaume 1 (1700) [Ad. IX], Büchels (1714) [I.169], Salzinger, Ivo (1721) [I.149], Bover & Medel (1847) [Ad. 9].

altres títols de l'inventari ni a partir de les característiques del testimoni registrat. La llista següent recull aquest tipus de referències que no han estat identificades de manera segura amb una obra concreta:

- Inventari de la Real (1386) [183] «Magistri Raymundi Lulli, De oracione, de pergameno, cohoptum fustis».³³
- Sedacer, Antoni (1431) [69] «Dos libres d'Oracions».³⁴
- Herrera, Juan de (1597) [38] «Un cartapazio manoscrito en latín que contiene las obras siguientes: De articulis contemplatibus. De orationibus et contemplationibus. De arte predicandi. De oratione».³⁵
- Salzinger, Ivo (1718) [Manuscripta Romae copiata in quarto] [14] «De orationibus».³⁶

Al segle XVI van començar a sorgir títols en què els epígrafs «De oració» i «Oracions» —encapçalats, o no, pel substantiu *llibre* o *liber*— són completats amb sintagmes que especifiquen algunes característiques distintives de les obres. Pel que fa a l'opuscle *D'oració*, aquests trets identificatius fan referència sobretot a l'estructura basada en les regles de l'Art lul·liana. En primer lloc, cal esmentar el títol que apareix més sovint en els catàlegs dels segles XVI-XVIII i que es pot documentar per primera vegada al catàleg d'Alfonso de Proaza (1515), després de l'entrada que correspon a les *Oracions de Ramon*: [159] «Liber de orationibus per decem regulas». La referència a les regles de l'Art deriva del pròleg, però la indicació del número de regles corresponents al número de capítols de l'opuscle conté un error, probablement provocat per interferència de l'esquema de deu Regles i Qüestions que Llull defineix a la *Taula general* i que utilitza en diverses obres. Aquesta referència numèrica es transmet en tots els catàlegs que són còpia directa o indirecta de Proaza.

En alguns inventaris dels segles XVI-XVIII que registren testimonis de l'opuscle *D'oració* es poden detectar títols que també incorporen la referència a les regles com a element característic de l'estructura del text. És el cas del registre de compra de llibres de Joan Seguí (1573), que esmenta un llibre titulat [9] «Orations per las reglas», o el cas de l'inventari d'obres lul·lianes de Sant Francesc fet per Rafael Barceló (1715), que registra un volum que conté diverses obres en vers, entre les quals el títol «De oratione

³³ La Llull DB identifica amb dubtes aquest títol amb [III.42] *Oracions de Ramon*.

³⁴ Domínguez (Llull 1993: 422 i 437) identifica aquesta referència amb l'opuscle *D'oració*, mentre que la Llull DB la relaciona amb les *Oracions de Ramon*.

³⁵ Ruiz de Arcaute 1997: 168. Si el darrer títol correspon a l'opuscle [III.44b] *D'oració*, es tractaria de la primera documentació d'una traducció llatina de l'opuscle. Domínguez, però, no identifica aquesta referència en l'edició del text llatí (Llull 1993: 421-422 i 427).

³⁶ La Llull DB identifica amb dubtes aquest títol amb [III.42] *Oracions de Ramon*.

per regulas Artis lullianae» (seguit de l'incipit de l'obra). Aquesta referència correspon a un testimoni mallorquí del tombat dels segles XVI-XVII (Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, Aguiló, 110, ms. *L*), que copia l'opuscle *D'oració* sota el títol «De oratio per les regles» (f. 70r). En l'inventari de l'Escola Lul·liana de Barcelona del segle XVII l'opuscle és registrat amb l'epígraf [C-7a] «Nou oracions», en referència a la divisió del text en nou capítols.

Un altre tipus d'epígraf que es pot documentar a partir del segle XVII incorpora, a més de la referència a les regles de l'Art, dades sobre la forma rimada i la llengua de composició del text: «Orationes per regulas Artis – Rythmis vulgaribus editae» (i la variant «Orationes per regulas Artis versibus rythmicis vulgaribus»). És el títol que registra Luke Wadding (1650) [143] i que reproduïxen altres catàlegs basats en el primer: Nicolás Antonio (1696) [146], Jaume Custurer 1 (1700) [146], Jean-Baptiste du Sollier (1703) [146], Bover & Medel (1847) [146], Juan de San Antonio (1733) [472] i Sbaralea 2 (1936) [125]. L'existència de diverses variants de títol, però, també ha provocat alguna confusió a l'hora de relacionar els títols dels catàlegs amb l'opuscle *D'oració* i amb les *Oracions de Ramon* [III.42]. En el catàleg de Büchels de 1714, després de dues entrades que remetien inequívocament a aquestes obres ([III.166] i [III.167]), es troba una entrada que creua referències de les dues obres a partir del títol «Liber de orationibus» i l'incipit de les *Oracions de Ramon* i a partir de la variant de títol de l'opuscle *D'oració* documentada al catàleg de Wadding: [III.168] «Liber de orationibus. [incipit] Cum mali homines orationes per regulas artis versibus rithmicis vulgaribus».

Com es pot observar, els títols compostos de l'opuscle *D'oració* sorgeixen a partir del segle XVI, d'una banda, per la necessitat de distingir el text davant l'existència de diverses obres que poden presentar títols similars en la tradició, i de l'altra, per facilitar la indexació de l'opuscle en catàlegs organitzats de les obres lul·lianes segons els trets temàtics i estructurals dels textos. En aquest sentit, la referència a les regles de l'Art és un recurs molt estès i funcional, que es documenta fins i tot en testimonis del text (ms. *L*). Malgrat la fortuna que han tingut aquests tipus de títols, el seu origen tardà i el distanciament que presenten respecte del títol simple que es troba en els primers testimonis de l'obra i que es pot vincular amb l'autor, són alguns dels factors que expliquen que els catàlegs lul·lians del segle XX no hagin adoptat aquests epígrafs compostos, sinó el títol simple «D'oració» (o les variants «De oració» i «De oratione»

que es documenten en els testimonis medievals): Bonner – Llull DB [III.44b], Platzeck (1964) [101b], Sbaralea 2 (1936) [301c].

Cal afegir el cas d'una referència que es troba en un inventari d'una col·lecció lul·liana del segle XVII (Milà, Ambrosiana, P 217 Sup.) i que amb força probabilitat correspon a una còpia del vuitè capítol de la part o opuscle *D'oració*: «Tractatus de manera de oracio. [íncipit] Manera de oracio». Aquest títol està registrat en la mateixa signatura «ms. C.oct.10» que el títol «Psalterium de centum nominibus Dei. [íncipit] Deus», el qual es pot identificar amb una còpia llatina del segle XVI dels *Cent noms de Déu* conservada a la Biblioteca Ambrosiana de Milà (ms. N 81 Sup). A la Llull DB aquests dos títols s'han considerat com a part d'un mateix ítem [30] de l'inventari i s'ha indicat la relació del primer títol amb el manuscrit assenyalat; ara bé, el segon títol s'ha posat en relació amb l'obra [III.42] *Oracions de Ramon*, encara que aquesta identificació està marcada com a dubtosa. No s'ha pogut localitzar la còpia a la qual fa referència aquesta entrada, però la correspondència del títol i l'íncipit tal i com apareix en aquest inventari amb el títol «De manera de oració» i el primer vers del capítol que transmeten els testimonis de l'opuscle *D'oració* i del text complet de l'obra, és una dada prou indicativa de la identificació d'aquesta referència amb el vuitè capítol de la part *D'oració* i, per tant, de la circulació autònoma d'un capítol d'aquest opuscle.

2.2.2. El capítol «De trinitat»

El títol simple «De trinitat» correspon a la rúbrica del tercer capítol de la quarta part de la *Medicina de peccat* que es troba en l'únic testimoni medieval conservat del text complet del tractat (ms. B) i que coincideix amb el format general de títols dels capítols de l'obra segons aquest testimoni. La circulació d'aquest text com a opuscle independent, però, va propiciar l'ús de títols diferents, generalment encapçalats per substantius com *dictat* o *llibre*, que remarquen l'entitat pròpia (temàtica, formal i material) del text com a opuscle. El cas més evident és el títol «Dictat de la trinitat», que es pot documentar —amb algunes variants— en diversos testimonis del text i en inventaris i catàlegs que registren l'opuscle a partir d'aquests testimonis, la qual cosa permet identificar amb prou seguretat la referència i el text en qüestió.

El primer testimoni documentat del text es troba en un plec del manuscrit dublinès del segle XIV que també copia els primers capítols de la *Medicina de peccat* (ms. D). La rúbrica que encapçala aquesta còpia presenta el substantiu *dictat* i inclou el

nom de l'autor del text: «Dictat d'en R. Luul de la trinitat»³⁷ (f. 211v). Partint d'aquest títol, el registre d'aquesta còpia del text —i dels primers capítols de la *Medicina de peccat*— en el primer inventari de Sant'Isidoro (ca. 1690) presenta l'epígraf següent: [Armari 5, 45b] «Eiusdem Dictata seu Rhythmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta, ibid. in medio».³⁸ La còpia del text en un manuscrit del segle XVII conservat a Munic (Bayerische Staatsbibliothek, Hisp. 69, ms. *T*) presenta el mateix títol que el testimoni *D*: «Dictat de Raimon Luil de la Trinitat» (part I, f. 1). L'epígraf «Dictatum de Trinitate» encapçala, també, la traducció llatina de l'opuscle que es conserva en un manuscrit maguntí del segle XVIII (Magúncia, Martinus Bibliothek, 220b, ms. *Lt*₂, part XIII) que és còpia d'un exemplar d'Ivo Salzinger, segons indica una nota a l'inici del text.³⁹ La referència a l'opuscle «De trinitat» en el catàleg d'obres lul·lianes elaborat per Ivo Salzinger (1721) es pot relacionar amb aquests testimonis del text tant pel títol com, sobretot, per l'incipit: [I.76] «Dictatum Raymundi de Trinitate, incipit Contra sanctam Trinitatem, explicat Quod inde erit bene consolatus».

En els catàlegs d'obres lul·lianes elaborats per Antoni Ramon Pasqual (1778 i 1891) i per Jeroni Rosselló (1861), l'opuscle és identificat a partir d'aquesta referència del catàleg de Salzinger; els autors dels catàlegs no posen en relació aquest opuscle amb el capítol de la *Medicina de peccat* i li atribueixen una data de composició més reculada: 1288-1289. Així, doncs, l'opuscle «De trinitat» i el tractat general presenten entrades separades en aquests catàlegs: Pasqual (1778) [V.5] «Dictatum de Trinitate» i [X.4] «Medicina peccati» (vg. també Pasqual 1891 [60] i [98]); Rosselló (1861) [67] «Dictado sobre la trinidad – Dictat de trinitat – Dictatum de trinitate» i [106] «Medicina de pecado – Medicina de peccat – Medicina peccati». Els catàlegs de Glorieux (1933), Avinyó (1935), Carreras i Artau (1939) i Platzeck (1964) també separen la referència del tractat *Medicina de peccat* i la del *Dictatum de Trinitate*, la qual identifiquen amb l'incipit que dona Salzinger —corresponent al text dels testimonis que transmeten el capítol com a opuscle independent— i amb el testimoni de la traducció llatina conservat a Magúncia i registrat per Gottron (1915: 86).

Convé observar, en primer lloc, que Avinyó, Carreras i Artau i Platzeck, en els seus catàlegs cronològics de les obres de Lull, situen la composició de l'opuscle *Dictatum de Trinitate* als anys 1288-1289: Avinyó (1935) [46]; Carreras i Artau (1939)

³⁷ Després de «Dictat» segueix «que feu» ratllat.

³⁸ Per a les còpies d'aquest inventari, vegeu la nota 27 d'aquest mateix capítol.

³⁹ Vegeu la descripció del manuscrit, apartat V.2.2.2., pp. 347-349.

[82]; Platzeck (1964) [47]. En segon lloc, cal fer notar una particularitat que presenten els catàlegs d'Avinyó i de Platzeck. En l'entrada [82] «Medicina de peccat», Avinyó fa referència a la difusió independent del capítol «De trinitat» i de la part *D'oració* i observa que el títol «Dictatum Raymundi de Trinitate» que apareix al catàleg de Salzinger correspon al capítol de la *Medicina de peccat*; ara bé, en l'entrada [46] «Dictatum de Trinitate» no indica cap correspondència d'aquest títol amb el tractat, malgrat que remet al testimoni del text llatí conservat a Magúncia i que en còpia l'incipit —el qual coincideix amb l'incipit de la referència de Salzinger que dona en l'entrada [82] del catàleg (vg. Avinyó 1935: 109-110 i 166-168). D'altra banda, el catàleg de Platzeck (1964) presenta dues entrades diferents que remeten al mateix text, l'una a partir del títol de l'opuscle segons el catàleg de Salzinger, el testimoni de Magúncia i la datació de Pasqual i Rosselló, i l'altra a partir del títol del capítol indexat com a part de la *Medicina de peccat*: [(47)] «*Dictatum de Trinitate. Contra sanctam Trinitatem daemon dedit consilium*», i [101a] «*De Trinitate. Contra la summa Trinitat*». Quan ja tenia el catàleg tancat, Platzeck va poder comprovar que el títol [47] remet al capítol «De trinitat» de la *Medicina de peccat* [101a]; com que ja no podia fer esmenes que afectessin la numeració del catàleg, va marcar la referència [47] entre parèntesis, va afegir una nota que indica la relació d'aquesta entrada amb el capítol de la *Medicina de peccat* i va remetre a aquestes observacions dins l'entrada [101a] (Platzeck 1962-1964: II, 18, n. 43a; II, 37). Finalment, cal observar que, d'acord amb el catàleg elaborat per Bonner, a la Lull DB l'opuscle «De trinitat» ha estat indexat com a part de la *Medicina de peccat* [III.44a] amb el títol «Dictat de Trinitat», que és el que ha tingut més fortuna com a referència del capítol que ha circulat autònomament.

A partir del segle XVI es documenten altres títols que s'han posat en relació amb la difusió independent d'aquest capítol de la *Medicina de peccat*. L'epígraf «Prova la sancta Trinitat» és introduït com a rúbrica en la còpia de l'opuscle que conté el manuscrit mallorquí dels segles XVI-XVII que recull diverses obres en vers de Lull (ms. L, f. 143v). En l'inventari de manuscrits lul·lians de Sant Francesc elaborat per Rafael Barceló (1715), l'entrada corresponent a aquesta còpia és identificada amb el títol «*Probatio sanctissime Trinitatis*» i amb l'incipit del text. Es documenten tres referències més que presenten un format de títol semblant, però que no van acompanyades de cap incipit que permeti relacionar amb seguretat aquesta referència amb l'opuscle «De trinitat». Es tracta del títol [7] «*De probatione Trinitatis*» de l'inventari de Poblet (segle XVI) i del títol «*De probatione Sanctissimae Trinitatis*» que registren els catàlegs

d'obres lul·lianes d'Arias de Loyola (1594) [V.16] i de Juan de San Antonio (1733) [360]. Domínguez Reboiras (Llull 1993: 420 i 427) va identificar aquestes referències amb l'opuscle «De trinitat», però D'Alòs-Moner (1918: 84) i la Llull DB indiquen la possibilitat que sigui una variant de títol de l'obra [IV.14] *Liber de propriis et communibus actibus divinarum rationum*, formada a partir de l'incipit «Ad probandum divinam trinitatem [...]». Es tracta, doncs, de tres casos d'atribució dubtosa, que cal tenir en compte com a possibles referències de l'opuscle lul·lià corresponent al capítol sobre la trinitat de la *Medicina de peccat*, però que no es poden comptar com a referències segures.

Un altre cas problemàtic és el del títol «Liber de Trinitate», que es documenta en diversos catàlegs a partir del segle XVI. El primer testimoni d'aquesta referència és el catàleg d'obres lul·lianes elaborat per Alfonso de Proaza (1515): el títol és indexat sense cap incipit ni cap altra dada que permeti relacionar inequívocament l'entrada amb una obra lul·liana concreta, i va seguit de dues entrades més que presenten la Trinitat com a tema de referència al títol, «Liber de Trinitate trinitissima» i «De inventione Trinitate», però que tampoc tenen incipit.⁴⁰ El llistat següent inclou totes les entrades identificades amb el títol «Liber de Trinitate»; l'epígraf apareix sense incipit i al costat d'altres títols sobre la Trinitat en diversos catàlegs d'obres lul·lianes després de Proaza.

Liber de Trinitate

Proaza, Alfonso de (1515) [61]; Miquel, Dimes de (s. XVI) [61]; Milà Ambrosiana, R 106 Sup. (s. XVI) [63]; Arce de Herrera, Juan (segona meitat s. XVI) [63]; París BNF, lat. 17829 (s. XVII) [IV.10]; Wadding, Luke (1650) [261]; Perroquet, Antoine (1667) [101]; Antonio, Nicolás (1696) [142.CCLXVI]; Custurer, Jaume 1 (1700) [142.CCLXVI]; Sollier, Jean-Baptiste du (1708) [CCLXVI]; Custurer, Jaume 2 (1714) [CCLXVI]; Büchels (1714) [197]; de San Antonio, Juan (1733) [192]; Bover & Medel (1847) [266]; Sbaralea 2 (1936) [236].

Diversos lul·listes han identificat aquestes referències amb l'opuscle «De trinitat» corresponent al capítol de la *Medicina de peccat*.⁴¹ La Llull DB, en canvi, indica la possibilitat de relacionar aquestes referències amb altres obres lul·lianes que presenten títols semblants, principalment l'obra [IV.85] *Liber de Trinitate trinitissima*. Cal tenir

⁴⁰ D'aquests tres títols només el segon es pot identificar clarament: correspon a una obra lul·liana escrita a Messina el 1313, el *Liber de Trinitate trinitissima* [IV.85]. En la Llull DB el títol «Liber de Trinitate» es relaciona amb aquesta obra i no amb l'opuscle «De trinitat» [III.44a], i el títol «De inventione Trinitate» és entrat com a obra espúria [FD II.86], encara que es planteja la hipòtesi que correspongui a una altra obra lul·liana escrita a Messina el 1313 [IV.75], coneguda amb el títol *Liber de accidente et substantia* a partir del catàleg d'obres lul·lianes elaborat per Salzinger (1721).

⁴¹ Avinyó 1935: 167; Platzeck 1962-1964: II, 18; Domínguez (Llull 1993: 420 i 427).

en compte, però, que algunes d'aquestes atribucions són poc probables pel fet que les suposades variants de títols apareixen de manera seqüencial en els diversos catàlegs. D'altra banda, algunes d'aquestes entrades han estat indexades com una obra espúria, encara que es tracti del mateix tipus de referència que en els altres catàlegs apareix juntament amb altres entrades que presenten el tema de la trinitat al títol: Perroquet (1667) [101], Juan de San Antonio (1733) [192].⁴² A causa de la manca d'incipit de les referències esmentades i de l'homonímia del títol amb diverses obres lul·lianes que tracten sobre la trinitat, la identificació d'aquestes entrades amb l'opuscle «De trinitat» corresponent al capítol de la quarta part de la *Medicina de peccat* no es pot comptar com a segura, però tampoc es pot rebutjar i cal assenyalar les referències esmentades com a atribucions dubtoses o possibles referències.

2.3. Referències probables de parts de la Medicina de peccat

En els catàlegs d'obres lul·lianes es documenten, també, dos tipus de referències que s'han posat en relació amb parts de la *Medicina de peccat*. El primer cas correspon a una referència que es troba en l'índex de les vint obres lul·lianes prohibides de Nicolau Eimeric (1376): [17] «Liber de tentatione». Es tracta d'un títol que no apareix citat en el comentari de proposicions lul·lianes condemnades del *Directorium inquisitorium* — com tampoc hi apareix l'ítem [18] «Liber de oratione» del mateix índex—, i que no es torna a trobar en altres catàlegs d'obres lul·lianes. El fet que es tracti d'una referència única permet explicar que el títol fos afegit en el catàleg manuscrit d'obres espúries elaborat al Raimundus-Lullus-Institut (Domínguez 1979-1985 [503]; Llull DB – DOM). Ara bé, prenent en consideració tots els títols que apareixen en l'índex d'Eimeric i les obres usades en el comentari de les proposicions condemnades per l'inquisidor, podria ser que aquest títol fos una referència de la part *De temptació* (IV) de la *Medicina de peccat* o bé una referència de la part *De temptació* (V) del *Llibre d'intenció* [II.A.17].⁴³

La relació amb la *Medicina de peccat* es pot explicar, en primer lloc, per les característiques del títol del tractat, que inclou els epígrafs de les parts de l'obra però n'omet la quarta part: [7] «Liber de contritione, confessione, satisfactione et oratione».

⁴² Vegeu les fitxes dels catàlegs a la Llull DB.

⁴³ Domínguez, en l'edició llatina de parts de la *Medicina de peccat*, identifica aquest títol amb la quarta part de l'obra (Llull 1993: 417). A la Llull DB aquest ítem s'ha identificat, per una qüestió d'aprofitament d'etiquetes existents, amb el registre de l'opuscle [III.44a] *Dictat de Trinitat*, que ja està vinculat al registre general de l'obra [III.44].

En segon lloc, es pot explicar per la presència del títol de la cinquena part de l'obra com a ítem independent, indexat just després del títol [17] «Liber de tentatione»: [18] «Liber de oratione». D'altra banda, la relació d'aquest títol amb el *Llibre d'intenció* es documenta en una referència posterior, en la qual l'obra és identificada a partir d'un epígraf que remet al títol general del tractat i al títol de la cinquena part: Inventari de la Causa Lul·liana (inici segle XVII), [17] «Raymundi Lulii de intentionibus sive de tentatione liber».⁴⁴ Aquestes dades, però, són insuficients per verificar la possible correspondència del títol que dona Eimeric. Així doncs, cal tenir en compte el títol «Liber de tentatione» com una referència probable de la quarta part de la *Medicina de peccat*, però no es pot considerar una referència segura.

L'altre cas és el del títol «Liber de confessione, cathalane, in rythmis», que es documenta en diversos catàlegs d'obres lul·lianes a partir del segle XVI: Loyola, Arias de (1594) [VIII.9]; París BNF, lat. 17829 (s. XVII) [S.58]; Hauteville, Nicolas de (1666) [X.56]; Perroquet, Antoine (1667) [XV.28]; de Vernon, Jean-Marie (1668) [X.56]; de San Antonio, Juan (1733) [483]; Rubió i Lluch (1911) [p. 30]; Carreras i Artau (1939) [I.11]. Aquestes referències han estat registrades com a obra espúria en el catàleg de la Llull DB [FD II.21]; una nota afegida al final de la fitxa corresponent a aquest títol, però, adverteix la possibilitat que l'origen d'aquestes referències sigui la segona part de la *Medicina de peccat*, titulada *De confessió*.

Per tal de valorar aquesta possible correspondència, cal tenir en compte diverses dades. En primer lloc, l'existència de diverses variants de títols, documentades en testimonis manuscrits i en catàlegs, que estan formades a partir dels epígrafs «Liber de confessione» i «Art de confessió». En segon lloc, la relació d'aquests epígrafs amb testimonis coneguts d'una obra lul·liana i d'obres pseudolul·lianes presentades com a tractats de confessió: d'una banda, el tractat lul·lià escrit a Mallorca el setembre de 1312 ([IV.58] *Liber qui continet confessionem*); de l'altra, el tractat pseudolul·lià escrit a València el 1317 que té versió catalana i llatina ([FD II.11a] *Art de confessió* o *Liber de confessione*), un altre tractat pseudolul·lià del segle XIV que presenta versió castellana i versió llatina ([FD II.11b] *Art de confessió*) i l'opuscle datat el 1336 que es conserva al manuscrit 102-V2-3 de la Biblioteca March de Palma ([FD II.12] *Art de confessió*).⁴⁵ En

⁴⁴ La Llull DB havia identificat aquesta entrada amb la quarta part de la *Medicina de peccat* i, a causa d'aquesta confusió, l'editora del *Llibre d'intenció* no va indexar aquesta referència al llistat de catàlegs que documenten l'obra (Llull 2012: 28-29).

⁴⁵ Vegeu Perarnau 1985: 61-172 i les fitxes d'aquestes obres a la Llull DB. A la base de dades aquestes referències formen part d'un conjunt de sis títols sobre la confessió: Bo IV.58, FD II.11a, FD

tercer lloc, cal tenir en compte que en els inventaris i catàlegs es documenten títols que, per manca d'incipit o d'altres dades que concretin les característiques de l'obra de referència, no es poden identificar de manera segura ni amb aquestes obres sobre la confessió ni amb la segona part de la *Medicina de peccat*; és el cas, per exemple, del títol «De confessió» que apareix a l'inventari de béns de Miquel Abellar (1493). En quart lloc, cap dels quatre tractats documentats sobre la confessió és en vers, de manera que la presència en els catàlegs de l'epígraf que fa referència explícita a la llengua i a la forma rimada de l'obra («Liber de confessione, cathalane, in rythmis») pot estar condicionada per l'existència d'un text desconegut o bé per un creuament de referències a partir de diverses entrades d'inventaris i catàlegs, alguna de les quals probablement remet a un testimoni de la segona part de la *Medicina de peccat*.

La font de la referència a un «Liber de confessione, cathalane, in rythmis» no es pot documentar a partir de cap dels catàlegs en què és registrat aquest títol. La primera vegada que apareix és en el catàleg d'Arias de Loyola (1594) [VIII.9] i no és possible resseguir l'origen de la referència en fonts anteriors. En alguns catàlegs posteriors aquest epígraf inclou informació sobre la data i el lloc de composició de l'obra: «Liber de confessione catalanici rithmi scriptus Majoricis anno 1311» (Hauteville 1666 [X.56]; Perroquet 1667 [XV.28]; Jean-Marie de Vernon 1668 [X.56]). Aquestes dades, però, tampoc permeten identificar el títol amb una obra lul·liana o una obra apòcrifa coneguda. De fet, és probable que la referència sorgeixi per un creuament entre el títol «Liber de confessione, cathalane, in rythmis» i un error en la datació de l'obra [IV.58] *Liber qui continet confessionem*, escrita l'any 1312 segons indica el colofó del text. És rellevant, en aquest sentit, el fet que la referència del «Liber de confessione catalanici rithmi scriptus Majoricis anno 1311» funcioni, en els catàlegs en què apareix, amb total autonomia respecte d'altres títols lul·lians amb els quals podria estar relacionada: és indexada abans de l'entrada corresponent a la *Medicina de peccat* i està diferenciada respecte del títol *Liber qui continet confessionem* [IV.58].

No és possible, per tant, documentar de manera segura testimonis de la circulació independent de la segona part de la *Medicina de peccat*, d'una banda, i descobrir si l'origen de les referències a un «Liber de confessione, cathalane, in rythmis» remet a aquesta part del tractat lul·lià en vers o a un opuscle apòcrif. Davant

II.11b, FD II.12, FD II.21 i FD II.68. Cal tenir en compte, però, que la referència espúria [FD II.68] correspon a l'entrada [28b] «De contratione confessione» de l'inventari d'inici del segle XVII de la Causa Lul·liana, que s'ha pogut identificar amb la *Medicina de peccat*.

d'aquesta manca de dades segures, sembla convenient mantenir la identificació d'aquest títol com a obra espúria i indicar només com a probable la connexió del títol amb la part *De confessió* de la *Medicina de peccat*, tal i com es marca en nota a la fitxa [FD II.21] de la Llull DB.

3. HIPÒTESIS SOBRE LA UNITAT COMPOSITIVA DE L'OBRA

A propòsit de l'edició de les traduccions llatines de la *Medicina de peccat* per a les *ROL*, Fernando Domínguez Reboiras va preparar un breu estudi de l'obra, en el qual descriu sumàriament l'estructura del tractat, del capítol «De trinitat» i de la part *D'oració*, i aporta dades sobre la transmissió de l'obra i de les parts difoses de manera independent, així com de la seva presència en catàlegs i inventaris (Llull 1993: 415-422). En la part dedicada a l'estructura general de l'obra, Domínguez planteja la hipòtesi que la *Medicina de peccat* fos composta a partir de fragments escrits en moments diferents de la trajectòria de Llull (Llull 1993: 416):

El carácter independiente y poco coherente de las partes que componen *Medicina de peccat* parece indicar que este libro es la recopilación de una serie de piezas sueltas en rima que Llull juntó en un *Volumen metricum*. Puede ser que estos capítulos existieran ya como opúsculos independientes antes de ser incluido (*sic*) en el conjunto del *Liber de medicina peccati*. [...] Quizá sea el cuerpo de la obra una serie de fragmentos escritos treinta años antes en la soledad de Miramar que [el autor] quiso reunir y rematar definitivamente. [...] Es lícito pensar que Llull [...] dejaría en los lugares de residencia habitual, como Montpellier, París, Génova o Mallorca, obras a medio terminar que continuaría escribiendo, o no, a la vuelta en cuanto se presentase esa oportunidad.

Jordi Rubió i Balaguer ja havia plantejat aquesta hipòtesi sobre la composició de la *Medicina de peccat* en el seu estudi dedicat a «L'expressió literària en l'obra lul·liana» i inclòs a les *Obres essencials* (Llull 1957: 85-110; Rubió 1985: 248-299). En estudiar els casos d'estructures anisosil·làbiques en la poesia de Llull, Rubió fa referència als tercets dels *Cent noms de Déu*, als tercets i díctics que es troben en l'*Arbre exemplifical* de l'*Arbre de ciència*, i a la combinació de noves rimades i estructures ternàries de les parts primera i segona de la *Medicina de peccat*. Prenent en consideració els models de combinacions ternàries que presenta Josep Romeu i Figueras en la seva descripció de la *Medicina de peccat* inclosa als estudis introductoris de les edicions de poesia lul·liana (Llull 1957: 1279 i Llull 1958: 35 [1988: 21]), Rubió observa que l'ús de diferents esquemes de versificació i metres en aquesta obra — fonamentalment a la segona part—

no és conseqüència de l'ús preeminent de la rima per sobre de l'estructura mètrica (com en els *Cent noms de Déu*), sinó que s'ha d'explicar per una altra raó. És a partir d'aquesta premissa que planteja la possibilitat que la variació formal de l'obra estigui determinada pel fet que el tractat reuneixi diversos capítols que havien estat escrits en moments diferents com a poemes independents (Rubió 1985 [1957]: 279):

D'ordinari cada vers de l'estrofa, sempre unisonant, és de mida diferent: a⁴ a⁶ a⁸. Hi ha casos, però, que aquesta combinació va precedida de tres versos de 8 síl·labes i llavors sembla que trobem aquest esquema: a a a⁸ b⁴ b⁶ b⁸. [...] Alguna volta [...] el conjunt acaba amb tres versos: c c c⁸, però només a la fi del tema o argument. Tal imprecisió i irregularitat d'estructura formal dins una mateixa obra, és cert que és altra cosa que l'agrupament de versos de síl·labes no comptades, però tanmateix és mostra d'independència i sembla indicar quelcom. ¿Ho explicaria tal vegada la suposició que la *Medicina* fos un conjunt de fragments composts en moments diferents?

Aquesta hipòtesi no havia estat tinguda en compte en altres estudis o edicions de les obres en vers de Llull. Tampoc és possible saber si l'editor de les ROL parteix d'aquest apunt de Rubió a l'hora de formular la mateixa hipòtesi, atès que no fa cap referència al treball de l'investigador català (Llull 1993: 415-422). En qualsevol cas, l'estudi de Domínguez aporta un ventall més ampli de dades que posa en relació amb la idea d'una composició miscel·lània de la *Medicina de peccat* basada en la unió de diversos fragments ja existents, escrits en diferents moments de la trajectòria de Llull.⁴⁶ En primer lloc, té en compte diversos aspectes de l'estructura de l'obra (Llull 1993: 415-416): caràcter independent i poc coherent de les parts, incongruències formals, divisió anàrquica de capítols, ús de diferents formes estròfiques, variació entre esquemes regulars i esquemes de versificació desigual (sobretot a la segona part), diferent qualitat poètica de les formes estròfiques, diferent tractament formal dels temes i manca d'unitat de criteri (sobretot a la quarta part). En segon lloc, estudia la possibilitat que els fragments de la *Medicina de peccat* que han circulat de manera autònoma (el capítol «De trinitat» i la part *D'oració*) fossin compostos originàriament com a opuscles independents i refosos després en el tractat en vers, per la qual cosa l'editor pren en consideració les característiques específiques de l'estructura interna d'aquests textos (Llull 1993: 420-421). En tercer lloc, valora la informació que es pot extreure sobre la

⁴⁶ Després de la formulació de la hipòtesi per part de Domínguez, aquesta idea de la composició miscel·lània de la *Medicina de peccat* es troba recollida en alguns estudis posteriors; per exemple, en la descripció de l'obra inclosa en l'estudi general de la vida, les obres i el pensament de Ramon Llull que presenta el volum complementari de les ROL titulat *Raimundus Lullus. An Introduction to his Life, Works and Thought* (Fidora & Rubio 2008: 178 [op. 90]), i en l'estudi d'Albert Soler sobre els manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès (Soler 2006a: 252, n. 68).

circulació de la *Medicina de peccat* a partir dels testimonis de l'obra i de parts de l'obra i a partir de la documentació del tractat i dels opuscles «De trinitat» i *D'oració* en catàlegs i inventaris (Llull 1993: 417-422). En quart lloc, relaciona la hipòtesi de composició de la *Medicina de peccat* amb una hipòtesi més general sobre les condicions de producció i les formes de composició i difusió de les obres lul·lianes. D'una banda, planteja la possibilitat que Llull deixés textos inacabats en un determinat lloc de treball i que els recuperés anys després; d'altra banda, d'acord amb aquesta hipòtesi, considera que alguns textos inclosos en la *Medicina de peccat* —no especifica quins— podrien haver estat escrits trenta anys abans, és a dir, entorn de 1270 (Llull 1993: 416-417).

Si bé és cert que Domínguez pren en consideració diversos aspectes de l'estructura i la transmissió de l'obra per tal de justificar la hipòtesi sobre la composició miscel·lània del tractat en vers, les dades examinades presenten alguna insuficiència. Pel que fa a l'estructura de l'obra, l'editor només té en compte aspectes relacionats amb les característiques formals de les parts i dels capítols, i deixa de banda les característiques temàtiques implicades en l'organització de les parts i dels capítols de l'obra, les quals aporten informació rellevant sobre la cohesió de les diverses unitats del tractat. Tampoc contrasta les dades extretes de l'anàlisi de l'estructura del capítol «De trinitat» i de la part *D'oració* amb l'estructura que presenten altres capítols o altres parts de la *Medicina de peccat*. Pel que fa a les dades sobre la difusió de l'obra, principalment crida l'atenció el fet que no tingui en compte ni citi mai el manuscrit de finals del segle XIV que conté el text complet de la *Medicina de peccat* (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 2017, ms. B), atès que és descrit en diversos catàlegs de manuscrits lul·lians anteriors a l'edició del text a les *ROL*.⁴⁷ L'absència d'aquesta dada li permet afirmar que «sólo existe un manuscrito del siglo XVIII (Biblioteca del Convento de San Francisco de Palma de Mallorca, ms. 14) que contiene toda la obra en catalán», el qual és considerat «la base y único testimonio de la unidad primitiva de esta obra» (Llull 1993: 418). D'altra banda, pel que fa a la identificació de testimonis de la difusió dels opuscles independents, Domínguez inclou diverses referències no segures que relaciona amb l'opuscle «De trinitat»; per exemple, la referència al «Liber de Tentatione» del catàleg de 1376 d'Eimeric i els casos documentats del títol «Liber de Trinitate» en els catàlegs d'obres lul·lianes a partir de Proaza (1515).

⁴⁷ Vegeu la descripció del manuscrit, apartat V.2.1.1, p. 219.

Aquestes dades no contradiuen, però, el valor essencial de dues característiques de l'obra que estan en la base de la hipòtesi formulada per Rubió i, sobretot, per Domínguez. En primer lloc, el caràcter partitiu de l'estructura del tractat, que permet concebre cada capítol i cada part com una unitat formal i de sentit autònoma respecte d'altres parts i capítols del tractat en vers. I en segon lloc, l'existència d'una doble tradició de l'obra des d'un període proper a la datació que es troba en el colofó: la del tractat —sigui del text complet, sigui de fragments identificats com a part de la *Medicina de peccat*— i la d'opuscles que també formen part del tractat però que tenen una circulació autònoma i no estan identificats com a part de la *Medicina de peccat*.

L'estudi de l'estructura i el contingut de l'obra és fonamental per resoldre l'interrogant plantejat per Jordi Rubió i desenvolupat per Fernando Domínguez. Ja s'ha mostrat que l'autenticitat lul·liana de l'obra és indubtable; tampoc cal dubtar de la veracitat de les dades que presenta el colofó sobre la data i el lloc de finalització del text. De fet, tal i com posa de manifest l'estudi de les referències a la producció lul·liana que es troben en diverses parts de la *Medicina de peccat*, les autoreferències que Llull inclou al tractat remetent a un període proper a la data del colofó, o si més no, posterior a 1294.⁴⁸ Aquesta observació permet, d'una banda, acotar l'interval de temps transcorregut entre la suposada composició de fragments ja existents —que Domínguez situa hipotèticament entorn de 1270— i la seva recopilació en el tractat en vers durant l'estada que Llull va fer a Mallorca al tombant del 1300. De l'altra, permet situar l'obra en un determinat ambient de producció d'obres didàctiques i morals en vulgar i, per tant, en un marc textual i contextual que cal tenir en compte a l'hora d'estudiar-ne les principals característiques de composició.

⁴⁸ Vegeu, en aquest mateix capítol, l'apartat II.1.2.

III. ESTRUCTURA I CONTINGUT DE LA *MEDICINA DE PECAT*

1. ESTRUCTURA INTEGRATIVA I UNITAT DEL DISCURS

La *Medicina de peccat* no només és l'obra en vers més extensa de Ramon Llull, també és la que presenta una estructura més complexa, tant des del punt de vista formal com temàtic. Identificada al pròleg com un tractat de caràcter espiritual que té com a finalitat encaminar els homes pecadors a la via de salut, l'obra està integrada per diverses unitats partitives que corresponen a diferents nivells de discurs: el general del tractat, el particular de cada part i l'específic de cada capítol dins d'una part o d'una secció.

L'obra es divideix en cinc parts, cadascuna de les quals constitueix una unitat formal i temàtica diferent i s'articula en diverses seccions o grups de capítols; el nombre de seccions i de capítols de què consta cada part és variable, però respon a l'ús de diferents esquemes catequètics i doctrinals que es troben habitualment en l'*opus lul·lià* —els deu manaments, els articles de la fe, les tres virtuts teològals i les quatre cardinals, els sentits corporals i les facultats racionals, els principis de la figura A de l'Art o les regles i qüestions de l'Art, per posar alguns exemples. Cada capítol gira entorn d'un principi concret, que es defineix segons la posició que ocupa dins de cada secció temàtica o esquema doctrinal, i s'estructura com una unitat formal i de sentit; a les tres primeres parts de l'obra, els capítols tenen una estructura força marcada, però l'organització del discurs dins d'aquesta estructura parteix sempre de models retòrics diferents —i en alguns casos també de models de versificació diferents— que individualitzen cada capítol com una unitat singular respecte de les altres; d'altra banda, a les parts quarta i cinquena de l'obra, els capítols són força variables quant a l'extensió i es poden descompondre en unitats de sentit més petites, que permeten articular el discurs en seccions diverses.

L'estructura interna de les unitats del tractat corresponents a un mateix nivell de discurs no obeeix, doncs, a un model compositiu uniforme, sinó que està força marcada per la variació. Deixant de banda els diferents esquemes doctrinals utilitzats en l'organització interna de les parts —la qual cosa condiciona l'extensió de les parts i la seva divisió en diferents seccions temàtiques—, els trets que fan més evident la variació compositiva de les unitats del tractat són, sens dubte, la diferent extensió dels capítols de les dues darreres parts de l'obra i l'ús de diferents esquemes de versificació en el conjunt del tractat. El primer cas crida l'atenció principalment per la diferència que

provoca aquesta variació en l'extensió dels capítols de les últimes parts respecte de la regularitat en l'extensió dels capítols de les tres primeres parts. El segon cas, és a dir, l'ús de diferents esquemes de versificació, és remarcable perquè afecta un nombre reduït però significatiu de capítols que es troben disposats en diferents parts de l'obra. En efecte, malgrat que el principal esquema de versificació utilitzat en aquest tractat és el de les noves rimades —en la forma habitual d'apariats octosíl·labs—, el pròleg general, alguns capítols consecutius de la primera part, diversos capítols de la segona part que es troben integrats en seccions temàtiques ben definides, i el primer capítol de la quarta part del tractat estan compostos a partir d'esquemes mètrics i estròfics diferents. Alguns d'aquests esquemes segueixen un model regular que és aplicat en diversos capítols —com el model de tercines formades per versos de quatre, sis i vuit síl·labes—, però d'altres són totalment singulars i només es troben en un o dos capítols, la qual cosa contribueix a remarcar la variació formal entre diferents unitats compositives corresponents a un mateix nivell de discurs, especialment entre els capítols de la segona part.¹

L'organització del discurs en unitats formals i temàtiques diverses i la variació existent entre unitats que corresponen a un mateix nivell de discurs donen com a resultat una estructura aparentment separativa de les unitats del tractat, és a dir, creen la impressió que l'estructura està formada a partir de la unió de diferents components autònoms, els quals, pel seu caràcter singular i estructuralment tancat, constitueixen una unitat formal i de sentit que sembla concebuda de manera isolada i que pot ser llegida de manera separada respecte de la resta d'unitats del conjunt. És aquesta aparença, precisament, el que ha suggerit a alguns investigadors que la *Medicina de peccat* pot haver estat composta a partir de la unió de fragments escrits en diferents moments de la trajectòria de Lull.² La relació temàtica que s'observa entre les diferents unitats del text i entre els diferents nivells de discurs, però, posa de manifest que l'estructura del tractat respon a un model de composició unitari i integratiu, en què cada unitat corresponent a un determinat nivell de discurs, malgrat estar dotada d'una estructura formal i de sentit propis, roman subordinada a un nivell superior. Aquesta integració temàtica i jeràrquica d'unes unitats dins de les altres és evident en l'organització interna de les parts mitjançant diferents seccions temàtiques o grups de capítols que corresponen a un

¹ Per als diferents esquemes de versificació que presenta l'obra, vegeu, més endavant, l'apartat III.3.1.

² Han formulat aquesta hipòtesi Jordi Rubió i Balaguer (1985 [1957]: 279) i Fernando Domínguez Reboiras (Llull 1993: 416); vegeu l'apartat II.3 d'aquest treball.

determinat esquema catequètic o doctrinal, però també en el discurs intern de cada capítol, en el qual el motiu temàtic principal de la part i els motius temàtics de les seccions apareixen de manera recurrent com a referències estructuradores del discurs entorn d'un tema determinat.

L'ús d'aquest tipus d'estructura compositiva basada en la integració d'unitats formals i de sentit que corresponen a diversos nivells temàtics o de discurs dins de l'arquitectura d'una obra respon a la tendència de l'autor per la fragmentació o compartimentació del discurs i per la seva ordenació a partir de sèries catequètiques o de components de l'Art. En efecte, són diverses les obres en què Llull construeix macroestructures a l'interior de les quals organitza els diferents aspectes de la matèria tractada a partir de diversos nivells o unitats que formen estructures cada vegada més breus i que solen respondre a models uniformes. D'una banda, són paradigmàtics els casos d'estructures complexes que obeeixen a una distribució simbòlica de les diverses unitats compositives del text (llibres, distincions o parts, capítols i seccions dins dels capítols), la qual és explicitada de manera clara al pròleg de l'obra i permet dotar de regularitat l'estructura formal del text; sens dubte, l'exemple més significatiu i elaborat d'aquest model d'estructura numèrica i simbòlica és el de la primera gran obra escrita per Llull, el *Llibre de contemplació en Déu* (1271-1274).³ D'altra banda, en un bon nombre d'obres, només és la divisió general del text en llibres o parts allò que l'autor explicita al pròleg, però l'articulació d'aquestes unitats en esquemes catequètics o doctrinals i la seva divisió en unitats menors que desenvolupen cada un dels principis d'aquests esquemes estan clarament identificats dins del text; aquest és el cas, per exemple, del *Romanç d'Evast e Blaqueria* (1276-1283), en què la divisió de l'obra en cinc llibres que corresponen als diversos estaments de vida tractats en la novel·la és enunciada al pròleg, mentre que els esquemes catequètics que articulen la reforma empresa dins d'un determinat estament i que permeten compartimentar la narració en unitats més breus en les quals es presenten els diferents àmbits d'una acció reformadora concreta són enunciats dins de la narració, abans de l'aplicació de l'esquema en qüestió.⁴

En obres com el *Llibre de meravelles* (1287-1289) o l'*Arbre de ciència* (1295-1296), Llull opta per un model de composició basat en formes breus de relat

³ Per al simbolisme de les unitats estructurals del llibre, vegeu el pròleg del text a Llull 2015: 21-25; vegeu també Badia, Santanach & Soler 2013: 415-419 i Llull 2015: xx-xxi.

⁴ Badia, Santanach & Soler 2013: 432-435; Llull 2016c: 13-25.

(«recontaments», exemples, proverbis i altres formes de discurs sentenciós), les quals permeten condensar idees o mostrar l'essència de determinades situacions i actituds que concreten un determinat aspecte del marc narratiu o doctrinal en el qual s'integren.⁵ Aquesta tendència a la fragmentació i a la condensació narrativa i doctrinal del discurs s'observa, també, en les obres en vers, en què Llull aprofita l'ús d'esquemes estròfics regulars per delimitar les unitats de sentit en components breus. La primera obra lul·liana escrita en vers, la *Lògica del Gatzell* (1271-1272), no presenta aquesta correspondència entre grups estròfics i temes, ni tampoc una altra obra didàctica en vers de l'etapa quaternària, les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* (1283-1285), malgrat estar composta per cinc tirades de vint versos alexandrins monorims. En canvi, en les obres posteriors aquest recurs de compartimentació del discurs és del tot habitual, per bé que sigui utilitzat a partir de models estructurals força diferents.⁶ Un cas paradigmàtic pel que fa al model de poesia narrativa és el del *Desconhort de nostra Dona* (1294), en què cada estrofa de dotze versos alexandrins constitueix una unitat formal i de sentit que evoca un episodi concret de la passió de Crist o un aspecte concret de l'estat psicològic de la Mare de Déu.⁷ També és interessant el cas de les *Hores de nostra dona santa Maria* (1292?), en què l'estructura septenària defineix la divisió de les parts del text segons les set hores canòniques i també l'organització regular de cada part en un esquema catequètic format per set unitats; cada una d'aquestes unitats articula la pregària entorn d'un principi concret de l'esquema catequètic i presenta una estructura formal ben fixada —de sis díctics octosíl·labs—, que permet que sigui cantada a partir d'una melodia existent de l'*Officium parvum Beatae Mariae Virginis*.⁸ Probablement, però, el cas de compartimentació del discurs més destacat en les obres en vers de Llull és el del *Dictat de Ramon* (1299), en què l'autor explota al màxim el model de formes rimades breus usat en la composició dels capítols dels *Cent noms de Déu* (1292/1294?); el *Dictat de Ramon* consta de sis capítols que corresponen als sis articles principals de la fe catòlica, els quals estan integrats per un nombre variable de proposicions o màximes formades per díctics octosíl·labs —la unitat de sentit més breu en què es pot dividir l'esquema de versificació emprat—, en

⁵ Badia, Santanach & Soler 2013: 400-403, i 2016: 137-148; Tous 2015: 89-100; Aragüés 2016: 119-170.

⁶ L'única excepció remarcable és *Lo pecat d'Adam* (1294?), escrita en tirades de noves rimades que no presenten cap tipus de compartimentació clara del discurs en diferents unitats estructurals.

⁷ Per al text, vegeu Llull 2012: 119-150; per a l'estructura de l'obra, vegeu Badia, Santanach & Soler 2013: 471-472; i la introducció de Simone Sari a Llull 2012: 93-99.

⁸ Per al text, vegeu Llull 2012: 55-81; per a l'estructura de l'obra i la seva composició com a *contrafactum*, vegeu les observacions de Sari a Llull 2012: 24-25 i 30-33.

cadascuna de les quals l'autor condensa una demostració lògica sobre l'article de la fe corresponent.⁹

A la *Medicina de peccat*, l'organització del discurs general del tractat en cinc parts diferents és enunciativa clarament al pròleg, en què s'identifiquen aquestes parts amb cinc vies de guarició o remeis espirituals («medicina e ongent», v. 5) contra el peccat: la contrició, la confessió, la satisfacció, la bona temptació i l'oració. En canvi, l'articulació del discurs de cada part en diferents sèries de principis de l'Art o d'esquemes catequètics no sempre és enunciativa a l'inici de la secció ni tampoc correspon a un model estructural regular que sigui aplicable de manera uniforme a totes les parts del tractat: d'una banda, cada unitat està composta per un nombre de seccions variable, les quals estan formades per un nombre també variable de principis —i, per tant, de capítols; d'altra banda, en cas que les seccions temàtiques estiguin identificades explícitament, tant pot ser que sigui només a partir d'una rúbrica a l'inici de la secció (per exemple, als capítols II.XVIII-XXVI) com a partir d'una rúbrica i d'un pròleg propis (per exemple, als capítols IV.XI-XX, IV.XXI-XXX i V.I-IX). No és possible, doncs, tractar de trobar en l'estructura de la *Medicina de peccat* un model d'organització numèric i regular, com el que presenten les *Hores de nostra dona santa Maria* o el *Llibre de contemplació en Déu*, sinó que l'articulació de les parts del tractat en diferents unitats temàtiques formades per sèries variables de capítols correspon, més aviat, al model estructural que presenten, per exemple, el *Llibre de meravelles*¹⁰ o els *Proverbis de Ramon* (1296),¹¹ en què l'autor defineix de manera clara la divisió general de les obres en parts, però no afegeix referències sobre l'ordenació dels capítols d'aquestes parts en diferents seccions temàtiques identificables pel lector.

Pel que fa a l'estructura interna dels capítols de la *Medicina de peccat*, cal assenyalar que la variació que s'observa en el nombre de versos de cada unitat sembla condicionada per factors estilístics com la tria del model discursiu que regeix l'articulació del discurs en les diferents parts del tractat, els quals estan estretament vinculats a la funció didàctica que desenvolupa cada part dins del conjunt i a l'aplicació d'uns esquemes mètrics i estròfics concrets. A les tres primeres parts, el model de pregària penitencial permet d'encapsular el discurs en unitats relativament breus i

⁹ Per a l'edició del text, vegeu Llull 1936: 263-274; per a l'estructura de l'obra, vegeu Domínguez 1991: 169-174, i 1996; Llull 1993: 329-342; Badia, Santanach & Soler 2012: 31-36; Badia 2013: 84-85; Fernández-Clot & Tous 2014 i [en premsa].

¹⁰ Llull 2011-2014: I, 77-269 i II, 35-335; per a l'estructura de l'obra, vegeu Badia, Santanach & Soler 2013: 445-450 i Llull 2011-2014: II, 20-23.

¹¹ Llull 1928: 1-324; per a l'estructura de l'obra, vegeu Tous 2015: 197-213.

regulars, que consten de divuit a vint versos segons els esquemes mètrics i estròfics d'apariats octosíl·labs o de tercines anisosil·làbiques que empra l'autor. En canvi, a les dues darreres parts, l'interès pel valor expositiu del discurs de cada capítol predomina per sobre de l'interès per l'estructura formal, de manera que l'autor opta per no delimitar l'extensió de cada unitat a una estructura regular, sinó que planteja un discurs més o menys extens en funció de les necessitats expositives que cada tema requereix i el compartimenta en diverses seccions per tal de facilitar l'organització interna del discurs.

La composició basada en la integració de diferents models estructurals i discursius en els diversos nivells en què s'organitza el tractat provoca una impressió de variació en el conjunt del text que contribueix a remarcar el caràcter compartimentat i singular de les diverses unitats de l'obra. Ara bé, aquest tret no es pot considerar simptomàtic d'una composició miscel·lània del text, atès que la coherència temàtica que s'observa en tot el conjunt i la cohesió interna que presenta el discurs entre diferents unitats i nivells de discurs són indicis força clars del caràcter unitari de l'estructura de l'obra. Cal veure, per tant, quins són els principals aspectes que defineixen la composició del tractat com a macroestructura i que unifiquen el discurs segmentat i compartimentat de l'obra.

1.1. *Un electuari moral en vers*

Les principals característiques compositives de la *Medicina de peccat* es troben explícitament identificades al pròleg, en què l'autor segueix l'esquema tradicional de presentació de les obres literàries segons la teoria aristotèlica de les quatre causes (vg. Friedlein 2011: 183-184 i Minnis 1988: 28-29).

Contricció, confessió, encara satisfació, e la bona temptació, e oració exament, son medicina e ongent	5
contra peccat e falliment. E d'estes .v. fas est tractat, lo qual vull que sia rimat car mils pot esser decorat.	
E est tractat es departit	10
segons que damunt havem dit; e sia pel Sant Sperit donat e per mant hom sabut, car carrera es de salut,	

de Berart» (Llull 2004: 129, vv. 817-819). Als *Cent noms de Déu*, està relacionat amb la funció contemplativa i litúrgica del text com a saltiri: «En cascú dels CENT NOMS preposam posar .x. verses, los quals hom pot cantar [segons que els salms se canten en la santa església];¹⁴ «Aquests verses rimam en vulgar per so que mils los pusca saber de cor» (Llull 1936: 80-81).

En el cas de la *Medicina de peccat*, la funció mnemònica de la forma rimada del text s'ha de posar en relació amb el caràcter pràctic que té el tractat com a electuari moral. En la darrera part del pròleg (vv. 12-18), l'autor fa referència a la inspiració divina com a causa eficient en la concepció de l'obra —«sia pel Sant Sperit / donat» (vv. 12-13)— i indica, metafòricament, la finalitat guaridora i correctiva que té com a tractat espiritual contra el pecat: «e leva tot home cahut / en peccat de la mala mort, / si lo tractat ama molt fort, / e aporta gaug e confort» (vv. 15-18). A propòsit de la causa final del text, l'autor vincula els efectes positius de saber el tractat de memòria amb la seva dimensió moral com a remei contra el pecat: cal que el tractat sigui sabut de cor perquè és una via de guarició —«car carrera es de salut» (v. 14)— que salva de la mort espiritual —«de la mala mort» (v. 16), és a dir, de la condemnaió eterna— l'home que ha caigut en pecat, per la qual cosa li aporta goig i confort. Convé observar que Llull presenta un joc de contraposicions conceptuals (*peccat / salut* i *mort / gaug, confort*) per tal de distingir el resultat positiu que té per als homes la lectura del tractat i el resultat negatiu de no seguir la correcció moral que proposa; en aquest context, és remarcable que utilitzi el terme «gaug», que en la lírica trobadoresca identifica el plaer carnal en la relació dels amants, per descriure el plaer espiritual que aporta el tractat en relació amb la seva finalitat: salvar els homes de la condemnaió eterna a la qual condueix la vida de pecat i encaminar-los a la via de salvació eterna. El concepte, per tant, és aplicat d'acord amb la definició lul·liana de *gaug* com «aquella figura qui representa fi desirada», present en les Cent Formes de l'*Arbre de ciència* (vg. Bonner & Ripoll 2002: 185), i torna a aparèixer en diversos passatges de la *Medicina de peccat* relacionat amb l'esperança de salvació dels homes pecadors: «e qui es vensut / per peccat e caut, / e no pot haver qui l'ajut / mas vos [santa Maria], qui sotz son compliment, / son *gaug* e son restaurament» (vv. 1098-1102); «e que Deus l'aport a salut / en paradís, on *gaug* no mor» (vv. 2514-2515); «vos [Déu] sotz *gaug* de nostra salut» (v. 5002); «en tota la greu

¹⁴ En la seva edició, Galmés omet la variant que hem assenyalat entre claudàtors, la qual afegeix en l'aparat (Llull 1936: 80, n. 6); es tracta, però, d'una lliçó transmesa per testimonis significatius del text.

passió / e·n la greu mort, anc *gaug* no fo / major que cel que hom pogr'aver (vv. 5425-5427).¹⁵

La finalitat moral de l'obra s'expressa, de manera especular, a la part central del colofó (vv. 5862-5866), en què l'autor repeteix la idea que el tractat és un instrument que permet als homes sortir del pecat, i posa en relació aquesta idea amb la primera intenció o causa final per la qual els homes són creats:

Qui·s en peccat e·xir en vol,
ab est escrit, a son poder;
car ab el porá mantener
la fi a la qual es creat,
e·n sabrá ixi de peccat.

A partir de la doble referència a la finalitat del tractat en el pròleg i el colofó, es fa evident la coherència intencional de l'obra i, al mateix temps, es posa de manifest la vinculació que l'autor estableix entre l'ús del tractat com a via de salut i la primera intenció de la humanitat: conèixer, estimar, lloar i servir Déu. La relació entre aquests dos conceptes es basa, d'una banda, en la correspondència tradicional dels termes *salut* i *salvació* en la teologia cristiana¹⁶ i, de l'altra, en la idea lul·liana del pecat com la conseqüència d'un desordre en les intencions de les accions humanes que desvia els homes de la causa final per la qual han estat creats —i, per tant, de la salvació— i els condemna a la mort eterna.¹⁷ L'element conjuntiu que hi ha al darrere d'aquests conceptes i que dóna sentit al conjunt del tractat és la metàfora que identifica la teologia moral com la medicina de l'ànima, la qual permet expurgar el pecat —la malaltia— i edificar l'ànima amb virtuts —remeis— que han de guiar el seu ascens cap a Déu i cap a la via del paradís, que és font de vida eterna; en última instància, la salvació —la salut eterna— depèn de la misericòrdia i la gràcia divines.¹⁸

El tractat, per tant, es defineix a partir de la metàfora de l'electuari moral aplicada a la doctrina de les intencions. En aquest sentit, cal tenir en compte, en primer lloc, que en la producció lul·liana la primera intenció es presenta sempre com l'única

¹⁵ En alguns casos, Llull també utilitza el terme *joia*: «que·m vula peccatz perdonar / e dar la *joia* de salut» (vv. 5125-5126); «aqueu qui es bo Deu d'amor, / lo qual prec, reclam e aor, / que·m do sa *joia* e·m perdó / mos peccatz, on penedent so» (vv. 5349-5352). Les cursives són afegides.

¹⁶ En llatí el substantiu *salus, salutis* té aquests dos sentits.

¹⁷ Vegeu la definició de *peccat* que Llull fa a la *Doctrina pueril* (capítol 92 § 9): «Peccat es con hom ame meys les coses que deu amar per la primera entenció que les cozes que deu amar per la segona; e per assó pequen los homens contra Deu con amen Deu per la segona entenció e si mateys per la primera» (Llull 2005: 258). Al *Llibre d'home* (1300), el pecat és definit com «aquella mort per què hom pert perdurable glòria e ha perpetuats penes e treballs en infern» (Llull 1950: 69).

¹⁸ Per a l'ús d'aquesta metàfora en la producció lul·liana, vegeu l'apartat IV.2.2 d'aquest treball.

via de salvació de la humanitat, de manera que l'exercici de la primera intenció en tots els ordres de la vida és una condició indispensable perquè els homes pecadors es deslliurin del pecat i aconseguixin que Déu els perdoni i els condueixi a la vida eterna. Aquesta idea apareix de manera recurrent en les diverses unitats de la *Medicina de pecat* i es troba expressada de manera especialment diàfana en uns versos del capítol IV.IV «De creació» (vv. 2511-2515):

[Déu] a lo mon per so creat,
que per home sia amat,
entés, membrat e car tengut,
e que Deus l'aport a salut
en paradís, on gaug no mor.

En segon lloc, cal observar que tot el discurs de l'obra està marcadament influït per la metàfora mèdica i teològica de la medicina de l'ànima lligada al pecat i la virtut, d'una banda, i a la mort i la vida eterna, de l'altra, com a manifestacions i com a fites de l'ús de les dues intencions; no és estrany, doncs, trobar referències concretes dels termes «medicina» i «ungüent» com a 'remei o cura espiritual' o del terme «salut» com a 'sanitat' però també com a 'salvació', en diversos capítols de l'obra.¹⁹ Pel caràcter dual de la doctrina de les intencions i dels principals components de l'analogia, tampoc és estrany trobar múltiples referències a conceptes oposats, com els de «bona amor» i «mala amor» del primer capítol del tractat i els de «àngel bo» i «àngel maligne» que articulen el discurs de tota la quarta part de l'obra. Al voltant de les idees del pecat, la guarició i la salvació de l'ànima i l'ús recte o desviat de les intencions, Llull crea una xarxa conceptual riquíssima, que remet al motiu principal que defineix la matèria i l'estructura del tractat en les diverses unitats del text.

Gràcies a aquests recursos conceptuals que connecten amb la identificació de l'obra al pròleg i al colofó, tot el tractat es pot entendre com un instrument per a l'exercici de la primera intenció, tant en les cinc virtuts guaridores que constitueixen les cinc parts principals de l'obra (la contrició, la confessió, la satisfacció, la temptació i l'oració) com en els diversos principis integrats en cada part, els quals corresponen a diversos motius teològics i morals a partir dels quals l'ésser humà pot pecar si no fa un ús ordenat de les intencions. L'organització de les diverses unitats del tractat a partir de

¹⁹ El terme «ungüent» es troba al pròleg (v. 5) i al capítol V.II (v. 4984), «medicina» apareix als capítols I.II (v. 39) i II.XXVII (v. 1132), i «salut», als capítols II.V (v. 713), II.X (v. 804), II.XX (v. 1011), II.XXVI (v. 1112), IV.IV (v. 2514), IV.VI (v. 2791), IV.IX (v. 3034), IV «De .x. raons naturals d'home» (v. 3876), V.III (v. 5002), V.V (v. 5125); vegeu, també, l'ús de «sanament» al capítol I.VI (v. 129).

diferents nivells de discurs permet remarcar el caràcter subordinat que tenen les unitats integrants de cada part de l'obra com a manifestacions concretes dels components principals de l'electuari sobre diverses matèries, però també facilita l'accés al contingut de temes generals —com els de les seccions temàtiques de les parts— i de temes concrets —com els de cada capítol o unitat dins d'una sèrie temàtica. Cada part correspon a un estadi diferent de la carrera de salut i presenta una relació consecutiva respecte dels altres estadis, de manera que és necessari haver assumit la primera fase per passar a la segona, i així successivament. Aquest accés progressiu i ordenat als continguts del tractat permet establir un ascens gradual en l'exercici recte de la primera intenció, que comença pel reconeixement i el penediment del pecat i culmina amb la contemplació de Déu mitjançant un ús de l'oració totalment lliure d'impediments, vicis i temptacions corporals i doctrinals.

La concepció del tractat com un recorregut d'ascens cap a la consecució de la primera intenció necessària per a la salvació de l'home pecador es posa de manifest de manera clara comparant l'ús dels recursos guaridors que constitueixen els elements temàtics principals de l'estructura de la *Medicina de peccat* amb la identificació metafòrica d'aquests recursos com a metges en les primeres unitats d'un capítol de la primera part dels *Proverbis de Ramon*, titulat «De sanador» (capítol 50). D'acord amb la correspondència que Llull estableix entre els *Cent noms de Déu* i la primera part dels *Proverbis de Ramon*,²⁰ aquest capítol trasllada el motiu de la sanitat espiritual tractada en el quaranta-vuitè nom de Déu de la primera obra, «De sanitat», que s'obre amb el versicle següent: «Hom qui es malaute per peccat, / Deus lo sana ab pietat, / ab perdonar e caritat» (Llull 1936: 123). El capítol «De sanador» es fonamenta en la imatge de Déu com a metge del pecat i, en els primers set proverbis, presenta les condicions i els remeis que descriuen el procés de guarició de l'ànima pecadora (Llull 1928: 56):

- [1] Sens amor no sana Deus los homens de peccat.
- [2] Lo primer metge qui sana ànima malauta és Deu.
- [3] Lo segon metge qui sana ànima malauta es consciencia.
- [4] Lo terç metge qui dona sanitat es contricció.
- [5] Lo quart metge qui aporta sanitat es confessió.
- [6] Lo quint metge qui dona sanitat es satisfacció.
- [7] Lo metge qui conserva sanitat es oració.

²⁰ «Departit es aquest libre en .iii. parts: la primera part es dels proverbis qui son dels .C. *Noms de Deu*, dels quals havem ja fet .i. *Libre*, e mostram la natura de Deu e les sues obres, e ells applicam a moralitats [...]. E cascuna part departim en .C. rúbriques, e cascuna rúbriica en .xx. proverbis.» (Llull 1928: 1-2).

El primer proverbi presenta la premissa que l'amor és una condició imprescindible perquè Déu salvi els homes pecadors; es tracta d'un trasllat del sentit general del proverbi «Sens amar, Deus no participa ab negun home»²¹ al motiu de la sanitat espiritual. El segon proverbi defineix Déu com el primer metge; aquesta identificació es fonamenta en la descripció bíblica de Déu com la font de la qual deriven tots els recursos guaridors (Siràcida 38,1-15) i en la imatge del Crist redemptor com a metge que pot sanar la humanitat de la nafra del pecat original, perdonar els pecats amb la seva misericòrdia i donar la vida eterna als homes que han seguit la primera intenció. Per tal que l'home pecador s'alliberi dels pecats i adopti una vida virtuosa abans de ser jutjat per Déu, és necessari que segueixi un conjunt de virtuts i actes redemptors, que aquí s'identifiquen també com a «metges» i que són definits en altres capítols de la tercera part dels *Proverbis de Ramon*, corresponents als proverbis morals. La primera virtut identifica el segon metge més important després de Déu, la consciència, la qual és definida al capítol 241 «De consciència» com el «ver consell d'enteniment a volentat que tema fer mal e am fer bé» i el mitjà que «mostra a volentat qual es la fi» (Llull 1928: 264 [1] i [12]); es tracta d'un remei imprescindible contra el pecat perquè correspon al coneixement moral que permet ordenar la voluntat dels homes cap al bé i cap a la causa final.²² Les tres vies següents —els metges tercer, quart i cinquè— són els tres actes penitencials, els quals són definits de manera consecutiva als capítols 238, 239 i 240 dels *Proverbis de Ramon*, just abans del capítol «De consciència»; el primer proverbi de cada capítol ofereix la definició d'aquests actes: «Contricció es penediment que hom fa de la ofensa que ha feta a Deu» (Llull 1928: 260); «Confessió es recountament de peccats que ha fets, al prevere, ab contricció» (p. 262); «Satisfacció es judici que hom fa de sí matex e de sos bens» (p. 263).

Finalment, un cop superada la malaltia i per tal de conservar la sanitat o la vida endreçada en la primera intenció, intervé un darrer metge, l'oració. Aquesta imatge de

²¹ És el proverbi [16] del capítol 26 «De amorós» (Llull 1928: 33).

²² També al *Llibre de contemplació en Déu* la consciència és identificada com el sentit espiritual que s'ocupa de la conducta pràctica dels homes (Llull 1906-1914: IV, 333-382 [distinció xxx del llibre III]). Sovint, però, Llull s'hi refereix com el turment que sent l'ànima després d'haver comès el mal, com s'observa en les darreres definicions del concepte que aporten Bonner & Ripoll (2002: 128): [6] «Consciencia es forma ab la qual l'enteniment turmenta l'ànima del mal que ha fet» i [7] «Conscientia est forma qua homo patitur contritionem peccatorum»; per a aquest sentit, vegeu també les definicions inicials del capítol 21 dels *Mil proverbis*: [1] «Consciencia es lum espiritual qui dóna passió a la ànima per son peccat» i [2] «Consciencia consella al hom que·s peneda de sos peccats» (Llull 1928: 345). En la tradició catequètica cristiana, era habitual descriure el procés d'adoctrinament espiritual de l'ànima malalta a partir de la presa de consciència dels pecats com a punt de partida necessari per combatre els vicis amb la catequesi; vegeu, per exemple, el *De quinque septenis* d'Hug de Sant Víctor (1854: PL 175, 405-410).

l'oració com a acte virtuós que manté l'ànima humana en la primera intenció es construeix a partir de la definició de l'oració com la «demanda que hom fa a Deu» del capítol 234 (Llull 1928: 256 [1]) i també a partir de la definició de contemplació que es troba en les primeres unitats del capítol 235: [1] «Contemplació es actu de pensa qui en Deu pensa», [2] «Contemplar es parlar ab Deu de ses raons e dels actus d'aquelles», [3] «Contemplar es consirar la essencia de Deu e les divines persones» (Llull 1928: 257). Aquestes definicions d'oració i de contemplació recullen la idea lul·liana de l'oració i de les formes d'oració exposada al capítol 315 «De la forma d'oració» del *Llibre de contemplació* (Llull 1906-1914: VII, 3-12), que també es troba sintetitzada al capítol 84 «De oració» de la *Doctrina pueril* (Llull 2005: 226):

[1] Oració es alavament devot, piadós pensament a Deu demanar aternal benuyransa o pregar Deu dels bens qui·s convenen a esta vida temporal.

[2] Amable fil, oració es en .iii. maneres: la primera es con la anima remembre e enten e ama Deu, e so per que adora Deu; la segona es con la bocha nomena e parla so que l'anima membre e enten e ama; tersa es con home, faent bones obres e cogitant e amant be, fa oració a Deu.

En l'estructuració de la *Medicina de peccat*, Llull trasllada l'esquema metafòric dels metges de l'ànima malalta reproduït en les unitats inicials dels *Proverbis de Ramon* sobre la sanitat espiritual per caracteritzar temàticament les parts del tractat en vers com a virtuts curatives i per presentar les condicions que permeten d'emprendre amb èxit el recorregut espiritual de l'ànima en aquest món per tal d'aconseguir la remissió dels pecats en el moment de la mort i entrar al paradís. Déu és presentat com a jutge i perdonador dels homes pecadors i, en diversos capítols, aquests conceptes estan lligats a la metàfora de «primer metge» del *proverbis*: «Deu, rey de salut» (v. 804), «e que Deus l'aport a salut / en paradís» (vv. 2514-2515), «e está vida e enguent / de peccador qui be·s penet» (vv. 4984-4985), «que·m vula peccatz perdonar / e dar la joya de salut» (vv. 5125-5126). Així mateix, el motiu de l'amor com a condició imprescindible perquè Déu salvi els homes pecadors i els aculli en la vida eterna és present de manera recurrent en tot el tractat i, de fet, és el tema del primer capítol de la *Medicina de peccat*, titulat «D'amor», en el qual es posa de manifest que sense la «bona amor» no és possible penedir-se dels pecats i, per tant, començar el procés de curació de l'ànima malalta.

Pel que fa a la identificació de les parts del tractat com a virtuts curatives, l'autor situa, en primer lloc, els tres mètodes guaridors que descriuen el procés penitencial del pecador que demana perdó per les faltes comeses: la contrició, la confessió i la

satisfacció; són remeis que tenen una funció purgativa contra el pecat i funcionen com a fases consecutives d'una mateixa estadi de curació. Aquest primer estadi es fonamenta en un model de discurs principalment exhortatiu i exemplar, que recrea la pregària d'un jo pecador sobre cadascun dels principis tractats i segons la funció penitencial de l'acte corresponent: penediment sobre diverses formes de pecat en els actes humans a la primera part, dedicada a la contrició; confessió dels pecats a Déu i les seves dignitats, a la Mare de Déu i les seves virtuts i a altres intercessors del pecador a la segona part, i satisfacció de les faltes comeses sobre diversos principis catequètics i potències humanes a la tercera part (vg. l'apartat III.2.1). Després d'aquesta primera fase penitencial que té com a objectiu purificar l'ànima dels pecats comesos, s'inicia una fase fonamentalment doctrinal en la qual es pretén donar ensenyament sobre com evitar de cometre pecats en la interpretació de certs principis teològics i en l'ús de les facultats humanes i de les virtuts que regulen la vida moral dels homes; es tracta, doncs, d'una fase que té una funció sobretot preventiva.

D'acord amb aquesta funció, la part sobre la temptació és presentada com una mena de manual didàctic sobre el bon ús i el mal ús dels consells de la consciència en diversos principis catequètics i facultats humanes; metafòricament, aquests consells són presentats com les temptacions de l'àngel bo i les temptacions de l'àngel maligne. Aquest recurs permet d'estructurar el discurs, guiat per un jo didàctic que adreça el seu ensenyament als lectors o oïdors del tractat, a partir d'arguments i contraarguments que permeten distingir entre la veritat o la intenció recta (la bona temptació) i la falsedat o la intenció desviada (la mala temptació) en el coneixement i en l'ús de principis doctrinals i morals. Es tracta d'una reinterpretació de la funció de la consciència com a metge en l'esquema dels proverbis «De sanitat»: d'una banda, se situa just després dels actes penitencials, d'acord amb la posició que ocupa el motiu de la consciència en la seqüència estructural dels capítols 238 a 241 dels *Proverbis de Ramon* abans esmentats; de l'altra, la part *De temptació* és presentada amb un concepte diferent, però parteix de la mateixa base conceptual que defineix la consciència com a bon consell i mal consell que guia la voluntat al capítol 241 dels *Proverbis*.

L'objectiu d'aquest ensenyament sobre com regular el propi judici en els actes humans és donar un mètode per tal que hom pugui exercitar la pràctica de la primera intenció, prevenir les males temptacions que fan pecar i assegurar, així, la salvació de l'ànima humana en el judici de Déu (vg. l'apartat III.2.2). La col·locació d'aquesta part després de les unitats dedicades a la fase penitencial i purgativa del pecat remarca el fet

que aquest ensenyament correspon a una nova fase del procés d'endrecament espiritual de l'ànima humana, en la qual cal que hom estigui purificat dels pecats que impedeixen ascendir en el coneixement recte de les coses superiors i també preparat per regular altres possibles impediments que poden destorbar l'exercici de la primera intenció. Un cop assolit aquest tipus de saber preventiu contra diverses formes de pecat, hom pot pregar i contemplar Déu sense pecar per mantenir-se en la via de salut.

La cinquena part dedicada a l'oració contemplativa correspon a la darrera fase del procés de curació i salvació dels homes pecadors i, com a fase final, té la funció de mantenir l'ànima humana en la intenció per la qual ha estat creada, d'acord amb el proverbi que defineix l'oració com «lo metge qui conserva sanitat». Fonamentada en un model de discurs exhortatiu i expositiu molt semblant al del *Llibre de contemplació*, aquesta unitat recrea les lloances i les pregàries que un jo que es defineix com a pecador adreça a Déu segons l'esquema metòdic de les regles de l'Art, les quals permeten conèixer, estimar i lloar Déu com a objecte de contemplació (vg. l'apartat III.2.3). La consecució d'aquesta fase implica la culminació de tot el procés de curació espiritual que els homes poden portar a terme en el món terrenal, és a dir, abans del judici diví que ha de determinar si l'ànima redimida és acollida a la via del paradís.

Les unitats proverbials del capítol «De sanador» dels *Proverbis de Ramon* mostren, doncs, l'esquema metafòric i doctrinal que hi ha al darrere de la composició de la *Medicina de pecat* com un electuari moral. L'autor parteix d'una àmplia tradició teològica i espiritual en què la teologia és presentada com una medicina espiritual (vg. l'apartat IV.2.2), i el contingut catequètic corresponent a diferents grups de principis de la fe cristiana, com diferents etapes d'un procés que ha de recórrer l'ànima humana per tal d'alliberar-se dels pecats i aconseguir la gràcia de la salvació divina. Cal tenir en compte que, a partir del segle XII, com a resposta a la necessitat d'esquematitzar i transmetre uns determinats continguts teològics que fossin útils per a la instrucció cristiana bàsica del clergat secular i de la població general, els manuals confessionals, catequètics i de direcció espiritual es van començar a difondre de manera progressiva; d'una banda, són significatius els manuals penitencials i les *summae de poenitentia*,²³ i els manuals de confessió per a la formació de clergues;²⁴ d'altra banda, són

²³ Per al desenvolupament dels manuals penitencials, vegeu Vogel 1978. Destaquem, a tall d'exemple, la *Summa de poenitentia* (1223-1230) de Ramon de Penyafort (vg. Ramon de Penyafort 1976: cols. 793-884; Ramon de Penyafort 1999: 65-128; Babra 2001), i el *Liber poenitentialis* (1183-1191) d'Alain de Lille (vg. Alain de Lille 1965, volum I: estudi; volum II: edició).

²⁴ Vegeu Michaud-Quantin 1962 i Biller & Minnis 1998.

representatius manuals catequètics com l'*Elucidarium* d'Honorius Augustodunensis (1080-1154), el *De quinque septenis siue septenaris* d'Hug de Sant Víctor (ca. 1096-1141), la *Summa de uitiis et uirtutibus* de Guillaume Peyraut († 1271) o la *Somme le roi* (1279) de Llorenç d'Orleans.²⁵

Al pròleg del *Liber poenitentialis* d'Alain de Lille, el confessor és presentat com un metge («fidelis sapiens medicus») que pot ajudar els cristians pecadors a alliberar-se de la malaltia gràcies al correcte diagnòstic dels pecats i a l'aportació dels remeis adequats (Alain de Lille 1965: I, 161-162 i II, 15-18). Sant Bonaventura va organitzar la part VI del seu *Breviloquium*, titulada «De medicina sacramentale» a partir de la metàfora de la medicina espiritual, en la qual els sagraments són definits com a medicaments que permeten assolir la gràcia espiritual a partir de la qual l'ànima és curada de la malaltia dels vicis (Bonaventura 1891: 265-280).²⁶ El *De quinque septenis* d'Hug de Sant Víctor, d'altra banda, presenta les relacions dels principis teològics de cada septenari contra els vicis com un recorregut de l'ànima fonamentat en l'analogia mèdica que assimila els vicis amb la malaltia i Déu amb el metge: en primer lloc, descriu el procés de dominació de l'home pels vicis, corresponent al primer septenari; a continuació, descriu el procés d'alliberament dels vicis, el qual està integrat per les demandes de l'oració dominical com a petició de l'ajuda de Déu, els dons de l'Esperit Sant com a antídot, les virtuts com a sanitat contra els vicis i les benaurances, que representen la consecució del màxim bé (Hug de Sant Víctor 1854: PL 127, 405-410). També es documenten diversos opuscles de direcció espiritual i manuals penitencials compostos a partir de la metàfora del pelegrinatge de l'ànima cap al paradís; Robert de Sorbon (1201-1274) és autor d'un sermó sobre la confessió, titulat *De Triebus Dietis*, que presenta un viatge en tres parts corresponents a les fases penitencials de contrició, confessió i satisfacció dels pecats; una adaptació llatina d'aquest opuscle és la base d'un tractat penitencial en vers i en francès, titulat *La voie de paradis*, que descriu la penitència com un viatge de tres jornades (contrició, confessió i satisfacció) en què l'ànima ha de combatre els pecats per ascendir al paradís.²⁷

²⁵ Vegeu el catàleg de Brayer 1970 i Langlois 1928. La formació i difusió d'aquests textos de doctrina bàsica s'ha posat en relació amb la producció lul·liana a propòsit de la *Doctrina pueril* (vg. Santanach 2002a; Llull 2005: xxxiii-xliii) i del *Llibre de virtuts e de pecats* (vg. la introducció de Domínguez a Llull 1987: xi-xxxiv).

²⁶ Tomàs d'Aquino, a la *Summa Theologiae*, també presenta els sagraments com una medicina espiritual (III q. 60 a. 6 co.).

²⁷ La versió francesa versificada ha estat editada juntament amb una versió anglesa medieval (Diekstra 1991); per a una descripció de les fonts doctrinals i literàries de *La voie de paradis* i del *De Triebus Dietis*, vegeu la introducció de l'edició de Diekstra (1991: 28-78) i Diekstra 1987.

És molt probable que Llull conegués aquest tipus de literatura teològica i espiritual de la tradició cristiana i que la tingués en compte a l'hora de compondre la *Medicina de peccat*. Com en el cas dels manuals de direcció espiritual, l'autor parteix de la metàfora de la malaltia i la sanitat de l'ànima i traça un recorregut per diversos estadis que corresponen al procés de curació de l'ànima malalta i que estan constituïts per diversos principis teològics i doctrinals cristians que l'autor adapta clarament al seu programa. A diferència d'aquests textos, però, Llull construeix el tractat com un manual pràctic per a ús personal i no com un tractat teòric: el format de l'obra permet que els lectors/receptors l'utilitzin com una guia per als exercicis espirituals de pregària penitencial com a forma de purgació dels pecats i de reconciliació amb Déu, per a l'examen de consciència com a forma de prevenció del desviament de l'ànima respecte del seu fi, i per a la pràctica de l'oració contemplativa com a forma de manteniment de l'ànima en la primera intenció per la qual fou creada.

No es tracta d'una obra pensada per a la consulta de temes teològics i morals, sinó d'una sèrie progressiva d'exercicis espirituals que cal que els lectors assimilin i posin en pràctica de manera gradual i ordenada, resseguint l'estructura interna del tractat. En aquest sentit, és reveladora una diferència significativa que presenta la *Medicina de peccat* respecte d'altres obres lul·lianes de tipus espiritual com el *Llibre de contemplació en Déu* i els *Cent noms de Déu* i també respecte d'obres didàctiques destinades a la formació teològica i moral d'un públic general, com la *Doctrina pueril*, el *Llibre d'intenció*, els *Proverbis de Ramon*, els *Mil proverbis* o fins i tot el *Romanç d'Evast e Blaqueria* i el *Llibre de meravelles*. Aquestes obres solen anar encapçalades per una taula de rúbriques que facilita la selecció de capítols concrets per a la lectura i l'estudi d'uns temes determinats i que, per tant, sol estar associada a l'ús dels textos com a obres de consulta.²⁸ En canvi, en cap dels testimonis medievals documentats de la *Medicina de peccat* hi ha indicis que l'obra contingués una taula de rúbriques ni que presentés els capítols numerats: el ms. *B* —i també el seu *descriptus*— identifica, de manera excepcional, el títol i la posició de les quatre primeres parts de l'obra, però presenta sense numerar els títols dels capítols, de les seccions i de la cinquena part; tampoc els testimonis que transmeten la part *D'oració* inclouen numeració dels capítols i, d'altra banda, els dos testimonis que transmeten els capítols inicials de la primera part

²⁸ En el cas del *Llibre de contemplació*, l'autor preveu, també que la lectura de les rúbriques sigui la primera forma de lectura i aproximació al contingut del llibre (vg. el capítol 366 § 2, Llull 1906-1914: VII, 626).

(ms. *D* i ms. *L*) ni tan sols contenen les rúbriques amb els títols del capítols.²⁹ Aquesta mancança, juntament amb l'ús del vers, posa de manifest que el tractat està concebut com un recorregut espiritual per a la pràctica d'exercicis espirituals i no com una obra didàctica per a la consulta i l'estudi de qüestions morals i teològiques, la qual cosa marca una diferència notable entre el caràcter eminentment pràctic d'aquest tractat en vers i el caràcter pedagògic d'altres obres morals i doctrinals de Lull.

La *Medicina de peccat* es pot entendre com un regiment de sanitat espiritual que ofereix als lectors els instruments terapèutics adequats per als diferents estadis curatius que formen part del procés de guarició de l'ànima pecadora. L'ús del vers i de la rima i l'organització del discurs en diferents capítols que desenvolupen un tema concret segons el model de pregària o d'adoctrinament corresponent a cada part són recursos destinats a facilitar la memorització dels models de contrició, confessió i satisfacció dels pecats, de regulació de les formes de coneixement teològic i d'acció moral de l'home i de contemplació que proposa el tractat, amb una finalitat principalment espiritual, no pas d'estudi i de consulta. Gràcies al caràcter exemplar del text i a aquests recursos formals que en faciliten l'assimilació, doncs, els lectors poden fer un ús pràctic i personal del tractat com a guia per al propi regiment espiritual, dosificant la lectura de les diverses unitats de l'obra per assimilar correctament l'ensenyament que proposa cada unitat segons la fase curativa a la qual correspon i posar en pràctica els exercicis de medicina espiritual que s'hi proposen.

1.2. *La funció estructural i didàctica del jo*

Un dels trets més rellevants en la definició del caràcter exemplar del text és l'ús d'una veu en primera persona que condueix el recorregut espiritual del tractat i cohesiona els diversos nivells de discurs i les unitats en què es divideix l'obra. Aquesta veu adopta diferents modalitats de representació, les quals es poden posar en relació amb les diverses funcions estructurals i discursives del jo en el marc de cada unitat del tractat, des de la macroestructura fins a l'organització interna del discurs dels capítols. Així, per exemple, en el pròleg general, en les unitats proemials de les parts o de les seccions de l'obra i en algunes referències internes que connecten diverses unitats del text, aquesta

²⁹ El ms. *L*, a més, afegix una numeració de capítols incorrecta, ja que el copista interpreta els capítols I.II i I.III com una mateixa unitat («Capítol .2.», f. 149v) i els capítols I.IV i I.V com una altra («Capítol .3.», f. 150r). Vegeu la descripció del ms. *D* (apartat V.2.1.2, p. 243) i la descripció del ms. *L* (apartat V.2.1.7, pp. 311-313).

veu en primera persona remarca principalment el paper de l'autor en la composició i l'estructuració interna del tractat; en canvi, en els capítols corresponents a cadascuna de les cinc parts de l'obra, aquesta veu perfila una imatge genèrica del jo com a pecador penitent i com a mestre que permet connectar cada gran unitat temàtica (els actes penitencials, la temptació i l'oració) amb un determinat model de discurs i guiar la pràctica de cada virtut guaridora en els diversos principis sobre els quals cal que sigui aplicada dins de la macroestructura que traça el procés gradual d'ascens de l'ànima pecadora a la primera intenció.

L'ús del jo en la *Medicina de peccat* no respon a un desenvolupament narratiu o líric del jo biogràfic de Ramon Llull com a personatge, anàleg al que es troba en obres com el *Desconhort* o el *Cant de Ramon*, sinó que es tracta d'un ús estructural i didàctic de la veu en primera persona en què la figura de l'autor i la figura literària del jo que condueix el discurs es poden arribar a identificar en la seva funció estructuradora del text, com succeeix en obres com el *Llibre de contemplació en Déu*, la *Doctrina pueril*, el *Llibre d'intenció* o els *Cent noms de Déu*, per citar alguns exemples. La figura literària del jo que guia el recorregut espiritual per cada unitat del tractat es defineix a partir d'uns models retòrics que pretenen unificar la modalitat discursiva de les parts i articular l'estructura interna de cada capítol segons els tipus del pecador penitent i del mestre; ara bé, a partir d'algunes referències concretes que remetent a la figura de Ramon com a artífex del tractat en vers —i també com a autor d'altres obres— i que estan introduïdes dins del text —dins dels capítols i de les parts de l'obra, al marge del pròleg i del colofó, que és on sol aparèixer la figura de l'autor—, aquesta figura literària del jo queda fusionada amb el referent de l'autor com a estructurador de l'obra.³⁰

A l'apartat II.1.1 d'aquest treball (p. 23), ja s'ha assenyalat que l'autor només és identificat nominalment al colofó de l'obra, en una referència en tercera persona: «Ramon a fenit son escrit» (v. 5858); al final del colofó es troba, però, una referència en primera persona singular que s'identifica clarament amb l'autor com a responsable de la composició del text: «El tractat sia corregit / si en res eu hi ay falit» (vv. 5867-5868). A la invocació i al pròleg, també es produeix una identificació clara entre el referent corresponent a l'autor i la veu en primera persona, que és representada tant en formes de

³⁰ Simone Sari (2011-2012: 116-118) ha establert una classificació de conjunt sobre l'ús del jo en les obres en vers de Llull i ha definit l'ús de la primera persona en la *Medicina de peccat* com un jo didàctic, en el qual s'interrelacionen el jo principal del discurs i el *nós* que fa referència a la producció de Llull i que és identificable amb l'autor (p. 118). Les seves observacions, però, són molt generals i no tenen en compte la funció concreta que desenvolupa aquesta veu en relació amb les diferents parts de l'obra.

singular com de plural: «Deus, ab vostra gran pietat / fas Medicina de peccat» (invocació); «e d'estes .v. fas est tractat, / lo qual vull que sia rimat / car mils pot esser decorat» (vv. 7-9); «E est tractat es departit / segons que damunt havem dit» (vv. 10-11).³¹ En aquests casos, Llull utilitza preferentment les formes personals singulars dels verbs per fer referència a la matèria, les tries formals i l'estructuració del tractat, i només al final del pròleg general utilitza la forma plural per assenyalar una referència interna dins del discurs. Les formes personals plurals, però, es troben en altres indicacions en les quals l'ús de la primera persona remet clarament a l'autor, com són les referències a la composició d'altres obres lul·lianes inserides dins de capítols de diferents parts de la *Medicina de peccat*: «e als seus .C. noms nomenant, / los quals escrivim en rimar / e al papa ls volguem donar» (vv. 1523-1525); «provat en l'Arbre general, / *Arbre de sciencia* dit, / que n Roma avem fait e escrit» (vv. 4781-4783).

A l'interior del tractat es detecten altres formes d'íctiques en primera persona singular usades per presentar les tries temàtiques i la divisió estructural de determinades unitats internes de l'obra, però en aquests casos el referent corresponent a l'autor i el jo literari que representa el model del mestre doctrinal són indistingibles. Els casos més significatius d'aquest ús es troben en unitats textuales que tenen una funció prologal clara dins d'una part o d'una secció temàtica: l'inici del primer capítol de la part *De temptació*, en què s'indica la tria del tema i l'objectiu d'aquesta tria (IV.I, vv. 1854-1860); la part central del pròleg de la secció de la quarta part titulada «De .x. començaments radicals» (formada pels capítols IV.XI-XX), en què s'assenyalen els motius que formen l'estructura temàtica de la secció i la funció demostrativa del discurs, així com el mèrit de l'autor-mestre en les seves demostracions de les formes de temptació i la condició que el receptor tingui un enteniment subtil (vv. 3118-3132).³² A l'inici del pròleg de la part *D'oració*, s'utilitza la primera persona singular per fer referència a la divisió estructural i temàtica de l'obra (vv. 4669-4670), mentre que la referència sobre la intenció d'aquesta part és en les formes d'íctiques de primera persona plural (vv. 4684-4688):³³

³¹ En canvi, tal i com ha observat Roger Friedlein (2011: 181-182), en els pròlegs de les obres lul·lianes primerenques es pot observar un ús distintiu de les formes de primera persona singular per fer referència a la figura literària del jo com a autor-pecador humil i cristià, d'una banda, i de les formes de primera persona plural per fer referència a l'autor de l'obra com a artífex de la composició, de l'altra.

³² El pròleg de la secció «De .x. raons radicals d'home», d'altra banda, és escrit de forma impersonal.

³³ Utilitzem la cursiva per assenyalar els elements d'íctics de caràcter personal en les citacions llargues que presenten més d'una forma.

Vuyl departir oració
en nou maneres, e ve-us co. [...]
E Deu, per sa gran pietat,
auja *nostra* oració
ab pietat e ab perdó,
en tant que *siam exoit*;
e ajut *nos* Sant Esperit.

L'ús de la primera persona singular per assenyalar característiques estructurals i temàtiques del tractat i de les seves unitats compositives també es documenta en una referència del final del darrer capítol de la quarta part que assenyala el canvi de motiu temàtic entre aquesta part i la següent: «Mostrat t'ay, doncs, lo faliment, / lo qual ve per mou de temptar. / Ara·t vul mostrar mou d'orar» (vv. 4666-4668). En canvi, algunes referències integrades en capítols de la quarta part de l'obra que remetent als motius temàtics d'altres parts del tractat són presentades en primera persona plural: «segons que t'o avem mostrat, / per contricció, confessar / e satisfèr, mercé clamar» (vv. 4259-4261); «e prega Deus c'a tu perdó / e que·t do la contricció / que desús ja dita avem» (vv. 4489-4491).

Cal tenir en compte que, en els capítols de la quarta part de l'obra, les formes dítiques de primera persona són usades indistintament en singular i en plural per fer referència al jo com a responsable de l'estructuració interna del discurs, del valor didàctic de la demostració i de la tria dels arguments i dels consells presentats en un mateix capítol o en altres unitats precedents. Com en els casos abans esmentats, aquest ús de la primera persona permet unir el model retòric del mestre i el referent de l'autor com a compositor i estructurador del text. Des d'un punt de vista gramatical i referencial, la selecció de formes dítiques de primera persona singular —com el pronom *eu*— o plural —com el pronom *nós*— no obeeix a cap distinció funcional, sinó que tots dos valors remetent al mateix referent del mestre-autor i, fins i tot, es poden trobar combinats en versos seqüencials. Cal tenir en compte, a més, que aquest referent ocupa una posició comunicativa ben marcada respecte d'un altre referent que és presentat amb les formes dítiques de segona persona, tant singulars —com el pronom *tu*— com plurals —com el pronom *vosaltres*; es tracta dels receptors o usuaris del tractat, els quals s'identifiquen genèricament com a cristians pecadors que han de seguir l'ensenyament doctrinal del mestre-autor si volen evitar possibles temptacions contra els fonaments de la fe i les facultats i els principis que governen la seva vida moral.

Des d'un punt de vista estructural, l'ús de la primera persona permet articular el contingut doctrinal dels capítols d'acord amb una funció clarament pedagògica, sobretot tenint en compte que es tracta de capítols força extensos: les referències que obren i tanquen arguments, que presenten exemples, que contrasten tipus de consells i recuperen informació sobre demostracions anteriors permeten remarcar la segmentació temàtica del discurs en diferents seccions i, per tant, són un recurs fonamental per facilitar als receptors del text la conceptualització del contingut doctrinal dels capítols en unitats breus i per possibilitar-ne la memorització. L'exemple següent, corresponent als vv. 2729-2742 del capítol IV.v «D'encarnació», és una mostra representativa d'aquest ús didàctic i referencial de les formes de primera persona com a mestre-autor i del seu valor funcional en l'articulació del discurs dins dels capítols:

*E d'aysó asatz n'ajam dit;
car per so que dit vos en ay,
pot hom conexer lo savay
concel de lo mal esperit
que dona de dia e de nit,
e lo concel del angel bo,
si vos viratz a la raó
per la qual vos avem provat
que·l creador es encarnat.
Encara altre eximpli us en do:
que Deus sab que seria bo
si fayia rey d'en Berenguer,
lo qual rey el no volrá fer
si tot son poder lo pot far.*

Aquest ús de la primera persona és sistemàtic en els capítols de la quarta part, en què la construcció del discurs de cada capítol es fonamenta en la demostració, per part del mestre-autor, de les diferents formes de temptació, és a dir, dels consells positius i negatius que poden modificar la conducta de l'ésser humà en relació amb els fonaments doctrinals i morals que regeixen la seva vida. En canvi, aquest tipus d'ús del jo com a mestre-autor no apareix mai en els capítols de les tres primeres parts i només es troba de manera puntual en els capítols de la cinquena part de l'obra. Cal tenir en compte que, en els capítols de les tres primeres parts, el discurs es construeix com una pregària formulada pel jo pecador en unitats relativament breus i que, en els capítols de la cinquena part, el discurs es construeix com una lloança sobre diversos motius i s'articula en diferents seccions, en les quals només ocasionalment és necessari introduir referències internes sobre l'estructuració dels motius exposats en cada capítol. No

obstant això, l'ús de la primera persona en aquestes parts té igualment una funció d'estructuració del discurs, ja que —juntament amb recursos com l'apòstrofe— permet segmentar el discurs i distingir l'exposició general d'un principi doctrinal i l'evocació, en forma de súplica o de lloança, de l'actitud penitencial o contemplativa del jo pecador sobre el principi en qüestió.

A les tres primeres parts, la veu que es presenta com a emissora del discurs i que s'identifica de manera sistemàtica amb el pronom personal *eu* i altres formes díctiques de primera persona singular correspon al model retòric del pecador exemplar que fa penitència sobre diverses faltes comeses, un model d'ús freqüent en la tradició de literatura penitencial que parteix dels salms bíblics.³⁴ El discurs del jo pecador exposa la causa del pecat sobre els principis i les virtuts que corresponen als motius temàtics dels capítols i expressa el remei que cal aplicar contra la falta comesa, tot apel·lant directament les personificacions dels principis i les virtuts dels capítols o de les parts com a interlocutors —també la Mare de Déu, els àngels, els profetes i diversos sants als capítols finals de la segona part (II.XVIII – II.XXXI)—, o bé manifestant com ha d'actuar sobre aquests principis per tal de satisfer el pecat, com als capítols de la tercera part. Les referències del jo en aquestes primeres parts del tractat no són de tipus biogràfic ni pretenen remetre a un referent concret, sinó que presenten trets totalment genèrics que permeten que qualsevol cristià pecador es pugui identificar amb aquest referent exemplar; només la referència als *Cent noms de Déu* del capítol III.XVI (vv. 1523-1525) permet identificar el referent modèlic del jo pecador amb la figura de l'autor, però cal tenir en compte que aquesta autoreferència es troba en la part del discurs del capítol que és anterior a l'evocació de l'actitud penitencial del jo pecador en primera persona (vv. 1528-1533). L'ús de la primera persona singular com a referent retòric del pecador penitent en les tres primeres parts de l'obra es pot observar en l'exemple següent, que es troba al final del capítol I.II «De temor» (vv. 49-56):

A temor d'hom enamorat,
qui tem e plora son peccat!
A vos *deman* contricció,
ab qui *puscha* trobar perdó,
e qui *m fasa soven plorar*
los meus peccats e Deus amar.
E qui vos no ha, res no val,
ni fa d'amor son cor ostal.

³⁴ Per a una visió de conjunt de l'ús dels salms penitencials com a saltiri, vegeu Bernini 1953; per a l'ús de la primera persona en la literatura penitencial de l'àmbit romànic, vegeu *GRLMA* VI/1, 72.

A la cinquena part de l'obra, la veu en primera persona singular és l'emissora de l'oració contemplativa adreçada a Déu, la qual és introduïda en els set primers capítols per la fórmula «Aor vos, Deus» i la identificació del motiu temàtic de cada oració segons l'aplicació de les regles de l'Art lul·liana a Déu.³⁵ Aquesta veu, que també es presenta de manera sistemàtica amb el pronom personal *eu* i altres formes d'íctiques de primera persona singular, correspon al model retòric del jo pecador, però ja no s'identifica exclusivament amb el caràcter de pecador penitent de les tres primeres parts, sinó que l'expressió penitencial dels pecats forma part de les oracions de lloança adreçades directament a Déu a propòsit de la contemplació de l'essència i les virtuts divines. Es tracta d'una fórmula d'oració en primera persona anàloga a la que es troba en altres obres espirituals de Lull per a ús contemplatiu, com el *Llibre de contemplació en Déu* (1273-1274), les *Oracions i contemplacions de l'enteniment* (1274-1276) i les *Oracions de Ramon* (1299). La veu en primera persona introdueix el contingut doctrinal sobre el qual es fonamenta la contemplació en un discurs relativament extens però compartimentat en diferents seccions, les quals s'articulen a partir de fórmules de lloança que el jo adreça a diversos motius sobre l'essència i les dignitats divines considerats a partir d'una regla de l'Art; com a conclusió, aquestes seccions que evocuen expositivament el motiu de contemplació i lloança de Déu solen presentar una exhortació en forma de pregària o súplica del jo pecador a Déu. El discurs dels capítols, per tant, està articulat a partir de les lloances del jo literari, i només excepcionalment es troben remissions internes a determinats motius o arguments sobre el tema de contemplació dels capítols que estiguin presentades en les formes de primera persona plural i en les quals sigui possible identificar l'emissor del discurs contemplatiu amb el referent de l'autor com a estructurador del discurs, com en el cas següent, corresponent al final de la secció [5] del capítol V.I (vv. 4775-4784):

E pus que aysó, Senyor, sotz
que dit avem, aujatz *ma vots*,
 ab que us *aor* en unitat
 e-n trinitat, ab volentat
 com vos *pogés* molt fort *amar*,
 e per tot lo mon preicar
tot so que de vos dit avem.

³⁵ Als dos primers capítols aquesta fórmula presenta variacions: «A vos, essencia de Deu, / do tot mi e tot so qui·s meu, / e vos aor ab cor aman, / en ploran e en suspiran» (vv. 4689-4692); «Senyor ver Deus, d'on m' enamor, / vos aor, suspirant e-n plor [...]» (vv. 5849-5851).

E puis que sens vos *no podem*
nul be aver ni comensar,
per mercé, venitz *nos aydar*.

Convé afegir que els dos últims capítols de la part *D'oració*, corresponents a les dues regles instrumentals de l'Art (manera i amb què), no estan formulats com una oració contemplativa sobre Déu, sinó com una exposició didàctica sobre l'ús de l'oració com a instrument per pregar i contemplar Déu d'acord amb la primera intenció. El discurs d'aquestes unitats està construït fonamentalment en forma impersonal, però la veu en primera persona corresponent al jo pecador que articula el discurs de les altres unitats de la cinquena part del tractat apareix just a la secció final d'aquests dos últims capítols, com a fórmula de conclusió en què el jo pecador remarca el valor de l'oració que segueix la primera intenció i adreça una petició a Déu perquè l'ajudi a fer-ne un bon ús (vv. 5731-5738 i vv. 5852-5856).

Les diferents formalitzacions que presenta aquest jo literari que guia el recorregut espiritual de la *Medicina de pecat* estan directament relacionades amb la identificació de cada part del tractat com una fase o estadi del procés de curació espiritual contra el pecat i amb la recreació d'un marc comunicatiu adequat a la funció pràctica que ha de tenir cada unitat per al receptor del text. Cal tenir en compte que l'obra no té un destinatari concret, sinó que està adreçada al col·lectiu genèric dels cristians pecadors que volen sortir del pecat, tal i com es posa de manifest al pròleg, quan l'autor fa referència a la finalitat del tractat: «e leva tot home cahut / en peccat de la mala mort» (vv. 15-16). En les tres primeres parts de l'obra, que corresponen a la fase inicial de purgació penitencial del pecat, el receptor ha d'emular el paper del jo pecador que recrea l'autor amb la veu en primera persona singular i que articula el discurs dels capítols com una pregària per manifestar, en primer lloc, el penediment del pecador sobre diverses actituds que l'han desviat de la primera intenció; en segon lloc, per confessar-se davant de les virtuts divines, la Mare de Déu i la cúria celestial i demanar que sigui perdonat pels dels pecats; i en tercer lloc, per satisfer les faltes comeses sobre el compliment dels deu manaments i sobre l'ús de les facultats humanes i de les virtuts. La identificació del lector del text amb aquesta figura del jo pecador i la forma de pregària en primera persona són recursos que permeten que el contingut doctrinal pugui ser més fàcilment assimilable pel lector i que les pregàries puguin ser usades de manera individual per a la pròpia pràctica penitencial.

A la quarta part del tractat, el receptor es pot identificar amb el referent genèric al qual es dirigeix de manera directa el jo literari que recrea el model del mestre-autor i que articula el discurs didàctic. Aquesta part, corresponent a la fase preventiva contra les temptacions que poden desviar els homes dels fonaments de la veritable fe i del bon ús de les seves facultats i virtuts morals, està formulada com un ensenyament sobre les formes de temptació, en el qual els referents de primera i segona persona emulen la relació de mestre i aprenent projectada sobre les figures de l'autor i del receptor del tractat. Aquesta distribució de rols en el marc comunicatiu que recrea l'autor respon a una funció didàctica molt usada per Llull en obres de caràcter pedagògic i admonitori³⁶ i s'adequa perfectament a la concepció d'aquesta unitat de la *Medicina de peccat* com a manual didàctic sobre la temptació corresponent a la fase preventiva del procés de curació de l'ànima. Finalment, a la cinquena part de l'obra, corresponent a la fase contemplativa que permet la conservació de la sanitat de l'ànima, Llull recupera la fórmula pròpia del model d'oració en primera persona, en la qual el receptor ha d'emular novament el paper del jo literari que articula el discurs contemplatiu com un conjunt de lloances i súpliques adreçades a Déu.

Així doncs, el recurs de la primera persona té una funció estructural i didàctica de primer ordre en la construcció de la *Medicina de peccat* com a tractat espiritual. D'una banda, dóna cohesió interna a l'estructura partitiva del tractat, tot bastint el fil conductor d'un discurs segmentat en diferents nivells i unitats formals i de sentit; aquest recurs permet a l'autor d'articular diferents models discursius i d'estructurar el rol del receptor respecte d'aquest jo d'acord amb el caràcter funcional que té cada unitat com a fase integrativa del procés gradual de sanitat de l'ànima pecadora i de pràctica de la primera intenció, però també permet posar en relació la funció de cada fase amb la intenció general de l'obra, enunciada al pròleg i al colofó. D'altra banda, aquesta veu marca l'evolució temàtica per les diverses vies de guarició del peccat que conformen el tractat com a «carrera [...] de salut» amb una finalitat didàctica clara: representar de manera exemplar el paper de l'ànima pecadora en cada estadi del procés de guarició del peccat per tal de fer-lo assumible com a model per a ús personal dels lectors/receptors; una finalitat que cal posar directament en relació amb la funció pràctica del tractat.

³⁶ Per a l'ús estructural i didàctic de la relació autor-pare-mestre i destinatari-fill-deixeble a la *Doctrina pueril* i al *Llibre d'intenció*, vegeu Llull 2005: xxxiii i Llull 2013b: 48-49; per a l'ús de la segona persona en els proverbis lul·lians de tipus admonitori, vegeu Tous 2015: 212-213, 251-252, 304-309.

1.3. *La cohesió interna del tractat*

Des d'un punt de vista temàtic, la *Medicina de peccat* presenta una forta coherència en l'organització interna del discurs, de manera que cada capítol es troba perfectament integrat i cohesionat dins de les parts i seccions de l'obra. Així, per exemple, malgrat observar que un mateix principi pot constituir el tema de capítols de diferents parts del tractat —o fins i tot que una mateixa sèrie de principis pot constituir seccions temàtiques aparentment iguals en més d'una part de l'obra—, hom pot adonar-se ràpidament que aquests principis presenten un discurs força diferent en cadascuna de les parts en què apareixen, ja que estan aplicats sobre motius temàtics diferents i responen a finalitats diferents en el marc del procés espiritual que presenta el tractat. Aquest és el cas, per exemple, de les virtuts d'humilitat i d'esperança, les quals identifiquen dues qualitats de la Mare de Déu als capítols II.XXIII i II.XXIV i dues virtuts creades que l'ésser humà hauria de seguir d'acord amb la primera intenció als capítols III.XXVI i III.XXIX; però també és el cas de la sèrie catequètica formada pels sentits corporals i les facultats racionals de l'ésser humà, la qual es troba als capítols III.XI-III.XX i als capítols IV.XI-IV.XX amb un tipus de discurs i un objectiu dins del conjunt de cada part i dins del tractat força diferents.

Són diversos els recursos que remarquen la cohesió interna de les diferents unitats de l'obra. Com s'ha indicat en l'apartat anterior (III.1.2), a més de la funció aglutinadora de la primera persona en l'articulació del discurs en diversos nivells, les unitats internes de cada part de l'obra estan ben cohesionades a partir dels models discursius que l'autor utilitza per remarcar les funcions penitencials de contrició, confessió i satisfacció dels pecats mitjançant la pregària, la funció demostrativa i admonitòria de l'ensenyament didàctic per prevenir la mala temptació del dimoni i la funció contemplativa de l'oració per mantenir l'ànima en la primera intenció, com correspon a les diferents fases del procés de curació de l'ànima malalta que presenta el tractat. Els motius temàtics que identifiquen cadascuna de les cinc parts de l'obra com una virtut guaridora són els elements definitoris de les fases curatives d'aquest procés i de les seves funcions; no és estrany, doncs, que el motiu temàtic de cada part estigui representat en el discurs de cada capítol de la unitat corresponent com l'acció que realitza o sol·licita el jo, o bé com l'acció que pot ser aplicada sobre el receptor a la quarta part, tal i com mostren els exemples recollits a la taula següent:

I. De contrició	
I.I «D'amor» (vv. 27-28)	[...] A bon'amor! Poretz-me dar <i>contricció</i> de mon mal far [...]?
I.XV «De jurar» (vv. 308-310)	[...] <i>Contricció</i> , faytz-me querre perdó dels juramentz on perjur so.
II. De confessió	
II.I «De Déu» (vv. 633-637)	Can m' enamor e comensa l'amor, <i>me confés</i> al major senyor, qui ns ha creats, de tots mos greus peccatz. [...]
II.XXVII «D'àngels» (vv. 1122-1124)	Una <i>confessió</i> fescell fas a totz los angels del cel, e majorment a Gabriell [...]
III. De satisfacció	
III.I «D'un Déu» (vv. 1214-1217)	Al manament del rey major, qui vol esser tot sol senyor, ay a <i>far satisfacció</i> si d'ell vuyl atrobar perdó [...]
III.XXIV «De temprança» (vv. 1684-1687)	[...] E car vas ela faydit so, vuyl-li <i>far satisfacció</i> ab dejunis e penedir, car vas el'ay volgut falir; [...]
IV. De temptació	
IV.I «De mal angel e bo» (vv. 1854-1856)	<i>Temptació</i> de mal angel e bo vuyl ensercar en est sermó [...]
IV.XVII «D'imaginació en temptar» (vv. 3448-3451)	Lo demoni te vol <i>temptar</i> en totes causes e sobrar, e comensa <i>temptació</i> en ta ymaginació [...]
V. D'oració	
V.I «D'oració què» (vv. 4689-4692)	[1] A vos, essencia de Deu, do tot mi e tot so qui s meu, e vos <i>aor</i> ab cor aman, en ploran e en suspiran. [...]
V.IV «D'oració de quantitat» (vv. 5189-5194)	[...] E per so, senyor Deus cortés, qui habundatz en tota res, montiplicatz en mon menbrar, mon entendre e mon amar, cantitat en <i>oració</i> , en vos loar, querre perdó. [...]
V.IX «D'oració ab què» (vv. 5739-5742)	[1] Hom fa a Deu <i>oració</i> ab la boca n quere perdó. <i>Oració</i> es ab parlar de Deu, e d'el be recontar. [...]

Un recurs estructural del tot significatiu a l'hora de remarcar la cohesió interna que presenta l'organització de les unitats del tractat és l'ús de sèries lògiques de principis catequètics o de components de l'Art lul·liana. Aquest mecanisme que Llull utilitza per

dividir i ordenar la matèria de cada part en unitats de sentit més breus posa de manifest la relació seqüencial que presenten els capítols que formen una secció temàtica concreta. A l'Apèndix 2 es mostra, en forma de taula, l'organització del contingut de l'obra en diferents parts i sèries temàtiques: d'esquerra a dreta es presenten, en primer lloc, els temes de cada part; en segon lloc, el contingut principal de les seccions temàtiques en què es divideixen les parts segons el títol que presenta en els testimonis de l'obra o segons la identificació que se'n pot fer tenint en compte les sèries de principis catequètics, de components de l'Art o de motius temàtics emprats per Llull; en tercer lloc, es mostren les possibles divisions internes d'aquestes sèries en grups temàtics més específics i, finalment, s'identifiquen els capítols que integren cada secció i els versos que ocupen en la nostra edició crítica.³⁷

Gràcies a aquesta ordenació lògica del contingut, és possible observar que la col·locació d'un capítol en una determinada posició dins d'una part està condicionada per la seva pertinença a un esquema doctrinal concret i pel caràcter seqüencial que presenten els principis dins d'aquest esquema en la producció lul·liana o en la tradició catequètica de la qual parteix. Així, per exemple, en l'ordenació dels capítols de la tercera part dedicats a la satisfacció de les faltes comeses pel mal ús dels sentits corporals i de les facultats racionals humanes i també dels capítols de la quarta part corresponents a les facultats humanes que poden ser temptades, primer de tot es col·loquen els cinc sentits corporals segons l'ordre tradicional que segueix Llull a les seves obres (veure, oir, odorar, gustar, tocar),³⁸ després l'anomenat sisè sentit introduït per Llull a partir de 1294 i, a continuació, la imaginació com la facultat que fa de pont entre la percepció sensual i les potències de l'ànima racional, les quals es presenten en darrer lloc. En alguns casos, Llull adapta els esquemes doctrinals traient o afegint motius per adequar-se al contingut temàtic principal de les parts del tractat i a les funcions d'aquestes parts com a fases del procés de curació de l'ànima pecadora, però també en aquests casos l'ordenació dels capítols segueix una seqüència lògica i respecta l'ordre dels components dins d'un determinat esquema. D'acord amb això, es pot observar que, en els capítols de la segona part dedicats a la confessió davant de Déu, primer es col·loquen els motius relatius a la unitat i la trinitat de Déu, després les nou

³⁷ Per a les característiques estructurals i temàtiques que marquen la divisió interna de cada part, vegeu l'apartat següent (III.2).

³⁸ El mateix ordre es troba en les distincions XXIII-XXVII del llibre III del *Llibre de contemplació* (Llull 2015: 11-12; Llull 1906-1914: III, 3-291), en els capítols 56-60 del llibre IV del *Llibre de meravelles* (Llull 2011-2014: II, 74-91) o en els capítols 254-261 dels *Proverbis de Ramon* (Llull 1928: 281-286).

dignitats divines segons l'esquema dels principis de la figura A de les arts ternàries, seguides d'altres virtuts rellevants en el marc del tema de la confessió i el perdó dels pecats, i finalment, entroncant amb aquestes virtuts, se situen motius relatius a l'encarnació, la redempció i la senyoria de Déu sobre la humanitat que remarquen la virtut misericordiosa de Déu.

Cal tenir present que a la primera part de l'obra l'autor no parteix d'esquemes doctrinals fixats, sinó que tots els motius temàtics fan referència a un conjunt divers de males conductes del subjecte respecte de la pràctica de la primera intenció. Així, doncs, les seqüències de capítols no són clares com en les altres parts del tractat; ara bé, en alguns casos, s'observen relacions conceptuals evidents entre els motius d'alguns capítols seqüencials: per exemple, el binomi amor i temor dels capítols I.I i I.II, la juxtaposició de vicis consemblants com sojornar i ociositat als capítols I.XX i I.XXI, o la seqüència d'accions realitzades a partir de sentits humans o d'una part del cos concreta en què cada motiu temàtic connecta amb el del capítol anterior: l'ús desviat dels sentits corporals (I.XXII «De sentir») i de la cogitació com a sentit espiritual (I.XXIII «De cogitar»), l'ús de la parla com a expressió del pensament amb la boca i la llengua (I.XXIV «De parlar») i, simbòlicament, les males obres com a accions realitzades per les mans (I.XXV «D'obrar») i la tria de vies de pecat com si fossin camins pels quals passen els peus (I.XXVI «De carreres»).

Un altre recurs que emfasitza la relació lògica i la cohesió que presenten les diferents unitats de l'obra són les referències intratextuals que l'autor utilitza per tal d'identificar, dins d'un capítol concret, un tema tractat en altres capítols de la mateixa part o en altres parts. Aquest tipus de referències es troben a la quarta part del tractat, que és la que s'articula a partir d'un tipus de discurs demostratiu en el qual les remarques a aspectes estructurals i temàtics del discurs són més explícites i recurrents. Les referències que remeten a aspectes demostrats en capítols precedents es troben a les unitats dedicades a la demostració dels principals articles de la fe: en primer lloc, al capítol IV.III «De trinitat», abans de començar a provar la trinitat, es fa referència a l'existència de Déu com un article prèviament demostrat («Deus es, segons que provat es», v. 1983), cosa que remet a la demostració del capítol precedent, IV.II «D'ésser Déus»; en segon lloc, al capítol IV.IV «De creació», a propòsit de la refutació del caràcter ocios de Déu, l'autor fa referència a la trinitat com un article també demostrat prèviament («Car, segons que us pot remenbrar, / provada avem trinitat», vv. 2395-2396); en tercer lloc, al capítol IV.V «D'encarnació», els articles demostrats en el

mateix capítol i en l'anterior queden implícitament vinculats en la referència que defineix Déu primer com a creador i després com a encarnat: «si vos viratz a la raó / per la qual vos avem provat / que·l creador es encarnat» (vv. 2735-2737).

D'altra banda, les principals referències als motius temàtics de les diverses parts del tractat es troben en diferents capítols de la part *De temptació*. En primer lloc, al capítol IV.XXV «De vertut», a propòsit d'una temptació del dimoni sobre l'obtenció del perdó de Déu, el mestre-autor fa referència a la necessitat de complir els actes penitencials de contrició, confessió i satisfacció, i observa que es tracta de motius mostrats prèviament: «e ja lo be no te valrá / que·n gloria n'ages de la, / si no·t penetz de ton peccat, / segons que t'o avem mostrat, / per contricció, confessar / e satisfer, mercé clamar» (vv. 4256-4261). Atès que en seccions anteriors del mateix capítol no hi ha referències a aquests tres actes penitencials, sembla clar que aquesta indicació remet a les vies de purgació del pecat presentades com a motius temàtics principals de les tres primeres parts de l'obra. En segon lloc, al capítol IV.XXIX «De llibertat», es troba una nova referència a la contrició com a acte penitencial que ha estat demostrat prèviament, però sobre la qual no es fa cap esment ni en seccions anteriors del capítol ni en els capítols immediatament anteriors: «e prega Deus c'a tu perdó / e que·t do la contricció / que desús ja dita avem» (vv. 4489-4491). La referència més explícita a motius temàtics de diferents parts del tractat es troba al final del darrer capítol de la quarta part, quan el mestre-autor fa una recapitulació del motiu que articula la quarta part i enuncia el motiu que articularà la part següent: «Mostrat t'ay, doncs, lo faliment / lo qual ve per mou de temptar. / Ara·t vul mostrar mou d'orar» (vv. 4666-4668).

Gràcies a aquestes referències intratextuals i als altres recursos estructurals i temàtics que donen cohesió i coherència argumental al discurs del tractat, queda palès que la composició de la *Medicina de peccat* parteix d'una base estructural de gran format que l'autor divideix en diferents unitats formals i temàtiques per qüestions pràctiques, estretament relacionades amb la funció didàctica del tractat com a electuari moral per a ús personal. L'organització jeràrquica i integrativa de les unitats permet identificar el contingut i la funció general de les parts com a vies de guarició o estadis successius del procés d'ascens de l'ànima pecadora a la primera intenció i, dins de cada part, facilita l'accés al contingut específic dels capítols com a manifestacions concretes de l'aplicació de cada via de guarició segons unes sèries lògiques de principis que estructurin els temes i segons uns models retòrics en els quals el lector/receptor es pot identificar per tal de posar en pràctica l'electuari.

2. NIVELLS D'ORGANITZACIÓ DEL DISCURS

L'estructuració de la *Medicina de peccat* en cinc parts marca la divisió del procés d'ascens de l'ànima pecadora a la primera intenció en diferents fases curatives, cadascuna de les quals correspon a un acte de la voluntat que és identificat com a mètode terapèutic, d'acord amb l'esquema metafòric de les vies de guarició del pecat descrit a les unitats inicials del capítol «De sanador» dels *Proverbis de Ramon* (vg. l'apartat III.1.1). A cada estadi de curació del tractat en vers li correspon una funció diferent, que és la que condiciona, en última instància, la tria de la matèria tractada en cada part, l'estructuració del contingut en unes seccions temàtiques concretes, la forma i l'extensió dels capítols i el model discursiu a partir del qual s'articula la matèria dins dels capítols. El valor funcional de cada part com a estadi curatiu sol ser presentat al primer capítol de cada unitat temàtica, sigui de manera expositiva sigui a partir d'una exhortació del jo pecador, però també apareix de manera recurrent en el discurs dels diferents capítols que integren la part en qüestió.

En aquest apartat, s'assenyalen les principals característiques estructurals i temàtiques que singularitzen cada part del tractat com una fase curativa diferent. En primer lloc, s'identifiquen els principals recursos que defineixen l'organització interna de cada part en diferents nivells estructurals i temàtics i, a continuació, es presenten alguns aspectes relatius a l'articulació interna del discurs dels capítols de cada part.

2.1. *Parts I-III. El procés penitencial*

El primer estadi del procés de curació de l'ànima pecadora és la purgació penitencial dels pecats comesos en aquest món. Es tracta d'un estadi compost per tres fases consecutives, que estructuralment es distribueixen en les tres primeres parts del tractat i que conceptualment corresponen als tres actes principals a partir dels quals es manifesta la penitència com a forma d'expiació dels pecats: la contrició, la confessió i la satisfacció. La primera part mostra els actes de contrició del subjecte pecador sobre diverses faltes comeses a causa d'un ús desordenat de la primera intenció; és l'acte que ha d'obrir el procés penitencial, disposant el subjecte pecador a demanar perdó, i al qual s'han de sotmetre la confessió i la satisfacció dels pecats. La segona part presenta la confessió del pecador davant de Déu i d'altres intercessors de la cúria celestial en la remissió dels pecats; aquest acte ha d'estar estimulat per un penediment sincer de les

faltes comeses i per la voluntat de reparar l'ofensa, de manera que s'ha de manifestar un cop posada en pràctica la contrició i s'ha de realitzar amb la intenció de satisfer proporcionalment el mal provocat. Per últim, la tercera part presenta la satisfacció que cal que faci el subjecte pecador de les faltes comeses sobre els manaments divins, l'ús de les facultats humanes i la pràctica de les virtuts creades.

La contrició de cor, la confessió de boca i les obres de satisfacció són actes penitencials que depenen l'un de l'altre perquè són parts integrals del procés d'expurgació dels pecats i de reconciliació del subjecte pecador amb el seu creador; ara bé, dins d'aquest procés tenen un caràcter distintiu, ja que corresponen a manifestacions i fases diferents del procés, com posa de manifest, també, la seva identificació com a metges en el capítol «De sanador» dels *Proverbis de Ramon* (Llull 1928: 56) o les següents premisses del sermó 7 «De caritat» del *Llibre de virtuts e de pecats*, en les quals es fa explícita la relació consecutiva que presenten aquests actes de penitència en el procés de reconciliació del pecador amb Déu que permet tenir esperança en la misericòrdia, la pietat i el perdó divins (Llull 2008 [1990]: 28):

Ama devoció per ço que ams contritió.
Ama contricció per ço que ams confessió.
Ama confessió per ço que ams satisfació.
Ama satisfació per ço que ams misericòrdia, pietat e perdó.

La distinció tripartida de la contrició, la confessió i la satisfacció com a formes de penitència parteix de la concepció teològica més acceptada en temps de Llull, i és exposada en altres obres lul·lianes amb una funció clarament doctrinal. Un primer exemple significatiu d'aquesta definició és la que es troba en l'exposició que fa Blaquerna sobre l'estat de vida penitencial i les manifestacions de penitència que s'adeqüen a la primera intenció i que ha d'adoptar el fals penitent Narpan al capítol 52 «De penitència» del llibre segon del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (Llull 2009b: 248):

A penetencia se covenen .iii. coses: contricció de cor e confessió de bocha e satisfació dels falliments que hom ha fets. A contricció cové plorar e penedir e remembrar e airar los peccats que hom ha fets, e cové que hom se confiy en la misericòrdia de Deu e que tema e am la justicia de Deu. A confessió se cové que hom confés sos peccats e que no y vulla tornar null temps. A satisfació cové que hom reta ço que te de tort e que hom do aflicció a son cors de vigilies, oracions, aspres viandes, aspre lit, aspres vestiments e humils, e les altres coses semblants a aquestes.

Un segon exemple es troba a la primera part de les fulles de l'*Arbre apostolical* de l'*Arbre de ciència* (llibre VIII, distinció V, part I), en la qual s'exposen els set sacraments de l'Església catòlica. En la secció dedicada al sacrament de la penitència, la contrició, la confessió i la satisfacció es defineixen com a formes de penitència regulades pel prevere com a procurador del sacrament diví (Llull 1957-1960: I, 683):

Penitència és sacrament estès en la contrició dels hòmens qui s peniden de pecat que han fet, lo qual confessen, e s sotmeten al judici del prevere, com sia feta satisfacció ab virtut contra vici. E aquestes tres formes de confessió, contrició e satisfacció, són passives, on se prenen les semblances de les formes actives, les quals ha lo prevere qui empren les semblances d'aquelles formes activament en lo judici que dóna e en ço que perdona ab les claus qui en aquelles formes passives tanquen e obren. E per aquest sacrament de penitència són excitats los hòmens a temor per contrició e a esperança per perdó. E confessió e satisfacció mouen la contrició e la contrició mou aquelles, enaixí com forma qui mou forma movent una forma altra forma a la sua fi.

Si bé la definició dels actes propis de la penitència com a sacrament va ser objecte de debat entre els teòlegs escolàstics —sobretot amb motiu de la institucionalització de la confessió anual al Concili del Laterà IV de 1215—, aquesta distinció de les tres formes principals de manifestació de la penitència que presenta Llull és la més comunament acceptada per la tradició i es troba explícitament definida a la *Summa theologiae* de Tomàs d'Aquino.³⁹ A les qüestions 84-90 de la tercera part de la *Summa*, que estan íntegrament dedicades a l'exposició de la penitència com a sacrament, identifica la contrició, la confessió i la satisfacció com a parts integrals de la penitència, cadascuna de les quals desenvolupa una funció específica dins del conjunt: voluntat de reparar l'ofensa del pecat, submissió al judici del confessor i recompensa del mal (III, q. 90, art. 2); Tomàs, que defineix metafòricament el baptisme i la penitència com a «*medicinae purgativae, quae dantur ad tollendam febrem peccati*» (III, q. 80, art. 4 ad 2), observa que per expurgar i reparar completament un pecat és necessari complir la penitència amb les tres parts integrals: «*licet peccatum perficiatur in consensu cordis, ad perfectionem tamen poenitentiae requiritur et contritio cordis, et confessio oris, et satisfactio operis*» (III, q. 90, art. 2 ad 4).⁴⁰

A la *Medicina de pecat*, aquestes tres formes penitencials es presenten com a actes guaridors que han de guiar la voluntat de l'home pecador que es vol redimir dels

³⁹ Per a una síntesi sobre la definició teològica de la penitència i de les seves parts entre els segles XIII i XVI, vegeu l'entrada d'A. Michel al *Dictionnaire de théologie catholique* (DTC XII, part I, 947-1050).

⁴⁰ Tomàs d'Aquino 2000, accés en línia (darrera consulta 14/02/2017).

seus pecats davant de Déu; la seva funció està clarament focalitzada en el paper del subjecte pecador, que és qui, per mitjà de la pregària, aplica la contrició, la confessió i la satisfacció per purgar els pecats i demanar el perdó de Déu. En aquest sentit, cal observar que aquest text presenta una diferència substancial respecte dels manuals penitencials de l'època compostos per a la instrucció dels preveres en l'administració del sagrament —especialment centrat en l'acte de confessió—, però també respecte d'altres textos didàctics lul·lians en què l'autor defineix la penitència com a sagrament de l'Església i presenta la contrició, la confessió i la satisfacció com a parts d'aquest sagrament guiades per un prevere com a ministre de Déu a partir de la confessió.⁴¹ Si en les tres primeres parts del tractat en vers Lull presenta els actes de penitència a partir d'un model literari de pregària en primera persona que no inclou la mediació dels ministres del sagrament, és perquè la seva intenció no és adoctrinar els lectors/receptors sobre com regular les formes de penitència, sinó que pretén construir un exemple de pregària penitencial que ajudi els homes pecadors a fer penitència dels pecats com a part dels exercicis espirituals d'ús privat que complementen les obligacions eclesials dels cristians.

Les tres primeres parts de l'obra, per tant, recreen un model de pregària penitencial que mostra la reconciliació entre el pecador penitent i el seu creador mitjançant el reconeixement dels pecats, la voluntat manifesta de restituir l'ofensa i la petició de pietat i perdó. Com a fases consecutives d'un mateix estadi de curació que ha de permetre purificar l'ànima mitjançant la purgació penitencial dels pecats i despertar la pietat de Déu, aquestes parts presenten característiques estructurals i discursives força homogènies: estan formades per trenta-dos capítols —excepte la segona part, que consta de trenta-un capítols— d'extensió regular que recreen la pregària d'un jo pecador que fa penitència per les faltes comeses i se sotmet al judici de Déu. Ara bé, des d'un punt de vista temàtic, el discurs de cada part s'articula com l'expressió de l'acte penitencial corresponent, de manera que el tema de cada capítol i la seva formulació com a discurs tancat estan lligats a la funció pròpia de cada fase: a la primera, expressar el dolor i el penediment pels pecats comesos a causa del desordre de les intencions en diferents actes; a la segona, confessar els pecats; i a la tercera, manifestar com cal fer satisfacció de les pecats. En cada part, l'organització de la matèria parteix de diferents esquemes temàtics i l'estructura formal dels capítols, malgrat ser regular pel que fa al nombre de

⁴¹ És el cas de la definició de penitència que es troba a l'*Arbre de ciència* (Llull 1957-1960: I, 683), citada més amunt, i a la tercera part del *Llibre què deu hom creure de Déu* (Llull 1996: 103).

versos, presenta variacions pel que fa a l'ús d'esquemes de versificació diferents i a la seva distribució dins del conjunt de capítols de la part.

2.1.1. Part I. La contrició dels pecats

La primera part de l'obra, dedicada a la fase de contrició dels pecats, és l'única que no presenta una estructura temàtica basada en sèries lògiques de principis catequètics i doctrinals que agrupin els trenta-dos capítols de què consta aquesta unitat en seccions diferents. Tampoc hi ha pròpiament un pròleg en el qual s'identifiqui la part com a unitat estructural, però tant el motiu temàtic principal de la part com la seva funció en el marc del tractat es troben identificats als dos capítols inicials, que formen el binomi conceptual sobre l'amor i el temor. Els capítols s'articulen com una pregària exhortativa d'un jo pecador que s'adreça als conceptes personificats de la «bona amor» i del temor que neix d'aquest amor vertader: al primer, li demana que l'ajudi a sortir del pecat i a deslliurar-se de la condemna eterna —la «mala mort»— a la qual condueix la «mala amor», i al segon, que li doni contrició per plorar els seus pecats i aconseguir el perdó de Déu. En tots dos casos, el discurs es fonamenta en la contraposició entre la «bona amor» i la «mala amor», d'una banda, i el temor que prové «d'amor fin'e leyal» (v. 37) i la «la paor qui res no val» (v. 41), de l'altra: els conceptes identificats positivament fan referència a l'amor i el temor aplicats a la primera intenció, mentre que els que s'identifiquen negativament fan referència a l'amor i el temor que no segueixen la primera intenció, els quals governen l'home pecador i el condemnen a la mort. La contrició, que és el motiu principal d'aquesta primera part del tractat, es presenta en tots dos capítols com una virtut que, aplicada per l'amor i el temor de Déu, permet desprendre's de la «mala amor» i del temor del món; al segon capítol, la contrició es defineix explícitament com a virtut curativa («es medicina de dolor» v. 39) i la seva funció purgativa i penitencial es posa en relació amb la finalitat remissiva que té: «A vos [temor] deman contricció, / ab qui puscha trobar perdó, / e qui·m fasa soven plorar / los meus peccats e Deus amar» (vv. 51-54).

Cada capítol d'aquesta primera part identifica un acte o un sentiment a partir del qual els homes pecadors es poden acusar d'haver fallat contra Déu a causa del desviament de la voluntat respecte de la primera intenció en l'aplicació d'aquell acte en qüestió; com es posa de manifest en el discurs de cada capítol, és l'aplicació ordenada de cada acte d'acord amb la primera intenció allò que permet reconèixer la falta comesa

i fer-ne contrició sincera. Les mostres de penediment, expressades amb dolor, sospirs i plors, es fan explícites en les súpliques que la veu en primera persona corresponent al jo pecador adreça a la personificació de la contrició o dels temes concrets de cada capítol, demanant la seva ajuda per purgar la falta comesa a causa de l'ús desordenat de les intencions, ja que només amb la purgació penitencial de l'ànima les peticions de perdó del subjecte pecador poden ser escoltades per Déu. Per aplicar degudament la contrició i rebre'n els beneficis, però, cal que el subjecte hagi pres consciència del seu estat de pecador i que sigui l'amor vertader cap a Déu i no el temor per la pròpia condemnaió allò que el mogui a penedir-se i demanar perdó.

La dualitat entre el bon ús i el mal ús de sentiments com l'amor i el temor, el dolor i la vergonya, i la correcta aplicació d'aquests motius a l'acte de contrició són els temes que articulen el discurs dels capítols I.I «D'amor», I.II «De temor», I.III «De dolor» i I.X «De vergonya». Al capítol I.IV «De valor», es contraposa la vàlua de l'home pecador quan fa ús de la contrició segons la primera intenció i quan no en fa ús, i es remarca el valor que té aquest acte penitencial en la purgació dels pecats i l'obtenció del perdó diví. De manera anàloga als capítols dedicats a sentiments humans, l'oposició entre la dimensió positiva i la dimensió negativa que poden tenir diversos actes humans segons la intenció que guia la voluntat i la correcta aplicació d'aquests actes a la contrició dels pecats són els motius que articulen el discurs dels capítols I.V «D'elegiment», I.VI «De penediment», I.VIII «D'obligament», I.XV «De jurar»; aquests motius també es troben a propòsit de l'ús de facultats humanes i de parts del cos en una sèrie de capítols successius: I.XXII «De sentir», I.XXIII «De cogitar», I.XXII «De parlar», I.XXII «D'obrar», I.XXII «De carreres», I.XXII «Del cor», I.XXII «D'imaginació».

D'altra banda, alguns capítols estan identificats a partir de motius que corresponen a actes negatius o vicis als quals incorre l'ànima humana: I.VII «De falliment», I.IX «De desobediencia», I.XI «De mentir», I.XII «D'engany», I.XIII «De crueltat», I.XIV «De desesperar», I.XVI «D'infàmia», I.XVII «D'excusació», I. XVIII «D'impaciència», I. XIX «De deslleialtat», I. XX «De sojornar», I. XXI «D'ociositat», I. XXIX «De perdre», I. XXX «De mal exemple», I. XXXI «D'indiscreció», I. XXXII «D'oblidar». En aquests casos, sobre el motiu negatiu que identifica el tema del capítol s'hi contraposa la virtut o el motiu positiu que guia l'acció dels homes segons la primera intenció i que permet acollir la contrició per purgar el pecat i demanar perdó.

Cal observar, per últim, que en aquesta primera part Llull emprà dos esquemes de versificació diferents per estructurar i delimitar formalment els capítols: l'esquema

de deu aplegats octosíl·labs (vint versos) és emprat als capítols I.II-I.XII i I.XXIV-I.XXXII, mentre que l'esquema de sis tercets de quatre, sis i vuit síl·labes (divuit versos) és usat als capítols centrals de la part (I.XIII-I.XXIII); excepcionalment, els capítols I.I i I.XXVI presenten nou aplegats octosíl·labs (divuit versos).

2.1.2. Part II. La confessió dels pecats

La segona part, dedicada a la confessió com a segon acte penitencial, consta de trenta-un capítols i s'estructura en tres seccions diferenciades que identifiquen els destinataris de la pregària confessional del pecador penitent: en primer lloc, Déu (II.I – II.XVII); en segon lloc, la Mare de Déu (II.XVIII – II.XXVI); i finalment, altres intercessors de la cúria celestial que poden ajudar el pecador a obtenir el perdó de Déu (II.XXVII – II.XXXI). Malgrat que és la part de la *Medicina de peccat* que presenta més variació formal en la composició dels capítols —sobretot pel que fa a l'ús d'esquemes de versificació diferents—, la divisió d'aquesta unitat en diferents seccions i l'organització interna que presenten els capítols de cada secció posen de manifest que es tracta d'una part ben cohesionada temàticament.

La primera secció, encara que no presenta recursos identificadors explícits, està ben delimitada a partir del primer capítol, titulat «De Déu», i del capítol II.XVII «De senyoria», en els quals s'identifica Déu com el major senyor al qual el penitent ha d'adreçar la seva confessió amb amor vertader per obtenir el perdó. El primer capítol té una funció clarament introductòria dins de la part i dins de la primera secció: a partir del discurs en primera persona del model retòric del jo pecador, s'identifica la confessió com a acte necessari dins del procés penitencial que ha de permetre purgar els pecats i obtenir el perdó diví, es posa de manifest el paper del jo penitent com a emissor de la confessió i de Déu com a destinatari d'aquest acte, i es remarca la importància de l'amor vertader —l'amor a Déu fonamentat en la primera intenció— com la condició que predisposa el pecador a executar aquest acte de reconeixement dels pecats amb sinceritat i penediment i a acceptar la justícia i la misericòrdia de Déu. Cal observar, a més, que el títol del capítol identifica el referent que dóna unitat a la secció i que, a la part central del discurs (vv. 642-647), aquesta unitat temàtica sobre la confessió adreçada a Déu és identificada com un «tractat» amb rúbrica pròpia, que ha estat inspirat per l'Esperit Sant i que pot ser útil per als lectors/receptors de l'obra —que són

els referents als quals remet la forma dística en segona persona del v. 644 («poratz saber»).

Can m' enamor	
e comensa l' amor,	
me confés al major senyor,	635
qui·ns ha creats,	
de tots mos greus peccatz.	
E sia a sa volentatz	
o que·m perdó	
o·m jutje per raó,	640
car tot so que·n farà es bo.	
E est tractat,	
segons qu' es rubricat,	
poratz saber co·s ordenat	
e tot complit	645
per lo Sant Sperit:	
dign' es que molt sia servit.	
E ab dolor,	
com home peccador,	
me confés per la sua amor.	650

Després d'aquest capítol inicial, es troben dos capítols dedicats a la unitat i la trinitat divines, en els quals el jo penitent reconeix que ha pecat contra la unitat de Déu perquè ha estimat més les coses mundanals que Déu (II.II) i contra la trinitat perquè ha fallat amb la natura trinant d'home que Déu creà a la seva semblança (II.III). A continuació, es troben onze capítols dedicats a les dignitats divines com a motius sobre els quals ha pecat el subjecte penitent i com a destinatàries de la confessió: els nou primers capítols corresponen a la sèrie de principis de la figura A de l'etapa ternària de l'Art (II.IV «De bontat», II.V «De granea», II.VI «D'eternitat», II.VII «De poder», II.VIII «De saviea», II.IX «De voluntat», II.X «De virtut», II.XI «De veritat», II.XII «De glòria») i els dos darrers capítols (II.XIII i II.XIV) identifiquen la justícia i la misericòrdia com a dignitats que Déu ha d'usar per jutjar i per perdonar els homes dels pecats. Al final de la secció, es troben dos capítols dedicats a l'encarnació i a la passió de Crist com a causa de redempció de la humanitat (II.XV i II.XVI) i, finalment, el capítol II.XVII «De senyoria» tanca la secció dedicada a Déu amb una dignitat que permet remarcar el paper de Déu com a creador, recreador i perdonador dels homes.

La segona secció està encapçalada per un títol que identifica clarament el referent confessional dels capítols II.XVIII – II.XXVI: «De santa Maria»; aquesta rúbrica, en els manuscrits conservats, es troba abans del títol del primer capítol de la secció: «De

santa Maria e primerament de santetat» (ms. *B*, f. 12r^b; ms. *P*, f. 9v^b). A diferència de la primera secció d'aquesta segona part, en aquest cas no hi ha un pròleg que presenti la Mare de Déu com a mitjancera entre el subjecte pecador i Déu en la confessió i en la remissió dels pecats, però aquestes característiques es manifesten clarament en cada un dels capítols d'aquesta unitat. La secció està formada per nou capítols, cadascun dels quals identifica una qualitat de la Mare de Déu com a motiu de confessió i de mitjà d'obtenció del perdó: II.XVIII «De santetat», II.XIX «D'altetat» ('altesa'), II.XX «De nobilitat», II.XXI «De virginitat», II.XXII «De constança», II.XXIII «D'humilitat», II.XXIV «D'esperança», II.XXV «De maternitat», II.XVIII «De pietat».

Finalment, la darrera secció no presenta cap tret distintiu com a unitat —ni títol ni pròleg—, però els referents als quals va dirigit el discurs dels capítols posen de manifest el canvi d'intermediari de les pregàries del jo pecador respecte de la secció anterior. Es tracta de cinc capítols adreçats a diferents mitjancers de la cúria celestial que poden intercedir pel pecador en la remissió dels pecats: en primer lloc, els àngels (II.XXVII); a continuació, figures de la història de la salvació que es presenten per ordre d'antiguitat (II.XXVIII, els profetes; II.XXIX, els apòstols; II.XXX, els màrtirs cristians) i, per últim, els pares de l'Església, identificats amb el títol de confessors (II.XXXI).

Pel que fa als aspectes formals, cal observar que Llull utilitza esquemes de versificació diferents per compondre els capítols d'una mateixa secció temàtica i que rarament repeteix un mateix esquema en dos capítols successius. Els models més recurrents són els dos principals esquemes emprats a la primera part: deu capítols presenten l'esquema de deu apariats octosíl·labs (II.II, II.IV, II.VII, II.IX, II.XII, II.XIV, II.XVIII, II.XIX, II.XX, II.XXIX) i deu capítols més, l'esquema de sis tercets de quatre, sis i vuit síl·labes (II.I, II.III, II.V, II.VI, II.VIII, II.XIII, II.XV, II.XXI, II.XXII, II.XXVIII). El capítol II.X consta de set tercets de quatre, sis i vuit síl·labes, i els altres deu capítols presenten diferents combinacions d'apariats o tercets octosíl·labs i de tercets de quatre, sis i vuit síl·labes.⁴²

⁴² Vegeu l'apartat III.3.1 i la taula de l'apèndix 3.

2.1.3. Part III. La satisfacció dels pecats

La tercera part, que és la que completa l'estadi de tipus penitencial i purgatiu dels pecats dins del tractat, expressa la necessitat de fer satisfacció de les ofenses comeses contra Déu per tal que el subjecte pecador es pugui reconciliar amb el creador i obtenir el perdó. Aquesta unitat consta de trenta-dos capítols i s'organitza en tres seccions diferents, que identifiquen tres grups de principis rectors de la vida moral dels cristians a partir dels quals el subjecte penitent ha de restituir el mal obrat per cadascun dels principis: en primer lloc, els deu manaments (III.I – III.X); en segon lloc, els sentits i les facultats de les potències sensitiva, imaginativa i racional humanes (III.XI – III.XX); i en tercer lloc, les virtuts creades (III.XXI – III.XXXII). En aquest cas, l'autor no col·loca cap capítol que introdueixi el motiu penitencial de la part ni tampoc identifica les seccions com a unitats temàtiques dins de la part mitjançant títols o pròlegs que presentin el motiu de referència de les pregàries de cada secció; les diferents seccions, però, són clarament identificables gràcies a l'ús d'esquemes catequètics i doctrinals que es reconeixen com a conjunt.

La primera secció, formada per deu capítols que corresponen a cadascun dels deu manaments de l'Església catòlica, comença amb la identificació del tema del capítol com el primer manament donat per Déu: «Al manament del rey major, / qui vol esser tot sol senyor, / ay a far satisfació / si d'ell vuyl atrobar perdó» (vv. 1214-1217); els títols dels capítols presenten la formulació imperativa de cada llei i, dins dels capítols, aquests imperatius s'identifiquen explícitament com a manaments de Déu sobre els quals peca tothom que hi va en contra i a partir dels quals cal que el subjecte penitent restitueixi la falta comesa actuant rectament i demanant perdó. Com es pot observar en la taula següent, l'ordre intern dels deu manaments no correspon al decàleg tradicional en què el catecisme catòlic divideix els manaments bíblics segons apareixen enunciats a l'Antic testament (Dt 5,6-21), que és el que Llull segueix en obres com la *Doctrina pueril* (capítols 13-22), sinó que presenta un ordre que també es troba en altres obres lul·lianes, com els *Proverbis de Ramon* (capítols 208-217):⁴³

⁴³ Per a la *Doctrina pueril*, vegeu Llull 2005: 46-68; per als *Proverbis de Ramon*, vegeu Llull 1928: 231-240; per a la *Medicina de peccat*, vegeu el segon volum d'aquest treball, pp. 143-161.

Decàleg segons el catecisme de l'Església catòlica	<i>Doctrina pueril</i> (13-22)	<i>Proverbis de Ramon</i> (208-217)	<i>Medicina de peccat</i> (III.I – III.X)
[1] Honraràs un únic Déu	[1] Cap. XIII	[1] Cap. CCVIII	[1] Cap. III.I
[2] No diràs el nom de Déu en va	[2] Cap. XIV	[3] Cap. CCX	[3] Cap. III.III
[3] Santificaràs les festes	[3] Cap. XV	[2] Cap. CCIX	[2] Cap. III.II
[4] Honraràs ton pare i ta mare	[4] Cap. XVI	[5] Cap. CCXII	[5] Cap. III.V
[5] No mataràs	[5] Cap. XVII	[7] Cap. CCXIV	[7] Cap. III.VII
[6] No fornicaràs	[6] Cap. XVIII	[8] Cap. CCXV	[8] Cap. III.VIII
[7] No robaràs	[7] Cap. XIX	[6] Cap. CCXIII	[6] Cap. III.VI
[8] No faràs falsos testimonis	[8] Cap. XX	[4] Cap. CCXI	[4] Cap. III.IV
[9] No desitjaràs la muller d'altri	[9] Cap. XXI	[9] Cap. CCXVI	[9] Cap. III.IX
[10] No desitjaràs els béns d'altri	[10] Cap. XXII	[10] Cap. CCXVII	[10] Cap. III.X

La segona secció de la unitat temàtica corresponent a la satisfacció està dedicada a les facultats sensitives i racionals de l'ésser humà: cada capítol identifica un sentit o una facultat amb els quals Déu ha bastit els homes per tal que puguin conèixer i estimar el seu creador; el subjecte penitent es culpa per haver emprat desordenadament aquestes facultats i proposa la forma idònia de fer penitència i satisfacció de l'ofensa a partir d'un bon ús de cada facultat. Els capítols estan organitzats segons la pertinença dels sentits i les facultats a tres potències diferents: la sensitiva, la imaginativa i la racional. El primer grup és presentat a partir de l'esquema lul·lià dels sis sentits corporals posterior a la introducció de l'afat com a sisè sentit:⁴⁴ III.XI «De veer», III.XII «D'oir», III.XIII «D'odorar», III.XIV «De gustar», III.XV «De tocar», III.XVI «D'afar»; el segon presenta un únic capítol (III.XVII «D'imaginació»), que està dedicat a la facultat que fa de pont entre el coneixement sensible i el coneixement intel·lectual conservat en la memòria: «Está ymaginació / per pendre so qui en lo sen fo / sentit per los .vi. sentiments, / per so que sia menbraments / de so qui es en temps passat» (vv. 1534-1538); el tercer grup presenta les tres facultats de l'ànima racional, les quals han de governar sobre les potències sensitiva i imaginativa: III.XVIII «De memòria», III.XIX «D'enteniment», III.XX «De volentat».

La tercera secció temàtica d'aquesta part correspon a les virtuts creades que funcionen com a principis rectoris de la vida moral de l'ésser humà: en primer lloc, es presenten les quatre virtuts cardinals (III.XXI «De justícia», III.XXII «De prudència», III.XXIII «De fortitudo», III.XXIV «De temprança»); en segon lloc, les tres virtuts

⁴⁴ Vegeu l'apartat II.1.2, pp. 29-30.

teologals (III.XXV «De fe», III.XXVI «D'esperança» i III.XXVII «De caritat»); i per últim, es presenten cinc virtuts que Llull introdueix habitualment en les seves llistes de virtuts morals que han de regir el comportament dels homes: III.XXVIII «De castedat», III.XXIX «D'humilitat», III.XXX «De diligència», III.XXXI «De lleialtat», III.XXXII «De paciència». De cada virtut, se'n presenta la funció i el valor moral en concordança amb la primera intenció i contra diferents vicis, el jo pecador s'inculpa d'haver pecat contra la virtut corresponent i manifesta com n'ha de fer satisfacció i com l'ha d'utilitzar per demanar perdó a Déu i aconseguir la seva pietat.

Per últim, cal observar que, a diferència de les dues primeres parts del tractat, totes les unitats d'aquesta tercera part de la *Medicina de peccat* estan compostes a partir de l'esquema de versificació regular de deu aplegats octosíl·labs (vint versos), sense cap mena d'excepció.

2.1.4. Estructura dels capítols de les tres primeres parts

Els capítols de les tres primeres parts responen a un model discursiu proper al de les *Hores de nostra dona santa Maria*, en el qual Llull recrea una pregària entorn de temes doctrinals relacionats amb la natura divina i humana de Crist, els dons de l'Esperit Sant, les virtuts i els vicis, els sagraments i les facultats humanes que permeten accedir al coneixement de les coses espirituals. La focalització de cada capítol en un tema concret i la delimitació del discurs en esquemes regulars permet, en tots dos textos, de crear unitats de sentit relativament breus que s'adeqüen al format de pregària entorn d'un principi doctrinal. Ara bé, en el cas de la *Medicina de peccat*, Llull no utilitza un model estròfic uniforme per a totes les unitats i adaptable a una melodia com en el cas de les pregàries de les *Hores*, sinó que combina el model regular de deu aplegats octosíl·labs amb altres esquemes de versificació.⁴⁵

Tots els capítols presenten el mateix tipus d'organització del discurs: introducció, desenvolupament del tema i conclusió. Ara bé, aquestes seccions tenen una extensió variable en cada capítol i estan marcades a partir de recursos força diversos (definicions, comparacions, apòstrofes, exclamacions, interrogacions, oracions condicionals, causals i consecutives), la distribució i la combinació dels quals és diferent en cada capítol. El recurs estructural més significatiu en la construcció del

⁴⁵ Per als esquemes de versificació emprats, vegeu l'apartat III.3.1 i l'apèndix 3.

discurs intern dels capítols és l'ús de la veu en primera persona corresponent al model retòric del jo pecador: és el recurs que permet a l'autor de projectar el caràcter penitencial i purgatiu de les pregàries i el que posa de manifest l'aplicació de cada acte penitencial sobre principis concrets. La possibilitat que els lectors/receptors del tractat s'identifiquin amb aquest jo penitencial genèric facilita l'assumpció del text com un model exemplar per als exercicis espirituals de caràcter penitencial basats en l'oració com a forma de petició de perdó.

L'aplicació de diferents recursos expressius, la combinació d'aquests recursos i la seva distribució en l'organització del discurs de cada unitat són aspectes que mostren la varietat i la riquesa compositiva i expressiva d'aquests capítols de les tres primeres parts. Cada capítol se singularitza dels altres no només pel principi al qual es fa referència sinó també per la manera en què el jo penitent manifesta el penediment, la culpa i la voluntat de reparar les faltes en relació amb cada principi. Malgrat tot, tenint en compte el recurs principal que Llull empra per vehicular les pregàries del jo penitent i per aplicar cada acte penitencial sobre un principi concret, és possible distingir algunes tipologies de discurs generals en la construcció d'aquests capítols:

(a) Expressió del penediment, confessió i expressió de la necessitat de fer satisfacció del pecat a partir de l'apòstrofe als principis temàtics de cada capítol o als actes penitencials i curatius de les parts: capítols I.I – I.VII, I.XII, I.XIII, I.XV, I.XIX, I.LXXIV – I.LXXXI de la primera part; capítols II.VI, II.IX, II.XI, II.XII, II.XIII, II.XV, II.XVII, II.XXI, II.XXVII, II.XXVIII, II.XXIX, II.LXXXI de la segona part, i capítols III.VI, III.LXXX, III.LXXXI i III.LXXXII de la tercera part.

(b) Expressió del pecat i penediment del jo pecador a partir d'una premissa general o a partir d'una imatge: capítols I.VII – I.XI, I.XIV, I.XVI, I.XVII, I.XVIII, I.LXX – I.LXXIII, I.LXXXII de la primera part i capítols II.XIX, II.LXXIV, II.LXXV i II.LXXVI de la segona.

(c) Expressió del penediment i confessió o expressió de la necessitat de fer satisfacció del pecat: capítols II.LXVI i II.LXXII de la segona part i capítols III.I, III.III i III.LXI de la tercera part.⁴⁶

(d) Explicació d'un principi i del pecat comès en relació amb aquell principi i confessió o expressió de la necessitat de fer satisfacció de l'ofensa: capítols II.II – II.V,

⁴⁶ Distingim aquest model respecte de (a) perquè, en aquests casos, el jo penitent enuncia que s'adreça a un principi concret per manifestar la seva culpa i el seu penediment, però no s'hi dirigeix directament a partir de l'apòstrofe.

II.VII, II.VIII, II.X, II.XIV, II.XVIII, II.XX, II.XXIII i II.XXX de la segona part, i capítols III.II, III.IV, III.V, III.VIII, III.X, III.XII – III.XXVI, III.XXVIII i III.XXIX de la tercera part.

Com es pot observar, els dos primeres esquemes són els més usats en els capítols de la primera part i en la meitat de capítols de la segona, mentre que el quart és el més usat en els capítols de la tercera part de l'obra i en bona part de capítols de la segona. No es tracta, però, d'esquemes uniformes, sinó de patrons estructurals que l'autor aplica amb una gran varietat de recursos expressius, que fan que cada capítol presenti un discurs del tot singular; així mateix, l'ús de diferents esquemes de versificació als capítols de la primera i la segona part encara intensifica més aquesta variació en la construcció del discurs dels diferents capítols i reforça el caràcter expressiu de la pregària de penediment i de confessió del jo penitent, la qual cosa es contraposa amb el caràcter més declaratiu de la pregària dels capítols de la tercera part. Cal afegir, per últim, que els dos primers models de construcció del discurs són els més expressius des del punt de vista literari i, en conseqüència, els que han estat valorats més positivament per la crítica moderna i que han tingut una difusió més gran en antologies poètiques; és el cas del capítol I.I «D'amor», construït a partir de tres súplices del jo penitent amb apòstrofe a la personificació de la contrició, i del capítol II.XXIV de la segona part, construït a partir de la comparació entre l'efecte positiu de l'alba sobre les flors i l'esperança de perdó que neix en els pecadors gràcies a la confiança que tenen en el poder la Mare de Déu.⁴⁷

2.2. Part IV. Les vies de temptació

El segon estadi curatiu que presenta la *Medicina de peccat* correspon a una fase preventiva contra el pecat. Aquest estadi se situa en la quarta part del tractat, titulada *De temptació*, i s'estructura com un manual didàctic en el qual la veu en primera persona desenvolupa la funció de mestre doctrinal i ensenya als lectors/receptors de l'obra —els quals s'identifiquen amb els referents de les formes d'íctiques de segona persona singular i plural— quins són els consells que guien la voluntat cap a la primera intenció i quins els que la guien cap al pecat. L'objectiu d'aquesta part és que els homes assoleixin un coneixement pràctic sobre diverses formes de temptació que poden intervenir en l'assumpció d'aspectes fonamentals de la fe cristiana, en l'ús de les

⁴⁷ Per a la valoració estètica de la poesia lul·liana i dels capítols de la *Medicina de peccat*, vegeu l'apartat IV.1.1; per a l'edició de capítols de l'obra en antologies de poesia, vegeu l'apartat V.3.4.

facultats humanes i en els principis essencials de la vida moral dels homes per tal que puguin prevenir les temptacions del dimoni que condueixen al pecat.

La funció didàctica i la finalitat moral preventiva que té aquesta part són anàlogues a les de la cinquena part del *Llibre d'intenció*, també titulada *De temptació*, en la qual l'autor presenta un ensenyament pràctic perquè el lector/receptor aprengui a distingir entre la veritable intenció i la mala temptació tant en l'ètica individual com social: el septenari de virtuts i el septenari de pecats mortals, l'oració i els sagraments de confessió (la part central del sagrament de penitència), sacrifici i matrimoni com a vies de salvació de l'ànima, les ciències, l'existència dels infidels, la tríada de riquesa-pobresa-honrament, els elements naturals, diversos oficis estamentals i el poble (Llull 2013b: 137-212). La finalitat d'aquesta unitat del *Llibre d'intenció* s'explicita al paràgraf introductori de la part dedicada a la temptació (Llull 2013b: 137 [V,1]):

Amable fill, sots aquest capítol de temptació [...] te vull exemplificar intenció per .xxx. rubricas conseqüents, per tal que per aquelles hages conexença en qual manera entenció e temptació son diverses, concordants e contraries. E tu, fill, hages be en ta memoria e en ton enteniment aquest capítol, car molt te será util a conservar virtuts e a contrastar a vicis e a observar intenció en ço per que es.

El valor pràctic i didàctic de mostrar el funcionament de les intencions i de les formes de temptació contra la primera intenció en diversos ordres individuals i socials atorga a aquesta unitat del *Llibre d'intenció* la categoria de «manual pràctic sobre la moral i l'ètica que ha de seguir el bon cristià per actuar d'acord amb l'ordenació divina», en paraules de Maribel Ripoll (Llull 2013b: 48). El mateix succeeix amb la quarta part de la *Medicina de pecat* dedicada a la temptació: funciona com una guia pràctica que ajuda els lectors/receptors a discernir entre el valor veritable d'una sèrie de principis teològics i ontològics que condueixen a la primera intenció i el valor fals i desviat d'aquests principis per manca d'un coneixement sòlid de l'ordenació divina. Des d'un punt de vista conceptual, la contraposició entre el valor vertader i el valor fals dels principis en relació amb la primera intenció és presentada metafòricament com els consells del bon àngel o les bones temptacions, d'una banda, i els consells del mal àngel o les males temptacions del dimoni, de l'altra. A partir d'aquests motius, el mestre-autor introdueix un seguit d'arguments i de rèpliques a aquests arguments que posen de manifest el sentit contraposat de la intenció recta d'un determinat principi que respon a l'ordenació divina i la intenció desviada que prové del dimoni i que pot condemnar l'home a la mort eterna.

El primer capítol de la part *De temptació*, titulat «De mal àngel e bo», identifica els aspectes conceptuals i estructurals que defineixen aquesta unitat com un manual didàctic i pràctic que té una funció preventiva contra el pecat. Es tracta d'un capítol proemial, que ja en la seva composició formal difereix del model compositiu basat en l'esquema de noves rimades de diferent tirada emprat en els altres capítols d'aquesta part: consta de trenta-tres versos i està compost a partir de l'esquema estròfic i mètric de tercines de versos de quatre, sis i vuit síl·labes. En primer lloc (vv. 1854-1860), es presenta la veu en primera persona com a mestre que guia l'ensenyament d'aquesta part: identifica la temptació del mal àngel i de l'àngel bo com el motiu temàtic principal d'aquesta unitat del tractat —a la qual es refereix amb el terme «sermó» (vv. 1854-1856)— i fa referència a la funció didàctica i pràctica de les demostracions per als homes (vv. 1857-1860). En segon lloc, a partir d'una identificació de les temptacions com a pensaments o consells, identifica el caràcter positiu dels pensaments que provenen del bon àngel i que hom ha de seguir per actuar dretament (vv. 1861-1867) i el caràcter negatiu dels consells que provenen de l'àngel maligne, els quals hom no pot permetre que passin a l'acció a través de la voluntat (vv. 1868-1875). Per últim, fa referència al valor didàctic i moral d'aquesta unitat com a tractat que ensenya com s'apliquen aquestes dues vies de temptació sobre diversos motius i al seu valor pràctic com a guia que ensenya a rebutjar els consells del mal esperit i a acceptar els del bon esperit (vv. 1876-1886).

La funció didàctica i pràctica d'aquesta unitat de l'obra també es posa de manifest en els passatges en què l'autor remarca la necessitat que els usuaris del tractat tinguin una preparació intel·lectual adequada per entendre les proves doctrinals que demostren l'ordenació divina dels principis teològics i ontològics sobre els quals el dimoni pot temptar els homes, i també per reconèixer tota mena de dubtes o temptacions que contradiuen l'ordenació d'aquests principis. En diverses ocasions, l'autor afirma que els homes que no tenen un enteniment subtil poden ser temptats més fàcilment: «E·l mal sperit fa duptar / que Deus sia neguna res / al home qui savi no es» (vv. 1892-1894); «Contra la summa trinitat / ha lo demoni conseil dat, / e totz jorns lo dona soven / a home qui molt no enten» (vv. 1947-1950). En d'altres, apel·la a la subtilitat intel·lectual com a condició per seguir l'argumentació probatòria d'un determinat principi: «A provar encarnació / cové c'hom us fort de raó / e que sia hom fort subtil» (vv. 2527-2529); «E si tu vols saber que es / anima, porás-o saber / si bo entendre potz

aver» (vv. 2878-2880); «Mes cové qu'entendre ajes bo, / car s'eu te parle e no m'entens, / tot so qu'eu te dic es niens, / e fas en tu va mon parlar» (vv. 3124-3127).⁴⁸

Aquestes referències posen de manifest que, respecte de l'estadi penitencial i purgatiu del pecat, aquesta fase preventiva requereix un grau d'elevació intel·lectual més gran: d'una banda, perquè el discurs presenta un contingut doctrinal de tipus teològic i ontològic a partir de demostracions lògiques; de l'altra, perquè s'estructura a partir d'una sèrie d'arguments que corresponen a consells positius i arguments que corresponen a consells negatius que cal que els receptors aprenguin a distingir. Amb l'objectiu que els receptors assoleixin un coneixement prou sòlid com per reconèixer el veritable sentit de cada principi i prevenir les temptacions que contradiuen l'ordenació divina d'aquests principis, l'autor introdueix diversos recursos per facilitar l'accés dels receptors al contingut doctrinal de cada capítol i la comprensió dels diversos arguments; ara bé, d'acord amb la finalitat preventiva i pràctica del text, és necessari que els receptors segueixin amb atenció l'exposició didàctica del mestre-autor per tal d'assimilar correctament el contingut i poder-lo posar en pràctica en qualsevol moment.

Els elements estructuradors del discurs d'aquesta part de la *Medicina de pecat* se sustenten sobre la base doctrinal que defineix la relació entre intenció i temptació, però que Llull presenta a partir d'un binomi metafòric —el consell vertader del bon àngel i el consell fals del dimoni— que es troba en diverses obres lul·lianes per fer referència als moviments que guien la voluntat dels homes d'acord amb la primera intenció per la qual foren creats o contra aquesta causa final.⁴⁹ És significativa, en aquest sentit, la definició de temptació que Llull presenta a l'inici del capítol 110 de la *Doctrina pueril* dedicat a aquest tema (Llull 2005: 248-250):

[1] Temptació és esprovament per lo qual enteniment és certificat; temptació és ocasionament per lo qual ve la fi. Hon, si tu, fil, vols aver conaxensa de temptació, en .iii. maneres le-t covendrà a sercar: la primera és temptació angelical, segona es diabolical, la tersa es de .i. home a altra.

[2] Temptació angelical es, fil, con l'angel que Deus t'a donat te conseya que fasses bones obres; e per so que-t pusca enduyr a alcuna bona obra, te-n conseya altra, per so que per aquela sies ocasionat a fer be; cor, con tu seus a la taula e manuges e beus ab gran atalentament, adoncs te conseya l'angel en ta consciencia que tu ages atrempament en ton menyar e en ton boure. E saps per què? Per so que

⁴⁸ Sobre la subtilitat intel·lectual com a condició per assimilar cert contingut espiritual i doctrinal en la producció de Llull, vegeu Santanach 2015.

⁴⁹ Aquesta qüestió ja apareix al *Llibre de contemplació en Déu*, al capítol 152 «Com home cogita en so que fan los àngels e ls demonis» i també al capítol 190 «Com home ha apercebiment e conexensa de temptació» (Llull 1906-1914: III, 311-317; IV, 195-203).

sies obedient e que contrast a glotonia, qui es peccat mortal, e que ages abstinencia, continència, qui son virtuts.

[3] Diabolical temptació es, fil, con lo diable, qui es angel maligna, te conseya que fasses almoyna o alcú altra be per so que n'ages vanagloria, qui es peccat; o conseyar-t'a que fasses alcun peccat venial, per so que per aquel te pusca induir a fer peccat mortal, e axí de les altres coses semblants a aquestes.

La relació que s'estableix entre la primera intenció i els consells dels bons àngels en la consciència dels homes com a temptacions positives, d'una banda, i entre el desviament de la causa final i els consells dels dimonis com a temptacions negatives, de l'altra, es posa de manifest de manera clara als següents proverbis del capítol 200 «De àngels» dels *Proverbis de Ramon*: [11] «Bo àngel entén e ama Deu sobre sa natura, e entén e ama sí matex per sa natura» i [20] «Los bons àngels son missatges que Deus tramet a les consciències dels bons homens»; [18] «Mal àngel es pervers per lo pervertiment de sa volentat en tots los actus de les sues raons» i [19] «Tots los actus del demoni son desviats a les fins de ses raons» (Llull 1928: 220).⁵⁰ D'altra banda, la imatge de la temptació com un pensament o un consell que penetra la consciència i guia la voluntat cap al bé o cap al mal remet a la definició de consciència com a «ver consell d'enteniment a volentat que tema fer mal e am fer bé» i a la seva identificació com a metge o virtut que procura la sanitat de l'ànima als capítols 241 «De consciència» i 50 «De sanador» dels *Proverbis de Ramon*, respectivament. A partir d'aquesta xarxa conceptual, es pot observar que el sentit i la funció que Llull atorga a la quarta part de la *Medicina de peccat* trasllada, en un model de manual pràctic semblant al de la cinquena part del *Llibre d'intenció*, la caracterització de la consciència com a virtut que dóna un coneixement ben fonamentat dels principis teològics i ontològics que determinen la causa final de l'existència de l'ésser humà i permet guiar les tries del bon cristià d'acord amb l'ordenació divina d'aquests principis i evitar que es desviï cap al mal.

Al capítol proemial l'autor utilitza els substantius «sermó» (v. 1856) i «tractat» (v. 1877) per referir-se a aquesta part de la *Medicina de peccat* i remarcar-ne el valor conjuntiu com a unitat temàtica i estructural dins del tractat en vers: concebut com un manual que ensenya a distingir les bones temptacions de les temptacions del dimoni, aquest sermó o tractat ofereix un model doctrinal adequat a la fase de prevenció del

⁵⁰ La metàfora de la temptació del bon àngel i la temptació del dimoni també és habitual al *Llibre de virtuts e de pecats*; vegeu l'exemple següent: «Home qui ha perea en fer be e en esquivar mal no ama Deu ne si metex ne son proisme. E con s'esdevé que bon angel lo tempta per fer be, no membra ne enten ne ama aquella temptació e membra, enten e ama la mala temptació que ha per son sentir, ymaginar e per lo demoni» (Llull 2008 [1990]: 43).

pecat. Malgrat que el capítol proemial no indica la divisió interna que presenta aquesta unitat, són diversos el recursos que introdueix l'autor per marcar l'organització del contingut doctrinal en diferents seccions i capítols i per facilitar l'ús d'aquesta unitat com a manual pràctic.

2.2.1. Seccions temàtiques

La quarta part de la *Medicina de peccat* es divideix en tres seccions temàtiques que s'identifiquen amb tres grans àmbits ontològics a partir dels quals cal que el lector/receptor del text, com a cristià creient i com a subjecte moral, tingui un coneixement sòlid de les vies de temptació que corresponen a l'ordenació divina i les que s'hi contraposen. La primera secció consta de nou capítols (IV.II – IV.X) i, encara que és l'única que no presenta ni títol ni pròleg propis, estructuralment està delimitada com a unitat gràcies al pròleg general de la part i al títol i al pròleg que introdueixen la segona secció; d'altra banda, des d'un punt de vista temàtic, és fàcilment identificable a partir dels títols dels capítols. Es tracta d'una secció que presenta les vies de temptació sobre diversos fonaments de la fe catòlica que formen part de la doctrina teològica i que tot home cristià ha de conèixer perquè condicionen el seu camí de salvació; la posició de cada principi dins d'aquesta secció segueix un ordre que va des de la creença en l'existència de Déu fins a la creença dels pecadors en la remissió divina i en la salvació de l'ànima neta de pecats en el moment de la mort.

En primer lloc, l'autor demostra les vies de temptació negativa que es contraposen al veritable coneixement de sis dels articles principals de la fe: l'existència de Déu (IV.II «D'ésser Déus»), la trinitat divina (IV.III «De trinitat»), la creació del món (IV.IV «De creació»), l'encarnació (IV.V «D'encarnació»), la passió i mort de Jesucrist com a vies de redempció de la humanitat pel pecat original (IV.VI «De la passió de Jesucrist») i la resurrecció de Crist i dels homes que se sotmeten al judici de Déu i són perdonats dels seus pecats (IV.VII «De resurrecció»). En segon lloc, es tracten tres sacraments de l'Església sobre els fonaments dels quals els cristians creients podrien dubtar: l'eucaristia (IV.VIII «Del sacrament de l'altar»), l'ordenació dels oficials de l'Església com a ministres de Déu al món (IV.IX «Dels claus de sent Pere») i l'extremunció com a forma de remissió dels pecats en el moment de la mort (IV.X «De mort»).

La segona secció d'aquesta part sobre la temptació consta de deu capítols (IV.XI – VI.XX) i està clarament identificada com una unitat estructural i temàtica dins de la part amb un títol («De .x. començaments radicals») i un pròleg en el qual es presenten els components de la secció i la seva funció com a principis o parts radicals de l'ésser humà contra les quals el dimoni pot fer temptació. El pròleg es divideix en dues seccions: a la primera (vv. 3113-3123), l'autor identifica els deu començaments amb els sis sentits sensuals, la potència imaginativa i les tres virtuts racionals que determinen les formes de coneixement dels éssers humans, i afegeix que pretén definir la natura de cada principi i mostrar les formes de temptació que van contra la primera intenció; a la segona secció (vv. 3124-3140), l'autor fa referència al valor probatori dels arguments que presenta i observa que aquest ensenyament requereix subtilitat intel·lectual i atenció per part del receptor, per tal que la doctrina presentada sigui correctament assimilada i faci realment el profit que ha de fer, és a dir, per tal que el subjecte pugui prevenir les formes de temptació negativa contra l'ordenació divina de les facultats humanes.

Aquesta secció dedicada als «.x. començaments radicals» presenta la mateixa estructura dels sis sentits corporals, la potència imaginativa i les tres facultats de l'ànima racional que es troba a la tercera part del tractat (capítols III.XI – III.XX), però la presentació dels principis està estrictament lligada a les formes de temptació que poden afectar l'ús ordenat d'aquestes facultats, tal i com posa de manifest, d'una banda, l'addició del concepte «temptació» als títols dels sentits i de la imaginació i, de l'altra, la construcció del discurs a partir del contrast entre les formes amb què el dimoni pot fer desviar l'ús ordenat de cada facultat i els consells sobre com ordenar aquest ús d'acord amb la primera intenció.

La tercera secció d'aquesta part també consta de deu capítols (IV.XXI – VI.XXX) i està identificada com a unitat estructural i temàtica amb un títol («De .x. raons naturals d'home») i un pròleg propis. Als primers versos del pròleg, la referència al motiu principal que estructura el contingut doctrinal d'aquesta secció es posa en relació de continuïtat amb el discurs de la secció anterior: «Son encara altres partides, / qui en home son establides, / ab que home está ordenat / subject de la moralitat / qui está via de salut, / contra les quals es combatut / per lo demoni e temptat» (vv. 3872-3878). En aquest cas, no identifica els diferents components de la secció —només la «bontat»—, però indica que pretén donar exemple de les formes de temptació del dimoni contra aquests principis; als versos finals, torna a fer una breu referència a la subtilitat intel·lectual que necessita el receptor per assimilar el contingut i per poder-lo aplicar

adequadament com a forma de prevenció contra la mala temptació: «E qui ha enteniment fi / consir alcuna humilitat / que pot aver per est tractat» (vv. 3887-3889).

Es tracta d'una secció bastida, principalment, a partir dels principis de la figura A de l'Art, que en aquest cas l'autor identifica com a «raons naturals» i virtuts morals, ja que fan referència als principis radicals que han de governar la vida moral de l'home cap a la primera intenció. En primer lloc, es presenten set raons naturals que es defineixen a partir dels components de la figura A de l'Art ternària: IV.XXI «De bontat», IV.XXII «De granea», IV.XXIII «De duració», IV.XXIV «De poder», IV.XXV «De virtut», IV.XXVI «De veritat», IV.XXVII «De glòria»; a causa de l'adaptació d'aquests principis a l'univers moral de l'ésser humà i al contingut temàtic de la part de temptació, l'autor introdueix un parell de variacions: d'una banda, el concepte d'eternitat és substituït pel concepte de «duració», que és el que correspon a tot ésser creat; de l'altra, els principis de saviesa i de voluntat són eliminats de la llista, atès que han estat tractats a la secció anterior de la mateixa part, a propòsit de les virtuts racionals de l'ésser humà (capítols IV.XIX «D'enteniment» i IV.XX «De volentat»). A continuació, l'autor afegeix tres principis que també determinen la vida moral de l'home en relació amb Déu i amb la causa final per la qual ha estat creat: el capítol IV.XXVIII «De bellea» presenta la bellesa corporal i la bellesa espiritual com a formes de manifestació de la bellesa del creador en l'ésser humà, les quals han d'estar ordenades a estimar Déu però són fàcilment corruptibles; el capítol IV.XXIX «De llibertat» presenta la llibertat com l'instrument de la voluntat que Déu ha donat a l'home per tal que faci el bé i segueixi la primera intenció com a resultat d'una tria moral, «car lo be a tant gran valor, / que no deu aver amador / qui aquel am sens libertat» (vv. 4445-4447); finalment, el capítol IV.XXX «De perfecció» fa referència al compliment de les formes essencials de l'home prèviament tractades («compliment d'estar») i a la seva aplicació ordenada en l'acció («compliment d'obrar») com a mitjans que permeten complir la causa final de l'home en relació amb el seu creador.

2.2.2. Estructura dels capítols

Els capítols de la quarta part del tractat estan compostos a partir del model de versificació de les noves rimades i tenen una extensió força variable, que pot oscil·lar entre quaranta i tres-cents setanta versos; només el capítol inicial i els pròlegs de les seccions temàtiques són més breus: el primer, que és l'únic capítol d'aquesta part escrit

en una forma mètrica i estròfica diferent, consta de trenta-tres versos; el pròleg de la segona secció consta de vint-i-vuit versos i el pròleg de la tercera, de divuit. Aquesta variació en l'extensió dels capítols de la part està condicionada pel model de discurs expositiu i demostratiu que articula la construcció dels capítols a partir d'exemples de temptació sobre un principi, d'arguments sobre el funcionament del principis i de rèpliques a aquests arguments i, per tant, depèn de les necessitats expositives que requereix cada principi teològic o ontològic en relació amb el motiu temàtic de les vies de temptació i les formes concretes de temptació del dimoni contra l'ordenació divina del principi tractat en cada unitat.

Els tres capítols de la primera secció dedicats a la trinitat (IV.III, 370 versos), la creació (IV.IV, 210 versos) i l'encarnació (IV.V, 245 versos) són, amb diferència, els més extensos; altres unitats que presenten una extensió notable són els capítols IV.VIII «Del sagrament de l'altar» (116 versos) i IV.VII «De resurrecció» (93 versos) de la primera secció, els capítols IV.XVII «D'imaginació en parlar» (113 versos), IV.XVIII «De memòria» (96 versos), IV.XIX «D'enteniment» (105 versos) i IV.XX «De voluntat» (110 versos) de la segona secció, i els capítols IV.XXIX «De llibertat» (151 versos) i IV.XXIV «De poder» (101 versos) de la tercera secció; la resta de capítols són força més breus, i presenten entre quaranta i setanta versos.⁵¹

L'autor introdueix diversos recursos que permeten estructurar internament el discurs i marcar les diferents seccions corresponents a l'exposició doctrinal, els exemples, els arguments i les rèpliques sobre cada principi teològic o ontològic. Al capítol IV.II «D'ésser Déus», per exemple, les seccions i els recursos a partir dels quals s'organitza el discurs són els següents: (1) premissa enunciativa que confirma l'existència de Déu a partir de la definició de Déu com a substància espiritual (vv. 1887-1891); (2) presentació de via de temptació negativa contra aquesta premissa amb la frase «E·l mal sperit fa duptar [...]» i l'argument de la inclinació dels homes cap al mal (vv. 1892-1898); (3) contraposició de la via de temptació positiva i introducció de l'exposició doctrinal: «Mas lo conseyl del angel bo / significa Deu per raó; / e vuyl-vos-o adés mostrar / si be o sabetz consirar» (vv. 1899-1902); (4) arguments que construeixen l'exposició doctrinal sobre la demostració de l'existència de Déu a partir d'hipòtesis negatives («si no es Deus [...]») i de les seves conseqüències: (4.1.) primer argument sobre la relació entre el bé i el mal al món (vv. 1903-1911); (4.2.) segon

⁵¹ Els esquemes mètrics i el nombre de versos de cada capítol estan recollits a la taula de l'apèndix 3.

argument sobre el caràcter etern del mal i finit del bé (vv. 1912-1916); (4.3.) contradicció lògica que deriva d'aquests arguments («E assó no·n consent raó [...]», vv. 1917-1925) i confirmació de l'existència de Déu («per que·s cové / que Deus sia alcuna re [...]», vv. 1925-1934); (5) conclusió que connecta els arguments sobre el bé i el mal (vv. 1935-1940) i el motiu de la definició inicial per confirmar l'existència de Déu: Déu és una substància espiritual, la qual no pot ser captada pels sentits corporals sinó per les facultats racionals (vv. 1941-1946).

En la presentació de les diferents formes a partir de les quals el dimoni pot temptar els homes, l'autor utilitza sobretot recursos anafòrics i frases declaratives adreçades als lectors/receptors per introduir els diversos motius de temptació: «Encara diu que...» (v. 2348); «Encara, que vos mostraray» (v. 2381); «Encara altre eximpli us en do» (v. 2738), «Encara·t fa estar temptat» (v. 3828); «Encara·t farà mantz baratz, / si no·t gardas, lo fals malvatz» (vv. 4190-4191); «Encara·t volrá enganar / en so que volrás recomptar» (vv. 4304-4305); «Vejatz com ment lo desleyal» (v. 2369); «E puria·l mal esperit / per altre mou home temptar / dient que...» (vv. 2470-2472); «Ara vejatz com diu falsetat / contra lo divinal poder, / e saviea e voler» (vv. 2632-2634); «Per altre mou pot hom temptar / lo demoni » (v. 2647-2648); «Mas tu te·n potz guardar leument, / segons qu'eu t'ó volray mostrar» (v. 2935-2936); «Vet-te una altra raó / en que·t fa la temptació» (vv. 3843-3844); «E ve-us com ve lo temptament / per lo malvat espirament» (vv. 4113-4114). Les frases declaratives també són habituals per tancar demostracions: «Ve-us, doncs, per qual entenció / fa·l demoni temptació» (vv. 2345-2346); «Vejatz, doncs, e a qual agayt / vos vol aportar lo savay» (vv. 2389-2390); «Avem, doncs, demostrat tot clar» (v. 2619); «E veges, doncs, qual te val may, / o·l tocament de lo veray, / o·l tocament de lo savay» (vv. 3376-3378); «Ve·t, doncs, qual es lo tocament, / e ve·t com te·n porás guardar / si so que t'ay dit sabs menbrar» (vv. 3399-3401). D'altra banda, les frases adversatives permeten contraposar arguments o consells negatius i consells positius: «Mas l'angel bo fa cogitar...» (v. 1959), «Mas Deus d'aysó no a leer» (v. 2477), «Mas tu·n potz far responimens» (v. 2652), «Mas tu deus axí consirar / si lo demoni·t vol temptar» (v. 2802-2803), «Mas, adoncs,...» (v. 3973), «Mas si...» (v. 4163).

Encara que en alguns casos està més marcat que en d'altres, tots els capítols d'aquesta unitat consten d'una secció introductòria en la qual es presenta el principi en relació amb l'ordenació divina i amb la temptació del dimoni, i d'una secció de tancament del discurs que connecta els arguments presentats amb la premissa inicial o

amb el motiu temàtic de la temptació. Generalment es tracta de seccions molt breus, però en algunes unitats la introducció presenta una formulació més extensa i ben delimitada respecte de l'argumentació; és el cas dels versos introductoris dels capítols I.III «De trinitat» (vv. 1947-1982), I.V «D'encarnació» (vv. 2527-2542), IV.VIII «Del sagrament del altar» (vv. 2909-2936), IV.IX «Dels claus de sent Pere» (vv. 3025-3038), IV.XXIX «De llibertat» (vv. 4441-4457), IV.XXX «De perfecció» (vv. 4592-4620).

Pel que fa als versos de cloenda de les unitats, cal observar que el darrer capítol d'aquesta unitat acaba amb tres versos que fan de tancament de tota la part *De temptació* com a unitat temàtica i que introdueixen el motiu temàtic principal de la darrera part del tractat (vv. 4666-4668). Des d'un punt de vista formal, però, aquests versos estan lligats a l'esquema de versificació del capítol, ja que el primer vers del tancament forma aariat amb un vers que pertany al tancament del discurs sobre la temptació del dimoni en el compliment per via d'estar i per via d'obrar (vv. 4661-4665).

Ve·t, doncs, com lo mal esperit
te tempta per via d'obrar;
lo qual obrar fa consumir
l'esser qui está per estar
e es subject de l'obrament. 4665
Mostrat t'ay, doncs, lo faliment,
lo qual ve per mou de temptar.
Ara·t vul mostrar mou d'orar.

2.2.3. El capítol «De trinitat», una unitat amb difusió independent

Tal i com s'ha assenyalat a l'apartat II.2.2.2, s'han conservat tres testimonis catalans i una traducció llatina moderna que transmeten el capítol IV.III «De trinitat» d'aquesta part de la *Medicina de peccat* com a opuscle independent, els quals no presenten cap tipus de referència sobre l'origen del text com a part del tractat moral en vers. La difusió independent d'aquest capítol ha plantejat alguns dubtes sobre la relació existent entre aquesta unitat textual dedicada a la trinitat i el tractat moral en vers. D'una banda, durant anys, diversos lul·listes han considerat que es tracta d'un opuscle teològic compost al final de l'etapa quaternària a Montpeller (Pasqual 1778: I, 370; Rosselló 1861: 10; Avinyó 1935: 109-110; Carreras i Artau 1939-1943 [2001]: I, 23; Platzeck 1962-1964: II, 18), i no va ser fins al segon terç del segle XX, que alguns autors van observar que el *Dictatum de trinitate* identificat en diversos catàlegs corresponia al tercer capítol de la quarta part de la *Medicina de peccat* (Galmés a Llull 1938: vii-x;

Stöhr 1957: 51; Platzeck 1962-1964: II, 18 n. 43a; II, 37). D'altra banda, Fernando Domínguez Reboiras, basant-se en les dades sobre la tradició del text i en les característiques estructurals d'aquesta unitat, ha considerat que aquest capítol sobre la trinitat ja devia existir com a opuscle independent i que, d'acord amb la seva hipòtesi de composició fragmentària del tractat, va ser afegit a l'estructura miscel·lània de l'obra (Llull 1993: 419-420).

Encara que aquesta hipòtesi sembla plausible tenint en compte únicament l'estructura interna del capítol i els trets que en remarquen la unitat temàtica i formal, diversos indicis posen de manifest que la composició del text està estretament lligada a la construcció del discurs de la primera secció de la quarta part del tractat en vers. En primer lloc, el capítol és presentat a partir del motiu temàtic principal de la quarta part del tractat, la temptació del dimoni i la temptació del bon àngel; l'autor fa referència a aquestes dues vies de temptació als versos inicials i finals del capítol, corresponents a les seccions d'introducció (1947-1982) i conclusió del discurs (vv. 2309-2316):

Contra la summa trinitat ha lo demoni consel dat, e totz jorns lo dona soven a home qui molt no enten, quant en ela vol consirar e per necessitat provar [...]	1950
Mas l'angel bo fa cogitar que hom no vulla declarar la causa qu'entendre no pren per forsa de nuyl argumen, mas que la crea verament, captivant son enteniment. [...]	1960 1965
Asatz avem mostrat tot clar de trinitat so que ns en par. E si nul home es temptat per mal esperit, est tractat lisca, e porá tost veer si es home qui aja saber de la trinitat veritat, tant, que n'estará consolat.	2310 2315

En segon lloc, totes les unitats de la quarta part s'articulen amb la veu en primera persona corresponent al mestre-autor i s'estructuren a partir de la demostració de diferents motius de temptació que fan dubtar del principi teològic o ontològic en què se centra la unitat en qüestió i a partir d'arguments que pretenen provar racionalment que

aquest principi és veritat perquè respon a la perfecció de l'ordenació divina. D'acord amb això, el capítol sobre la trinitat presenta les dues formes principals de temptació del dimoni a l'inici del discurs —dubtar de l'existència de Déu (vv. 1947-1958) i demanar «certenitat» de la trinitat (vv. 1965-1971)— i tota la part central presenta la demostració de la trinitat, guiada per la veu del mestre-autor (vv. 1983-2308).

En tercer lloc, tal i com s'ha assenyalat a l'apartat III.1.3 (pp. 84-85), l'autor introdueix diverses referències intratextuals entre els capítols de la secció temàtica sobre els articles de la fe que permeten identificar, dins d'un capítol concret, un tema tractat en altres capítols d'aquesta mateixa secció de la part *De temptació*. Algunes d'aquestes referències posen de manifest la cohesió compositiva que presenta el capítol IV.III «De trinitat» amb les unitats anterior i posterior d'aquesta part: la més evident és la que es troba en el mateix capítol i fa referència al motiu de demostració del capítol IV.II «D'èsser Déus» («Deus es, segons que provat es», v. 1983); també és significativa la referència que es troba al capítol IV.IV «De creació» sobre la trinitat («Car, segons que us pot remenbrar, / provada avem trinitat», vv. 2395-2396), la qual remet a la demostració del capítol IV.III. Si aquest capítol hagués estat compost com un opuscle independent, la referència del v. 1983, tal i com apareix formulada, no tindria sentit.

Pel que fa als trets estructurals que remarquen la delimitació del discurs d'aquest capítol com a unitat temàtica i formal amb entitat pròpia, cal tenir en compte que la majoria d'aquests trets també es troben en altres capítols del tractat, sobretot de la quarta part; l'autor, però, els subratlla especialment en aquesta unitat, que és la més llarga quant a nombre de versos i la més controvertida des del punt de vista doctrinal, per facilitar la presentació i l'assimilació del contingut. En primer lloc, es pot observar que aquest capítol és identificat com a «dictat» a la secció introductòria («sotzmet a corregiment / est dictat al pape valent» vv. 1977-1978) i com a «tractat» als versos de tancament («E si nul home es temptat / per mal esperit, est tractat / lisca vv. 2311-2313); aquests termes són usats quan l'autor presenta el tema i l'objectiu d'aquesta unitat, justifica l'ortodòxia de la demostració doctrinal i en mostra els beneficis que té per als lectors/receptors. Al final del capítol IV.XXV «De virtut», l'autor també identifica el capítol com a unitat quan fa referència al benefici que té l'assimilació del contingut del capítol per evitar la temptació del dimoni en l'ús de la virtut: «E si de tot te vols gardar, / fe lo contrari del tocar / que-t farà lo mal esperit, / e lig soven en est escrit» vv. 4261-4265). També introdueix referències d'aquest tipus quan presenta el tema i els objectius de la quarta part («Per que es preciós / aquest tractat qui·ls faytz

amdós / vol ensenyar / e per moltz mous sercar» vv. 1876-1879) i d'algunes seccions de les parts que funcionen com a unitats estructurals i temàtiques: és el cas de la secció de la quarta part sobre les «x. raons naturals d'home», en el pròleg de la qual es fa referència al valor doctrinal i moral d'aquesta unitat («E qui ha enteniment fi / consir alcuna humilitat / que pot aver per est tractat», vv. 3887-3889), i de la secció sobre Déu com a destinatari de la confessió del jo pecador a la segona part del tractat («E est tractat, / segons qu'es rubricat, / poratz saber co-s ordenat / e tot complit / per lo Sant Sperit», vv. 642-646).

En segon lloc, cal remarcar que la introducció i les conclusions del capítol «De trinitat» presenten el mateix tipus de característiques estructurals que altres capítols de la quarta part, amb l'excepció que la introducció d'aquesta unitat és la més extensa (vv. 1947-1982). Així mateix, com en altres capítols, la part central dedicada a la demostració de la trinitat es divideix en diverses seccions que permeten subratllar els diferents motius de temptació que es presenten i que estan introduïdes per referències textuais concretes: la primera secció, introduïda per les frases «E prenc aytal comensament» (v. 1982) i «E primerament, comensem / a provar per l'entenimen / de Deu» (vv. 1996-1998), està dedicada a la demostració de la trinitat com a manifestació de l'activitat interna de les dignitats divines (vv. 1983-2066); la segona secció demostra la relació entre les persones del Pare i el Fill (vv. 2067-2144); la tercera, introduïda per la frase «E assí viram lo sermó / a provar lo Sant Sperit» (vv. 2145-2146), presenta la demostració de l'Esperit Sant com a tercera persona de la trinitat divina (vv. 2145-2200); la quarta secció demostra la perfecció del número tres en l'ordenació divina (vv. 2201-2241) i la darrera secció (vv. 2242-2308), situada abans del tancament de la unitat (vv. 2309-2316) i introduïda per la frase «Son, doncs, en Deu .iii. persones» (v. 2242), presenta una conclusió de la demostració de la trinitat en la qual se sintetitzen els diversos arguments aportats en les altres seccions del capítol. Dins de les seccions també es troben referències que assenyalen la introducció d'arguments diferents i la conclusió a la qual deriven aquests arguments, o que remetent a arguments o a aspectes del discurs tractats en altres seccions del capítol, com succeeix en altres capítols de la quarta part de la *Medicina de peccat*.

Un tret distintiu de la divisió estructural del capítol «De trinitat» és que els testimonis del text presenten calderons o capitals pintades per marcar l'organització del capítol en diferents seccions; cal destacar, però, que aquestes marques no són aplicades de manera sistemàtica i coherent per a totes les seccions principals del capítol ni tampoc

en els mateixos versos en tots els testimonis, com, en canvi, succeeix en la identificació de l'estructura interna dels capítols de la part *D'oració*. És especialment significatiu el fet que les marques que presenten els testimonis del tractat complet i els testimonis que transmeten el text com a opuscle independent no es trobin en els mateixos passatges. Aquesta incoherència en l'ús de les marques de seccions posa de manifest que aquest tret distintiu del capítol «De trinitat» devia ser afegit per la tradició com un recurs útil per facilitar la distinció de les seccions d'una unitat extensa, més enllà de les marques textuals introduïdes per l'autor en l'estructuració interna del discurs.

No hi ha prou indicis que permetin determinar si la circulació paral·lela d'aquest capítol com a unitat integrativa del tractat moral i com a opuscle independent és deguda a Ramon Llull o bé si la separació del text i la seva circulació com a unitat autònoma van ser promogudes per algun lul·lista; les dades documentals existents apunten més aviat cap a la segona opció: d'una banda, l'únic testimoni medieval que conté la unitat «De trinitat» com a opuscle independent és la còpia de la segona meitat del segle XIV conservada en un plec solt que també conté una còpia fragmentària de l'inici de la *Medicina de peccat*, juntament amb una doble còpia del *Cant de Ramon*;⁵² de l'altra, com s'ha mostrat a l'apartat II.2.2.2 d'aquest treball, no es documenten referències en catàlegs que identifiquin clarament aquesta unitat com a opuscle independent fins a finals del segle XVII. Cal afegir, a més, que la crítica del text posa de manifest que els testimonis que transmeten aquesta unitat deslligada del tractat presenten un text força més deturpat i allunyat de l'arquetip que els testimonis del text complet de la *Medicina de peccat* (vg. l'apartat VI.3 d'aquest treball).

L'interès pel tema teològic de la trinitat, el caràcter demostratiu del discurs i la seva organització interna com a unitat formal i de sentit devien ser factors que van propiciar la separació d'aquest capítol respecte del conjunt i la seva circulació com a opuscle independent, malgrat que alguns aspectes estructurals i temàtics del text estiguin estretament lligats a la composició del capítol com a unitat constitutiva de la quarta part de l'obra. És a partir d'aquesta difusió del text com a obra autònoma que es van afegir altres trets que remarquen el caràcter independent del text, com l'ús de títols compostos que identifiquen l'opuscle («Dictat d'en R. Luul de la Trinitat» al ms. *D*, f. 211v^a, i al ms. *T*, f. 1r; «Prova la sancta Trinitat» al ms. *L*, f. 143v^a) o bé la fórmula llatina «Deo gratias amen» de tancament del text.

⁵² Per a la descripció codicològica d'aquest testimoni, vegeu l'apartat V.2.1.2, pp. 240-244.

2.3. Part V. Un mètode per a l'oració

La cinquena part del tractat, titulada *D'oració*, correspon a la darrera virtut guaridora de la *Medicina de peccat* i al darrer estadi del procés de curació espiritual que descriu l'obra. L'autor presenta aquesta unitat com un mètode de pregària organitzat en nou capítols que són una aplicació de l'esquema de les Regles i Qüestions de l'Art a la contemplació de Déu: què és Déu, de què és, per què és, quant és, qual és, quan és, on és (capítols V.I – V.VII); al final de la unitat, les dues regles instrumentals (manera i amb què) mostren com cal fer l'oració d'acord amb la primera intenció (capítols V.VIII i V.IX). La funció principal d'aquesta fase dedicada a l'oració com a virtut curativa és conservar la causa final per la qual l'ànima humana ha estat creada —conèixer, estimar, lloar i servir Déu— mitjançant la pràctica metòdica de l'oració contemplativa.⁵³

Els elements constitutius d'aquesta part del tractat estan ben definits al pròleg que encapçala aquesta unitat: l'autor presenta l'oració com l'element temàtic estructurador del discurs, n'indica la divisió, identifica els nou capítols en què es divideix l'oració amb nou maneres de pregar Déu a partir de components de l'Art lul·liana, i assenyala que l'oració que presenta és útil per demanar mercè a Déu.

Vuyl departir oració en nou maneres, e ve-us co.	4670
Primera es de so que Deus es; segona, de so de que es; terça de per que estará; quarta de quantitat dirá; quinta es de qualitat;	4675
sisena, de temps, ço sapiatz; setena, de loc se dirá; vuytena es de manera; novena dirá e ab que pot hom a Deu querre mercé.	4680
Per estes nou va tot quant es, segons que n l'Art general es exemplificat e mostrat. E Deu, per sa gran pietat, auja nostra oració	4685
ab pietat e ab perdó, en tant que siam exoit; e ajud nos Sant Esperit.	

⁵³ Aquesta funció conservativa de l'oració com a instrument que manté l'ànima en la primera intenció es troba ben definida a l'inici del capítol V.15 «De oració» del *Llibre d'intenció*: «Oració es, fill, per intenció que anima haja Deu en son rememorar, entendre e amar; car enaxí com es menjar e beure per sustentar vida corporal, enaxí es oració per conservar a anima la intenció per que li es donada memoria e enteniment e voluntat» (Llull 2013b: 172).

Aquests components de l'Art general que Llull utilitza per construir l'estructura de la part *D'oració* són les Qüestions i Regles de l'Art, un instrument epistemològic introduït en l'etapa ternària de l'Art, concretament a partir de la *Taula general* (1293-1294).⁵⁴ Atès que es tracta d'un instrument epistemològic d'abast general, que permet interrogar sobre qualsevol realitat i que és aplicable a totes les ciències, Llull va utilitzar aquest model d'investigació com a element estructurador de diversos textos centrats en l'estudi d'una matèria concreta; són rellevants els casos següents: *Novell llibre d'ànima racional* (1296), *Començaments d'astronomia* (1297, part I.2.2), *Començaments de filosofia* (1299-1300), *Llibre de Déu* (1300), *Llibre d'home* (1300), *Retòrica nova* (1301, part III.II), *Liber de natura* (1301), *Lògica nova* (1303). A la darrera unitat de la *Medicina de peccat*, l'autor aplica aquestes regles com a mètode per a l'oració contemplativa, en el qual cada regla ofereix una perspectiva epistemològica diferent per conèixer, estimar i lloar la natura divina. La taula següent mostra la correspondència entre les regles definides en la *Taula general* (Llull 1932: 337-355) i la seva aplicació en els capítols de la part *D'oració*:

<i>Taula general (distinció III)</i>			<i>Part D'oració</i>
Lletra	Qüestions	Regles	Capítols
B	<i>utrum</i> 'si és'	Possibilitat	
C	<i>quid</i> 'què és'	Quiditat	[V.I] De oració <i>què</i>
D	<i>de quo</i> 'de què'	Materialitat	[V.II] De oració <i>de què</i>
E	<i>quare</i> 'per què'	Formalitat	[V.III] De oració <i>per què</i>
F	<i>quantum</i> 'quant'	Quantitat	[V.IV] De oració de quantitat
G	<i>quale</i> 'qual'	Qualitat	[V.V] De oració de qualitat
H	<i>quando</i> 'quan'	Temps	[V.VI] De oració de temps
I	<i>ubi</i> 'on'	Lloc	[V.VII] De oració de loc
K	<i>quomodo</i> 'com'	Modalitat	[V.VIII] De manera de oració
	<i>cum quo</i> 'ab què'	Instrumentalitat	[V.IX] De oració <i>ab què</i>

Com es pot observar, a la part *D'oració* la primera regla, que pregunta sobre la possibilitat, ha estat eliminada. Es tracta d'una regla molt versàtil, que Llull utilitza principalment amb un valor demostratiu, però que també aplica a la formulació de

⁵⁴ Abans de 1300, les Qüestions i Regles havien estat sistematitzades a la *Taula general*, a l'*Arbre de filosofia desiderat* (1294), a l'*Art de fer e sobre qüestions* (1294-1295) i a l'*Ars compendiosa* (1299). Bonner (2012: 153-158) ofereix una bona síntesi del funcionament d'aquests components de l'Art.

qüestions generals sobre el concepte investigat, o de la qual fins i tot prescindeix quan no necessita demostrar alguna cosa o defensar alguna doctrina (Bonner 2012: 154-155). El fet que no formi part de l'esquema metodològic i estructural de la part *D'oració*, per tant, no ha de sorprendre gens tenint en compte que aquesta unitat correspon a la fase de manteniment de l'ànima humana en la primera intenció i representa la culminació del procés de curació presentat al tractat: d'una banda, l'existència de Déu respon a un argument teològic que ha d'haver estat acceptat prèviament per l'usuari del tractat, ja que tot el text es fonamenta en la idea que el Déu cristià és el bé suprem i que la causa final de la vida dels homes és conèixer-lo, estimar-lo i servir-lo; de l'altra, l'existència de Déu ja ha estat demostrada a propòsit de les temptacions contra els fonaments de la fe, al capítol IV.II «D'ésser Déus», de manera que el cristià que comença el mètode d'oració contemplativa ja ha d'estar convençut de l'existència de Déu.

Als capítols V.I – V.VII les Qüestions i Regles C, D, E, F, G, H, I estan aplicades a la contemplació de Déu. El mètode contemplatiu s'inicia amb la regla de la quiditat (V.I «D'oració *què*»), la qual, d'acord amb les quatre espècies que la integren, permet contemplar Déu a partir d'allò que el defineix (la seva unitat, eternitat i infinitat), allò que té de coessencial (els seus atributs i l'activitat interna d'aquests atributs com a manifestació de la trinitat divina), la seva activitat *ad intra* (la convertibilitat de les dignitats les unes amb les altres) i la seva activitat *ad extra* com a creador del món i senyor de les criatures. El segon capítol (V.II «D'oració *de què*») permet adorar Déu com a causa material i eficient de la seva pròpia essència i de la humanitat, i permet contraposar el caràcter creat i compost dels homes amb la perfecció divina. El tercer capítol (V.III «D'oració *per què*») presenta la lloança de Déu com a causa final d'ell mateix i de tot allò creat. El quart capítol (V.IV «D'oració de quantitat») contraposa, primer, la infinitat, l'eternitat i la perfecció de Déu amb la quantificació de la natura humana i, a continuació, se centra en la quantitat d'oració necessària per reparar les faltes comeses contra Déu. El cinquè capítol (V.V «D'oració de qualitat») presenta una lloança de les tres persones divines com a propietats essencials de Déu («tres quals» v. 5224), que tenen una qualitat pròpia i que s'apropien les unes de les qualitats de les altres. El sisè capítol (V.VI «D'oració de temps»), després de remarcar el caràcter etern de Déu, centra l'oració en el motiu del temps des de la perspectiva del subjecte pecador: contraposa l'eviternitat de l'home al paradís i a l'infern, recrea el temps de Crist com a motiu de contemplació i destaca al valor del temps en què l'home pecador segueix la primera intenció. El setè capítol (V.VII «D'oració de lloc») destaca l'omnipresència de

sintrá·s tan alt per son amar, per son entendre e menbrar, que no porá pus alt pujar. [...]	
E qui enaxí pot levar sa oració, e pot estar lonc temps en sa oració, e sens ymaginació de nula causa corporal, nula oració tant no val.	5685 5720
Car hom estará tot raubit, sus alt, per lo Sant Esperit, no curant de causa de say; son orar será sí veray, c'om no y poria enadir en contemplar ni en desir.	5725 5730

Aquesta descripció de la progressió que condueix a l'èxtasi és equiparable a les instruccions contingudes en l'apèndix de l'opuscle *De contemplatione Raymundi* (1297) que es coneix amb els títols *Quomodo contemplatio transit in raptum* i *De raptu* (III.28b); en aquest text, a propòsit de la contemplació de la bondat divina, l'autor també remarca la necessitat de despullar-se dels actes dels sentits i de la imaginació en l'ascens de les potències de l'ànima racional cap a la comprensió d'aquesta dignitat, i descriu aquest ascens en termes de cooperació entre l'enteniment i la voluntat, com una unió entre la intel·lectivitat i l'amativitat de la bondat divina i la intel·lectivitat i amativitat del subjecte que contempla; la idea d'èxtasi es presenta mitjançant la imatge de suspensió de l'ànima en la contemplació: «usque ut anima mea tota *sit suspensa* in te intelligendo et amando te per tuam bonitatem tibi coessencialem» (Llull 1989: 52-53).⁵⁵ És el moment de màxima fruïció del bé suprem al qual pot aspirar l'ànima humana abans de ser definitivament separada del cos i d'entrar per sempre al paradís, on «cascú aurá / en Jhesú tot so que volrá» (vv. 5570-5573 de la *Medicina de peccat*).

L'oració contemplativa que Llull es proposa de posar en pràctica a la darrera part del tractat en vers requereix una relació d'amistat entre Déu i el subjecte que prega, la qual cosa implica que el pecador ha d'haver purgat els seus pecats i s'ha d'haver reconciliat penitencialment amb el seu creador, mogut per un amor vertader, tal i com posa de manifest el passatge següent: «A manera d'oració / cové aver devoció, / e que no sia en peccat, / qui enpatxa la amistat / que Deus a ab home en orar» (vv. 5620-

⁵⁵ Per al text, vegeu l'edició llatina a ROL XVII (Llull 1989a: 52-55); la de Galmés a ORL XVIII (Llull 1935a: 430-432); i la traducció catalana de Pere Llabrés a Llull 2002b: 223-225.

5620). També requereix un ús ordenat dels sentits i de la imaginació —ja que un mal ús de les potències sensitiva i imaginativa en l'oració poden desviar el subjecte que prega de la primera intenció (vv. 5625-5639)— i la participació activa de les tres facultats de l'ànima racional, tal i com s'indica en diversos passatges del text (vv. 5171-5178, vv. 5189-5194, vv. 5537-5543, vv. 5666-5686, vv. 5735-5738, vv. 5767-5796).

Per practicar aquesta oració, per tant, és necessari haver superat els estadis curatius previs que presenta la *Medicina de peccat*: l'estadi penitencial i purgatiu del peccat que reconcilia el subjecte pecador amb Déu i l'estadi preventiu contra els dubtes teològics, l'ús de les facultats humanes i la pràctica de les virtuts morals que poden desviar els homes de la primera intenció. L'oració contemplativa és la culminació del procés de curació de l'ànima pecadora i del seu ascens a la pràctica de la primera intenció, d'acord amb la finalitat de l'obra («mantenir [hom] / la fi a la qual es creat» vv. 5864-5865), però també l'instrument que permet ascendir més enllà dels sentits corporals i de la imaginació i arribar al grau més alt de coneixement a partir de la raó, la voluntat i la memòria, fins a assolir l'èxtasi.

2.3.1. Estructura dels capítols

Els capítols de la part *D'oració* estan escrits a partir del model de noves rimades de tirada variable i tenen una extensió diferent segons les necessitats expositives que deriven de l'aplicació de cada regla a la contemplació divina: excepte el capítol V.IV «D'oració de quantitat», que està format per vuitanta-quatre versos, tots els capítols consten d'entre cent-vint i cent-seixanta versos. El tipus de discurs d'aquests capítols recorda el model expressiu del *Llibre de contemplació*, ja que es fonamenta en la combinació de formes exhortatives que el jo pecador adreça a Déu i l'exposició doctrinal dels motius contemplatius. Les exhortacions permeten marcar l'estructura del text en diferents seccions: en primer lloc, la introducció del motiu doctrinal que identifica el tema de l'exposició en forma de lloança; en segon lloc, les seccions temàtiques que desenvolupen diferents motius expositius del tema de contemplació — en el cas dels capítols V.I – V.V, l'aplicació de les espècies pròpies de cada regla de l'Art a Déu com a objecte de contemplació;⁵⁶ i, en tercer lloc, les peticions que el subjecte adreça a Déu com a conclusió de cada motiu contemplatiu.

⁵⁶ Per a les diferents espècies que componen cada una de les regles, vegeu Bonner 2012: 153-158.

Aquesta organització dels capítols en diferents seccions permet compartimentar el discurs de cada capítol en unitats de sentit més breu, cosa que permet focalitzar l'oració en motius temàtics concrets, els quals estan lligats els uns amb els altres i remetent al tema principal d'oració corresponent a la regla o qüestió de l'Art que s'aplica en cada cas. Ara bé, l'estructura de les seccions no segueix un esquema regular, sinó que cada capítol està compost per un nombre variable de seccions i cada secció està formada per un nombre variable de versos; cal tenir en compte, però, que en cap cas es trenca l'estructura dels apartats entre el final d'una secció i l'inici d'una altra. També convé remarcar que, en tots els testimonis medievals del text, aquestes seccions estan sistemàticament marcades amb recursos decoratius i d'organització del text, com calderons i capitals pintades: la pregària de conclusió del discurs és l'única secció interna de cada capítol que no presenta aquesta marca d'inici de secció; i el capítol V.VIII «De manera d'oració», que presenta una estructura molt més discursiva i lineal, és l'única unitat d'aquesta part que està copiada sense aquestes marques de divisió del text en tots els testimonis.

2.3.2. Una unitat amb difusió independent

Aquesta darrera part de la *Medicina de peccat* va tenir una circulació com a text independent des de l'època de Llull. De fet, l'autor mateix va promoure la difusió d'aquesta part separatament del conjunt del tractat, com posa de manifest el manuscrit copiat per Guillem Pagès entre 1300 i 1301 que transmet aquesta unitat textual després del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*: l'actual ms. Clm. 10504 de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic (ms. M).⁵⁷ Les mateixes característiques estructurals i temàtiques que defineixen aquesta part com a unitat o un nivell de discurs amb una funció curativa pròpia dins del tractat afavoreixen la circulació independent del text com a manual per practicar l'oració contemplativa.

Com en el cas del capítol IV.III «De trinitat», Domínguez Reboiras va considerar que aquesta unitat «pudo haber sido concebida y escrita como obra independiente antes de ser incluida en el conjunto de este libro», és a dir, de la *Medicina de peccat* (Llull 1993: 421); els principals arguments que presenta l'editor és que aquesta part conté un pròleg propi i que el nombre de capítols està determinat per l'aplicació de l'esquema de les regles de l'Art. Diversos indicis, però, posen en dubte aquesta hipòtesi, sobretot si

⁵⁷ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.3 d'aquest treball.

hom té en compte els trets compositius del conjunt de l'obra i no només d'aquesta part. En primer lloc, es pot observar que no és l'única unitat del tractat que conté un pròleg propi: a la segona part, la secció dedicada a la confessió davant de Déu s'obre amb un capítol que té una funció proemial (II.I «De Déu»); la quarta part també comença amb un capítol que funciona com a pròleg (IV.I «De mal àngel e bo») i les dues últimes seccions d'aquesta quarta part estan precedides per un títol i un pròleg propi, en el qual s'identifica el tema de la secció i els elements temàtics en què es divideix i es fa referència a la funció doctrinal i demostrativa del discurs («De .x. començaments radicals» vv. 3113-3140 i «De .x. raons naturals d'home» vv. 3872-3967).

En segon lloc, pel que fa a l'estructuració dels capítols, cal observar que, excepte la primera part, totes les unitats principals del tractat s'organitzen a partir de diferents sèries de principis catequètics o doctrinals i que, sobretot a la tercera i a la quarta part, aquestes sèries tendeixen a estar formades per grups de deu components. En el cas de la part *D'oració*, Llull no necessita unir altres sèries de principis a les Regles i Qüestions de l'Art perquè aquests components artístics ofereixen un esquema metodològic complet per guiar l'ànima en la pràctica de l'oració contemplativa i en el manteniment de la primera intenció. Cal remarcar, també, que les dates en què Llull sistematitza les Regles i Qüestions de l'Art (entre la *Taula general* de 1293-1294 i l'*Ars compendiosa* de 1299) i les utilitza com a elements estructuradors d'obres o d'unitats constitutives de tractats diversos (entre 1296-1303) quadren perfectament amb el període de composició de la *Medicina de peccat* apuntat per les referències a altres obres lul·lianes o i a aspectes del sistema lul·lià que es troben en altres parts de l'obra (a partir de 1294), així com pel colofó (juliol de 1300).⁵⁸

Pel que fa a la coherència temàtica de la part *D'oració* amb el conjunt del tractat i a la cohesió entre les diferents parts de l'obra, cal tenir en compte que el motiu temàtic i estructural d'aquesta part no només és presentat al pròleg general de l'obra i a la part en qüestió, sinó que els versos del final de la quarta part del tractat fan referència al motiu de l'oració com el tema que es presenta a continuació de la part dedicada a la temptació (vv. 4666-4668). D'altra banda, com ja s'ha posat de manifest a l'apartat III.1.1 d'aquest treball, la posició de la part *D'oració* com la cinquena «medicina e ongent» del recorregut curatiu que presenta la *Medicina de peccat* respon a un esquema prèviament fixat per l'autor, del qual deriva l'estructura del tractat en vers com un

⁵⁸ Per a aquesta qüestió, vegeu l'apartat II.1.2 d'aquest treball.

electuari basat en cinc virtuts guaridores diferents. En efecte, als primers proverbis del capítol «De sanador» dels *Proverbis de Ramon* (1296) es defineix l'esquema metafòric bàsic del qual parteix l'autor a l'hora de compondre el tractat en vers, i en aquest esquema, l'oració s'identifica clarament com el metge que, després de la intervenció d'altres virtuts curatives, assegura la conservació de la sanitat espiritual de l'ànima, com en el cas de la *Medicina de peccat*. També cal subratllar que la metàfora de la medicina espiritual i de les virtuts curatives que depenen de Déu com a metge suprem estan reflectides en el discurs intern d'aquesta unitat sobre l'oració, especialment en les pregàries que el jo pecador adreça a Déu després de lloar-lo: per exemple, els vv. 4975-4988 i vv. 5122-5130. Per últim, cal tenir en compte que la unitat *D'oració* difosa com a opuscle independent presenta el mateix format de títol que la part del tractat i es tanca amb el mateix colofó que funciona per al conjunt del tractat.

Les característiques compositives de la part *D'oració* són coherents amb les característiques temàtiques i estructurals que defineixen la composició del tractat com un electuari moral en vers format per diferents unitats integratives que marquen l'ascens progressiu de l'ànima a la primera intenció a partir de diferents estadis curatius. El fet que aquesta unitat concreta circuli com a opuscle autònom per voluntat de l'autor s'ha de posar en relació amb la funció de l'oració com a virtut conservativa de la salut espiritual i amb la funció pràctica que té la unitat com a manual d'oració contemplativa, útil tant per a cristians laics com per a religiosos que volen demanar perdó a Déu i contemplar la seva essència (vv. 5739-5760). Com a fase de culminació del procés de curació espiritual, és necessària dins del conjunt del tractat, però, com a mètode d'oració contemplativa, pot funcionar autònomament quan els lectors/receptors de l'opuscle són cristians preparats per emprendre aquest tipus de pràctica que permet mantenir l'ànima en la primera intenció i assolir un estat de comunió extàtica amb Déu.

Llull, de fet, va compondre diverses obres dedicades a l'art d'orar o contemplar Déu, la majoria de les quals constitueixen textos amb entitat independent, que no formen part de l'estructura compositiva de cap obra. A banda del valor místic de l'obra inaugural de Llull, el *Llibre de contemplació en Déu* (1273-1274), i de la fonamentació artística de l'amància com a ciència d'estimar Déu desenvolupada a l'*Art amativa* (1290), cal esmentar el caràcter específic que tenen com a obres sobre l'oració i la contemplació de Déu les *Oracions e contemplacions de l'enteniment* (1274-1276), els *Cent noms de Déu* (1292/1294?), les *Flors d'amors e flors d'intel·ligència* (1294), el *De contemplatione Raymundi* (1297), l'*Arbre de filosofia d'amor* (1298), les *Oracions de*

Ramon (1299) o el *Liber de compendiosa contemplatione* (1313).⁵⁹ Aquests textos, que han estat estudiats com a conjunt pels germans Carreras Artau (1939-1943: I, 548-609), estan estructurats a partir d'esquemes i formes força diverses i, significativament, no n'hi ha cap que es fonamenti en el patró de les Regles i Qüestions de l'Art general, com a la part *D'oració*.

La separació d'aquesta unitat estructural constitutiva de la *Medicina de peccat* i la seva circulació com a opuscle independent per part de Llull respon a un criteri de funcionalitat en les operacions de producció i difusió dels textos lul·lians que, en part, és equiparable a la circulació del *Llibre d'amic e amat* com un extret de la unitat narrativa de la qual forma part, el *Romanç d'Evast e Blaquerna* (Soler 1992a: 11-12; Soler 1992b: 149-151; Soler 1992c: 18-19). A causa de l'extensió del tractat moral i de la novetat del mètode de contemplació a partir del qual s'estructura la cinquena part, la difusió autònoma de la part *D'oració* permet fer circular més fàcilment el mètode d'oració contemplativa basat en les Qüestions i Regles de l'Art com a extret de la *Medicina de peccat*; la seva vinculació amb el colofó general de l'obra, però, permet relacionar la finalitat de l'opuscle amb la finalitat del tractat: «Qui·s en peccat e·xir en vol, / ab est escrit, a son poder; / car ab el porá mantenir / la fi a la qual es creat, / e·n sabrá i·xir de peccat» (vv. 5862-5866).

El seu funcionament com a extret del tractat moral es posa de manifest, també, pel fet que l'opuscle *D'oració* no aparegui en el catàleg d'obres lul·lianes de l'*Electorium* (1311-1314), en el qual sí que es registra la *Medicina de peccat*. També la crítica del text posa de manifest la proximitat de la còpia de Pagès i de la còpia conservada del text complet amb l'arquetip, del qual, en canvi, se separen significativament els altres testimonis que transmeten la part *D'oració* com a opuscle independent (vg. l'apartat VI.4). No és fins a partir de mitjan segle XIV que l'opuscle difós com a text autònom va anar quedant deslligat del tractat moral i va passar a ser considerat com una obra independent; ho demostren la multiplicació de còpies del text en volums miscel·lanis formats sobretot per obres devocionals i la introducció tant de l'opuscle *D'oració* com de la *Medicina de peccat* en l'índex d'obres lul·lianes prohibides de l'inquisidor Nicolau Eimeric (vg. els títols [7] i [18] del catàleg Eimeric 1376).

⁵⁹ Les excepcions més destacades, a banda de la part *D'oració* de la *Medicina de peccat*, són el *Llibre d'amic e amat* i l'«Art de contemplació», que formen part del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (1276-1283), i la tercera part del *Llibre d'home* (1300), dedicada a l'oració.

3. LA FUNCIO MNEMONICA DEL VERS I LA RIMA

L'ús del vers i de la rima a la *Medicina de peccat* té una funció clarament didàctica i pràctica, tal i com l'autor fa explícit al pròleg del tractat: «lo qual vull que sia rimat / car mills pot esser decorat» (vv. 8-9). Aquest valor mnemònic de la forma versificada i rimada, que Llull remarca també en altres textos, ha estat especialment posat de relleu pels estudiosos de la poesia lul·liana;⁶⁰ si l'autor opta per aquesta forma no és per una finalitat estètica, sinó pràctica i instrumental, que està relacionada amb la difusió del seu programa i amb la seva aplicació en diversos àmbits intel·lectuals i espirituals, segons la intenció concreta de cada obra com a instrument pedagògic, litúrgic, apologetic, propagandístic o de reforma moral.

D'una banda, cal tenir en compte que les tècniques de versificació que la tradició trobadoresca havia portat a un grau elevat de perfecció tècnica i formal són, en la seva base, un instrument mnemònic efectiu per facilitar l'aprenentatge del contingut del text i la seva difusió oral, tal i com han remarcat alguns estudis de filologia cognitiva sobre la poesia dels orígens (Canettieri 2003, Santini 2005).⁶¹ Llull, malgrat conèixer perfectament la tècnica de la tradició trobadoresca, opta per aquesta funció instrumental bàsica del vers i de la rima a l'hora de vehicular i difondre determinats continguts doctrinals i morals en ambients no universitaris, tant per a un públic laic com religiós. Aquesta opció pel vers i la rima és sobretot evident a partir de 1290, coincidint amb el pas de l'etapa quaternària de l'Art a l'etapa ternària, la simplificació en la bastida de l'Art i la recerca de noves formes de difusió del projecte lul·lià (Bonner 2012: 135-210; Badia, Santanach & Soler 2013: 400-403).⁶²

D'altra banda, com ha remarcat Simone Sari (2012: 385-386), Llull utilitza les expressions «saber de cor» o «ésser decorat» per assenyalar els beneficis d'aprendre de memòria una obra, la qual cosa implica l'acció conjunta de les tres facultats de l'ànima racional —memòria, enteniment i voluntat— i està vinculada a un objectiu pragmàtic de coneixement: estudiar qualsevol àmbit del saber, demostrar els articles de la fe cristiana,

⁶⁰ Vegeu les consideracions de D'Alòs-Moner a ORL XIX (Llull 1936: xiv-xvi); Montoliu 1935: 6-7; Riquer 1964: 326-329; Romeu a Llull 1957: 1273-1274 i Llull 1988 [1958]: 9-10; Rubió 1985 [1957]: 275; Sari 2007-2008 i 2012; Badia, Santanach & Soler 2013: 466-468; Fernández Clot & Tous 2014: 208-214.

⁶¹ Canettieri remet a les *Leys d'amors* per defensar aquesta funció instrumental de la rima; la declaració que es troba al tractat tolosà de gramàtica i poètica és molt explícita en aquest sentit: «entendem pauzar alqus yssemples e algunas difinitios per maniera de rims per so qu'om los pueca plus leu reportar e decorar» (Gatién-Arnoult 1841-1843: I, 3).

⁶² L'evolució que experimenta l'ús de la poesia lul·liana en concordança amb les grans etapes de producció de Llull és analitzada a Fernández Clot en premsa; vegeu, també, l'apartat IV.1.2 d'aquest treball.

convertir els infidels, convèncer-se de la bondat i la utilitat del programa lul·lià, fer créixer la devoció o ordenar la conducta d'un determinat col·lectiu a la primera intenció. En el cas de la *Medicina de peccat*, aquesta funció mnemònica i didàctica del vers i la rima va estretament lligada al caràcter pràctic que té l'obra com a electuari moral i espiritual que permet assolir la «carrera de salut» a tot cristià —laic o religiós— que vulgui sortir del pecat seguint el recorregut penitencial, doctrinal i contemplatiu que planteja el tractat (vg. els apartats III.1 i III.2 d'aquest treball).

La compartimentació del contingut en diferents unitats facilita, també, la comprensió i la memorització del text, ja que els lectors/receptors poden concentrar la seva atenció en un únic capítol per assimilar-ne correctament el contingut i la funció. De fet, l'ús de diferents esquemes de versificació està estretament lligat a la construcció dels capítols com a unitats formals i de sentit lligades a diferents models discursius que estan determinats per la funció principal de cada part (vg. l'apartat III.2). Els usuaris del tractat han d'aprendre el contingut de les unitats del text per poder practicar la pregària penitencial i purgativa a les tres primeres parts, seguint l'exemple del jo retòric; per poder aprendre i posar en pràctica l'ensenyament didàctic que transmet l'autor i que permet distingir entre la veritat i la falsedat en la consideració de l'ordenació de diversos principis teològics i ontològics a la quarta part; i per poder practicar l'oració contemplativa a la cinquena part, també seguint l'exemple del jo retòric que articula l'oració.

Un aspecte interessant del procés d'aprenentatge del contingut del tractat és que l'autor utilitza indistintament referències al caràcter escrit i llegit del text i a la recepció oral del contingut per identificar la posició dels lectors/receptors del tractat, sobretot a la quarta part. A més de la identificació general de l'obra com a «escrit» (vv. 5858 i 5863), la idea de lectura del tractat es troba en una amonestació que l'autor adreça al receptor potencial del text sobre el valor de l'ensenyament contingut al capítol IV.XXV «De veritat»: «E si de tot te vols gardar, / fe lo contrari del tocar / que·t farà lo mal esperit, / e lig soven en est escrit» (vv. 4262-4265). La via de transmissió i recepció oral del contingut es mostra a partir de diverses amonestacions que l'autor dirigeix als receptors del discurs didàctic i demostratiu de la quarta part: «car segons que havetz ausit, / axí abast'un esperit / en la divina trinitat» (vv. 2205-2210); «No as conseyl mas d'escoltar, / e que·t vuyles fort esforçar / con entenes a ton poder, / e tal entenció aver, / que del ausir ajés profit, / e no·t noga·l mal esperit» (vv. 3133-3138); «[...] E-us tant mostrat / de l'entendre com es temptat, / que per so que oyt n'avetz, / vos poretz aydar totes vetz / que lo demoni us vula

far, / per vostr'entendre, res errar» (vv. 3756-3761); «La primera está bontat, / e les altres ausir poretz» (vv. 3879-3880).

No hi ha indicis prou fiables per considerar que aquestes referències a la recepció oral del contingut es puguin traslladar a la qüestió de l'aprenentatge oral del text i, encara menys, que la recitació i recepció oral vagin associades a una melodia coneguda. Llull, de fet, es va valdre d'aquest recurs en algunes obres rimades de caràcter litúrgic i propagandístic: els capítols de les *Hores de nostra dona santa Maria* reproduïen pregàries d'esquema regular que es poden cantar «al so dels himnes», tal i com indica l'autor a la rúbrica del text;⁶³ els capítols dels *Cent noms de Déu* es divideixen en «deu verses, los quals hom pot cantar segons que els salms se canten en la santa església», i es tanquen amb una oració llatina de lloança a les dignitats divines que es canta com el *Gloria Patri*, segons observa l'autor al pròleg (Llull 1936: 80-81); el *Desconhort*, compost per estrofes monorimes de dotze versos alexandrins, es canta seguint una melodia èpica que l'autor identifica al final del text com el «so de Berart» i que, segurament, fa referència a la melodia d'un poema èpic francès actualment perdut sobre Berart de Montdidier, probablement la *Chanson des Saisnes* (Llull 2004: 129); el *Desconhort de nostra Dona*, compost a partir del mateix model estròfic i mètric que l'altre *Desconhort* i identificat com a «xant» (v. 377), es devia entonar a partir de la mateixa melodia (Llull 2012: 93). També és probable que tinguessin una melodia associada a altres obres com el *Cant de Ramon*, compost a partir de la mateixa estructura mètrica i estròfica que presenten tres poemes del Monjo de Montaudon, un trobador actiu entre 1193-1210 (Romeu i Figueras 1991 [1983]: 18-19), i el *Concili*, compost a partir d'un model estròfic proper a la dansa de format trobadoresc (Badia, Santanach & Soler 2013: 468).

En el cas de la *Medicina de peccat*, però, ni es troba cap referència explícita a l'ús d'una melodia per recitar o cantar el text ni la mateixa estructura formal dels diversos capítols de l'obra sembla adequada per adaptar-se a una melodia concreta. En efecte, l'ús de models estròfics i mètrics diferents segons les parts i els capítols no permetria de basar-se en una única melodia: d'una banda, els capítols de les dues darreres parts del tractat estan compostos per tirades de noves rimades de diferent extensió; de l'altra, els capítols de les tres primeres parts presenten una extensió força regular però estan compostos a

⁶³ Simone Sari ha observat que l'esquema estròfic i mètric de les *Hores* podria seguir el model d'himnes mediollatins de l'*Officium parvum Beatae Mariae Virginis*, concretament el *Quem terra, pontus, aethera* atribuït a Venanci Fortunat i el *Memento, salus Auctor* (Llull 2012: 31-32).

partir de diferents esquemes versificatoris, sobretot a la segona part, on es detecten fins a onze esquemes diferents basats en la combinació de tercets i d'apariats.

L'esquema de versificació preferit per Llull és el de les noves rimades, el qual és emprat segons el model dominant de la poesia narrativa i didàctica de l'àrea gal·loromànica i catalana: les tirades de versos aparellats de vuit síl·labes i rima consonàntica (Di Girolamo 2003: 62-67; vg. Frank 1953-1957: II, 76-79 i Parramon 1992: 119-120, 228-231). Aquest esquema, que es basa en la unió de díctics com a estructura rimada més petita, ofereix a Llull certa flexibilitat compositiva: és utilitzat en textos que no presenten una compartimentació clara en capítols o estrofes (la *Lògica del Gatzell* i *Lo pecat d'Adam*), en textos que s'estructuren en diversos capítols d'extensió variable (*l'Aplicació de l'Art general* i les parts IV i V de la *Medicina de pecat*), en textos compostos per capítols d'extensió regular (les *Hores de nostra dona santa Maria* i els capítols en aparellats octosíl·labs de les parts I, II i III de la *Medicina de pecat*) i en textos que formen un recull paratàctic d'enunciats breus constituïts a partir de l'estructura de l'aparellat octosíl·lab com a unitat formal i de sentit (el *Dictat de Ramon* i els proverbis rimats de la *Retòrica nova* i dels *Proverbis d'ensenyament*).⁶⁴

Excepte en aquest darrer grup de textos, Llull utilitza les noves rimades per desplegar un discurs expositiu sobre una matèria didàctica o sobre un tema doctrinal o espiritual concret; en aquests casos, tendeix a trencar, sintàcticament i semàntica, la unitat dels dos versos que formen rima entre ells, tal i com era habitual en l'ús de l'aparellat a l'àrea occitana i catalana a partir del segle XIII, especialment en les noves rimades: d'una banda, les frases poden allargar-se més enllà dels límits de la unitat formal de l'aparellat, provocant l'encavalcament de versos amb rimes diferents que formen part d'una mateixa unitat sintàctica o bé formant coordinació o subordinació entre versos de díctics diferents; de l'altra, la pausa sintàctica pot coincidir amb el final del primer vers de l'aparellat, de manera que la rima facilita la represa del discurs després de la pausa.⁶⁵ En els casos del *Dictat de Ramon* i de les unitats proverbials, però, Llull aprofita l'estructura formal del díctic octosíl·lab per crear una unitat de sentit que pot funcionar autònomament respecte de les altres; aquest recurs és explotat sobretot quan les formes breus constitueixen un

⁶⁴ Per a l'estructura dels díctics del *Dictat de Ramon*, vegeu Fernández Clot & Tous 2014: 208-214; per a als proverbis rimats, vegeu Tous 2011: 94-95; Tous 2015: 272-276 i 302-309; Tous en premsa.

⁶⁵ Per al trencament de les unitats de dos versos, vegeu l'estudi clàssic de Meyer 1894 i les observacions de Jordi Rubió a propòsit de la *Lògica del Gatzell* (Rubió 1985 [1913-1914]: 131); per al tractament de l'aparellat de les noves rimades en obres catalanes posteriors, vegeu les observacions de Lluís Cabré a March 1993: 91-95 i a Metge 2010: 72.

repertori d'exemples de demostracions teològiques, de definicions o d'amonestacions morals que hom pot recordar i recuperar fàcilment. Ara bé, cal remarcar que el valor mnemònic d'aquest recurs basat en la conjunció entre l'estructura sintàctica de l'enunciat i l'estructura formal del vers també és aprofitat en alguns versos de la *Lògica del Gatzell*, de les *Hores* i de la *Medicina de pecat*, sobretot per destacar algunes definicions, relacions entre conceptes o presentar una conclusió (Fernàndez Clot & Tous 2014: 209-211).

Pel que fa als altres esquemes estròfics i mètrics emprats per Llull, cal observar que, a banda de les dues cançons de factura trobadoresca incloses en el *Romanç d'Evast e Blaqueria*, l'obra didàctica composta per cinc estrofes monorimes de vint versos alexandrins —les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*—⁶⁶ i les dues obres de caràcter narratiu i dialògic escrites en estrofes monorimes de dotze versos alexandrins —els dos *Desconhorts*—, es detecta una tendència cap a la compartimentació de les obres rimades en unitats formals breus. Les obres escrites en esquemes diferents dels apariats octosíl·labs en què aquest tret és més clar són els *Cent noms de Déu* i el *Cant de Ramon*: els capítols de la primera es componen a partir de deu tercines de versos anisosil·làbics, aptes per a la salmòdia, que formen deu unitats formals i de sentit autònomes les unes de les altres, que només estan lligades pel motiu temàtic del capítol; les catorze estrofes de sis versos octosíl·labs monorims del *Cant de Ramon* es divideixen, de manera sistemàtica, en dues parts de tres versos que formen una unitat de sentit.

D'altra banda, els capítols del *Concili* estan compostos per deu estrofes formades per una unitat rimada de quatre versos octosíl·labs i una altra de tres versos de quatre, vuit i quatre síl·labes, que pot estar lligada sintàcticament a la primera unitat o que pot formar una unitat exhortativa o expositiva que recull el sentit del versos anteriors; el darrer capítol consta de quinze estrofes monorimes de quatre versos octosíl·labs que presenten el següent refrany: «Senyor Deus, pluja / per què'l mal fuja, / car pecat puja» (Llull 1938: 285-288). Finalment, els capítols de la *Medicina de pecat* que no segueixen l'esquema de les noves rimades estan compostos a partir de diferents grups de tercets de versos isosil·làbics i de versos de quatre, sis i vuit síl·labes. En aquests casos, com passa en els capítols formats per noves rimades, Llull tendeix a trencar la unitat formada per la rima per tal de presentar l'exposició doctrinal o exhortativa sobre un principi de manera seguida o per marcar una pausa sintàctica i facilitar la represa de la següent frase; en

⁶⁶ Aquesta obra és un complement pedagògic per facilitar l'aprenentatge de les regles de l'*Art demostrativa* gràcies a la funció mnemònica del vers i la rima (Sari 2012); la tria de la forma mètrica sembla estar relacionada amb el caràcter didàctic de l'obra, ja que permet desplegar més matèria en un únic vers.

canvi, fa coincidir la unitat formal del tercet o de l'apariat amb una unitat de sentit quan li interessa destacar una definició o una conclusió que recull el sentit general del discurs d'un capítol: una mostra significativa d'aquest doble ús dels esquemes estròfics i de la seva funció mnemònica en relació amb la unitat del discurs es troba, per exemple, en el capítol II.v «De granea» (vv. 709-726).

Un cop fetes aquestes consideracions preliminars sobre l'ús del vers i de la rima i sobre la seva funció mnemònica i didàctica en la producció lul·liana i, especialment, a la *Medicina de peccat*, cal detallar quins són i quines característiques presenten els esquemes estròfics i mètrics que Lull emprà en aquest tractat moral en vers i quins són els principals tipus de rimes de què se serveix l'autor. Com a material complementari per a cadascun dels aspectes tractats en aquest apartat, a l'apèndix es pot trobar una taula amb l'esquema estròfic i mètric de cadascun dels capítols de l'obra (vg. Apèndix 3) i un rimari general del tractat, en el qual es recullen, per ordre alfabètic, totes les rimes detectades en aquesta obra, els mots utilitzats en cada una de les rimes i totes les ocurrencies que presenten els diferents rimants (vg. Apèndix 4).

3.1. *Esquemes estròfics i mètrics*

3.1.1. Noves rimades

L'esquema que l'autor usa més profusament en la composició dels capítols de la *Medicina de peccat* és el de les noves rimades: es troba en la majoria de capítols d'estructura regular de les tres primeres parts i en els capítols d'extensió variable de les parts IV i V del tractat. Pel que fa al primer cas, l'aplicació de les tirades de versos aparellats octosíl·labs es basa en un model regular constituït per vint versos, és a dir, deu díctics; aquest esquema es troba en dinou dels trenta-dos capítols de la primera part (I.ii – I.xii, I.xxiv, I.xxv i I.xxvii - I.xxxii), en deu dels trenta-un capítols de la segona part (II.ii, II.iv, II.vii, II.ix, II.xii, II.xiv, II.xviii, II.xix, II.xx, II.xxix) i en els trenta-dos capítols de la tercera part (III.i – III.xxxii). Es tracta d'una estructura estròfica uniforme i relativament breu, que està ben travada des d'un punt de vista formal i que no presenta irregularitats que afectin l'esquema d'aparellats: només els capítols I.i i I.xxvi consten de divuit versos en lloc de vint, però no s'observa cap indicatiu de llacuna pel que fa al sentit del text; semblen, doncs, casos de variació de l'esquema introduïts per influx de l'extensió regular dels capítols d'esquemes ternaris: en el primer cas, tenint en compte el caràcter introductor del capítol,

per influència del pròleg general de l'obra; en el segon cas, probablement per assimilació amb el conjunt previ de capítols en tercets (I.XIII – I.XXIII), del qual només el separen dos capítols.

Pel que fa a les noves rimades dels capítols de les parts IV i V del tractat, l'aplicació de l'esquema de versificació no segueix un criteri regular quant a l'extensió, sinó que s'adapta a les necessitats expositives del tema de cada capítol; això provoca una forta oscil·lació entre la llargada de les diferents unitats d'aquestes parts (sobretot de la quarta) i, probablement, també és a causa de la manca d'una estructura regular que es produeixen alguns casos de trencament de l'apariat. L'extensió dels capítols de la quarta part arriba a oscil·lar entre quaranta-quatre versos (IV.VI «De la passió de Jesucrist», IV.IX «Dels claus de sent Pere», IV.X «De mort», IV.XVI «De parlar en temptació»), dos-cents deu el capítol IV.IV «De creació», dos-cents quaranta-cinc el capítol IV.V «D'encarnació» i tres-cents setanta versos el capítol IV.III «De trinitat»; la secció en què els capítols presenten una variació més gran quant a nombre de versos és la primera, dedicada als articles de la fe i a alguns sacraments; els capítols dedicats als sentits presenten entre quaranta-quatre i seixanta-set versos, però els capítols de la mateixa secció dedicats a les potències imaginativa i racionals presenten entre noranta-sis i cent-tretze versos; la majoria de capítols de la secció «De .x. raons naturals d'home» presenten entre cinquanta-sis i setanta-vuit versos, excepte els capítols IV.XXIX «De llibertat» (cent cinquanta-un versos) i IV.XXIV «De poder» (cent-un versos). A la cinquena part, l'extensió dels capítols oscil·la menys entre les diverses unitats: entre cent-divuit i cent-seixanta versos, excepte el capítol V. IV «D'oració de quantitat», que està format per vuitanta-quatre versos.⁶⁷

El trencament de l'estructura estròfica dels aplejats es produeix a partir de dos fenòmens diferents: (a) l'assimilació de la mateixa rima en unitats de més de dos versos, generalment de tres; i (b) la manca d'unió d'un vers amb un altre, de manera que queden versos solts, els quals presenten una rima diferent tant respecte del vers anterior com del vers posterior. El primer fenomen es troba principalment als capítols de la quarta part del tractat i només cinc vegades a la cinquena; no és una anomalia atribuïble a la transmissió del text, sinó que es tracta d'un fenomen documentable en altres obres lul·lianes en vers escrites en tirades llargues de noves rimades (*Lògica del Gatzell*, *Lo pecat d'Adam*, *Aplicació de l'Art general*) i atribuïble a l'autor si no respon a llacunes de sentit ni

⁶⁷ Per a l'extensió exacta de cada capítol i els problemes de versificació que presenten, vegeu la taula de l'apèndix 3.

problemes sintàctics o semàntics del discurs o si es detecta en els diversos testimonis de cada obra.⁶⁸ En la *Medicina de peccat*, els casos de versos no aparellats que es detecten a la part V. *D'oració* afecten unitats de tres versos que presenten la mateixa rima i es troben en tots els testimonis del text: vv. 5217-5219 i vv. 5244-5246 (rima *-at*), vv. 5429-5431 (rima *-el*), vv. 5558-5560 (rima *-or*), vv. 5571-5573 (rima *-a*), vv. 5668-5670 (rima *-ó*); no s'hi observa cap llacuna de sentit i, en tres ocasions, aquest fenomen està marcat per Guillem Pagès, copista col·laborador de Lull, que indica que no manca cap vers.⁶⁹ El quadre següent mostra quin són els casos de trencament dels aparellats per assimilació de la rima que es detecten a la quarta part de l'obra:

Rima	Tres versos	Cinc versos	Nou versos
<i>-a</i>	vv. 2929-2931		
<i>-al</i>	vv. 3984-3986		
<i>-ant</i>	vv. 3498-3500		
<i>-ans</i>	vv. 3507-3509		
<i>-ar</i>	vv. 2349-2351, vv. 2464-2466, vv. 2471-2473, vv. 2498-2500, vv. 2669-2671, vv. 2936-2938, vv. 2947-2949, vv. 2998-3000, vv. 3345-3347, vv. 3416-3418, vv. 3434-3436, vv. 3524-3526, vv. 3624-3626, vv. 3636-3638, vv. 3849-3851, vv. 4426-4428, vv. 4457-4459, vv. 4662-4664	vv. 2192-2196, vv. 2885-2889, vv. 3863-3867, vv. 4054-4058, vv. 4121-4125, vv. 4132-4136, vv. 4553-4557	
<i>-as</i>	vv. 3529-3531		
<i>-at</i>	vv. 2280-2282, vv. 2487-2489, vv. 2600-2602, vv. 2754-2756, vv. 2759-2761, vv. 2988-2990, vv. 3266-3268, vv. 3441-3443, vv. 3810-3812, vv. 3856-3858, vv. 4486-4488, vv. 4520-4522, vv. 4655-4657	vv. 4493-4497	vv. 2075-2083
<i>-e</i>	vv. 4600-4602		
<i>-en</i>	vv. 3596-3598, vv. 4153-4155		
<i>-ent</i>	vv. 3159-3161, vv. 3601-3603, vv. 3627-3629		
<i>-er</i>	vv. 2476-2478, vv. 2557-2559, vv. 4365-4367		
<i>-es</i>	vv. 2876-2878, vv. 3556-3558	vv. 2227-2231	
<i>-ir</i>	vv. 2991-2993		
<i>-o</i>	vv. 2898-2900, vv. 4049-4051		
<i>-on</i>	vv. 4332-4334 ⁷⁰		
<i>-os</i>	vv. 3565-3567		

⁶⁸ Vegeu les observacions de Jordi Rubió a propòsit de la *Lògica del Gatzell* a Rubió 1985 [1913-1914]: 138-139.

⁶⁹ Per a una valoració d'aquest tipus d'indicacions del copista, vegeu la descripció del manuscrit *M* (apartat V.2.1.3, pp. 263-264), i l'apartat VI.1.3.1, p. 410.

⁷⁰ Aquest és un cas de rima no plenament consonàntica, ja que el mot-rima del vers central presenta la terminació *-orn* en lloc de *-on*: «e ab los santz qui ab el son, / mostrar-t'a del mon son sejoyn, / e la gloria d'aquest mon» (vv. 4332-4334).

Malgrat que el text de la quarta part de la *Medicina de peccat* només ens ha arribat a partir d'un testimoni medieval i del seu *descriptus* modern (mss. *B* i *P*), no hi ha indicis de llacunes textuales en aquests passatges ni problemes sintàctics ni de sentit; els diversos casos d'unitats de tres, cinc i nou versos amb la mateixa rima que es detecten en aquesta part també es poden explicar a partir de l'assimilació de rimes en la composició del text: en els casos de tres versos amb la mateixa rima, el fenomen s'explica segurament per la influència d'una rima i per limitacions que comporta l'adaptació del discurs argumentatiu en l'esquema mètric de vuit síl·labes; en els casos de cinc i nou versos, probablement es pot explicar, també, per la repetició d'una mateixa rima en quatre i vuit versos seguits. Cal assenyalar que, tret d'excepcions com la del capítol IV.XVI «De parlar en temptació», aquest fenomen afecta principalment els capítols més llargs de cada secció temàtica (vg. l'apèndix 3).

El segon fenomen de trencament de l'estructura de versos aparellats fa referència a la presència de versos solts, la rima dels quals és diferent de la dels versos precedents i posteriors. Aquesta anomalia només es detecta en dos casos de la quarta part: en primer lloc, el v. 3421 «les quals damunt dites avem» es troba després de dos versos que rimen en *-ent* (vv. 3419-3420) i abans de quatre versos que presenten aquesta mateixa rima (vv. 3422-3425); en segon lloc, el v. 3697 «car ab .i. vici altre·n pren» es troba després de dos versos que rimen en *-ós* (vv. 3695-3696) i abans de dos versos que rimen en *-ort* (vv. 3698-3699). En tots dos casos, el discurs al qual s'integren aquests versos desaparellats és coherent i té un sentit complet, però no es pot descartar la possibilitat que manqui un vers entre els actuals vv. 3420-3421 i vv. 3696-3697 o bé que el v. 3421 fos afegit per l'autor per subratllar la referència corresponent a l'oposició conceptual dels vv. 3419-3420 (vg. l'edició del text: volum II, pp. 346-347 i pp. 370-371). Cal afegir que els vv. 3677-3678 del capítol IV.XIX «D'enteniment» presenten una altra anomalia, almenys en la lliçó dels testimonis del text (mss. *B* i *P*): «conspirant molt sia *dret*, / e per los oentz molt *grait*»; aquests versos es troben després d'un aparellat que rima en *-ar* i abans de quatre versos que rimen en *-at*, amb els quals formen un discurs coherent semànticament i ben cohesionat sintàcticament, i per tant, semblen desaparellats. Cal tenir en compte, però, que el primer vers consta només de set síl·labes i que és molt probable que tant l'error mètric com el trencament de la rima dels aparellats estiguin provocats per una deturpació d'una forma occitana «dreit» al primer mot-rima: aquesta forma, llegida amb dièresi i desplaçament de l'accent sobre la *i*, rima amb «grait»; aquesta devia ser la lliçó original,

fàcilment corrompuda per la tradició, i per tant, els versos no eren despariats, sinó que formaven un aariat en rima en *-it*.⁷¹

Pel que fa a la mètrica, el recompte del vers correspon, per regla general, a vuit síl·labes fins a la darrera tònica. A partir de l'estudi dels testimonis de les diferents unitats del text copiades, es pot observar que la tendència de l'autor és de respectar els diftongs i els hiats en interior de mot i en les terminacions *-ia* i *-ió*; pel que fa al contacte vocàlic entre diferents mots, generalment cal comptar tantes síl·labes com vocals hi ha representades: v. 1960 «que hom no vulla declarar» / v. 1575 «aquella causa c'hom enten»; v. 1773 «e·t fass'estar a talió» / v. 3932 «co·t fassa estar en gran mal»; v. 1695 «sobre si nostr'entendimen» / v. 1944 «mas ab nostre enteniment»; v. 4744 «que en vos ha bonifican» / v. 4682 «segons que·n l'Art general es»; en canvi, se sol fer sinalefa en casos de contacte entre una vocal tònica i una *u* àtona: v. 4913 «Per que us aor e us vuyll servir». Els copistes, però, presenten comportaments divergents en alguns d'aquests casos: el copista del testimoni medieval del text complet (ms. *B*) és poc sistemàtic en aquest sentit, i més aviat tendeix a escriure vocals que s'han d'elidir o que han de formar una sola síl·laba amb vocals d'altres mots per tal que el vers sigui regular; Guillem Pagès (copista del ms. *M*), en canvi, segueix sistemàticament el criteri d'aglutinar els mots amb vocals en contacte quan aquestes vocals no han de ser comptades en la mesura del vers.⁷²

Quan la terminació del vers és femenina, la tendència és de comptar set síl·labes fins a la darrera vocal tònica i, per tant, vuit fins a la darrera vocal absoluta del vers, com en els casos següents: vv. 497-498 «En anys, setmanes e dies / anavetz per males vies»; vv. 2138-2139 «Per que en causa creada / no es tant apropiada»; vv. 5057-5058 «Deus es Deus per sa natura, / per son esser e dretura». En alguns casos, la terminació femenina d'un vers es converteix en masculina per un desplaçament de l'accent del mot paroxíton a l'última vocal de la paraula-rima, generalment per influència de la terminació masculina de l'altre vers de l'ariat: vv. 1820-1821 «A leyaltat, tan mal mi va! / Car tant poc vos he amada»; vv. 2804-2805 «que Crist dues naturas ha, / so es, divina, humana»; vv. 4677-4678 «setena, de loc se dirá; / vuytena es de manera». En altres casos, cal desplaçar l'accent d'un mot proparoxíton a la penúltima vocal, per influència del mot paroxíton de l'altre vers de l'ariat: vv. 1360-1361 «está contra luxuria, / qui·l matremoni desvia»,

⁷¹ Per a la possible deturpació d'aquesta forma i la correcció que proposem a l'edició, vegeu la nota al v. 3677 (p. 368 del volum II del treball).

⁷² El comportament dels copistes en aquesta qüestió, especialment pel que fa als testimonis *B* i *M*, és analitzat a l'apartat VI.1.3 del treball; vegeu, també, l'apèndix 5.

vv. 4214-4215 «Si avetz volentat pia, / menbrar vos ha justicia». Aquests casos de diàstole, basats en l'equivalència sil·làbica dels versos i no en l'equivalència accentual, són habituals en les obres versificades de Lull, com ja va observar Jordi Rubió (1985 [1913-1914]: 136-137) i, de fet, responen a un fenomen força regular en diverses literatures romàniques.⁷³

També s'observen alguns versos de terminació femenina que presenten vuit síl·labes fins a la darrera tònica: vv. 97-98 «Contricció, qui us ha eleta / be pot estar a cara dreta», vv. 203-204 «contra vergonya, qui·s donada / per so que·n sia refrenada», vv. 894-895 «e tal aurá·n vos esperansa / si·m donatz vostra perdonansa»; vv. 2108-2109 «e no requer que sia payre / per so que no sia mutayre», vv. 2293-2294 «eternalment e infinida, / per que no pot esser complida», vv. 2649-2650 «fa que Deus, de mantes natures / qui estan en les creatures»; també els vv. 2272-2273, 2698-2699, 2784-2785, 2903-2904, 3754-3755, 4007-4008, 5592-5593, 5707-5708. En alguns casos, però, és possible comptar set síl·labes fins a la darrera tònica si es fan elisions i sinalefes: vv. 2168-2169 «de essencia e natura, / qui sia gran sens mesura»; vv. 2268-2269 «nombre de .iii. no y seria / si distinció no y havia»; vv. 2704-2705 «en propietat e natura, / car en home an conjuntura»; vv. 3872-3873 «Son encara altres partides, / qui en home son establides»; vv. 5711-5712 «e l'una en l'altra·s complida; / e aysó per obra infinida». En altres casos, es detecten apariats formats per un vers de terminació femenina que presenta set síl·labes fins a la darrera tònica i un vers que en presenta vuit, en els quals no s'aplica l'equivalència sil·làbica: vv. 2240-2241 «per so que sia coneguda / per lo nombre, e volguda»; vv. 2607-2608 «en propi nom de cascuna; / car de la natura, neguna»; vv. 2698-2699 «ab totes les creatures, / car angel no a conjuntures».

En realitat, un cop tinguts en compte aquests fenòmens, són poques les irregularitats mètriques que s'observen en els versos octosíl·labs; a més, gràcies a l'estudi dels hàbits gràfics dels copistes i dels contextos d'ús de determinades formes morfològiques i estructures, es posa de manifest que la majoria de casos d'irregularitats responen a negligències atribuïbles als copistes; això és evident sobretot a la part *D'oració*, en què només dos versos són mètricament irregulars en tota la tradició, malgrat que un d'aquests admet una correcció clara (v. 5387). Si ens fixem en el text complet de

⁷³ Aquesta llicència mètrica va ser descrita per Adolfo Mussafia al seu estudi clàssic sobre l'antiga mètrica portuguesa (Mussafia 1895) i es coneix com la *lex Mussafia* (Vasconcelos 1896: 316; Fassanelli 2012). Tal i com indica Jordi Rubió, el romanista Friedrich Christian Diez (1852: 6) va suggerir que aquest fenomen «és una imitació portada a l'extrem de la poesia eclesiàstica llatina» (1985 [1913-1914]: 136).

la *Medicina de peccat*, podem observar que el testimoni medieval del text conté un centenar de casos d'hipometria i una cinquantena escassa de casos d'hipermetria, la majoria dels quals són corregibles. A banda d'alguns errors paleogràfics evidents, generalment es tracta de formes aglutinades que fan el vers més curt però que poden ser corregides per les corresponents formes plenes: v. 4692 «en ploran *e·n* suspiran» per «en ploran *e en* suspiran». En alguns casos es pot regularitzar la mètrica del vers fent dièresi en les vocals d'un diftong (v. 3272 «doncs, *quant* as pres l'odorar», v. 3331 «de la *causa* qui·t romá», v. 4159 «Creure vols lo desleyal?», v. 4675 «quinta es de qualitat») i fent sinèresi en les vocals d'un hiat (v. 1471 «odorant, sotsmetent la *raó*», v. 3893 «qui no *sia* covinent ab be», v. 4089 «e Deu a la *tua* part aurás», v. 4396 «e que la belea se·n irá»). També s'observa un ús indistint de formes lèxiques com *hom* (> HOMO) i *home* (> HOMINEM) o *dar* i *donar* en funció de les necessitats mètriques, de manera que, en casos en què el vers és hipomètric o hiper mètric, és possible corregir aquestes formes per regularitzar la mesura del vers: el v. 585 «E car vos tant *hom* movetz» pot ser corregit per «E car vos tant *home* movetz», i el v. 2581 «car aquel *home* cové esser cab» pot ser regularitzat esmenant la forma «home» per «hom» i unint en una síl·laba les vocals en contacte de «cové esser». Diversos casos també poden ser corregits afegint o suprimint conjuncions, preposicions, adverbis, pronoms o determinants monosíl·labs: per exemple, al v. 474 «ab greus sospirs e plorar» el vers es pot regularitzar afegint la preposició «ab» després de la conjunció, i al v. 5605 «pus que de mos tortz me vul jutjar» la conjunció «que» és clarament sobrerera. Són pocs els casos que no admeten correcció (vv. 699, 1852, 2258, 2341, 2632, 3025, 3795, 4368, 4424, 4463) o que no poden ser corregits amb uns criteris clars pel que fa al sentit (vv. 2368 i 5257) o pel que fa a qüestions morfològiques i sintàctiques (com la contracció de preposició *de/a* + article masculí definit dels vv. 3379, 3388, 3623, 3657, el sintagma nominal sense article definit del v. 3733).⁷⁴

3.1.2. Esquemes de tercines

A la *Medicina de peccat* es detecten dos tipus de tercines diferents: les que estan formades per tres versos octosíl·labs i les que estan formades per tres versos de diferent mesura, un

⁷⁴ Els casos d'irregularitats mètriques que afecten els testimonis del text han estat recollits al capítol VI d'aquest treball, corresponent a la crítica del text: per als casos que afecten els testimonis del text complet, vegeu l'apartat VI.2.1 (especialment les pp. 423-424); per als casos que afecten els testimonis de la part *D'oració*, vegeu el l'apartat VI.4.

de quatre síl·labes, un de sis i un altre de vuit. Aquests models regulars funcionen com patrons de versificació que l'autor aplica de dues maneres diferents: a partir de la repetició d'un mateix patró en la construcció d'una unitat, o bé a partir de la combinació de tots dos patrons en la construcció d'una mateixa unitat. El resultat d'aquesta aplicació dóna tres esquemes compositius principals: en primer lloc, unitats formades exclusivament per tercines isomètriques de versos octosíl·labs (pròleg general de l'obra, vv. 1-18); en segon lloc, unitats formades per tercines anisomètriques però regulars de versos de quatre, sis i vuit síl·labes (capítols I.XIII – I.XXIII de la primera part, capítols II.I, II.III, II.V, II.VI, II.VIII, II.X, II.XIII, II.XV, II.XXI, II.XXII, II.XXVIII de la segona part i capítol IV.I); en tercer lloc, unitats formades per diferents combinacions de tercines de versos octosíl·labs i de tercines de versos de quatre, sis i vuit síl·labes (capítols II.XVI, II.XVII, II.XXIII, II.XXIV, II.XXV, II.XXVI, II.XXVII, II.XXX, II.XXXI). Finalment, cal afegir un cas excepcional en què els models compositius dels aplegats octosíl·labs i dels tercets de quatre, sis i vuit síl·labes es combinen en la composició d'una mateixa unitat (capítol II.XI). En cap d'aquests casos Llull segueix un esquema uniforme pel que fa a les rimes, sinó que utilitza diferents rimes i, fins i tot, en repeteix en un mateix capítol segons li convé per qüestions de construcció del discurs; la possibilitat de combinatòria dels esquemes de tercets és, per tant, molt àmplia.

Cal observar que, tant en el pròleg general de l'obra com en els diversos capítols de les parts I i II compostos per esquemes de tercets, Llull delimita l'aplicació del patró estròfic a una extensió regular de divuit versos, que és anàloga a l'extensió de vint versos dels capítols formats per aplegats octosíl·labs. Això significa que l'extensió d'aquestes unitats correspon a un esquema regular de sis tercines, independentment de quin sigui el patró compositiu de les tercines (només tercines isomètriques, només tercines de quatre, sis i vuit síl·labes, o combinació de tercines isomètriques i anisomètriques); l'única excepció és el capítol II.X «De virtut», que està format per set tercines de versos de quatre, sis i vuit síl·labes (vint-i-un versos): el discurs presenta una forta coherència interna i no es detecta cap tercina que funcioni de manera independent, de manera que aquesta variació respecte de l'esquema regular de sis tercines en la construcció dels capítols de la primera i la segona part sembla justificada per les necessitats expositives d'aquest capítol concret. Fins i tot el capítol format per la combinació d'aplegats octosíl·labs i tercets anisomètrics consta de divuit síl·labes: tres aplegats i quatre tercets.

En canvi, el capítol proemial de la quarta part del tractat (IV.I «De mal àngel e bo»), constituït íntegrament per tercines de versos de quatre, sis i vuit síl·labes, està

format per onze tercines: trenta-tres versos. Cal tenir en compte que és l'únic capítol de la quarta part compost a partir de tercets, la qual cosa li confereix un tret formal distintiu que reforça la seva caracterització com a unitat proemial del conjunt de la part IV. *De temptació*. A diferència del model d'extensió regular dels capítols de les parts I i II compostos per tercets, però, Llull repeteix el patró de tercets de quatre, sis i vuit síl·labes tantes vegades com li convé per qüestions expositives, tal i com fa amb l'aplicació de l'esquema de noves rimades en els diversos capítols de la part.

També el pròleg general de l'obra, pel fet de ser l'única unitat composta íntegrament per tercines de versos octosíl·labs, té un caràcter distintiu respecte de les unitats integrades en parts de l'obra. Als capítols de la primera part formats per tercets, Llull només utilitza l'esquema uniforme de sis tercets de versos de quatre, sis i vuit síl·labes; es tracta d'onze capítols consecutius que es troben a la secció central de la part (I.XIII – I.XXIII), però que no constitueixen cap unitat temàtica. A la segona part, en canvi, Llull intercala capítols compostos íntegrament per aparellats octosíl·labs i capítols formats íntegrament per tercines de quatre, sis i vuit síl·labes amb capítols en què es combinen les tercines de vuit síl·labes amb les de quatre, sis i vuit síl·labes, encara que corresponguin clarament a una mateixa unitat temàtica, com es pot observar si es comparen les taules de l'estructura temàtica i de l'estructura formal de la segona part (Apèndixs 2 i 3).

A banda dels esquemes uniformes de deu aparellats octosíl·labs (capítols II.II, II.IV, II.VII, II.IX, II.XII, II.XIV, II.XVIII, II.XIX, II.XX, II.XXIX) i de sis tercines de quatre, sis i vuit síl·labes (II.I, II.III, II.V, II.VI, II.VIII, II.XIII, II.XV, II.XXI, II.XXII, II.XXVIII; set al capítol II.X), la combinació dels models de tercets isomètrics de vuit síl·labes i els models de quatre, sis i vuit síl·labes forma set estructures diferents, a les quals cal sumar la del capítol compost per la combinació d'aparellats octosíl·labs i de tercets anisomètrics:

- a) 88^a 468^b 88^c 468^d 88^b 468^e 468^a (II.XI)
- b) 888^a 468^b 468^c 888^a 468^d 888^a (II.XVI)
888^a 468^b 468^c 888^d 468^e 888^a (II.XXVI)
- c) 888^a 468^b 888^c 468^d 468^e 888^f (II.XVII)
- d) 888^a 468^b 888^a 468^c 888^d 468^e (II.XXIV)
888^a 468^b 888^c 468^d 888^e 468^a (II.XXVII)
- e) 888^a 468^b 864^c 888^d 468^e 888^a (II.XXV)
- f) 888^a 468^b 468^c 888^d 468^e 468^f (II.XXXI)

g) 468^a 468^b 468^c 888^a 468^d 888^e (II.XXIII)

h) 468^a 468^b 468^c 468^d 468^b 888^e (II.XXX)

Aquestes diferents combinacions d'esquemes mètriques són una mostra significativa del domini i la versatilitat de l'autor en l'ús de les tècniques de versificació. Josep Romeu i Figueras i Jordi Rubió i Balaguer només van observar que, al costat de l'esquema de tercets monorims de quatre, sis i vuit síl·labes, les combinacions formades per la unió d'aquest esquema i pel de tercets octosíl·labs monorims responia a dues variacions: ús de l'esquema de tercets octosíl·labs a l'inici del capítol o bé al final (Llull 1957: 1279; Llull 1958: 35 [reed. 1988: 21]; Rubió 1985 [1957]: 279). Com es pot observar, les combinacions dels esquemes de tercets octosíl·labs inclouen més variacions, ja que no només es poden trobar a l'inici (estructures b-f) i al final (g-h), sinó que es poden trobar a l'inici, en tercera posició i al final (c), a l'inici i en tercera i quarta posició (d), a l'inici, en quarta posició i al final (b, e), o bé en tercera posició i al final (g) o només al final (h). Aquesta variació està condicionada pel fet que en alguns casos l'autor combina tres tercets isomètrics i tres tercets anisomètrics (estructures b, c, d, e), i en d'altres, en combina dos d'isomètrics i quatre d'anisomètrics (estructures f, g, h). També cal afegir que només dues d'aquestes estructures (b i c) es troben en més d'una unitat, però l'esquema de rimes que Llull hi aplica és diferent en cada cas; d'altra banda, l'estructura (e) del capítol II.XXV conté un tercet que, en lloc de seguir el patró de quatre, sis i vuit síl·labes, presenta una inversió d'aquest esquema: vuit, sis i quatre síl·labes (vv. 1092-1094), la qual cosa afegeix un nou model de combinació respecte dels dos esquemes habituals.

En els tercets, l'autor utilitza preferentment els versos de terminació masculina, de manera que el recompte de síl·labes s'estén fins a la darrera vocal tònica dels versos. Només als capítols en tercets de la segona part es detecten versos de terminació femenina; en aquests casos es compten tres, cinc i set síl·labes fins a la darrera síl·laba tònica (i, per tant, quatre, sis i vuit fins a la darrera síl·laba posttònica): vv. 709-711 «La granea / no posa poquea / en negun'avinentea», vv. 765-767 «Saviea, / pus gran en bonea, / vas vos ay fayta pegea», vv. 1032-1034 «A constansa, / que está fermansa / de tota bon'esperansa», vv. 1071-1073 «d'esperansa / mi vest alegransa, / d'una dousor, confiança», vv. 1131-1133 «la reyna / qui es medicina / de tuit acel qui s'enclina».⁷⁵ Les úniques excepcions es troben en el v. 862 («justicia») i el v. 879 («injuria»), que presenten

⁷⁵ Cal tenir en compte que el substantiu femení «reyna» presenta sempre dièresi.

mots paroxítons: en el primer cas caldria llegir la terminació *-ia* en una sola síl·laba (vv. 862-864 «A justícia / de Deu! Com puria / que no·m fossets enemia») i en el segon cal desplaçar l'accent sobre la darrera *-i-* (vv. 877-879 «Que·s que·n sia, / lo perdó volria, / si·s pot far sens injuria»).

Són poques les irregularitats mètriques que es detecten en les unitats formades per tercets i, de fet, pràcticament totes es redueixen als casos de tercets anisomètrics de quatre, sis i vuit síl·labes. Es detecta un únic cas d'hipometria als esquemes de tercets isomètrics de vuit síl·labes i és fàcilment corregible perquè respon a l'oscil·lació entre l'ús de les formes *hom/home*: v. 15 «e leva tot hom cahut» es pot corregir amb la forma «home». Atès que els capítols en tercets només han estat transmesos pel testimoni medieval del text complet (ms. *B*) i pel seu *descriptus* modern (ms. *P*), no sempre és clar si els problemes mètrics són imputables als copistes o a l'autor, però generalment responen a errors habituals d'aquestes còpies i poden ser corregits *ope ingenii* si es tenen en compte algunes correccions que fa el copista de *B* en altres versos i les formes morfològiques, els sintagmes i les estructures sintàctiques usades per l'autor.

El vers central de la tercina, de sis síl·labes, és el que presenta més problemes, però generalment els casos d'irregularitat són corregibles: alguns casos d'hipometria responen a errors paleogràfics evidents (v. 411 i v. 1126) i altres es poden corregir amb les formes bisil·làbiques dels doblats *sens/senes* i *hom/home* (vv. 378, 384), amb formes no aglutinades dels mots (vv. 819, 1063), afegint una conjunció (v. 907) o, com en el v. 901 «de Crist honrat», corregint el nom propi a partir de la forma «Jhesucrist» emprada al títol del capítol; la hipermetria del v. 399 respon a un error de còpia, la del v. 342 «e ajut-te contricció» es pot resoldre fent sinalefa entre la conjunció i la primera vocal del verb i desfent el hiat de la terminació *-ió*, i la del v. 713 «si es emperó de salut» fent elisió vocàlica a «si es» i sincopant la vocal pretònica de la conjunció adversativa («emp'ró»). En alguns casos, no sembla que els versos admetin correcció: vv. 258, 317, 1021, 1048; al v. 866 «tant gran, malvat» probablement caldria afegir «e tan» abans del segon adjectiu, però no és del tot clar. En canvi, no es detecta cap problema mètric en els versos de quatre síl·labes i ben pocs en els versos de vuit síl·labes; els casos d'hipometria es poden corregir afegint preposicions (v. 758), determinants (v. 770) o conjuncions (v. 1189), usant formes no sincopades (v. 1142) o usant la forma «home» en lloc d'«hom» (v. 776); pel que fa al v. 373, que presenta deu síl·labes en lloc de vuit («tem-me que Deus jamays mi perdó»), probablement caldria elidir el pronom «me» i esmenar l'adverbi «jamays» per la forma «mays», que també és usada amb regularitat. Per últim, cal observar que el capítol IV.I

no presenta cap problema mètric i que la transcripció del ms. *B* presenta tantes vocals com síl·labes cal comptar.

Llull només va utilitzar aquests tipus d'esquemes de tercets anisomètrics monorims i les combinacions de tercets octosíl·labs i de quatre, sis i vuit síl·labes en aquestes unitats de la *Medicina de peccat*. Si bé les unitats rimades dels *Cent noms de Déu* també estan formades per tercines, les característiques que presenten són força diferents respecte dels esquemes de tercets de la *Medicina de peccat*: en el cas dels *Cent noms*, malgrat que la majoria de versos s'adapten a l'esquema dels octosíl·labs, l'autor presenta una tendència a l'anisosil·labisme que no obeeix a cap esquema anisomètric regular com el dels tercets de quatre, sis i vuit síl·labes, sinó que molt probablement s'explica per l'adaptació melòdica de models de prosa rimada àrab (Bellver 2014: 292-293); com observa Simone Sari, que actualment s'ocupa de l'estudi dels *Cent noms de Déu*, l'estructura musical dels salms s'adequa a la declamació de l'Alcorà i també a l'anisosil·labisme dels versets lul·lians, «visto che consiste in un'unica nota ribattuta, preceduta da una formula iniziale (*intonatio*), interrotta da una nota discendente (*flexa*) o da una candeza mediana se il versetto è molto lungo, e conclusa da una cadenza finale (*terminatio*)» (Sari en premsa).⁷⁶ L'esquema de tercets anisomètrics de la *Medicina de peccat*, en canvi, respon a una regularitat mètrica pràcticament impecable, que demostra que l'autor segueix un model estròfic amb una estructura molt ben marcada.⁷⁷

Aquest esquema, però, no es documenta en altres obres catalanes medievals: el de la *Medicina de peccat* és l'únic que apareix registrat al *Repertori mètric de la poesia catalana medieval* (Parramon 1992: 231-232). Tampoc s'han documentat altres testimonis d'aquest tipus d'esquema de versificació en la literatura romànica medieval, ni a partir dels repertoris de poesia dels trobadors,⁷⁸ ni a partir dels catàlegs de literatura religiosa, moral i didàctica romànica medieval del volum VI del *Grundriss der*

⁷⁶ Agraïm a l'autor que ens hagi permès consultar una primera versió del seu article panoràmic sobre poesia lul·liana que ha de sortir publicat al volum *Ramon Llull, els trobadors i la cultura del segle XIII*, coordinat per Vicenç Beltran i Tomàs Martínez Romero en el marc del projecte *Corpus des Troubadours*.

⁷⁷ Malgrat considerar que tots dos casos responen a esquemes litúrgics d'origen àrab, Jordi Rubió i Balaguer (1985 [1957]: 278-279) i Josep Romeu i Figueras (Llull 1958: 24 [n. 21], reed. 1988: 14 [n. 21]) ja van remarcar la diferència entre la irregularitat mètrica dels versos de les unitats dels *Cent noms de Déu* i l'anisosil·labisme de les tercines de la *Medicina de peccat*, en les quals les «combinacions de versos de nombre distint de síl·labes, regularment repetides en totes, no és irregularitat, sinó esquema fix» (Llull 1958: 24 [n. 21] i reed. 1988: 14 [n. 21]).

⁷⁸ Vegeu, a tall d'exemple, la base de dades *BEdT*. El *Répertoire métrique* de Frank registra un text religiós compost per versos de quatre, sis i vuit síl·labes: «*Acte de Contrition*, 144 vers, de 4, 6, 8 syllabes» (Frank 1953-1957: II, 80); la combinació dels versos de mètrica diferent, però, no segueix cap tipus de combinació regular (vegeu el text a Meyer 1860: 488-492; vegeu, també, *GRLMA* VI/2, A, 51 [1072]).

romanischen Literaturen des Mittelalters (GRLMA VI/2). Ara bé, tenint en compte que Llull tendeix a partir d'esquemes estròfics i mètrics de la tradició per compondre les seves obres vers, és molt probable que també conegués aquest esquema de tercets i que l'adaptés per a la composició d'algunes unitats de la *Medicina de peccat*.⁷⁹

3.2. Rimes

El rimari de la *Medicina de peccat* està format per una setantena de rimes diferents, que es distribueixen en 1750 rimants (o mots-rima): des del punt de vista accentual, 1655 són mots que fan rima masculina i 95, mots paroxítons o proparoxítons que fan rima femenina; des del punt de vista gramatical, 800 mots-rima corresponen a formes verbals i 950 a formes nominals i adverbials.⁸⁰ Atès que es tracta d'un obra de 5870 versos, dels quals 5240 són aparellats i 630 estan compostos a partir de combinacions de tercets, és evident que la repetició de paraules-rima és un recurs força explotat per l'autor. De fet, com han posat de manifest diversos estudis, és un fenomen del tot habitual en la producció lul·liana en vers, i sovint es produeix dins d'una mateixa unitat formal i, fins i tot, a partir de la mateixa parella de mots-rima.⁸¹

La tendència a la repetició de mots-rima està estretament lligada al procediment compositiu que segueix l'autor, consistent a desplegar el discurs a partir d'unes sèries de paraules associades a partir de la rima; es tracta d'un recurs que té una funció mnemònica evident, ja que parteix d'un sistema de combinacions lèxiques d'alta freqüència i fàcils de memoritzar, que solen anar lligades al contingut de cada obra i al contingut de cada unitat dins dels textos i solen definir els motius temàtics principals del discurs. Això no vol dir, però, que totes les rimes siguin senzilles, sinó que l'autor mostra una major preferència per mots-rima relativament freqüents i fàcils de reconèixer.

Cal observar, de fet, que algunes associacions menys freqüents dins d'un text concret són recurrents en diverses obres rimades de Llull, com posa de manifest l'exemple

⁷⁹ En treballs futurs caldrà fer una cerca exhaustiva en repertoris de diferents tradicions que Llull podia conèixer (sobretot la llatina medieval) per tal de valorar el possible origen d'aquests esquemes de tercets.

⁸⁰ A l'apèndix 4 es pot consultar el rimari complet de l'obra, amb totes les rimes, els diferents mots-rima i la seva freqüència d'ús.

⁸¹ Vegeu els estudis sobre les rimes del *Desconhort de nostra Dona* (Ruffini 1966-1967) i dels dos *Desconhorts* (Sari 2007-2008 i Llull 2012: 101-106), del *Cant de Ramon* (Romeu 1991: 18), de les *Hores de nostra dona santa Maria* (Llull 2012: 32-33) i de l'*Aplicació de l'Art general* (Sari 2012); en una comunicació presentada a la *Giornata di studi dell'AISC* celebrada a Trieste l'any 2009, Simone Sari va observar aquesta tendència a la repetició de rimes també en els *Proverbis de la Retòrica nova* i els *Proverbis d'ensenyament* (l'estudi, però, roman inèdit).

següent: *mon – pregon – redon* són els mots-rima del quart tercet del capítol 30 «De forma» dels *Cent noms de Déu* («Enformat ha Deus tot lo *mon* / en lonc e ample e *pregon*, / e en cercle qui es *redon*», Llull 1936: 107); d'una banda, *mon – redon* fan parella als vv. 43-44 del primer capítol de les *Hores de nostra dona santa Maria* («D'aquests dos es trestot lo *mon* / en lonch pregon ample *redon*», Llull 2012: 56) i als vv. 97-98 corresponents a la vuitena proposició del segon capítol del *Dictat de Ramon*, la qual va associada a una figura que il·lustra el contingut de la proposició en el comentari en prosa del *Coment* i en el *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* («Si són dos deus, cascú ha *mon* / Que fa buyt deffors en *redon*», Llull 1936: 267 i 290; vegeu-ne la versió llatina a Llull 1993: 478); d'altra banda, *mon – pregon* fan parella als vv. 3952-3953 del capítol IV.XXI «De bontat» de la *Medicina de peccat* («que tot lo romanent del *mon*, / en qui sia lonc ni *pregon*») i, juntament amb un altre mot-rima, formen tercet als vv. 12-14 del capítol proemial del *Concili* («e tot lo *mon* / en lonch e ample e n *pregon* / n'aja *ahon*», Llull 1938: 255)⁸² i als vv. 99-101 del segon capítol («Senyer en Papa: per lo *mon* / en lonch e ample e *pregon*, / vostre poder hi es *entorn*», Llull 1938: 259).

A la *Medicina de peccat*, la tria de les rimes està clarament condicionada pels motius temàtics que van lligats a cada part com a virtut curativa amb una funció determinada i pels motius temàtics concrets de cada capítol. A la primera part, per exemple, la rima *-ó* presenta setanta-nou ocurrencies entre els aparellats i els tercets, les quals es distribueixen en disset mots-rima diferents: *companyó*, *compulsió*, *contricció*, *devoció*, *discreció*, *do*, *escusació*, *falió*, *guardó*, *indiscreció*, *no*, *ocasió*, *passió*, *perdó*, *so*, *raó*, *ymaginació*. Els mots-rima més recurrents són *contricció* (29 ocurrencies) i *perdó* (19 ocurrencies), el primer condicionat pel motiu temàtic que defineix la virtut curativa d'aquesta part del tractat i el segon associat a la funció principal de la purgació penitencial dels pecats, que és demanar perdó a Déu; a més, per la seva relació semàntica amb el contingut principal del discurs de la part i amb la seva finalitat, aquests dos mots funcionen com a parella en onze aparellats i en quatre tercets (juntament amb *so* als vv. 308-310 i 377-379, amb *escusació* als vv. 341-343 i amb *passió* als vv. 350-352) i s'arriben a repetir en un mateix capítol de vint versos (I.III «De dolor», vv. 51-52 i 73-74).

⁸² Cal indicar que els rimants *mon – aon* també fan parella en el darrer díptic del quart capítol del *Dictat de Ramon* («Car Deus crea a si lo *mon*, / de si mateix li da *ahon*», Llull 1936: 270) i als vv. 47-48 del capítol I.II «De temor» de la *Medicina de peccat* («Car lo senyor de tot quant es / no hay tant temut com lo *mon*, / qui de null be no ha *aon*»).

A les parts II i III també s'observa una forta recurrència entre els conceptes que identifiquen el motiu de cada part (*confessió* i *satisfacció*) i el concepte que identifica la finalitat per la qual cal aplicar aquestes virtuts penitencials (*perdó*): els rimants *confessió* – *perdó* presenten cinc ocurrències en tercets i tres en aparells de la segona part, i *satisfacció* – *perdó*, dinou ocurrències en aparells de la tercera part i una repetició en un mateix capítol (III.XV «De tocar» (vv. 1502-1503 i 1512-1513). Al segon capítol de la quarta part, dedicat a la demostració de l'existència de Déu (IV.II «D'èsser Déus», vv. 1887-1946), els termes *és* i *res*, que fan referència al fet d'existir i al sentit positiu i negatiu de ser alguna cosa o no ser res, apareixen com a parella de mots-rima en quatre aparells diferents (vv. 1887-1888, 1893-1894, 1915-1916, 1921-1922). D'altra banda, al capítol V.I «D'oració què» (vv. 4689-4848), en el qual la contemplació de Déu és aplicada principalment a l'essència divina i a les dignitats, el concepte *bontat*, que identifica la primera dignitat de Déu segons la seva posició en la figura A, presenta onze ocurrències com a mot-rima, quatre de les quals corresponen a la parella de rimants *bontat* – *infinitat* (vv. 4705-4706, 4729-4730, 4747-4748, 4769-4770).

Com posen de manifest aquests exemples, les rimes són un sistema de crides d'allò més útil tant per a la construcció d'un discurs versificat de certa extensió (com el dels capítols en noves rimades de les parts IV i V) com d'un discurs relativament breu i d'extensió regular (com el dels capítols en aparells i en tercets de les parts I-III), ja que permeten identificar els conceptes fonamentals del discurs, sigui al final i al principi de frases diferents en les quals l'aparell o el tercet queda partit, sigui com a part d'una unitat de discurs en què les frases s'encavalquen en diferents versos. En la construcció del discurs, l'autor prioritza aquells recursos que faciliten l'ús de la rima, entre els quals destaca la repetició de mots-rima associats semànticament pel contingut principal de les parts i dels capítols. En aquest punt, Llull s'aparta expressament de la preceptiva trobadoresca que limita l'ús dels mots tornats,⁸³ perquè el que li interessa no és el valor estètic que deriva de l'aplicació de les tècniques de versificació, sinó el valor didàctic i funcional que ofereixen els recursos de versificació per transmetre un contingut.

⁸³ Vegeu la regla establerta a les *Leys d'amors*: «E deu hom notar que lacordansa final dalgun bordo e mens ades mot tornat no deu hom tornar en novas rimadas si .xx. bordo no eran el mieg quar adonx lobra serio vicioza per rim tornat ni .i. meteyz bordo si cent verset no eran en lo mieg quas faria vici de bordo tornat» (Gatien-Arnoult 1841-1843: I, 140).

Tant els aparellats com els tercets de la *Medicina de peccat* presenten rima consonàntica. En alguns casos, però, s'observa una certa flexibilitat en aquest sentit.⁸⁴ Com ja s'ha indicat a propòsit de la mètrica, en casos d'aparellats o tercets en què el mot-rima correspon a mots paroxítons i mots oxítons, s'aplica una equivalència sil·làbica en el recompte dels versos, de manera que la rima s'estableix amb la vocal de més a la dreta, indistintament d'on recaigui l'accent del mot: *Agustí – Jeroni – cli* (vv. 1196-1198), *fa – ama* (vv. 1614-1615), *abit – vestit* (vv. 1754-1755), *va – amada* (vv. 1820-1821), *anima – està* (vv. 2223-2224), *ajustá – humana* (vv. 2786-2787), *ha – humana* (vv. 2804-2805), *escampa – lla* (vv. 2820-2821), *aurá – anima* (vv. 2854-2855), *offici – establí* (vv. 3027-3028), *ha – bela* (vv. 3143-3144), *está – aja* (vv. 3339-3340), *dreit / grait* (vv. 3677-3678), *está – aferma* (vv. 3712-3713), *será – assaja* (vv. 4280-4281), *altra – romandrá* (vv. 4353-4354), *dirá – manera* (vv. 4677-4678), *está – persona* (vv. 5265-5266), *está – Maria* (vv. 5494-5497).⁸⁵

També en diversos casos de parelles i tercets amb mots paroxítons o proparoxítons en posició de rima s'aplica aquesta equivalència sil·làbica entre els versos. Aquest fenomen es produeix sobretot en mots acabats en *-ia*, de manera que es compten tres, cinc o set síl·labes fins a la *-i* —segons la mètrica de cada vers— i la rima es fa amb les dues darreres vocals, independentment d'on recaiguin els accents dels mots: *justicia – puria – enemia* (vv. 862-864), *sia – volria – injuria* (vv. 877-879), *misericordia – injuria* (vv. 880-881), *luxuria – desvia* (vv. 1360-1361), *memoria – sia* (vv. 1560-1561), *prudencia – sia* (vv. 1634-1635), *avaricia – volria* (vv. 1738-1739), *avaricia – lia* (vv. 1750-1751), *diligencia – accidia* (vv. 1794-1795), *prudencia – tempransia* (vv. 4099-4100), *pia – justicia* (vv. 4214-4215).

En alguns aparellats que presenten terminació femenina, l'accent es desplaça fins a l'última vocal; es compten vuit síl·labes fins a final absolut de vers i es fa rima només amb la darrera vocal, independentment d'on recaiguin els accents dels mots i de la similitud vocàlica o consonàntica de les terminacions dels mots implicats: *paciencia – ira* (vv. 1834-1835 «A Deus de paciencia, / e com apodera ira»), *forma – demostra* (vv. 2219-2220 «com de materia, forma / e conjuncció demostra»), *persones – plenes* (vv. 2241-2243 «Son, doncs, en Deu .iii. persones, / qui de dignitat son plenes»), *figura –*

⁸⁴ Jordi Rubió també va remarcar aquest tret a propòsit de les rimes de la *Lògica del Gatzell* (Rubió 1985 [1913-1914]: 136-139).

⁸⁵ Jeroni Rosselló va indicar gràficament la diàstole dels mots paroxítons a la seva edició del text (Llull 1859: 424-602).

luxuria (vv. 4408-4409 «per veer bela figura / que·t mova a luxuria»), *meraveyla – belea* (vv. 4412-4413 «e ajes gran meraveyla / com es mogut per belea»), *persona – cumuna* (vv. 4925-4926 «e está ents e persona / e·n tal altea cumuna»), *prudencia – tempransa* (vv. 5753-5754 «e qui i met prudencia, / fortitudo e tempransa»).

Es detecten, encara, alguns casos de rimes masculines no pròpiament consonàntiques, en què l'autor juga amb la proximitat fònica —i cal dir que fins i tot visual— de determinades terminacions. Es troben principalment a les parts IV i V de l'obra, que estan formades per tirades de noves rimades; un cas, però, correspon a un aparellat de la tercera part (*-ic : -it*) i un altre, a un grup format per tres versos de la cinquena part, en què el mot que presenta una terminació diferent es troba entre els altres dos (*-on : -orn : -on*).

Rima	Mots-rima	Versos
-an : -am	<i>gran – reclam</i>	vv. 4995-4996
	<i>estan – reclam</i>	vv. 5224-5225
	<i>deman – n'am</i> ⁸⁶	vv. 5612-5613
	<i>dan – reclam</i>	vv. 5851-5852
-es : -ex	<i>es – segex</i>	vv. 5071-5072
	<i>matex – res</i>	vv. 5345-5346
-it : -ic	<i>faydit – enemic</i>	vv. 1568-1569
-on : -orn	<i>redon – contorn</i>	vv. 2452-2453
	<i>mon – jorn</i>	vv. 2458-2459
	<i>son – sejorn – mon</i>	vv. 4332-4334
	-otz : -ortz	<i>sotz – tortz</i>

En altres casos, en canvi, Lull utilitza mots-rima idèntics; això succeeix, sobretot, quan el contingut principal no es troba al final sinó a l'interior del vers i les rimes funcionen com a rebles que amplifiquen aquest contingut. Els casos més recurrents corresponen a la tercera persona singular del present d'indicatiu del verb *ser*, del qual es detecten deu ocurrencies en aparellats de les parts IV i V (vv. 2283-2284, 4671-4672, 4681-4682, 4889-4890, 4975-4976, 5067-5068, 5093-5094, 5249-5250, 5261-5262, 5267-5268); també es detecta un cas amb la forma *sotz* a la cinquena part (vv. 4999-5000 «per saviea savi sotz; / per volentat amorós sotz», en una enumeració de les dignitats divines); un altre cas correspon a la forma de tercera persona singular del present d'indicatiu del verb *haver*

⁸⁶ Aquest cas correspon a un lloc crític significatiu en la tradició textual de la part *D'oració*; vegeu-ne l'explicació a l'apartat VI.4.2 (pp. 456-460).

amb valor de possessió (vv. 1999-2000, que formen part de la frase següent: «[...] Deu, qui si metex enten / entenen tot so que·n si a, / e de ses raons natur'a / qui li fan axí consirar / en bo obrar e en be far»); en canvi, als vv. 127-128 l'ús de la forma de tercera persona singular del futur del verb *haver* correspon, al primer vers, al verb principal amb valor de possessió i, al segon, al verb auxiliar de la construcció de futur perfet del verb *fer* («Penediment, sel qui us haurá, / après lo mal que fet haurá»). El participi *autreyatz* es repeteix en dos versos d'un mateix tercet (l'últim del capítol proemial de la quarta part de l'obra, IV.I «De mal àngel e bo») i identifica la inclinació positiva de la voluntat del subjecte en relació amb els consells del bon àngel i del dimoni (vv. 1883-1886 «e que·l bon consel e cabal / sia·utreyatz, / e que comens viatz / so que li será autreyatz»). El substantiu femení *virtut* es troba, també, en una parella de versos aparellats, però aquesta repetició està clarament marcada per un joc conceptual de concordança entre els conceptes de *virtut* i *veritat* (vv. 4287-4290 «car falsetat no pot estar / en concordança ab vertut, / car veritat vest la vertut, / e la vertut, la veritat»). Pel que fa al substantiu *Déu*, que a la cinquena part de l'obra es repeteix tres vegades en una mateixa parella d'aparellats, cal indicar que aquesta repetició està marcada pel diferent valor sintàctic que té el mot dins de la frase de relatiu en què es troba, el qual està condicionat per l'aplicació de les espècies de les regles de l'Art: vv. 4857-4858 «Aor, doncs, Deus *de qui es Deu*, / e aor Deu *qui es de Deu*»; vv. 5069-5070 «l'autre es so que Deus es Deu / per so que Deu sia de Deu»; als vv. 5502-5503 els dos rimants es distingeixen pels conceptes d'*home Déu* i *Déu* («Car resplandor qu'ix d'ome Deu / es tant gran, que no la pot Deu / de nul altre cors far exir / tan gran», vv. 5502-5504).

Un fenomen diferent, que va lligat a l'ús de figures de dicció, és el de les rimes equívokes, és a dir, formes homòfones de mots o de seqüències de mots que corresponen a categories gramaticals diferents. Se'n detecten cinc parelles en tercets i vuit en aparellats:

Tercets			
vv. 314-316	<i>fer</i> (v.)	<i>haver</i> (subst. m. s.)	<i>aver</i> (v.)
vv. 332-334	<i>contra ver</i> (adj. m. s.)	<i>escus'aver</i> (v.)	<i>doler</i> (subst. m. s.)
vv. 356-358	<i>nalet</i> (subst. m. s.)	<i>dret</i> (subst. m. s.)	<i>dret</i> (adj. m. s.)
vv. 1026-1028	<i>so</i> (v. <i>ser</i> PI 1a pers.)	<i>perdo</i> (subst. m. s.)	<i>so</i> (v. <i>ser</i> PI 6a pers.)
vv. 1047-1049	<i>ferm</i> (adj. m. s.)	<i>ferm</i> (v. PI 3a pers.)	<i>conferm</i> (v. PS 3a pers.)

Apariats		
vv. 1766-1767	<i>no t'e</i> (adv. + pron. + v. <i>haver</i> PI 1a pers.)	<i>te te</i> (pron. + v. <i>tenir</i> PI 3a pers.)
vv. 1923-1923	<i>som</i> (v. <i>ser</i> PI 1a pers.)	<i>som</i> (subst. m. s.)
vv. 2077-2078	<i>infinitat</i> (subst. f. s.)	<i>infinitat</i> (part. m. s. <i>infinir</i>)
vv. 2079-2080	<i>unitat</i> (subst. f. s.)	<i>unitat</i> (part. m. s. <i>unir</i>)
vv. 3514-3515	<i>enans</i> (adv.)	<i>enans</i> (subst. m. s. 'enantament')
vv. 5089-5090	<i>aver</i> (subst. m. s.)	<i>aver</i> (v.)
vv. 5125-5126	<i>salut</i> (subst. f. s.)	<i>salut</i> (v. <i>saludar</i> PI 1a pers.)
vv. 5466-5467	<i>las</i> (adj. m. s.)	<i>las</i> (adj. substantivat m. pl.)

Llull també utilitza sovint rimes derivatives. Es detecten tres parelles de derivats verbals que formen part de grups de tercets: *jurar – far – perjurar* (vv. 293-296); *m' enamor – amor – senyor* (vv. 633-635); *ferm – ferm – conferm* (vv. 1047-1049). En les rimes derivatives dels avariats, també s'observen derivats verbals com *amor – m' enamor* (vv. 4915-4916), postverbals com *entenimen – enten* (vv. 1997-1998) i *ve – revé* (vv. 1458-1459), i també rimes formades a partir de diferents formes flexives del mateix verb, com *aurás – as* (vv. 4378-4379). Els casos més freqüents, però, són les rimes formades a partir del substantiu que identifica una dignitat divina i el participi masculí que correspon a la forma passiva dels correlatius que descriuen l'activitat interna de les dignitats: *bontat – bonificat* (vv. 5135-5136, 5238-5239, 5244-5245); *eternitat – eternat* (vv. 2081-2082); vegeu, també, les rimes equívokes *infinitat – infinitat* (vv. 2077-2078) i *unitat – unitat* (vv. 2079-2080). També és recurrent la rima derivativa formada per dos substantius, un dels quals correspon a l'agent que desenvolupa l'acció que defineix el primer: *amor – amador* (vv. 2254-2255, 2295-2296, 2305-2306, 3833-3834); a voltes, aquests derivats es troben en versos consecutius que formen part d'apariats diferents: vv. 3001-3004 «al prevere ministrador, / e vol c'ab el li *peccador* / laven e munden lo *peccat* / E per asó es atrobat [...]». També és habitual l'ús de rimes derivatives que formen conceptes contraris: *amic – enemic* (vv. 613-614); *infinít – finít* (vv. 1232-1233); per adjectius: *infinít – finít* (vv. 2450-2451, 2643-2644, 2952-2953); per adverbis: *desús – ensús* (vv. 5664-5665); o per formes verbals: *fa – desfá* (vv. 1382-1383).

De fet, s'observen diversos casos en què els rimants d'un avariats o algunes parelles de rimants de tercets corresponen a termes oposats: *esperital – corporal* (vv. 1576-1577, 1596-1597, 1889-1890, 2700-2701, 3995-3996, 4041-4042, 4093-4094, 5474-5475), *sensuals – racionals* (vv. 3115-3116), *eternal – temporal* (vv. 4901-4902, 4997-4998), *say – lay* (vv. 1181-1182, 5508-5509; també *la – sa* vv. 5101-5102), *senyor – servidor* (vv. 936-937, 1312-1313), *Senyor – peccador* (vv. 1266-1267, 1358-1359, 4244-4245, 5329-5330; també en tercets, *plor – peccador – Senyor* vv. 1199-1201); *plaer – haver –*

doler (vv. 428-430). En casos de repetició de rima entre diferents aparellats consecutius, els contraris es troben al segon vers d'un aparellat i al primer de l'altre: «E veges, doncs, qual te val may, / o·l tocamet de lo *veray*, / o·l tocamet de lo *savay*, / qui del cel caut stay» (vv. 3376-3379).

Les associacions de mots-rima més habituals, però, són les que corresponen a un mateix camp semàntic relacionat amb el contingut de la part en què es troben els mots. A les pregàries de les tres primeres parts de l'obra són habituals les rimes *amor – peccador* (vv. 21-22, 785-786, 962-963, 978-979, 988-989, 998-999, 1496-1497, 1840-1841; també *amor – confessor – peccador* vv. 1074-1076; *amor – peccador – honor* vv. 1128-1130, i als vv. 4741-4742 de la cinquena part) i *dolor – peccador* (vv. 39-40, 57-58, 970-971, 1780-1781; també *dolor – peccador – major* vv. 425-427, *dolor – peccador – amor* vv. 648-650, i als vv. 5464-5465 de la cinquena part). Ja s'ha indicat que en cadascuna d'aquestes parts és recurrent l'ús de la parella de rimants formada pel substantiu que identifica la virtut corresponent al motiu temàtic de la part i el substantiu *perdó*, que identifica la funció de l'aplicació d'aquestes virtuts: *contricció – perdó* (vv. 51-52, 59-60, 73-74, 79-80, 133-134, 187-188, 227-228, 471-472, 541-542, 559-5560, 629-630; també en tercets, vv. 308-310, 341-343, 350-352, 377-379); *confessió – perdó* (vv. 753-754, 854-855, 958-959; també en tercets, vv. 733-735, 903-905, 927-929, 1134-1136, 1202-1204); *satisfacció – perdó* (vv. 1216-1217, 1270-1271, 1308-1309, 1346-1347, 1366-1367). A la quarta part són recurrents els rimants *mal – desleyal* (vv. 3492-3493, 3708-3709, 3898-3899, 4149-4150, 4158-4159, 4170-4171, 4212-4213; també *mal – desleyal – cabal* vv. 1881-1883) i *bo – raó* (vv. 1899-1900, 1917-1918, 1937-1938, 2084-2085, 2420-2421, 2734-2735, 3794-3795, 3806-3807, 4049-4050, 4506-4507; també *raós – bos* vv. 1985-1986). A la cinquena part són força freqüents els rimants formats per dues dignitats divines: *bontat – infinitat* (vv. 4705-4706, 4729-4730, 4747-4748, 4769-4770, 4879-4880), *bontat – eternitat* (vv. 4715-4716, 5033-5034, 5226-5227, 5369-5370, 5769-5764).

També s'observen diversos casos d'associacions de rimes relacionades amb el contingut concret del capítol en què es troben. A més de les parelles *es – res* al capítol IV.II «D'ésser Déus» i *bontat – infinitat* al capítol V.I «D'oració què», assenyalats més amunt, són representatius els exemples següents: el capítol I.X «De vergonya» conté un aparellat amb les rimes *vergonyós – viciós* (vv. 201-202); el capítol II.XXVIII «Dels profetes» s'inicia amb els rimants *Adam – Abraam – clam* (vv. 1140-1142); II.XXVII «D'àngels» s'inicia amb els rimants *fescell – cel – Gabriell* (vv. 1122-1124) i la secció

dedicada a la contemplació del paradís del capítol V.vi «D'oració de temps» repeteix dos d'aquests rimants: *cel– Gabriel – Rafael* (vv. 5429-5431); el capítol IV.xxii «De granea» comença amb els rimants *gran – orifan* (vv. 3968-3969).

Des d'un punt de vista lingüístic, les rimes també permeten observar que la variació entre formes occitanes i formes catalanes és intrínseca a la composició del text i que l'autor recorre a formes lèxiques i morfològiques dels dos sistemes lingüístics — occità i català— en funció del tipus de rima que necessita. Pel que fa al lèxic, es detecten algunes formes nominals occitanes que estan clarament condicionades per la rima: *sol – augol* (vv. 5099-5100, variant gràfica de l'occità *ajol, aujol* 'avi, avantpassat'), *ausor – major* (vv. 2576-2577), *agayt – fayt* (vv. 2388-2389), *respon – jausion* (vv. 4347-4348), *gay – savay* (vv. 1907-1908), *raubit – Sant Esperit* (vv. 5725-5726). També es detecten dues ocurrencies del pronom personal de primera persona *eu* formant aplegat amb *Deu* (vv. 2128-2129, 4921-4922); aquesta és, de fet, la forma que es troba també en posició interior de vers.⁸⁷ Pel que fa a les formes verbals, és general la forma *gasanyar* en posició de rima (vv. 2886, 3205, 4111), però en altres casos s'observen fluctuacions evidents. Per exemple, tant es documenta la forma *ausir* (*sospir – ausir* vv. 83-84,) com la forma *oyr* (*oyr – dir* vv. 1850-1851). Al costat de la forma occitana *far*, que presenta vuitanta-quatre ocurrencies en posició de rima, Lull també utilitza la forma *fer* quan li convé per qüestions de rima (vv. 487-488, 571-572, 747-748, 1356-1357, 3025-3026, 3055-3056, 3087-3088, 3974-3975, 4192-4193, 4629-4630, 5757-5758); els passatges següents mostren tres casos en què les formes *far / fer* es troben en aplegats consecutius:

vv. 2555-2561	vv. 2741-2742	vv. 3306-3315
[...] la granea ni la bontat, vertut, glori'e veritat ab son saber, poder, voler; car no volgra tan gran be <i>fer</i> , com lo ateyn lo seu saber e com lo poder lo pot <i>far</i> . Fora, doncs, Deus de be avar [...]	Encara altre eximpli us en do: que Deus sab que seria bo si fayia rey d'en Berenguer, lo qual rey el no volrá <i>fer</i> si tot son poder lo pot <i>far</i> . E en aysó vul-vos temptar contra prima probació que fem de l'encarnació [...]	E quant lo demoni o ve, ab saviesa sperital, qui en tot bon us pren seyal, car ab el no-s pot concordar lo seu us, qui-sta en mal <i>far</i> , car fas lo be, a-n desplaer; e tempta-t com te pusca <i>fer</i> desirar sabor e-l manjar, per so que-t pusca trastornar de bon us en sel qui es mal.

⁸⁷ Hi ha una única excepció al v. 2635 de la quarta part, corresponent a un exemple de temptació del dimoni contra l'encarnació, en què el jo retòric que articula el discurs com a autor-mestre es presenta com a subjecte de l'exemple: «Ara vejatz com diu falsetat / contra lo divinal poder, / e saviea e voler; / car io, qui so home creat / de no-res, ay l'unir amat, / e aquel uniment enten, / e d'el pusc aver menbrament» (vv. 2632-2638).

En canvi, en les formes de participi d'aquest verb l'autor només utilitza, en posició de rima, la forma «fet» (vv. 139, 702, 1424, 2848) i en les formes del substantiu postverbal, només la forma «fayt» (vv. 2388-2389). També s'observa certa variació en l'ús de la primera persona singular del present d'indicatiu del verb *haver*: la forma preferent és *ay* (*ay – faray – play* vv. 739-741; *ay – veuray – may* vv. 1190-1192; *ay – savay* vv. 2730-2731), però es documenta un cas de *e* («Cors, que faray, pus qu'eu no t'e, / car luxuria tot te te?» vv. 1766-1767). Altres dobles operatius en posició de rima segons les necessitats que imposa l'altre vers de l'apariat són les formes *mais / mes* corresponents a l'adverbi quantitatiu: «de bona custuma molt *mais / que de mala. E lo savais*» (vv. 4085-4086), «Asó metex del sperit / del home, qui está de tres, / segons qu'entendre potz adés / en saviea, on son tres, / entenent, entendre, entés, / e no cal que n'i aja *mes*» (vv. 2226-2231), «Can pens lo loc que-n infern es, / del qual hom no yxirá *mes*» (vv. 5588-5589). En el cas de les formes *jamay / jamés* també s'observa un ús preferent per la segona (*confés – yamés – res* vv. 680-682; *res – jamés* vv. 1002-1003; *mes – jamés* vv. 3788-3789; *es – jamés* vv. 4979-4980 i 5353-5354); l'únic testimoni de la forma *jamay* en posició de rima està condicionada pels mots-rima del tercet: «per que-m partray / de vos e per *jamay / en* vostr'amistat no seray (vv. 374-376).

Pel que fa a la morfologia, es pot detectar un ús preferent per la terminació occitana *-ay* de primera persona singular de futur: *auray – grayray* (vv. 1450-1451), *faray* (vv. 739-741 *ay – faray – play* i vv. 1644-1645 *faray – may*), *mostraray* (2391), *partray* i *seray* (vv. 374-376), *pujaray* (vv. 1788-1789 *pujaray – say*), *veuray* (vv. 1190-1192 *ay – veuray – may* i vv. 5391-5392 *veuray – estay*); la terminació *-é* només es troba al futur fort de *morir* (vv. 5446-5447 *morré - mercé*). També és general l'ús de les terminacions *-etz* i *-atz* de segona persona plural del present d'indicatiu i de subjuntiu, d'imperatiu i de futur. En canvi, s'observa més fluctuació pel que fa a la morfologia nominal.

El cas més representatiu és el de les formes *peccador* (quaranta ocurrencies) i *peccadors* (dues ocurrencies): per al valor singular, l'autor tendeix a utilitzar la forma *peccador*, tant si es tracta de nominatiu com d'acusatiu o cas oblic; només es detecta un cas en què la forma *peccadors* correspon al cas de nominatiu singular occità («e de tot so que l'ay fayt tort, / que-n aja contricció fort, / ab sospirs, lagremes e plors, / clamant mercé com *peccadors / qui de mantz deus s'es fait servent, / amant, mays qu'el, aur e parent*» vv. 1222-1227). En canvi, per al valor plural, tendeix a utilitzar la forma de flexió occitana: la forma de nominatiu plural *peccador* o *li peccador* es troba en vuit ocasions (vv. 40, 58, 715, 2926, 3002, 3840, 4363, 5464) i la forma de cas oblic plural *peccadors*

una sola vegada («de vos, dona de peccadors» v. 976); només en dos casos, condicionat per la rima del primer vers de l'apariat, l'autor aplica la flexió de nominatiu en formes de plural que presenten cas oblic («en la mercé del creador, / mayre de just e peccador» vv. 1350-1351; «e mostrar que el es senyor / de tuit li just e-l peccador» vv. 1358-1359).

S'observen diversos casos en posició de rima en què l'autor aplica correctament la flexió sigmàtica occitana en les formes de plural de substantius i adjectius: *juglar* («de nula res, o aus cantar / li clerge, ausel e *li juglar*» vv. 3214-3215); *malvat* («que li fahien *li malvat* / qui son per ell tant fort honrat» vv. 69-70); *salvat* («Jhesús resplan ab sa clardat / trastot lo cel e li salvat» vv. 5498-5499, «Paraís es loc assignat / on estaran *tuit li salvat*» 5569-5570); *mort* («e-l viu no son tant com *li mort*, / ni negú no es en est port» vv. 1909-1910); *amador* («que a penes a nuyl servidor, / car quax totz se fan *amador*» vv. 3772-3773); *flor* («Can par l'estela en l'albor / e s'apareylon *tuit li flor*, / que-l sol montplic lur color» vv. 1068-1070; cf. vv. 1464 i 3255); *plor* («A dolor, d'on venon *li plor* / qui plaen a Nostre Seyor!» vv. 71-72; «seran en el suspir e *plor*, / e s'acusará peccador» vv. 131-132); *sospir* («lo cor e-ls uylls e *li sospir*; / car li plor me faran ausir» vv. 83-84; «e tant gran, que-n git *mant sospir* / e que-m ublic a Deu servir» vv. 193-194, «que *mant sospir* / de son cor fas'exir / tant, que quant venrá al fenir» vv. 395-397, «ab contricció e *sospir* / e ab plorar e penedir» vv. 581-582); *uyl* («e lo contrari fa ergul. / Per que deuen plorar *mei uyl*» vv. 1778-1779). Vegeu, però, els casos següents: «dic mos peccatz, / qui son *moltz e malvatz*. / E si tot so desvergoniatz» (vv. 921-923); «si contricció no-m secor / ab mant suspir e ab mant plor» (vv. 481-482), «e qui no ama erguyllós, / e vas vos es tant temerós, / con si tot fos sospirs e plors» (vv. 1065-1067), «que-n aja en mon cor dolor, / qui do sospirs e als uyls, plor» (vv. 1410-1411); «qui les salut / d'on *tuyt son reemutz*, / dix a la dona de virtutz» (vv. 1125-1127).

Altres casos de formes de flexió sigmàtica en els substantius, adjectius i participis nominatius en posició de rima estan clarament condicionats pel mot-rima de l'apariat (o pels mots-rima del tercet) i la flexió no sempre s'hi aplica correctament: *amors* («per so que fuja *mal'amors*, / qui procura plors e dolors» vv. 29-30); *bos* («e en si ha moltes raós / per que está *complit e bos*» vv. 1985-1986); *deitatz* («e de les altres dignitatz / que estan *de le deitatz*» vv. 4869-4870); *dretz* («e privarás si no-t sotmetz / a contricció e *a dretz*» vv. 569-570; «E car vos tant home movetz / a far lo mal, per so *es dretz*» vv. 585-586; «E en .iii. vetz / serem vostres *per dretz* / si-ns perdonatz nostres naletz» vv. 948-950; «no-l n'i potz trer si Deus no y metz; / e del entrar Deus, no es *dretz*» vv. 3246-3247); *malvatz* («Encara-t farà mantz baratz, / si no-t gardas, *lo fals malvatz*» vv. 4190-4192); *mortz* (E

si ells fortz / estegren *a la mortz*, / on venseron colpes e tortz vv. 1184-1186); *pietatz* («E vos, poder, pus tant vos datz / a mercé e *a pietatz*» vv. 757-758; «de totz quant peccatz ay obratz; / e prenga-us de mi *pietatz*» vv. 1162-1163); *tresors* («per l'anima e per lo cors, / e tu guanyes tan gran tresors» vv. 3182-3183); *valors* («de vos, dona de peccadors, / qui estats alta en valors» vv. 976-977; «a cels qui estan servidors / de la reyna de valors, / per so que·n esper tal secors», vv. 1080-1082; «E qui es rey d'enperadors? / E qui es senyor de valors?» vv. 5341-5342; «d'ipocrisia, ni los plors; / car lo pregar no a valors», vv. 5831-5832); *voluntatz* («qui·ns ha creats, / de tots mos greus peccatz. / E sia *a sa volentatz*» vv. 636-638; «d'uy mays mandatz / so que us venga en gratz, / que·n vos honrar ay *volentatz*» vv. 742-744, «de sos fallimentz e peccatz, / que ha fetz *ab sa volentatz*» vv. 787-788). En alguns casos els dos mots-rima de l'apariat presenten la forma sigmàtica: *decebutz – creutz* («E enaxí es decebutz / per l'enemic, e·stá cautz» vv. 3997-3998); *sortz* («qui viva tant, com serà morts. / E si no es Deus, es la sortz» 1911-1912). Malgrat que, en general, es detecta la forma *Deus* per al vocatiu i nominatiu singular, en posició de rima, només apareix la forma *Deu*, independentment que es tracti de cas oblic o de nominatiu, ja que en aquests darrers casos sol estar condicionat pel mot-rima de l'apariat: *Deu – eu* vv. 2128-2129 i vv. 4921-4922; *Deu – Deu* vv. 2246-2247, 4857-4858, 5069-5070 i 5502-5507; *Deu – greu* vv. 2611-2612 i 5277-5278, *leu – Deu* vv. 4476-4477; *Deu – seu* vv. 2398-2399.

Aquestes dades, que no pretenen ser exhaustives, són una mostra representativa de l'ús de les formes lèxiques i morfològiques pròpies de l'occità que Llull emprà en posició de rima i també de la variació que es produeix entre formes d'aquest sistema i formes catalanes. Es pot observar que, malgrat que la base lingüística principal del text és fonamentalment catalana, l'autor fa un ús conscient de les formes occitanes; sovint, però, trenca la coherència lingüística en l'ús de determinades formes i recorre a doblats lèxics occitans i catalans per tal de facilitar l'ús de la rima, o bé aplica amb certa laxitud el sistema morfològic de l'occità, generalment també per facilitar l'ús de la rima. Això no vol dir, però, que l'autor no tingui un domini suficient del sistema lingüístic de referència; molts dels exemples presentats en aquest capítol mostren tot el contrari, que Llull coneix prou bé la llengua per excel·lència de la poesia. Si en fa un ús versàtil és perquè prioritza les qüestions d'efectivitat comunicativa que li ofereix la forma versificada i rimada i, consegüentment, supedita l'ús de la llengua occitana com a canal lingüístic preferent de la poesia a la llicències condicionades per la facilitat de rima o per la comprensibilitat del discurs. Tal i com succeeix amb les llicències que utilitza l'autor

en l'ús dels esquemes estròfics i mètrics i en l'ús de la rima, per tant, la preferència general pel contingut per sobre de la forma i pel valor didàctic dels recursos de versificació explica, també, les diverses llicències de caràcter lingüístic que adopta Llull en la construcció del discurs.

Cal tenir en compte que aquests trets són comuns a totes les obres versificades i rimades de Ramon Llull, tant les que tenen un caràcter més tècnic i una funció didàctica clara (*Lògica del Gatzell, Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa, Aplicació de l'Art general, Dictat de Ramon, Lo pecat d'Adam*) com les que tenen un caràcter més literari. És cert que l'ús de recursos expressius propis de la literatura per articular un discurs de tipus narratiu en obres versificades com el *Desconhort de nostra Dona*, el *Desconhort de Ramon* o el *Cant de Ramon*, o bé per condensar el contingut espiritual en unitats estròfiques breus que formen pregàries en les *Hores de nostra dona santa Maria*, en els *Cent noms de Déu*, en els capítols de les tres primeres parts de la *Medicina de pecat* i en bona part de les seccions internes dels capítols de la part *D'oració*, condiciona un major ús de formes lingüístiques occitanes; aquest fenomen, de fet, també es detecta en la cerca del model de llengua adequat per a l'expressió espiritual del *jo* al *Llibre de contemplació en Déu*, especialment a la primera redacció catalana del text (Badia, Santanach & Soler 2010: 68-72; Llull 2015: xlvi-lvi). Ara bé, no es pot oblidar que també les obres en vers més didàctiques presenten formes que remetent al sistema lingüístic de la poesia trobadoresca: les *Regles*, per exemple, s'obren amb un hemistiqui que presenta una expressió pròpia del lèxic trobadoresc però que l'autor vincula a l'exposició rimada dels mecanismes de l'Art («Deus ab joy xant»);⁸⁸ d'altra banda, diversos exemples aportats de la quarta part de la *Medicina de pecat*, que és la que presenta un discurs més expositiu i doctrinal respecte de les altres parts del tractat, també mostren que l'ús de formes occitanes està lligat a l'ús de la forma versificada. Com han observat Riquer (1964: 336-338) i Badia, Santanach & Soler (2010: 77-78), no és tant una qüestió de no poder-se alliberar del jou lingüístic trobadoresc, com el resultat d'una tria conscient de l'autor, que es basa en l'associació entre forma versificada i llengua i que està relacionada amb la facilitat de difusió dels textos que aquesta associació permet, però que també està clarament marcada per un distanciament evident respecte dels objectius estètics de perfecció lingüística i formal de l'escola trobadoresca.

⁸⁸ Llull 1932a: 291, v. 1.

La necessitat de transmetre uns continguts doctrinals concrets i de fer-los assequibles al nombre més ampli possible de lectors i receptors és el motor que impulsa l'autor a assajar sempre noves fórmules i a establir un diàleg constant amb la tradició, tant pel que fa a qüestions lingüístiques i estilístiques com formals i de contingut (Badia, Santanach & Soler 2012: 36). Tot allò que Llull adopta de la tradició és transformat d'acord amb els objectius generals del seu programa i amb els objectius específics de cada text; en el cas de la *Medicina de peccat*, doncs, la tria de la forma versificada i dels usos lingüístics i estilístics està condicionada per una adaptació dels recursos associats a la poesia d'acord amb el format doctrinal d'electuari moral i amb la funció didàctica i pràctica del tractat: guiar els lectors en l'exercici de la primera intenció a través d'una estructura compartimentada que permet facilitar la memorització del contingut doctrinal, però que, al mateix temps, forma un recorregut gradual que permet de seguir els exercicis espirituals per fases, començant amb la pregària penitencial, continuant amb l'examen moral contra la mala temptació i acabant amb l'oració contemplativa.

IV. LA MEDICINA DE PECAT EN LA PRODUCCIÓ LUL·LIANA

1. LES OBRES EN VERS DE RAMON LLULL

La *Medicina de peccat* ha estat principalment estudiada en el marc del corpus de producció versificada i rimada de Ramon Llull. Es tracta d'un corpus format per textos de naturalesa molt diversa, el denominador comú dels quals és l'ús del vers i de la rima. Des del punt de vista terminològic, hom s'hi ha referit principalment a partir dels termes «obres en vers» i «obres rimades», d'acord amb el tret formal distintiu del conjunt;¹ també és habitual, però, referir-s'hi amb el terme «poesia», encara que aquest concepte sovint va associat a una valoració estètica dels textos que no es considera aplicable a totes les obres del conjunt i que pot funcionar, també, per a obres no versificades.² La delimitació del nombre d'obres del corpus varia segons els estudis, depenent de si només es compten els textos lul·lians escrits en vers i compostos com a obres autònomes o si també s'hi compten les unitats rimades que es troben integrades en obres majors; tenint en compte tant unes peces com les altres, el corpus consta de disset títols: dotze obres versificades, dues peces incloses al *Romanç d'Evast e Blaqueria*, una obra composta a partir d'unitats rimades no sotmeses a una mètrica estricta (els *Cent noms de Déu*) i dues unitats de proverbis rimats que formen part d'obres didàctiques en prosa (els diversos proverbis rimats integrats en l'*Arbre exemplifical* de l'*Arbre de ciència* i el recull de proverbis de la *Retòrica nova*).

La taula següent recull els disset textos de la producció lul·liana que són escrits en vers o que estan formats per diferents unitats rimades. Els títols estan ordenats cronològicament, d'acord amb les datacions atestades als colofons dels textos i d'acord amb les aportacions més recents de la crítica en els casos en què manca aquesta referència explícita; els interrogants assenyalen els dubtes que encara presenten algunes hipòtesis de datació. La numeració en xifres romanes que agrupa diversos títols correspon a les quatre etapes de la producció lul·liana en què s'organitza el catàleg d'Anthony Bonner usat a la Lull DB: la primera identifica la producció anterior a la revelació de l'Art (1271-1273);

¹ Vegeu les edicions de Rosselló (Llull 1859) i de Galmés (Llull 1936 i 1938) i les referències al corpus que es troben en els següents estudis: Rubió i Lluch 1911: 15-18; Carreras i Artau 1939-1943: I, 327-330; Joseph-Sébastien Pons 1937; Riquer 1964: 326-336; Rubió i Balaguer 1984-1986 [1949]: I, 98-99, i 1985 [1957]: 271-279; Badia, Santanach & Soler 2013: 466-476.

² Vegeu els títols de les edicions de Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1925 [1928]) i de Josep Romeu i Figueras (Llull 1957: 1273-1348; Llull 1958 i 1988). Per a la relació del terme «poesia» amb la valoració estètica de les obres lul·lianes, vegeu Rubió i Balaguer 1984-1986 [1949]: I, 98-99, Sari 2011-2012: 106-107, Fernández Clot en premsa; vegeu, també, l'apartat IV.1.1 d'aquest treball (pp. 160-162).

la segona correspon a l'anomenada fase quaternària de l'Art (1274-1289), articulada entorn de dues formulacions del sistema, l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem* (1274) i l'*Art demonstrativa* (1283); la tercera fa referència a la fase ternària de l'Art (1290-1308), que culmina amb l'última formulació del sistema, l'*Ars generalis ultima*; i la quarta correspon a l'etapa posterior a aquesta darrera formulació de l'Art (1309-1315).

I	1.	<i>Lògica del Gatzell</i>	1271-1272
II	2.	<i>A vós, dona verge santa Maria (Blaquerna, cap. 76)</i>	1276-1283
	3.	<i>Sényer ver Déus, rei gloriós (Blaquerna, cap. 115)</i>	1276-1283
	4.	<i>Regles introductòries a la pràctica de l'Art demonstrativa</i>	1283-1285
	5.	<i>Hores de nostra dona santa Maria</i>	1292?
III	6.	<i>Cent noms de Déu</i>	1292?/1294?
	7.	<i>Desconhort de nostra Dona</i>	1294
	8.	<i>Lo pecat d'Adam</i>	1294
	9.	<i>Desconhort</i>	1295
	10.	<i>Parts rimades de l'Arbre exemplifical (Arbre de ciència)</i>	1295-1296
	11.	<i>Dictat de Ramon</i>	1299
	12.	<i>Cant de Ramon</i>	1300
	13.	<i>Medicina de pecat</i>	1300
	14.	<i>Aplicació de l'Art general</i>	1301
	15.	<i>Proverbis de la Retòrica nova</i>	1301
IV	16.	<i>Proverbis d'ensenyament</i>	1309?
	17.	<i>Del concili</i>	1311

Les dades relatives a la transmissió d'aquests textos permeten observar que l'agrupament de les obres en vers i, per tant, la lectura conjunta d'aquestes peces, és fruit d'una tendència que es manifesta ja al segle XIV, però que no es documenta en els manuscrits de primera generació que clarament es poden relacionar amb Ramon Llull. Entre els manuscrits copiats per Guillem Pagès que actualment es conserven, s'hi compten quatre còpies d'obres en vers: una de les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demonstrativa* (Magúncia, Martinus-Bibliothek, ms. 220h, ff. 54v-55r), una de *Lo pecat d'Adam* (Palma, Biblioteca Pública, ms. 1103, ff. 75r-76r), una de la cinquena part de la *Medicina de pecat* (ms. M, ff. 15r-24r) i una de l'*Aplicació de l'Art general* (Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/38).³ Excepte en el darrer cas, en què l'obra en vers és l'únic text copiat al manuscrit —un còdex en octau—, aquestes obres estan copiades després d'un text en prosa, en una posició clarament secundària (Soler 2006a: 231 i 234): la primera es troba després de la versió catalana de l'*Art demonstrativa* (ca. 1283); la

³ Per a la descripció d'aquests manuscrits, vegeu Soler 2006a i 2010: 186-188.

segona després de la versió catalana de la *Taula general*, una obra artística començada el setembre de 1293 a Tunis i acabada el gener de 1294 a Nàpols; i la còpia independent de la part *D'oració* es troba després del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*, acabada el juliol de 1300 com la *Medicina de peccat*.⁴ El mateix succeeix en un manuscrit de primera generació de factura cortès produït probablement durant l'estada de Llull a Mallorca entre 1300 i 1301: la primera part de l'actual ms. F-129 del Col·legi de la Sapiència de Palma.⁵ En aquest còdex encapçalat per una sumptuosa miniatura, la còpia del *Cant de Ramon* es troba després de la versió catalana de l'*Arbre de filosofia d'amor*, també en una posició secundària respecte del text en prosa.

El primer testimoni documentat de la còpia conjunta de diverses obres en vers és el ms. Ottob. lat. 845 de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, un manuscrit de la primera meitat del segle XIV que conté els *Cent noms de Déu*, el *Desconhort de nostra Dona* i el *Desconhort de Ramon* i que plausiblement cal situar entre els manuscrits de primera generació, encara que no presenta indicis que permetin relacionar-lo directament o indirectament amb Llull.⁶ Altres còdexs medievals que presenten reculls significatius d'obres en vers són els següents: el manuscrit del segle XIV encapçalat per les apòcrifes *Hores de santa Maria* i compost per les *Hores de nostra dona santa Maria*, el *Desconhort de nostra Dona*, l'opuscle *D'oració*, el *Desconhort*, les rúbriques dels *Cent noms de Déu* i un fragment del *Concili* (Bibliotheca Apostolica Vaticana, ms. Ottob. lat. 542);⁷ el plec solt de finals del XIV que conté dues còpies del *Cant de Ramon*, una del capítol «De trinitat» i una de l'inici de la *Medicina de peccat* (Dublin, University College, Archives, ms. B 100, part II);⁸ el manuscrit miscel·lani del segle XV que conté, entre d'altres obres doctrinals i devocionals en prosa, una còpia de l'opuscle *D'oració*, de les *Hores de nostra dona santa Maria*, del *Desconhort de nostra Dona*, del *Desconhort de Ramon*, les rúbriques dels *Cent noms de Déu*, el *Cant de Ramon*, el *Concili*, *Lo peccat d'Adam* i el *Dictat de Ramon* (Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/71);⁹ i, especialment, el manuscrit de la segona meitat del segle XIV compost íntegrament per obres en vers de

⁴ En aquests dos darrers casos, els textos en vers i els textos en prosa no presenten cap tipus de connexió temàtica, només comparteixen la proximitat cronològica de composició.

⁵ Per a una descripció completa d'aquest còdex, vegeu Soler 2006b i la introducció de Soler a Llull 2014b: I, 15-35; per a la datació del volum, vegeu també Badia, Santanach & Soler 2012: 32-33.

⁶ Per a la classificació d'aquest testimoni entre els manuscrits de primera generació, vegeu Soler 2010: 198; vegeu, també, la descripció de Sari a Llull 2012: 107-108.

⁷ Vegeu-ne la descripció a l'apartat V.2.1.5 d'aquest treball (ms. *N*).

⁸ Vegeu-ne la descripció a l'apartat V.2.1.2 del treball (ms. *D*).

⁹ Vegeu-ne la descripció a l'apartat V.2.1.6 del treball (ms. *I*).

Llull i encapçalat per la còpia del text complet de la *Medicina de peccat* (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017).¹⁰

També en diversos manuscrits moderns es troben agrupacions d'obres lul·lianes en vers; destaca principalment el volum de finals del segle XVI o principis del XVII format íntegrament per textos rimats (Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. Aguiló, 110),¹¹ però també són remarcables casos com el de la còpia conjunta del *Desconhort*, el *Cant de Ramon*, el *Dictat de Ramon* i *Del concili* en un manuscrit miscel·lani del segle XVII (Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10591) i el de la còpia de les versions catalana i llatina del *Cant de Ramon*, el *Dictat de Ramon* i *Lo peccat d'Adam* en un manuscrit miscel·lani del segle XVIII (Palma, Biblioteca Vivot, ms. 4).¹²

A partir del segle XVIII, alguns catàlegs que indexen les obres lul·lianes a partir de diverses seccions temàtiques inclouen una secció específica dedicada a les obres en vers. El catàleg de Juan de San Antonio inclòs al tercer volum de la *Biblioteca Universa Franciscana* (San Antonio 1733: 35-53) conté una secció titulada «Poetica, et ad varias scientias attinentia» que constitueix el primer índex d'obres en vers de Ramon Llull (pp. 50-51), el qual està format a partir de l'agrupació de referències procedents de diferents catàlegs i inventaris anteriors.¹³ S'hi registren obres autèntiques (*Aplicació de l'Art general*, *Lògica del Gatzell*, *D'oració*, *Del concili*, *Cant de Ramon*, *Hores de nostra dona santa Maria*, *Desconhort de nostra Dona*, *Dictat de Ramon*, *Medicina de peccat*, *Cent noms de Déu* i *Lo peccat d'Adam*, el qual apareix identificat a partir de dues referències diferents) i també obres apòcrifes ([MP I.7] *Cantilena*) o espúries ([FD II.21] *Liber de confessione cathalane in rythmis*), però hi manquen textos representatius com el *Desconhort de Ramon*, que forma part de la llista «Libri spirituales, et contemplationis» (núm. [410] i [422] de l'edició del catàleg a la Llull DB); el catàleg també presenta algunes referències d'atribució dubtosa, que més que una obra semblen identificar manuscrits concrets: es tracta del títol «Cantica et rythmi», del «Liber hymnorum» —que probablement identifica les *Hores* com indica la Llull DB, però que també es pot posar en relació amb la referència que identifica el ms. *N* a l'inventari de manuscrits que l'any

¹⁰ Vegeu-ne la descripció a l'apartat V.2.1.1 del treball (ms. *B*).

¹¹ Vegeu la descripció d'aquest manuscrit a l'apartat V.2.1.7 del treball (ms. *L*).

¹² Vegeu les fitxes d'aquests dos manuscrits a la Llull DB; per al primer, vegeu-ne, també, la descripció a Perarnau 1982-1986: I, 160-168.

¹³ El catàleg es pot consultar a la Llull DB: Inventari – Catàleg: BUF – Juan de San Antonio – 1733, núm. 470-486, accés a través de l'enllaç <<http://orbita.bib.ub.edu/llull/cat1.asp?BUF>>; la llista de la Llull DB identifica les referències del catàleg de San Antonio amb els títols normalitzats del catàleg d'obres lul·lianes Bo – Llull DB.

1591 van ser enviats des de Mallorca a la comissió de cardenals encarregada d'estudiar la doctrina lul·liana (Pérez Martínez 1960: 340)— i, per últim, del títol «Volumen metricum», que segurament fa referència a una còpia parcial de la *Medicina de peccat*, com s'ha indicat a l'apartat II.2.1 d'aquest treball (pp. 38-39).

És, sobretot, a partir de la Renaixença i de l'interès creixent per la faceta de Ramon Llull com a escriptor i pare de la literatura catalana, que les obres lul·lianes en vers tendeixen a ser catalogades i estudiades com un conjunt. El cas més representatiu és el de l'edició de les *Obras rimadas de Ramon Llull* de Jeroni Rosselló, publicada l'any 1859; Rosselló estableix un corpus de disset textos: els quinze que edita al volum i els dos títols la referència dels quals només coneix a partir dels catàlegs: la *Lògica del Gatzell* i les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*; respecte del corpus complet d'obres lul·lianes en vers, només hi manquen les tres unitats de proverbis rimats, però, en canvi, s'hi inclouen tres obres apòcrifes: [FD II.17] *A vós, Déus gloriós*, [MP I.7] *Cantilena* i [FD II.18] *Lo conqueriment de Mallorca*.¹⁴ En estudis posteriors, el corpus d'obres lul·lianes autèntiques en vers es va anar definint amb l'exclusió de les tres obres apòcrifes publicades per Rosselló i amb l'addició dels *Proverbis d'ensenyament*, els quals havia donat a conèixer el romanista Alfred Morel-Fatio en una edició del text publicada a la revista *Romania* (1882). Són significatives, en aquest sentit, les seccions dedicades al corpus d'obres en vers del catàleg d'obres lul·lianes integrat en l'entrada sobre Ramon Llull dins del volum XXIX de la *Historie littéraire de la France* (Littré & Hauréau 1885: 363-370) i del catàleg d'obres lul·lianes en llengua vulgar definit per Antoni Rubió i Lluch (1911: 15-18), d'una banda, i les edicions d'aquest corpus a l'antologia *Poesies de Ramon Llull* a cura de Ramon d'Alòs-Moner dins la col·lecció «Els Nostres Clàssics» (Llull 1928 [1925]) i als dos volums dels *Rims* a cura de Salvador Galmés dins les *Obres originals de Ramon Llull* (Llull 1936 i 1938 [ORL XIX-XX]), de l'altra.¹⁵

Els estudis bibliogràfics sobre poesia medieval de Massó i Torrents (1913-1914 i 1932) i els estudis de Jordi Rubió i Balaguer (1984-1986 [1949]: I, 98-99, i 1985 [1957]: 271-279) i de Martí de Riquer a la *Història de la literatura catalana* (1964: 326-336), juntament amb l'edició del corpus de poesia lul·liana dins de les *Obres essencials* (Llull

¹⁴ Vegeu la descripció de l'edició a l'apartat V.3.1 d'aquest treball.

¹⁵ D'Alòs-Moner, a la reedició de les *Poesies* de 1928, va incloure els *Proverbis d'ensenyament* i els *Proverbis de la Retòrica Nova* en l'inventari d'obres lul·lianes en vers, encara que la seva antologia no conté cap fragment d'aquests textos. Galmés, d'altra banda, va editar aquests dos textos com un únic conjunt dins del volum XIV de les ORL dedicat als proverbis lul·lians (Llull 1928: 371-389); vegeu, també, Llull 1957: 1281 i Llull 1958: 39 [1988: 24].

1957: 1273-1281) i en els volums independents de *Poesies* de Ramon Llull a cura de Josep Romeu i Figueras (Llull 1958 i 1988), van ser fonamentals per acabar de definir la constitució d'aquest corpus d'obres lul·lianes format tant per textos versificats com per unitats rimades integrades en conjunts més grans.¹⁶ Cal veure, doncs, quins són els principals criteris de definició i de classificació d'aquest corpus en els estudis lul·lians, quina posició hi ocupa la *Medicina de peccat* i quin tractament ha tingut aquesta obra en el marc d'aquest conjunt.

1.1. Criteris de classificació del corpus d'obres en vers

Des de finals del segle XIX, el procés de definició del corpus de producció rimada de Ramon Llull ha anat principalment lligat a la recuperació de l'obra catalana de l'autor i a la reivindicació del valor literari dels textos lul·lians; dues operacions que, com a conseqüència de la projecció d'esquemes interpretatius de la història nacional que tenen un ascendent clarament romàntic i idealista, situen Llull als inicis de la tradició literària autòctona, però que tendeixen a desvirtuar el sentit instrumental dels recursos d'expressió literària en relació amb el conjunt de la producció lul·liana (Rubió i Balaguer 1985 [1957]: 248-250; Badia, Santanach & Soler 2009a: 73-75). Fruit d'aquesta relació, doncs, les principals descripcions de conjunt de les obres lul·lianes en vers fetes durant la primera meitat del segle XX han estat condicionades per un criteri de valoració estètica dels textos que parteix de les línies de la crítica literària idealista formulades sobretot per Karl Vossler i introduïdes a casa nostra per Manuel de Montoliu i Carles Riba entre 1910 i 1940 (Medina 1989).

Aquesta valoració estètica de les obres literàries —i especialment de la poesia— es fonamenta en una lectura del fenomen poètic com una forma d'expressió que se situa en l'esfera de la relació íntima de l'esperit del jo amb l'absolut i que, gràcies al geni creatiu del poeta, allibera la paraula dels automatismes del llenguatge natural (Montoliu 1921: 134-136 i 142-143). En el cas de Llull, s'ha tendit a considerar que aquesta relació entre l'expressió suggestiva del jo i la seva relació amb la naturalesa es trasllada

¹⁶ Romeu i Figueras va ser el primer a incloure els proverbis rimats de l'*Arbre exemplifical* en l'inventari d'obres lul·lianes en vers de la seva edició de les *Poesies* de 1958. La seva proposta ha estat seguida per Sari 2011-2012 i Fernández Clot en premsa, però és habitual que tant aquestes unitats com els altres reculls de proverbis rimats siguin estudiats en el marc de les formes proverbials; vegeu Badia, Santanach & Soler 2013: 395-403 i 466-476; Tous 2011, 2015, 2016a, 2016b i en premsa.

principalment en l'expressió de l'amor a Déu i a la Verge i en la confessió de l'experiència personal en relació amb el projecte missioner de l'autor; el valor literari dels textos, doncs, sol estar associat a les obres místiques i autobiogràfiques i, en canvi, sol estar dissociat de les obres que tenen un enfocament més doctrinal i didàctic.¹⁷ De fet, a partir d'aquest criteri de valoració estètica, la crítica va establir una distinció entre els conceptes de «poesia» i «obra rimada» en la producció lul·liana. Les observacions de Ramon d'Alòs-Moner al final de la seva introducció al volum de *Poesies* de Ramon Llull mostren clarament aquesta distinció (Llull 1928 [1925]: 13):

No tot allò que En Llull escrigué en rima és poesia, ni les seves obres rimades — salvant casos esporàdics— són les més interessants en aquest aspecte. Ramon Llull poeta, en lloc (*sic*) no es manifesta tant com en molts dels seus tractats escrits en prosa, entre altres el magne *Llibre de Contemplació* i la novel·la *Blaquerna*, que conté aquell breuari místic que es diu *Llibre d'amic e amat*.

L'interès per la suggestió poètica de l'obra lul·liana en prosa, i especialment del *Llibre d'amic e amat*, es fa palès en pràcticament tots els estudis literaris del segle XX dedicats a la qüestió de Ramon Llull i la poesia.¹⁸ Seguint els criteris de la crítica idealista, Manuel de Montoliu, per exemple, va definir aquesta poesia suggestiva lul·liana que «està escampada per tots els seus llibres, siguin del gènere que siguin» com una «poesia de concepció i d'imaginació», que «té la seva arrel en la imaginació que en l'escriptor genial posseeix la facultat de crear un món de pensament o de somni amb una estructura original», i com «l'ànima de les imatges de què es val l'autor per expressar el seu pensament» (Montoliu 1935: 7).

En canvi, l'obra rimada s'explica com un vehicle expressiu que ofereix recursos útils per difondre de manera eficaç les idees: per exemple, ús mnemotècnic del vers en obres didàctiques i morals, ús de tonalitats conegudes, ús de diverses formes mètriques i ús de la suggestió poètica de les imatges.¹⁹ Dins d'aquest corpus, doncs, s'aplica la mateixa distinció estètica entre obres d'expressió personal que responen a la idea de

¹⁷ Vegeu les descripcions de la poesia lul·liana de Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]: 7-13 i Llull 1936: vii-xxi) i de Josep Romeu i Figueras (Llull 1957: 1273-1281 i Llull 1958: 16-41 [1988: 9-23]).

¹⁸ Vegeu Rubió i Lluch 1934; Bertini 1934; Capdevila 1935; Montoliu 1935 i 1958; Mele 1935; D'Alòs-Moner a Llull 1936: vii-xxi; Pons 1937; Sugranyes de Franch 1942; Rubió i Balaguer 1984-1986 [1949]: I, 98; Riquer 1964: 326; Romeu i Figueras a Llull 1957: 1273 i Llull 1958: 16-18 [1988: 9-11]; Armand Llinarès a Lulle 1998: 7-9.

¹⁹ Vegeu les introduccions de Ramon d'Alòs-Moner a Llull 1928 [1925]: 8-9, Llull 1932b: 139 i Llull 1936: xiii-xvi, de Mele 1935: 6-7, de Romeu i Figueras a Llull 1957: 1273-1274 i Llull 1958: 16-19 [1988: 9-10], i els estudis de Serra Baldó 1935, Riquer 1964: 326-328 i Medina 2009: 17.

«poesia de concepció i d'imaginació» i obres didàctiques en què manca aquesta suggestivitat. Milà i Fontanals, en el seu estudi *De los trovadores en España* de 1861, va ser el primer a establir aquesta distinció estètica dins del corpus d'obres en vers i a associar, d'una banda, les obres sense valor poètic amb la poesia didàctica i les formes populars i, de l'altra, les obres amb valor poètic amb la poesia trobadoresca, especialment les dues cançons incloses al *Romanç d'Evast e Blaquerna* (Milà i Fontanals 1861: 467-471).

Seguint aquest criteri estètic i formal de valoració dels textos, en les principals descripcions de la poesia lul·liana, les obres didàctiques expositives (*Lògica del Gatzell, Lo pecat d'Adam, Regles introductòries, Dictat de Ramon, Aplicació de l'Art general, Proverbis d'ensenyament i Proverbis de la Retòrica Nova*) no són tingudes en compte, i la valoració de l'obra poètica de Lull s'estableix a partir dels textos següents: els fragments de les obres filosòfiques o teològiques en què l'autor expressa l'amor de Déu i de la Verge (*Cent noms de Déu, Hores de nostra dona santa Maria i Medicina de pecat*), l'obra *Del concili*, les poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna* i el *Desconhort de nostra Dona* (o *Plant de la Verge*) i, finalment, el *Cant de Ramon* i el *Desconhort*, que es consideren les obres més ben construïdes des del punt de vista de l'expressió del jo.²⁰

En la dicotomia entre doctrina i lirisme en les obres en vers, els *Cent noms de Déu*, les *Hores* i la *Medicina de pecat* ocupen una posició ambigua: alguns autors les consideren dins del grup de les obres doctrinals mancades d'interès poètic (Montoliu 1958: 92), encara que la tendència general és de distingir les obres didàctiques purament expositives d'aquestes obres filosòfiques o teològiques rimades que «sobrepassen la simple fredor expositiva, i [en què] la puresa lírica sorgeix de sobte» (Llull 1957: 1274; Llull 1958: 18 [1988: 10]); aquests textos, per tant, se situen a mig camí de les obres purament didàctiques i de les obres considerades de major valor literari. En el cas de la *Medicina de pecat*, especialment, la crítica ha remarcat el valor líric d'alguns passatges del tractat i els ha classificat entre «el millor que Ramon Llull va produir» (Llull 1928 [1925]: 11).²¹ Aquests passatges considerats lírics i d'interès literari són principalment

²⁰ Llull 1936: vii-xxi; Mele 1935; Pons 1937; Sugranyes de Franch 1942; Llull 1957: 1273-1281, Llull 1958: 16-41 [1988: 9-23]; Riquer 1964: 326-336; Medina 2009: 16-19; Badia, Santanach & Soler 2013: 466-476; Badia, Santanach & Soler 2016: 125-126.

²¹ Vegeu, també, Rosselló a Llull 1859: 430; Peers 1929: 299-301; Avinyó 1935: 166-167; Galmés a Llull 1938: ix; Bertini 1934: 356-359; Mele 1935: 12; Pons 1937: 192-193; Sugranyes de Franch 1942: 43-44; Romeu i Figueras a Llull 1957: 1279, Llull 1958: 18-19, 34 [1988: 10 i 21]; Riquer 1964: 337; Domínguez a Llull 1993: 418-419; Llinarès a Lulle 1998: 31; Medina 2009: 17; Badia, Santanach & Soler 2013: 469-470.

dels tres capítols següents, els quals han tingut una àmplia difusió tant en antologies de poesia lul·liana com en antologies de poesia catalana general o de poesia medieval: el capítol I.I «D'amor», construït a partir de la distinció entre el mal amor que condemna els homes pecadors i el bon amor fonamentat en la primera intenció; el capítol II.XXIV «D'esperança», en la qual es compara la funció redemptora de la Mare de Déu sobre els pecadors amb el caràcter revifador de la llum de l'alba sobre les flors; i la tercera secció del capítol V.VI «D'oració de temps», que presenta una adoració de Jesucrist basada en el motiu de la nativitat (vv. 5405-5414).²²

El lirisme d'aquests capítols s'ha posat en relació amb diverses formes d'expressió i motius de la tradició, principalment de la poesia trobadoresca i de la poesia franciscana coetània de Llull. El capítol II.XXIV «D'esperança», juntament amb altres peces lul·lianes de temàtica mariana com són la cançó «A vós, dona verge santa Maria» del *Romanç d'Evast e Blaqueria* i el capítol «De sentir» de les *Hores de nostra dona santa Maria*, s'ha relacionat amb la imatgeria trobadoresca i amb la transformació del motiu del servei d'amor trobadoresc a la dama pel servei d'amor a la Mare de Déu.²³ Joaquim Molas també va remarcar que es produeix una transformació del motiu del servei amorós en la identificació de la relació del pecador amb Déu, d'acord amb la idea de servei a l'amat que es troba al capítol I.VIII «D'obligament» i amb la contraposició entre «bona amor» i «mala amor» del capítol I.I «D'amor», una contraposició que l'estudiós posava en relació amb la poesia de Marcabru (Molas 1955: 54-55); Romeu i Figueras, d'altra banda, va relacionar aquest primer capítol de la *Medicina de pecat* amb el gènere provençal de l'*escondig* (Llull 1958: 20, n. 11, i 103 [1988: 12, n. 11, i 78]).

Pel que fa als ressons de la poesia franciscana, Ramon d'Alòs-Moner va remarcar especialment les relacions entre la poesia de Llull i la dels *ioculatores Domini* o *laudesi* italians (Llull 1936: xvi-xxi), un aspecte ja apuntat a propòsit de la mística per Menéndez Pelayo (1881: 27-31). Són dos els fragments de la *Medicina de pecat* que el lul·lista mallorquí va relacionar explícitament amb laudes italianes: en primer lloc, el motiu de la invitació dels cants de la natura a estimar Déu que es manifesta als vv. 3213-3218 del capítol IV.XII «D'oïr en temptació» és considerat proper a la lauda *Ne la mia mente*

²² Per als diversos capítols de la *Medicina de pecat* editats en antologies poètiques, vegeu l'apartat V.3.4 d'aquest treball. A més de les edicions, cal destacar el cas del poema «L'enyorança de Ramon Llull» de la monja clarissa Eulàlia Anzizu, datat el desembre de 1900, que s'inspira en el passatge del capítol V.VI i es construeix al voltant de la idea de l'enyor d'una edat d'or que només és equiparable amb la contemplació divina en el paradís després del martiri (Anzizu 1919); devem aquesta referència a Maria Toldrà.

²³ Vegeu Alòs-Moner a Llull 1928 [1925]: 140-141 i Llull 1936: x-xi; Bertini 1934: 358-359; Mauricio de Iriarte 1945: 430; Molas 1955; Romeu i Figueras a Llull 1957: 1274 i Llull 1958: 19-21 [1988: 11-12].

sempre e nel mio core, d'atribució dubtosa (Llull 1936: xviii-xix); en segon lloc, la lloança del naixement de Crist dels vv. 5405-5414 del capítol V.vi «D'oració de temps» es relaciona amb les laudes *Ne la degna stalla* i *Per li tuoi dolori*, atribuïdes a Jacopone da Todi (Llull 1936: xix-xx). Rubió i Lluch (1934: 302) ja havia destacat el ressò franciscà d'aquests dos fragments de la *Medicina de peccat*, i Giovanni Maria Bertini (1934: 359) i Joseph-Sébastien Pons (1937: 192-193) del segon; més endavant, Fra Miguel Caldentey Vidal va relacionar els vv. 5405-5414 del capítol V.vi «D'oració de temps» amb el passatge del *Lignum vitae* de Sant Bonaventura dedicat a la nativitat de Crist (Caldentey 1944: 260-262); d'altra banda, Romeu i Figueras, encara que fa referència a la inspiració franciscana de diversos passatges lul·lians en què s'expressa l'amor a Déu (Llull 1957: 1275, Llull 1958: 21-22 [1988: 12-13]), observa que aquests versos de la cinquena part de la *Medicina de peccat* presenten ressons d'una «nadal popular antiga» (Llull 1957: 1346, Llull 1958: 112, n. 205-214 [1988: 88]).

Malgrat l'interès d'aquestes notes sobre les possibles fonts literàries de les imatges lul·lianes d'alguns versos de la *Medicina de peccat*, cal tenir en compte que aquests ressons únicament es poden relacionar amb alguns fragments de l'obra que la crítica ha destacat principalment pel seu valor estètic; l'efusió lírica d'aquests versos lul·lians s'ha posat en relació amb l'expressivitat del jo i amb l'amor a Déu, però no s'ha tingut en compte la funció que desenvolupen els capítols en què es troben aquests passatges dins del tractat i, encara menys, les funcions de pregària penitencial, de distinció entre mala temptació i primera intenció i d'oració contemplativa corresponents a les diferents parts del text, les quals han estat descrites a l'apartat III.2 d'aquest treball. A partir de la valoració literària de la poesia lul·liana, doncs, l'interès per obres espirituals i doctrinals com la *Medicina de peccat* s'ha centrat únicament en alguns fragments considerats lírics, que han estat editats i estudiats completament desvirtuats del conjunt del tractat i de la seva funció com a «devocionari del pecador penedit» (Bonner & Badia 1988: 149) i com a manual per a la pràctica espiritual de la primera intenció (Fernández Clot 2012). En altres paraules, no ha interessat tant la funció de l'obra i la seva posició en relació amb l'evolució del pensament lul·lià i amb la recerca de noves formes de difusió del programa intel·lectual i apostòlic de l'autor en diferents contextos, com el valor literari d'alguns fragments i la possible relació dels models retòrics i de les imatges d'aquests passatges amb la tradició.

Amb la voluntat de classificar les obres en vers de Llull en relació amb el context de producció dels textos i amb els diversos mecanismes de promoció i difusió del missatge lul·lià, recentment Simone Sari ha proposat una nova divisió temàtica de les

obres. D'una banda, situa «les obres artístiques, és a dir pensades per divulgar les Arts de Ramon», en les quals inclou la *Lògica del Gatzell*, les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*, les *Hores de nostra dona santa Maria*, els *Cent noms de Déu*, els proverbis rimats de l'*Arbre de ciència*, el *Dictat de Ramon*, la *Medicina de pecat*, l'*Aplicació de l'Art general*, els *Proverbis de la Retòrica Nova* i els *Proverbis d'ensenyament*. D'altra banda, situa «les obres que obeeixen a un pretext exterior a l'Art, és a dir les obres de circumstància», en les quals inclou les dues poesies del *Blaquerna*, *Lo pecat d'Adam*, el *Desconhort de nostra Dona*, el *Desconhort de Ramon*, el *Cant de Ramon* i el *Concili* (Sari 2011-2012: 108-110).

Aquesta distinció és interessant perquè posa de manifest el caràcter essencialment instrumental de la poesia segons Llull, però presenta diversos problemes pel que fa a la classificació d'alguns textos, com ha observat sobretot Francesc Tous (2015: 300-302). El principal inconvenient de la proposta de Sari és que certs textos poden ser classificats en totes dues categories, ja que «no hi ha cap oposició entre la possibilitat que la redacció d'un poema hagi estat motivada per una circumstància externa i que Llull utilitzi principis o arguments de caràcter artístic per satisfer-la —i, per tant, se'n serveixi per divulgar l'Art» (Tous 2015: 301, n. 43). És el cas de *Lo pecat d'Adam*, del *Dictat de Ramon*, dels *Proverbis d'ensenyament* i dels *Proverbis de la Retòrica nova*. També cal tenir en compte que, dins de les considerades obres artístiques, textos com les *Hores de nostra dona santa Maria*, els *Cent noms de Déu* i la *Medicina de pecat* ocupen una posició particular. D'una banda, les dues primeres estan estructurades a partir de principis catequètics i artístics, però es presenten com a formes de litúrgia alternatives, és a dir, com a pregàries de contingut lul·lià aptes per a ser utilitzades en lloc dels salms i dels himnes en l'ofici de les hores (Sari 2011). De l'altra, malgrat que algunes unitats de la *Medicina de pecat* estan construïdes a partir d'estructures pròpies de l'Art, l'obra és fonamentalment un tractat espiritual amb una funció moral i devota molt clara; en aquest sentit, la funció del text és completament diferent respecte dels textos destinats pròpiament a la difusió de la lògica i l'Art com la *Lògica del Gatzell*, les *Regles introductòries* i l'*Aplicació de l'Art general* i, en canvi, es podria situar en una línia semblant a la de les *Hores* i els *Cent noms de Déu* com a obres devocionals i contemplatives.

La classificació més funcional de les obres que formen part del corpus de poesia lul·liana és la que es basa en les formes mètriques i estròfiques i en la seva relació amb la tradició. Es tracta d'una classificació complementària a qualsevol valoració estètica o instrumental dels textos, que permet identificar les formes de la tradició emprades per

Llull i valorar l'aprofitament que en fa l'autor per a la difusió del seu programa. Aquest criteri de classificació formal, que també parteix de la distinció feta per Milà i Fontanals entre formes populars i formes de la tradició trobadoresca (1861: 467-471), va ser formulat, en primer lloc, per Ramon d'Alòs-Moner en la seva introducció al volum de *Poesies* (Llull 1928 [1925]: 9):

Ramon Llull usa una gran varietat de formes i de metres. Totes les seves poesies, però, es poden reduir, tingut en compte la forma, a tres grups: Poesies líriques de caràcter trobadoresc (*A vós, Dona Verge Santa Maria; Sènyer ver Déus, rei gloriós*, etc.); de metre èpic francès (*Desconhort, Plant de Nostra Dona*); i les de caient popular (*Aplicació de l'art general, Dictat de Ramon* i, en general, les obres didàctiques).

Massó i Torrents (1932: 271) va afegir algunes precisions que pretenen completar l'esquema de D'Alòs-Moner en les categories següents: en primer lloc, formes de la poesia trobadoresca, entre les quals inclou les poesies del *Blaquerna* i el *Concili* (excepte el capítol final); en segon lloc, «tirades en noves rimades o aproximaments», en què situa la *Lògica del Gatzell*, *Lo pecat d'Adam*, el *Dictat de Ramon*, l'*Aplicació de l'Art general*, la *Medicina de pecat*, els *Proverbis d'ensenyament*, però també el *Cant de Ramon* i l'apòcrif poema sobre l'alquímia (MP I.7); en tercer lloc, separa d'aquest grup les *Hores de nostra dona santa Maria* pel fet d'estar compostes per estrofes regulars d'apariats octosíl·labs, i els *Cent noms de Déu* pel fet de presentar una «forma esporàdica»; finalment, identifica el *Desconhort de nostra Dona*, el *Desconhort de Ramon* i les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* com els tres poemes escrits en un metre èpic francès.

En estudis posteriors sobre les formes mètriques emprades per Llull, s'ha posat de manifest que la solució més útil és establir, primer de tot, una distinció a partir de dos grans conjunts: les obres escrites en noves rimades i les obres escrites en altres metres; a continuació, se sol identificar el grup d'obres compostes en alexandrins com a poemes que parteixen d'un metre èpic francès i, text per text, s'observen les possibles afinitats dels esquemes mètrics i estròfics amb formes usades pels trobadors, formes populars, formes litúrgiques o formes d'origen àrab.²⁴ La taula següent pretén mostrar la

²⁴ Per a una descripció de conjunt, vegeu sobretot les observacions de Jordi Rubió i Balaguer i de Josep Romeu i Figueras als respectius estudis introductoris sobre la literatura i la poesia lul·liana inclosos al primer volum de les *Obres essencials* de Ramon Llull: Rubió 1985 [1957]: 275-279, Llull 1957: 1273-1281, Llull 1958: 16-41 [1988: 9-23]. Simone Sari (2011-2012: 107-110 i en premsa) també segueix aquest criteri general de classificació i descripció cas per cas. Cal advertir que els proverbis rimats de l'*Arbre exemplifical* estan formats per tercets en les unitats extreteres dels *Cent noms de Déu* i per díctics en els altres

classificació de les obres en vers de Llull segons l'ús de formes mètriques i estròfiques de la tradició que es pot extreure a partir de les diverses aportacions dels estudiosos:

Noves rimades	Altres metres		
	Metre èpic francès	Formes trobadoresques	Formes aràbigues
<i>Lògica del Gatzell</i>	<i>Regles introductòries</i>	<i>A vos dona verge santa Maria</i>	<i>Cent noms de Déu</i>
<i>Lo pecat d'Adam</i>	<i>Desconhort de nostra Dona</i>	<i>Sényer ver Déus, rei gloriós</i>	
<i>Hores de nostra dona</i>	<i>Desconhort</i>	<i>Cant de Ramon</i>	
<i>Dictat de Ramon</i>		<i>Del concili</i>	
<i>Medicina de pecat (*)</i>			
<i>Aplicació de l'Art general</i>			
<i>Proverbis d'ensenyament</i>			
<i>Proverbis de la Retòrica nova</i>			

La *Medicina de pecat*, pel fet de ser escrita majoritàriament en tirades d'apariats octosíl·labs, ha estat classificada en el grup d'obres lul·lianes en noves rimades, l'esquema de versificació més emprat en la literatura didàctica i religiosa de l'àrea gal·loromànica i catalana (Di Girolamo 2003: 62-67) i en la producció versificada de Llull. En aquestes classificacions formals, però, és habitual trobar remarques sobre la variació de formes estròfiques i mètriques de la *Medicina de pecat*, tant pel que fa a l'ús de tercines de versos anisomètrics en alguns capítols de les dues primeres parts i en el primer capítol de la quarta part del tractat, com pel que fa a l'ús d'un esquema regular de vint versos en els capítols de les tres primeres parts que es contraposa a les tirades d'extensió variable en els capítols de les dues darreres parts de l'obra.²⁵ Es tracta, però, d'observacions generals, que no parteixen d'un estudi de conjunt dels aspectes formals i estilístics de l'obra i que han induït a alguns malentesos o problemes d'interpretació, com es posa de manifest sobretot a propòsit de la qüestió dels esquemes de tercets.

casos, però no estan sotmesos a una mètrica estricta (Rubió 1985 [1957]: 278-279; Llull 1958: 33-34 [1988 20]; Tous 2015: 161-165 i Tous en premsa).

²⁵ Vegeu Romeu i Figueras a Llull 1957: 1279 i Llull 1958: 34-35 [1988: 21]; Rubió 1985 [1957]: 277-279; Badia, Santanach & Soler 2013: 469.

Romeu i Figueras va descriure diferents combinacions de tercets que es troben a l'obra, però la seva descripció no és completa; no només no té en compte totes les combinacions de tercets anisomètrics i tercets isomètrics que es detecten en els diferents capítols, sinó que no fa cap referència a l'esquema íntegrament format per tercets octosíl·labs que es troba al pròleg general de l'obra o a la combinació de l'esquema de tercets anisomètrics i d'apariats octosíl·labs del capítol II.XI.²⁶ També cal assenyalar la relació que alguns autors han establert entre els tercets de la *Medicina de peccat* i els dels *Cent noms de Déu*. Tant Rubió i Balaguer com Romeu i Figueras van relacionar el caràcter anisomètric de les unitats en tercets de la *Medicina de peccat* i els esquemes de tercines de mètrica irregular dels *Cent noms de Déu* —i, consegüentment, també dels proverbis rimats de l'*Arbre exemplifical* manlevats d'aquesta obra— amb formes de prosa rimada de l'Alcorà (vg. Rubió 1984-1986 [1949]: 98-99; Llull 1957: 1274, n. 4; Llull 1958: 24, n. 21 [1988: 14, n. 21]); recentment, altres autors han fet referència, també, a aquest possible origen àrab de les unitats dels *Cent noms de Déu* (vg. Bellver 2014: 292-293; Sari en premsa). Ara bé, com s'ha posat de manifest a l'apartat III.3.1.2 d'aquest treball (p. 140) i com també van remarcar els mateixos Rubió (1985 [1957]: 279) i Romeu (Llull 1957: 1274, n. 4; Llull 1958: 24, n. 21 [1988: 14, n. 21]), les tercines de la *Medicina de peccat* compostes per versos de diferents síl·labes segueixen un patró regular que és totalment diferent de la irregularitat mètrica que presenten els versets dels *Cent noms de Déu*. En efecte, en la composició dels capítols de la *Medicina de peccat* no hi ha irregularitat, sinó variació mètrica i estròfica.

De fet, la variació mètrica i estròfica de la *Medicina de peccat* —tant pel que fa a les unitats formades per tercines com a les unitats formades per un nombre regular de versos aparellats i les unitats formades per tirades d'extensió variable de noves rimades— ha estat presentada simplement com una singularitat formal de l'obra o bé, en alguns casos, com un indicatiu d'una possible composició miscel·lània del tractat (Rubió i Balaguer 1985 [1957]: 279; Domínguez a Llull 1993: 416). En cap cas, però, s'ha posat en relació amb altres aspectes de la construcció del text, com el tipus de discurs propi dels capítols de cada part del tractat, la seva estructura temàtica i la funció d'aquestes unitats com a exercicis espirituals del conjunt, els quals posen de manifest que la variació mètrica i estròfica forma part dels criteris compositius del tractat i que, com a tal, està condicionada

²⁶ Vegeu Llull 1957: 1279, Llull 1958: 34-35 [1988: 21], i l'apartat III.3.1.2 d'aquest treball.

per les tries estilístiques de l'autor segons la funció que desenvolupa cada unitat dins del tractat i d'acord amb una voluntat expressa de variació interna.

1.2. *La composició d'obres rimades i la divulgació del programa lul·lià*

En el marc de la producció rimada de Ramon Llull, la *Medicina de peccat* ha estat considerada una obra més aviat secundària i de poc interès, principalment pel fet de no encaixar del tot amb els criteris de valoració i de classificació de les obres. La perspectiva d'estudi dels textos lul·lians i dels diversos recursos que utilitza l'autor d'acord amb les seves necessitats comunicatives i en el marc del seu innovador programa apostòlic i intel·lectual, en canvi, ofereix una interpretació força diferent sobre la posició de l'obra dins del corpus de producció rimada de Llull. Al capítol III d'aquest treball, dedicat a l'estudi dels principals aspectes estructurals, temàtics, formals i de contingut de l'obra ja s'ha mostrat que aquest tractat moral en vers està concebut principalment com una guia d'exercicis espirituals per mantenir l'ànima humana en la pràctica de la primera intenció; també s'han indicat les relacions que presenta amb altres textos lul·lians, tant des d'un punt de vista doctrinal com des d'un punt de vista formal o expressiu.

Si ens fixem en l'evolució que presenta, dins de la producció de Llull, l'ús del vers i de la rima com a recurs d'expressió amb una funció fonamentalment mnemònica, es fa evident que l'autor incorpora aquest recurs de manera gradual i que també progressivament esdevé més innovador a l'hora d'adaptar diferents formes i motius de la tradició, d'acord amb la recerca de noves formes de difusió del seu programa, amb les circumstàncies concretes que motiven la composició dels textos i amb l'ús que pretén que tinguin les obres. Des d'aquesta perspectiva, la posició que ocupa la *Medicina de peccat* en el marc de les obres rimades de Llull és plenament concordant amb l'evolució que presenta l'ús de la versificació com a recurs expressiu i de difusió del missatge doctrinal i espiritual de l'autor i amb la progressiva diversificació de les estratègies de composició de les obres lul·lianes i la innovació en l'ús de materials de la tradició.

Pel que fa a l'evolució de l'ús de poesia dins la producció lul·liana, es pot observar que l'autor fa un ús molt reduït de la versificació durant les dues primeres dècades de producció (1271-1289) i que, en canvi, l'ús d'aquest recurs és força recurrent a partir de 1290, coincidint amb un canvi d'etapa en què l'autor simplifica la formulació de l'Art i aposta per una major diversitat de formats i de recursos expressius per vehicular el seu missatge (Bonner 2012: 135-210; Bonner & Badia 1988: 139-148; Badia, Santanach &

Soler 2013: 400-403). Des d'aquest punt de vista, es poden distingir dues grans etapes de producció d'obres en vers: la primera, corresponent als primers vint anys de concepció i difusió del programa lul·lià, engloba tant l'etapa preartística com l'etapa quaternària de l'Art i es desenvolupa principalment en l'àmbit del Regne de Mallorca; la segona, corresponent als darrers vint-i-cinc anys de producció, engloba l'etapa ternària de l'Art i l'anomenada etapa postartística i es caracteritza per la internacionalització del projecte, pel dinamisme i la recerca constant de noves formes de conceptualització del programa i per l'ús de recursos propagandístics com l'autobiografia.²⁷

Durant el primer període de producció posterior a la conversió, Llull compon sobretot tractats propedèutics i novel·les per tal de difondre el seu programa científic i apològic entre un públic no especialitzat; en aquest context, l'ús del vers i de la rima com a recurs estructurador d'obres i com a forma de difusió queda relegat a textos clarament secundaris, que són versions resumides d'obres tècniques o que formen part de la ficció. El primer text rimat que es conserva, la *Lògica del Gatzell* (1271-1272) és una adaptació en vers i en llengua vulgar de la versió lul·liana llatina del *Compendium logicae Algazelis*, un compendi de lògica aristotèlica del filòsof àrab Abú Hàmid ibn Muhàmmad al-Gazali (vg. Rubió i Balaguer 1985 [1913-1914]: 111-166; Lohr 1967); l'ús del vers i la rima pretén facilitar l'aprenentatge de principis i regles de lògica i filosofia «a cels qui no saben llatí / ni aràbic», com manifesta explícitament l'autor al pròleg del text (Llull 1936: 3); es tracta, per tant, d'un ús clarament instrumental i propedèutic, com s'observa en la proposta didàctica que fa l'autor al capítol 73 de la *Doctrina pueril* dedicat a l'ensenyament de la gramàtica, la lògica i la retòrica: «Enans que aprenes logica en llatí, la aprin en romans, en les rimas qui son après aquest libre. E sabs per que? Per so cor anans la sabrás en llatí e mils la entendrás» (Llull 2005: 190). També en el marc de la conceptualització i difusió de l'Art, les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* (1283-1285) funcionen com a material de suport per facilitar l'estudi dels principis i les regles d'una altra obra, l'*Art demostrativa*, la segona formulació de l'Art de l'etapa quaternària composta entorn de 1283;²⁸ en aquest cas, Llull utilitza una forma —les estrofes monorimes de versos alexandrins— que tant és habitual en la poesia èpica

²⁷ Per a una descripció general de les etapes de producció en relació amb l'evolució de l'Art, vegeu Bonner & Badia 1988; Badia, Santanach & Soler 2013.

²⁸ Significativament, aquesta obra rimada va ser copiada, per iniciativa de Llull, a continuació de la versió catalana de l'*Art demostrativa* al ms. 220h de la Martinus-Bibliothek de Mainz, com un complement de la formulació de l'Art (vg. Soler 2006a i Llull 1932a).

francesa com també en la poesia didàctica i que, gràcies a la llargada del metre, permet introduir més matèria al vers (vg. Sari 2009: 159-160 i Llull 2012: 99 i 105-106).

Els altres poemes de la primera etapa de producció lul·liana són les dues peces en vers incloses al *Romanç d'Evast e Blaquerna* (1276-1283). En aquest cas, com passa també amb el *Llibre d'amic e amat*, es tracta de peces compostes per personatges de la novel·la i, per tant, formen part de la ficció narrativa.²⁹ El poema «A vós, dona verge santa Maria» s'integra al capítol 76 «De persecució» del llibre III (Llull 2009b: 333-338), que és la part corresponent a l'ordenació del bisbat per part de Blaquerna a través de canonges que adopten diferents oficis; es tracta d'una cançó de factura trobadoresca que presenta una lloança a la Mare de Déu i que és cantada pel canonge de persecució amb l'objectiu d'inclinar tafurs, goliards i arlots a la primera intenció. El poema «Sényer ver Déus, rei gloriós» forma part de l'últim capítol de la novel·la (Llull 2009b: 577-581); també és una cançó de factura trobadoresca, però en aquest cas es tracta d'una cançó de lloança a Déu composta per l'emperador que el jove Blaquerna havia convertit a la primera intenció al capítol 48 «De Valor» i cantada pel Joglar de Valor a la cort pontifícia, amb l'objectiu de recordar al papa i als cardenals que cal mantenir el bon ordenament de la cristiandat. Tots dos poemes són mostres representatives de la recuperació de la funció instrumental i social de la poesia d'acord amb el missatge lul·lià que vehicula la novel·la en termes de reforma de la cristiandat i d'acord amb la defensa lul·liana de la primera intenció de l'art de joglaria del capítol 118 del *Llibre de contemplació* (Llull 1906-1914: III, 97-103); aquesta funció, però, queda relegada al pla de ficció de la novel·la.

No és fins a partir de 1290 que, com a part de les estratègies de diversificació de les formes de difusió del seu missatge, Llull aprofita plenament el valor cultural de la poesia com a instrument apte per vehicular continguts doctrinals i missionals propis del seu programa a partir d'obres que tenen entitat independent.³⁰ Tenint en compte la datació dels textos lul·lians en vers d'aquesta segona etapa, és possible observar que els anys de màxima producció d'obres rimades durant l'etapa ternària de l'Art coincideixen amb dos grans períodes cronològics: el primer, entre 1290 i 1296, i el segon, entre 1299 i 1301. Aquests anys corresponen a períodes d'una intensa activitat, en què Llull es va dedicar a la predicació, va entrar en contacte amb diverses comunitats cristianes i va mantenir

²⁹ Vegeu Soler 1992a, 1992b i 1992c; Badia, Santanach & Soler 2013: 432-445; Llull 2009b: 28-30; Llull 2012: 33-39; Llull 2016c: 49-65.

³⁰ Les úniques excepcions són, d'una banda, l'ús de la forma rimada com a recurs complementari en la composició d'alguns dels proverbis de la quinzena part de l'*Arbre de ciència* (1295-1296) i, de l'altra, els proverbis rimats inclosos com a repertori d'exemples dins de la *Retòrica nova* (1301).

relacions estretes amb diferents corts; són també els anys en què l'autor experimenta més des del punt de vista de la síntesi de formes, temes i motius de tradicions diferents, de manera que l'evolució en l'ús de la versificació es mostra estretament lligada a una evolució en el procés de recuperació de materials de la tradició i de transformació d'aquests materials en la composició de productes nous, singulars i adequats al programa lul·lià.

Les obres en vers del primer període de l'etapa ternària són compostes sobretot en terres italianes. El 26 d'octubre de 1290 Llull havia obtingut una carta de recomanació del ministre general dels franciscans, Raimon Gaufredi, per ensenyar l'Art als convents del provincials italians (Hillgarth 2001: 60-61); amb l'excepció del primer viatge missional a Tunis de l'any 1293 i d'una breu estada a Barcelona entre maig i octubre de l'any 1294, la seva activitat es va desenvolupar principalment en aquest entorn i al voltant de les corts papals fins a 1297: el 1292 era a la cort pontifícia de Nicolau IV a Roma, el 1294 a la cort de Celestí V a Nàpols, i entre 1295 i 1296 a la cort de Bonifaci VIII a Roma.³¹ Un tret interessant de les obres rimades compostes en aquest context és que van associades al cant i a la recitació a partir de melodies conegudes, d'acord amb la funció devocional d'alguns dels textos o amb el caràcter narratiu d'altres textos inicialment difosos en el marc de la cort papal.

Amb les *Hores de nostra dona santa Maria* i els *Cent noms de Déu*, l'autor presenta una proposta de litúrgia alternativa per a l'ofici de les hores adequada al sistema lul·lià: d'acord amb l'estructura dels textos i amb la forma versificada i la melodia que Llull els atribueix, les *Hores* corresponen als himnes de l'*Officium parvum* i els *Cent noms*, als salms (Sari 2011 i Llull 2012: 24-25). Són obres que deriven d'un interès de l'autor per adequar el seu sistema a diverses formes de devoció, com posen de manifest, també, altres obres d'aquests anys, per exemple l'*Ars amativa* (1290), el *Llibre de santa Maria* (1290-1292) o les *Flors d'amor e flors d'intel·ligència* (1294). Com ha observat Sari, els himnes marians de les *Hores*, de datació incerta —probablement 1292—, connecten amb l'*Ars amativa* i amb les lloances en prosa del *Llibre de santa Maria* pel que fa a la temàtica, i amb els *Cent noms de Déu* pel que fa a l'ús com a devocionari dins l'ofici de les hores (Llull 2012: 25). Els *Cent noms* corresponen a una forma de meditació sobre els noms i els atributs de la divinitat que es basa en un model àrab i que Llull

³¹ Vegeu la descripció de l'activitat d'aquest període a la *Vita coetanea* (Llull 1989b: I, 30-38; Llull 2013a: 60-85); vegeu, també, la descripció de Fernando Domínguez i Jordi Gayà a Fidora & Rubio 2008: 88-94, i Domínguez 2016: 174-215.

converteix en un model de contemplació aplicable a la litúrgia cristiana del saltiri, com posen de manifest les observacions que fa l'autor al pròleg de l'obra sobre l'ús dels versets com a *contrafactum* dels salms, pensats per a un ús diari i acompanyats d'una oració que hom ha de cantar a la manera del *Gloria patri* al final de cada capítol (Sari 2011: 55-58). En aquest cas, a més, Llull va mostrar un interès especial per donar a conèixer aquesta obra a la cort papal i facilitar-ne la difusió com a obra de devoció, com posen de manifest la súplica adreçada al papa i als cardenals del pròleg («Soplec doncs al sant Payre Apostoli e als senyors cardenals que·l fassen posar en latí en bel dictat» Llull 1936: 79) i les referències que es troben al *Desconhort* (vv. 697-708, estrofa LIX) i a la *Medicina de pecat* (vv. 1522-1525, capítol III.XVI «D'afar»), les quals remetent a l'objectiu de difondre el text a la cort papal amb una intenció marcadament propagandística. Fins ara la hipòtesi més acceptada pel que fa a la composició del text —i la que es troba a la Llull DB— és la que remet a l'entorn de la cort de Nicolau IV (Roma, 1292), encara que recentment José Bellver ha aportat dades sòlides que permetrien situar la composició i primera difusió d'aquesta obra en l'entorn de la cort napolitana de Celestí V, al qual Llull va adreçar la *Peticó de Ramon al Papa Celestí V per a la conversió dels infidels* el mes de novembre de 1294 i diverses obres en català;³² sigui com sigui, és interessant que encara el 1295, en l'entorn d'una altra cort papal, l'autor posi en boca del personatge de Ramon la voluntat de difondre aquesta obra a la cort (Llull 1936: 248-249):

—N'ermità, eu son làs d'aquest fayt a menar
en la cort, pus no y puy null re acabar;
e si vos voliats en la cort procurar
aquest fayt de Jhesú e vostre poder far 700
en la cort longament, be puria estar
que·l fayt vengués a fi si us volien escoltar
lo papa e·ls cardenals; si no, que quax juglar
vos feyesets en la cort, e los .C. noms cantar,
los quals ay fayts de Deu e posats en rimar, 705
per ço que·ls hi cantàs e parlàs sens duptar;
mas no u ay de conseyl, per so que meynsprear
no fassa los meus libres, que Deus m'a fayts trobar.

Com mostra aquest passatge, la forma versificada i rimada no només va associada a l'ús instrumental del text com a model de pregària recitativa («los quals ay fayts de Deu e posats en rimar, / per ço que·ls hi cantàs e parlàs sens duptar»), sinó que també respon a una dimensió social, que en el marc narratiu de caràcter autobiogràfic i propagandístic

³² Per a la qüestió de la datació dels *Cent noms de Déu*, vegeu Hughes 2001 i Bellver 2014: 296-300.

del *Desconhort* es mostra lligada a la figura del joglar com a divulgador de les obres lul·lianes i també a les dificultats de Ramon per difondre el seu programa a la cort papal; en aquest sentit, la funció dels *Cent noms de Déu* a la cort papal correspon a una mena de *captatio benevolentiae* relacionada amb els intents de Llull de despertar l'interès dels papes i dels cardenals pel seu programa intel·lectual i apostòlic mitjançant formes rimades breus que recullen l'essència de l'Art i del pensament lul·lià però que presenten un embolcall literari.³³

Aquesta funció es troba, també, en el *Desconhort de nostra Dona*, tradicionalment conegut com el *Plany de la Verge*; es tracta d'un poema narratiu, format per trenta-dues estrofes monorimes de dotze versos alexandrins, que recrea el motiu del *planctus Mariae*, un tema força recurrent de la devoció mariana medieval que s'emmarca en la litúrgia de Setmana Santa (Llull 2012: 93; Badia, Santanach & Soler 2013: 471). Tant per la temàtica com per l'estructura i la forma mètrica i estròfica que presenta, és plausible que el text fos concebut com una proposta de cant per ser utilitzat en les representacions dramàtiques del divendres sant.³⁴ Ara bé, com ha mostrat Sari, la composició del text presenta un objectiu missional que sembla estar relacionat amb la petició de croada que Llull va adreçar al papa Celestí V l'any 1294 per tal de recuperar Terra Santa després de la caiguda de Sant Joan d'Acre (Llull 2012: 89-91); en efecte, a l'estrofa final, el poema és presentat com un cant amb una funció devocional i missional que l'autor posa en relació amb l'ocupació de Terra Santa per part dels infidels i el deshonor que comporta per a Crist i la Mare de Déu el fet que les autoritats eclesiàstiques i polítiques no emprenguin cap acció per recuperar-la: «Per que eu, Ramon Luyl, qui del xant ay dolors, / lo do als uns e als altres per so que les langors / menbren de Nostra Dona, e la gran desonors / que es fayta a son fil per prelats e seynors, / car en la Terra Sancta no fan dire lausors. / E si Nostra Dona e·l cel agués dolors / car tam pauc onram son fil, ara l'agra majors» (Llull 2012: 150, vv. 376-383). És des d'aquest punt de vista que el text es pot entendre com una *captatio* literària per vehicular la petició que Llull va adreçar al papa.

Una altra obra versificada amb una funció propagandística evident pel que fa a la difusió del programa lul·lià en el context d'una cort papal és el *Desconhort de Ramon*,

³³ Cal advertir que per a Llull aquesta funció instrumental del text també pot presentar un risc, com posen de manifest els dos darrers versos de l'estrofa citada: si la proposta no és ben acollida, com havia experimentat Ramon en altres ocasions, podria ser que tots els seus llibres —i, per tant, l'Art— fossin menystinguts, cosa que comporta un gran perjudici per a la cristiandat.

³⁴ Per a la relació mètrica i melòdica de l'obra amb el *Desconhort* i amb la poesia èpica i per al possible ús litúrgic del *Desconhort de nostra Dona*, vegeu Sari 2009: 147-148, Llull 2012: 93 i 99-101, Llull 2016b: 34-41.

compost l'any 1295 a Roma, segurament després de la *Petitio pro conversione infidelium* que Llull va adreçar al papa Bonifaci VIII (Llull 2012: 90-91), com a resposta a la necessitat de defensar el seu projecte davant de la manca de suport papal. La construcció del poema parteix de recursos literaris diversos, que l'autor adapta i combina hàbilment amb un objectiu propagandístic i persuasiu clar: convèncer de la bondat del programa lul·lià a partir de l'exposició i la superació de diverses objeccions sobre les possibles causes de la manca d'èxit del projecte. D'una banda, la combinació de la forma dialogada i la narració en tercera persona, la dinàmica argumentativa que es resol amb el canvi de parer d'un dels personatges i l'objectivació autobiogràfica del personatge de Ramon i de la seva empresa superen les convencions de gèneres lírics dialogats com la tençó i el joc partit trobadorescos; de l'altra, les convencions del gènere consolatori són capgirades per l'autor i posades al servei de l'objectiu persuasiu de l'obra: l'única via de consolació possible que Ramon pot acceptar és l'acompliment del seu projecte, al qual poden contribuir col·laboradors com l'ermità del diàleg.³⁵ L'ús de la forma estròfica i mètrica emprada en aquest poema i la seva associació amb una melodia èpica coneguda («lo so de Berart»)³⁶ està relacionat amb el caràcter narratiu de l'obra i amb la difusió oral del poema en un ambient de cort i, per tant, està al servei de la funció propagandística del text pel que fa a la presentació i la defensa de Ramon i el seu projecte.

Un cas força diferent és el de *Lo pecat d'Adam*, un poema doctrinal escrit en noves rimades que respon a una doble qüestió teològica sobre el pecat original i sobre els pecats dels homes formulada per «un senyor rei, qui be entén», com enuncia el primer vers de l'obra (vegeu el text complet a Llull 1936: 61-73). Tradicionalment, d'acord amb la informació d'una rúbrica que presenten alguns testimonis del text, es considerava que el rei al qual fa referència la peça era Jaume II de Mallorca i que el poema havia estat compost a Perpinyà entre 1280 i 1282 (Llull 1936: xxvi-xxvii); segons estudis recents, però, sembla que l'obra va ser composta el 1294 i anava adreçada a Jaume II d'Aragó, a propòsit d'una ràpida visita de Llull a la cort barcelonina (vg. Soler 2006a: 250-525). Essent així, l'obra s'ha de considerar fruit del primer contacte de Ramon Llull amb aquest rei coronat l'any 1291; en aquest cas, l'ús del vers es pot posar en relació amb l'interès

³⁵ Per a la construcció del *Desconhort* com a poema dialògic i per a la seva posició en el corpus de diàlegs lul·lians, vegeu Friedlein 2011: 229-257.

³⁶ Es tracta de la melodia d'un poema èpic francès actualment perdut sobre Berart de Montdidier, probablement la *Chanson des Saisnes* (Llull 2004: 129; Llull 2012: 101).

tradicional de la casa reial catalana i de Jaume II en concret pel cultiu i la promoció de la poesia.³⁷

Uns anys més tard, Llull va adreçar una altra obra en vers a aquest mateix monarca, el *Dictat de Ramon*. Aquesta obra, composta durant el viatge de tornada de París a Barcelona a finals de l'any 1299, inicia un altre període de producció de diverses obres versificades (1299-1301) i denota un canvi d'estratègia en la trajectòria de l'autor respecte de l'objectiu d'aconseguir l'acceptació de l'Art en l'àmbit universitari i intel·lectual de París entre 1297 i 1299.³⁸ Com posa de manifest l'estructura del *Dictat* i els objectius expressats al pròleg i a l'epíleg del text, Llull pretén mostrar l'efectivitat del seu mètode per demostrar els articles de la fe en la disputa amb els infidels i dirigeix l'obra al rei d'Aragó amb el propòsit d'aconseguir el seu suport: «E si eu, sènyer, mostre el ver, / plàcia-us que·m donets poder / per vostres regnes e comtats, / castells, viles e ciutats, / que·ls serrayns faça ajustar, / e los judeus, al disputar / sobr' est novell nostre Dictat» (Llull 1936: 273-274, vv. 277-283).

L'autor va aconseguir l'autorització del rei per predicar en les sinagogues i mesquites de tots els seus territoris (Hillgarth 2001: 71-72 [doc. 35]) i és plausible que utilitzés el text com un «guió per a predicadors», és a dir, com un esquema bàsic per tal de mostrar el funcionament d'un mètode de demostració adequat per convèncer els infidels que la fe catòlica és la veritable (Domínguez 1996: 59-61). Com a guió, però, el *Dictat* necessita un «ensenyador» (v. 17) que expliqui el sentit dels arguments condensats en les proposicions lògiques formades per aplegiats octosíl·labs; és segurament amb aquest objectiu didàctic que, durant la breu estada a Barcelona, Llull va preparar l'autocomentari en prosa de les proposicions en vers del *Dictat* i que, més endavant, va preparar la versió llatina d'aquest comentari per tal d'estendre la funció didàctica i apologètica de l'obra en altres àmbits.³⁹ La composició del *Dictat* i dels comentaris, per tant, implica una operació comunicativa complexa, que comença amb la tria formal del vers i de la rima com a forma

³⁷ Vegeu les observacions de Miriam Cabré a propòsit del conreu i la promoció de la poesia per part d'aquest monarca, que tingué un paper important en la transmissió de l'obra del trobador Cerverí de Girona: «Jaume II, a qui Cerverí havia adreçat el seu *Mig vers*, va continuar la tradició de patronatge i creació poètica de la dinastia. L'interès de Jaume per la poesia remunta a la seva joventut, quan Jofre de Foixà li dedicà les seves *Regles de trobar*, i se'n conserva una *dansa* al·legòrica de contingut polític —gènere difós a Catalunya per Cerverí— a la qual Arnau de Vilanova va afegir un *commentum* llatí» (Cabré 2011: 354).

³⁸ Per a aquesta qüestió vegeu la introducció de Fernando Domínguez Reboiras a Llull 1993: xi-xlix.

³⁹ Per a la relació del *Dictat de Ramon*, el *Coment del dictat* i el *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*, vegeu Domínguez 1991 i 1996; Llull 1993: 329-342; Badia 2013: 84-85; Badia, Santanach & Soler 2016: 84-89; Fernández-Clot & Tous 2014 i en premsa.

per vehicular l'expressió sentenciosa i a la demostració lògica dels articles de la fe: aquest recurs no només té una funció didàctica i mnemònica en relació amb els objectius apologetics de l'obra, sinó que també respon a una estratègia retòrica de l'autor que cal posar en relació amb la seva voluntat de captar l'atenció del rei català com a destinatari de l'obra i obtenir el seu suport.⁴⁰

L'estada de Llull a Barcelona es devia allargar només tres mesos, però sembla que va servir per enfortir les relacions de Ramon amb Jaume II d'Aragó, el qual es convertí en un dels seus principals protectors.⁴¹ A començaments de 1300 va tornar a Mallorca, després de vint anys d'absència i coincidint, també, amb el retorn del rei Jaume II de Mallorca després de diversos conflictes amb la Corona d'Aragó (vg. Llull 1993: xviii-xlii). Una altra obra en vers, de naturalesa i intenció força diferent, però que també presenta relació amb la defensa i la promoció del projecte lul·lià en terres catalanes i mallorquines, és el *Cant de Ramon*, presumiblement compost just després de l'estada parisenc (1299) o ja durant l'estada a l'illa (1300).⁴² Es tracta d'una síntesi entre expositiva i lírica de la trajectòria de Ramon, que es pot dividir en dues parts: la primera exposa la vida i el projecte de Ramon (estrofes 1-7) i la segona presenta una valoració del projecte (estrofes 8-14).⁴³ Encara que tradicionalment l'obra ha estat considerada una expansió de l'estat anímic de l'autor, la seva composició es pot posar en relació amb la defensa i la promoció dels projectes lul·lians a propòsit del fracàs de París i la tornada a

⁴⁰ Per a l'estratègia comunicativa que hi ha al darrere de la composició del *Dictat de Ramon*, de la selecció dels recursos formals i estilístics i de l'operació d'autocomentari i traducció llatina, vegeu Fernández-Clot & Tous 2014 i en premsa.

⁴¹ Per a aquesta qüestió, vegeu Hillgarth 1971: 64-75 i Domínguez a Llull 1993: xvi-xvii. A tall d'exemple, val la pena assenyalar que el 1299, a sol·licitud del rei i de la reina Blanca d'Anjou, Llull va compondre les *Oracions de Ramon* o «Libre de oracions e de doctrina a amar Deu [...] qui donás doctrina e ensenyament per la qual aquells qui no saben pregar Deu lo sapien pregar, e aquells qui Deu no amen molt amar, lo sapient amar» (Llull 1935: 392). Posteriorment, el 24 de juny de 1305 el rei va concedir a Llull una pensió vitalícia, i el 17 de setembre, un donatiu per valor de 500 sous (Hillgarth 2001: 74-76, docs. 37-38); el 1309 Llull va escriure a Jaume II des de Montpeller perquè l'ajudés a sufragar la seva estada a la cort papal d'Avinyó i li va trametre un llibre *De proverbis* (doc. 40, pp. 78-79), el qual la crítica ha relacionat principalment amb els *Proverbis d'ensenyament* (vg. Tous 2015: 277-286); el 1315, des de Tunis, sol·licitava que li enviés fra Simó de Puigcerdà, antic deixeble seu, per tal que traduís al llatí diverses obres escrites en romanç (Hillgarth 2001: 94-100, docs. 48-51).

⁴² Salvador Galmés (Llull 1936: xliii) i Miquel Batllori (Llull 1957: 48, n. 115) s'han inclinat per la primera; en el seu estudi del poema, Romeu i Figueras (1991 [1983]: 26-27) va situar la composició de l'obra a Mallorca l'any 1300 i aquesta ha estat la hipòtesi més acceptada des d'aleshores (vg. Bonner 1986: 85 i la Llull DB). Josep Batalla (Llull 2004: 31) s'inclina per Mallorca 1300-1301, però no descarta París 1299, i Albert Soler (2006b: 19), tenint en compte la còpia de l'obra a continuació de l'*Arbre de filosofia d'amor* al ms. F-129 del Col·legi de la Sapiència de Palma, considera possibles totes dues dates, encara que s'inclina més aviat per la primera.

⁴³ L'esquema estròfic, format per sis versos octosíl·labs monorims, es troba en tres peces del Monjo de Montaudon; vegeu Romeu 1991 [1983]: 18-19; Frank 1953-1957: I, 2, núm. 3 [11, 12, 13]; *BEdT* 305,008; 305,009; 305,015.

l'illa natal, com posa de manifest la petició de col·laboradors del final del poema. Des d'aquest punt de vista, és possible que el poema tingués una funció propagandística a la cort de Jaume II de Mallorca, al qual segurament Llull va sol·licitar suport per al manteniment del monestir de Miramar, que havia deixat de funcionar (Sari 2011-2012: 110); de fet, la primera difusió del poema sembla relacionada amb aquest ambient de cort, com posa de manifest la presència del poema en un manuscrit de factura cortesana compost amb força probabilitat l'any 1300, com a colofó d'una còpia miniada de l'*Arbre de filosofia d'amor* (vg. Soler 2006b i Soler a Llull 2014b: I, 15-16 i 27-35).

La *Medicina de peccat* no sembla lligada a unes necessitats propagandístiques concretes; de fet, llevat de les dades del colofó i de les referències a altres textos lul·lians, l'obra no presenta cap dada explícita sobre el context o sobre possibles destinataris concrets. Està adreçada, de manera genèrica, als cristians que volen sortir del peccat i practicar la primera intenció per mantenir-se en la via de salut; en aquest sentit, sembla que respon a la voluntat de l'autor d'intervenir en l'educació moral i espiritual dels cristians, segurament com a resultat de l'observació d'unes mancances en aquest àmbit que l'autor pretén pal·liar amb productes propis del seu programa doctrinal, aptes per ser usats per un ampli conjunt de lectors. En efecte, a diferència de la majoria de textos teològics de caràcter més tècnic compostos entre 1299 i 1300, que estan pensats tant per a l'adoctrinament del públic cristià com per a la predicació i la disputa amb els no-cristians,⁴⁴ el tractat en vers —com les *Oracions de Ramon*, compostes el 1299 a Barcelona i dedicades als reis d'Aragó, i com el *Llibre d'home*, datat el novembre de 1300 a Mallorca— està dirigit a un públic cristià, no necessàriament especialitzat en qüestions teològiques i morals, que fretura de mitjans doctrinals i pràctics adequats per mantenir-se en la primera intenció; la *Medicina de peccat*, però, és l'obra moral i espiritual d'aquest període amb una dimensió més marcadament pràctica.

Com s'ha mostrat al capítol III d'aquest treball, els recursos de versificació estan al servei de l'estructura temàtica i de la funció de l'obra com a manual d'exercicis pràctics per a la pregària penitencial, el reconeixement dels bons i mals consells de la consciència i l'oració contemplativa. Els diferents estadis en què es divideix el recorregut espiritual que presenta el tractat són assimilables a alguns manuals de direcció espiritual que circulaven tant en l'àmbit clerical com secular des del segle XII; pel que fa a la seva funció,

⁴⁴ És el cas del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* (Llull 1993: 457-504) i dels tres opuscles teològics següents, d'acord amb les observacions que fa Llull al pròleg dels textos: *Llibre de l'és de Déu*, *Llibre de coneixença de Déu*, *Llibre de Déu* (Llull 2010).

al contingut i fins i tot al tipus de discurs, les unitats del tractat també presenten fortes connexions amb algunes obres lul·lianes de tipus devocional (com les *Hores de nostra dona santa Maria*, els *Cent noms de Déu*, les *Oracions de Ramon*), doctrinal (com el *Llibre d'intenció*, la *Doctrina pueril*, els *Proverbis de Ramon*, el *Llibre d'home*) o contemplatiu (com el *Llibre de contemplació en Déu*, el *Llibre d'amic e amat* i l'*Art de contemplació* dins del *Romanç d'Evast e Blaqueria* o el *De contemplatione Raymundi*). L'obra, per tant, combina diferents recursos de la tradició i del repertori lul·lià, coherentment adaptats i emmotllats en una estructura complexa i diversa però ben cohesionada i concordant amb la funció espiritual pràctica del text a partir de diferents exercicis corresponents a diferents fases d'un procés d'ascens de l'ànima a l'amor i la comprensió de Déu. És, des d'aquest punt de vista, una resposta del tot original a l'interès de l'autor per fortificar la fe i la devoció entre els fidels, i posa de manifest la capacitat creativa de Lull per elaborar un producte singular dins de la seva producció, el qual respon a la voluntat de sufragar unes necessitats espirituals concretes.

D'altra banda, el fet que l'autor mateix promogués la difusió d'una part del tractat com a text autònom s'ha de relacionar, sobretot, amb la seva capacitat per adaptar els textos a nous usos i a nous contextos, generalment impel·lit per la voluntat de multiplicar i diversificar les vies de difusió i promoció de les seves obres.⁴⁵ En aquest cas, la difusió independent de la cinquena part de l'obra permet que la unitat *D'oració* sigui utilitzada com un manual contemplatiu autònom pels lectors cristians que no necessiten seguir tot el recorregut espiritual de la *Medicina de peccat* o que només volen practicar l'oració contemplativa basada en les Regles i Qüestions de l'Art lul·liana; les dades sobre la transmissió d'aquest opuscle posen de manifest que, efectivament, aquesta unitat va circular en ambients proclius a la pràctica de l'espiritualitat privada, generalment en compilacions properes als devocionaris.⁴⁶ El caràcter compartimentat de l'estructura de l'obra permet fàcilment aquesta disjunció de parts del tractat i la seva lectura en nous contextos, com posa de manifest, també, la separació posterior d'unitats de caràcter més didàctic com el capítol IV.III «De trinitat», la circulació independent del qual és documentada en diversos testimonis i inventaris, o bé com el capítol V.VIII «De manera

⁴⁵ Aquesta qüestió ha estat estudiada principalment pel que fa a la composició de manuscrits i a la traducció; vegeu Soler 2005 i 2010; Pomaro 2005 i 2015; Pomaro & Tenge-Wolf 2008; Badia, Santanach & Soler 2009c, i Pistolesi 2009; per a una visió de conjunt sobre les estratègies lul·lianes de composició i difusió dels textos, vegeu Badia, Santanach & Soler 2013: 389-395 i 2016: 163-209.

⁴⁶ Vegeu les descripcions dels manuscrits *S*, *N* i *I* (apartats V.2.1.4, V.2.1.5, V.2.1.6).

d'oració», documentat com a opuscle independent en un inventari d'una col·lecció lul·liana del segle XVII (Milà, Ambrosiana, P 217 Sup).⁴⁷

L'altra obra en vers composta durant l'estada de Llull a Mallorca entre 1299 i 1301, just abans del viatge missional a Xipre, és l'*Aplicació de l'Art general*, datada a Mallorca el mes de març de 1301. Es tracta d'una obra didàctica que pretén mostrar com els principis generals de l'Art es poden aplicar a diferents branques del saber i fonamentar aquestes disciplines: teologia, filosofia, lògica, dret, medicina, retòrica i moral. Com enuncia Llull al pròleg, l'ús del vers respon a una finalitat mnemònica,⁴⁸ assimilable a la d'altres obres didàctiques com la *Lògica del Gatzell* i les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*; en aquest cas, però, no està lligada a cap obra concreta, sinó que té una funció més general de divulgació de l'Art, relacionable amb l'ensenyament bàsic de les ciències definides a partir dels principis del sistema lul·lià.⁴⁹

Després de la composició d'aquesta obra, l'ús del vers i de la rima es torna a trobar en dos reculls de proverbis en què l'autor aprofita l'estructura binària dels apariats octosíl·labs per a l'expressió sentenciosa de principis i consells morals, ja sigui per a un ús retòric o per a l'adoctrinament moral dels receptors. El primer és el repertori d'exemples de proverbis que forma part del capítol dedicat a la bellesa de la *Retòrica nova*, una obra escrita en versió catalana i versió llatina durant el viatge a Xipre de 1301 (Llull 2006a); el segon és un repertori amb entitat pròpia, els *Proverbis d'ensenyament*: es tracta d'un recull de sentències sobretot morals i de caràcter admonitori, que tradicionalment s'ha identificat amb el llibre de proverbis que Llull va enviar al rei Jaume II d'Aragó l'any 1309, però que també s'ha posat en relació amb reculls de formes proverbials com el *Dictat de Ramon*, els *Proverbis de la Retòrica nova* i els *Mil proverbis*, obres compostes entre 1299 i 1302 (vg. Tous 2015: 277-286).

La darrera obra en vers coneguda de Ramon Llull és el poema *Del concili*, compost durant el camí d'anada al concili ecumènic celebrat l'any 1212 a Viena del Delfinat, prop de Lió. L'obra, que presenta una forma propera a la dansa i un to principalment admonitori, parteix del motiu de la participació de Ramon al concili: els

⁴⁷ Per a la difusió independent de la part *D'oració*, vegeu els apartats II.2.2.1 i III.2.3.2 d'aquest treball; per al capítol IV.III «De trinitat», vegeu els apartats II.2.2.2 i III.2.2.3; i per al cas del capítol V.VIII «De manera d'oració», vegeu l'apartat II.2.2.1, p. 44.

⁴⁸ «Deus gloriós! Per vostr'amar, / est' *Art general* aplicar / volem a les especials / sciencies [...]. / E aysò fem per tal raysó / que mostrem l'aplicació / de l'*Art general* en cascuna, / qui a totes està comuna, / e per ela-s poden haver / en breu de temps e retenir.», vv. 1-4 i 11-16 (Llull 1938: 209).

⁴⁹ L'obra va ser copiada per Guillem Pagès en un còdex de petites dimensions que només conté aquest text: Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/38; vegeu Soler 2006a i 2010: 186.

capítols I-X presenten diversos consells adreçats a la personificació del concili, al papa i altres participants (cardenals, prínceps, prelats, religiosos) i a entitats abstractes (la contrició, la satisfacció, la devoció i l'oració), i el capítol XI recrea una dansa de petició de pluja adreçada a Déu, que l'autor desenvolupa a partir de referències a les set virtuts i als set pecats capitals.⁵⁰ L'estrofa proemial del poema i la primera estrofa del darrer capítol presenten una petició que mostra, de manera clara, quins són els principals interessos de Ramon al concili; citem el text a partir de l'edició de Galmés (Llull 1938: 255 i 285):

Pròleg, vv. 1-7

Un concili vull començar
 en mon coratge, e xantar,
 per ço que faça enamorar
 tots cells qui ho poden far
 per Deus servir
 e lo Sepulcre conquerir:
 molt ho desir.

Capítol XI, vv. 704-710

Senyor: tal pluja donats,
 que enamor Papa, Prelats,
 e·l Sepulcre sia cobrats
 e lo gran nom vostre honrats.
 Senyor Deus: pluja,
 per que·l mal fuja,
 car pecat puja!

L'obra té una funció propagandística clara, que es pot posar en relació amb les estratègies desenvolupades per Llull durant aquests anys per tal de promocionar el seu programa i divulgar les propostes que havia portat al concili ecumènic.⁵¹ La tria formal i estilística sembla condicionada, en aquest cas, per una difusió oral del poema —probablement a partir d'una melodia coneguda— en l'ambient de la comitiva aplegada al concili. És, per tant, una mostra significativa més de l'adaptació i transformació de formes i gèneres de la tradició en la composició d'obres estretament lligades a la defensa i la divulgació de peticions concretes de Llull en ambients de cort.

L'ús que fa Llull de la forma rimada és força variada, i tant pot estar condicionada per una funció eminentment propagandística —i per tant, generalment lligada a una circumstància contextual concreta—, com per una funció didàctica i devocional. Les

⁵⁰ Els capítols I-X estan formats per deu estrofes de set versos que segueixen l'esquema 8a 8a 8a 8a 4b 8b 4b (semblant al que presenta el gab *Be voill que sapchon li pluzor* de Guilhem de Peiteu, *BeDT* 183.002), i el capítol XI està compost per quinze estrofes de quatre versos octosíl·labs monorims amb un refrany de tres versos tetrasíl·labs; per a la relació amb la dansa, vegeu Rubió i Balaguer 1985 [1957]: 276 i Badia, Santanach & Soler 2013: 468; Romeu i Figueras relaciona l'esquema estròfic de l'últim capítol amb les formes populars (Llull 1958: 22 i 36-37 [1988: 13 i 22-23]).

⁵¹ Són significatius els casos de la *Vita coetanea* (1311), l'autobiografia narrativa que presenta un currículum programàticament estructurat de la vida, l'obra i l'activitat de Ramon des de la conversió fins aleshores (Llull 2013a), i el *Liber disputationis Petri et Raimundi* (1311), un diàleg de ficció en llatí entre Ramon i el clergue Pere, els quals representen actituds vitals antagòniques, presenten el seu currículum, enuncien quins són els seus interessos al concili i discuteixen sobre qui és més fantàstic (Llull 2008: 107-179).

primeres criden especialment l'atenció dels lectors i dels estudiosos contemporanis, sobretot perquè presenten trets autobiogràfics de Ramon i perquè solen tenir un fort caràcter expressiu, ja sigui per l'ús de formes dialògiques de narració com per la condensació d'imatges i recursos retòrics que presenten. Ara bé, les segones són mostres concretes dels diferents tipus de materials elaborats per l'autor amb la voluntat d'oferir un ampli ventall de recursos doctrinals i espirituals basats en el seu programa artístic i aptes per a un públic no necessàriament especialitzat o docte en qüestions filosòfiques i teològiques; es tracta, per tant, de manifestacions de la faceta més aplicada i divulgativa del programa de reforma doctrinal i moral de la cristiandat que proposa Llull. Aquests textos, entre els quals cal situar la *Medicina de peccat*, es poden posar en relació amb una línia de la producció lul·liana que ha estat relativament poc estudiada fins fa pocs anys precisament perquè s'ha considerat de menor rellevància intel·lectual o bé literària però que cal tenir en compte per tal de conèixer i valorar el programa de reforma lul·lià en la seva totalitat.⁵²

Des d'aquest punt de vista, resulta interessant observar que la *Medicina de peccat* entronca amb un tipus de textos de caire sobretot moral, en el marc dels quals se singularitza per aspectes formals i estilístics com l'ús del vers i de la rima o l'ús de la primera persona amb valor reflexiu entre el subjecte retòric i el lector en algunes unitats, i pel seu valor eminentment pràctic com a manual d'exercicis espirituals. A continuació, es mostra la valoració que s'ha fet de l'obra en relació amb la literatura doctrinal i moral de Llull, especialment pel que fa a la dimensió ètica del tractat com a guia espiritual fonamentada en la doctrina lul·liana de la primera i la segona intenció i en la metàfora de la medicina de l'ànima.

⁵² En els últims anys han destacat aquesta qüestió sobretot Lola Badia, Joan Santanach i Albert Soler, que han defensat una perspectiva d'estudi de Ramon Llull com a escriptor vernacle (Badia, Santanach & Soler 2009a, 2010, 2012, 2016).

2. LITERATURA DOCTRINAL I MORAL

La doctrina de les dues intencions és un dels principals fonaments del pensament teològic i filosòfic de Llull i de tota la seva producció; es troba en la base de la construcció de l'Art com a instrument per conèixer Déu, però també en les obres de caràcter doctrinal i espiritual adreçades a un públic no especialitzat en les quals l'autor planteja un programa moral que ensenya els homes a entendre el pla d'ordenació divina de la creació i a seguir la primera intenció per la qual han estat creats.⁵³ Els lul·listes han destacat, sobretot, la importància que té aquesta doctrina en el fundacional *Llibre de contemplació en Déu* i en el monogràfic dedicat al tema, el *Llibre d'intenció*, així com l'aplicació que en fa Llull en algunes obres que plantegen una reforma de determinats àmbits de la societat (*Llibre de l'orde de cavalleria*) o una reforma global de la cristiandat (*Romanç d'Evast e Blaqueria*).⁵⁴

També s'ha incidit en el valor doctrinal i moral d'obres en les quals l'ordenació del món i la dimensió espiritual dels homes són tractades a partir del fonament teològic i ètic de la doctrina de les intencions; es tracta de textos força diversos tant pel que fa qüestions estructurals i formals com pel que fa a la seva finalitat, però en els quals s'observa un marcat interès per part de l'autor per fer comprensibles i assequibles, per a un públic general, determinats continguts teològics i filosòfics interpretats a partir del sistema artístic lul·lià. Destaquen, sobretot, la *Doctrina pueril* com a tractat propedèutic per a l'educació cristiana bàsica dels laics (vg. Santanach 2002a i Llull 2005: xxxiii-xliii); el *Llibre de meravelles* com a novel·la didàctica sobre qüestions teològiques, filosofia natural i filosofia moral (vg. Badia, Santanach & Soler 2013: 445-459; Badia 2016); l'*Arbre de ciència* com a tractat divulgatiu de l'Art basat en un model enciclopèdic en el qual la filosofia moral i la teologia tenen un paper destacat (vg. el monogràfic dedicat a aquesta obra, Domínguez, Villalba & Walter 2002; Badia, Santanach & Soler 2013: 459-461); els reculls de proverbis, especialment els *Proverbis de Ramon* i els *Mil proverbis* (vg. Tous 2012, 2015, 2016a); el *Llibre d'home* com a tractat antropològic que defineix la relació de l'home respecte de Déu (vg. Artus 1981-1983 i 1991; Domínguez a Llull

⁵³ El caràcter teològic, espiritual i ètic d'aquesta doctrina i el seu pes en el conjunt de la producció lul·liana ha estat remarcat per diversos autors, vegeu, sobretot, Carreras i Artau 1939-1943: I, 610-620; Artus 1995; Rubio 1997: 33-36; Ruiz Simon 2002; Ripoll a Llull 2013b: 36.

⁵⁴ Maribel Ripoll ha recollit les diverses aportacions de la crítica sobre el tema i ha analitzat el desenvolupament de la doctrina en diferents obres lul·lianes (vg. Ripoll 2012a: 400-471 i Llull 2013b: 35-49). Per al *Llibre de l'orde de cavalleria*, vegeu la introducció d'Albert Soler a Llull 1988a: 45-60 i Soler 1989: 101-124; per al *Blaqueria*, vegeu sobretot Ripoll 2012b i la introducció de Llull 2016c: 26-49.

2000: 119-140); o el *Llibre de virtuts e de pecats* com a manual per a la predicació basat en la teologia moral (vg. Domínguez a Lull 1987: xi-lxxi).

Al capítol III d'aquest treball s'ha remarcat la fonamentació intencional que presenta la *Medicina de peccat* com a guia espiritual que permet als homes practicar la primera intenció a partir d'exercicis que corresponen a diferents estadis d'ascens de l'ànima a Déu; també s'ha posat de manifest la connexió que presenten el contingut, l'estructura temàtica i el tipus de discurs de les parts del tractat amb diverses obres lul·lianes de tipus doctrinal i moral. Crida l'atenció, però, que, encara que sovint els estudiosos han destacat el caràcter teològic i moral de l'obra com a electuari espiritual, rarament han relacionat el text amb aquest tipus de literatura doctrinal i moral de Lull que parteix del component teològic i ètic de la primera i la segona intenció i que també està destinada a l'educació d'un públic no necessàriament especialitzat. En aquest apartat, es recullen, en primer lloc, les principals referències que s'han fet de la *Medicina de peccat* com a obra lul·liana moral; a continuació, se situa el text en el marc del desenvolupament de la metàfora de la medicina espiritual en la producció lul·liana i, finalment, es mostra l'interès que han tingut tant el tractat com les unitats extrems de l'obra.

2.1. *La posició de la Medicina de peccat en el marc de l'ètica lul·liana*

En diversos catàlegs d'obres lul·lianes en els quals els títols es troben agrupats per matèries, la *Medicina de peccat* forma part del conjunt de textos de caràcter doctrinal i moral que es consideren útils per a l'educació espiritual de l'ànima. El catàleg d'Arias de Loyola (1594), dedicat al rei Felip II d'Espanya, presenta els títols [VIII.10] «*Medicina peccati cathalane in rithmis*» i [VIII.26] «*Liber orationum per decem regulas*» en el grup trenta-set obres lul·lianes, tant autèntiques com apòcrifes, de la «*Tabula particularis conumerans doctrinalia specialia, agenda in utriusque vita*»; el primer, juntament amb títols com la *Doctrina pueril*, el *Liber clericorum*, el *De arte electionis*, un *Liber de confessione cathalane in rythmis* (FD II.21), el *Llibre d'intenció*, el *De virtute veniali et vitali et de peccatis venialibus et mortalibus*, el *De declaratione conscientiae* i els *Mil proverbis* forma part de la secció de la taula dedicada a la vida activa; el segon, juntament amb les *Oracions de Ramon*, les *Oracions e contemplacions de l'enteniment*, els *Cent noms de Déu*, les *Hores de nostra dona santa Maria* i les apòcrifes *Hores de santa Maria*, forma part del grup d'oracions de la secció dedicada a la vida contemplativa (vg. l'Apèndix 6 i la llista de la Lull DB).

També el catàleg de Perroquet (1667) presenta aquests els títols [XV.30] «La Médecine du peché en rime catalane» i [XV.11] «Livre des prières par les dix regles» en la llista de seixanta «Livres Spirituels». Nicolas de Hauterville (1666) inclou el títol [IV.108] «Liber de orationibus per decem regulas» en la primera secció de «Libri Theologii» del seu catàleg, juntament amb altres obres sobre l'oració i la contemplació, i el títol [X.57] «Medicina peccati catalan. rithmi» en la segona secció de «Libri Theologii» del catàleg, juntament amb els altres títols d'obres espirituals per a la vida activa agrupades per Arias de Loyola. Els catàlegs de Jean-Marie de Vernon (1668) i París BNF, lat. 17829 (XVII), que segueixen el catàleg de Hauterville (1666), presenten aquesta mateixa classificació dels dos títols. En alguns catàlegs en què el tractat complet no està indexat però sí que s'hi troba l'opuscle *D'oració*, aquest també està classificat en la categoria d'obres espirituals i contemplatives: Luke Wadding (1650) «Libri spirituales, et contemplationis» [143]; aquesta mateixa indexació es troba als catàlegs d'Antonio Nicolás (1696) [115.CXLVI], Jaume Custurer (1700) [115.CXLVI], Jean Baptiste du Sollier (1714) [CXLVI], els quals segueixen el catàleg de Wadding.

Com s'ha exposat a l'apartat IV.1, a partir del catàleg de Juan de San Antonio (1733) i, sobretot, a partir de la segona meitat del segle XIX, les obres en vers de Lull tendeixen a ser catalogades com a conjunt dins dels catàlegs temàtics, i la *Medicina de peccat* passa a ser principalment classificada i estudiada dins de la poesia lul·liana. Només Armand Llinarès, en el seu catàleg temàtic d'obres lul·lianes (Llinarès 1963: 425-453) situa la *Medicina de peccat* dins del grup d'obres morals, un grup format per textos que presenten una aplicació de la doctrina de les intencions o que tenen un caràcter educatiu en l'àmbit moral: [5] *Doctrina pueril* (II.A.6), [7] *Llibre de l'orde de cavalleria* (II.A.5), [36] *Romanç d'Evast e Blaquerna* (II.A.19), [43] *Llibre de meravelles* (II.B.15), [68] *Desconhort* (III.22), [80] *Consolatio venetorum et totius gentis desolatae* (III.33), [84] *Cant de Ramon* (III.43.bis), [88] *Proverbis de Ramon* (III.26), [90] *Proverbis d'ensenyament* (IV.7), [93] *Medicina de peccat* (III.44), [102] *Mil proverbis* (III.57), [115] *Liber de concilio* (III.66), [133] *Llibre de l'orde de clerecia* (FD I.4), [253] *Ars consilii* (IV.109).⁵⁵

En les descripcions de l'obra s'ha tendit a destacar sempre el caràcter doctrinal i moral del text, però es tracta d'indicacions que s'emmarquen en l'enunciació general dels

⁵⁵ El número entre claudàtors correspon a la posició de l'obra segons el catàleg cronològic de Llinarès; després del títol, entre parèntesis, donem la correspondència dels catàlegs Bo i FD de la Lull DB.

principals trets temàtics, estructurals i formals del text.⁵⁶ En aquest sentit, són excepcionals descripcions més detallades com les de Jeroni Rosselló (Llull 1859: 424-430) i Armand Llinarès (Lulle 1998: 31-37), els quals glossen el contingut temàtic de les diferents unitats del tractat text i presenten algunes observacions sobre el seu valor moral; ni l'un ni l'altre, però, posen en relació el contingut i la intenció del tractat amb altres obres doctrinals i morals de Llull. En el seu *Raymond Lulle. Philosophe de l'action*, en canvi, a propòsit de la relació entre medicina i teologia en l'educació de l'individu, Llinarès havia apuntat les connexions que presenta la idea de la medicina de l'ànima de la *Medicina de pecat* amb la descripció que presenta el capítol 115 del *Llibre de contemplació en Déu* sobre la relació analògica entre medicina corporal i medicina espiritual i, més específicament, sobre la necessitat de conèixer la naturalesa de l'ànima, els dos moviments i les dues intencions per curar la malaltia del pecat (Llinarès 1963: 334, n. 130).

Aquesta connexió ja havia estat assenyalada per Tomàs Carreras i Artau a propòsit de l'estudi de l'ètica lul·liana (Carreras i Artau 1936-1943: I, 610-620; Carreras i Artau 1957). L'autor observa que l'ètica de Llull, basada en la doctrina de les dues intencions, dels dos moviments i de la llibertat, té un caràcter correccionalista, ja que pretén ensenyar els homes a deslliurar-se del pecat que els desvia de la primera intenció, a confiar en la misericòrdia divina que els pot salvar de la condemnaió eterna i a viure d'acord amb la causa final de la seva existència. També observa que la metàfora de la medicina espiritual usada analògicament al capítol 115 del *Llibre de contemplació en Déu* i aplicada en la concepció de la *Medicina de pecat* correspon a aquest valor de l'ètica com a disciplina de base teològica que permet curar l'ànima del pecat i encaminar-la cap a la primera intenció, de la mateixa manera que la medicina física cura les ferides i els mals del cos (Carreras i Artau 1936-1943: I, 617-618, i 1957: 13-14); no afegeix, però, indicacions concretes sobre el funcionament de l'obra com a manual espiritual. Són rellevants, també, les connexions que estableix entre la medicina espiritual i l'ús terapèutic de la consciència i del coratge com a sentits espirituals, d'una banda, i la consolació de l'ànima basada en la contemplació de les virtuts divines, de l'altra, ja que són aspectes descrits al *Llibre de contemplació* i, encara que l'autor no ho indiqui, aplicats també al funcionament de les

⁵⁶ Llull 1928 [1925]: 11; Rubió i Lluch 1911: 17-18; Peers 1929: 299-301; Avinyó 1935: 166-167; Galmés a Llull 1938: viii-x; Bertini 1934: 356; Mele 1935: 11-12; Sugranyes de Franch 1942: 43, n. 1; Romeu i Figueras a Llull 1957: 1279 i Llull 1958: 34-35 [1988: 21]; Bonner & Badia 1988: 149; Domínguez a Llull 1993: 416-419 i a Fidora & Rubio 2008: 178 [op. 90]; Medina 2009: 19, n. 12; Sari a Butinyà 2012: 323-324; Badia, Santanach & Soler 2013: 469-470; Badia, Santanach & Soler 2016: 127.

parts IV i V de la *Medicina de peccat* com a manual per aprendre a distingir i regular els bons i els mals consells de la consciència, d'una banda, i per contemplar Déu i mantenir l'ànima en la primera intenció, de l'altra.

Més recentment, Anthony Bonner i Charles Lohr també han assenyalat que la relació analògica que Llull estableix entre la medicina física i la medicina espiritual s'inscriu en una tendència de l'època a aplicar aspectes del discurs mèdic al discurs teològic (Bonner & Lohr 2001: 175; Bonner 2012: 61-66). Aquesta observació parteix, principalment, de les indicacions que presenta Joseph Ziegler sobre la relació entre teologia i medicina en la producció lul·liana a propòsit del seu estudi dedicat a Arnau de Vilanova (Ziegler 1998), però és aplicada a obres o passatges de textos lul·lians que Ziegler no contempla.⁵⁷ En primer lloc, Bonner i Lohr afegixen el cas de la *Medicina de peccat* com a mostra de la relació analògica entre medicina física i espiritual, però com una referència simplement indicativa: «[Llull] discussed cures for the soul as well as for the body in a long poem entitled *Medicina de peccat*» (Bonner & Lohr 2001: 175).⁵⁸ En segon lloc, Bonner (2012: 64), en tractar de les relacions analògiques que Llull desenvolupa a partir de la teoria mèdica basada en la Figura Elemental, mostra que l'analogia entre medicina física i espiritual està clarament definida en el mode 16 «Sanar» de la distinció III de l'*Art demonstrativa* i, en una nota a peu de pàgina (n. 63), afegix que l'aplicació d'aquesta analogia també es troba en la *Medicina de peccat*; en aquest cas, si l'observació és secundària és perquè l'interès de l'autor no se centra en el valor ètic d'aquesta metàfora, sinó en el caràcter instrumental de la teoria elemental i en la seva aplicació analògica en l'Art i en diversos àmbits del saber (teologia, filosofia, dret) com un dels principals mecanismes de l'Art de l'etapa quaternària, especialment de la fase de l'*Art demonstrativa*.⁵⁹

⁵⁷ Aquest autor s'interessa sobretot per l'ús de l'analogia mèdica basada en la teoria elemental i aplicable a conceptes teològics i filosòfics en una obra mèdica com el *Liber principia medicinae* o *Començaments de medicina* (ca. 1274-1283), que estudia a propòsit del llenguatge dels metges que produeixen textos espirituals (Ziegler 1998: 54-59); pel que fa a l'ús d'autoritats mèdiques en el discurs de teòlegs escolàstics, també fa referència a l'ús de termes i funcions mèdiques en el discurs teològic de les *Quaestiones Attrebatenses* compostes el 1299 per a Tomàs Le Myésier (pp. 171-172), i a propòsit de l'estudi de l'ús de la medicina en la predicació, cita el cas de l'*Art abreuçada de predicació* o *Ars abbreviata praedicandi* de 1313, en l'epíleg del qual Llull remarca el caràcter aplicat del manual a diverses disciplines (pp. 179-180); vegeu, també, les pp. 164-165 per a la relació entre la glotonia i la luxúria amb malalties físiques al *Llibre de virtuts e de pecats*.

⁵⁸ La referència parteix, però, d'una imprecisió: la *Medicina de peccat* no presenta cap consideració sobre la cura del cos, sinó que està concebuda directament sobre la metàfora de la medicina espiritual.

⁵⁹ Per a aquest ús instrumental de l'analogia mèdica basada en la teoria elemental, vegeu Yates 1985 [1954]: 84-90; Pring-Mill 1961 i 1972; Bonner 2012: 61-66; per a una anàlisi del concepte de metàfora i del seu valor exemplar en la distinció X dels *Començaments de medicina*, vegeu Gisbert 2004.

Aquestes referències, encara que tinguin un caràcter purament enunciatiu, situen la metàfora que defineix la *Medicina de pecat* com a electuari moral i tractat espiritual en un marc conceptual força ampli, que es desenvolupa tant dins la producció lul·liana com en el context teològic i religiós del tombant del segle XIII al segle XIV. Tot seguit, es descriuen els principals trets que presenta l'analogia entre la medicina física i la medicina espiritual en l'*opus* lul·lià i la posició que hi ocupa la *Medicina de pecat* com a tractat moral íntegrament compost a partir de la base conceptual d'aquesta analogia.

2.2. La metàfora de la medicina espiritual

En la definició de la metàfora de la medicina espiritual, Llull parteix de la interpretació cristiana de l'analogia mèdica segons la qual el pecat i la condemna eterna dels homes pecadors són identificats amb la malaltia i la mort, d'una banda, i la virtut i la salvació eterna són identificades amb la salut i la vida, de l'altra. Aquesta analogia, que se sustenta en una concepció dual de l'ésser humà —i, per tant, en la distinció entre la naturalesa sensual i finita del cos i la naturalesa racional i espiritual de l'ànima—, presenta la medicina corporal com una disciplina efectiva per al sosteniment i la curació del cos en el món terrenal, mentre que la medicina de l'ànima és presentada com una disciplina que requereix ser aplicada en aquest món però que, sobretot, té efecte després de la mort del cos, ja que el seu objectiu és encaminar l'ànima humana cap a la gràcia de la salvació espiritual i la vida eterna. Des d'aquest punt de vista, i partint d'una base fonamentalment bíblica, la teologia cristiana identifica Crist com el metge més eminent, en el qual se sustenta la salvació eterna dels homes, que es manifesta principalment a través de la seva funció redemptora del pecat original i a través de la seva misericòrdia en el perdó dels pecats comesos en la vida terrenal.

El següent passatge de la primera carta de Pere (1 Pe 2,24) posa de manifest la referència analògica de la redempció com la curació d'una ferida de la humanitat:

Ell mateix [Crist] va portar
els nostres pecats
en el seu cos sobre el patíbul,
perquè, morts als pecats,
visquéssim com a justos.
*Ell, amb les seves ferides, us curava.*⁶⁰

⁶⁰ Citem a partir del text de la Bíblia Catalana Interconfessional (BCI); la cursiva és nostra. En aquest passatge ressona el cant quart del servent del Senyor d'Isaïes (Is 52,13-53,12).

La identificació de Crist com a guaridor dels pecats dels homes, juntament amb la imatge que presenten els Evangelis de Crist com a metge capaç de curar tot tipus de malalties,⁶¹ té una forta presència en el discurs teològic medieval,⁶² i és la primera referència relativa a l'analogia entre medicina física i espiritual que Llull utilitza en la seva obra fundacional, el *Llibre de contemplació en Déu*. Al capítol 60 «Com pertany a nostre Senyor Déus, segons la seva bonesa, que ell sia recreador» (llibre II, distinció XII), Llull presenta la recreació com la «causa qui sana e munda e purifica los peccadors malautes de sutzures e des mesquineses e de passions» (Llull 2015: 259) i, més endavant, al paràgraf 16, identifica Crist com el metge del qual deriven totes les medicines, ja que, gràcies a la seva noble medicina (l'encarnació i la passió), va guarir la humanitat de la malaltia del pecat original, de la qual deriven tots els altres mals (Llull 2015: 261, 16-17):

[16] Liberal Seynor vertuós! Segons que la nafra del peccat fo en home gran e profunda per lo peccat original, covenc que fos gran e nobla la metcina per la qual aquela nafra se covenc curar. On, con lo peccat original sia nafra on sien en home dirivatz totz peccatz, covenc que d'aquel qui ns recreá del peccat original, sien dirivatz totz enguents e totes sanitats e totes metgies. [17] Si l'enguent on covenc que s'untás e s sanás la nafra del peccat original no fos, Seyner, de major forsa e de major quantitat que la nafra, ja no s pogra curar la nafra; on per aysó, Seyner, covenc que vos vos encarnassetz e que ab la vostra sanc sanasetz la nafra, la qual sanc es pus fortz e en major noblesa que la malautia de la nafra no fo mala ni gran en colpa.

Com es pot observar, Llull utilitza explícitament termes propis de la medicina física («nafra», «metcina», «enguent», «sanitats», «metgies») en un discurs fonamentalment teològic.⁶³ Es tracta d'una tendència habitual en la literatura pastoral de l'època: d'una banda, està íntimament relacionada amb la necessitat d'elaborar i difondre materials per a l'educació cristiana bàsica i per a la direcció espiritual de la població per part del clergat (vg. l'apartat III.1.1 d'aquest treball, pp. 69-70); de l'altra, s'ha de posar en relació amb el desenvolupament de la medicina física com a ciència i amb la progressiva

⁶¹ Mt 4,24; 8,1-9,34; 10,1; 12,9-14; 12,22-32; 14,34-36; 15,21-31; 17,14-21; 20,29-34; 21,12-17; Mc 1,40-2,22; 3,1-6; 3,20-30; 5,1-43; 6,53-56; 7,24-37; 8,22-26; 9,14-29; 10,45-52; 11,15-19; Lc 5,12-39; 6,6-11; 7,1-8,3; 8,26-56; 9,37-42; 11,14-26; 13,10-17; 14,1-6; 17,11-19; 18,35-43; Jn 4,43-5,18; 9,1-12; 11,1-44.

⁶² Per al desenvolupament del concepte de Crist com a metge i la seva influència en el discurs teològic medieval, vegeu Arbesmann 1954, i l'article «Le Christ médecin» de G. Dumeige al *Dictionnaire de Spiritualité (DS)* 10, col. 891-901.

⁶³ Vegeu, també, l'analogia que fa Llull entre Crist i el metge cirurgià als paràgrafs 19-21 del capítol 115 del llibre III (Llull 1906-1914: III, 80).

medicalització de la societat medieval.⁶⁴ A partir de la identificació de Crist com a gran metge que acabem de veure, s'estableix una relació analògica entre la teologia i la medicina física, en el marc de la qual la teologia és presentada com la medicina espiritual, la disciplina que sistematitza i ensenya els recursos de curació espiritual que han de salvar els homes del pecat i la condemnaió eterna. Com observa Ziegler (1998: 180-181), aquesta metàfora conceptual de la teologia com a medicina espiritual genera tot un sistema de metàfores al seu voltant, que la desenvolupen i la completen:

As a dominant metaphor with staying power it offers a general framework for describing and explaining abstract notions. This 'conceptual metaphor' organizes a system of metaphors and other tropes which are all derived from it. According to this model, Christ, priests, confessors, and preachers appear as physicians, the sinners appear as patients, the soul is represented by the body, and every stage in the curing process, from diagnosis through prognosis to therapy, represents a stage in the process of spiritual cure.

La metàfora va ser utilitzada sobretot per representar la relació entre Déu i els fidels i, sobretot després de la regulació de la pràctica de la confessió i la comunió al Concili del Laterà IV (1215), per representar, també, la relació entre els sacerdots com a confessors i els fidels com a pecadors penitents (vg. Biller & Minnis 1998; Ziegler 1998: 176-199). Progressivament aquesta noció de medicina espiritual relacionada amb la teologia i la cura de les ànimes va ser aplicada en tractats catequètics, manuals de confessió, penitencials i sermons, tant en llatí com en llengües vernacles. La majoria tenen una funció descriptiva o prescriptiva, però també emergeixen obres amb una funció més pràctica, propera a la dels regiments terapèutics, com és el cas de la *Medicina de pecat* de Ramon Llull o el del *Livre de seyntz medicines* de l'aristòcrata Henry of Grosmont (c. 1311-1361, primer duc de Lancaster), dos llibres de tipus principalment devocional compostos a partir de la metàfora de la medicina espiritual.⁶⁵ En el cas de Llull, però, la utilització de la metàfora mèdica per a la concepció de l'estructura i el contingut d'una guia espiritual de caràcter pràctic es documenta exclusivament en la *Medicina de pecat*;

⁶⁴ Per al desenvolupament de la medicina com a ciència i la seva influència, vegeu Cifuentes 2006 [2002]: 27-52 i la bibliografia allí citada. La relació entre teologia cristiana i medicina a l'edat mitjana ha estat força estudiada, principalment en l'àmbit anglosaxó; destaquem els estudis següents: Anderson 1963; Marty & Vaux 1982; Biller & Ziegler 2001; Yoshikawa 2015; per a l'estudi d'autors concrets, vegeu Ziegler 1998 (Arnau de Vilanova); Diekstra 1987 i 2009 (Robert de Sorbon); Yoshikawa 2009 (Henry of Grosmont, duc de Lancaster).

⁶⁵ Cal tenir en compte, però, que es tracta de dos textos molt diferents: el *Livre de seyntz medicines* és una meditació terapèutica sobre els pecats i la penitència de caràcter autobiogràfic, encara que és probable que l'autor plantegés el text com a regiment espiritual per a nobles laics (Yoshikawa 2009; Henry of Grosmont 2014).

en la seva producció, la medicina espiritual és presentada sobretot en obres de caràcter teològic i moral a partir de definicions que identifiquen els diversos elements de la disciplina i d'explicacions sobre el seu ús, o bé a partir de metàfores que en deriven i que funcionen com a part d'una narració o d'exemples.

El *Llibre de contemplació en Déu* (1273-1274) és l'obra de Llull en què els components de l'analogia entre medicina física i espiritual estan més ben definits i en què els trets principals de la malaltia i la medicina de l'ànima presenten una descripció més detallada en el marc d'un discurs principalment teològic. A més de l'ús recurrent del concepte de Crist com a metge —com el del capítol 60 abans esmentat—, l'autor dedica tres capítols diferents a la qüestió de la relació entre medicina física i medicina espiritual, sempre des d'un punt de vista analògic. En primer lloc, al capítol 115 «Com hom se pren guarda de ço que fan los metges» (Llull 1906-1914: III, 76-82), inclòs en la distinció XXIII del llibre III, dedicada al sentit de la vista, analitza la funció del metge corporal i del metge espiritual en relació amb la primera intenció; a partir de la comparació entre la funció del metge del cos —el físic o cirurgià— i la funció del metge de l'ànima —el teòleg o religiós—, Llull presenta els principals components que defineixen de manera analògica la malaltia i la curació del cos i la malaltia i la curació de l'ànima. El passatge següent mostra com s'estableix aquesta analogia (Llull 1906-1914: III, 81-82):

[26] Amorós Senyor! Enaxí com tota la malaltia e tota la sanitat qui pot esser en cors humà cové que venga e davall de les .iiij. qualitats e de les .iiij. complicitacions, enaxí tota la malautia e tota la sanitat que pot esser en anima d'ome, cové que venga del primer moviment e del segon, e de la primera entenció e de la segona.

[29] [...] Enaxí com la malautia del cors humà es atrobada en les rayls de les quals es compost, les quals rayls se son desordenades en lo cors, enaxí la malautia de la anima es atrobada en les rayls e en les potencies e en los senys de la anima qui-s son desordenats en ella.

En segon lloc, al capítol 132 «Com hom és sensible de sanitat o de malautia» (Llull 1906-1914: III, 190-195) de la distinció XXVII del llibre III, dedicada al sentit del tacte —anomenat «sentiment humanal»—, l'autor explora les relacions entre els sentits sensuals, la potència vegetal i la potència racional, i les implicacions que tenen en la sanitat i la malaltia del cos i de l'ànima (§ 1-18); observa que, malgrat que els homes es mostrin més sensibles a la sanitat i la malaltia del cos, té molt més valor per a la salvació de l'home la sanitat i la malaltia de l'ànima (§ 19-27) i que fins i tot és preferible la malaltia del cos quan és causada per l'amor a Déu (§ 28-30), com recull l'exclamació següent: «Ah Senyor dous e piadós! E quant será aquell dia que lo vostre servidor se sintrá ligar ses mans, e

sintrá son cors tormentar e morir per amor de son senyor e de son salvador» (Llull 1906-1914: III, 195 § 29).

En tercer lloc, al capítol 293 «Com és tractat de la amor que hom ha a sanitat» (Llull 1906-1914: VI, 240-252) de la distinció XXIX del llibre V, dedicada a l'amor, Llull desenvolupa una anàlisi detallada dels diversos components sensuais i espirituals de l'ésser humà implicats en la sanitat i la malaltia del cos i de l'ànima, i posa de manifest la importància de tenir un coneixement ordenat de les «occasions e rayls de sanitat sensual e entellectual; car per esta art e per esta manera pot hom apercebre e conèixer e amar sanitat sensual e sanitat entellectual membrant e entenent e amant sanitat e membrant e entenent malautia sensual e entellectual» (Llull 1906-1914: VI, 241 § 3). El quadre següent recull els diversos components de la natura humana que, segons Llull, intervenen en la regulació de la sanitat i de la malaltia física i espiritual:

cos		ànima	
Potències implicades en la natura corporal		vegetativa sensitiva imaginativa	Potències implicades en la natura espiritual vegetativa sensitiva imaginativa racional motiva
potència vegetativa	qualitats elementals	calor fredor sequedat humitat	potència racional enteniment memòria voluntat
	facultats	apetitiva retentiva digestiva dispulsiva	
sentits corporals		vista oïda olfacte gust tacte	sentits espirituals cogitació apercebiment consciència subtileza coratge

Les referències que es troben disperses en aquests tres capítols del *Llibre de contemplació* permeten reconstruir els fonaments teòrics de l'analogia entre malaltia i medicina corporal i malaltia i medicina espiritual, els quals se sustenten en la doctrina escolàstica de la dualitat de l'ésser humà com un compost de cos i ànima. La sanitat és definida com la regulació ordenada dels components que formen la natura del cos i de l'ànima; per contra, la malaltia és definida com un destemprament o un desordre d'aquests components respecte del seu curs natural. Pel que fa al cos, Llull parteix de les bases de la teoria

mèdica dels humors i explica que la sanitat corporal depèn de l'equilibri de les quatre qualitats elementals (calor, humitat, fredor, sequedat) i del control de les quatre complexions (colèrica, sanguínia, melancòlica, flemmàtica) en la potència vegetativa, els sentits corporals i la imaginació; el mal funcionament d'algun d'aquests components de les potències provoca la malaltia, que es pot manifestar a l'interior del cos o bé a la superfície del cos en forma de ferida. Pel que fa a l'ànima, Llull explica que la potència racional —formada per tres facultats (l'enteniment, la memòria i la voluntat) i per cinc sentits espirituals (cogitació, apercebiment, consciència, subtileza, coratge)— ha de dominar sobre les altres potències corporals i sobre la potència motiva, d'acord amb l'ordre dels dos moviments (ésser i privació, és a dir, no-ésser) i de les dues intencions (la intenció final per la qual és o funciona una criatura i els mitjans o instruments usats per atènyer la primera intenció). La malaltia de l'ànima està provocada per un desviament de la primera intenció de l'home en l'ús de les potències —destinades a conèixer, estimar, lloar i servir Déu i no a gaudir dels plaers corporals—, i es defineix com a pecat.

L'autor insisteix que per poder diagnosticar correctament la malaltia física o espiritual d'un pacient cal que el metge tingui un bon coneixement de la natura corporal i espiritual i també dels reguladors de cada natura que generen la sanitat i la malaltia segons l'ordenament de les potències; també remarca que l'ordenació adequada de les cinc potències de l'home (racional, motiva, imaginativa, sensitiva i vegetativa) està determinada pel domini de la potència racional per sobre de les potències corporals i de la motiva (Llull 1906-1914: VI, 252 § 30):

[30] On, qui ama sanitat en la potencia mutiva, cové que fassa tant tro que ordón que la vegetable sia ordonat subject a la sensitiva e la sensitiva a la ymaginativa e la ymaginativa a la racional, car per esta manera e per esta art, Sènyer, está la mutiva en sanitat sensual e entellectual; e assò-s pren per so car la racional potencia poseex e senyoreja les altres potencies e no lexa moure le mutiva sensual menys de liberacio e de manament de la mutiva entellectual discrecionada e ordonada e licenciada e moguda per ordonat remembrament e enteniment e voler fruent en les altèes e en los honraments e en les laors e en les glories de lur gloriós Deus.

El diagnòstic de malaltia física es basa fonamentalment en l'examen físic i en l'anàlisi de l'orina i del pols, però Llull adverteix que el correcte diagnòstic d'una malaltia física pot presentar certes dificultats i que això és causa d'un comportament inadequat per part dels metges: «tot dia veem que los metges obren en hom a aventura, per so car no han conexensa de malaltia. [...] Encara veem, Sènyer, que los metges sostraen als malautes lur malautia, e puxes gauben-se que ells la han coneguda per sí matexs» (Llull 1906-1914:

III, 78 § 12-13). En canvi, el diagnòstic de la malaltia moral és fàcil de reconèixer a partir de dues vies: «de fores pot hom conèixer la sua malautia per les obres de peccat que li veen fer; e de dins lo peccador poden conèixer la sua malautia per confessió que·l peccador fa dels peccats» (Llull 1906-1914: III, 77 § 8). Un cop diagnosticada correctament la malaltia, el metge ha de saber preparar el mètode de curació més adequat per aconseguir temperar i ordenar les qualitats físiques, pel que fa al cos, i els moviments i les intencions, pel que fa a l'ànima. Per a una ferida a la superfície del cos, el cirurgià es valdrà de foc, ungüents, empastres, pólvores i herbes; per a una malaltia corporal interna, el metge físic haurà de preparar bevendes, xarops, lletovaris o dietes. El metge de l'ànima, d'altra banda, ha de donar a l'home pecador diversos recursos per allunyar-se dels vicis, adoptar les virtuts i tornar a professar la primera intenció per la qual fou creat: en primer lloc, cal demostrar les virtuts i les dignitats divines i mostrar els vicis i les propietats de l'home i del món que es contraposen a Déu (Llull 1906-1914: III, 76 § 3; III, 192-193 § 16-17); en segon lloc, cal extirpar els pecats de l'ànima dels pecadors a partir de les virtuts i endreçar l'ànima humana a la primera intenció (III, 77 § 5); en tercer lloc, cal fer penitència contra els pecats amb la compunció del cos i amb la compunció de l'ànima, lloant Déu i pregant-lo que perdoni els pecats (III, 79 § 15; III, 80 § 20).

L'exposició analògica del *Llibre de contemplació en Déu* sobre la malaltia corporal i moral i sobre la medicina física i la medicina espiritual és la més completa i detallada que es pot trobar en tota la producció lul·liana i està en la base de referències i definicions posteriors dels conceptes de malaltia, sanitat i medicina espiritual. En la producció corresponent a l'etapa quaternària de l'Art (1274-1289), la definició més rellevant és la que es troba en l'*Art demostrativa* (ca. 1283); en el mode 16 «Sanar», que tanca la III distinció dedicada a la intenció, l'autor presenta una exposició analògica de la sanitat i dels components de la medicina corporal i espiritual a partir de principis generals de les figures i les qüestions de l'Art;⁶⁶ en primer lloc, identifica els components del conjunt i, tot seguit, exposa la causa de malaltia i el procediment de curació del cos i de l'ànima (Llull 1932a: 123):

Esta Art dona doctrina segons la qual hom sapia sanar corporalment e espiritualment, segons que o signifiquen estes cambres [foc aygua | R E I N | E U Z | I A U Y | M A U Y Z], les quals donen significació de malautia corporal e esperitual, per la qual significació es significada sanitat per contraries cambres. Cor per la primera cambra es significat que lo foc e l'aygua son contraris, per la qual contrarietat es enfirmitat

⁶⁶ Per a la versió catalana, vegeu l'edició de Galmés a ORL XVI (Llull 1932a: 123-124); per a la llatina, vegeu l'edició de Rubio a ROL XXXII (Llull 2007: 158-159).

corporal sens atrempat mijà del aer e de la terra, segons la disposició que la T entra en les cambres de la elemental figura qui significa la manera con deu esser feta cura corporal, siguent l'orde de les questions qui en esta Art son termenades.

La segona cambra significa enfermetat de S; cor la R, en quant conté de E I N es imperfecció de E I N, per la qual imperfecció se formen les consequens cambres per les quals es S en la cambra de [imperfecció colpa]; mas con S descorre per esta Art per estes cambres: [E A U Y | I U Z | M A U Y Z], adoncs à sanitat per la cambra de [perfecció mèrit], la qual pot aver e sab aver, scient S esta Art e amant los comensaments e la doctrina d'esta Art.

Com es pot observar, la naturalesa corporal i la naturalesa espiritual de l'èsser humà en què es basa la distinció entre sanitat corporal i sanitat espiritual són representades, en aquest discurs, per la Figura Elemental i per la Figura S, respectivament, dues figures que tenen un desenvolupament important en l'Art de la primera etapa, però que desapareixen en les formulacions del sistema posteriors a 1290.⁶⁷ D'una banda, la cura del cos s'explica per la incidència de principis de concordança i contrarietat de la Figura T sobre els principis de la Figura Elemental; de l'altra, la malaltia i la cura de l'ànima —el pecat i la salvació espiritual—, s'explica a partir de relacions entre principis de la Figura S, de la Figura X (predestinació), de la figura A (dignitats divines), de la figura V (vicis i virtuts) i de les figures Y (veritat) i Z (falsedat). És, sens dubte, la formulació més tècnica que adopta el concepte de medicina espiritual en la producció lul·liana i una de les poques que es troben en les obres de l'etapa quaternària de l'Art.

Llevat d'aquest cas, l'examen d'obres específicament dedicades a la medicina — com els *Començaments de medicina* (ca. 1276-1283) o l'*Ars compendiosa medicinae* (1285-1287)— i també d'obres que ofereixen coneixements generals per a un públic no especialitzat en ciències, filosofia i teologia —com la *Doctrina pueril*, el *Romanç d'Evast e Blaquerna*, el *Llibre d'intenció* o el *Llibre de meravelles*—, permet observar que durant la primera etapa de l'Art Llull tendeix a descriure únicament la medicina corporal i a identificar la moral i la teologia com a disciplines de l'esperit sense fer analogies amb la medicina. Ara bé, cal tenir en compte que, en aquestes obres més divulgatives, la distinció entre la natura corporal i la natura espiritual de l'home sovint es formula a partir de conceptes relacionables amb les metàfores de la salut i la malaltia espiritual com a resultat de l'ús ordenat o desordenat de les potències i les intencions que porta l'home a la salvació o a la condemnaió eterna. És el cas, per exemple, dels capítols 87 «De vida» i 88 «De mort» de la *Doctrina pueril*, en el primer paràgraf dels quals es defineix la distinció entre

⁶⁷ Per a una explicació de les figures de l'etapa quaternària de l'Art i dels canvis entre aquesta etapa i la ternària, vegeu Bonner 2012: 48-66 i 114-130.

vida corporal i espiritual i entre mort corporal i mort espiritual, respectivament (Llull 2005: 238 i 241):

Vida corporal es actualitat per la qual viu lo cors, e vida spiritual es amar Deu. On, si tu, fil, ames vida corporal, ama sanitat, cor per sanitat la anima e·l cors se convenen, per la qual conveniencia viu l'ome. Si ames vida spiritual, ama e tem Deu, cor per amar, tembre Deu viu la anima en virtuts e esquiva los vicis e·ls peccats, qui son occasió infernal de mort. [...]

Mort corporal es departiment de cors e d'anima, e mort espiritual es en l'anima qui·s luya de Deu. E per assó, fil, son .ii. morts: en la mort corporal s'acosta l'anima virtuosa a Deu, la qual va en paradís con lo cors mor; e la mort espiritual, qui es en l'anima pecadora, estoge lo cors a sostenir eternalment foch infernal e va a esser sotmesa a infinits trebays.

Aquesta distinció entre la mort corporal i la mort espiritual apareix també al *Llibre de meravelles* (1287-1289), concretament al capítol 51 «Per què mor home» del llibre VIII, dedicat a l'home (Llull 2011-2014: II, 62-64). En aquest mateix llibre, al capítol 49 «Per què és home sa e malalt», l'exposició sobre la malaltia i la sanitat se centra exclusivament en la medicina corporal; crida l'atenció, però, que el capítol es tanqui amb un exemple principal i dos exemples integrats que estan formulats, precisament, a partir de l'analogia entre medicina corporal i espiritual (Llull 2011-2014: II, 57-58 § 6-8). L'exemple principal està protagonitzat per un prior luxuriós que sent tristesa quan diu missa i consagra el cos de Crist i quan confessa i absol un metge del pecat de luxúria; el prior pregunta al metge si coneix la natura de la seva tristesa i el metge li respon amb un doble exemple integrat en una mateixa història: el dels fills del rei, en el qual la tristesa és presentada com a conseqüència física de l'excés de menjar i beure, i el dels dos acusats d'homicidi, en el qual la tristesa, la vergonya i la por són presentades com a conseqüència de la culpa moral de l'homicida. En l'exemple principal, doncs, és el metge qui dona al prior la resposta sobre la natura de la seva malaltia moral, ja que aquest, a causa d'un desordre de les potències provocat pel pecat, no pot jutjar el seu propi mal; en canvi, com posa de manifest la reflexió de Fèlix i de l'ermità del final del capítol, el prior, malgrat estar malalt espiritualment, va poder sanar el metge perquè la cura «fo de poder que Deus ha donat ha home qui ha offiç sacerdotal; et aquell poder es tan gran, que la malaltia que·l prior havia per lutzuria no·l podia corrompre ne destroyr» (Llull 2011-2014: II, 57-58 § 9).

Llull, per tant, fa un ús de la metàfora de la malaltia i la sanitat espiritual en el marc de l'exemple, però no en el marc de l'exposició pròpiament doctrinal. També en el

Romanç d'Evast e Blaquerna s'observa aquesta discriminació; al costat de la distinció entre medicina corporal i teologia del capítol sobre l'educació de Blaquerna (Llull 2009b: 94-95 § 8-9), es troben referències als pecats capitals com a malaltia (capítol 15 «D'accídia») o a la salut espiritual com a salvació de l'ànima, com en el següent passatge del capítol 61 «En qual manera l'abat Blaquerna féu lo llibre d'Ave Maria», en el qual es juga amb el doble sentit de salut com a acte de saludar i com a salvació: «Amable fill — dix l'abat—, saluda Nostra Dona, qui es salut e benedicció nostra. En la sua salut son salvats aquells qui sens la sua salut foren dampnats. En nostra mare na Eva fo nostra damnació e en Nostra Dona es nostra salvació» (Llull 2009b: 281 § 7). Aquest motiu també apareix al versicle [289] del *Llibre d'amic e amat*, bé que aplicat a la relació entre l'amic i l'amat. En aquest opuscle místic, s'observen diversos versicles formats a partir de la metàfora de la malaltia i la sanitat espiritual i de la metàfora de Déu com a metge i del fidel cristià com a malalt per expressar la relació d'amistat entre l'amic i l'amat; destaquem els versicles [51] i [86], el primer dedicat a la qüestió de la relació entre sanitat i llanguiment (vegeu també els versicles [92], [160], [201], [237], [238]) i l'altre, al motiu de la malaltia i la mort per amor com a forma d'aproximació a la sanitat espiritual a través de la malaltia física (Llull 2009b: 440):

[51] Dix l'amich a son amat: —En tu es mon sanament e mon languiment. E on pus fortment me sanes, pus creix mon languiment; e on pus me languexs, major sanitat me dones.

Respós l'amat: —La tua amor es sagell e empremta on mostres los meus honraments a les gents.

[86] Malate fo l'amich per amor. E entrá·l veer un metge, qui muntiplicá ses llangors e sos pensaments. E sanat fo l'amic en aquella hora.

El motiu de la malaltia i la mort per amor, que ja apareix formulat al final del capítol 132 del *Llibre de contemplació en Déu*, assoleix el seu màxim desenvolupament en la narració mística dels «Accidents d'amor» inclosa al final de la cinquena part de l'*Arbre de filosofia d'amor*, una obra divulgativa sobre l'amància composta a París el 1298 i dedicada als reis de França.⁶⁸ La part «De les fulles d'amor» consta de tres seccions diferents, en les quals a partir de breus narracions es dona doctrina sobre els principis implicats en els sospirs d'amor, els plors d'amor i els temors d'amor; és com a colofó d'aquesta part que l'autor

⁶⁸ El títol «Accidents d'amor» fou fixat pels editors moderns; vegeu Llull 1935: 159-187 (ORL XVIII) i Llull 1980a: 108-135; recentment aquesta narració mística ha estat adaptada al català actual per Pere Antoni Pons i editada com a opuscle autònom (Llull 2016a).

afegeix la narració mística sobre la malaltia i la mort d'amor com a camí final de la salvació de l'ànima del fidel cristià.

En la producció de l'etapa ternària de l'Art i en l'etapa postartística, la metàfora de la medicina espiritual es troba únicament en obres divulgatives de caràcter essencialment moral i teològic o en les parts dedicades a aquestes qüestions d'obres més generals, com és el cas dels *Proverbis de Ramon*. Com han remarcat Anthony Bonner i Maribel Ripoll (2002: 18-23), durant el període ternari de l'Art, les definicions adquireixen un paper cabdal per a la sistematització dels principis de l'Art i d'altres temes explicables a partir de l'Art, com per exemple els conceptes de les Cent Formes.⁶⁹ Llull va definir diverses disciplines del saber del seu temps —entre les quals la medicina— i els conceptes de sanitat i malaltia en el marc d'aquestes llistes; ara bé, com s'observa en obres com l'*Arbre de ciència*, en les parts II i III dels *Proverbis de Ramon* i en les obres corresponents a la darrera formulació de l'Art —l'*Ars generalis ultima* i l'*Ars brevis* o *Art breu*—, les definicions de sanitat, malaltia i medicina se centren exclusivament en l'àmbit físic.⁷⁰ L'autor elimina els components metafòrics de les definicions generals sistematitzades a partir de l'Art: tant en les definicions incloses en les Cent Formes de l'*Ars generalis ultima* com en les definicions de les disciplines tractades a la tercera part dels *Proverbis de Ramon* o a l'*Aplicació de l'Art general*, els principis implicats en la sanitat del cos s'han de buscar en les definicions de medicina; d'altra banda, els principis implicats en el que al *Llibre de contemplació* era definit com a part de la medicina espiritual s'han de buscar en les definicions de moral com a disciplina (o hàbit) que regula la pràctica del bé i del mal a partir de la concordança de virtuts contra els vicis en l'ànima humana, i en les definicions de conceptes com consciència i oració com a virtuts o formes que disposen l'ànima a la penitència i a la primera intenció.⁷¹

⁶⁹ Per a l'ús de les Cent Formes en la producció lul·liana de l'etapa ternària, vegeu, també, Bonner 2012: 184-190.

⁷⁰ La definició de sanitat i malaltia es troba en l'aplicació de les Cent Formes al fruit de l'Arbre Elemental i de l'Arbre Sensual de l'*Arbre de ciència* (Llull 1957-1960: I, 589 i 607) i al capítol 150 de la segona part dels *Proverbis de Ramon* (Llull 1928: 156-157). La definició de medicina es troba en els hàbits de les fulles de l'Arbre Humanal de l'*Arbre de ciència* (Llull 1957-1960: I, 632-633), al capítol 278 de la darrera part dels *Proverbis de Ramon*, en una secció dedicada a diverses disciplines (Llull 1928: 304-305), i a la definició i exposició de la disciplina en les Cent Formes de l'*Ars generalis ultima* (Llull 1986: 374-376) i de l'*Ars brevis* (Llull 1984: 230).

⁷¹ Vegeu, per exemple, la definició d'aquests conceptes a la llista de les Cent Formes de l'*Ars generalis ultima*: [89] «De moralitate» (Llull 1986: 370-371), [97] «De conscientia» (pp. 384-385), [99] «De oratione» (pp. 388-391). Remetem, també, a les següents definicions de la tercera part dels *Proverbis de Ramon*: «oració», «contemplació», «contrició», «confessió», «satisfacció», «consciència» (Llull 1928: 256-265), «art moral» (Llull 1928: 291-292), «peccat» (Llull 1928: 306-307).

En diversos enunciats de tipus proverbial, però, l'autor utilitza la metàfora de la medicina espiritual, sigui com a concepte temàtic central que aglutina un conjunt de proposicions, sigui com a referència inserida en definicions i exemples concrets sobre virtuts i vicis. Pel que fa al primer tipus, destaquen, sobretot, el capítol «De sanitat» dels *Cent noms de Déu* (Llull 1936: 123) i el capítol «De sanador» de la primera part dels *Proverbis de Ramon* (Llull 1928: 56), tots dos construïts a partir de la identificació de la sanitat com un atribut diví i una qualitat que té Déu com a causa eficient i causa final; en el cas del capítol dels *Proverbis* aquesta identificació, que contrasta amb les referències exclusivament físiques o corporals de la medicina, la sanitat i la malaltia en altres capítols de les parts II i III del recull, està clarament marcada per la posició que ocupa el capítol «De sanador» en la part dedicada a la qüestió teològica dels atributs divins, d'acord amb l'estructura dels *Cent noms*. Tant en les deu unitats rimades del capítol dels *Cent noms* com en els vint enunciats del capítol dels *Proverbis*, Llull desenvolupa diferents aspectes de la medicina espiritual com un do diví i, en tots dos casos, comença per la identificació de Déu com el metge que guareix els homes de la malaltia del pecat: «Hom qui es malaute per peccat / Deus lo sana ab pietat / ab perdonar e caritat» als *Cent noms* i «Sens amor no sana Deus los homens de peccat» als *Proverbis*.

En els *Cent noms de Déu* la segona unitat presenta la idea que hom es pot encaminar a la via de salut si segueix la primera intenció. Les unitats 3-5 presenten el mal funcionament de cadascuna de les tres potències racionals com la malaltia i la concordança de la facultat afectada amb les altres potències racionals com el procés de curació; la sisena unitat sintetitza l'analogia entre malaltia i medicina espiritual i corporal: «A malautia entellectual / se cové cura spirital, / e a corporal, sensual». La setena remarca el poder del bé sobre el mal en la curació del pecat; la vuitena i la novena, d'altra banda, presenten la malaltia com el mal provocat pel deshonor que els homes fan a Crist i a la Terra Santa, ocupada pels infidels; finalment, la darrera fa referència al procés de curació basat en la mescla i la concordança de les virtuts contra el mal: «Hom sana de contrariar / con sab les vertuts concordar, / e un be ab altre mesclar» (Llull 1936: 123).

Com ja s'ha posat de manifest a l'apartat III.1.1 d'aquest treball (pp. 65-67), les unitats 2-7 del capítol «De sanador» dels *Proverbis de Ramon* estan construïdes a partir de la metàfora de Déu, la consciència, la contrició, la confessió, la satisfacció i l'oració com a metges de l'ànima que intervenen en diferents fases del procés de curació del pecat; la identificació d'aquestes virtuts com a part d'un procés de curació de l'ànima malalta sostingut en la funció salvífica de Déu, es materialitza, pocs anys després, en la

construcció de l'estructura de la *Medicina de peccat* com un electuari moral, com un tractat de tipus pràctic que presenta un procés curatiu en diferents fases a partir de les quals hom pot purgar l'ànima dels pecats i encaminar-la en la pràctica de la primera intenció. En aquestes unitats dels *Proverbis de Ramon*, que funcionen com a conjunt, Llull traça l'esquema metafòric bàsic d'aquest recorregut: cada enunciat presenta una referència al·legòrica sobre les virtuts que ha de ser completada a partir del contingut doctrinal desenvolupat en forma de definicions i d'exemples en capítols d'una altra part del recull, la que està dedicada a les virtuts morals, en els quals s'identifiquen explícitament les funcions de les virtuts aquí esmentades en relació amb la pràctica de la primera intenció. Els altres enunciats que formen part d'aquest capítol «De sanador» recullen diversos aspectes de la sanitat espiritual, sobretot relacionats amb les condicions i els principis implicats en la malaltia i la sanitat espiritual, com mostren els següents exemples: [9] «Ab bo amar es sanada volentat malauta», [10] «Folla es la ànima qui es malalta per lo cors», [12] «Més val sanar ab amor que ab temor», [15] «Qui vol sanar sí matex de peccat, am Deus més que altra cosa», [18] «Greu cosa es sanar antiga malautia», [19] «Qui sí matex no sab sanar, mal sab sanar altre» (Llull 1928: 56).

En altres obres d'intenció didàctica i moral formades com a reculls de definicions i exemples de vicis i de virtuts, Llull introdueix la metàfora de la medicina espiritual com a predicat d'algunes definicions i com a part d'exemples concrets sobre la relació entre diferents virtuts o entre virtuts i vicis; és el cas, per exemple, d'algunes proposicions incloses en capítols dels *Mil proverbis* (1303) i de definicions i exemples del *Llibre de virtuts e de pecats* (1313). En el recull de proverbis, es troben algunes definicions de tipus analògic en què els conceptes de sanitat, malaltia i medicina formen part del predicat de l'enunciat: [21.20] «Consciencia está medecina de peccat»;⁷² [41.6] «Avaricia es malaltia continua de anima e de cors». Llull també sol utilitzar els adjectius «sa» i «malalt» per identificar el valor positiu o negatiu que té una virtut o un vici en relació amb la primera intenció i en la seva acció sobre l'ànima humana o sobre altres virtuts: [19.20] «Veritat está en tots temps sana»; [49.9] «Tota riquesa que no s'a per ço que es, es malalta»; [33.5] «Obediència injusta te anima malalta»; [3.3] «Malea de princep fa malalta leayltat de poble»; [3.6] «Ira de mal princep te la amor del poble malalta». En altres casos, les metàfores relacionades amb la sanitat i la malaltia espiritual són utilitzades per qualificar

⁷² L'edició de les ORL XIV presenta la lliçó «mundicia de peccat» (Llull 1928: 346), la qual ha estat esmenada en la nova edició crítica realitzada per Francesc Tous en la seva tesi (Tous 2015: 430-431). Tots els proverbis citats són extrets d'aquesta edició.

el bon i el mal ús de determinades virtuts o relacions en enunciats construïts a partir de conceptes oposats: [17.4] «Sperança sana conforta e sperança malalta desconforta»; [23.4] «Confessió está en sanitat sana e en malaltia malalta»; [10.15] «De la malaltia que has per ton enemich, te sana ton bon amich».

Al *Llibre de virtuts e de pecats*, també s'observen enunciats o breus exposicions sobre la concordança de certes virtuts i la contrarietat de virtuts i vicis en què la sanitat i la malaltia es presenten com a qualitats resultants de l'acció oposada de les virtuts i dels vicis: [III.14] «Fforça de coratge es força de volentat que ama Deu, e força de temprança es força de sanitat» (Llull 2008 [1990]: 80); [V.49] «Caritat engendra sanitat e avaricia engendra malaltia» (p. 267); [V.7] «Potencia ymaginativa per justicia es sana e per ira es malalta e confussa» (p. 184). En altres casos, l'autor posa de manifest la relació analògica entre l'acció de vicis i virtuts en les potències corporals i les espirituals en algunes exposicions, per exemple, a propòsit de l'aliança entre temprança i esperança (Llull 2008 [1990]: 93, línies 75-83) o entre temprança i caritat (p. 94, línies 7-11), o bé a propòsit de l'efecte contrari entre fe i ira sobre la potència olfactiva i les potències racionals al sermó 39 de la cinquena part de l'obra (p. 246, línies 40-43); vegeu, a tall d'exemple, l'exposició analògica sobre sanitat i malaltia corporal i espiritual que es troba a l'exemple final del sermó 20 de la tercera part (Llull 2008 [1990]: 93, línies 75-83):

Con est malalte lo metge te conseyla que ages temprança per ço que ages sanitat. E con est malalte per desesperança lo bon angel te consela que ages esperança per ço que ages sanctitat, de la qual vestes ton membrar, entendre e amar. E si no creus lo conseyl del bon angel, creus conseyl del mal angel e creus mes lo metge per ço que ages sanitat corporal que l bon angel qui t conseyla que ages sanitat speritual.

Dit avem e liguades avem temprança e esperança, per lo qual liguament porem aver sanitat corporal e speritual.

En una obra coetània de la *Medicina de peccat*, s'observa un altre tipus d'ús de la metàfora de la medicina espiritual, en el qual es desenvolupa una definició sistemàtica de les virtuts com a medicina contra la mort espiritual, la qual és identificada amb el pecat: aquesta definició es troba a la segona part del *Llibre d'home*, dedicada a la mort. L'obra, datada a Mallorca el mes novembre de 1300 i difosa tant a través d'una versió catalana com d'una versió llatina encarregada per Llull (vg. Llull 2000: 141; Pistolesi 2009: 18, n. 60), està concebuda com un tractat antropològic de caràcter propedèutic en el qual l'autor exposa, a través de mecanismes de l'Art, què és l'home, quins components determinen el seu ésser i la seva vida i quins la mort i, finalment, dóna doctrina i exemple sobre com

lloar i beneir Déu mitjançant l'oració.⁷³ En la segona part del tractat, dedicada a la mort, Llull descriu primer la mort corporal (II.I) i després la mort espiritual (II.II), d'acord amb la mateixa distinció establerta al capítol 88 «De mort» de la *Doctrina pueril* (Llull 2005: 241), la qual està fonamentada en la constitució dual de l'ésser humà i en la distinció entre la seva naturalesa corporal i la seva dimensió espiritual.⁷⁴ La part del *Llibre d'home* dedicada a la mort espiritual està dividida, al seu torn, en dues parts: a la primera l'autor defineix el pecat com la malaltia i la mort espiritual de l'ànima i a la segona defineix les virtuts com la medicina i la sanitat de l'ànima; l'esquema artístic de les Qüestions i Regles de l'Art permet a Llull de vehicular l'exposició didàctica sobre el pecat i la virtut de manera sistemàtica i paral·lela, posant de manifest la contraposició entre aquests dos components i el valor purgatiu de les virtuts contra els pecats (Llull 1950: 68-85).⁷⁵ Els següents passatges, corresponents a les qüestions «Peccat, de què és?» (Llull 1950: 70) i «Virtut, de què és?» (Llull 1950: 82), mostren el tipus de definició i d'exposició que segueix Llull per a cada qüestió i les relacions que estableix entre els dos components, el pecat com a mort espiritual i la virtut com a sanitat espiritual:

En peccat no ha neguna semblança de Déu, car si ho havia, alcun bé seria en ell, con sia açò que tota semblança de Déu sia bona, e tot peccat sia mal. No és, doncs, peccat de neguna cosa que Déu haja creada, ço és assaber, de essència e de natura que sia de creatura: es, donchs, peccat de altra cosa que no és creatura, e aquella és no res, de què home és creat, al qual no res se enclina home qui fa peccat, con sia açò que peccat sia contra ésser e qui haja concordança ab no ésser en quant home fa ab peccat ço que no deu ésser, que és contra ésser. És, donchs, peccat de obra de home qui fa, contra ésser, ço que no deu ésser; e per ço peccat enclina home a mort en qui mor la perfecció e la gràcia del seu ésser, lo qual ésser és viu en quant és creatura, e és mort en quant és desviat de la fi per què és creat, de la qual havem damunt parlat.

Virtut és de semblances, ço és a saber, de semblança de bonea natural; e és açò mateix de granesa humanal, durassió, poder, saviea, volentat, virtut, veritat, glòria e perfecció. E aquestes semblances de les quals es virtut, per una manera estan sots hàbit de .j.^a virtut, axí com sots hàbit de justícia, per altra manera estan sots hàbit de altra virtut que és prudència, enaxí de les altres. On, conegudes les virtuts de que són, pot hom conèixer ab elles destruir los peccats, qui són contràries semblances de virtuts, axí con luxúria qui és de malesa e de pocha bonea e les altres.

⁷³ Han estat editades totes dues versions del text: la catalana dins les ORL XXI (Llull 1950: 1-159) i la llatina dins les ROL XXI (Llull 2000: 149-301); per a una descripció del conjunt de l'obra, vegeu la introducció de Domínguez a Llull 2000: 119-147.

⁷⁴ Per a una anàlisi sobre el tractament de la mort en el *Llibre d'home* i en el conjunt de la producció lull·liana, vegeu Rubio 2015.

⁷⁵ Remetem, també, al pròleg de la segona part de l'obra, en el qual Llull presenta clarament la divisió i els components artístics a partir dels quals es defineixen el pecat i la virtut com a mort i sanitat espiritual de l'ànima (Llull 1950: 48-49).

A la part dedicada a la sanitat, després de la definició de la virtut, Llull afegeix una secció en la qual identifica vuit pecats mortals, els set canònics i la infidelitat, és a dir «ço qui és contra fe ab falses semblances qui semblen veres segons cors natural» (Llull 1950: 86); a continuació, com a tancament d'aquesta part, presenta una nova secció dedicada a mostrar com cadascun d'aquests pecats pot ser combatut i destruït per cada virtut cardinal i teologal (Llull 1950: 87-124). Aquesta secció és, doncs, una aplicació de les definicions anteriors de pecat i virtut, fonamentada en la combinatòria lul·liana de principis contraposats i destinada a mostrar, de manera específica, com cada pecat pot ser combatut per cada virtut; d'altra banda, com posa de manifest l'autor en el paràgraf introductor de la secció, aquesta «art e doctrina és molt útil a preycar, mostrant la manera con [hom] sàpia multiplicar virtuts e destruir vicis» (Llull 1950: 87), de manera que es pot interpretar com un precedent del *Llibre de virtuts e de pecats*, compost clarament com un manual per a la predicació (Llull 1987: 103-432; Llull 2008 [1990]), en el qual, però, la metàfora de la medicina espiritual només apareix com a part de definicions i exemples concrets sobre la relació entre virtuts o entre virtuts i vicis.

A partir d'un aspecte ja apuntat al *Llibre de contemplació* —l'extracció dels vicis mitjançant les virtuts (Llull 1906-1914: III, 76-77 § 3 i 5)—, a la segona part del *Llibre d'home* l'autor desenvolupa d'una manera sistemàtica la doctrina necessària perquè els lectors/receptors del text assoleixin un ensenyament complet sobre les causes del pecat i sobre el recurs de guarició espiritual basat en el combat de les virtuts contra els vicis. L'enfocament expositiu i doctrinal que el tema de la medicina espiritual presenta en aquesta obra permet que sigui aplicable a un context clarament didàctic com el de la predicació. És precisament tenint en compte aquests dos aspectes sobre l'organització expositiva del discurs i sobre el context d'ús del mètode de guarició contra el pecat que es posa de manifest la diferència de tractament que l'autor aconsegueix donar al tema de la medicina espiritual en les dues obres de la producció lul·liana posterior a 1290 que presenten un desenvolupament més ampli i sistemàtic d'aquest motiu, el *Llibre d'home* i la *Medicina de pecat*, compostes totes dues durant l'estada a Mallorca de 1300-1301.

En el tractat en vers, la metàfora de la medicina espiritual es converteix en la base estructural del text, una base que parteix de la definició al·legòrica de la consciència, la contrició, la confessió, la satisfacció i l'oració com a metges de l'ànima al capítol «De sanador» dels *Proverbis de Ramon* i que en aquesta obra es materialitza en forma de recorregut espiritual de curació del pecat i d'ascens de l'ànima a la primera intenció. A diferència del que succeeix al *Llibre d'home*, Llull no construeix definicions entorn de

les parts constitutives de la malaltia, la salut i la medicina espiritual —al marge, és clar, de la indicació genèrica del pròleg que permet identificar cada part del tractat amb una virtut guaridora—, sinó que elabora un manual d'ús pràctic en el qual les funcions terapèutiques de cada virtut es posen de manifest a partir de l'estructura temàtica de les parts, els models discursius dels capítols i la funció retòrica del jo. L'exemple del jo pecador, penitent i mestre, guia el recorregut espiritual de l'ànima en un procés de curació que presenta diferents etapes: la purgació dels pecats i la petició de perdó mitjançant la pregària penitencial (parts I, II, III); la prevenció de caure novament a la malaltia espiritual per les dificultats de comprendre el veritable sentit dels articles de la fe i dels sacraments i per un desviament de les intencions en l'ús de les facultats i virtuts humanes (part IV); i la reconciliació i apropament de l'ànima a Déu mitjançant l'oració contemplativa (part V). L'objectiu del tractat en vers no és dotar els lectors d'un manual teòric o doctrinal per al coneixement i l'estudi dels principis morals i teològics que regulen la sanitat espiritual, sinó oferir-los un model pràctic i personal de regiment de sanitat espiritual, basat en un conjunt d'exercicis de pregària penitencial, d'adoctrinament moral i teològic, i d'oració per mantenir l'ànima en la primera intenció.

El discurs de la part II.ii *Llibre d'home* i la *Medicina de pecat* són una mostra clara de la diferència entre el plantejament teòric dels conceptes de malaltia i salut espiritual i el seu desenvolupament pràctic en la producció de Ramon Llull: les definicions són un recurs vàlid per a l'exposició teòrica d'un tema, mentre que els proverbis, els sermons, l'ús del vers i la concepció metafòrica d'una obra són recursos que permeten posar en pràctica una idea. La teoria que hi ha en la base de les diferents formulacions dels conceptes de malaltia i salut espiritual és, però, la mateixa. En primera instància, parteix del lloc comú del pecat com a malaltia i de la virtut i la salvació com a sanitat, d'acord amb el desenvolupament de la metàfora de la medicina espiritual usada en la literatura teològica i homilètica de l'època. En segona instància, es fonamenta en unes bases teòriques que són pròpies del sistema lul·lià: la teoria de les dues intencions aplicada a la relació entre l'ús d'allò sensual i d'allò espiritual en els actes dels homes, d'una banda, i els principis i esquemes de l'Art, de l'altra. El desenvolupament que presenta l'analogia de la malaltia i la sanitat del cos i de l'ànima en la producció lul·liana és coherent amb l'exposició analògica de l'obra fundacional de l'autor, el *Llibre de contemplació en Déu*, en la qual els diversos components dels dos sistemes —el corporal o sensual i el racional o espiritual— que estan en la base de l'analogia entre medicina física i medicina espiritual són definits amb tota mena de detall.

La diferència que presenta la *Medicina de peccat* respecte de l'ús de la metàfora de la medicina espiritual en altres obres lul·lianes és que l'autor no defineix els trets principals de la disciplina ni en descriu el funcionament, sinó que els posa en pràctica i n'ofereix un model d'ús que els lectors poden seguir com a guia per al propi regiment espiritual. A partir de la metàfora i de l'exemple penitencial i doctrinal del jo, l'obra es materialitza com un model pràctic —o una aplicació— del concepte de medicina espiritual, que els cristians pecadors que s'han desviat de la primera intenció poden fer servir per aconseguir la sanitat espiritual. És, sens dubte, el màxim desenvolupament que assolix la metàfora de la medicina espiritual en la producció lul·liana.

2.3. *Lectures espirituals i doctrinals del text*

Els diversos documents que donen testimoni de la transmissió de la *Medicina de peccat* i de les unitats extretes del tractat i difoses com a opuscles independents permeten observar que l'obra ha tingut una circulació força continuada al llarg dels segles al costat d'altres textos lul·lians en vers i de textos espirituals i teològics. Les dades relatives a la tradició medieval del text, sobretot, mostren que el tractat com a conjunt i la part *D'oració* com a manual de contemplació autònom van gaudir d'una circulació gens menyspreable entre grups de religiosos i laics interessats per l'espiritualitat i pels escrits lul·lians de tipus moral i devocional.

Al segle XIV la *Medicina de peccat* es documenta entre els quatre llibres lul·lians de caràcter doctrinal i devocional que l'any 1351 l'infant Pere d'Aragó i d'Anjou, comte d'Empúries i de Ribagorça, va fer arribar en qualitat de préstec a Ramona Ollera «per ço que puxats, en sciència, de virtuoses obres proffitar e vostra ànima en Ihesu Christ consolar» (Martínez & Yeguas 2016: 277).⁷⁶ El 8 de juny de l'any 1373 l'obra també es troba registrada en un inventari de béns del beneficiat de la Seu de Barcelona, Guillem de Vall; la còpia del tractat lul·lià, que formava un sol còdex, era part d'una biblioteca principalment integrada per llibres de caràcter teològic i devot, com ara vides de sants, breviaris, llibres d'hores i de salms (Hernando 1995: II, 459-463 [313, 8]). L'única còpia medieval conservada del text complet, la del ms. *B*, encapçala el recull més antic i

⁷⁶ Els quatre llibres lul·lians esmentats en aquesta nota de préstec són l'*Arbre de ciència* («lo libre qui és de .xvi. arbres appellat *Totes sciències*», els *Cent noms de Déu* («lo libre dels .vii. [sic] noms de Déu»), la *Medicina de peccat* «lo libre rimat de medicina de peccat» i les *Oracions e contemplacions de l'enteniment* «lo libre qui comença “De causa e effectu”» (Martínez & Yeguas 2016: 277).

exhaustiu d'obres lul·lianes en vers; encara que en la selecció de les obres s'observa una voluntat clara d'establir un cert cànon marcat per la forma dels textos, hi ha indicis febaents que, almenys durant el segle XV, el còdex era usat com un devocionari, al final del qual es van afegir alguns càntics bíblics emprats en la litúrgia privada, així com uns goigs i unes oracions de lloança a Déu i a la Verge Maria.⁷⁷ També durant el segle XV, la *Medicina de peccat* es troba documentada en un inventari anònim de Perpinyà (1435 [13]) i a l'escola lul·liana de Barcelona (vg. els inventaris Sedacer 1431 [70] i Escola de Barcelona 1466 [124]). Com indica l'inventari d'Antoni Sedacer, dos exemplars de la *Medicina de peccat* formen part de les setanta-set obres que el regent de l'escola va cedir a Margarida Safont l'any 1431 i, segons el testament d'aquesta dama, també devia ser una de les obres lul·lianes en vulgar que li havia cedit Sedacer i que disposava que fossin lliurades a sor Brígida, reclusa de Santa Margarida, perquè les utilitzés mentre visqués, però que després calia que fossin retornades a l'escola (Bofarull 1896: 457-458).

La part *D'oració*, difosa com a opuscle autònom per iniciativa de Llull al ms. *M* —juntament amb el *Tractatus de articulis fidei catholicae*, una obra didàctica sobre la demostració dels articles de la fe acabada també a Mallorca el juliol de 1300—, ben aviat va començar a circular en manuscrits lul·lians miscel·lanis de petit format, propers als devocionaris; en són una mostra significativa els manuscrits *S*, *N* i *I*, tres volums en octau que presenten diverses agrupacions d'obres devocionals. El primer, integrat pels *Cent noms de Déu*, les *Hores de nostra dona santa Maria*, la part *D'oració*, un fragment de les oracions de la part III.I del *Llibre d'home* i dues oracions extretes del *Romanç d'Evast e Blaqueria*, es pot definir pròpiament com un breuari lul·lià, completat amb dos càntics bíblics, el *Símbol Atanasià* i altres oracions.⁷⁸ El ms. *N* presenta l'opuscle *D'oració* i el *Desconhort* a continuació d'un nucli principal format per obres devocionals de caire marià: el *Llibre de santa Maria*, que fou separat i conservat en una unitat autònoma, les apòcrifes *Hores de santa Maria*, les *Hores de nostra dona santa Maria* i el *Desconhort de nostra Dona*.⁷⁹ El ms. *I* és un còdex de caràcter factici del segle XV, probablement relacionat amb l'escola lul·liana de València (Pomaro 2005: 201) i utilitzat pels postuladors de la causa lul·liana en els processos de revisió de les obres sospitoses d'heretgia; conté diversos fascicles de caràcter devocional, com el primer, format per

⁷⁷ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.1, especialment les pp. 220 i 231-323.

⁷⁸ Vegeu Llull 2012: 39-40 i la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.4 d'aquest treball, especialment pp. 271 i 279-280.

⁷⁹ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.5, especialment pp. 282 i 289-290.

diversos fragments del *Llibre de contemplació en Déu*, el segon, format per l'opuscle *D'oració*, les *Hores de nostra dona santa Maria* i el *Desconhort de nostra Dona*, i el penúltim, que conté una còpia de l'apòcrifa *Art de confessió*.⁸⁰ Cal afegir, d'altra banda, que la còpia de l'opuscle *D'oració* del ms. *M* també devia ser usada com a guia temàtica i metodològica sobre la pregària contemplativa, com suggereixen les marques de passatges i notes afegides als marges per mans medievals que assenyalen diversos motius de contemplació presents al text, sobretot al capítol V.VIII «De manera d'oració».⁸¹

De fet, sembla que tant la *Medicina de peccat* com l'opuscle *D'oració* formaven part de les lectures que els primers grups de lul·listes vinculats a corrents espirituals del segle XIV van integrar al seu bagatge doctrinal i espiritual. Ho posa de manifest el fet que l'inquisidor Nicolau Eimeric inclogués aquests dos títols a l'índex d'obres lul·lianes prohibides⁸² i que denunciés l'obra perquè, segons es documenta al seu *Directorium inquisitorium* (1376), contenia algunes proposicions herètiques: d'una banda, denuncia la proposició 14 «Quod Deus Pater est multiplicabilis, et Deus Filius consimiliter. In Libro de contritione, confessione, satisfactione et oratione» (Madre 1973: 148), la qual no es pot relacionar directament amb cap passatge de l'obra i cal considerar un cas de manipulació d'alguns versos del capítol IV.III «De trinitat» o d'algun passatge de la part *D'oració* per part d'Eimeric;⁸³ de l'altra, les proposicions 22, 80 i 88, identificades amb el títol general del tractat que l'inquisidor dóna a l'índex («Liber de contritione, confessione, satisfactione et oratione»), condemnen diversos passatges del capítol V.VIII «De manera d'oració» de la part *D'oració*.⁸⁴ Com és sabut, la persecució inquisitorial promoguda per Eimeric contra les obres lul·lianes estava principalment motivada pel recel que generaven els grups de lul·listes formats per beguins i espirituals franciscans, especialment el cercle lul·lístic de València sorgit després de la mort de Lull; com a resultat de la condemna d'Eimeric, es va ordenar la confiscació de les obres lul·lianes i la

⁸⁰ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.6, especialment pp. 293 i 303-305.

⁸¹ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.3, especialment pp. 263 i 268-269.

⁸² Són els títols [7] «Liber de contritione, confessione, satisfactione et oratione» i [18] «Liber de oratione»; probablement el títol [17] «Liber de tentatione» també es pot relacionar amb la quarta part de l'obra, però no és segur (vg. l'apartat II.2.3 del treball).

⁸³ El pare Pasqual, que no va poder identificar l'origen del passatge d'aquesta proposició però ja el va relacionar amb el capítol «De trinitat», indica que «Lullus nullibi docet, quod Pater vel Filius sint multiplicabiles, sed quod in Deo tantum potest esse unus Pater et unus Filius» (Pasqual 1778: II, 172). El cas més conegut de manipulació dels textos lul·lians per part d'Eimeric és el de l'*Ars amativa*; vegeu Perarnau 1997.

⁸⁴ Concretament, la proposició 22 condemna els vv. 5714-5718; la proposició 80, els vv. 5679-5686; i la proposició 88, els vv. 5714-5730 del capítol V.VIII.

prohibició de l'ensenyament de les doctrines de Lull, però gràcies a l'actuació de lul·listes com Antoni Riera i dels monarques catalans davant del papat, l'any 1392 es tornava a permetre la lectura i l'estudi de les obres lul·lianes a la Corona d'Aragó i el 1419, amb la Sentència definitiva, la polèmica antilul·lista quedava aturada, almenys temporalment.⁸⁵

Entre els segles XIV i XV, per tant, la *Medicina de peccat* i l'opuscle *D'oració* circulaven paral·lelament en l'àmbit de la Corona d'Aragó i formaven part de les lectures morals i devotes de religiosos, nobles i altres laics amb interessos espirituals, i també de les escoles lul·lianes de Barcelona i probablement de València. També es documenta la circulació independent del capítol IV.III «De trinitat» en un plec solt de finals del segle XIV que conté dues còpies del *Cant de Ramon* i una còpia fragmentària de l'inici de la *Medicina de peccat* (ms. D), però es desconeix el context de producció i primera difusió d'aquest testimoni. D'altra banda, entre els segles XVI i XVII són poques les referències documentades sobre la circulació del tractat com a conjunt; destaquen, principalment, la indicació que presenta el catàleg d'obres lul·lianes realitzat per Juan Arias de Loyola l'any 1594, en la qual fa referència a la presència de la *Medicina de peccat* a Barcelona i al monestir de Sant Jeroni de la Murtra,⁸⁶ i el registre del llibre titulat «De confessionis satisfactione et oratione» que dóna el cardenal Albizzi en l'inventari del Sant Ofici de 1620 (vg. Pérez Martínez 1960: 342, n. 26). En l'inventari de la Causa Lul·liana de principis del segle XVII també es fa referència a un llibre titulat «De contratione confessione» que es pot posar en relació amb la *Medicina de peccat*, però no hi ha prou indicis per saber si fa referència al conjunt del tractat o a una còpia fragmentària. De fet, la major part de referències d'aquests segles corresponen a la producció i circulació de testimonis parcials de l'obra, principalment entre lul·listes vinculats a l'ensenyament i a la defensa de la causa lul·liana.

S'han pogut documentar dues còpies del segle XVI de l'opuscle *D'oració*, actualment perdudes (vg. els apartats V.2.3.2 i V.2.3.3 d'aquest treball); una d'aquestes còpies pertanyia al mallorquí Pere Jordi Rossinyol i l'any 1613 va ser donada, juntament amb altres llibres lul·lians de caràcter doctrinal i devocional, al notari Pere Ribot, el qual va tenir una implicació destacada en la gestió de la Causa Pia Lul·liana durant el primer

⁸⁵ Vegeu Carreras i Artau 1939-1943: II, 17-18, i 1972: 231-234; Tarré 1951; Hillgarth 1991: I, 197-204 i 1998 [1971]: 180; Perarnau 1985; De Puig 2000a, 2000b.

⁸⁶ Vegeu la referència a l'apèndix 6; alguns catàlegs posteriors, com el de Juan de San Antonio (1733), repeteixen aquesta informació.

quart del segle XVII.⁸⁷ També es registra un manuscrit amb aquest opuscle en un rebut relatiu a la compra d'un lot de llibres lul·lians que l'any 1573 Bartomeu Gelabert va adquirir de Joan Seguí (doc. 1573-1608), procurador del Regne de Mallorca per defensar la causa lul·liana a Roma l'any 1586, i també canonge penitencier de la Seu i rector de l'Estudi General Lul·lià de Mallorca.⁸⁸ Així mateix, sembla que el ms. *S* va pertànyer al canonge de la Seu de Mallorca i mestre de l'Estudi General Antoni Serra (també conegut com a Seguí, doc. 1507-1567), i que el ms. *N* va pertànyer al seu successor, Antoni Bellver.⁸⁹

Cal fer referència, també, al ms. *L*, un volum en foli de finals del segle XVI o començaments del XVII, produït segurament a Mallorca, que aplega un recull de diverses obres lul·lianes en vers, entre les quals una còpia de l'opuscle *D'oració* que presenta relacions ecdòtiques amb la còpia del ms. *S*, i una còpia tant de l'opuscle «De trinitat» com dels primers capítols de la *Medicina de peccat* que està estretament relacionada amb la còpia d'aquests textos al ms. *D*. L'interès compilador d'aquest còdex es pot posar en relació amb els processos de documentació i classificació d'obres lul·lianes i la producció de noves còpies de textos per assegurar-ne la preservació, un conjunt de tasques que, des del darrer quart del segle XVI, van estar principalment condicionades pels intents d'aconseguir la beatificació de mestre Ramon, pels nous atacs contra la seva doctrina i per la defensa de la causa lul·liana a Roma. El ms. *N*, per exemple, és un dels còdexs que l'any 1591 va ser enviat pel bisbe de Mallorca a la comissió de cardenals encarregada de revisar les obres originals de Llull sospitoses d'heretgia. També el ms. *I* i el ms. *D* van ser traslladats a Roma, segurament per a la tasca documental dels postuladors de la causa lul·liana, els quals s'allotjaven al Col·legi de Sant Isidor dels franciscans irlandesos, on es documenten tots dos testimonis a finals del segle XVII (Pomaro & Sari 2010: 34 [45] i 47 [101]). Destaca, també, la còpia de l'opuscle «De trinitat» en un plec del segle XVII (ms. *T*), la producció de la qual sembla que se situa en aquest mateix context.

Al segle XVIII, amb la gran empresa d'edició llatina de l'obra de Ramon Llull promoguda per Iu Salzinger sota el mecenatge de l'elector palatí Joan Guillem i desenvolupada a Magúncia, una gran quantitat de còdexs lul·lians van ser traslladats a

⁸⁷ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.3.3, especialment pp. 367-368.

⁸⁸ Vegeu la fitxa de Joan Seguí a la Llull DB i a Trias Mercant 2009: 398. El rebut de compra es conserva al següent manuscrit: Palma, Biblioteca Diocesana de Mallorca, fons del Col·legi de la Sapiència, ms. F-130, f. II, nota 1.

⁸⁹ Per a la pertinença d'aquests testimonis a Serra i Bellver, respectivament, vegeu les descripcions dels manuscrits, especialment pp. 278-279 i 289-291. A la Llull DB es pot trobar més informació sobre aquests lul·listes; per a Antoni Bellver, vegeu, també, Trias Mercant 2009: 61-62.

Alemanya, principalment des de Barcelona i en alguns casos des de Roma i Mallorca. És el cas del ms. *T*, que és la base de la traducció llatina del *Dictatum de Trinitate* sorgida de l'obrador maguntí i documentada gràcies al testimoni del ms. *Lt₂*, que recull diversos opuscles lul·lians de caràcter teològic. També és el cas del ms. *M*, que segurament formava part de l'Escola Lul·liana de Barcelona (vg. l'inventari del s. XVII, ítem [C-7] a la Lull DB); encara que no es coneix cap versió llatina de l'opuscle *D'oració* directament relacionable amb el projecte d'edició de les obres de Llull, és molt probable que la versió llatina del ms. *Lt₃* tingui l'origen en l'estada de formació que el mallorquí Bartomeu Fornés va fer a Magúncia.⁹⁰ També a Mallorca es documenten noves còpies del conjunt de l'obra, com és el cas del ms. *P* i de la traducció llatina iniciada per Antoni Ramon Pasqual, que es conserva de manera fragmentària al ms. *Lt₁* i que amb força probabilitat va néixer com a resposta a la dificultat d'identificar testimonis d'aquesta obra durant el procés d'elaboració de les *Vindiciae Lullianae* (Pasqual 1778: II, 172; IV, 382).⁹¹

Aquest interès principalment documental i doctrinal per les obres lul·lianes eclipsa bona part de la informació sobre la circulació de la *Medicina de peccat* que es pot extreure dels testimonis manuscrits, dels inventaris i de les notes de compra-venda i donació de llibres lul·lians entre els segles XVI i XVIII, i posa de manifest l'important moviment de llibres de biblioteques particulars a biblioteques i fons col·lectius o institucionals que es produí durant aquests segles, fonamentalment com a part dels processos de documentació, catalogació i estudi de la producció i la doctrina de Ramon Llull relacionats amb l'ensenyament i la defensa de la causa lul·liana. Això no vol dir, però, que diverses còpies de l'obra o de parts de l'obra no es trobessin en biblioteques particulars, com segurament era el cas del ms. *B*, del qual només tenim constància indirecta a partir de la còpia que se'n va fer al segle XVIII (ms. *P*) i, ja al segle XIX, a partir de l'ús que en fa Jeroni Rosselló per a la seva edició de les *Obras rimadas de Ramon Llull* (1859).

Cal remarcar, també, que al costat de la circulació de la part *D'oració* i del capítol «De trinitat» com a opuscles independents, hi ha alguns indicis que remetent a la circulació autònoma d'altres unitats de l'obra. Destaca, sobretot, la identificació que presenta un inventari del segle XVII (Milà, Ambrosiana, P 217 Sup [30]) d'una còpia autònoma del capítol V.VIII «De manera d'oració» de la part *D'oració* al costat dels *Cent noms de Déu*,

⁹⁰ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.2.3, especialment pp. 357-358.

⁹¹ Vegeu la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.2.1, especialment pp. 340-341.

en un còdex en octau;⁹² es tracta d'una mostra interessant de l'ús d'aquest capítol instrumental i instructiu sobre l'oració contemplativa com a complement didàctic no del mateix opuscle contemplatiu sinó del saltiri lul·lià dedicat a la contemplació dels noms de Déu. D'altra banda, cal apuntar una possible relació —bé que dubtosa— entre la segona part de la *Medicina de peccat* i el títol «Liber de confessione, cathalane, in rythmis», que es comença a documentar en diversos catàlegs d'obres lul·lianes a partir d'Arias de Loyola (1594);⁹³ encara que l'origen d'aquesta referència és desconeguda i probablement no té res a veure amb el tractat moral en vers, no es pot descartar la hipòtesi que les unitats de la segona part de la *Medicina de peccat*, dedicada a la pregària penitencial de petició de perdó adreçada a Déu, a Santa Maria i a altres intercessors dels pecadors, haguessin estat extretes també del conjunt i difoses de manera autònoma. Es tractaria d'una operació semblant a la que va realitzar Lull mateix amb la difusió autònoma de la part *D'oració* i també algun lul·lista amb el capítol «De trinitat» de la quarta part i el capítol «De manera d'oració» de la cinquena.⁹⁴ Així mateix, la referència a un «Volumen metricum», al final de la secció d'obres lul·lianes sobre «Poetica, et ad varias scientias attinentia» del catàleg de Juan de San Antonio de 1733, remet a un còdex en quart conservat a Barcelona que conté diverses unitats relacionables amb seccions temàtiques de les parts II i III de la *Medicina de peccat* i amb el capítol IV.IX «Dels claus de sent Pere»: «Opus est tripartitum, in quo fuisse commendat Christum Dominum, Deiparam semper Virginem, virtutes, ac sanctos, necnon Claves S. Petri» (San Antonio 1733: III, 51); es tracta d'una possible mostra més de la difusió fragmentària d'unitats extretes de la *Medicina de peccat* que devien ser considerades útils per a la devoció i la difusió d'ensenyaments morals i teològics.

Aquest interès per fragments concrets de l'obra posa de manifest que la tendència a la compartimentació del text és constant en la història de la tradició de la *Medicina de peccat* i que es produeix de manera paral·lela a la circulació del tractat com a conjunt. Es tracta d'una operació que permet obrir noves formes de lectura del tractat, més focalitzades en aspectes concrets de les unitats de l'obra seleccionades, sigui pel seu valor

⁹² És l'ítem [30] de l'inventari: «ms. C. oct.10. Psalterium de centum nominibus Dei. [incipit] Deus. Tractatus de manera de oracio. [incipit] Manera de oracio» (Milà, Biblioteca Ambrosiana, P 217 Sup, f. 27v); vegeu l'inventari complet a la Llull DB.

⁹³ Per a aquesta qüestió, vegeu l'apartat II.2.3 del treball, especialment pp. 49-51.

⁹⁴ A l'inventari de béns de Miquel Abellar (1493) es documenta una referència amb el títol «De confessió» que no s'ha pogut identificar clarament amb cap obra lul·liana o pseudolul·liana (vg. la Llull DB), però que també cal comptar entre els possibles indicis de separació de la segona part de la *Medicina de peccat*.

pràctic com a model general d'oració i contemplació de Déu —com en el cas de la part *D'oració*—, sigui pel seu valor didàctic i doctrinal sobre un tema concret —com en el cas dels capítols «De trinitat» i «De manera d'oració». També es pot observar que, en tots casos documentats, les unitats del tractat difoses de manera independent queden dissociades del conjunt originari i no s'identifiquen com a parts de la *Medicina de peccat*, de manera que la lectura i recepció d'aquestes unitats estava clarament marcada pel nou context en què se situava la còpia del text i deslligada de la seva concepció com a exercicis espirituals i doctrinals que formen part d'un procés d'ascens de l'ànima en la reconciliació amb Déu i en la pràctica de la primera intenció.

A partir del segle XIX, l'interès preeminent per recuperar i reconstruir els textos de Llull, d'una banda, i l'atenció a l'expressió literària de les seves obres, de l'altra, han condicionat les principals aproximacions que s'han fet a la *Medicina de peccat*. Al costat de les edicions de Jeroni Rosselló (Llull 1859: 424-602) i de Salvador Galmés (Llull 1938: 1-205), l'obra ha tendit a ser divulgada i llegida a partir dels capítols i fragments que han estat considerats més lírics i representatius de l'expressivitat i el fervor místic de l'autor. S'ha destacat sobretot el valor literari i devot que desprenen la imatge mariana del capítol II.XXIV «D'esperança» i l'adoració de Jesús infant als vv. 5405-5420 del capítol V.VI «D'oració de temps»: el primer fragment s'ha relacionat amb la renovació del motiu trobadoresc de l'amor a la dama i amb altres textos lul·lians com la poesia «A vós, dona verge santa Maria» i el capítol «De sentir» de les *Hores de nostra dona santa Maria*, mentre que el segon fragment s'ha posat en relació amb la poesia franciscana dels *ioculatori Dei*, i fins i tot ha estat motiu d'inspiració d'un poema de fervor lul·lià de la monja clarissa Eulàlia d'Anzizu, escrit l'any 1900 (vg. la nota 22 de l'apartat IV.1.1). Aquesta aproximació literària i en clau biogràfica de l'obra, per tant, posa de manifest un nou model de lectura de la *Medicina de peccat* com a devocionari, basat, sobretot, en l'interès per uns capítols concrets que es relacionen amb altres passatges lul·lians o de la tradició que presenten una temàtica o un tipus d'expressivitat semblant. Per contra, a partir d'aquest tipus de lectura de l'obra, s'han tendit a deixar de banda els aspectes derivats del tractament del conjunt com un electuari moral constituït per diversos estadis que corresponen a tipus d'exercicis espirituals diferents. Només la lectura del text com a conjunt permet resseguir el recorregut espiritual del tractat i descobrir el valor moral i doctrinal que presenta la metàfora de la medicina contra el peccat.

V. LA TRADICIÓ TEXTUAL DE L'OBRA

1. ELS TESTIMONIS DEL TEXT. CONSIDERACIONS PRELIMINARS

La tradició textual de la *Medicina de peccat* està formada tant per testimonis del text complet com per testimonis parcials. L'estructura de l'obra en diverses parts i l'organització del discurs de cada part en capítols que funcionen com a unitats temàtiques i formals autònomes ha fet possible que determinats capítols i parts del tractat en vers hagin estat separats del conjunt i hagin circulat de manera independent. És paradigmàtica, en aquest sentit, la difusió de la part *D'oració* i del capítol IV.III «De trinitat» com a opuscles independents des del segle XIV. D'altra banda, a causa de l'extensió del tractat, també hi ha testimonis de la transmissió de fragments de l'obra, identificats clarament amb les referències del conjunt, és a dir, com a còpies del tractat en cinc parts. Els indicis sobre la circulació paral·lela del text complet, de fragments de l'obra identificats com a part del tractat i de seccions de l'obra desmembrades i identificades com a opuscles independents són notables, encara que els testimonis conservats fins a l'actualitat són relativament pocs, sobretot pel que fa a la tradició del text complet.¹

Pel que fa a la tradició lingüística de l'obra, cal remarcar que totes les dades assenyalen l'existència d'una tradició exclusivament catalana del text fins al segle XVIII; els únics testimonis segurs de versions llatines de l'obra o de parts de l'obra difoses com a opuscles independents sorgeixen de diferents projectes de traducció que se situen al segle XVIII.² No es pot parlar, doncs, d'una doble tradició catalana i llatina de l'obra en el sentit que s'aplica als textos lul·lians que des dels segles XIII-XIV compten amb versions en català i en llatí —com és el cas del *Llibre de contemplació*, el *Llibre d'intenció*, els *Proverbis de Ramon*, les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* o altres obres doctrinals acabades a Mallorca l'any 1300, com els *Començaments de filosofia*, el *Llibre de l'és de Déu*, el *Llibre de coneixença de Déu*, el

¹ Per a les referències documentades sobre el conjunt de l'obra i de les parts amb difusió independent, vegeu els apartats II.1.3 i II.2.

² Com s'ha mostrat a l'apartat II.2, encara que els catàlegs i inventaris sovint presenten els títols en llatí, les primeres referències segures de traduccions de l'obra o de parts de l'obra són les que es relacionen amb els tres testimonis llatins actualment conservats: ms. *Lt*₁ per a les primeres parts del tractat, ms. *Lt*₂ per a l'opuscle «De trinitat» i ms. *Lt*₃ per a l'opuscle *D'oració*. Cal advertir que alguns autors han considerat erròniament que les versions llatines dels opuscles de l'obra van ser promogudes per Llull (Villalba 2015: 310).

Llibre de Déu i el Llibre d'home—,³ sinó d'una tradició catalana antiga i moderna del text i de traduccions llatines modernes, fruit de l'interès del lul·lisme setcentista.

En conjunt, les fonts manuscrites conservades —o actualment localitzades i consultables— de la *Medicina de peccat* i de parts de l'obra són dotze: nou testimonis medievals i moderns del text català i tres testimonis del segle XVIII en llatí.

Testimonis en català

- B* = Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017, ff. 53v-67r (s. XIV, segona meitat)
D = Dublín, University College, Archives, ms. B 100, part II, ff. 211v-217v (s. XIV)
I = Roma, Collegio di Sant' Isidoro, ms. 1/71, ff. 31r-34v (s. XV)
L = Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. Aguiló 110, ff. 70r-90r, 143v-145r, 149v-151r (s. XVI-XVII)
M = Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10504, ff. 15r-24r (s. XIV, inici)
N = Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. Ottob. lat. 542, ff. 52v-74v (s. XIV)
P = Palma, Biblioteca del Convent de Sant Francesc, ms. 14, ff. 42v-52v (s. XVIII)
S = Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 2, ff. 142r-180v (s. XIV)
T = Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Hisp. 69, part I, ff. 1-6 (s. XVII)

Testimonis en llatí

- Lt*₁ = Palma, Arxiu Diocesà, Causa Pia Lul·liana, c. 3, ll. 2, núm. 6, ff. 1-26 (s. XVIII)
*Lt*₂ = Magúncia, Martinus Bibliothek, ms. 220b, part XIV, pp. 1-9 (s. XVIII)
*Lt*₃ = Palma, Biblioteca Pública, ms. 1072, pp. 113-118 (s. XVIII)

Només dos d'aquests testimonis presenten una còpia del text complet (*B* i *P*); tres contenen còpies fragmentàries de l'obra, que és identificada com a tractat en cinc parts (*D*, *L* i *Lt*₁); quatre transmeten el capítol IV.III «De trinitat» com a opuscle independent (*D*, *L*, *T* i *Lt*₂), i sis, la part *D'*oració (*M*, *S*, *N*, *I*, *L* i *Lt*₃). Tots aquests testimonis presenten una fitxa d'identificació a la Lull DB, en la qual es recullen les principals dades bibliogràfiques i una breu descripció dels manuscrits; també existeixen descripcions o estudis fets per autors diversos amb criteris i objectius diferents, alguns força detallats des del punt de vista codicològic i altres merament catalogadors.

En els apartats 2.1 i 2.2 d'aquest capítol es descriuen aquests testimonis manuscrits actualment conservats i consultables: en primer lloc, els manuscrits catalans

³ Per a la qüestió de la tradició del corpus lul·lià, vegeu Pistolesi 2009.

medievals i moderns i, en segon lloc, els manuscrits llatins moderns. Cada manuscrit, identificat amb una sigla alfabètica i la referència de la biblioteca i la signatura segons la Lull DB, ha estat descrit en una fitxa independent. Les fitxes han estat ordenades d'acord amb un criteri cronològic (per segles) i d'acord amb les unitats textuais de la *Medicina de peccat* que contenen (text complet, parts inicials, capítol IV.III «De trinitat», part *D'oració*). La descripció parteix de la bibliografia existent i de la consulta directa de tots els còdexs, i pretén oferir una ressenya completa i organitzada dels diversos aspectes d'anàlisi de les fonts manuscrites.

Les fitxes presenten l'estructura següent: 1. Dades d'identificació; 2. Descripció codicològica; 3. Història del manuscrit. En el primer apartat s'assenyalen les principals referències que permeten identificar el còdex. En primer lloc, es donen les dades de localització del volum: sigla d'identificació usada en aquest treball, ciutat en la qual es conserva el volum, biblioteca i fons on es troba, signatura del manuscrit en la biblioteca i procedència del còdex (identificació dels possessors per ordre d'antiguitat). En segon lloc, s'indica la data de composició del còdex i, si es coneix, el nom del copista o el taller que va realitzar la còpia del volum o d'una part del volum. En tercer lloc, es donen les principals referències de consulta del manuscrit: data de consulta de l'original, suport de reproducció utilitzat, correspondència de sigles que identifiquen el mateix còdex en altres edicions, i bibliografia. Finalment, en una taula, s'identifiquen les obres copiades al volum, lul·lianes i no lul·lianes: a la primera columna, les xifres romanes assenyalen les diferents unitats codicològiques en què es divideix un volum (si és el cas) i les xifres àrabiques indiquen la posició dels textos; a la segona columna, es dona la referència dels folis o les pàgines que ocupa la còpia de cada text i, a la tercera columna, s'identifica l'obra amb el nom de l'autor, el títol regularitzat i en cursiva, la referència del text segons els catàlegs Bo, FD i MP de la Lull DB per a les obres lul·lianes, pseudolul·lianes i alquímiques (entre parèntesis), i s'especifica quina part textual presenta si es tracta d'una còpia fragmentària, o bé s'indica a quina obra pertany si es tracta d'una part identificada com a opuscle independent als catàlegs.

En el segon apartat es desenvolupa la descripció codicològica de cada manuscrit. En primer lloc, s'identifica la tipologia del volum i s'assenyala si està format per una sola unitat codicològica o per unitats diferents. En segon lloc, es descriuen les característiques materials, de disposició de la pàgina, d'escriptura, de decoració i d'estat de conservació del volum, d'acord amb els subapartats següents: suport, dimensions, foliació, quaderns, reclams, signatures, construcció de la pàgina, escriptura, inicials,

rúbriques, calderons, majúscules, il·lustracions, marginàlia, observacions textuais, estat de conservació i enquadernació. Per tal d'homogeneïtzar la descripció, s'ha partit principalment del diccionari d'Arnall (2002), que ofereix un model terminològic coherent per a l'estudi dels diversos aspectes codicològics del llibre manuscrit en català. Pel que fa a l'escriptura de les còpies antigues, s'ha tingut en compte, també, la caracterització de Derolez (2003). Quant a la identificació de filigranes de paper, només ha estat possible partir de la consulta directa del còdex i de la cerca de correspondències dels models en repertoris impresos com els de Valls i Subirà (1970 i 1978-1982) i en repertoris digitalitzats i electrònics com els que recull el portal *BERNSTEIN*, de manera que les dades tenen un valor merament orientatiu. Cal advertir, per últim, que el subapartat d'observacions textuais inclou notes sobre la completesa de les còpies, sobre afegits de mans posteriors que no han estat tractats en altres apartats de la descripció i sobre relacions entre diferents còpies d'un mateix text.

Finalment, el tercer apartat està dedicat a la història del manuscrit. En primer lloc, s'enumeren les dades detectades al volum que corresponen a ex-libris i signatures de catalogació introduïdes pels possessors del còdex. En segon lloc, es traça una síntesi de la història del manuscrit, des de la seva composició fins a la seva localització actual, que parteix de dades documentades dins del volum i d'informació procedent de diverses fonts secundàries (inventaris, catàlegs, descripcions i estudis històrics).

Aquesta formalització de l'estructura de les fitxes de descripció dels manuscrits en apartats i subapartats parteix del model de descripció externa i interna de manuscrits de la Llull DB i de Narpan DB, el qual està dividit en diverses seccions que corresponen als diversos aspectes codicològics analitzables.⁴ La tria d'aquest model ha permès sistematitzar totes les dades analitzades a partir de la consulta dels còdexs i pretén facilitar tant la consulta dels diversos aspectes codicològics i històrics d'un testimoni com també la consulta transversal sobre un mateix aspecte codicològic en els diversos testimonis descrits. Per tal de completar la informació d'aquestes fitxes, a l'apèndix 7 es recullen les reproduccions dels folis dels manuscrits corresponents a l'inici de la còpia de la *Medicina de peccat* i/o de les unitats del text que han tingut una difusió independent.

A banda d'aquests manuscrits conservats i de les referències esparses que testimonien la circulació del text, s'han documentat algunes descripcions de tres

⁴ Cal advertir que, en general, els formularis d'aquestes bases de dades han estat omplerts només parcialment i la descripció codicològica ha estat sintetitzada en un únic apartat.

manuscrits que actualment no es conserven o dels quals es desconeix la localització: un del segle XIV i dos del segle XVI. Un d'aquests manuscrits va desaparèixer a finals del segle XX i està ben documentat gràcies a diversos inventaris i catàlegs de manuscrits (2.3.3). Els altres dos, en canvi, són testimonis que només es poden documentar a partir d'una única referència: en primer lloc (2.3.1), una referència a una còpia medieval de l'obra, documentada en un inventari de béns del segle XIV; en segon lloc (2.3.2), una referència a un testimoni de l'opuscle *D'oració* del segle XVI, descrit breument per Jeroni Rosselló (Llull 1859: 25-26).

En aquest dos últims casos, no ha estat possible trobar altres referències en inventaris i catàlegs que es puguin posar en relació amb aquests dos testimonis de l'obra, per la qual cosa la informació que es pot extreure sobre els manuscrits és escassa. Pel seu interès en la història de la transmissió de l'obra, hem optat per afegir una descripció sumària d'aquests volums, que parteix exclusivament de les referències documentades. L'esquema descriptiu (2.3.1 i 2.3.2) s'ajusta, per tant, a la informació conservada: en primer lloc, es dóna la descripció del manuscrit extreta de la font documental i, a continuació, es desglossa la informació sobre la identificació del còdex, sobre el contingut i el format que presenta i sobre la seva història. D'altra banda, la informació que presenten les diverses atestacions i descripcions del darrer testimoni manuscrit (2.3.3) permet resseguir les principals característiques del còdex i la seva història. És per això que l'esquema de descripció d'aquest volum segueix el mateix model que les descripcions de les fonts manuscrites conservades de la *Medicina de peccat*.

Finalment, pel que fa a la tradició editorial de l'obra, cal indicar que no hi ha indicis de cap edició del text complet o d'alguna part del tractat anterior al segle XIX, ni en català ni en cap altra llengua. La primera edició de l'obra és la de Jeroni Rosselló a les *Obras rimadas de Ramon Lull* (r), que va encapçalar la recuperació de l'obra catalana de Llull. Aquesta edició de 1859 i la de Salvador Galmés al volum XX de les ORL (g), de 1938, són les úniques edicions del text complet de la *Medicina de peccat*. Pel que fa a l'edició de les seccions de l'obra que han tingut una tradició manuscrita autònoma, l'única disponible és l'edició crítica de les traduccions llatines setcentistes del *Dictat de trinitat* i de la part *D'oració* inclosa al volum XIX de les ROL, a cura de Fernando Domínguez Reborias (*lat.*).

En canvi, des d'inicis del segle XX, diversos capítols de l'obra que no havien tingut tradició independent han estat publicats en antologies de l'obra literària o poètica

de Ramon Llull, en antologies de textos medievals i en antologies generals de la poesia catalana. El caràcter d'unitat formal i temàtica que tenen els capítols del tractat permet que puguin ser publicats i llegits de manera autònoma, aïllats del conjunt de l'obra i al costat d'altres textos amb els quals presenta alguna relació lingüística, formal o temàtica. Atès que l'objectiu principal de les antologies és oferir una mostra representativa d'un determinat corpus literari o textual, la quantitat de fragments de la *Medicina de peccat* seleccionats varia considerablement entre les diferents edicions, en funció de l'extensió del corpus, del caràcter especialitzat o general de cada tipus d'antologia i de l'abast temàtic i cronològic que tingui.⁵

En el darrer apartat d'aquest capítol del treball es descriuen totes les edicions documentades de la *Medicina de peccat*. En primer lloc, es presenten les principals característiques de les edicions completes del text català i de les versions llatines de les parts difoses com a opuscles independents: l'edició de Rosselló (3.1), l'edició les ORL (3.2) i l'edició de les ROL (3.3). Cada edició, identificada amb una sigla, el títol de l'edició, el nom de l'editor i l'any de publicació, correspon a una fitxa diferent. Les descripcions estan estructurades en dues parts: la primera presenta dades generals del volum (estructura, obres editades i criteris generals d'edició) i la segona, una síntesi de les característiques de l'edició de la *Medicina de peccat* (testimonis utilitzats, manuscrit de base, criteris d'edició i de transcripció, aparat de variants). Finalment, es descriuen sumàriament les edicions i traduccions de l'obra en antologies (3.4); cada edició, identificada amb el títol, el curador i l'any de publicació, és descrita en una fitxa diferent. Per a cada fitxa s'indica, en primer lloc, el tipus d'edició: àmbit de producció que recull l'antologia, selecció d'obres lul·lianes en vers i característiques de l'edició (diplomàtica, regularitzada, traducció). En segon lloc, s'indiquen els capítols de la *Medicina de peccat* seleccionats i, per últim, els testimonis de base per a l'edició d'aquests fragments. Els títols de les obres han estat regularitzats a partir de la forma registrada a la Llull DB i es presenten acompanyats de la referència del catàleg Bo – Llull DB; els títols de parts o capítols de la *Medicina de peccat* presenten la forma regularitzada.

⁵ Per a una valoració general de les edicions modernes de la *Medicina de peccat* i dels criteris de selecció de capítols de l'obra, vegeu Fernández Clot 2012: 26-30; per a l'interès principalment estètic dels capítols editats en antologies, vegeu les observacions fetes a l'apartat IV.1.1 d'aquest treball.

2. DESCRIPCIÓ DE LES FONTS MANUSCRITES

2.1. *Testimonis catalans medievals i moderns*

2.1.1. (B) Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *B*

Localització geogràfica: Barcelona

Biblioteca: Biblioteca de Catalunya

Manuscrit: 2017

Procedència: Jaume Antoni Prohens Benessar (Mallorca); Llibreria Babra (Barcelona);

Manuel Perdigó (Barcelona)

Datació: segona meitat del segle XIV⁶

Copista/Taller: desconegut

Data de consulta de l'original: novembre 2010, gener 2012, maig 2016.

Suport de reproducció: reproducció digital de la Biblioteca de Catalunya

(<<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/manuscritBC/id/14838>>)

Sigles usades en la tradició: *B* (NEORL XI), *L* (NEORL VIII).

Bibliografia: Llull 1859: 23-24; Rosselló 1861: 292-295 [Núm. 4]; Massó i Torrents 1913-1914: 51-52 [D³]; Massó i Torrents 1932: 11 [D³]; Obrador 1932: 17 [XLI]; D'Alòs-Moner 1935: 388; Llull 1938 (ORL XX): 317-319; Bohigas 1968: 171; Bohigas 1969: 372-373, 401-402; Llull 2009b (NEORL VIII): 39-40; Sari 2009: 111-112; Fernández Clot 2011: 16-17; Sari 2011-2012: 113, 116; Fernández Clot 2012: 26-27, 48; Llull 2012 (NEORL XI): 34-35.

⁶ Segons les descripcions de Bohigas (1969: 372-373), de la Llull DB, *BITECA* i de la Biblioteca de Catalunya. Rosselló (Llull 1859: 23; 1861: 292) i Massó i Torrents (1913-1914: 51; 1932: 11) consideren que es tracta d'un manuscrit del segle XV; vegeu, també, Obrador 1932: 17 i Llull 1938 (ORL XX): 317-319.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?731>>);
 Biblioteca de Catalunya (<http://cataleg.bnc.cat/record=b2111349~S13*cat#>);
 BITECA manid 1560.

Contingut:

0	f. 1rv	Taula de continguts del còdex: obres i capítols de les obres lul·lianes amb correspondència de pàgina
1	ff. 2r-67r ^a	Ramon Llull, <i>Medicina de pecat</i> (III.44)
2	ff. 67v-68r ^b	Ramon Llull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43bis)
3	ff. 68r ^b -68v ^a	Ramon Llull, <i>A vós, dona verge santa Maria</i> (II.A.19d) [<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> , poesia inclosa al capítol 76]
4	ff. 68v ^a -69r	Ramon Llull, <i>Sényer ver Déus, rei gloriós</i> (II.A.19g) [<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> , poesia inclosa al capítol 115]
5	ff. 69r-77r	Ramon Llull, <i>Desconhort de nostra Dona</i> (III.13)
6	ff. 77v-85v ^a	Ramon Llull, <i>Del concili</i> (IV.48)
7	ff. 85v ^b -88v ^b	Ramon Llull, <i>Dictat de Ramon</i> (III.41a)
8	ff. 88v ^b -91r ^a	Ramon Llull, <i>Lo pecat d'Adam</i> (III.13.bis)
9	ff. 91v-109r	Ramon Llull, <i>Desconhort</i> (III.22)
10	ff. 109v-116r	Ramon Llull, <i>Hores de nostra dona santa Maria</i> (III.8)
11	ff. 118v	Versicles inicials de l'Evangeli segons Joan en català (Jn 1,1-14, <i>In principium erat verbum</i>) [traducció de la Bíblia en català, s. XIV; atribuït a Ramon Llull per una mà posterior]
12	ff. 119r	Goigs de la Verge en català ⁷
13	ff. 119r	Càntic bíblic: <i>Magnificat</i> de l'Evangeli segons Lluc en català (Lc 1,46-56)
14	ff. 119v	Càntic bíblic: fragment del <i>Càntic dels tres joves</i> en català (Dngr 3,52-90) [versets 52-59 i 89-90] ⁸
15	ff. 119v	Dues oracions en català: «Deus, unitat, trinitat» i «O Regina mare de Deu, verge gloriosa».

⁷ Vegeu-ne l'edició a Bohigas 1969: 401-402.

⁸ Presenta els mateixos versicles i el mateix ordre que la còpia d'aquest càntic al ms. S, ff. 190v-191v.

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en quart, format per una sola unitat codicològica.

Suport

Paper i pergamí.

El compilador va utilitzar dos tipus de paper diferents. El primer es troba en set dels vuit quaderns del còdex; es poden veure clarament els corondells, a 38 mm de separació, i la filigrana del paper, marcada al centre del full plegat: un carro de dues rodes, amb un triangle al centre coronat amb una forca.⁹ El paper utilitzat al setè quadern (ff. 87-100) és més gruixut; la filigrana, marcada al centre del full plegat, és un cap de brau.¹⁰

Dimensions

Les dimensions del còdex són regulars: 220 x 140 mm, tant en els folis de paper com en els de pergamí (ff. 2, 3, 47, 102, 103). Els folis han estat retallats en el moment de l'enquadració o de la restauració del volum.

Foliació

II + 118 folis + I.

El cos del volum va ser foliat per una mà moderna: folis 1-118 (comença a comptar després de la guarda que conté la taula de continguts). Aquesta numeració, en xifres aràbigues, és escrita en tinta a l'angle superior dret del recto dels folis; segurament és de la mateixa mà del segle XVIII que va preparar la taula de continguts del volum. Ha estat ratllada en llapis per una mà del segle XX i substituïda per una altra numeració, també en xifres aràbigues, que comença a comptar a la guarda davantera en què hi ha la taula de continguts del volum: f. 1-119. Els números són escrits en llapis a l'angle superior dret del recto dels folis, per sobre de la numeració anterior.¹¹

⁹ És semblant a Briquet 3528 i Valls i Subirà 40 (documentat a Vic, Perpinyà, Barcelona, Montpeller durant la primera meitat del segle XV; vegeu la fitxa de la filigrana 067005 elaborada per *BITECA*).

¹⁰ La relligadura no permet veure clarament la forma de la cara, però sembla propera a Briquet 14330 i a les filigranes 000775-000776 de la base de dades PFES (*Papel y Filigranas en España*, dins del portal *BERNSTEIN*), documentades a Barcelona entre 1421 i 1429. La descripció de *BITECA* no identifica el canvi de paper en el setè quadern del volum i, per tant, no registra aquesta filigrana.

¹¹ Tant en la descripció del volum com en l'edició de l'obra hem seguit aquesta numeració més recent.

Quaderns

El volum està format per vuit quaderns: els quatre primers consten de set bifolis (7 + 7), el cinquè quadern està format per sis bifolis (6 + 6), els quaderns sisè i setè consten de vuit bifolis (8 + 8) i el darrer, de nou (9 + 9). Els bifolis extern i central dels quaderns són de pergamí; els tres últims quaderns només tenen el bifoli extern de pergamí. S'observa clarament el cordill que relliga cada un dels plec.

Reclams

Un únic reclam al final del cinquè quadern del volum (f. 69v). Reclam horitzontal, centrat al marge inferior del verso del foli, en l'espai d'intercolumni: «Judas».

Signatures

Signatures numèriques a l'inici dels quaderns segon, tercer i quart. Són escrites en xifres romanes a l'angle inferior dret del foli de pergamí inicial: «ij» (f. 16r), «iij» (f. 30r), «iiij» (f. 44r).

Al segon quadern hi ha restes de signatures dels folis del plec; són escrites en xifres romanes i a tinta, a l'angle superior dret del recto del f. 18 («iij») i a l'angle inferior dret del recto dels ff. 19-22: «iiij», «v», «vi», «vij» (la darrera ha estat parcialment tallada, però se'n pot veure la marca al f. 21v).

Construcció de la pàgina

La disposició de la pàgina varia segons el tipus de text. Les obres en versos octosíl·labs o de metre més petit són escrites a doble columna; les dimensions de la caixa són força variables: 140/150 x 100/110 mm, 40/50 mm per columna en els textos a doble columna, 4/13 mm d'intercolumni. Aquestes són algunes de les mesures de la caixa en textos a doble columna: 150 x 106 mm, intercolumni de 13 mm (f. 2, 63); 150 x 110 mm, intercolumni de 13 mm (f. 37); 150 x 110 mm, intercolumni de 12 mm (f. 68); 145 x 108 mm, intercolumni de 4 mm (f. 112); 140 x 97 mm, intercolumni de 6 mm (f. 87); 138 x 97 mm, intercolumni de 7 mm (f. 79). Un vers per línia; el número de línies per pàgina o per columna oscil·la entre 20 i 28 línies, encara que el més habitual són 23 i 24 línies. La còpia del primer text (*Medicina de peccat*, ff. 2r-67r^a) és la que presenta més variació: f. 2r, 26 i 28 línies; f. 3v, 25 i 26 línies; f. 8r, 24 línies; f. 10r, 22 línies; f. 15r, 23 i 25 línies; f. 22r, 23 línies; f. 32r, 22 i 23 línies; f. 35v, 20 i 23 línies; f.

43v, 25 línies; f. 50r, 22 línies; f. 54r, 23 línies; f. 57r, 24 línies; f. 65v, 21 i 22 línies; f. 66v, 23 línies. En altres textos el número de línies per columna és més regular: entre 26 i 28 línies als textos 2-4 (ff. 67v-68v), entre 21 i 24 al text 6 (*Del concili*, ff. 77r-85v), entre 22 i 25 als textos 7 i 8 (*Dictat de Ramon* i *Lo pecat d'Adam*, ff. 86r-91r), entre 24 i 26 al text 10 (*Hores de nostra dona santa Maria*, ff. 109v-116r). Alguns mots són escrits en l'espai d'intercolumni o fora de la caixa d'escriptura per manca d'espai.

Les dues poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna*, copiades a doble columna, són escrites a línia seguida, sense salt de línia després de cada vers, d'acord amb el model de còpia de la poesia lírica. El poema *A vós, dona verge santa Maria* (text 3, ff. 68r^b-68v^a) és copiat sense salts de línia entre les diferents estrofes (marcades amb calderó); en canvi, el poema *Sényer ver Déus, rei gloriós* (text 4, ff. 68v^a-69r) presenta salts de línia abans de cada estrofa. Els versos corresponents a la segona tornada del segon poema són copiats al f. 69r, a una sola columna, seguint la caixa d'escriptura preparada per al text 5 (*Desconhort de nostra Dona*).

Els dos textos escrits en versos alexandrins (text 5 *Desconhort de nostra Dona*, ff. 69r-77r, i text 9 *Desconhort de Ramon*, ff. 91v-109r) són copiats a una sola columna, un vers per línia, d'acord amb el model francès habitual de «mise en page» en les cançons de gesta i la producció religiosa en vers (Hasenohr 1990: 239-243). De 22 a 26 línies per pàgina el primer text (22 línies al f. 72v; 23 als ff. 70r, 74r; 24 als ff. 70v, 71r, 74v; 25 als ff. 69r, 76v; 26 al f. 69v) i de 22 a 24 línies per pàgina el segon text (22 línies als ff. 92v, 103r, 104rv, 109r; 23 als ff. 91v, 92r, 94rv, 99rv, 100rv, 101r; 24 als ff. 96rv, 108v). Les dimensions de la caixa presenten variacions notables; a l'inici de la còpia la caixa és més gran i disminueix als darrers folis de cada text: 150 x 107 mm (f. 69), 140 x 87 mm (f. 71-76), al text 5; 150 x 98 mm (f. 92), 145 x 93 mm (f. 107), al text 9.

S'observen restes del punxat de l'intercolumni als extrems superior i inferior dels folis, escapçats modernament. Les línies mestres de la caixa, traçades en punta seca, són visibles en tots els folis; al f. 109v s'observen diverses marques superposades de les línies d'intercolumni.

En general, no hi ha espais en blanc entre les còpies de les diferents obres: acaben i comencen en la mateixa pàgina els textos 2-5 (f. 68r^b, f. 68v^a, f. 69r), els textos 6-7 (f. 85v, amb canvi de columna) i els textos 7-8 (f. 88v^b); la còpia de les dues obres en versos alexandrins finalitza al final d'una pàgina i la còpia dels textos següents comença a la pàgina següent (text 6, f. 77v, i text 10, f. 109v). Només hi ha canvi de

pàgina i espai en blanc entre els textos 1-2 i 8-9: la còpia de la *Medicina de peccat* (text 1) acaba a l'inici del f. 67r^a (3 línies) i la resta de la pàgina és en blanc; la còpia de *Lo peccat d'Adam* (text 8) acaba a la línia 11 del f. 91r^a i la resta de la pàgina també és en blanc.

Els f. 116v-118r són en blanc. Als f. 118v-119v hi ha sis textos afegits, copiats a línia tirada. Al f. 118v la caixa mesura 62 x 130 mm (15 línies) i al f. 119r, 120 x 135 mm (28 línies); no hi ha marques de justificació de la caixa. Al f. 119v la caixa mesura 115 x 87 mm (28 línies); s'observen les línies mestres de la caixa i les línies d'escriptura, fetes en llapis de carbó.

La taula de rúbriques del volum és escrita al full de guarda inicial, l'actual f. 1. La caixa, de 185 x 120 mm, està dividida en tres columnes, marcades en punta seca: al f. 1r la primera columna mesura 50 mm i les altres dues 27 mm (intercolumni 8/10 mm); al f. 2v les columnes mesuren 40 mm, la tercera és en blanc.

Escriptura

El cos del volum és escrit per una sola mà, de la segona meitat del segle XIV.¹² Lletre semitextual, de mòdul relativament petit i contrastat, que s'engrandeix en alguns fragments; en algunes parts la lletra presenta una certa atracció a la bastarda, sobretot en les astes descendents.

S'observen diverses correccions del mateix copista, fetes en l'acte de còpia o en una revisió del text posterior a la còpia; són sobretot al primer text (*Medicina de peccat*, ff. 2r-67r^a). Bona part d'aquestes correccions afecten només una lletra, que el copista cancel·la, esmena o afegeix. Lliçons raspades (amb la correcció sobreescrita quan escau): ff. 2r^b, 2v^a, 4r, 4v^a, 5r, 7r^b, 7v^b, 8r^b, 8v^a, 9r, 9v, 10r, 10v, 11r, 12r, 12v, 14v^b, 15v^b, 16r, 16v, 17r^a, 17v^a, 18r^a, 18v, 19v^a, 20r, 21v^b, 22r^a, 22v^b, 23r, 24r, 25v^a, 26r, 26v^a, 27r^a, 27v, 29v^b, 30r, 31v^a, 37r^b, 44r^a, 50v^a, 54r^a, 54v^a, 55r^b, 55v, 56r^b, 56v^a, 58r^b, 59r, 59v^b, 60r, 60v^b, 61v^a, 62r, 63r, 64r^b, 64v, 65v^a, 66r^b, 66v^a; 86r^b. Lliçons ratllades: ff. 4r^b, 4v^b, 7v^a, 9r^b, 10r, 10v^a, 11r, 13r^a, 14v, 15v^b, 17r^b, 17v, 18v^a, 19v, 21r^a, 22v^a, 24v^b, 25r^a, 26r^b, 26v, 27r, 28v^b, 29v^a, 30r^b, 31r^a, 31v^a, 32v^a, 33r^b, 34v^a, 37r^b, 41r^b, 41v^a, 43r^a, 43v^b, 44v^a, 47r^a, 49v^a, 50v^b, 52r^b, 53v^b, 54r, 55r^b, 59r^a, 59v^b, 61r^b, 61v, 63v^b, 65r^a, ; 85v^b, 88r^b, 92r, 94v, 100v, 108v. Lliçons expuntades: ff. 3r^b, 4r^b, 5v, 6r^b, 10v^a, 16v,

¹² Donen aquesta datació Bohigas 1969, la Llull DB, *BITECA* i la Biblioteca de Catalunya. Rosselló (Llull 1859: 23; 1861: 292) i Massó i Torrents (1913-1914: 51; 1932: 11) afirmen que es tracta d'una mà del segle XV.

19v^a, 21v^a, 23v^a, 25v^a, 27v^a, 28v^a, 30r^a, 31v^a, 32r^a, 35v^a, 38v^a, 39r^a, 40r^a, 40v^b, 41r^a, 42r^a, 42v^b, 43r^a, 45v, 48r^a, 48v^a, 49v^a, 53v^b, 55v^a, 60r^b, 60v^b, 61v^b, 65r^a, 65v^a, 66v^a; 95r, 102r, 110v^a, 112v^a, 113r^a. En alguns casos el copista ratlla i expuntua una lliçó en dues tintes (negra i vermella): ff. 11r^a, 25v^b, 31r^b, 38r^b, 49r, 52r^b, 55v^b.

Algunes correccions són fetes en la mateixa línia d'escriptura, després de la lliçó cancel·lada: ff. 11v^a, 13r^a, 14v^b, 19v^b, 21r^a, 25r^a, 44r^a, 67v. La majoria de correccions i afegits, però, són a la interlínia: ff. 2r^b, 3v^a, 6r^a, 6v^b, 7r, 8r^b, 8v^b, 9r^a, 9v, 10r, 10v^a, 11r, 11v, 13r^a, 13v^a, 14v^b, 15r^a, 16r^b, 16v^a, 17r^b, 17v, 18r, 19r^b, 20r, 21r^b (tot un vers), 21v^a, 22r^b, 22v^a, 23v^a, 25r^a, 25v^b, 26r^b, 26v^a, 27r^b, 27v^a, 29v^a, 31r, 31v, 33r^b, 34v^b, 35v, 36v^b, 38v^a, 39v^b, 40r^a, 40v^b, 41r^a, 43v^b, 44v^a, 47v^a, 49r^a, 50v^a, 52r^b, 53v^b, 54r, 54v^a, 55r^a, 55v, 56r, 56v, 57r, 58r, 59r^a, 60r^b, 60v^b, 61v, 62r^b, 63v^a, 64r^a, 64v, 65r, 65v, 66r^a, 66v^b; 68v^b, 94v, 102r. Lliçons afegides al marge: ff. 4r, 8r^b, 12r^a, 12v^a, 15v^b (rúbrica), 16r^b, 21r^a, 23r^b, 30r^a, 38r^b, 49v^a, 50v^a, 55r, 57r^a, 57v^b, 58v^b, 60r^a, 65r^a, 66r^b, 66v^a; 94r, 95r, 113r^a; són de la mateixa mà, però en tinta més clara, les correccions marginals dels folis 30r, 57r, 58v. Algunes correccions són fetes després de l'acoloriment de les inicials de vers: ff. 4r^a, 4v^b, 6r^b, 7v^b, 12r^a, 12v, 16r^a, 16r^b, 18r^b, 25v^a, 28r^b, 43r^a, 55v^b, 61v^a, 62v^a, 63r^a, 65v^a, 66v^a; 88r^b, 113r^a. La posició dels versos o del mots copiats en l'ordre invertit és indicada amb lletres afegides a la interlínia o al marge: f. 9v (v. 720), f. 30r (v. 2579), f. 66r (vv. 5803-5804), f. 66v (v. 5829).

Els textos dels ff. 118v-119v són escrits per una altra mà, del segle XV; probablement els cinc textos d'aquests folis finals van ser copiats per la mateixa mà, però en moments diferents.

La taula de rúbriques de l'actual f. 1 és escrita per una mà del segle XVIII, segurament la mateixa que va numerar els folis del volum.

En el cos del volum hi ha diversos tipus d'intervencions fetes per diferents mans modernes. Les rúbriques del *Dictat de Ramon* (text 7, f. 85v^b) i de *Lo pecat d'Adam* (text 8, f. 88v^b) són afegides per una mà posterior, probablement del segle XV o XVI. Diferents mans corregeixen lliçons: *Medicina de pecat* v. 2402 (afegeix «ha», f. 28r^b, línia 2) i v. 3416 (afegeix una «r» a «acosta», f. 39v^b, línia 20); *Desconhort de nostra Dona*, f. 69r (una mà moderna subratlla la lliçó «exament» i afegeix «ensemble» al marge); *Lo pecat d'Adam*, f. 91r (una mà posterior —sembla la mateixa que afegeix la rúbrica— ratlla «senyor en amor» i afegeix «mes scalff en la calor»). Una mà afegeix una nota que identifica la primera poesia del *Blaquerna* (f. 68r^b): «Hoc est ex L. Blanquerna cap. 83»; sembla de la mateixa mà la nota que identifica el fragment de

l'Evangeli de sant Joan copiat al f. 118v: «Traducció del evangeli de S. Juan in principio / erat verbum —per Mestre Ramon Lull». La data indicada en xifres romanes pel copista a l'èplicit del *Desconhort* (f. 109r), és transposada en xifres aràbigues per una mà moderna: «1285».

Inicials

Inicials en vermell, sense decoració. S'observen les lletres d'espera fetes pel copista, en el mateix espai on és pintada la inicial o al marge.

L'ús de les inicials presenta certes variacions en cada text. Els textos 1 (*Medicina de peccat*, ff. 2r-67r^a), 7 (*Dictat de Ramon*, ff. 85v^b-88v^b) i 8 (*Lo peccat d'Adam*, ff. 88v^b-91r) presenten inicials de dues línies d'alçada a l'inici de l'obra i de cada capítol (o secció en el cas de *Lo peccat d'Adam*); el text 9 (*Desconhort*, ff. 91v-109r) presenta inicials a l'inici de cada estrofa.

La còpia de la *Medicina de peccat* presenta una inicial més petita a l'inici de les seccions dels capítols de la cinquena part de l'obra (ff. 54r-66v) i del tercer capítol de la quarta part, «De trinitat» (ff. 23r-27r); algunes d'aquestes inicials són afegides en negre, segurament per una mà posterior (f. 25v^a, f. 54r i f. 55r^b). El text 6 (*Del Concili*, ff. 77v-85v^a) no presenta caplletra a l'inici de l'obra, però sí a l'inici de cada capítol. Els textos 2 (*Cant de Ramon*, ff. 67v-68r^b), 5 (*Desconhort de nostra Dona*, ff. 69r-77r) i 10 (*Hores de nostra dona santa Maria*, ff. 109v-116r) només presenten caplletra de dues línies d'alçada a l'inici de l'obra.

Les dues poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (textos 3 i 4, ff. 68r^b-69r) no presenten inicial en vermell; el primer poema comença amb una majúscula safranada en groc (sense calderó) i el segon, presenta calderó al costat de la majúscula safranada.

El *Càntic de Zacaries* i les dues oracions del f. 119v també presenten una inicial vermella de dues línies d'alçada.

Rúbriques

Els incipits, els títols d'obres i els títols de parts i de capítols són rubricats en vermell. Les rúbriques són escrites dins la caixa d'escriptura.

Les dues poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (textos 3 i 4, ff. 68r^b-69r) no presenten rúbrica. Els textos 6 (*Del concili*, ff. 77v-85v^a) i 7 (*Dictat de Ramon*, ff. 85v^b-88v^b) no presenten rúbrica a l'inici de l'obra, però sí que presenten les rúbriques dels capítols, pintades en vermell en la línia d'escriptura. El copista afegeix els títols dels

capítols d'aquestes obres al marge, en tinta negra, com a marca prèvia a la rúbrica: alguns d'aquests títols són al marge superior (ff. 80r, 80v, 87r). Una mà posterior afegeix, en lletra cursiva de mòdul petit, els versos de la invocació del *Dictat de Ramon* al marge superior (f. 85v^b). El text 8 (*Lo pecat d'Adam*, f. 88v^b) tampoc presenta rúbrica; el copista va deixar l'espai de dues línies d'escriptura en blanc i una mà posterior —segurament la mateixa que afegeix la invocació del text 7 i que corregeix un vers del final del text 8— va afegir un íncipit en aquest espai en blanc.

Els textos afegits al final del volum (ff. 118v-119v) no presenten rúbriques.

Calderons

Hi ha calderons vermells de forma arrodonida a l'inici de les estrofes del *Cant de Ramon* (f. 67v-68r^a), de les poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (ff. 68r^b-68v), del *Desconhort de nostra Dona* (ff. 69r-77r), del *Del concili* (ff. 77v-85v^a) i al pròleg del *Dictat de Ramon* (ff. 85v^b-86r^a).

Majúscules

Majúscules acolorides amb tons groguencs a l'inici de cada vers. A les dues poesies del *Blaquerna*, escrites a línia seguida, només és majúscula la inicial de cada estrofa.

Algunes lletres inicials de vers («I», «L», «F», «H») són decorades amb una prolongació ascendent de les línies, en tinta negra i safranat, quan es troben a l'inici de la pàgina o de la columna: al text 1, ff. 5r^a, 6v^a, 15r^b, 22r^a, 36v^a i 67r (èxplicit); al text 6, f. 78v^b, f. 84v^a; al text 8, f. 89r^a i f. 89v^b; al text 9, f. 94r i f. 102v; al text 10, f. 110v^a i f. 114v^a.

Al f. 119v, les majúscules són acolorides en vermell.

Il·lustracions

No hi ha cap tipus d'il·lustració, ni relacionada amb la còpia ni posterior.

Marginàlia

Algunes correccions del copista són afegides al marge: ff. 4r, 12v, 15v (rúbrica), 16r, 21r, 38r, 49v, 55r, 57v, 60r, 66r (parcialment raspat); són de la mateixa mà, però en tinta més clara, les correccions dels folis 30r, 57r, 58v.

També són al marge els títols dels capítols per a les rúbriques dels textos 6 (*Del concili*, f. 77v-85v) i 7 (*Dictat de Ramon*, f. 86r-88v).

Diverses marques de passatges. La més habitual és una ratlla petita al marge d'un determinat vers: f. 6v^a, línia 9; f. 23v^a, línia 22; f. 24r^a, línia 4; f. 27v^a, línia 10; f. 31r^a, línia 11; f. 33r^b, línies 16 i 23; f. 33v^b, línies 7 i 12; f. 36v^a, línia 3; f. 36v^b, línia 20; f. 38r^a, línia 19; f. 38r^b, línia 16; f. 38v^b, línies 19 i 21; f. 40r^b, línia 12; f. 41r^a, línia 7; f. 43v^a, línia 20; f. 52v^a, línia 21. També hi ha alguna creu: f. 6v^b, línia 3; f. 11r^a, línia 8; f. 48v^a, línia 20. Dues barres inclinades: f. 23v^b, línia 5 (marca l'inici de secció d'un capítol); f. 65v^b, línia 10 (marca l'inici de secció d'un capítol); f. 86v^b, línia 25. *Nota bene*: «Nota» (f. 32v^a, ha estat tallat pel relligador), un vers subratllat i «NB» al marge (f. 18v^b, línia 11).

Una mà moderna, segurament del segle XVIII, ha numerat parcialment les seccions d'algunes obres; la referència és al marge, al costat de l'inici de secció. Aquesta mà ha numerat els capítols de la primera part de la *Medicina de peccat* i els cinc primers capítols de la segona part (f. 2r-9r), l'inici de la cinquena part (f. 53v^b), les seccions dels capítols V.I i V.III (f. 54r-55v i f. 57r^b-58v^a), el primer vers dels capítols V.II i V.IV (f. 55v^b i f. 58v^b), i dues seccions del vuitè capítol d'aquesta cinquena part (f. 64r^a i f. 64v^a). També ha numerat les estrofes del *Cant de Ramon* (f. 67v-68r) i del *Desconhort* (f. 91v-109r), i les primeres dues estrofes del *Desconhort de nostra Dona* (f. 69r). Probablement és d'aquesta mateixa mà la nota que indica la referència de la primera poesia del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (f. 68r).

Al marge superior del f. 2r hi ha una nota d'una mà moderna, en tinta clara, però ha estat raspada.

Observacions textuais

El volum presenta un índex amb les rúbriques de les obres i dels capítols que conté, amb la correspondència dels números de pàgina on comença cada obra o capítol. Aquest índex va ser afegit al segle XVIII al full de guarda inicial (actual f. 1), segurament per la mateixa mà que va numerar els folis del volum. A l'encapçalament hi ha una rúbrica que identifica l'autor dels textos i el contingut del volum: «Lull — Molts y diffarents versos molt devots / a diffarents assumptos» (f. 1r).

El text de la *Medicina de peccat* és complet. Alguns versos breus dels capítols versificats en tercets són copiats en la mateixa línia d'escriptura: vv. 642-643 (f. 8v^a, línia 25), vv. 709-710 (f. 9r^b, línia 20), vv. 1199-1200 (f. 15r^a, línia 14). Alguns versos

han estat copiats dues vegades i cancel·lats: ff. 17v^b-18r^a (ratlla els dos versos del f. 17v^b), f. 30r^b (marca els versos sobrats amb una línia al marge i la nota «vacat»). Algunes correccions del copista semblen fetes a partir de diferents testimonis (vg. l'apartat VI.4.3.3 de la crítica del text). Els principals usos gràfics del copista en la representació de formes vocàliques i consonàntiques que es detecten a la còpia d'aquest text han estat recollits a l'apèndix 5.

Lo peccat d'Adam (text 7, ff. 88v^b-91r^a) presenta un íncipit apòcrif, afegit per una mà posterior —segurament del segle XV o XVI— en l'espai reservat a la rúbrica que havia quedat en blanc (f. 88v^b): «Aquests versos per nombre dos cents feu lo venerable mestre Ramon lull en la vila de perpenya a requesta del rey de malorqua qui volia saber deu com romania scusat de la perdicio dels homens quis seguex per lo manament que deus feu al adam, sabent deus que adam nes pasaria lo seu manament per lo qual tanta gent se avie a dampnar».¹³ Sembla de la mateixa mà la correcció afegida a la interlínia del f. 91r^a, que correspon a la lliçó transmesa pel ms. *I*.

Estat de conservació

En algunes parts la tinta ha oxidat el paper i els folis han hagut de ser restaurats, especialment els folis de paper del setè quadern (f. 87-100), però també algunes línies dels f. 71-73, 75, 80. Malgrat això, el volum es troba en bon estat de conservació. Hi ha alguns forats de corc, però no hi ha ni taques d'humitat ni forats de gran extensió. Algunes taques de pintura vermella.

Enquadernació

Enquadernació de cartó folrat de pergami, segurament del segle XVIII. Les cobertes, de 205 x 145 mm, es troben en força bon estat. A la part central de la coberta davantera hi ha el títol «Lull» escrit en tinta; a la part superior, poc intel·ligible, la signatura «124» (?). El llom, de 28 mm, hi ha dues notes escrites en tinta directament sobre el pergami: a la part central, el títol «Lull Ob/ras devo/tas en / verso / ·M.S·», escrit en lletra cal·ligràfica moderna; a la part inferior, la signatura «Ms. 2017» escrita en tinta per una mà del segle XX.

¹³ Es tracta d'una versió propera a la que presenten els testimonis *LJ* de l'edició de Galmés a ORL XIX (Llull 1936: 65, nota *): Londres, British Museum, Add. 16432, i Roma, Sant'Isidoro, 1/71 (ms. *I*); manca, però, el final de l'íncipit.

La relligadura del segle XVIII constava d'una guarda de paper a l'inici i una altra al final, amb un full volant i un full enganxat al vers de la coberta; el full volant de la guarda davantera va ser utilitzat per escriure la taula de continguts del volum. En el moment de la restauració del còdex, durant el segle XX, es va afegir una guarda de paper gruixut a l'inici del volum, abans del full volant, i es va tapar la guarda anterior enganxada al vers de la coberta. La guarda del final del volum és l'original de la relligadura del XVIII.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Signatura «124» (?) a la coberta davantera del volum.
- 2) Segell rodó de la Biblioteca de Catalunya: f. 1r (angle superior), f. 2r (marge inferior), f. 101r (angle inferior), f. 119v (part inferior central), guarda enganxada al vers de la coberta posterior (angle inferior).
- 3) Nota «Far... | 60.000» escrita en llapis a l'angle superior esquerre del f. 119v.
- 4) Nota d'identificació del manuscrit escrita en ploma a l'angle inferior del vers de la coberta posterior: «8° / Ms. 2017» en ploma.
- 5) Referència «14-I» escrita en llapis per una mà del segle XX a l'angle inferior del vers de la coberta posterior.

Història

El volum va ser compost com un cançoner lul·lià, en el qual es van recollir bona part de les obres en vers escrites per Ramon Llull. Manquen els reculls de proverbis rimats, els *Cent noms de Déu* i tres obres de caràcter didàctic: la *Lògica del Gatzell*, les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* i l'*Aplicació de l'Art general*.¹⁴ La miscel·lània inclou, però, les dues poesies líriques que formen part dels capítols 76 i 115 del *Romanç d'Evast e Blaquerna*; de fet, *B* i *P* són els únics testimonis manuscrits coneguts que transmeten aquests dos poemes com a unitats independents. Encara que hi ha altres manuscrits del segle XIV que recullen diverses obres en vers de

¹⁴ Les dues primeres no han circulat mai al costat d'altres obres en vers de Llull, i l'*Aplicació* només va ser copiada al costat d'altres textos en vers en el ms. *L* (vg. la descripció del manuscrit a l'apartat V.2.1.7). Per a la transmissió d'aquests textos, vegeu la fitxa de les obres a la Llull DB.

Llull (per exemple, el ms. Ottob. lat. 845 i el ms. Ottob. lat. 542 de la Biblioteca Vaticana), el ms. *B* és, sens dubte, el testimoni medieval que presenta un recull més exhaustiu de poesia lul·liana. No es pot parlar d'una ordenació clara de les obres — cronològica, temàtica o formal—, però la selecció dels textos indica que en la composició del còdex hi ha la voluntat de crear un cert cànon de la producció catalana en vers de Llull, del qual s'exclouen les obres rimades com els proverbis i els *Cent noms de Déu*, d'una banda, i les obres més tècniques, de l'altra.

No hi ha notícies ni indicis clars sobre el context de producció d'aquest volum. La comparació de les filigranes de paper detectades en *B* amb les marques d'aigua registrades en diversos repertoris només permet observar semblances amb marques localitzades a Catalunya i al regne de Mallorca a principis del segle XV. D'altra banda, Maribel Ripoll, a propòsit de l'estudi del ms. *M* del *Llibre d'intenció* (Palma, Biblioteca Bartolomé March, ms. 102-V2, format per tres unitats actualment separades, 102-V2-1, 102-V2-2 i 102-V2-3), ha observat que el cançoner lul·lià *B* i el volum miscel·lani 102-V2 tenen una factura molt similar: tots dos combinen paper i pergamí en la composició dels quaderns, són escrits en lletra semitextual de finals del segle XIV, presenten rúbriques, calderons i caplletres en vermell i unicolor groc a les inicials majúscules (Ripoll 2012a: I, 16). Manquen dades, però, que permetin relacionar aquests dos volums amb un mateix context de producció.

L'ús de pergamí en la composició dels quaderns del manuscrit *B* i l'ús de colors en l'organització del text (títols, caplletres, calderons, inicials de vers) assenyalen unes certes possibilitats per part del comitent del volum. Tant la còpia dels textos com les rúbriques i la revisió de la còpia són fetes per la mateixa mà, la qual cosa podria indicar que es tracta d'un encàrrec fet a un copista particular i no d'una obra de taller. A partir de la còpia de la *Medicina de peccat* és possible observar, d'una banda, que el copista es va encarregar del procés de revisió del text després de la decoració i, de l'altra, que segurament va utilitzar testimonis diferents per a la còpia i la revisió.¹⁵

Pel que fa a la circulació d'aquest testimoni, cal fer atenció principalment a les dades que presenta el còdex. En primer lloc, els textos copiats al segle XV als fulls en blanc del final del manuscrit remetent a un context de litúrgia privada: són l'inici de l'Evangeli segons Joan (*In principio erat verbum* [Jn 1,1-14]), dos càntics bíblics en català (el *Magnificat* de l'Evangeli segons Lluc [Lc 1,46-56] i el *Càntic dels tres joves*

¹⁵ Vegeu l'apartat VI.4.3.3. de la crítica del text, especialment les observacions sobre els vv. 5752 i 5756.

del Llibre de Daniel [Dngr 3,52-59 i 89-90]),¹⁶ uns goigs a la Mare de Déu i dues oracions breus de lloança a Déu i a la Verge Maria. És possible, doncs, que el volum fos usat com a devocionari. La còpia de la *Medicina de peccat* a l'inici i, sobretot, la de les *Hores de nostra dona santa Maria* al final del volum podia haver propiciat aquest ús del cançoner lul·lià com a recull de lectures devocionals.¹⁷

D'altra banda, diverses intervencions de mans posteriors que presenta el testimoni *B* posen de manifest un interès per la identificació dels textos del volum i la seva relació amb la producció lul·liana. Són rellevants els afegits dels versos inicials del *Dictat de Ramon* (f. 85v^b) i els afegits de la mateixa mà a la còpia de *Lo peccat d'Adam* (ff. 88v^b-91r^a); gràcies al títol de *Lo peccat d'Adam* i a la correcció d'un vers del poema, és possible considerar que un dels lectors o possessors d'aquest volum va consultar aquest testimoni i l'antígraf de la còpia d'aquesta obra al ms. *I* (Roma, Biblioteca di Sant'Isidoro, ms. 1/71). La taula de rúbriques del volum, feta segurament al segle XVIII, i les notes que identifiquen les poesies del *Blaquerna* (f. 68r) i la traducció de l'inici de l'Evangeli segons Joan (f. 118v) són mostres significatives d'aquest interès dels lectors i possessors del volum per identificar correctament els textos que conté i relacionar-los amb Lull.

Cal tenir en compte, també, que al segle XVIII es va realitzar una còpia d'aquest testimoni: el ms. *P* (vg. V.2.1.9). No hi ha indicis clars sobre el context de producció d'aquesta còpia, però és probable que tingués lloc a Mallorca. A partir del segle XIX, ja és possible trobar diverses notícies sobre el ms. *B* —i els seus possessors— en catàlegs i inventaris de manuscrits. El volum formava part de la biblioteca particular del mallorquí Jaume Antoni de Prohens i Bennàsser (1799 - post 1858), segons afirma Jeroni Rosselló en la nota sobre aquest manuscrit que es troba en la seva edició de les obres rimades de Ramon Lull (Lull 1859: 23-24):

[1.º] Uno en 4.º de 115 folios, escrito en papel y pergamino y propiedad del diligente bibliógrafo D. Jaime Antonio Prohens, que ha podido reunir á costa de grandes afanes y desvelos una preciosa coleccion de obras *lulianas* impresas y manuscritos que nos ha facilitado con generoso desprendimiento.

¹⁶ El capítol inicial de l'Evangeli segons Joan (*In principio erat verbum*) formava part del ritual litúrgic tradicional (concretament de la missa llatina tradicional del ritual romà) i es recitava cap al final de l'ofici; el *Magnificat* es cantava a les vespres en l'ofici de les hores, i el *Càntic dels tres joves*, a les matines (actualment es canta a les laudes de l'ofici del diumenge).

¹⁷ Per a la lectura de les *Hores de Nostra Dona* com a part de la litúrgia privada, vg. Sari 2011. Vegeu, també, la descripció del ms. *S* en aquest treball (V.2.1.4) i els textos no lul·lians que presenta aquest testimoni.

Obrador (1932: 17) també registra aquest testimoni com a part de la biblioteca de Prohens. Després de la mort de Prohens, el volum va ser conservat per Rosselló, el qual en la descripció de manuscrits de la *Bibliografia luliana* ja afirma que es tracta d'un «còdice existente en la actualidad en poder nuestro» (Rosselló 1861: apèndix I, núm. 4). Aquest còdex no va ser donat a la Societat Arqueològica de Palma per la família Rosselló, a diferència d'altres manuscrits lul·lians que posseïa l'intel·lectual mallorquí (vg. Sancho 1902). Segons les indicacions de Massó i Torrents (1913-1914: 51-52, i 1932: 11), cap a la segona dècada del segle XX el manuscrit es trobava a Barcelona, a la llibreria de Salvador Babra. Als anys 30, però, es desconeixia la localització del volum: «avui no sabem qui'l té ni on para», afirma Salvador Galmés (Llull 1938: 317); en efecte, l'editor dels *Rims* no va poder utilitzar aquest testimoni per a la seva edició de les obres en vers de Llull als volums XIX i XX de les ORL (Llull 1936 i 1938), i només el va poder descriure a partir de les referències que en donen Rosselló (Llull 1859: 23-24) i Massó i Torrents (1913-1914: 51-52).

L'any 1963 el manuscrit va ingressar a la Biblioteca de Catalunya com a part del llegat de Manuel Perdigó. La referència «14-I», afegida en llapis a la cara interior de la coberta posterior del volum, indica el prestatge de dipòsit on va ser guardat el manuscrit. L'any 1967 va ser registrat amb la signatura «2017», que és la que encara conserva; aquesta signatura va ser escrita a la cara interior de la coberta davantera del volum. L'any 1968 va ser descrit en l'inventari de manuscrits registrats a la Biblioteca de Catalunya que es troba dins del volum publicat en ocasió del cinquantenari de la biblioteca (Bohigas 1968: 171); un any més tard va ser descrit per Bohigas en la seva relació de manuscrits del llegat Perdigó (Bohigas 1969: 372-373).¹⁸

El còdex va ser restaurat i digitalitzat, i actualment es pot consultar des del portal digital de la Biblioteca de Catalunya. En els darrers anys ha estat exhibit en diverses exposicions, tant internacionals com locals:

- *Raimundus christianus arabicus. Ramon Llull i l'encontre de cultures*. Institut Europeu de la Mediterrània. Alger, Barcelona i Palma. Març - maig de 2007.
- *La cultura catalana, singular i universal*. Fira del llibre de Frankfurt. 9-16 d'octubre de 2007.
- *Ramon Llull: "Ha mester paraules e llibres"*. Biblioteca de Catalunya, Any Llull. 24 de març - 27 d'abril de 2016.

¹⁸ Agraïm a Anna Gudayol, responsable de la secció de manuscrits de la Biblioteca de Catalunya, la informació que ens va donar sobre l'entrada d'aquest manuscrit a la biblioteca.

2.1.2. (D) Dublín, University College, Archives, ms. B 100

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *D*

Localització geogràfica: Dublín

Biblioteca: University College Dublin, Archives

Manuscrit: Franciscan Library, B 100

Procedència: Collegio di Sant'Isidoro (Roma); Dún Mhuire, Franciscan Library (Killiney)

Datació: segona meitat del segle XIV (part II) i segle XV (parts I, III, IV)

Copista/Taller: quatre mans diferents; «Michael» (part I), no identificat.

Data de consulta de l'original: juliol de 2014

Suport de reproducció: reproducció digital del Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.

Sigles usuals en la tradició: *D* (ROL XXVII, ROL XXXII), *H* (ROL XX)¹⁹, *K_I* (NEORL V, ROL XXXI).²⁰

Bibliografia: Hillgarth 1966: 78-79; Fennessy 1995: 185-196; Llull 1995 (ROL XX): xlvii; Llull 2002c (ROL XXVII): 59*; Llull 2006b (ROL XXXI): xxxiii; Llull 2007 (ROL XXXII): xli; Pomaro & Sari 2010: 30-31; Fernández Clot 2011: 16, 18-19; Fernández Clot 2012: 27, 43 n. 33, 44.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?490>>);

BITECA manid 1728.

¹⁹ En aquest volum, la sigla *H* tant fa referència al ms. B 100 (en l'edició del *Liber de intellectu*, pp. 185-235) com al ms. B 84 (en l'edició del *Liber de regionibus sanitatis et infirmitatis*, pp. 69-118).

²⁰ Les editores utilitzen les sigles *K_I* i *K₂* per fer referència als dos testimonis llatins que transmeten part del *Liber principiorum medicinae* i que es conservaven a la Franciscan Library de Dún Mhuire, Killiney (B 100 i B 84, respectivament).

Contingut:

I	1	ff. 200r-209v	Ramon Llull, fragment del <i>Liber principiorum medicinae</i> (II.A.10) [Distinctio II.3 (incomplet), III, IV, V.1 (incomplet)] ²¹
II	2	f. 210r	Ramon Llull, fragment del <i>Cant de Ramon</i> (III.43bis) [acèfal: v. 50-84]
	3	ff. 210v-211r	Ramon Llull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43bis)
	4	ff. 211v-215r	Ramon Llull, <i>Dictat de trinitat</i> (III.44a) [<i>Medicina de peccat</i> , IV.III «De trinitat»]
	5	ff. 215v-217v	Ramon Llull, fragment de la <i>Medicina de peccat</i> (III.44) [Part I, capítols I-XII, l'últim incomplet]
III	6	ff. 199rv, 218r-219v	Ramon Llull, fragment de l' <i>Ars demonstrativa</i> (II.B.1) [Distinctio IV, 8 «Quaestiones de principiis iuris»: q. 38 – q. 136 i èxplicit (8.3 «De iure» – final)] ²²
	7	ff. 220r-229v, 246rv	Ramon Llull, <i>Liber de intellectu</i> (III.62) [incomplet: manca un fragment de la Distinctio II (1 §21 – II, 2b §12), línies del paràgraf final de l'obra i el colofó]
IV	8	ff. 230r-240v	Ramon Llull, fragments de la <i>Tabula generalis</i> (III.11) [Distinctio V, 2, q. 4 – V, 5.17, q. 2 (solució incompleta); Distinctio V, 6.7, q. 1 (incompleta) – V, 6.11, K' (incompleta); Distinctio V, 7.1, solutio 9 (BtBD) – V, 7.2, solutio 1 (incompleta); Distinctio V, 8.7, q. 8 (incompleta) – V, 9 i final] ²³
	9	ff. 241r-245v	Ramon Llull, fragment de l' <i>Ars compendiosa</i> (III.36) [alfabet, figures, definicions, regles, modes d'incórrer per l'Art (no inclou les taules), qüestions (fins al final de la qüestió «b.c.t.d»)]

²¹ Llull 2006b (ROL XXXI): 469-503.

²² Llull 2007 (ROL XXXII): 314-329.

²³ Llull 2002c (ROL XXVII): 92-118, 131-141, 147-151, 225-246.

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Col·lecció factícia formada per quatre unitats codicològiques diferents i independents les unes de les altres. Aquestes unitats no han estat mai relligades entre elles, però van ser conservades a l'interior del quadern d'una unitat i van ser foliades com a conjunt.

Foliació de la col·lecció

Numeració moderna, probablement dels segles XVII-XVIII, en xifres aràbigues i en tinta negra; es troba a l'angle superior dret del recto dels folis i agrupa els quatre fascicles que formen aquesta col·lecció; originàriament devia comptar també altres fascicles, atès que la foliació de la col·lecció conservada comença amb el número de foli «199». El bifoli extern de pergamí (f. 199 i f. 246) del quadern de la tercera unitat codicològica va ser utilitzat com a coberta de les quatre unitats o fascicles de paper. La numeració indica l'ordenació que presentaven els diversos fascicles col·locats dins del plec de la tercera unitat codicològica, entre el foli de pergamí i els folis de paper del mateix quadern; amb aquesta ordenació el tercer fascicle queda dividit en tres parts (f. 199, ff. 218-229 i f. 246), a causa de la interpolació del primer i el segon fascicle entre la primera i la segona franja numèrica, i del quart fascicle, entre la segona i la tercera.

A la taula de continguts i en els diversos apartats d'aquesta descripció s'han distingit les quatre unitats codicològiques del recull, però per qüestions pràctiques s'ha mantingut aquesta numeració moderna de la col·lecció.

Enquadernació de la col·lecció

Els diversos plecs mai van arribar a ser relligats conjuntament. Actualment cada unitat està col·locada dins d'una coberta de paper que la separa de les altres. A la part davantera de la coberta de paper, una mà identifica, en llaips i en anglès, les obres copiades en cada unitat. Als Arxius de la University College de Dublín, les quatre unitats que formen aquesta col·lecció de fascicles manuscrits sense relligar es conserven dins d'una única carpeta de cartolina. A la solapa externa de la carpeta i al lloç hi ha dues etiquetes amb la signatura del recull impresa: «FRANCISCAN MS B 100».

A continuació, es presenten, per separat, les característiques específiques de cada fascicle o unitat codicològica.

a) *Primer fascicle*

I	1	ff. 200r-209v	Fragment del <i>Liber principiorum medicinae</i> (II.A.10)
---	---	---------------	--

Aquesta part forma unitat codicològica amb el primer fascicle del ms. B 84 de la Franciscan Library de Killiney (ff. 1-36).²⁴

Suport

Paper.

La marca d'aigua és visible en alguns folis: sirena amb els braços alçats i objectes a les mans. Es tracta d'una filigrana força estesa durant el segle XV.²⁵

Dimensions

Els folis mesuren 305 x 216 mm.

Foliació

No hi ha restes de foliació antiga. La numeració moderna va ser introduïda després de la pèrdua material que afecta el marge superior del primer foli, atès que el número és escrit per la mateixa mà a la part del marge dret no rosegada.

Quaderns

Els deu folis del fascicle originàriament formaven part de quaderns diferents, segurament compostos per 6 bifolis. Sembla que els ff. 200-207 eren part del primer quadern. Els ff. 208 i 209 eren part d'un altre quadern, del qual van ser retallats: un plec de 6 bifolis (6 + 6) format per aquests dos folis i pels ff. 1-10 del ms. B 84 de la Franciscan Library de Killiney, en els quals continua part de la còpia del *Liber principiorum medicinae* que s'interromp al f. 209v del ms. B 100.

Aquests deu folis del ms. B 100, per tant, es van desprendre d'una unitat codicològica més gran, bona part de la qual s'ha conservat com a conjunt al ms. B 84 (ff. 1-36). Tenint en compte la composició dels quaderns d'aquesta unitat al ms. B 84

²⁴ Conté la continuació del *Liber principiorum medicinae* (ff. 1-16r, manquen els ff. 2-3), notes sobre els graus dels elements (f. 17r), el *De convenientia fidei et intellectus in obiecto* (ff. 18r-20r), el *Liber de demonstratione per aequiparantiam* (ff. 20v-23r) i el *Liber de regionibus sanitatis et infirmitatis* (ff. 23v-34v + dos fulls en blanc). Vegeu la Llull DB.

²⁵ Recorda Briquet 13853, 13855 i 13856. Fennessy (1995: 185) considera que és poc habitual: «Unusual watermark; mermaid or birdmaid, arms aloft, holding objects».

(dos plecs de sis bifolis i un de set), el despreniment dels plecs inicials i l'extensió del text que manca a l'inici del *Liber principiorum medicinae*, és probable que la unitat codicològica de la qual formen part el primer fascicle del ms. B 100 i el primer fascicle del ms. B 84 originàriament estigués formada per quatre plecs de sis bifolis i un de set.

Reclams

Un reclam horitzontal centrat al marge inferior del f. 207v (corresponent al vuitè foli d'aquesta part). Recull els últims mots del quadern i els primers del següent, emmarcats en un rotlle. És el mateix tipus de reclam que es troba al final dels quaderns d'aquesta unitat codicològica conservats al ms. B 84 (f. 10v, f. 22v).

Signatures

No hi ha restes de signatures.

Construcció de la pàgina

El text està dividit en dues columnes. La caixa d'escriptura mesura 212/214 mm x 140/150 mm, i l'espai d'intercolumni, 20 mm. S'observen les marques de punxat i les línies mestres de la caixa, fetes amb punta seca. El nombre de línies per pàgina és regular: 40 línies per columna; del primer foli —que ha patit pèrdues materials—, se'n conserven 38 línies completes a la primera columna i 35 a la segona.

Escriptura

Lletra cursiva del segle XV, de mòdul petit i traç mitjà. És la mateixa mà que copia els ff. 1-36 i ff. 66-88 del ms. B 84 de la Franciscan Library de Killiney.²⁶ El copista dóna el seu nom al colofó de la còpia del *Liber principiorum medicinae*: «Qui mi rescriptit Michael vocatur a domino Ihesu Xo benedicatur amen» (ms. B 84, f. 16r). Actualment manca informació que permeti identificar aquest copista.

S'observen algunes correccions del copista, a la interlínia i als marges.

Inicials

Les inicials no han estat pintades. El copista va deixar un espai a l'inici de cada capítol (de tres línies d'alçada i 15 mm d'amplada) i va escriure la lletra d'espera.

²⁶ Fennessy (1995: 178) distingeix tres mans en la composició del ms. B 84: la que copia els ff. 1-36 i ff. 66-88, i les dues mans que copien els ff. 37-65 (el canvi de mà es produeix al f. 57v).

Rúbriques

Atès que el text és acèfal, no hi ha rúbriques d'invocació ni de títol d'obra. Les rúbriques dels capítols i de les distincions de l'obra són escrites en tinta vermella i en lletra cursiva de mòdul petit, segurament pel mateix copista. L'espai reservat per fer les rúbriques és de 3-4 línies, però els títols ocupen una o dues línies d'escriptura. Atès que l'aparat decoratiu que inicialment s'havia previst no es va poder realitzar, és probable que aquestes rúbriques fossin afegides per evitar la manca de títols de capítols, sense pretensions decoratives.

Calderons

Els calderons no han estat pintats, però es poden observar les marques que va fer el copista per indicar l'espai en què calia pintar-los.

Majúscules

Les majúscules presenten un cos de lletra més gran que la resta del text, però no han estat acolorides.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

A més de les correccions del copista, s'observen algunes intervencions d'altres mans als marges. Hi ha algunes marques de passatges: *nota bene* (ff. 200r, 204r, 206r, 208v) i manícules (ff. 203r i 206r).

Una mà moderna, probablement del segle XVII, afegeix una nota relacionada amb la identificació de l'obra a l'inici de la còpia (f. 200r): «De [...]sitate et levi. *elementorum* / De medicina ?». La primera línia s'ha perdut per la rosegada de paper que afecta la part superior del foli.

Al marge inferior del f. 209v —l'últim foli del fascicle conservat en la col·lecció B 100— hi ha una nota en llapis del segle XX que indica que el text continua en un altre manuscrit de la Franciscan Library de Killiney: «Continued on B 84 f.1».

Observacions textuais

L'única obra conservada en aquesta unitat codicològica és fragmentària: el text comença a la meitat del tercer capítol de la segona distinció i acaba a l'inici del primer capítol de la cinquena distinció. Tal i com s'ha indicat, la còpia del text continua als ff. 1-16 del ms. B 84 de la mateixa biblioteca. És força segur que el text va ser copiat íntegrament i que, a causa de la separació dels quaderns inicials, la primera part es va perdre.

Estat de conservació

El primer foli d'aquesta unitat va ser rosegat de la part superior i se'n va perdre el marge superior i part del text de les dues columnes; la foliació moderna de tot el recull és posterior a aquesta pèrdua material. És probable que el fascicle fos conservat solt durant força temps, atès que, a més d'aquest accident al primer foli, s'observen taques d'humitat sobretot al primer i a l'últim foli. Les parts externes dels folis han estat força malmeses.

b) Segon fascicle

II	2	f. 210r	<i>Cant de Ramon</i> (III.43bis), acèfal
	3	ff. 210v-211r	<i>Cant de Ramon</i> (III.43bis)
	4	ff. 211v-215r	<i>Dictat de trinitat</i> (III.44a) [<i>Medicina de pecat</i> , IV.III]
	5	ff. 215v-217v	Fragment de la <i>Medicina de pecat</i> (III.44)

Suport

Paper.

És un paper força gruixut, del qual es poden veure clarament les marques dels pontillons; l'espai de separació entre pontillons és de 3 mm.

La marca d'aigua del paper és poc visible: una campana coronada amb tres anelles i una vara (potser una creu) sobre l'anella central. Es tracta d'un tipus de filigrana força habitual als segles XIV i XV.²⁷

²⁷ És semblant a les filigranes Briquet 3999 i 4007, però no s'ha pogut classificar amb exactitud. Fennessy (1995: 185) no identifica el dibuix: «Unusual watermark, a tower or bell?». Segons la descripció de BITECA la filigrana és un cap de brau.

Dimensions

Els folis mesuren 295 x 220/223 mm.

Foliació

Vuit folis. Una foliació antiga, escrita en tinta vermella i en xifres romanes, a l'extrem superior dret del recto dels folis: «iii» (f. 210r) - «x» (f. 217r). Segons aquesta numeració, la unitat codicològica original contenia més folis: és segur que s'han perdut els dos folis de l'inici.

Els números de la foliació moderna de la col·lecció corresponents a aquest fascicle van ser escrits al costat de la foliació antiga, generalment més cap a la part central del marge superior.

Quaderns

Un únic quadern de quatre bifolis (4 + 4). A la part interior del plec, al bifoli central (ff. 213-214), hi ha un reforç de quadern enganxat: tira de pergamí de 20 mm d'amplada. El quadern estava cosit i, segurament, relligat amb altres plecs: són visibles els forats per on passava el fil de la relligadura.

És força probable que el quadern estigués format, originàriament, per sis bifolis, dels quals s'han perdut els bifolis externs: ho indica, en primer lloc, la foliació antiga d'aquest fascicle, de la qual manquen les dues primeres xifres; en segon lloc, la manca de reclam al final del quadern; i en tercer lloc, el caràcter fragmentari del primer i del darrer text. Al primer foli i al recto del segon, hi devia haver part d'una altra obra, i al verso del segon foli, la primera part del *Cant de Ramon*, corresponent al text perdut de la primera còpia d'aquesta obra al f. 210r. És probable que als dos darrers folis del quadern continués la còpia dels capítols de la primera part de la *Medicina de peccat*, que queda interrompuda al final del f. 217v, al vuitè vers del capítol I.XII.

Reclams

No hi ha reclams.

Signatures

No hi ha restes de signatures del quadern.

Construcció de la pàgina

La caixa d'escriptura està dividida en dues columnes. Les mides són força regulars: 220/223 x 180/185 mm, 90 mm l'espai de columna, sense intercolumni;²⁸ un espai entre la inicial del vers i la resta del text. S'observen les marques de punxat i les línies horitzontals i verticals fetes en punta de mina. Manca la línia vertical del marge dret de la segona columna. Per tal de facilitar l'escriptura de la inicial majúscula de cada vers, a l'esquerra de cada columna s'han afegit dues línies verticals —amb punxat propi— que dibuixen dos espais d'un total de 15 mm: el primer està reservat a la inicial; el segon és en blanc i separa la inicial de la resta del vers.

Un vers per línia, amb separació de la inicial, d'acord amb el model francès habitual de «mise en page» en les primeres obres narratives vernacles en vers (Hasenohr 1990: 245-258). No hi ha marques de les línies d'escriptura, però l'espai d'interlínia és força regular (8 mm). Entre 23 i 27 línies per columna: 26 i 23 al f. 210v, 27 al f. 211r (primera columna), 23 al f. 213r, 24 al f. 214r, 26 i 25 al f. 214v als f. 210r. Són en blanc els espais de columna després del final de còpia d'una obra: f. 210r segona columna (onze línies de text), 211r segona columna (tres línies de text), 215r segona columna (set línies de text).

Escriptura

Aquest fascicle és escrit per una sola mà, de la segona meitat del segle XIV.²⁹ Lletre gòtica cursiva. Alguns trets característics de l'escriptura són el desenvolupament de les astes (ascendents i descendents), el tancament en forma de llaç en l'asta ascendent de les lletres «b», «d», «h», «l», i la presència d'un petit traç (gairebé un punt) al mig de la «s» llarga.

Hi ha poques correccions: alguns mots ratllats (ff. 215v, 217r, 217v) i mots afegits a la interlínia (ff. 215r, 215v, 216v, 217r).

Algunes marques de passatges afegides als marges, segurament de mans posteriors.

Inicials

Inicials monocromes, en vermell o en blau (alternant), a l'inici de les obres (ff. 210v, 211v, 215v), a l'inici d'algunes seccions de l'opuscle «De trinitat» (ff. 211v,

²⁸ Hillgarth (1966: 78) dona una mida errònia de la caixa del f. 210: 220 x 165 mm.

²⁹ BITECA manid 1728; Llull DB; Fennessy 1995: 185; Hillgarth 1966: 76.

212r, 213v) i a l'inici d'alguns capítols de la primera part de la *Medicina de peccat* (ff. 215v-217v). Són pintades dins de l'espai de les inicials del vers i en part de l'espai en blanc; d'alçada ocupen dues línies de pautat. S'observen les lletres d'espera.

Algunes inicials de capítols de la *Medicina de peccat* han estat fetes com les inicials de vers, de manera que no queda marcat l'inici del capítol: capítols I.I (f. 215v), I.III (f. 216r, una marca afegida al marge assenyalava la inicial del capítol), I.V (f. 216r).

Rúbriques

Rúbriques a l'inici de les dues últimes obres (f. 211v i f. 215v), escrites fora de la caixa d'escriptura, per sobre de la línia horitzontal del marc superior. Identifiquen el text i l'autor: «Dictat³⁰ den ·R^r· Luul dela trinitat» (f. 211v) i «Dictat quen ·R^r· Luul feu de les .v. virtuts» (f. 215v). Són fetes per la mateixa mà que copia el text, en tinta negra i amb el mateix cos de lletra que el text. Estan decorades en vermell amb una sanefa formada per línies i punts; la rúbrica del darrer text està encapçalada per una calderó. No hi ha rúbriques de capítols.

La còpia completa del *Cant de Ramon* no presenta cap rúbrica (f. 210v). Tampoc tenen rúbrica la part i els capítols inicials de la *Medicina de peccat* (ff. 215v-217v).

Calderons

Dos calderons de color vermell. Un és a l'èplicit de l'opuscle «De trinitat» (f. 215r) i l'altre, a la rúbrica que encapçala la còpia dels primers capítols de la *Medicina de peccat* (f. 215v).

Majúscules

La primera lletra dels versos és una inicial majúscula, decorada amb un toc de vermell. Són escrites en un espai reservat de la caixa d'escriptura. La inicial dels èplicitos del *Cant de Ramon* i de l'opuscle «De trinitat» també és en majúscula i presentaicolor vermell (ff. 210r, 211r, 215r).

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

³⁰ Segueix «que feu» ratllat.

Marginàlia

Una prova de tinta, en tinta negra i lletra cursiva, al marge superior del f. 212v (sobre la segona columna): «E lo pa». Correspon a l'inici del primer vers copiat a la segona columna. Probablement és feta pel mateix copista del text.

Algunes marques de passatges fetes als marges, segurament per altres mans: una creu (f. 213v, segona columna, línia 8), un coixinet (f. 217v, segona columna, línia 19).

Observacions textuais

La primera còpia del *Cant de Ramon* és acèfala: manquen els primers quaranta-nou versos, segurament per despreniment dels folis externs del quadern. La segona còpia és completa; manquen alguns versos esparsos (vv. 12, 21-23, 68, 78).

Aquest és el primer testimoni conservat —i del qual es té notícia— que presenta una còpia del capítol «De trinitat» de la quarta part de la *Medicina de peccat* com a text autònom. L'opuscle és identificat amb una rúbrica que presenta el tema i l'autor del text; al final, afegeix un èxplícit: «Deo gratias amen» (f. 215r). El text és complet, només manca un vers (v. 2127).

La còpia dels primers capítols de la *Medicina de peccat* és identificada explícitament com un fragment d'un tractat en cinc parts. Conté el pròleg general de l'obra, els onze primers capítols i els vuit primers versos del capítol XII de la primera part (v. 1-244). És probable que la còpia fos més extensa, però no hi ha prou indicis que en permetin determinar l'extensió. El que sí que sembla força segur és que la interrupció sobtada del text al final de la segona columna del f. 217v estigui provocada pel despreniment dels folis externs del quadern. Manca el v. 2, fa un salt entre els v. 121-122 i repeteix el v. 131.

Estat de conservació

El fascicle es troba en bon estat de conservació. Els extrems superior i inferior del plec estan una mica esquinçats. Hi ha taques d'humitat a l'extrem inferior dels folis de tot el plec i en zones concretes, com la part inferior de la segona columna dels ff. 210-211 i al darrer foli del plec (f. 217). Alguna part del paper parcialment desgastada (f. 217v).

c) *Tercer fascicle*

III	6	ff. 199rv, 218r-219v	Fragment de l' <i>Ars demonstrativa</i> (II.B.1)
	7	ff. 220r-229v, 246rv	<i>Liber de intellectu</i> (III.62), incomplet

Suport

Paper i un bifoli de pergamí a la part externa del quadern (f. 199 i f. 246).

El paper és gruixut; la separació dels pontillons és d'1 mm. La marca d'aigua és parcialment visible als folis de la segona part del quadern (ff. 224-229), però només s'ha pogut estudiar a contrallum i no s'ha pogut identificar la filigrana: sembla una figura d'un arbre, amb lletres a la part inferior.³¹

Dimensions

Els folis de paper presenten mides força regulars: 298 x 224/227 mm. Les mides dels folis de pergamí varien considerablement: 287 x 231 mm (f. 199) i 293 x 229 mm (f. 246).

Foliació

Numeració moderna corresponent a la foliació de la col·lecció factícia com a conjunt. La numeració d'aquesta part no és consecutiva perquè els altres fascicles de la col·lecció van ser col·locats entre els dos folis externs de pergamí (f. 199 i f. 246) i els folis centrals de paper del quadern (ff. 218-229).

Els onze folis que contenen la còpia del *Liber de intellectu* (ff. 200-229 i f. 246) presenten una numeració feta per una mà moderna, probablement dels segles XVII-XVIII. És en xifres àrabiques, escrites en tinta negra al marge superior dret, sota la numeració del conjunt.

Quaderns

Un plec de set bifolis (7 + 7); el bifoli extern, de pergamí. És força probable que es tracti de la composició original del quadern. Es conserva la relligadura de fil del quadern. Aquest plec va ser separat de la col·lecció original, atès que la còpia de la primera obra és acèfala i la segona, incompleta.

³¹ Fennessy (1995: 185) no fa referència a cap marca d'aigua.

Reclams

Un reclam horitzontal al final del quadern (f. 246v), escrit al marge inferior dret en tinta negra i resseguit amb una línia.

Signatures

A l'extrem del f. 220r hi ha xifres que segurament corresponen a la signatura del quadern. S'observa un «4» escrit en xifres aràbigues i en tinta negra; al costat, també en tinta negra, s'hi veu un «v» escrit en xifres romanes i seguit per dues formes difícils d'identificar (potser un «6» i un «1»). És força probable que la primera xifra indiqui la posició del foli dins del quadern, atès que aquest foli és el quart full del plec.

Construcció de la pàgina

El text és escrit a dues columnes. Les mides del marc extern de la caixa varien entre els folis de pergamí i els folis de paper: 194 x 160 mm (f. 199, pergamí) i 200/205 x 162/165 mm (folis de paper). L'intercolumni mesura entre 15 i 18 mm. S'observen les marques de punxat de la caixa i el ratllat de les línies verticals i horitzontals, fet amb punta seca. Entre 37 i 40 línies per columna.

El primer text acaba a la línia 9 de la primera columna del f. 219v; la resta de la pàgina és en blanc.

Escriptura

Els textos d'aquest fascicle són escrits per una sola mà; lletra híbrida del segle XV, de mòdul petit, força cal·ligràfica.³²

Poques correccions del copista, principalment sobreescrites al text o afegides a la interlínia en lletra cursiva de mòdul més petit. També hi ha algunes correccions i notes fetes probablement per altres mans; diverses intervencions en tinta vermella als ff. 221v-222v (correccions, puntuació i paraules subratllades).

Inicials

El fragment de la primera obra copiada en aquest fascicle (l'*Ars demonstrativa*) no té inicials. La còpia de la segona obra no presenta inicials decorades, però el copista

³² Fennessy (1995: 185) considera que és una mà del segle XVI.

va deixar l'espai perquè fossin pintades (tres línies de pautat i 15 mm d'amplada); es poden observar les lletres d'espera. Una mà posterior va afegir, en tinta negra, les tres caplletres del primer foli (f. 220).

Rúbriques

Les rúbriques d'incipit d'obra (f. 200r) i dels capítols són en vermell. Els títols dels capítols són rubricats en la línia d'escriptura, però estan centrats dins l'espai de la columna. També són rubricats en vermell els mots «Quaestio» i «Solutio» del primer text (f. 199 i ff. 218-219). Totes les rúbriques semblen escrites per la mateixa mà que copia el text.

Calderons

La primera obra no té calderons. A la segona obra (*Liber de intellectu*, ff. 220r-229v) es poden veure les marques d'espera dels calderons: dues barres inclinades. Només als ff. 221v, 222 i 223 hi ha alguns calderons pintats en vermell, segurament per la mateixa mà que fa intervencions al text en aquests mateixos folis.

Majúscules

Les majúscules no presenten decoració de cap tipus.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Algunes notes en lletra cursiva són afegides al marge en tinta negra; potser són d'una mà diferent de la que copia el text: f. 220r, f. 220v.

Algunes intervencions en tinta vermella: correccions del text (f. 222r) i marques de passatges amb serpentines (ff. 221v, 222r, 222v).

Els primers paràgrafs del *Liber de intellectu* han estat numerats en xifres àrabiques: «2» (f. 220r, segona columna), «3» (f. 220v, primera columna), «4» (f. 220v, segona columna).

Una xifra —sembla un «59»— escrita en tinta negra, de mòdul gran, al marge inferior del f. 246v.

Observacions textuais

El primer text és fragmentari. La còpia conservada en aquest fascicle correspon al final de l'*Ars demonstrativa*: conté les qüestions 38-136 de la distinció IV.8 «Quaestiones de principiis iuris» i l'èxplicit de l'obra. És possible que el volum del qual va ser extret aquest plec contingués una còpia íntegra de l'obra.

La còpia del segon text també és incompleta: manca el final de l'últim paràgraf de l'obra i l'èxplicit. Entre els ff. 223v i 224r també manca part del text corresponent als capítols 1 i 2 de la segona distinció: capítol 1 §21 – capítol 2b §12.

Estat de conservació

El fascicle està força ben conservat. El bifoli extern de pergamí i els extrems dels diversos folis estan una mica desgastats. Un petit estrip al primer foli (f. 199) ha estat enganxat amb cinta adhesiva transparent. Hi ha una taca de tinta vermella al marge dret del f. 227r. Un forat de corc a la part inferior de l'intercolumni travessa tot el plec, i un altre forat al centre de l'intercolumni travessa els tres primers folis; aquests forats no són presents als altres fascicles de la col·lecció, de manera que es devien produir abans que els tres fascicles de paper fossin ordenats i conservats a l'interior d'aquest plec de pergamí i paper.

La separació dels diversos fascicles de la col·lecció permet consultar aquesta unitat codicològica sense la interpolació de les altres unitats entre els ff. 199 i 218, d'una banda, i entre els ff. 229 i 246, de l'altra.

d) *Quart fascicle*

IV	8	ff. 230r-240v	Fragments de la <i>Tabula generalis</i> (III.11)
	9	ff. 241r-245v	Fragment de l' <i>Ars compendiosa</i> (III.36)

Suport

Paper i un foli de pergamí a l'interior del segon quadern.

El paper és gruixut; la distància entre pontillons és d'1 mm.

La marca d'aigua del paper és visible als marges d'alguns folis: és un cap de brau. No s'ha pogut identificar clarament amb cap de les filigranes catalogades als repertoris del portal *BERNSTEIN*.³³

Dimensions

Els folis de paper mesuren 315 x 220 mm; el de pergamí, 305 x 217 mm.

Foliació

No hi ha restes de foliació antiga. Només s'observa la numeració del conjunt de la col·lecció: aquesta quarta unitat codicològica correspon als ff. 230-245.

Quaderns

Dos quaderns fragmentaris. El primer quadern està format per 4 + 3 folis; manca el foli solidari del f. 231, que hauria d'estar situat entre els actuals ff. 235 i 236; probablement també manca un bifoli central (entre els actuals ff. 233 i 234). El segon quadern està format per quatre bifolis de paper i un foli central de pergamí, el foli solidari del qual va ser retallat; es conserva una pestanya de 25 mm corresponent al foli tallat. Entre el primer i el segon quadern (ff. 236v-237r) manca un fragment important de text —corresponent a setanta-quatre pàgines de l'edició de les ROL—,³⁴ la qual cosa indica que els quaderns que s'han conservat no eren originàriament contigus.

Originàriament els quaderns estaven relligats amb fil, però aquesta relligadura es va desfer. És força probable que la composició original dels quaderns fos, com a mínim, de cinc bifolis, tal i com posa de manifest la correlació entre les llacunes de text i el canvi de folis. La manca de reclams als folis que actualment es troben al final de cada plec podria ser un indicatiu de la pèrdua dels folis externs dels quaderns.

Reclams

No hi ha reclams.

Signatures

No s'observen restes de signatures dels quaderns.

³³ Les banyes s'obren cap als laterals, no cap amunt; tampoc hi ha cap creu entre les banyes, com observa Fennessy (1995: 186), ni s'observa el cos de l'animal.

³⁴ Llull 2002c (ROL XXVII): 151-225.

Construcció de la pàgina

La caixa d'escriptura és regular en tot el fascicle: 190 x 120 mm. S'observen les marques del punxat i el ratllat de les línies verticals i horitzontals de la caixa, fetes amb punta seca. El text és escrit a línia tirada, entre 37 i 47 línies per pagina (37 al f. 238r, 40 als ff. 239v-240r, 42 als ff. 231r i 237r, 44 al f. 233, 46 al f. 230r i 47 al f. 230v).

Al f. 241r, a la part superior de la caixa, hi ha un espai en blanc, que estava reservat per escriure el títol de l'obra.

En alguns folis hi ha text escrit als marges i, ocasionalment, a la interlínia: ff. 237r-240r (*Tabula generalis*, distinció V, part IX). Sembla que ja estava previst en el moment de la còpia, atès que les línies d'escriptura del cos del text són més espaciades.

Escriptura

Les dues obres d'aquest fascicle són escrites per la mateixa mà: lletra cursiva de la segona meitat del segle xv, de mòdul petit i traç lligat.³⁵

Són de mà del copista les diverses notes afegides als marges dels ff. 237r-240r: es tracta d'explicacions del sentit de les lletres de l'alfabet de l'Art, afegides per facilitar la comprensió del text. S'observen diverses correccions fetes sobre el text, principalment ratllats i afegits del copista al marge (per exemple, als ff. 233r i 244v).

Hi ha notes als marges fetes per altres mans: diverses marques de lectura i notes als marges superiors dels ff. 230r i 237r, fetes per una mateixa mà del segle xvii.

Inicials

El copista va deixar l'espai perquè les inicials dels capítols i d'inici de les obres (f. 241r) fossin dibuixades, però no es van arribar a realitzar mai. S'observa la lletra d'espera al marge dels folis.

Rúbriques

No hi ha rúbriques. A l'inici de l'*Ars compendiosa* (f. 241r) el copista va deixar un espai en blanc per fer la rúbrica.

³⁵ Fennessy (1995: 186) considera que és del segle xvi.

Calderons

No hi ha calderons. Es poden veure, però, les marques que indiquen el lloc on s'havien de pintar: dues barres inclinades a la primera obra i espais en blanc a la segona.

Majúscules

Les majúscules no presenten cap tipus d'element decoratiu.

Il·lustracions

Dibuix d'un ocell al marge dret del f. 233r.

Marginàlia

Algunes lliçons afegides pel copista són al marge. També són del copista les notes marginals que identifiquen les lletres de l'alfabet citades als ff. 237r-240r.

S'observen diverses marques de lectura fetes sobre els dos textos d'aquest fascicle: serpentes (ff. 230v, 231r, 233r, 243v), *nota bene* (ff. 230v, 233v, 242r, 243v) i tres manícules al f. 232v.

Dues notes afegides al marge superior dels ff. 230r i 237r identifiquen la primera obra: «Haec sunt de textu Tabuli generalis Lulli» (f. 230r); «Haec 4.^{or} fol.^a continuent 9.^{am} partem quintam distinctionis artis lulli³⁶ Tabulae generalis Lulli escriuisse. Vide divisionem eius fol. 4°» (f. 237r). Són fetes en tinta negra per una mateixa mà del segle XVII; són posteriors a la pèrdua material dels quaderns inicials —els quals devien contenir l'inici de la *Tabula generalis*— i del quadern que contenia el text que manca entre el final del primer quadern del fascicle i l'inici del segon.

Observacions textuais

Tal i com mostra l'estudi de la composició dels quaderns i les llacunes textuais de les dues obres copiades en aquest fascicle, la unitat codicològica original estava formada per més plec i és probable que contingués la còpia completa de la *Tabula generalis* i de l'*Ars compendiosa* (o, segons el títol de les ROL, *Brevis practica Tabulae generalis seu Ars compendiosa*). Per la relació que presenten aquestes dues obres lul·lianes, els textos van ser copiats l'un a continuació de l'altre, en un mateix quadern i amb el mateix format de pàgina. S'ha perdut el foli solidari de pergamí que es trobava

³⁶ Segueix «artis lulli quem nescio qui [...] appellatur» ratllat.

entre el final de la còpia del primer text i l'inici de la còpia del segon; segurament es tractava d'un full en blanc, destinat a la il·lustració de figures o taules.

El primer text que es conserva en aquest testimoni conté diversos fragments de la cinquena distinció de l'obra i el colofó: el primer fragment (ff. 230r-233v) comença a la quarta qüestió de la segona part i acaba a la segona qüestió de la part 5.17; el segon (ff. 234r-235v) presenta les parts 6.7 i 6.11 (fins a la qüestió K', incompleta); el tercer (ff. 236r-236v) comença a la novena solució de la part 7.1 i s'interromp a la primera solució de la part 7.2; el quart fragment (ff. 237r-240v) comença a la vuitena qüestió de la part 8.7 de la cinquena distinció i acaba amb l'èxplícit de l'obra.³⁷ El segon text, l'*Ars compendiosa*, copiat entre els ff. 241r i 245v, conté les parts explicatives de l'alfabet, les figures, les definicions, les regles, els modes d'incórrer per l'Art i algunes qüestions (fins al final de la qüestió «b.c.t.d»);³⁸ no presenta cap tipus de representació gràfica.

Estat de conservació

L'estat de conservació del còdex és força bo. Els extrems dels folis estan una mica arrugats i esquinçats, i els marges presenten algunes taques d'humitat. També hi ha alguns forats de corc als folis de paper dels dos plecs. El foli de pergamí presenta un forat a l'angle inferior extern.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Signatura «B 100» escrita en llapis al marge inferior del f. 200r. Correspon a la signatura de la col·lecció factícia de la Franciscan Library de Killiney.
- 2) Etiqueta de paper amb la signatura «B 100» escrita en tinta negra per una mà del segle XX. Està enganxada a l'extrem inferior dret del f. 199r.
- 3) Segell ovalat de la Franciscan Library de Killiney amb l'ex-libris «Bibliotheca Killiney / FF. MN. HIB» estampat en tinta blava: f. 200r (marge inferior), f. 199r (marge inferior).

³⁷ Llull 2002a (ROL XXVII): 92-118, 131-141, 147-151, 225-246.

³⁸ Ottaviano 1930: 105-132.

Història

Les quatre unitats codicològiques reunides en aquesta col·lecció factícia de la Franciscan Library (ms. B 100) són parts fragmentàries que originàriament constituïen unitats més grans. Els fascicles I, III i IV transmeten fragments d'obres tècniques de Ramon Llull en llatí, mentre que el segon fascicle (ff. 210-217) conté obres en vers escrites en llengua vernacle. Les dades sobre el context de producció d'aquestes còpies són escasses. El primer fascicle (ff. 200-209) formava part d'un conjunt copiat a mitjan segle XV per un copista anomenat Michael, bona part del qual s'ha conservat al ms. B 84 de la Franciscan Library de Killiney (ff. 1-36 i ff. 66-88); estava compost per obres mèdiques de Ramon Llull i obres sobre la demostració lògica dels articles de la fe.

El segon fascicle (ff. 210-217) és el que presenta més diferències respecte dels altres fragments de la col·lecció: sembla que es tracta d'una còpia produïda durant la segona meitat del segle XIV i conté obres en llengua vernacle i en forma rimada. Algunes característiques de la còpia —sobretot la lletra i la decoració— recorden alguns trets dels fascicles conservats al ms. 1025 de la Biblioteca Pública de Palma;³⁹ el tipus de lletra i la decoració també presenta similituds amb el ms. 1/103 de la biblioteca del col·legi de Sant Isidor i Sant Patrici de Roma, que conté una còpia del *Coment del Dictat*, de les *Oracions de Ramon* i del *Pecat d'Adam*, i amb la còpia de la *Lògica del Gatzell* al ms. Clm. 10538 de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic (ff. 127r-138v).⁴⁰ No s'ha documentat cap testimoni que es pugui relacionar directament amb aquest fascicle conservat al ms. B 100, però és probable que la còpia sorgís en un ambient semblant al de la producció d'aquests altres manuscrits miscel·lanis.

Entre finals del segle XVI i principis del segle XVII, amb motiu de la postulació de la causa de beatificació de Ramon Llull i la defensa de la doctrina lul·liana, els diversos fascicles d'aquesta col·lecció van ser enviats a Roma, probablement encara com a parts d'un conjunt codicològic més gran —almenys les parts dels fascicles I, III i IV. No hi ha testimonis de l'enviament dels manuscrits, però és segur que a finals del segle XVII ja es trobaven al col·legi de Sant Isidor i Sant Patrici de Roma, lloc de residència dels postuladors de la causa lul·liana des de 1625. Així ho demostra la referència de diverses parts de la col·lecció factícia (ms. B 100 de la Franciscan Library

³⁹ Un tret peculiar de la caixa dels ff. 210-217 del ms. *D*, la separació de la inicial del vers, presenta similituds amb la caixa de la còpia dels *Mil proverbis* al ms. 1025 de Palma (ff. 117v-138v). Per a la descripció d'aquest còdex, vegeu Soler 1991: 54-59; Ripoll 2012a: 26-38; Llull 2013b: 52-53; Tous 2015: 327-329, i la fitxa del ms. a la Llull DB.

⁴⁰ Vegeu les descripcions d'aquests còdexs a la Llull DB i la reproducció digital del Raimundus Lullus Institut de Freiburg. Per al darrer manuscrit, vegeu, també, Perarnau 1982-1986: I, 130-142.

de Killiney) a l'inventari de manuscrits lul·lians conservats al Collegio di Sant'Isidoro després de la mort de fra Joan Riera (1633), el qual va ser elaborat, segons Llorenç Pérez Martínez, entorn de 1690 per fra José Hernández, postulant de la causa lul·liana a Roma entre 1688 i 1691 (Pérez Martínez 1960: 343).

[Armario 5, num. 45]

Eiusdem De articulis fidei.

Eiusdem Dictata, seu Rytmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta, ibid. in medio.

Eiusdem Liber de intellectu, et alia fragmenta, ibid. in fine.⁴¹

La primera referència correspon al testimoni català del *Llibre dels articles de la fe* que es conserva a la Franciscan Library de Killiney (ms. B 48). Les altres referències corresponen a fascicles del ms. B 100 (*D*): la segona identifica l'opuscle «De trinitat» i el recull de capítols de la primera part de la *Medicina de peccat* a partir dels títols que apareixen al testimoni manuscrit; la tercera referència identifica el *Liber de intellectu* copiat al tercer fascicle. L'autor de l'inventari només va anotar els títols de les obres que apareixen en la còpia manuscrita, però va indicar l'existència d'altres fragments i la seva posició en el recull. La comparació entre l'inventari i l'estat dels manuscrits B 100 i B 84 permet fer dues observacions. Primer, que a finals del segle XVII la col·lecció factícia *D* ja es conservava de manera conjunta; segon, que el fragment del *Liber principorum medicinae* conservat al ms. B 100 ja havia estat separat del volum originari i probablement ja formava part del recull factici registrat al número 45 de l'inventari, atès que la referència de l'inventari corresponent al ms. B 84 de la Franciscan Library especifica que la primera obra del còdex és acèfala.⁴²

A finals del segle XIX, aquest recull factici, juntament amb altres manuscrits lul·lians de la biblioteca de Sant Isidor, va anar a parar a Irlanda. Segons explica Ignatius Fennessy (1995: 151), a partir de 1872, diversos manuscrits conservats al Col·legi de Sant Isidor i Sant Patrici de Roma van ser traslladats a Irlanda a causa de l'alerta de supressió dels col·legis religiosos de Roma regentats per estrangers. Aquests manuscrits van ser enviats amb caixes a Dublín i van ser dipositats al convent franciscà de Merchants' Quay, fins que el 1946 van ser traslladats a la biblioteca del convent

⁴¹ Es conserven dues còpies d'aquest catàleg: Palma, Arxiu Diocesà, Causa Pia Lul·liana, 41, ff. 142-149; Palma, Biblioteca Pública, 1143, p. 42-58. Per a l'estudi i l'edició del catàleg, vegeu Galmés 1933; Pomaro & Sari 2010. Per a la identificació d'aquesta referència concreta, vegeu Pomaro & Sari 2010: 30-31 i 34.

⁴² [50] «Eiusdem Liber medicinae in principio mutilus, f. 1» (Pomaro & Sari 2010: 35).

franciscà de Dún Mhuire, a Killiney, on van ser classificats pel pare Canice Mooney. Els manuscrits lul·lians provinents de Sant Isidor van ser classificats com a part de la col·lecció B de la biblioteca franciscana de Killiney, formada per manuscrits escrits en llengües diferents de l'irlandès (principalment llatí, però també anglès, italià, francès, català, castellà, àrab, grec i hebreu). Són els manuscrits B 45, B 48, B 84, B 95 i B 100. La presència d'aquests manuscrits lul·lians al convent franciscà de Killiney es va donar a conèixer entre els anys 50 i 60 del segle XX gràcies al contacte establert entre el bibliotecari del convent i els professors Friedrich Stegmüller i J. N. Hillgarth.

Durant algun dels processos de catalogació dels manuscrits de la biblioteca franciscana i la descripció de la col·lecció B per part d'Ignatius Fennessy, la col·lecció factícia del ms. B 100 va ser ordenada per fascicles i cada unitat va ser col·locada a l'interior d'un plec de paper en blanc que fa de coberta. És força probable que aquesta ordenació sigui obra de Beningus Millet O.F.M. o d'Ignatius Fennessy O.F.M., bibliotecaris de la Franciscan Library de Killiney, que es van ocupar de la digitalització i de la descripció de la col·lecció, respectivament.⁴³

A partir d'un acord entre l'Orde de Frares Menors i la University College de Dublín establert l'any 2000, diversos manuscrits de la biblioteca franciscana van ser traslladats als arxius de la universitat. Com a resultat d'aquest acord, actualment els manuscrits lul·lians de la Franciscan Library de Killiney procedents del convent de Sant Isidor de Roma es troben en dipòsit als arxius de la University College de Dublín.

⁴³ Hillgarth 1966: 73; Fennessy 1995.

2.1.3. (M) Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10504

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *M*

Localització geogràfica: Munic (Alemanya)

Biblioteca: Bayerische Staatsbibliothek München

Manuscrit: Clm. 10504

Procedència: Escola Lul·liana de Barcelona, Biblioteca Palatina de Mannheim

Datació: inici segle XIV (ca. 1300)

Copista/Taller: Guillem Pagès

Data de la consulta de l'original: maig de 2014.

Suport de reproducció: reproducció digital del Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.

Sigles usades en la tradició: *M* (ORL XX, ROL XIX).

Bibliografia: Obrador 1908: 603; Llull 1938 (ORL XX): 310; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 141-142 [1090, 6], 143 [1098]; Hillgarth 1971: 141 (n. 19), 145 [Hillgarth 1998: 172 (n. 18), 176-177]; Perarnau 1982-1986: I, 116-118; Perarnau 1983b: 124-125; Llull 1993 (ROL XIX): 1, 421, 460-461; Soler 2004; Soler 2006a [ms. B]; Soler 2010: 186 [ms. 3.5]; Fernández Clot 2011: 16, 21; Sari 2011-2012: 113-115; Fernández Clot 2012: 27, 45-46.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?92>>); BITECA manid 1674.

Contingut:

1	ff. 1-14v	Ramon Llull, <i>Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae</i> (III.41c)
2	ff. 15r-24r	Ramon Llull, <i>D'oració</i> (III.44b) [<i>Medicina de peccat</i> , V]

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en quart, format per una sola unitat codicològica.

Suport

Pergamí.

Dimensions

La mida dels diversos folis és poc regular: l'alçada pot oscil·lar entre 230/238 mm i l'amplada, entre 172/178 mm. En un mateix foli, a més, pot variar la mida d'alçada i/o d'amplada entre un extrem i l'altre: les mides del f. 17, per exemple, oscil·len entre 231/233 mm d'alçada x 178/175 mm d'amplada. La mida mitjana és de 235 x 175 mm.

El primer i el darrer folis del volum han estat mutilats. El primer (225/220 x 178/176 mm) ha estat escapçat de la part superior. El darrer (195/200 x 10/16) ha estat escapçat dels marges superior i inferior i, sobretot, del lateral dret, de manera que només es conserva la part amb text del full. Aquesta part del foli de pergamí ha estat enganxada sobre un full de paper de 235 x 175 mm, que ha estat relligat al volum.

Foliació

El volum està format per 24 folis.

Foliació moderna en xifres aràbigues, escrites en tinta negra i traç fi, a l'angle superior dret del recto dels folis. Aquesta numeració va ser feta després que els ff. 1 i 24 fossin mutilats, ja que al primer foli la numeració es troba en l'angle mutilat i, al darrer foli, és escrita a l'angle dret del full de paper sobre el qual hi ha enganxat el pergamí. Probablement és d'una mà del segle XX.

Quaderns

El volum està compost per tres quaderns uniformes de quatre bifolis (4 + 4 folis). Actualment és ben visible el cordill que relliga els diversos folis de cada quadern pel plec central.

Reclams

Presència de reclams horitzontals ornats a l'extrem inferior intern del verso de l'últim foli dels quaderns: f. 8v i f. 16v.

Signatures

El primer quadern presenta signatures numèriques per bifoli, escrites en xifres romanes i en tinta vermella al marge inferior del recto dels quatre primers folis: «i» - «iiij» (ff. 1r-4r). No s'observen signatures als altres plecs.

Construcció de la pàgina

La disposició de la pàgina és uniforme en tot el volum: caixa d'escriptura de 160 x 120 mm, dues columnes, intercolumni d'11 mm, 33 línies per columna.⁴⁴

Són visibles les línies de justificació de la caixa i de les línies d'escriptura; també es poden veure les marques de punxat tant del marc de la caixa com de les línies d'escriptura (al marge extern). Com és característic dels manuscrits copiats per Guillem Pagès (Soler 2006a: 232-233), una línia vertical, marcada també amb punxat, parteix l'espai d'intercolumni simètricament pel mig.

En la caixa d'escriptura del segon text del volum (*D'oració*, ff. 15-24), hi ha una línia vertical que s'afegeix, sense marca de punxat propi, a l'esquerra de cada columna i que permet dibuixar, amb les marques horitzontals de les línies, una quadrícula que facilita l'escriptura de la inicial majúscula de cada vers.⁴⁵ El text és escrit a un vers per línia; el copista afegeix un punt al final de l'escriptura de cada vers.

Escriptura

El volum és tot escrit de mà de Guillem Pagès, copista de diversos manuscrits lul·lians (Soler 2004, 2006a, 2010). Es tracta d'una lletra gòtica textual, «de traç vertical, relativament angulosa, poc contrastada, poc comprimida, amb trets cursivitzants i amb una alineació poc rigorosa de les lletres en la paraula i en la línia» (Soler 2004: 112). Per a la morfologia de l'escriptura i l'ús de les abreviatures, vegeu

⁴⁴ La consulta directa del manuscrit ha permès comprovar que la mida 16 x 17,7 cm. que dona Perarnau (1982-1286: I, 118) no és correcta.

⁴⁵ Es tracta d'una característica que es repeteix en les quatre obres en vers copiades per Guillem Pagès: *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* (Magúncia, Martinus-Bibliothek, ms. 220h, part II, ff. 54v-55r), *Lo Pecat d'Adam* (Palma, Biblioteca Pública, ms. 1103, ff. 75r-76r), *Aplicació de l'Art general* (Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/38) i *D'oració* (ms. M, ff. 15r-24r). Tal i com observa Soler (2006a: 234), aquest tipus de caixa remet al model francès habitual de «mise en page» de la narrativa en vers en llengua vernacla (vg. Hasenohr 1990: 245-258).

Soler 2004; cal afegir, com a tret característic, el dibuix d'un punt o d'una titlla sobre la «y».

En general la còpia dels dos textos és molt neta; s'observen poques correccions del mateix copista: lliçons expuntuades (ff. 1r^b, 22r^a) i ratllades (ff. 1r^b, 6r^a, 6v^a, 11v, 13r^b, 13v^a), lliçons raspades i corregides sobre el raspat (ff. 11r^a, 11v^b, 12r^a, 12v^a, 15r^a, 16v^b, 17r, 17v^a, 18r^b, 19r^b, 21r^b, 22r^a, 22r^b, 23v^b, 24r), afegits a la interlínia (ff. 1v^b, 15v^b, 22r^a, 23v^a) o al marge (ff. 1r^b, 2v, 4r^b, 5v^b, 6v^a, 8r^a, 12r^b, 13r^b, 14r^b, 17v^b, 22v^a) en lletra semitextual. Al segon text hi ha un vers ratllat i corregit al marge en lletra cursiva que també és del copista (f. 16v^a, línia 29, v. 4892).

Diverses correccions i notes sobre el segon text (*D'oració*) són fetes després de la còpia, en lletra cursiva, tinta més clara, traç fi i mòdul més petit, probablement per altres mans.⁴⁶ Una mà semitextual afegeix, en tinta negra i al marge, referències dels títols dels capítols II, III, IV i V del primer text (ff. 3v, 6r, 9r, 12r). Una mà medieval cursiva afegeix als marges, en tinta negra i mòdul petit, algunes referències de seccions temàtiques del segon text: capítols V.v (f. 19v), V.vi (f. 20v), V.vii (ff. 21r, 21v, 22r), V.viii (f. 22r) i V.ix (ff. 23v i 24r). S'observen marques de passatges de diverses mans.

Inicials

Inicials en vermell i blau alternant, amb ornamentació geomètrica, també alternant en blau i vermell segons el color de base de la lletra.

Les inicials del primer foli del volum es prolonguen als marges en forma de «bande d'I», en vermell i blau.⁴⁷ La caplletra del pròleg, de quatre línies d'alçada, és pintada de color blau i ornada amb decoració geomètrica en vermell. Els comentaris de les proposicions del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* estan encapçalats per una inicial de dues línies d'alçada; les dues inicials del f. 1r^b, corresponents als dos primers comentaris de l'obra, ocupen tres línies d'alçada i presenten una decoració filigranada més elaborada que s'estén al marge en «bande d'I». Les «I» inicials ocupen tres línies d'alçada; la inicial «I» del f. 3v^a és pintada fora de la caixa d'escriptura. Algunes cues de la «Q» inicial s'estenen pel marge esquerre: f. 2v^b (la segona), f. 3r^a (les dues primeres), f. 4v^a (la primera), ff. 4v^b, 5r^b, 6v^b. El colofó no presenta inicial.

⁴⁶ Vegeu les observacions textuais descrites més avall.

⁴⁷ És una característica que comparteixen tots els testimonis copiats per Guillem Pagès, excepte el ms. 1/38 de Sant'Isidoro; vg. Soler 2006a: 232-235.

La segona obra, *D'oració*, presenta inicials al pròleg i al primer vers de cada capítol. Són de dues línies d'alçada, també pintades en vermell o blau, alternant, i decorades amb formes geomètriques en blau i vermell, també alternant. La «U» inicial del pròleg ocupa tres línies d'alçada (inclou la línia on hi ha el títol i dues línies del pròleg). L'alternança de colors de les capitals segueix l'alternança de colors dels calderons del text, excepte en els dos primers capítols, en què tant els calderons que precedeixen les inicials com les inicials dels capítols són pintats en vermell. El colofó no presenta inicial.

Rúbriques

Els títols de les obres i dels capítols són en vermell; les marques de jerarquització dels títols, però, són diferents en els dos textos.

La primera obra del volum és encapçalada per una rúbrica que conté l'incipit del tractat; és escrita a la primera columna i es tanca amb la nota «Rubrica» i un trèvol invertit (f. 1r^a). Els títols dels capítols d'aquesta primera obra, en vermell, s'obren amb un calderó i es tanquen amb l'abreviatura de «Rubrica»; als capítols III, IV i V el copista afegeix un trèvol després de l'abreviatura (ff. 6r^a, 9r^a, 12r^a). La rúbrica del capítol I és afegida al marge pel copista, en tinta negra (f. 1r^b); la rúbrica del capítol II és escrita en la mateixa línia d'escriptura que els últims mots del darrer comentari del capítol anterior (f. 3v^b); la rúbrica del capítol VI originàriament va ser escrita després de la primera proposició, sense les marques d'obertura i tancament del títol, però el copista la va ratllar en negre i la va afegir, en vermell, amb calderó i amb la nota «Rubrica», al marge (f. 13r^b).

L'ús dels calderons i de la nota «Rubrica» als títols dels capítols permet distingir aquests títols i les rúbriques de les proposicions. En efecte, les proposicions del tractat també són en vermell, de manera que quedin remarcades respecte del comentari de les proposicions. En general, comencen a l'inici de la línia d'escriptura; quan l'últim mot del comentari precedent obre una línia, però, la proposició és copiada a continuació, sense salt de línia. Es tanquen amb un trèvol, excepte quan el text arriba al límit de la caixa d'escriptura i no hi ha espai per fer el dibuix; els comentaris comencen en una línia d'escriptura diferent.

L'opuscle *D'oració* està encapçalat pel títol «De oracio» en vermell. És escrit a la primera columna, després que la inicial del pròleg fos pintada, i presenta les mateixes característiques decoratives que les altres rúbriques dels títols de capítols del text:

escrites en una línia d'escriptura, alineades al marge esquerre, amb un trèvol al final. La primera lletra de les rúbriques dels títols de capítols és escrita dins del requadre de la caixa reservat per a les inicials del vers.

La còpia del text es tanca, després del colofó, amb la paraula «A M E N», escrita en lletres capitals, cada lletra ornada amb un trèvol.

Calderons

Presència de calderons vermells i blaus, alternant, al pròleg (f. 1r^a) i al colofó (f. 14v) del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*. Les rúbriques dels capítols presenten calderons vermells. Els comentaris de les proposicions no presenten calderons, excepte els comentaris I.2 i I.4 (f. 1v).

En l'opuscle *D'oració* (ff. 15r-24r) els calderons són utilitzats per marcar canvis de secció temàtica a l'interior dels capítols. Alternen blau i vermell, però també s'observen alguns calderons pintats en tinta negra: f. 17r^a (línia 8), f. 17r^b (línia 1), f. 19v^a (línia 3). El capítol V.VIII no presenta cap calderó. L'inici del colofó és marcat amb un calderó de color vermell i un trèvol al final del primer vers (f. 24r). Una mà posterior va afegir calderons angulars senzills, en tinta negra, a l'inici d'alguns versos.

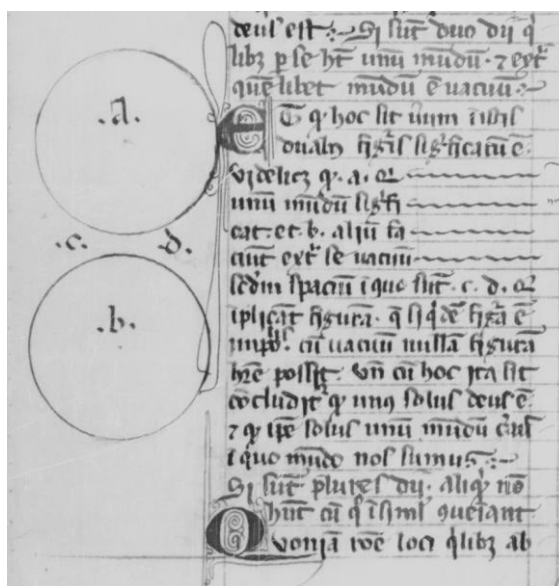
És generalitzat l'ús de trèvols en posició horitzontal per marcar el final dels títols i de determinades seccions. Al primer text, marquen el final de les proposicions i dels comentaris, i també el final del pròleg (raspat) i del colofó. En l'opuscle *D'oració* hi ha trèvols després del primer vers del pròleg (f. 15r^a) i del colofó (f. 24r^a), al final del colofó, al final d'algunes pàgines (ff. 15r^b, 15v^b, 17r^b, 18r^b, 19r^b), al final d'alguns capítols (f. 17r^b, línia 26; f. 22r^b, línia 4; f. 23r^a, línia 26) i d'algunes seccions temàtiques (f. 19v^b, línia 5; f. 20r^a, línia 10; f. 21v^a, línia 31; f. 23r^b, línia 22; f. 23v^b, línia 10), però també al final d'algun vers sense que hi hagi marques de canvi de secció ni canvis de pàgina (f. 15v^b, línia 15).

Majúscules

Les inicials de cada vers són en majúscula i estan decorades amb un toc de color vermell. Són escrites en un requadre format per les línies d'escriptura i per la línia vertical traçada al costat de la línia del marge.

Il·lustracions

Una figura al marge esquerre del f. 4v, consistent en dos cercles senzills disposats verticalment, amb la lletra «a.» al centre del primer i la lletra «b.» al centre del segon, i amb les lletres «c.» i «d.» escrites entre els dos cercles. Es tracta d'una figura diagramàtica de l'explicació analògica del comentari de la proposició II.8 del *Tractatus*: «Si sunt duo dii quilibet per se habet unum mundum, et extra quemlibet mundum est uacuum».⁴⁸ La il·lustració és feta en tinta negra, segurament pel mateix copista del text. Originàriament la figura havia de ser dibuixada dins la caixa d'escriptura (f. 4v^a, línies 20-23), atès que el copista va reservar un espai de 20 x 20 mm, marcat amb una línia vertical que divideix la columna, corresponent a l'alçada de quatre línies d'escriptura; per manca d'espai, però, el dibuix va haver de ser realitzat al marge i l'espai reservat dins la caixa va quedar en blanc; el copista va afegir quatre ratlles sinuoses de color vermell en l'espai de cada línia d'escriptura en blanc per indicar que no falta text.

(Ms. M, f. 4v^a, figura).

⁴⁸ La figura forma part dels recursos referencials utilitzats per Llull en els comentaris de les proposicions, vegeu Fernández-Clot i Tous (en premsa). Es troba en els testimonis català i llatí complets del *Coment del Dictat*: Sant'Isidoro, ms. 1/103, f. 6v i Bibliotheca Apostolica Vaticana, ms. Ottob. lat. 375, f. 68v; en tots dos casos la disposició dels dos cercles és horitzontal i no vertical, i en el cas del testimoni català, la figura està dibuixada dins de la caixa d'escriptura, en un espai reservat. Pel que fa als testimonis del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*, la figura només es troba en els dos manuscrits de primera generació que copien l'obra: ms. M i París, Bibliothèque Nationale, lat. 16615, f. 18r; en tots dos casos la figura és dibuixada al marge i la disposició dels cercles és vertical.

Marginàlia

Algunes correccions i afegits del copista són al marge; també algunes notes sobre lliçons del text afegides per altres mans medievals.

Una mà semitextual afegeix al marge, al costat de les rúbriques del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*, referències que identifiquen els capítols II («*unus deus.*», f. 3v^b), III («*pluralitas in deo.*», f. 6r^a), IV («*de incarnatione.*», f. 9r^a) i V («*de creatione mundi.*», f. 12r^a), i la nota «*hic de creacione mundi*» (f. 12r, marge inferior); les rúbriques dels capítols I i VI són afegides al marge pel copista del còdex. A la segona obra, *D'oració*, també hi ha referències al marge —al costat de calderons realitzats en la còpia o de calderons angulars marcats per mans posteriors—, que identifiquen el tema d'algunes seccions del text: «*Xrist.*» (f. 19v^a) al capítol V.v; «*temps de nativitat.*» (f. 20v^a), «*jhesus infant.*» (f. 20v^a), «*edat de Xrist.*» (f. 20v^b), «*passio Xrist.*» (f. 20v^b), «*ihesus en lo cel.*» (f. 20v^b) al capítol V.vi; «*cel imperial.*» (f. 21r^b), «*cara de ihesus.*» (f. 21v^a), «*boca de ihesus.*» (f. 21v^a), «*paradis.*» (f. 21v^b), «*infern.*» (f. 22r^a) al capítol V.vii; «*devocio.*», «*fore peccat.*», «*viste.*», «*contriccio.*», «*odorar hoir. / gustar sentir.*», «*ymaginar.*», «*martirj.*» (tots al f. 22r^b) al capítol V.viii; «*pregar ab sant.*» (f. 23v^a), «*mal parlat a tort.*» (f. 23v^a), «*ypocrisia.*» (f. 23v^b), «*pregar per dines.*» (f. 23v^b), «*pregar per pahor.*» (f. 24r^a) al capítol V.ix.

Diverses marques de passatges afegides pels lectors: «*nota*» (dues als ff. 1v, 2r, 2v, 3v; tres al f. 3r), «*nota bones paraules*» (f. 17r^b i f. 18r^b), trèvols (un als ff. 2r^a, 12v^a, 16r^a, 19v^b, 20r^b, 20v^b, 21r^b, 22r^a, 22v^a, 23v^a, 24r^a; dos als ff. 19r^b, 20r^a, 22v^b, 23r^b; tres al f. 18r^a), algunes creus fetes al marge dels versos (ff. 15v^a, 18v^b, 22r^a).

Observacions textuais

Aquest és l'únic volum conservat dels que van ser copiats per Guillem Pagès que conté una obra en llatí (Soler 2006a: 230-231). També és la primera còpia que testimonia la difusió de la cinquena part de la *Medicina de peccat* com a text independent. El text d'aquesta unitat, complet, inclou el colofó que també es troba en el testimoni medieval que transmet les cinc parts de l'obra, el ms. *B*. Els principals usos gràfics del copista relacionats amb la representació de formes vocàliques i consonàntiques que es detecten a la còpia de l'opuscle *D'oració* han estat recollits a l'apèndix 5.

En aquest text hi ha sis casos en què es trenca l'esquema d'apariats i la rima uneix tres versos en lloc de dos (vg. l'apartat III.3.1.1. d'aquest treball); en tres

d'aquests casos, el copista afegeix una ratlla sinuosa a la línia d'escriptura posterior als tres versos: f. 19r^a, línia 30 (després del v. 5219); f. 19r^b, línia 25 (després del v. 5246); f. 22v^a, línia 24 (després del v. 5670). Aquesta marca indica que Pagès va deixar la línia d'escriptura en blanc —potser per comprovar si mancava cap vers— i va omplir-la per assenyalar que no manca text. Es tracta del mateix recurs utilitzat a la còpia del *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* per indicar que l'espai reservat dins la caixa d'escriptura per dibuixar la figura ha quedat buit, però que no hi manca ni text ni cap figura (f. 4v^a).

Diverses correccions sobre el segon text són fetes després de la còpia, en lletra cursiva, tinta més clara, traç fi i mòdul més petit. Per les seves característiques comunes, aquestes intervencions han estat identificades com a *M'* en l'edició, encara que no hi ha prou dades paleogràfiques que permetin confirmar que es tracti d'una sola mà. Diversos indicis apunten que es podria tractar de mans diferents de la de Pagès, però no es pot afirmar amb seguretat. En general es tracta de correccions gràfiques, de lletres afegides per facilitar la lectura del text; però també hi ha algunes correccions significatives de lliçons (vv. 4964, 5346, 5613, 5659, 5693) i afegits que esmenen omissions —sí·labes o lletres— del copista («[in]finitat» v. 4706; «mu[y]r» v. 5450; «[en]tendre» v. 5779). Algunes correccions significatives són escrites sobre la lliçó original: v. 5346, «am» escrit sobre «a» raspat (f. 20r^a, línia 26); v. 5659, el signe tironià escrit sobre «ta» raspat («esta» corregit per «es / et», f. 22v^a, línia 12); v. 5693, una «e» escrita sobre la «o» de «no» (f. 22v^b, línia 14). La majoria d'intervencions, però, són afegides en la mateixa línia d'escriptura (v. 4706 – f. 15r^b, línia 7; v. 5384 – f. 20r^b, línia 32; v. 5530 – f. 21v^a, línia 12), o a la interlínia (v. 5833 – f. 16r^b, línia 2; v. 5006 – f. 17v^a, línia 12; v. 5180 – f. 18v^b, línia 21). També s'observen afegits al marge que pretenen aclarir el sentit d'algunes lliçons: «at. axi en» («axin», v. 4765 – f. 15v^a, línia 33), «que hom» («com», v. 4805 – f. 16r^a, línia 7), «s. una» («maon», v. 4842 – f. 16r^b, línia 11), «se obre» («sobra», v. 5076 – f. 18r^a, línia 16), «at. qui u fa» («qui fal», v. 5689 – f. 22v^b, línia 10), «at. en» (sobre un símbol tironià, v. 5703 – f. 22v^b, línia 24).⁴⁹

També a la segona obra del volum s'observen diverses barres verticals fetes en tinta negra i traç fi que marquen alguns mots (per exemple, les regles o qüestions de l'Art), assenyalen pauses o separen mots.

⁴⁹ Les referències de número de vers corresponen a l'edició del conjunt de l'obra; vegeu les lliçons afegides i corregides per *M'* a l'aparat crític de l'edició (volum II).

Estat de conservació

El volum es troba en bon estat de conservació. Només el primer i, sobretot, el darrer foli han estat escapçats. La part que es conserva de l'últim foli de pergamí ha estat enganxada sobre un full de paper; en el moment de l'enquadració moderna, el full va ser relligat amb els folis de pergamí de l'últim quadern i amb els fulls de guarda del final del còdex. El pergamí presenta un petit forat a l'última línia del f. 12r^a i f. 12v^b, i una arruga al marge lateral extern del f. 23. Una taca d'humitat al marge superior que afecta tots els folis del volum; alguns forats de corc als marges.

S'observen taques de tinta sobre alguns mots: f. 15r^b, línia 15 (provinent del calderó de la línia posterior); 17r^a, línia 21 (provinent del mot «Em» escrit sobre espai raspat a l'últim foli del segon quadern, f. 16v^b).

Enquadració

Enquadració moderna, habitual de la Biblioteca Palatina de Mannheim: tapes de cartó i llom revestits amb pell marró clar. Les cobertes, de 248 x 182 mm, estan decorades amb una línia daurada que ressegueix tot el perímetre i dues línies verticals al marge esquerre; sense escut d'armes. El llom, de 17 mm de gruix, està dividit en sis parts. Es conserva una etiqueta blanca, en blanc, enganxada a la segona franja del llom, i restes d'etiquetes enganxades a la cinquena i a la sisena franja del llom, actualment despreses. El cuir que revesteix l'enquadració actualment està força desgastat, sobretot als marges superiors de les cobertes de davant i de darrere i al llom, de manera que es poden veure parts del cartó i les relligadures dels quaderns que formen el volum. Una etiqueta blanca de 24 x 20 mm enganxada a l'angle superior esquerre de la portada, amb lletres impreses i números escrits en tinta: «Cod. Lat. / 10504».

La cara interior de les cobertes està revestida amb paper. Completen la relligadura moderna dos fulls de guarda per banda. Es conserven diverses marques de signatures del còdex a la cara interior de la portada i als fulls de guarda inicials; al verso del segon full de guarda, a l'angle superior dret, s'observen restes d'una paraula escrita en tinta, molt esborrada i il·legible.

Segons la descripció de Perarnau (1982-1986: I, 116-117), al primer dels fulls de guarda posteriors hi ha enganxat, al recto, el fragment de pergamí que correspon al darrer foli del volum, mutilat. Ara bé, la consulta directa del còdex ha permès observar que aquest full de paper sobre el qual ha estat enganxada la part de l'últim foli de pergamí conservada no és un dels dos fulls de guarda de paper finals de

l'enquadració, sinó que es tracta d'un full diferent, tal i com es pot detectar amb la comparació de la marca d'aigua d'aquest full i la dels fulls de guarda inicials i finals de l'enquadració.

Són visibles les pestanyes de paper amb les quals va ser unit al quadern el full de paper sobre el qual hi ha enganxat l'últim foli de pergamí mutilat. En el moment de la relligadura dels fulls de guarda i els quaderns de pergamí, el primer foli del volum i el segon full de guarda davanter es van enganxar amb cola pel marge interior; actualment, es poden observar restes de paper enganxades al foli de pergamí.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Numeració del còdex corresponent al fons de la Biblioteca Palatina de Mannheim que va ser traslladat a la Bibliotheca Regia Monacensis; escrita en llapis al peu de pàgina de la cara interior de la portada: «Nº / VII. 1515 / Ex Bibl. Palatina Mannh.»
- 2) Signatura «O.144», escrita en llapis a la part superior central del verso del segon full de guarda davanter. Correspon a la signatura del còdex en la Biblioteca Palatina de Mannheim.
- 3) Segell amb l'ex-libris de la «Bibliotheca Regia Monacensis» timbrat als ff. 1r i 23v, al marge inferior.
- 4) La signatura «Cod. Lat. / 10504» del catàleg de la Bibliotheca Regia Monacensis es troba en una etiqueta enganxada a la portada i en una altra etiqueta enganxada a la cara interior de la coberta davantera; també és escrita en llapis a la cara interior de la coberta davantera.
- 5) La signatura «CIm / 10504», corresponent al catàleg de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic, es troba al verso del primer full de guarda, escrita en llapis a la part superior central, i al marge inferior del foli 12r, en tinta.
- 6) Actualment, entre la coberta i els fulls de guarda davanter hi ha un full blanc de la sala de consulta de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic, de 148 x 104 mm, escrit en llapis per una mà del segle XX: «CIm. 10504 / f. 15^r – 24^r : cj¹». Aquesta nota identifica els folis corresponents a l'opuscle *D'oració* en el volum i la referència de l'obra en el catàleg de Glorieux (*Medicina de peccat* = cj).

Història

Es tracta d'un manuscrit de primera generació que es pot relacionar amb Ramon Llull gràcies a la identificació de la mà del copista, Guillem Pagès, que és l'artífex dels manuscrits següents: Milà, Biblioteca Ambrosiana, ms. A 268 inf i ms. D 549 inf, *Llibre de contemplació en Déu* (ff. 1-537); Dublín, University College Archives, Franciscan Library, ms. B 95, *Començaments de medicina* (ff. 1-24); Magúncia, Martinus-Bibliothek, ms. 220h, part II, *Art demostrativa* (ff. 1-54r) i *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* (ff. 54v-55r); Palma, Biblioteca Pública, ms. 1103, *Taula general* (ff. 3-74) i *Lo peccat d'Adam* (ff. 75r-76r); Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/38 (*Aplicació de l'Art general*, ff. 1-25r); i el volum objecte d'aquesta descripció, *M*.⁵⁰ No es coneixen dades històriques sobre Guillem Pagès, però la nota afegida al final de la còpia del *Llibre de contemplació* al ms. D 549 inf de l'Ambrosiana de Milà (f. 537), permet conèixer-ne el nom, l'estament (prevere i potser notari) i el lloc de realització de la còpia (Ciutat de Mallorca). D'altra banda, l'estudi històric i codicològic dels manuscrits copiats per aquest escrivà ha permès de constatar que Pagès va ser col·laborador de Llull durant més de vint anys i va treballar estretament amb l'autor en la confecció dels còdexs —almenys en la còpia del *Llibre de contemplació* i en la de la *Taula general*—, segurament durant les estades de Llull a Mallorca.⁵¹

És força segur que el ms. *M* va ser copiat a Mallorca l'any 1300, és a dir, durant l'estada que Llull va fer a l'illa entre 1300-1301, i que, per tant, és una còpia coetània a la composició dels dos textos que conté.⁵² Tots dos colofons indiquen que les obres van ser acabades a Ciutat de Mallorca el mes de juliol de l'any 1300 de l'Encarnació:

Translatio huius operis facta est de uulgari in latinum, ut dictum est, in
ciuitate Maioricensi anno incarnationis domini nostri Ihesu Christi .M.^o .CCC.^o
mense iulii.

(ms. *M*, f. 14v^b; vg. Llull 1993: 504)

A honor del Sant Esperit,
Ramon a fenit son escrit
en Malorca, dins la ciutat,
e-l nombre que Deus fo-ncarnat
mil e tresens e-l mes juylol.

(ms. *M*, f. 24r^a)

⁵⁰ Vegeu Soler 2004, 2006a, 2010: 186-188, i Llull 2015: xxiv-xxvii, xlvi-xlvii.

⁵¹ Per a la localització del treball de còpia de Pagès a Mallorca entre els anys 1274-1285, 1294 i 1300-1301, vegeu Soler 2006a: 248-253.

⁵² Hillgarth 1971: 141, n. 19 [1998: 172, n. 18]; Perarnau 1982-1986: I, 118; Soler 2006a: 248-253.

El *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* és la traducció lliure d'una obra catalana de la qual l'autor silencia el títol al colofó: es tracta del *Coment del Dictat*, que va ser compost a Barcelona l'any 1299 com a desenvolupament doctrinal de les màximes del *Dictat de Ramon*.⁵³ L'opuscle *D'oració*, d'altra banda, és identificat amb el mateix colofó que transmeten els testimonis del text complet de la *Medicina de peccat* i amb el mateix tipus de rúbrica que dona títol a la cinquena part de l'obra en el ms. *B* («De oració»), però no és presentat com a part d'aquesta obra. Els dos textos estan copiats seguits, sense fulls en blanc de separació ni canvi de quadern entre el final d'una obra i l'inici de l'altra, però els recursos d'organització i jerarquització del text de les dues obres són força diferents, de manera que l'obra en vers funciona com a apèndix de la primera, tal i com succeeix en els altres còdexs copiats per Pagès que contenen obres en prosa i obres vers (Soler 2006a: 234 i Soler 2010: 188).

L'única característica que comparteixen les dues obres copiades en aquest volum és la data i el lloc de composició, de manera que la còpia conjunta d'aquests textos està clarament marcada per una estratègia de conservació i difusió de les obres que amb força probabilitat remet a Llull (Soler 2006a: 252-253). Pel que fa a la còpia de la part *D'oració* de la *Medicina de peccat* en aquest volum, cal indicar que la iniciativa de difondre com a opuscle independent una unitat estructural d'una obra més extensa en manuscrits que contenen altres obres es documenta en altres testimonis relacionables amb Llull; és el cas del ms. Lat. VI, 200 de la Biblioteca Nazionale Marciana de Venècia, un còdex que l'autor va fer enviar al dux de Venècia l'any 1289 des de París i que conté una còpia de la versió llatina del *Llibre d'amic e amat*.⁵⁴

Tal i com va assenyalar Albert Soler (2006a: 236), el format del còdex mallorquí indica que es tracta d'un llibre d'estudi de format mitjà, pensat per a l'aprenentatge, la lectura personal silenciosa i la consulta. Les diverses notes afegides per mans posteriors als marges dels folis del volum —especialment els epígrafs de capítols i de seccions temàtiques— indiquen que, efectivament, el còdex va tenir aquest tipus de funció. La multitud de notes als capítols V.V-IX de l'opuscle *D'oració* és una mostra evident de

⁵³ Per a les característiques compositives del *Dictat de Ramon*, del *Coment* i d'aquesta versió llatina, vegeu Domínguez 1991, 1996 i Llull 1993; Fernández-Clot i Tous 2014 i (en premsa). Per als altres testimonis de l'obra, vegeu la fitxa corresponent a la Llull DB i Llull 1993 (ROL XIX): 459-504. El testimoni de base de l'edició de Domínguez (*R*) és l'altre manuscrit de primera generació, pertanyent a Thomas Le Myésier: París, Bibliothèque Nationale, lat. 16615, ff. 16r-24v.

⁵⁴ Vegeu Soler 1994 i Soler 2010: 188-191. Per a la composició de l'opuscle *D'oració* com a part de la *Medicina de peccat*, vegeu l'apartat III.2.3.2 d'aquest treball.

l'ús del text com a guia temàtica i metodològica sobre la pregària, i podria ser un índex de l'interès pel text en les primeres escoles lul·lianes.

El volum no s'ha pogut documentar en inventaris medievals, però en una nota del segle XVII que identifica diversos manuscrits lul·lians i que sembla que fa referència a la biblioteca de l'escola lul·liana de Barcelona hi ha dos títols que remetent a aquest còdex. Es tracta dels ítems [7] «Nou oracions» i [8] «Llibre de articulis fidei» registrats entre els «Llibres de Ramon Llull composts en llengua catalana».⁵⁵ El volum, per tant, devia ser traslladat des de Mallorca a Catalunya abans del segle XVII; és possible que el trasllat es produís durant el segle XV, coincidint amb el moment de màxima activitat de l'escola de Barcelona i amb la fluïdesa de relacions entre els fons lul·lians de Barcelona, València i Mallorca.

Posteriorment va ser enviat a Alemanya, segurament com a part dels manuscrits de la biblioteca de l'escola lul·liana de Barcelona donats a principis del segle XVIII per la comtessa de la Manresana a l'equip editorial dirigit per Iu Salzinger. El còdex no consta, però, en la llista de «Libri Barcinonenses in compactura numeris signati» de l'inventari de manuscrits lul·lians que Salzinger va reunir a Heidelberg i va fer traslladar a Magúncia l'any 1718. El 1761, juntament amb bona part dels manuscrits lul·lians recopilats pels editors de la maguntina, el volum va passar a formar part de la Biblioteca Palatina de Mannheim, on van ser restaurat, enquadernat i catalogat. L'any 1803 va ser traslladat a la Bibliotheca Regia Monacensis, on va ser registrat amb la signatura «Cod. Lat. 10504»; actualment forma part del fons «CIm.» de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic.⁵⁶

A la Biblioteca de Catalunya es conserva una còpia manuscrita d'aquest testimoni de l'opuscle *D'oració* feta per Jordi Rubió i Balaguer: Arxiu literari Rubió, Arm. 2/7, capsa 10, camisa 3. La transcripció ocupa 51 folis d'un quadern de forma quadrada; a l'inici hi ha les referències del manuscrit: «Llibre d'oració, Múnic, Ms. Lat. 10.504, f. 15». La còpia va ser feta a Hamburg, entre l'11 de febrer i el 12 de març de 1913.

⁵⁵ L'inventari ha estat editat per Francesc de Bofarull i Sans (Bofarull 1896: 477-478); vegeu-ne, també, la fitxa a la Llull DB.

⁵⁶ Per a la cronologia dels trasllats dels manuscrits dipositats a la Biblioteca Palatina de Mannheim, vegeu Gottron 1915: 38. Per a un estudi del fons lul·lià de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic, vegeu Perarnau 1982-1986.

2.1.4. (S) Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 2

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *S*

Localització geogràfica: Palma

Biblioteca: Arxiu del Regne de Mallorca, fons de la Societat Arqueològica Lul·liana

Manuscrit: 2 (al catàleg de l'Arxiu del Regne de Mallorca és registrat com a ms. 8)

Procedència: Causa Pia Lul·liana, Biblioteca Aguiló

Datació: segle XIV⁵⁷

Copista/Taller: desconegut

Data de consulta de l'original: gener de 2013, març de 2015.

Suport de reproducció: reproducció fotogràfica del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona, digitalitzada pel Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.

Sigles usuals en la tradició: *B* (ORL XIX i XX), *H* (NEORL VIII), *S* (NEORL XI).

Bibliografia: Massó i Torrents 1913-1914: 218-219 [d¹⁶]; Massó i Torrents 1932: 29 [d¹⁶]; Llull 1938 (ORL XX): 301-303; Bohigas 1944: 88; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 94-96 [729-740]; Santanach 2001: 209; Llull 2009 (NEORL VIII): 39; Sari 2009: 110-111; Sari 2011: 56-58; Fernández Clot 2011: 16, 22-23; Sari 2011-2012: 115-116; Llull 2012 (NEORL XI): 39-40; Fernández Clot 2012: 27, 46.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?692>>);

BITECA manid 2157.

⁵⁷ Massó i Torrents (1913-1914: 218-219) i *BITECA* (manid 2157) daten el manuscrit al segle XV.

Contingut:⁵⁸

1	ff. 1r-118r	Ramon Llull, <i>Cent noms de Déu</i> (III.9)
2	ff. 119r-141r	Ramon Llull, <i>Hores de nostra dona santa Maria</i> (III.8)
3	ff. 142r-180v	Ramon Llull, <i>D'oració</i> (III.44b) [<i>Medicina de peccat</i> , V]
4	ff. 181r-189r	Ramon Llull, Fragment del <i>Llibre d'home</i> (III.47) [fragment de la part III.I]
5	ff. 189v-190v	Llista de virtuts (f. 189v) i de vicis (f. 190rv) en català
6	ff. 190v-191v	Càntic bíblic: fragment del <i>Càntic dels tres joves</i> en català (Dngr 3,52-90) [versets 52-59 i 89-90] ⁵⁹
7	ff. 191v-192v	Ramon Llull, <i>Ador-te vera carn</i> (II.A.19b) [<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> , capítol 9, paràgraf 5]
8	ff. 193r-195r	Ramon Llull, <i>Sényer Déus, qui est un</i> (II.A.19a) [<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> , capítol 8, paràgraf 6]
9	ff. 195v-196v	Càntic bíblic: <i>Càntic de Zacaries</i> i verset de la creixença de Joan Baptista en català (Lc 1,68-80)
10	ff. 197r-199r	<i>Símbol Atanasià</i> en llatí
11	f. 199r	Dues oracions en llatí: «Oratio ad crucifixum» i «Oratio deuotissima ad v. Mariam»

⁵⁸ Massó i Torrents (1913-1914: 218-219 i 1932: 29) recull els textos [2] i [3] com una única obra, les *Hores de Nostra Dona* (ítem 2); tampoc fa distinció entre els diversos textos que es troben als folis 181-196, els quals cataloga com a «diverses oracions fetes per Ramón Lull» (ítem 3); cita, com a darrera obra del volum (ítem 4), el «Simballium Athanasii» (sic).

⁵⁹ Aquests versicles també es troben en un dels folis finals del ms. *B* (f. 119v); vegeu l'apartat V.2.1.1, pp. 220 i 231-232..

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en octau, format per una sola unitat codicològica.

Suport

Pergamí.

Dimensions

Els folis han estat retallats en el moment de l'enquadernació moderna i presenten mides molt regulars: 125 x 97 mm.

Foliació

199 folis.

Foliació moderna, en xifres aràbigues, escrita en llapis a l'angle superior dret del recto dels folis. És posterior a l'accident material del f. 112: el número de foli és escrit a sota l'estrip de l'angle superior dret del full. Segons Galmés aquesta numeració en llapis és feta per Mateu Obrador (Llull 1938: 301).

Numeració de les desenes dels folis a partir del f. 80. Aquesta foliació, també en llapis i en xifres aràbigues, és d'una mà diferent de la que numera les unitats dels folis. Les xifres són escrites a l'angle superior dret de la caixa d'escriptura, a tocar del text.

Quaderns

El volum està compost per vint-i-quatre quaternions: 24 quaderns de 4 bifolis (4 + 4 folis). El darrer quadern, però, no és regular: el full exterior del quadern és despariat, de manera que la unitat actual és de 4 + 3 folis. És molt probable que aquesta irregularitat estigui determinada per la pèrdua del foli solidari (en blanc) del full extern del quadern i, per tant, podem suposar que originàriament el quadern estava format per 4 fulls plegats, com els altres vint-i-tres quaderns del volum.

Reclams

Presència de reclams centrats al final dels quaderns.

Al f. 192v no hi ha reclam per indicar la successió entre els dos últims quaderns del volum. Aquesta manca de reclam es pot explicar per la coincidència entre el canvi

de quadern i el canvi d'obra, indicat amb una rúbrica, escrita a les últimes quatre línies del f. 192v, que identifica conjuntament els textos 7 (ff. 191v-192v) i 8 (ff. 193r-195r).

Signatures

Presència de signatures alfanumèriques per bifolis, escrites en tinta negra al marge inferior dret del recto dels folis de la meitat anterior del quadern. Han estat tallades pel relligador modern i només es poden veure restes de la lletra que indica el quadern i/o de la xifra que indiquen el bifoli als folis següents: ff. 10-11 («b»), f. 18r («c»), f. 20r («c iiij»), f. 28, ff. 41-44 («f j» - «f iiij»), f. 49 («g»), ff. 51-52 («g iij» - «g iiij»), f. 59 («h iij»), ff. 66-68 («i»), ff. 73-76 («k j» - «k iiij»), ff. 82-84 («l»), ff. 91-92 («m»), ff. 97-100 («n»), ff. 113-116 («p»), ff. 121-124 («q»), f. 129 («r»), ff. 145-148 («t»), f. 162 («x»), f. 170 («y»), ff. 179-180 («z»), f. 188 («a»), ff. 193-196 («b»). Les signatures dels dos darrers quaderns (ff. 185-199) són en tinta vermella.

Construcció de la pàgina

La caixa d'escriptura, de 90 x 55 mm, ocupa l'espai central de la pàgina, i el cos del text és escrit a línia tirada. El nombre de línies per pàgina és regular: 17 línies.⁶⁰ Només els textos 10 i 11 (ff. 197r-199r) tenen un nombre diferent: 23 línies per pàgina. La caixa, però, presenta les mateixes característiques que al cos del volum.

Els tres textos en vers (*Cent noms de Déu*, *Hores de nostra dona santa Maria* i *D'oració*) són copiats, també, a línia tirada, sense salt de línia d'escriptura després de cada vers. La separació de versos d'un mateix grup (tercets al text 1, aparellats als textos 2 i 3) s'indica amb dos punts.

La caixa de justificació està formada per tres línies rectores: dues línies verticals que delimiten els laterals i una línia horitzontal que delimita el marge superior. Han estat marcades en llapis i a punta seca. No s'han detectat restes de puntura de la caixa ni marques per a la línia d'escriptura.

El copista va deixar una cara de foli en blanc per separar les tres obres principals del volum (textos 1, 2, 3): f. 118v i f. 141v. El text 3 acaba al final del foli 180v i el text 4 comença al foli següent. Després de la còpia del text 4, hi ha la meitat de la pàgina en blanc (f. 189r). Els textos 5-9, d'una banda, i els textos 10-11, de l'altra, comencen a una cara de foli (f. 189v i f. 197r, respectivament) i són copiats seguits, sense espais de

⁶⁰ La descripció de *BITECA* indica, erròniament, que el nombre de línies per pàgina és 18. La pàgina de referència d'aquesta descripció (f. 2) també consta de 17 línies.

pàgina en blanc. Els textos 10 i 11, escrits als últims folis del volum, semblen afegits aprofitant les pàgines en blanc del quadern. L'última cara de foli conservat del volum (f. 199v) és en blanc.

Escriptura

Els textos 1-9 del còdex són copiats per una sola mà. Lletre textual, de traç gruixut.

S'observen diverses correccions del mateix copista, sobretot al primer text: lliçons afegides al marge (ff. 10r, 16r, 23r, 25v, 28v, 30r, 34r, 37r, 42v, 51v, 55rv, 68v, 74v, 86v, 89r, 93r, 94r, 98v, 102r, 122r, 123r, 146r, 147v, 149v, 173r, 181r, 184r, 186v, 191r, 195v), lliçons a la interlínia (ff. 98r, 126r, 130v, 152r, 163v, 174v), cancel·lacions (ff. 48r, 49v, 60v, 72v, 79v, 81r, 91v, 95v, 102r, 147r, 149v, 161r, 162r, 169v, 177r).

Els textos 10 i 11 (ff. 197r-199r) són copiats en lletra semitextual, de cos més petit. És força probable que es tracti d'una mà diferent. L'escriptura és menys posada, encara que això pot estar determinat pel fet que el cos del text sigui menys espaiat que als folis anteriors; també s'observen diferències importants respecte de la primera mà en grafies com la «d» i la «g».⁶¹

Inicials

Inicials amb ornamentació sòbria a l'inici d'obres i de capítols, de 15 x 15 mm. Són vermelles amb decoració filiforme de color morat i blaves amb decoració vermella, alternativament.

Al foli 1r, una inicial embotida en blau i vermell, de 30 x 30 mm. Està decorada amb una filigrana de color vermell; la part contigua a l'embotiment vermell de la inicial és de color morat. La filigrana forma un perllongament marginal de motius florals que dibuixa una orla al voltant de la caixa d'escriptura. Aquesta decoració actualment està força deteriorada.

Al f. 197r, on comença la còpia del text 10, una inicial il·luminada, actualment força deteriorada. La lletra és pintada de color vermell; ornamentació floral policroma a l'interior, sobre un fons fosc; una orla quadricular pintada de color daurat i amb el marc resseguit en tinta negra (23 x 23 mm) al voltant de la inicial; perllongament marginal

⁶¹ Vg. la fitxa de la Llull DB. La descripció de *BITECA* afirma que es tracta d'una mà diferent.

amb decoració vegetal policroma que s'estén en forma d'orla al voltant del text, fora de la caixa d'escriptura.

Presència d'inicials secundàries, en blau i vermell alternant. Marquen l'inici de grups de versos (tercets al text 1, apariats als textos 2 i 3, versicles de pregària als textos 6, 9 i 10) o l'inici de paràgrafs (text 4, ff. 181r-184v). Les inicials secundàries dels textos 1, 2, 3, 4, 6 i 9 són vermelles decorades amb línies morades o bé blaves decorades amb línies vermelles. Les inicials secundàries del text 10 són blaves o vermelles, sense fils decoratius.

Rúbriques

Les rúbriques inicials de les obres i els títols de capítols i de parts són en tinta vermella. També són en vermell les rúbriques de seccions del primer text (*Cent noms de Déu*) que indiquen el dia i l'hora de pregària corresponent a un determinat grup de capítols: són afegides abans de la rúbrica del primer capítol de la secció, a la línia d'escriptura o al marge.

Els èxplícits dels tres primers textos del volum són en tinta negra i amb cal·ligrafia més gran: el del primer text, «Explicít psal/terium raymun/di in quo sunt/centum nomi/na xpi uirto/sissima ualde», ocupa tota una cara de foli (f. 118r); el del segon text («Expliciunt ore/beate virginis marie», f. 119r) i el del tercer («Expliciunt orationes», f. 180v) són escrits a l'espai en blanc que queda, al mateix foli i dins la caixa d'escriptura, després de la còpia del text.

La rúbrica del text 10 («Simbolum Athanasii») és escrita en tinta vermella i fora de la caixa de justificació, sobre la primera línia de text i en lletra més petita. Els textos 6 i 9 no presenten cap rúbrica: la còpia comença, a continuació del text anterior, amb la inicial dels textos (f. 190v i f. 195v, respectivament).

Calderons

Presència de calderons de forma arrodonida en alguns textos. Calderons vermells al final del pròleg del primer text, en prosa (f. 3rv). Calderons blaus i vermells, alternant, a la segona part del text 4 (fragment del *Llibre d'home*, ff. 185r-189r).

Calderons de color vermell al text 5 (llista de virtuts i de vicis, ff. 189v-190v); es combinen calderons de forma arrodonida (dibuixats fora de la caixa d'escriptura) i calderons angulars (dibuixats a l'interior de la línia d'escriptura).

Majúscules

Majúscules acolorides en tinta vermella al pròleg del primer text (ff. 1-3v) i al text 11 (f. 199r).

Il·lustracions

Un dibuix esquemàtic d'una roda i una ala, parcialment esborrat, al marge inferior del f. 178v. És d'una mà posterior.

No hi ha il·lustracions relacionades amb el text.

Marginàlia

Les lliçons afegides pel copista són generalment als marges. També s'observen correccions i afegits d'altres mans (vg. les observacions textuais).

Les lletres d'espera són als marges. Algunes rúbriques del primer text també són al marge: ff. 15v (text d'espera), 22r, 25r, 27v, 29v, 32r, 36v, 37v, 43r, 45v, 48r, 52v (text d'espera), 57r, 59r, 61v, 63v.

Manícules: ff. 26r, 156v, 170v. Altres marques de passatges (serpentine i notes): ff. 63r, 66r, 67r, 93v, 99r, 104r, 151r, 158r, 160r, 164v. Són de mans posteriors.

Una mà moderna, probablement del XVIII, ha numerat els capítols dels *Cent noms de Déu* (text 1) i, en alguns casos, ha marcat les rúbriques de l'hora de pregària amb una nota al marge (ff. 15v i 52v). Sembla de la mateixa mà la numeració dels paràgrafs del pròleg dels *Cent noms de Déu* i dels grups de versos d'aquest text (tercets) i del text 3 *D'oració* (apariats). Aquest lector va continuar la numeració d'apariats del darrer capítol del text 3 al colofó de l'obra; una mà posterior va ratllar aquests números del colofó i va afegir la nota «finis» al marge dret de l'inici del colofó (f. 180r). La mateixa mà assenyala el pròleg del text 2 amb la nota «pròleg» afegida després de la rúbrica (f. 119r) i numera els aparellats d'una estrofa (f. 120v).

Algunes *probationes pennaee*. En lletra textual al marge inferior del f. 198v, en vertical: «Jesus/maria/iuseph/deu piados». En lletra cursiva, de traç poc homogeni: «Deus es digne» (f. 98v, marge inferior); «Per vos» (f. 150v, marge inferior); una paraula al marge esquerre del f. 174v; una lletra «m» al marge superior del f. 176r (tallada pel relligador). Diversos gargots i alguns mots escrits en fulls en blanc (ff. 118v, 199v) i en alguns marges (ff. 171r, 198v).

Observacions textuais

La còpia de l'opuscle *D'oració* és completa. S'observa un accident remarcable en la marca d'inici d'apariat del v. 5699 (f. 175r-v): el rubricador, en lloc de pintar la inicial del primer vers (f. 175v), va pintar la primera lletra del mot copiat a l'inici del f. 175v, que coincideix amb l'inici de frase després d'una pausa.

A més de les correccions del copista, es poden observar diverses intervencions d'altres mans, posteriors, que corregeixen i anoten els textos:

a) Afegits en lletra cursiva, segurament d'una mà posterior: ff. 28r, 32rv, 72v, 92v, 96v, 100v, 127v, 129v, 132v, 134r, 138v, 140rv, 148r, 153v, 155r, 157r, 158r, 165v, 192v. Semblen de la mateixa mà les notes afegides a la rúbrica de títol del text 3 i al final de la còpia del text 4: «de mestre remon lul» (f. 142r, al marge superior), «aqueste adoresio de les dicinitats /de deu a feta lo reverent mestre / remon lul» (f. 189r).

b) Fragments de text subratllats: ff. 68v-70r, 85v-86r, 95v-96v, 104r, 160r, 180r.

c) Una mà, potser del segle XVII, «amb tinta novella i amb poc tranc» segons Galmés (Llull 1938: 301), va resseguir algunes lletres, paraules o passatges que havien quedat deteriorats a causa de la corrosió de la tinta: f. 12v (repeteix un mot al marge), f. 16v, f. 33v, f. 38r, f. 153-157, f. 168v.

d) Una mà del segle XX subratlla el text i afegeix lliçons al marge, en llapis: f. 119v.

Estat de conservació

El còdex està ben conservat. En alguns folis la tinta s'ha esborrat: ff. 4v, 5r, 10v, 12v, 13r, 15r, 16v, 24r, 26v, 30v, 31r, 38r, 40rv, 43-46, 48r, 51r, 53r, 54v-55r, 56rv, 61r, 65r, 67rv, 68v, 71r, 76rv, 77r, 85v, 99r, 102rv, 104v, 111r, 112v, 115r, 120v-121r, 122v, 124v, 125rv, 127rv, 129r, 135r, 136v, 153r-159v, 161rv, 168v, 172r, 177r, 178v-179r, 180v, 181v, 194r, 197r-199r. Una taca d'humitat a l'angle superior extern dels darrers folis del còdex (ff.181-199); al f. 100v hi ha una taca que ha corroït una mica la tinta; algunes taques petites en diversos folis (per exemple, ff. 162, 170). Hi ha algun forat de corc que travessa diversos folis: ff. 125-131 (marge superior) i ff. 142-145 (línia 1). S'ha detectat, també, algun estrip: l'angle superior dret del foli 112 (la foliació és posterior a l'accident), l'angle inferior dret del f. 154. Un reforç de quadern, en paper, sosté relligat el foli 193, que s'havia després.

Enquadernació

L'enquadernació que presenta actualment aquest còdex és del segle XIX: cartó recobert amb pell vermella. Les cobertes, de 133 x 100 mm, estan decorades amb gravats pintats de color daurat, que formen un triple requadre que envolta els marges i una orla amb motius florals a la part central. El llom, de 40 mm de gruix, també presenta gravats daurats: una doble línia als extrems superior i inferior i, al centre, el títol de llom, «B. RAMON LLULL | LOS | CENT NOMS DE DEU», emmarcat amb una doble línia i una sanefa amb motius florals.

Una guarda de cartolina decorada amb motius florals a la coberta de davant i de darrere, i un plec de quatre fulls de guarda, a davant i a darrere. La cara externa d'aquest plec està enganxada a la guarda volant de cartolina. Diverses signatures als fulls de guarda.

Els marges dels folis han estat retallats pel relligador (del segle XIX o anterior). La part superior de l'orla dels folis 1r i 197r ha estat escapçada. Les signatures antigues dels quaderns també han estat escapçades.

A l'Arxiu del Regne de Mallorca, el còdex és conservat dins d'una carpeta de cartó gruixut, que es tanca amb una beta de color marró. A l'angle inferior dret de la coberta hi ha la signatura «SAL | 8» escrita amb llapis; al llom, una etiqueta adhesiva amb la mateixa signatura impresa.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Al foli 198v, entre les paraules escrites al marge dret, es pot identificar un nom: «Antoni Serre» (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 94).
- 2) Una signatura escrita a l'angle superior extern del recto i del verso del primer full de guarda del volum: «2». Correspon a la identificació del còdex en el catàleg de la Societat Arqueològica Lul·liana. La signatura del verso està escrita sobre un «4», anotat en llapis per una altra mà i esborrat.
- 3) Una altra signatura escrita en llapis a l'angle superior esquerre del recto del primer full de guarda: «SAL 8». Correspon a la identificació del còdex en l'inventari del fons de manuscrits procedents de la Societat Arqueològica Lul·liana i dipositats a l'Arxiu del Regne de Mallorca.

- 4) Un ex-libris escrit en llapis al marge inferior del recto del darrer full de guarda del volum: «Ex libris: / Sociedad Arqueológica / Luliana».

Història

El manuscrit va ser compost com un devocionari o llibre d'hores, format fonamentalment per textos lul·lians.⁶² Dues de les obres principals del volum són, de fet, textos lul·lians que es presenten com una alternativa a la litúrgia tradicional (Sari 2011): els *Cent noms de Déu* (text 1) poden ser llegits com els salms i, en aquest còdex, presenten rúbriques que identifiquen els capítols corresponents a les lectures de les hores litúrgiques; les *Hores de Nostra Dona* (text 2) poden ser llegides com els himnes marians per a la pregària de les hores en la litúrgia privada. Després d'aquests textos, el compilador va seleccionar parts d'obres de Ramon Llull que tenen forma de pregària: l'opuscle *D'oració* (text 3) i la part III.I del *Llibre d'home* (text 4). Després de la llista de vicis i virtuts (text 5), va copiar dues oracions bíbliques, interpolades per les dues pregàries del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (textos 7 i 8): en primer lloc, el *Càntic dels tres joves* (text 6) que es cantava a les matines; i al final, el *Càntic de Zacaries* (text 9), recitat a les laudes. És força probable que aquesta fos la unitat codicològica primària del volum i que, en una segona fase, s'afegissin els textos llatins (10 i 11), aprofitant els fulls sobrants del darrer quadern. El *Símbol Atanasià*, també conegut com a *Símbol Quicumque vult* o *Credo Atanasià* (per l'atribució a sant Atanasi, bisbe d'Alexandria, ca. 293-373), és un símbol de la fe compost per quaranta-dos versicles i centrat en la Trinitat i l'Encarnació; formava part de l'ofici litúrgic i es recitava a l'hora prima de l'ofici del diumenge.⁶³ A continuació d'aquest text (f. 199r) es van copiar dues oracions breus en llatí (text 11): una adreçada al Crist crucificat i una altra, a la Mare de Déu.

Salvador Galmés va identificar aquest manuscrit amb l'epígraf «Breviari de dona Blanca» (Llull 1938: 301-303), però es desconeix l'origen d'aquesta referència, que no es troba en cap nota dins del manuscrit ni en les descripcions anteriors del volum. Simone Sari (Llull 2012: 39-40) va plantejar la possibilitat que el nom de dona Blanca fes referència a Blanca d'Anjou (1283-1310), esposa de Jaume II d'Aragó, a qui Llull va adreçar les *Oracions de Ramon* l'any 1299. En qualsevol cas, sembla que es

⁶² Massó i Torrents 1913-1914: 218; Sari a Llull 2012 (NEORL XI): 39-40.

⁶³ Cal recordar que Llull va compondre una obra a partir d'aquest credo, el *Liber super psalmum quicumque vult* [II.B.12]: un diàleg entre Blaquerna i un tàrtar construït a partir del comentari dels versicles símbol pseudoatanasià, escrit a París el 1288 (vg. Soler 1992a; Friedlein 2011: 127-176).

tracta d'una referència moderna, que pretén identificar el volum a partir de les seves característiques funcionals, com a devocionari particular d'una dama.

Si la identificació del nom del f. 198v és correcta, aquest manuscrit va pertànyer a Antoni Serra, àlies Seguí (doc. 1507-1567), doctor en teologia i mestre de l'Estudi General Lul·lià, que va posseir diversos manuscrits d'obres lul·lianes. El volum va formar part de la biblioteca de la Causa Pia Lul·liana, on l'ubica Massó i Torrents en la seva descripció (1913-1914: 218-219). És probable, però, que a mitjan segle XIX el volum no es trobés en aquesta biblioteca, atès que Jeroni Rosselló no en dóna cap notícia en la seva edició (Llull 1859) ni el registra en el seu catàleg de manuscrits lul·lians de Palma (Rosselló 1861). Durant la segona dècada del segle XX, devia entrar a la biblioteca particular d'Estanislau de Kostka Aguiló (1859-1917), que és on l'ubiquen Galmés (Llull 1938: 301-302) i Bohigas (1944: 88 [11]).⁶⁴ Mateu Obrador no devia tenir accés a la biblioteca quan va preparar les seves notes sobre manuscrits lul·lians localitzats a Palma (Obrador 1932), però és probable que després pogués accedir-hi i consultés aquest volum, atès que Galmés especifica que la numeració en llapis dels folis del volum ha estat feta per «n'Obrador» (Llull 1938: 301-302). Quan la biblioteca Aguiló va ser donada a la Societat Arqueològica Lul·liana, el volum va passar a formar part del fons general de la biblioteca d'aquesta institució (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 94-96). És, doncs, un dels còdexs lul·lians i volums antics que no van ser conservats com a part del Fons Aguiló de la Societat Arqueològica Lul·liana perquè «de antiguo formaron como una unidad aparte» (Cirera & Le-Senne 1982: 145). Actualment el fons de manuscrits lul·lians de la Societat Arqueològica Lul·liana es conserva a l'Arxiu del Regne de Mallorca, on ha estat catalogat amb la signatura SAL 8 de l'inventari de manuscrits en dipòsit.

⁶⁴ Bohigas remarca que, malgrat que es tractés d'una biblioteca particular, les germanes Aguiló «dieron toda clase de facilidades para el examen de los manuscritos» (Bohigas 1944: 87).

2.1.5. (N) Vaticà, Bibliotheca Apostolica Vaticana, ms. Ottob. lat. 542

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *N*

Localització geogràfica: Ciutat del Vaticà

Biblioteca: Bibliotheca Apostolica Vaticana

Manuscrit: Ottob. lat. 542

Procedència: Antoni Bellver

Datació: segle XIV

Copista/Taller: desconegut

Data de la consulta de l'original: març de 2015.

Suport de reproducció: reproducció digital del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona i del Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.

Sigles usades en la tradició: *R* (ORL X), *O* (ORL XIX i XX), *N* (NEORL XI)

Bibliografia: Massó i Torrents 1913-1914: 50-51 [D²]; Llull 1915 (ORL X): xv; Massó i Torrents 1932: 11 [D²]; Llull 1938 (ORL XX): 298-299; Pérez Martínez 1960: 381 [48]; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 139-140 [1072], 141 [1089, II]; Soler 2005-2006 [V]; Sari 2009: 107-110; Fernández Clot 2011: 16, 22; Fernández Clot 2012: 27, 46; Llull 2012 (NEORL XI): 37; Marini 2011-2013: 485, 487-490 i 507-509 [2].

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?253>>);

BITECA manid 1673.

Contingut:

1	ff. 3r-30v	Pseudo-Ramon Llull, <i>Hores de santa Maria</i> (FD I.18)
2	ff. 30v-44r	Ramon Llull, <i>Hores de nostra dona santa Maria</i> (III.8)
3	ff. 44v-52r	Ramon Llull, <i>Desconhort de nostra Dona</i> (III.13)
4	ff. 52v-74v	Ramon Llull, <i>D'oració</i> (III.44b) [<i>Medicina de pecat</i> , V]
5	ff. 74v-90r	Ramon Llull, <i>Desconhort</i> (III.22)
6	f. 90rv	Ramon Llull, rúbriques dels <i>Cent noms de Déu</i> (III.9)
7	f. 91r	Ramon Llull, fragment de <i>Del concili</i> (IV.48) [I, vv. 48-70; II, vv. 71-72]

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en octau, format per una sola unitat codicològica. Originàriament el cos del volum era més extens, però va ser desmembrat en dos còdexs: aquest i el ms. 1002 de la Biblioteca Pública de Palma (vg. Soler 2005-2006).

Suport

Pergamí.

Dimensions

Els folis mesuren 170 x 120/124 mm. Els marges van ser retallats en el moment de l'enquadració.

Foliació

II + 89 folis.

Numeració moderna, escrita en llapis i en xifres aràbigues, de mòdul gran, a l'angle inferior dret del recto dels folis. Aquesta numeració compta les dues guardes de pergamí afegides a l'inici en la relligadura del volum, que són en blanc.

Una foliació anterior, en tinta negra i en xifres aràbigues, del cos del volum; no inclou els dos fulls de guarda de l'inici. És escrita a l'angle superior dret del recto. Actualment només es conserva en alguns folis: «1» a l'actual f. 3; «28» a l'actual f. 31; «88» a l'actual f. 90. Les marques de foli «1» i foli «28» coincideixen amb l'inici

d'obres (text 1 i text 2). El número de l'actual f. 31 és escrit a l'angle de la caixa de justificació, en tinta més fosca. Una mà moderna també anota el número d'alguns folis a l'angle superior, en llapis, seguint la foliació més antiga: «53» a l'actual f. 55 i al f. 56; «73» al f. 75 (inici del text 5).

Quaderns

El cos del volum està compost per onze quaderns, formats per plec de quatre fulls (4 + 4). Al final del volum, un foli despariat que va ser relligat a l'últim quadern en el moment de la unió de tots els plecs del volum; s'observa la pestanya de pergamí després de la pestanya de quadern de paper. A l'inici del volum hi ha un plec que fa la funció de full de respecte (1 + 1).

Pestanyes de quaderns, de paper, que suporten el bifoli extern dels quaderns.

Reclams

Presència de reclams horitzontals centrats al marge inferior, al final dels quaderns: ff. 10v, 18v, 26v, 34v, 42v, 50v, 58v, 66v, 82v. No hi ha reclam al f. 74v: la rúbrica d'incipit del text 5 (*Desconhort*) és escrita al marge inferior, en tinta vermella, i el text comença al foli següent (f. 75r).

Signatures

Presència de signatures alfanumèriques per bifoli, escrites en tinta vermella al marge inferior del recto dels folis de la meitat anterior dels quaderns. Se'n conserven algunes restes: «a c i», «a c ii», «a c iii» i «a c iiij» (ff. 35-38, corresponents al cinquè quadern del volum; només la darrera no ha estat retallada i és totalment visible); «a d» (ff. 44-46, corresponents al sisè quadern; el número que indica l'ordre de bifolis ha estat retallat); «a e» (ff. 51-52, corresponents al setè quadern); «a g iiiii» (f. 70).

Construcció de la pàgina

La caixa d'escriptura ocupa l'espai central de la pàgina. Les mides són regulars: 118 x 80 mm. Al f. 90, on comença el text 6 (rúbriques dels *Cent noms de Déu*), l'amplada de la caixa es redueix: 118 x 75 mm.

El cos del text és escrit a línia tirada; un vers per línia en les obres en vers. El nombre de línies per pàgina és regular a tot el volum: 27 línies per pàgina. Les pàgines

de final de text d'algunes obres solen presentar menys línies (sis al f. 44r, set al f. 52r); la resta de la pàgina és en blanc.

S'han marcat en llapis els marges de la caixa de justificació i la pauta de les línies (4 mm). Es poden observar les marques de punxat de les línies mestres de la caixa. Alguns versos dels textos 3 i 5 travessen els marges de la caixa de justificació.

La caixa d'escriptura del f. 90r, on acaba el *Desconhort* (text 5) i comencen les rúbriques de capítols dels *Cent noms de Déu* (text 6), és bipartida: fins a la línia 16 el text és a línia tirada; a partir de la línia 18, la caixa està dividida en tres columnes de 25 mm cadascuna, marcades amb una línia vertical. El f. 90v presenta la caixa dividida en tres columnes.

La caixa d'escriptura del f. 91r (text 7, fragment de *Del concili*) és a doble columna. El text ocupa la meitat de la primera columna (25 línies). La caixa de justificació mesura 155 x 100 mm: una línia horitzontal limita el marge superior de la caixa i quatre línies verticals limiten l'espai de les dues columnes (46/47 mm + 48 mm) i l'intercolumni (5 mm). No hi ha línies de pauta.

El bifoli de pergamí col·locat com a full de respecte és en blanc, però presenta caixa de justificació, marcada en punta seca: línies verticals que marquen els quatre límits de la caixa (134 x 90 mm), les dues columnes (40/42 mm) i l'intercolumni (10 mm). Hi ha marques de les línies d'escriptura (27 línies de 4 mm), també en punta seca.

Escriptura

El volum és copiat per una sola mà. Lletra textual, de mòdul mitjà-petit, força contrastada; al text 5 (*Desconhort*), la lletra és de mòdul més petit. El text 7 (f. 91r) presenta una lletra menys cal·ligràfica i de mòdul més petit, però sembla de la mateixa mà. Les lletres «l», «b» i «h» presenten, a la part superior, una asta prima que s'inclina cap a l'esquerra. La lletra «t», quan es troba a final de mot, es tanca amb una línia inclinada, de traç prim. Aquestes característiques tant són visibles al cos del text com a les rúbriques.

Hi ha poques correccions, la majoria de la mateixa mà: cancel·lacions (ff. 4v, 16rv, 29rv, 46r, 55r, 56v, 63v, 70v, 72r, 73v), correccions sobre text raspat (f. 53r «valor», f. 62v «un», f. 65r «a» sobre «en» raspat, f. 72r «tot compliment» sobre «de falliment» raspat, f. 88r «paor»), afegits al marge en lletra textual (ff. 5r, 10r, 17r, 72r, 73v, 80r, 86r, 88v), afegits a la interlínia en lletra cursiva de mòdul petit (ff. 5v, 13v,

16v, 41r, 44v, 47r, 48v, 55r, 64r, 76r, 84r). Els afegits de passatges inicialment omesos (ff. 5-7) també semblen de la mateixa mà.

Inicials

Inicials embotides, de sis unitats de payout i amb decoració filigranada, a l'inici de les obres: ff. 3r, 31r, 40v, 52v. Les lletres són de color blau i vermell, alternant; la decoració filiforme, vermella i morada, s'estén pels marges superior i lateral interior. La inicial del f. 3r (text 1) no presenta aquest perllongament marginal.

Inicials filigranades, de quatre unitats de payout, a l'inici dels capítols dels textos 1 (*Hores de santa Maria*), 2 (*Hores de nostra dona santa Maria*) i 4 (*D'oració*) i a l'inici d'estrofes del text 3 (*Desconhort de nostra Dona*). Les lletres són blaves o vermelles, alternant; el color contrasta amb el de l'ornamentació filiforme, vermella o morada, igualment alternant. Aquesta decoració presenta un cert perllongament marginal, que només afecta el marge lateral. Ha estat tallada pel relligador a la part superior.

La inicial del capítol 6.1 de les *Hores de nostra dona santa Maria* (text 2), corresponent a l'inici de secció, té el mateix tractament que les inicials d'obra: és embotida i la decoració filiforme s'estén pel marge superior (f. 40v). La inicial de les rúbriques dels *Cent noms de Déu* (f. 90r), vermella i de dues línies de payout, no presenta decoració. Al text 7 (fragment de *Del concili*) no hi ha cap inicial pintada: una lletra d'espera («s») i l'espai corresponent a la inicial dins la caixa d'escriptura (f. 91r, línia 24).

Hi ha lletres d'espera en vermell; són escrites fora de la caixa d'escriptura i han estat tapades amb la decoració de les inicials.

Rúbriques

Íncipits de les obres i títols de capítols i de parts d'obres escrits en vermell. La rúbrica d'íncipit de les obres es tanca amb un trèvol. La primera obra no presenta íncipit. La segona obra comença al f. 31r i té l'íncipit escrit al final del foli anterior (f. 30v). El text 4 no té íncipit, només el títol de l'opuscle (*D'oració*), escrit en la mateixa línia que el primer vers del pròleg i alineat al marge dret de la caixa d'escriptura (f. 52v, línia 1). El text 5 (*Desconhort*) comença al f. 75r i l'íncipit és escrit al marge inferior del f. 74v, després del final del text 4. Les rúbriques dels *Cent noms de Déu* (text 6) comencen sense íncipit (f. 90r). El text 7, fragmentari, no presenta cap rúbrica (f. 91r).

Les rúbriques d'obres i de capítols comencen al marge esquerre de la caixa d'escriptura. Les rúbriques de capítols comencen al final de la línia d'escriptura, alineades al marge dret de la caixa. Les rúbriques de capítol del text 1 (*Hores de santa Maria*) es tanquen amb l'abreviatura «ps». Les rúbriques de les seccions del text 2 (*Hores de nostra dona santa Maria*) corresponents a les hores de pregària es tanquen amb l'abreviatura de «Rúbrica» («Rc^a»); la primera secció, però, no presenta aquesta característica (f. 31v).

Segons la Llull DB la mà de les rúbriques és diferent de la del copista. La lletra és més cal·ligràfica, però diverses característiques indiquen que es tracta de la mateixa mà que copia el text. D'altra banda, en alguns capítols del primer text es pot observar que les rúbriques van ser escrites en el mateix moment de la còpia del text, atès que la rúbrica (alineada a la dreta) presenta algunes lletres a la part final de la primera línia d'escriptura destinada al text i, a l'hora de copiar la primera línia, el copista ha de fer salt de línia abans de les lletres de rúbrica: f. 13v, f. 16r.

Els èxplicits són escrits en tinta negra. Els dels dos primers textos presenten la inicial acolorida en groc i una línia sinuosa a banda i banda: f. 30v, f. 44r. El text 3 (*Desconhort de nostra Dona*) no presenta ènclit. El text 4 (*D'oració*) presenta l'ènclit fora de la caixa de justificació, escrit en tinta negra i sense decoració. El text 5 (*Desconhort*) presenta l'ènclit encapçalat per un calderó i la majúscula acolorida en groc.

Calderons

Calderons vermells i blaus, alternant, a les *Hores de santa Maria* (text 1), *D'oració* (text 4), *Desconhort* (text 5); també a les rúbriques dels *Cent noms de Déu* (text 6). S'observen les marques d'espera dels calderons: una doble barra inclinada (//). Algun calderó que s'havia marcat no ha estat dibuixat: f. 82v, línia 1.

Altres signes utilitzats pel copista: un trèvol per marcar el final d'alguns capítols en el text en prosa que obre el volum (*Hores de santa Maria*); un punt per marcar el final dels aplegats en el text 2 (*Hores de nostra dona santa Maria*). Una barra inclinada marca la cesura dels versos del *Desconhort* (text 5, f. 75r-90r).

Majúscules

Majúscules a l'inici de paràgrafs o a l'inici dels versos, acolorides en groc. Les majúscules de l'inici de rúbriques i algunes majúscules de noms també són acolorides

en groc (vegeu, per exemple, el f. 30v). Les majúscules d'inici de vers del text 7 (*Del concili*) són acolorides en vermell.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Algunes lliçons afegides pel copista són al marge. Alguns fragments del primer text omesos en l'acte de còpia també són afegits al marge: ff. 5v-6r, ff. 6v-7r. La localització del fragment a l'interior del text s'indica amb un asterisc vermell i l'ordre del text, amb lletres vermelles. Semblen de la mateixa mà del copista, però l'aparat decoratiu és diferent que al cos del text: calderons vermells i majúscules decorades amb color vermell.

L'èxplícit del text 4 (*D'oració*) i l'incipit del text 5 (*Desconhort*) són escrits fora de la caixa d'escriptura, al marge inferior de la pàgina (f. 74v).

S'observen diverses marques de passatges fetes per mans diferents: una creu de cinc punts amb astes superior i inferior (f. 68r, línia 23), un trèvol (f. 77r), serpentines (simple al f. 76v i combinada amb tres trèvols al f. 80r), una manícula (f. 82v), creus simples (ff. 5r, 57v, 76r, 77rv, 81v, 86r), barres inclinades (ff. 69r, 81v), una rodona (f. 85r).

Probationes pennae: «lome» escrit al marge superior del f. 6r (força esborrat).

Observacions textuais

Alguns fragments dels capítols 1.5 i 1.6 del primer text van ser omesos en la còpia i restituïts al marge inferior, segurament per la mateixa mà (ff. 5v-7r).

El text 4 (*D'oració*) és complet. Les unitats de discurs dins d'un capítol estan marcades amb calderons pintats al marge; al f. 53rv, el copista deixa una línia en blanc entre el final d'una unitat i l'inici de la següent. Les inicials de rúbrica i de vers de les línies 24-27 del f. 55v no presenten acoloriment groc.

El text 7 (f. 91r) és fragmentari: presenta els versos finals de la primera part de l'obra i els dos primers versos de la segona part; la còpia queda interrompuda i bona part de la pàgina resta en blanc. El foli sembla extret d'una unitat codicològica diferent.

Algunes correccions fetes per mans posteriors en diversos textos del volum. Cancel·lacions: f. 20v, f. 58r. Lliçons afegides: f. 53v («vos», la «s» afegida per una mà

de lletra cursiva i traç prim), f. 56v («saber» escrit a la interlínia per una mà de lletra cursiva i traç prim, sobre «poder»), f. 66v («anch» escrit a la interlínia per una mà de lletra cursiva i traç prim, sobre «en»), f. 90r («x» afegit a la interlínia després dels decimals de la data «M.CC.LXXX.V.»). Al text 4 (*D'oració*), una lliçó subratllada probablement per una mà posterior: f. 62v, línia 10, «quim ve».

Estat de conservació

El manuscrit es troba en bon estat de conservació. En alguns fragments la tinta ha quedat menys marcada a causa de la raspor del pergamí: f. 55v, f. 75v. El foli 61 és força prim i en alguns espais la tinta ha quedat força marcada. Algun forat del pergamí: f. 76. Un estrip a l'angle inferior del f. 90. S'observen algunes taques de tinta als marges, en negre i també en vermell o blau; alguna taca travessa diversos folis (ff. 15-30, extrem inferior). Alguna taca d'humitat (ff. 44-51).

Enquadernació

Enquadernació antiga amb cuir repujat, de 210 x 147 mm, força desgastada. Les cobertes presenten una decoració formada per tres requadres separats per línies triples: el requadre interior conté formes quadrades, el segon és llis i el requadre extern presenta una sanefa. Restes de dues betes per tancar el volum, ara segades.

Llom de 25 mm d'amplada, dividit en dos nervis. A la part superior, hi ha enganxada una etiqueta blanca de la Biblioteca Vaticana amb la signatura del manuscrit impresa, força malmesa. A l'espai central, una etiqueta molt gastada, amb el títol «Doctrina [...]» escrit en ploma. A la part inferior, restes d'una etiqueta de pergamí.

La cara interna de les cobertes està revestida amb un full de paper que presenta text en llatí, escrit a línia tirada, lletra semitextual, amb calderons en blau i vermell alternant i majúscules decorades en vermell. En el moment d'enganxar el paper a les cobertes, l'orientació del text es va capgirar. A l'interior de la coberta davantera, al marge superior, la nota «nat de maria verge» escrita en tinta negra per una mà semitextual; més amunt, enganxada sobre el paper, una etiqueta de color taronja de la Biblioteca Vaticana amb la signatura del manuscrit impresa.

Un bifoli de pergamí com a full de guarda (1 + 1) després de la coberta davantera. Una pestanya de paper uneix el plec de fulls de guarda amb el full de l'interior de la coberta.

Actualment s'ha protegit la coberta amb una solapa de paper gruixut. A la part superior del llom hi ha l'etiqueta de color salmó de la Biblioteca Vaticana amb la signatura del manuscrit impresa.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Un ex-libris escrit en tinta negra al primer full de respecte (actual f. 1r), al marge superior de la caixa de justificació: «est beluerij». Aquesta identificació es pot relacionar amb Antoni Bellver (mort c. 1585).
- 2) Signatura «R. XII» escrita en tinta negra a la segona línia del primer full de respecte (f. 1r). Sobre el número es va escriure una altra signatura.
- 3) Signatura «Cod. 25» escrita en tinta negra sobre part de la signatura anterior, en tinta més fosca i d'una altra mà. Les signatures han estat ratllades en tinta més clara.
- 4) Signatura «Cod. Ottob. 542» escrita en tinta negra, fosca, a l'extrem superior del f. 1r.
- 5) Segell estampat ovalat de la Bibliotheca Apostolica Vaticana, amb l'escut al centre i el nom inscrit a la part externa: f. 3r (marge dret), f. 90v (espai en blanc del final de la tercera columna), f. 91v (part central esquerra).

Història

Tal i com va demostrar Albert Soler (2005-2006), aquest còdex conservat a la Bibliotheca Apostolica Vaticana havia format un sol volum juntament amb el ms. 1002 de la Biblioteca Pública de Palma, l'únic testimoni medieval complet del *Llibre de santa Maria* que es conserva. Les dades codicològiques assenyalen una relació de continuïtat evident entre els dos còdex, encara que la primera obra presenta característiques que indiquen que va ser copiada amb certa entitat respecte de la resta del volum (Soler 2005-2006: 75-78). La presència de reclams i la composició dels quaderns als dos manuscrits permeten reconstruir el volum original: 31 plecs de 4 + 4 folis de pergamí (vint plecs el primer manuscrit i onze el segon), escrits segurament per la mateixa mà, a ratlla tirada i amb la mateixa decoració. Es tractava, en conjunt, d'un volum miscel·lani compost, que transmetia una secció d'obres marianes lul·lianes i

paral·lianes, i una breu secció antològica d'obres lul·lianes en vers que tenen un caràcter devocional: primer les dues obres rimades marianes, seguides de l'opuscle *D'oració*, i finalment una obra autobiogràfica i propagandística, el *Desconhort*. No és possible saber si la còpia de les rúbriques dels *Cent noms de Déu* que es troba a l'últim foli del darrer quadern del segon manuscrit està motivada per la idea de copiar el text complet en altres plecs. La còpia d'un fragment de l'obra *Del concili* (1311) al recto del foli solt que es troba al final d'aquest segon manuscrit sembla feta per la mateixa mà que copia la resta del volum, però probablement és només un extracte de còpia que no formava part del projecte de compilació d'aquest volum miscel·lani.

Els dos manuscrits que formaven el volum miscel·lani van ser desmembrats, com a molt tard, durant la segona meitat del segle XVI. Així ho indica, en primer lloc, la presència d'un ex-libris al full de guarda del segon manuscrit —el qual identifica Antoni Bellver (mort el 1585) com a possessor del còdex— i, en segon lloc, la presència del segon manuscrit en la llista de còdexs enviats des de Mallorca a Roma el 1591, amb motiu de la defensa de la doctrina lul·liana a la cort pontifícia (Pérez Martínez 1960: 340). Antoni Bellver, canonge de la Seu de Mallorca, va ser el successor d'Antoni Serra (àlies Seguí) a l'Estudi General Lul·lià de Palma i va participar activament en la defensa de la doctrina lul·liana.⁶⁵ Segons apunten Soler (2005-2006: 78) i Sari (Llull 2012: 37), és possible que Bellver obtingués el còdex del seu mestre, atès que a l'inici del ms. 1002 hi ha l'ex-libris d'Antoni Serra. Desmembrat o no abans d'arribar a mans de Bellver, el cas és que el primer manuscrit del volum va ser conservat a Palma, mentre que el segon va ser enviat a Roma després de la mort del canonge, com altres manuscrits d'obres lul·lianes que posseïa: ms. *N* (s. XIV); Londres, British Library, ms. Add. 16428 (1386, *Llibre de meravelles*); Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/43 (s. XV, *Llibre què deu hom creure de Déu, Cent noms de Déu*); Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/103 (s. XV, *Coment del dictat, Oracions de Ramon, Pecat d'Adam*, diverses oracions); Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. Vat. Lat. 10275 (s. XV, *Cant de Ramon, Vita coetanea, Llibre de Benedicta tu in mulieribus, Ador-te vera carn, Sényer Déus qui est un, Tractat de la concepció*); Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. Vat. Lat. 10734 (s. XV, *Llibre de contemplació en Déu*, llibres I-II);

⁶⁵ Com a resposta a la publicació del *Directorium inquisitorium* durant el darrer terç del segle XVI, Bellver va escriure una *Apologia Lullianae doctrinae adversus Nicolai Eymerici calumnias*, que s'ha conservat en diversos manuscrits (vg. la fitxa de l'obra a la Llull DB). Sobre aquest lul·lista, vegeu Trias Mercant 2009: 61-62, i la fitxa d'autor a la Llull DB.

Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. Ottob. Lat. 1624 (s. XVI, *Liber principorum philosophiae, Liber de quinque praedicabilibus et decem praedicamentis*).

Després de la mort d'Antoni Bellver, els seus manuscrits lul·lians devien passar a mans dels Jurats de Mallorca, atès que van ser utilitzats com a documentació per la causa lul·liana (Marini 2011-2013: 489). Tal i com va posar de manifest Pérez Martínez (1960: 339-341), el ms. *N* va arribar al Vaticà el 1591, en una de les fases de revisió de la doctrina lul·liana oberta durant el pontifici de Gregori XIII (1572-1585). Una comissió formada per cinc cardenals (Federico Borromeo, Ascanio Colonna, Mario Antonio Colonna, Girolamo della Rovere i Giovanni Girolamo Albani) tenia l'encàrrec papal d'estudiar el cas de la doctrina lul·liana; per tal de verificar els errors que l'inquisidor Eimeric atribuïa a Ramon Llull, aquesta comissió va sol·licitar als Jurats de Mallorca obres originals de Llull. L'any 1591, a través del bisbe de Mallorca, es van enviar dotze manuscrits de l'arxiu diocesà al cardenal Ascanio Colonna, la llista dels quals es troba en un document conservat al fons de la Causa Pia Lul·liana de l'Arxiu Diocesà de Palma (ms. Processos 4, f. 308).⁶⁶ El sisè ítem de la llista identifica un «Liber himnorum. In 4º», que, amb força probabilitat, correspon a l'actual ms. Ottob. lat. 542 de la Bibliotheca Apostolica Vaticana. Després de ser examinats, els còdexs enviats al cardenal Colonna no van retornar a Mallorca, sinó que van passar a formar part de la biblioteca particular del cardenal; l'any 1611 el duc d'Altaemps va adquirir la biblioteca de Colonna i, a mitjan segle XVII, el cardenal Pietro Ottoboni va comprar la col·lecció del duc. Durant el pontificat de Benet XIV (1740-1758), la biblioteca del cardenal va passar a formar part de la Bibliotheca Apostolica Vaticana. Actualment, aquest llegat es conserva al fons Ottobonià (Pérez Martínez 1960: 339-341).

⁶⁶ Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 70 [497]. La llista va ser publicada per Pedro de A. Peña (1886-1889: 3/105, 102); Pérez Martínez (1960: 340) va transcriure la llista i en va identificar els manuscrits.

3.1.6. (*I*) Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/71

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *I*

Localització geogràfica: Roma

Biblioteca: Biblioteca Wadding, Collegio di Sant'Isidoro

Manuscrit: 1/71

Procedència: Escola lul·liana de València (?)

Datació: final del segle XV

Copista/Taller: «frater Iacobus» (f. Ir), no identificat

Data de consulta de l'original: març de 2015.

Suport de reproducció: reproducció digital del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona i del Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.⁶⁷

Sigles usuals en la tradició: *J* (ORL XX, Llull 2004), *I* (ROL I, NEORL XI), *F* (Tous 2015), *R* (NEORL XIV).

Bibliografia: Massó i Torrents 1913-1914: 53 [D⁴]; Massó i Torrents 1932: 11-12 [D⁴]; Galmés 1933: 108; Llull 1938 (ORL XX): 327-329; Llull 1959 (ROL I): 133-138; Pérez Martínez 1960: 442-423 [99]; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 141 [1087]; Hillgarth 1971: 148 (n. 51) [Hillgarth 1998: 180 (n. 50)]; Perarnau 1983a: 25-26 (i n. 5); Millett 1985: 9; Fennessy 2001: 70; Llull 2004: 45, 57; Pomaro 2005: 201; Sari 2009: 116-117; Pomaro & Sari 2010; Fernández Clot 2011: 16, 23; Fernández Clot 2012: 27, 46; Llull 2012 (NEORL XI): 35; Marini 2011-2013: 499-500 i 515-516 [11]; Llull 2014a (ROL XXXV): 110; Llull 2015 (NEORL XIV): xxxi; Tous 2015: 331-335.

Bibliografia electrònica: Llull DB <<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?232>>; BITECA manid 1628.

⁶⁷ Agraïm al personal de la biblioteca que ens permetés fotografiar alguns folis del volum.

Contingut:

I		f. Ir	Taula de continguts del còdex
II		ff. II-V	Rúbriques del <i>Llibre de contemplació en Déu</i> (I.2)
III	1	ff. 1r-30r	Ramon Llull, <i>Llibre de contemplació en Déu</i> (I.2) [llibre I, complet; llibre II, capítols 30-35 i capítol 36, inici del § 1; llibre IV, capítols 227-230 i capítol 231 § 1-12 i inici del § 13]
IV	2	ff. 31r-34v	Ramon Llull, <i>D'oració</i> (III.44b) [<i>Medicina de peccat</i> , V]
	3	ff. 35r-37r	Ramon Llull, <i>Hores de nostra dona Santa Maria</i> (III.8)
	4	f. 37v	Ramon Llull, <i>Desconhort de nostra Dona</i> (III.13) [incomplet: s'interromp a la meitat de l'estrofa XIII, v. 151]
V	5	ff. 38r-41r ^a	Ramon Llull, <i>Desconhort</i> (III.22)
	6	f. 41r ^b	Ramon Llull, rúbriques dels <i>Cent noms de Déu</i> (III.9)
	7	f. 41v	Ramon Llull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43.bis)
	8	ff. 42r-45v	Ramon Llull, <i>Del concili</i> (IV.48)
VI	9	f. 46rv	Ramon Llull, <i>Liber de accidente et substantia</i> (IV.75)
	10	ff. 47r-52v	Ramon Llull, <i>Liber de civitate mundi</i> (IV.108)
VII	11	ff. 53r-56r	Ramon Llull, <i>Lo sisè seny, lo qual apelam affatus</i> (III.12) [acèfal: comença a la meitat de la secció III «De auditu»] ⁶⁸
	12	ff. 56v-57v	Ramon Llull, <i>Lo peccat d'Adam</i> (III.13.bis)
	13	f. 58rv	Ramon Llull, <i>Dictat de Ramon</i> (III.41a) [incomplet: s'interromp a la segona proposició del capítol V]
VIII	14	ff. 59r-74v	Pseudo-Ramon Llull, <i>Art de confessió</i> (FD II. 11a)
IX	15	ff. 75r-84v	Ramon Llull, <i>Mil proverbis</i> (III.53) [incomplet: manca el darrer proverbi i el colofó]

⁶⁸ El text comença a la línia 125 de l'edició de Perarnau (1983a: 70).

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en octau, de caràcter factici. Està format per vuit fascicles i un full solt que conté l'índex d'obres de la miscel·lània factícia i se situa a l'inici del còdex. Segons es desprèn d'aquest índex inicial, originàriament el cos del volum era més extens, però es devien perdre alguns quaderns en alguna de les relligadures del volum.

Suport

Paper.

En les diverses unitats que formen el volum es poden observar restes d'una mateixa marca d'aigua, tallada en el moment de partició del paper per elaborar els quaderns: una mà oberta, amb lletres al centre («R T» ?), el puny en un extrem i una flor de cinc pètals angulars a l'altre extrem.⁶⁹

Dimensions

Les mides dels folis varien entre 130/150 x 95/103 mm, depenent de les parts: 145 x 94 mm (f. I), 148 x 100 mm (f. II-V); 150 x 103 mm (III, VI); 150 x 102 mm (IV, VII); 130 x 103 mm (V); 145 x 95 mm (VIII, IX).⁷⁰ Els marges van ser retallats segurament abans de la relligadura dels fascicles; algunes anotacions marginals han quedat escapçades (f. 37v).

Foliació

I + IV + 92 + II folis.

Els cinc folis inicials i els dos finals (en blanc) no estan numerats.

El cos del volum ha estat foliat en xifres aràbigues, escrites en tinta negra a l'angle superior dret, probablement per una mà del segle XVII. Aquesta foliació va ser feta després de la relligadura dels diversos fascicles i després de l'esquinçament de l'angle superior extern d'alguns folis, atès que en els casos d'accident material del foli les xifres són escrites igualment per la mateixa mà en un espai més interior del marge de

⁶⁹ La descripció de *BITECA* (manid 1628) només esmenta «mà amb flor». Perarnau (1983a: 26, n. 5) fa l'observació següent: «El paper presenta la filigrana de la mà estesa, surmontada per una flor de cinc pètals, molt freqüent en les col·leccions de marques d'aigua». Efectivament, en els catàlegs de marques d'aigua del portal *BERNSTEIN* hi ha recollides diverses filigranes semblants del segle XV; sembla la filigrana 160 de Valls i Sobirà (doc. 1495, Sevilla).

⁷⁰ *BITECA* dona una referència estàndard: 150 x 105 mm. Sari (2009: 116-117, i Llull 2012: 35) dona una referència diferent: 150 x 110 mm.

la pàgina (ff. 69-74). Aquesta foliació no compta els primers cinc folis (ff. I-V), el bifoli final i els folis en blanc de l'interior del volum: un full en blanc entre els actuals ff. 25-26, dos entre els actuals ff. 30-31, i tres entre els actuals ff. 52-53. Repeteix el número «31» (f. 31 i f. 31bis). Després del f. 26 la mà que folia no va anotar el número de foli i una mà posterior, en llapis, va afegir el número «27», ara repetit en aquest foli (f. 26bis) i el següent (f. 27).

Quaderns

La majoria de quaderns del volum són de 4 + 4, però hi ha algunes excepcions. La composició de quaderns de cada fascicle és la següent:

- I) Un foli desmembrat (f. I).
- II) Un binió, 2 + 2 (ff. II-V).
- III) Quatre quaderns de 4 + 4 (ff. 1-8, ff. 9-16, ff. 17-24, ff. 26-30^{bis2}) i un de 1 + 1 (ff. 25-25bis), situat entre el tercer i el quart quadern, que només conté text al recto del primer foli.
- IV) Un quadern de 4 + 4 (ff. 31-37). Signatures. El darrer text (*Desconhort de nostra Dona*, 37v) és incomplet. Per les signatures i la llacuna textual, és possible que manqui un foli a la segona part del quadern, però es devia desmembrar abans de la relligadura que divideix el plec en 4 + 4 folis.
- V) Un quadern de 4 + 4 (ff. 38-45). Signatures.
- VI) Un quadern de 5 + 5 (ff. 46-52^{bis3}). Els fulls externs (f. 46, text 9, i f. 52^{bis3}, en blanc) semblen d'un paper diferent;⁷¹ el foli inicial s'ha després de la relligadura.
- VII) Un quadern de 3 + 3 (ff. 53-58). Un reclam al final del quadern. El primer text (11. *Lo sisè seny, lo qual apelam affatus*) és acèfal i el darrer (13. *Dictat de Ramon*) és incomplet. Per la longitud del text que manca, és probable que originàriament el quadern fos de 4 + 4 i que se n'hagin perdut els folis externs.⁷²
- VIII) Dos quaderns de 4 + 4 (ff. 59-66 i ff. 67-74). Reclam al final del primer quadern.
- IX) Un quadern de 5 + 5 (ff. 75-84).

⁷¹ La marca d'aigua no és visible, però els filons del paper tenen una orientació diferent respecte dels altres fulls del quadern.

⁷² Perarnau (1983a: 26, n.5) considera que *Lo sisè seny* va ser copiat al costat del *Pecat d'Adam* en «un sol plec de paper, inicialment independent i format per tres fulls doblats, dels quals s'ha perdut la primera meitat del full més extern, equivalent al primer foli del plec esmentat». Per la composició del quadern, sembla que el f. 58 també forma part d'aquesta unitat i, per tant, és versemblant que es perdés tot el full extern.

Al final del volum, un bifoli de respecte (1 + 1) afegit en el moment de la relligadura dels diversos fascicles.

Reclams

En tot el volum només s'observen dos reclams.

Un reclam horitzontal al final del quadern del fascicle VII (f. 58v): «nos convenien», escrit en tinta negra i en lletra de mòdul més gran. És l'inici de la tercera proposició del capítol V del *Dictat de Ramon* (text 13); la continuació del text, però, no s'ha conservat i el reclam no correspon a la seqüència dels quaderns tal i com van ser relligats i foliats, atès que a continuació comença un altre text, l'*Art de confessió* (ff. 59r-74r). És probable que es tracti d'un reclam afegit a causa del despreniment del foli extern del quadern.

Un reclam horitzontal al final del primer quadern del fascicle VIII (f. 66v), a l'angle intern, escrit en tinta negra pel copista: «x. potencies». El primer mot del quadern següent («potencies») ha estat ratllat i el reclam, també. A sota, una marca retallada. Una mà posterior, va afegir, a la part central del marge inferior del f. 66v, el reclam corresponent al primer mot no ratllat del foli següent: «regles».

Signatures

Presència de signatures numèriques en alguns quaderns, escrites en xifres aràbigues i en tinta negra a l'angle superior extern del recto dels folis de la primera cara dels quaderns: al quart fascicle, les signatures «1» - «5» són escrites als folis de la primera cara del quadern i al primer foli de la segona cara (ff. 31-35); al cinquè fascicle, les signatures «1» - «4» escrites als folis de la primera cara del quadern (ff. 38-41). Han estat tapades per la mà que folia tot el volum.

A l'angle inferior extern d'alguns folis s'observen algunes xifres, però no és possible determinar si es tracta pròpiament de signatures o si són marques de tinta fetes en el moment de la còpia: «3» (?) en tinta vermella (f. 54r), «iiii» (?) en tinta negra (f. 62r).

Construcció de la pàgina

La caixa d'escriptura varia entre els diversos textos que aplega el volum. Les obres en prosa són a línia tirada, mentre que les obres en vers i les rúbriques dels ff. II-V

són a dues columnes. Les dimensions de la caixa i el nombre de línies per pàgina són variables. S'observen marques de justificació de la caixa en alguns folis.

- II) Taula de rúbriques del *Llibre de contemplació en Déu*. Caixa de 130 x 85 mm; f. IIr, línia tirada; ff. IIv-V, dues columnes de 40 mm i intercolumni de 5 mm, línies verticals de l'intercolumni marcades en punta seca.
- III) Text 1. *Llibre de contemplació en Déu*. Caixa de 130 x 80 mm, línies mestres marcades en punta seca i restes de punxat, text a línia tirada, entre 55 i 80 línies per pàgina (57 al f.1, 61 al f. 5, 65 al f. 8v, 69 al f. 15r, 70 al f. 20r, 74 al f. 26r, 81 al f. 27v).⁷³ Un espai en blanc entre el final del llibre I i l'inici del llibre II (f. 21r). El f. 25r només conté set línies de text, la resta del foli és en blanc. La justificació del f. 28v està formada per tres línies verticals que divideixen la caixa en dues columnes de 45 i 35 mm: el text és escrit a la primera columna, l'espai restant probablement estava reservat al dibuix d'un arbre però va quedar en blanc.
- IV) Textos 2. *D'oració*, 3. *Hores de nostra dona santa Maria*, 4. *Desconhort de nostra Dona*. Caixa de 130 x 80/85 mm, dividida en dues columnes (40/45 + 40 mm); marques de punxat i marques de les línies mestres de la caixa i de les columnes en punta seca (tres línies verticals i dues línies horitzontals). El text és escrit a vers per línia. Les línies d'escriptura del text *D'oració* són les menys comprimides (entre 60 i 65 línies per columna: 60/61 al f. 31r, 65/66 al f. 34r); el text de les *Hores* és escrit a 70/80 línies per columna (72/77 al f. 35r, 74/81 al f. 36r) i el del *Desconhort de nostra Dona* ocupa 78 i 74 línies per columna (f. 37v).
- V) Textos 5. *Desconhort*, 6. Rúbriques dels *Cent noms de Déu*, 7. *Cant de Ramon*, 8. *Del concili*. Caixa de 130 x 80/85 mm, dividida en dues columnes; marques de punxat i marques de les línies mestres de la caixa en punta seca (tres línies verticals). El text és a vers per línia. La disposició del *Desconhort* és força comprimida tenint en compte la longitud del vers: columnes de 42 mm, sense espai d'intercolumni, 62/67 línies per columna (65 al f. 38r, 62 al f. 39r, 64 i 67 al f. 40v).⁷⁴ Les rúbriques dels *Cent noms de Déu* són copiades a la part inferior de la segona columna del f. 41r, que es divideix en tres columnes de 15 mm (no hi ha marques de justificat específiques). La disposició del *Cant de Ramon* i *Del*

⁷³ Les dades del f. 1 que presenta la descripció de *BITECA* (caixa 125 x 80 mm, 49 línies) no coincideixen amb les dades extretes de la consulta directa del volum.

⁷⁴ A causa de la llargada dels versos i de la poca amplada de la columna, alguns versos ocupen dues línies d'escriptura.

Concili és, en canvi, més diàfana: columnes de 35/40 mm, espai d'intercolumni, 48/60 línies per pàgina (48 als ff. 41v-42r, 53 al f. 43r, 60 al f. 44r).

VI) Textos 9. *Liber de accidente et substantia* i 10. *Liber de civitate mundi*. La caixa dels folis externs del quadern és de 110/115 x 85 mm; s'observen les marques de les línies verticals tant al f. 46 com al full en blanc. La caixa dels ff. 47-52 és de 130 x 85 mm i presenta marques de punxat. El text és a línia tirada; el primer text ocupa 40 i 44 línies per pàgina (f. 46, recto i verso); el segon oscil·la entre 46 i 57 línies per pàgina (55 al f. 47r, 57 al f. 47v, 51 al f. 49r, 50 al f. 51v, 46 al f. 52r).

VII) Textos 11. *Lo sisè seny, lo qual apelam affatus*, 12. *Lo pecat d'Adam* i 13. *Dictat de Ramon*. La caixa d'escriptura del primer text (ff. 53r-56r) mesura 130 x 83 mm i presenta les marques de punxat de les línies mestres; el text és a línia tirada, 50/54 línies per pàgina (52 al f. 53r, 53 al f. 54, 50 al f. 55v), 21 línies al f. 56r i la resta de la pàgina en blanc. La caixa de les obres en vers, de 130 x 80/85 mm (125 x 75 mm al f. 58r), es divideix en dues columnes de 40 mm; s'observen marques de punxat de les línies mestres de la caixa. *Lo pecat d'Adam* és escrit a 44/47 línies per columna (al f. 57v, on acaba la còpia de l'obra, el text ocupa 29 línies de la primera columna); el *Dictat de Ramon* és escrit a 50/60 línies per columna (50 i 55 al f. 58r i 60 al f. 58v).

VIII) Text 13. *Art de confessió*. Caixa de 120/122 x 80/85 mm; marques de punxat de les línies mestres. Text a línia tirada, 40/50 línies per pàgina (43 al f. 59r, 46 al f. 65r, 50 al f. 70v, 49 al f. 73v).

IX) Text 14. *Mil proverbis*. Caixa de 110 x 77 mm; no s'observen marques de justificació. Text a línia tirada, 31/40 línies per pàgina (31 al f. 75r, 35 al f. 77r, 40 al f. 80v, 38 al f. 83r, 39 al f. 84v).

Són en blanc els folis següents: 25v, 30v, dos fulls no numerats entre els actuals ff. 30-31, f. 52v, tres fulls no numerats entre els actuals ff. 52-53, i f. 74v.

Escriptura

El cos del volum és copiat per una sola mà. Lletre híbrida de mòdul molt petit, de traç inclinat a la dreta. La taula de rúbriques del *Llibre de contemplació* (ff. II-V) és copiada per la mateixa mà.

S'observen canvis de tinta entre els diferents fascicles que formen el volum. També hi ha canvis en un mateix fascicle (f. 58) i, fins i tot, en la còpia d'un mateix

text: f. 33r (primera columna), f. 34r (primera columna), ff. 38r-39r i f. 40v (primera columna), f. 42r (primera columna), f. 53r, f. 61r. Sovint el canvi de tinta està associat a un canvi en la mida de la lletra i en el gruix del traç. La mà, però, és la mateixa.

En general, es detecten poques correccions de còpia i les que hi ha semblen fetes en l'acte mateix de còpia: lliçons raspades o cancel·lades amb una ratlla i correccions escrites dins de la línia d'escriptura, a continuació del text ratllat. Poques correccions al marge; les correccions marginals del *Desconhort de nostra Dona* són marcades en tinta vermella i semblen fetes per la mateixa mà, després de la còpia (f. 37v).

La taula de títols del volum copiada al primer foli sembla d'una mà diferent, potser del segle XVI. Diverses intervencions de mans del segle XVII.

Inicials

Presència de caplletres vermelles a l'inici d'obres i a l'inici de capítols, generalment de dues línies d'alçada. En algunes obres en vers (*D'oració* i *Hores de nostra dona santa Maria*), l'espai reservat per a la caplletra inicial és de tres línies d'alçada, mentre que les inicials secundàries (inici de capítol) ocupen dues línies d'escriptura. El *Desconhort*, el *Cant de Ramon* i *Lo pecat d'Adam* presenten inicial pintada només a la primera estrofa (f. 38r, f. 41v, f. 56v). Les inicials del text 14 (*Art de confessió*) són al marge (ff. 49r-74r); algunes s'estenen més de tres línies al costat del text (f. 61r).

En algunes parts, les inicials no han estat pintades: *Llibre de contemplació* (ff. 1r-30r), *Desconhort de nostra Dona* (f. 37v), *Mil proverbis* (ff. 75r-77r i 79). S'observen les lletres d'espera.

Rúbriques

Els incipits, els títols de les obres i els títols de parts i de capítols són de color vermell. Les rúbriques són escrites dins de la caixa d'escriptura; els títols de parts i de capítols són escrits en la línia d'escriptura i alineats a la dreta. Els títols d'estrofa del *Desconhort de nostra Dona* (f. 37v), però, són al marge.

En l'índex de rúbriques del *Llibre de contemplació* (ff. II-V), l'incipit, les rúbriques de les distincions i els números dels capítols són en vermell, mentre que els títols dels capítols són en tinta negra.

La còpia del primer text presenta un ús particular de les rúbriques. L'incipit de l'obra i el títol del llibre II són escrits en tinta negra i en lletra de mòdul més gran,

mentre que el títol del llibre IV és escrit en tinta vermella (f. 26r). Manquen els títols dels capítols: només s'observa el títol del capítol XXXVI (f. 25r), que és escrit en vermell en la línia d'escriptura per la mateixa mà que copia el text. Als folis 1r-25r hi ha rúbriques que indiquen el número de distinció (a la línia d'escriptura) i el número del capítol (al marge); són escrites en tinta negra, amb lletra cal·ligràfica textual de mòdul més gran i traç gruixut. Als f. 26r-30r, en canvi, aquests tipus de rúbriques ja no han estat incorporats.

L'opuscle *D'oració* (text 2) no presenta rúbrica de títol a l'inici de la còpia. Originàriament, els textos 10. *Liber de civitate mundi* i 15. *Mil proverbis* tampoc presentaven rúbrica inicial, però una mà posterior —segurament del segle XVII— va afegir el títol de les obres al marge superior en tinta negra (f. 47r i f. 75r).

El rubricador ha subratllat en vermell els versos de l'estrofa inicial del *Desconhort de Ramon* (f. 38r).

Calderons

Presència de calderons de color vermell en la majoria de textos. En general, s'observen les marques fetes pel copista per indicar on cal pintar el calderó. En les obres en vers, els calderons són pintats al marge esquerre de cada columna: *D'oració* (ff. 31r-34v), *Desconhort de nostra Dona* (f. 37v), *Desconhort de Ramon* (ff. 38r-41r), rúbriques dels *Cent noms de Déu* (f. 41r), *Cant de Ramon* (f. 41v), *Del Concili* (ff. 42r-45v). En algunes obres els calderons no han estat pintats, però es poden observar marques d'espera: *Llibre de contemplació* (ff. 1-30r), *Desconhort de nostra Dona* (f. 37v, només és pintat el calderó de la primera estrofa), *Lo pecat d'Adam* (ff. 56v-57v), *Mil proverbis* (ff. 75r-84v).

No presenten ni calderons ni marques de calderons els textos següents: 3. *Hores de nostra dona santa Maria* (ff. 35r-37r), 9. *Liber de accidente et substantia* (f. 46).

Majúscules

Majúscules a l'inici de secció en les obres en prosa i a l'inici de cada vers. En algunes parts d'obres en vers, les majúscules han estat acolorides en tinta vermella: *D'oració* (ff. 31rv-31^{bis}r), *Hores de nostra dona santa Maria* (f. 35r), *Desconhort de Ramon* (ff. 38r-41r), rúbriques dels *Cent noms de Déu* (f. 41r), *Cant de Ramon* (f. 41v, majúscula del primer vers de cada estrofa), *Del Concili* (ff. 42r-45v), *Lo pecat d'Adam*

(f. 57v), *Dictat de Ramon* (f. 58). Algunes majúscules de noms propis i dates també han estat acolorides en tinta vermella: f. 52r.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Algunes rúbriques són afegides al marge pel copista: números de capítols del *Llibre de contemplació en Déu* (ff. 1-25r), títols d'estrofa del *Desconhort de nostra Dona* (f. 37v). També algunes correccions del copista: ff. 5r, 10r, 20r, 23r,

Les onze primeres estrofes del *Desconhort* han estat numerades als marges per una mà posterior, en tinta negra (f. 38r).

Una mà moderna afegeix els títols de dues obres al marge superior del foli on comença la còpia: «Liber de civitate mundi» (text 10, f. 47r) i «Mil proverbis vulgas» (text 15, f. 75r). Al final de la còpia de l'*Art de confessió* (text 14, f. 74r), al marge inferior, afegeix una nota que posa en dubte l'autoria lul·liana del text a partir de la data que presenta el colofó (1317): «Lullus obiit die 29. junii .1315. quare vel annus non / est bene notatus, vel Ars ista non erit Lulli, sed ali/cuius lullistae devoti».

Una mà moderna ha anotat algunes referències numèriques als marges, les quals identifiquen un determinat passatge de la còpia amb els articles dels errors lul·lians atribuïts per l'inquisidor Nicolau Eimeric i recollits al *Directorium Inquisitorum*. Se'n detecten diverses al text 2 (*D'oració*, ff. 31r-34v): 9, 14, 22, 40, 62, 63, 80, 81, 82; i tres al final del text 5 (*Desconhort*, f. 41r).

A part d'aquestes referències, només s'observen marques de passatges als textos 14. *Art de confessió* i 15. *Mil proverbis*. Manícules: f. 61v (decorada en vermell), f. 70v, f. 79r (seguit d'una anotació raspada). *Nota bene*: f. 82r.

A la cara externa de l'últim full de guarda situat al final del volum hi ha diverses proves de ploma fetes en tinta negra.

Observacions textuais

La còpia del *Llibre de contemplació en Déu* (text 1, ff. 1r-25r i 26r-30r) és fragmentària: llibre I complet (ff. 1r-21r), capítols 30-35 i inici del capítol 36 del llibre II (ff. 21r-25r), i capítols 227-230 i paràgrafs 1-12 (i inici del 12) del capítol 231 del llibre IV (ff. 26r-30r). Per la composició dels quaderns i l'organització del text, sembla

que es tracta d'una còpia feta per parts que calia reunir un cop acabada, però que no es va arribar a completar: el llibre II comença al mateix foli on acaba el llibre I (tercer quadern del fascicle, f. 21r-24v) i s'interromp als primers mots del capítol 36 (f. 25r, línia 7), just quan comença un nou quadern (1 + 1), que ha quedat en blanc; la còpia del llibre IV comença en un quadern nou, canvia la tinta i manquen els epígrafs de capítols i distincions.

Alguns textos són incomplets, segurament per pèrdua de folis dels quaderns en els quals van ser copiats. El *Desconhort de nostra Dona* (text 4, f. 37v) s'interromp a la meitat de l'estrofa XIII (v. 151), coincidint amb el final del quadern del fascicle IV. El primer i el darrer text del fascicle VII també són incomplets: en l'obra *Lo sisè seny, lo qual apelam affatus* (text 11, ff. 53r-56r) manquen les 126 línies inicials segons l'edició de Perarnau (1983: 59-96); el *Dictat de Ramon* (text 13, f. 58) queda interromput després de la segona proposició del capítol V de l'obra, quan s'acaba el quadern. Finalment, el darrer text del volum (*Mil proverbis*, ff. 75r-84v) s'interromp al final del quadern: manquen l'últim proverbi i el colofó de l'obra, que devien ser copiats en un nou quadern, actualment perdut. La còpia de l'opuscle *D'oració* és completa.

Estat de conservació

Els extrems dels folis han quedat força desgastats, especialment l'angle superior extern dels folis inicials (ff. I-V). Diversos forats afecten els marges externs del fascicle VIII i els primers folis del fascicle IX: al marge lateral (ff. 59-68) i a l'angle superior extern (ff. 69-74 i ff. 75-76). Els números d'aquests folis van ser escrits després de l'accident material, per la mateixa mà que folia tot el volum, a tocar de la caixa d'escriptura.

Algunes taques d'humitat, sobretot a la part central externa dels ff. II-V i entre els ff. 20-30bis (força marcada als últims folis). Aquestes taques no travessen als fascicles contigus, la qual cosa sembla indicar que les taques es van produir abans que el volum fos relligat. En l'última obra (fascicle IX, *Mil proverbis*), la tinta del voltant del text s'ha escampat a causa de la humitat i ha marcat el quadre de la caixa d'escriptura (especialment als ff. 75-83).

En el moment de la relligadura moderna del volum, la part interna del darrer quadern (fascicle IX) es va enganxar als altres quaderns; a causa d'aquesta operació, en alguns casos desapareix el marge intern dels folis i el text és pràcticament il·legible.

Enquadernació

L'enquadernació és moderna, del segle XX; l'habitual dels manuscrits de la biblioteca del Collegio di Sant'Isidoro. Cobertes de cartó recobertes en pergamí, completament llises. Al llom, un teixell vermell amb la signatura del manuscrit gravada en xifres daurades: «1/71». Un full de guarda de paper després de la coberta davantera i abans de la coberta posterior.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors⁷⁵

- 1) Al f. Ir, a la part superior, abans de l'índex, es llegeix la inscripció següent: «hunc librum scripsit frater Iacobus». És escrita per una mà posterior, probablement del segle XVI.
- 2) La signatura actual del manuscrit es troba gravada al teixell i també escrita en llapis al marge superior esquerre del f. I: «1/71».

Història

El volum reuneix diversos fascicles amb textos lul·lians i pseudolul·lians compostos per una mateixa mà durant un període relativament llarg de temps (Pomaro 2005: 201). La nota del f. Ir dona el nom del copista: «frater Iacobus». Actualment manca informació que permeti identificar aquest personatge, d'una banda, i confirmar la veracitat de la nota, de l'altra.

Basant-se en diverses observacions relacionades amb la composició del volum, Gabriella Pomaro (2005: 201) considera que és força segur que aquest còdex fos produït a l'entorn de l'escola lul·liana de València. D'una banda, la composició factícia del volum coincideix amb els procediments de composició de còpies manuscrites que s'han relacionat amb aquest grup: la formació d'unitats codicològiques breus (fascicles) que posteriorment eren reunides en volums facticis. D'altra banda, el tipus d'obres que

⁷⁵ En la descripció del còdex, Pérez Martínez (1960: 101, n. 99) afegeix la signatura antiga del manuscrit («Arm. 5, núm. 101»), que correspon a la referència del còdex en el catàleg de manuscrits del Collegio di Sant'Isidoro editat per Galmés (1933: 108). No es documenten vestigis d'aquesta signatura al volum.

presenta el volum respon a un material força arrelat a València des del segle XIV; per exemple, l'*Art de confessió* (composta a València el 1317) o els *Mil proverbis*.⁷⁶

La taula de continguts que es troba a l'inici del volum (f. Ir) aporta dades rellevants sobre la història d'aquest manuscrit.⁷⁷ L'índex sembla escrit per una mà diferent de la del copista i és probable que sigui posterior, potser del segle XVI. En total, presenta setze títols que identifiquen les obres del volum i indiquen la llengua en què són copiades.⁷⁸ La presència de dos títols la còpia dels quals no s'ha conservat indica que la composició factícia original del volum comprenia més textos. D'acord amb la col·locació d'aquestes referències en l'índex, és possible observar que la pèrdua material d'aquestes dues obres al volum està relacionada amb la composició dels fascicles VII i IX i amb la pèrdua dels folis que contenien el text que manca en les obres incompletes d'aquests fascicles (*Lo sisè seny, lo qual apelam affatus* i el *Dictat de Ramon*, d'una banda, i els *Mil proverbis*, de l'altra). La primera obra de la qual no es conserva còpia en aquest manuscrit és identificada amb el títol «Ars ad recte eligendum», escrit després de la referència del *Dictat de Ramon*. No hi ha prou dades que permetin confirmar si és una referència de l'*Artificium electionis personarum* [II.A.15] o del *De arte electionis* [III.38], però, tant si es tracta d'una obra com de l'altra, és versemblant que, per la seva extensió breu, fos copiada al mateix quadern —i fins i tot en una cara del mateix foli— que contenia el text final del *Dictat de Ramon*. La segona obra de la qual no es conserva còpia és identificada amb el títol «Vulgares rithm. proverbiales», al final del volum, després dels *Mil proverbis*. En aquest cas tampoc és possible verificar si es tracta d'una referència dels *Proverbis de la Retòrica nova* [III.50a] o dels *Proverbis d'ensenyament* [IV.7],⁷⁹ però és força probable que el text fos copiat al mateix quadern que devia contenir el text final dels *Mil proverbis* i que devia formar fascicle amb el quadern en el qual va ser copiada gairebé la totalitat de l'obra.

Un altre aspecte interessant d'aquest índex són les dades d'identificació de les obres afegides per una mà segurament del segle XVII. Es tracta d'anotacions que aporten informació sobre les obres (incipit, lloc i data de composició) i sobre l'estat material de la còpia dels textos al volum (pèrdua de textos complets i pèrdua de fragments dels

⁷⁶ Sobre el grup lul·lista de València i els textos que s'hi associen, vegeu Carreras i Artau 1939-1943: II, 17-18, i 1972: 231-234, Tarré 1951, Hillgarth 1998 [1971]: 180, Perarnau 1985. Per a la difusió dels *Mil proverbis* entre el grup de lul·listes de València, vegeu Tous 2015: 264-268 i 272.

⁷⁷ Vegeu una reproducció d'aquest foli a l'apèndix 7.12.

⁷⁸ No inclou la referència a les rúbriques del *Llibre de contemplació* (ff. II-V) ni la referència a les rúbriques dels *Cent noms de Déu* (f. 41r^b).

⁷⁹ Vegeu Tous 2015: 334.

textos). Després d'aquestes referències, es van afegir els números de pàgina en què comença la còpia dels textos del volum; sembla que es tracta de la mateixa mà que numera els folis del còdex, però no és segur que sigui la mateixa que afegeix altres informacions a l'índex. Tot plegat respon a la voluntat de documentar i catalogar correctament les obres del volum. En aquest sentit, les notes amb informació sobre les obres es poden posar en relació amb les notes d'identificació d'obres afegides a la còpia dels textos, probablement de la mateixa mà: els títols del *Liber de civitate mundi* (f. 47r) i dels *Mil proverbis* (f. 75r) i la nota sobre l'autoria lul·liana de l'*Art de confessió* (f. 74r). D'altra banda, les referències relacionades amb l'estat material del còdex posen de manifest que en el moment en què es produí la revisió documental del volum ja mancaven alguns folis dels fascicles relligats.

Diverses dades permeten relacionar aquesta revisió amb la presència del còdex al col·legi de Sant Isidor i Sant Patrici dels Observants Irlandesos de Roma, lloc de residència dels postuladors de la causa lul·liana a la ciutat des de 1625. No hi ha cap document que permeti confirmar la data d'arribada del volum a Roma, però l'enviament es degué produir entre finals del segle XVI i la primera meitat del XVII, coincidint amb la formació de col·leccions de manuscrits lul·lians per a la defensa de la doctrina lul·liana a Roma i la postulació de la causa de beatificació de Ramon Llull (Pérez Martínez 1960; Pomaro & Sari 2010). És força probable que el mallorquí fra Joan Riera, defensor de la causa lul·liana a Roma entre 1617 i 1633 i superior temporal del col·legi franciscà de Sant Isidor entre 1625 i 1627, sigui el responsable del trasllat del manuscrit a aquesta institució. Cal tenir en compte que Riera va residir al col·legi fins a la seva mort (1633) i que, aleshores, tots els manuscrits i documents lul·lians que havia reunit per defensar la causa lul·liana a Roma i que estaven en poder seu van passar a formar part de l'arxiu del col·legi. En l'inventari de manuscrits del Collegio di Sant'Isidoro elaborat a finals del segle XVII per fra José Hernández, hi ha un ítem que es pot relacionar amb aquest volum factici: armari 5, número 101 «Varia Lulli metra et prosa in aliis lib. reperita» (Galmés 1933: 108; Pérez Martínez 1960: 101; Pomaro & Sari 2010: 47).

Alguns indicis apunten la possibilitat que Luke Wadding, franciscà a càrrec del col·legi de Sant'Isidoro a partir de 1627 i postulant de la causa de beatificació de Ramon Llull (1638), utilitzés aquest manuscrit de la col·lecció isidoriana per a la documentació d'obres lul·lianes i l'elaboració del seu catàleg, publicat el 1650 dins l'obra *Scriptores ordinis minorum*. Aquesta relació es desprèn sobretot de la comparació entre les formes d'identificació de les obres en vers del catàleg de Wadding

(1650) i les que apareixen a l'índex del volum (f. Ir), atès que no responen a títols genèrics, sinó que presenten característiques molt específiques dels textos (llengua, forma, gènere) i són pràcticament idèntiques;⁸⁰ aquests títols, a més, no es troben en catàlegs anteriors i es repeteixen en altres catàlegs d'obres lul·lianes que de manera directa o indirecta es basen en el catàleg de Wadding. D'altra banda, crida l'atenció el fet que els dos títols marcats com a desapareguts en l'índex del volum no apareguin al catàleg de Wadding, malgrat la singularitat d'aquestes dues referències; és probable que l'absència dels títols al catàleg estigui determinada per la impossibilitat de documentar els textos. Un altre indicatiu que permet relacionar aquest manuscrit factici amb els processos de defensa de la causa lul·liana a la cúria romana són les referències numèriques que es documenten als marges de l'opuscle *D'oració* i al final del *Desconhort*, les quals corresponen als números de diversos articles dels errors de la doctrina lul·liana publicats per l'inquisidor Eimeric al *Directorium inquisitorium* (Madre 1973: 149-157). Aquest tipus d'anotacions es troba, de fet, en diversos còdexs de la biblioteca del col·legi Sant'Isidoro de Roma i de la Bibliotheca Apostolica Vaticana, i és una pista rellevant que permet fer un seguiment dels testimonis usats per a l'estudi i la defensa de la doctrina lul·liana.

Des del segle XVII, el volum ha format part de la col·lecció de manuscrits lul·lians del col·legi de Sant Isidor i Sant Patrici dels Observants Irlandesos. Va sobreviure les diverses ocupacions que va patir el col·legi durant els segles XVIII i XIX i és dels pocs manuscrits lul·lians que van entrar al col·legi a través de Joan Riera i que no han estat traslladats a altres biblioteques. Aquests còdexs lul·lians conservats a Sant'Isidoro es van integrar en una de les seccions antigues de la biblioteca Wadding del col·legi: la secció I (Millet 1985: 8-10). Des del 2007 fins al 2013, a causa d'una reforma de l'edifici en el qual està situada la biblioteca, els fons lul·lians del Collegio di Sant'Isidoro van ser traslladats i conservats temporalment a la Cúria General dels Franciscans de Roma.

⁸⁰ Vegeu les entrades [143] – [150] del catàleg de Wadding a la Llull DB.

2.1.7. (L) Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. Aguiló 110

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *L*

Localització geogràfica: Palma

Biblioteca: Arxiu del Regne de Mallorca, fons de la Societat Arqueològica Lul·liana

Manuscrit: Aguiló 110 (al catàleg de l'Arxiu és registrat com a ms. 20)

Procedència: Jeroni Rosselló, Biblioteca Aguiló

Datació: segles XVI-XVII

Copista/Taller: desconegut

Data de consulta de l'original: febrer de 2013 i març de 2015.

Suport de reproducció: reproducció digital del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona i del Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.

Sigles usades en la tradició: *L* (NEORL XI).

Bibliografia: Llull 1859: 24 [2]; Rosselló 1861: 364 [65]; Sancho 1902: 348 [4]; Massó i Torrents 1913-1914: 54 [D⁵]; Gottron 1923: 146-154; Massó i Torrents 1932: 12 [D⁵]; D'Alòs-Moner 1935: 396-397 [LXV]; Llull 1938 (ORL XX): 336-337; Cirera & Le-Senne 1982: 160 [A(M) 110]; Sari 2009: 119; Fernàndez Clot 2011: 16, 19; Fernàndez Clot 2012: 27, 43 (n. 33), 44, 46; Llull 2012 (NEORL XI): 35-36.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?711>); BITECA manid 2137.

Contingut:

1	ff. 1-55r	Ramon Llull, <i>Cent noms de Déu</i> (III.9)
2	ff. 56r-69r	Ramon Llull, <i>Hores de nostra dona santa Maria</i> (III.8)
3	ff. 70r-90r	Ramon Llull, <i>D'oració</i> (III.44b) [<i>Medicina de peccat</i> , V]
4	ff. 91r-104v	Ramon Llull, <i>Desconhort</i> (III.22)
5	ff. 105r-111r	Ramon Llull, <i>Desconhort de nostra Dona</i> (III.13)
6	ff. 112r-129v	Ramon Llull, <i>Aplicació de l'Art general</i> (III.49)
7	ff. 130r-131r	Ramon Llull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43.bis)
8	ff. 132r-143r	Ramon Llull, <i>Del concili</i> (IV.48)
9	ff. 143v-145v	Ramon Llull, <i>Dictat de trinitat</i> (III.44a) [<i>Medicina de peccat</i> , IV.III «De trinitat»]
10	ff. 146r-147r	Ramon Llull, <i>Lo peccat d'Adam</i> (III.13.bis)
11	ff. 147v-149r	Ramon Llull, <i>Dictat de Ramon</i> (III.43a) [manquen els 20 últims versos del colofó]
12	ff. 149v-151r	Ramon Llull, fragment de la <i>Medicina de peccat</i> (III.44) [Part I, capítols I-XIII, l'últim incomplet]

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en foli, format per una sola unitat de composició.

Suport

Paper.

Una única marca d'aigua: un cercle travessat per una creu trilobada, dues lletres al peu i una figura al centre. Per manca de recursos de reproducció adequats no s'ha pogut identificar prou bé ni s'ha pogut posar en relació amb les filigranes classificades en els repertoris.

Dimensions

Els folis mesuren 337 x 238 mm.⁸¹

Foliació

I + 151 + I folis.

Originàriament, el volum no estava foliat. Una mà posterior va afegir els números de folis en xifres romanes, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

Quaderns

A causa de la relligadura que presenta actualment el còdex, no és possible distingir els diversos quaderns que conformen el volum.

Els dos primers folis (ff. 1-2) actualment estan solts; potser es van desmembrar del plec en el moment de la relligadura.

Entre els ff. 55-56 es poden observar restes d'un foli estripat a la part de relligadura. Atès que la còpia de la primera obra acaba al f. 55r i la còpia de la segona (*Hores de nostra dona santa Maria*) comença al f. 56r, és molt probable que el full perdut fos un foli en blanc reservat entre el final d'una obra i el principi d'una altra.

Reclams

Reclams horitzontals al marge inferior del verso de cada foli, excepte al final de la còpia d'un text; són escrits per la mateixa mà que copia els textos.

⁸¹ Segons la descripció de *BITECA* (manid 2137), les mides preses al f. 3 són 341 x 240 mm.

No hi ha reclams que indiquin la relació entre els quaderns.

Signatures

No s'observen signatures. Al marge superior del f. 56 hi ha restes d'una marca que ha estat tallada pel relligador; probablement es tracta d'una signatura de quadern.

Construcció de la pàgina

Text escrit a una sola columna, excepte les quatre últimes obres del volum (ff. 143v-151r), que són escrites a doble columna. Hi ha marques de caixa d'escriptura al recto d'alguns folis: es poden veure les marques del punxat i les marques de les línies de la caixa, fetes en punta seca.

En els folis amb text a una sola columna, la caixa és de 265 x 125 mm, però les mides són força oscil·lants: 260 x 120 (f. 47), 263 x 127 (f. 64), 256 x 120 mm (f. 105), 258 x 123 mm (f. 130). Un vers per línia, entre 25 i 36 línies per pàgina: 25 (f. 68r), 26 (ff. 3r, 58r, 73r), 27 (f. 49r), 28 (ff. 4v, 47r, 56r, 75r), 30 (ff. 25r, 35r, 80r, 97r, 100r, 131r), 31 (ff. 7r, 15r, 38r, 71r), 32 (f. 88v), 33 (f. 20r), 34 (ff. 113r, 122v, 136r), 36 (ff. 115r, 118r, 133r, 143r); el *Desconhort de Ramon* (ff. 91-104) i el *Desconhort de nostra Dona* (ff. 105-111) presenten 30 línies per pàgina.

En els folis amb text a doble columna (ff. 143v-151r), la caixa d'escriptura és de 265 x 225 mm. S'observen les marques de les línies horitzontals de la caixa, les línies verticals del marge esquerre de cada columna i una línia paral·lela a aquesta que marca l'espai reservat per escriure la inicial del vers. L'espai de cada columna és de 100 mm i l'espai per a la inicial, de 7 mm. En alguns folis no hi ha marques de caixa, però l'espai d'escriptura de la inicial del vers es respecta en la còpia. Entre 35 i 40 línies per columna: 35 (ff. 148r, 150^r, 151r), 36 (f. 149r), 37 (ff. 144^r, 146r, 146^v, 150^r), 38 (ff. 145^v, 146^v), 39 (f. 145r), 40 (f. 144^r).

Algunes pàgines, coincidint amb el canvi d'obra, són en blanc: f. 55v, f. 69v, f. 90v, f. 111v, f. 131v. També és en blanc el verso de l'últim foli del volum (f. 151v).

Escriptura

Totes les obres són escrites per la mateixa mà, del segle XVI-XVII; lletra cursiva, lleugerament inclinada cap a la dreta; en alguns passatges la inclinació del traç és més

pronunciada. En alguns casos, com al f. 92 (inici del text 6, *Aplicació de l'Art general*), la tinta és més fosca.⁸²

Diverses correccions del copista: sobre text raspat o afegides a la interlínia. També hi ha intervencions de mans posteriors. Són nombroses les correccions i notes que afegeix una mà posterior en tinta negra i traç fi: mots subratllats (nom de l'autor, títols d'obres a l'interior del text, les regles o qüestions de l'opuscle *D'oració*, ff. 70r-90r); signes de puntuació (comes, punts i comes, exclamacions i interrogants als *Cent noms de Déu* i a l'opuscle *D'oració*); correccions de grafies, correccions de lliçons sobreescrites (ff. 26r, 56r, 70r, 71r, 72v, 80v, 81r, 83v, 85r, 86v, 89r, 138v, 145r), a la interlínia (ff. 2r, 12v, 42v, 45r, 74v, 79r, 88r, 89r, 113v, 117v, 145r) o afegides al marge (ff. 25v, 79v, 84r). És força probable que aquesta mà sigui de Jeroni Rosselló, que va fer servir el testimoni per col·locar les obres en vers per a la seva edició (Llull 1859: 24). Potser és la mateixa mà que numera els capítols dels *Cent noms de Déu*.

Marques de passatges d'altres mans als marges. Algunes marques de lliçons fetes en llapis sobre el text (f. 12v, ratlla la «s» de «granesa») o al marge (f. 39r, afegeix «justicia»).

Inicials

Les caplletres inicials dels textos 1 (*Cent noms de Déu*, f. 1r), 10 (*Lo pecat d'Adam* f. 146r) i 12 (fragment de la *Medicina de pecat*, f. 149v) són de mida més gran i estan remarcades amb la mateixa tinta.

No presenten marques distintives les inicials dels capítols de les obres; només les inicials dels capítols de la *Medicina de pecat* (ff. 149v-151r) estan remarcades.

Rúbriques

Les rúbriques amb títols d'obres i de capítols són escrites al centre de la caixa (o de la columna), en la mateixa tinta i el mateix tipus de lletra i mida que el text.

Algunes rúbriques amb títols d'obra són escrites en lletres capitals, en tinta negra, remarcades amb un traç més ample i de mida més gran que el cos del text; presenten una orla decorativa que separa la rúbrica i l'inici del text: «DE ORATIO PER LES REGLES» (f. 70r, *D'oració*), «DESCONORT DE RAMON LLULL» (f. 91r, *Desconhort*), «PLANT DE LA VERGE MARIA» (f. 105r, *Desconhort de nostra Dona*), «CANT DE RAMON

⁸² Segons la descripció de *BITECA*, «diverses mans i tintes».

LLULL» (f. 130r, *Cant de Ramon*), «DOSCENTS RIMS AL SERENISSIMO REY DON Jaume Segon Rey de Mallorca [...]» (f. 146r, *Lo pecat d'Adam*), «FRAGMENT DEL TRACTAT DE LES SINC VIRTUTS» (f. 149v, *Medicina de pecat*).

Les rúbriques del títol i dels capítols del text 8 (*Del concili*, ff. 132r-143r) són en lletra més cal·ligràfica i de cos més gran que el text, probablement afegides per una mà posterior.

Calderons

No hi ha calderons.

Majúscules

Ús de majúscules a l'inici de grups de versos (estrofes, tercets dels *Cent noms de Déu* i apariats). En les obres copiades a una sola columna, aquestes inicials són escrites fora de la caixa, a l'esquerra del vers; en les obres copiades a doble columna, les inicials són escrites dins d'un espai marcat.

Les dates en números romans són en majúscula (f. 149r).

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Els números de capítols del primer text (*Cent noms de Déu*, ff. 1-55r) són afegits després de la rúbrica de títol de capítol, en tinta més fosca, per una mà posterior. Una mà del segle XX ha afegit els números d'algunes estrofes (ff. 93r-96v) en punta seca davant del primer vers del *Desconhort*.

Algunes marques de passatges: *nota bene* (ff. 5r, 32r, 48r, 77v); «hic» a l'inici de capítol del f. 33r; serpentines al marge d'alguns grups de versos.

Observacions textuais

La còpia de l'opuscle *D'oració* és completa, però hi ha alguns versos copiats en la mateixa línia d'escriptura: vv. 5219-5220 (f. 79r), vv. 5245-5246 (f. 79v), vv. 5430-5431 (f. 82v). Algunes correccions de la còpia que es materialitzen al manuscrit *S* també es troben en aquest testimoni: el mot afegit al v. 4802 (*S*, f. 146r; *L*, f. 72r), la inicial al v. 5486 (*S*, f. 168v; *L*, f. 83v), la marca d'inici d'apariat al v. 5699 (*S*, 175r-v; *L*, f.

87r).⁸³ El text presenta una gran quantitat d'intervencions posteriors, segurament de mà de Jeroni Rosselló o d'algun col·laborador seu: els signes de puntuació que afegeix, les formes gràfiques que corregeix —de manera sistemàtica («s» per «ç» en mots com «ço» o «faça») o de manera puntual (per exemple, «com» per «*que* hom» al v. 5317, f. 81r)— i les lliçons que introdueix a partir d'altres testimonis són recollides a l'edició del text dins les *Obras rimadas de Ramon Lull* (Llull 1859: 564-602).

L'opuscle «De trinitat» és complet, només manca el v. 2127 de l'edició. El darrer text del volum (*Medicina de peccat*, ff. 149v-151r) és fragmentari; la rúbrica de l'inici ja indica que no es tracta d'un còpia d'un text complet: «Fragment del tractat de les sinc virtuts». La còpia s'interromp al final del f. 151r, al v. 264 de l'obra (vuitè vers del capítol I.XIII); manca el v. 2; els vv. 257-258 són escrits en la mateixa línia. El copista afegeix rúbriques que indiquen l'inici dels capítols, però no separa correctament les unitats. Es tracta d'unes còpies clarament relacionades amb el testimoni *D*.⁸⁴

Estat de conservació

El manuscrit es troba en bon estat de conservació. No obstant, la tinta s'ha oxidat i sovint travessa entre les dues cares d'un foli (ff. 112-113). Hi ha algunes taques d'humitat i alguna de brutícia; al f. 142r, hi ha una taca de cera que travessa al verso del foli anterior (f. 141). El paper presenta diversos forats de corc, que afecten principalment els marges. El f. 3 s'ha estripat del lateral.

Enquadernació

L'enquadernació que presenta actualment aquest còdex és del segle XIX; segons Galmés «probablement el mateix Rosselló el feu relligar en mitja pasta» (Llull 1938: 336). Cobertes de cartó folrades amb pasta de color vermell-marró. El llom és de pell verda, amb quatre nervis. Un full de guarda per banda. Actualment la coberta està força desgastada dels marges.

Al recto del full de guarda davanter hi ha dues signatures, escrites en llapis per mans modernes. Es conserven tres papers solts entre els últims folis del manuscrit i la coberta posterior.

⁸³ Per a la relació ecdòtica entre aquests dos testimonis de l'opuscle *D'oració*, vegeu la crítica del text, apartat VI.4.4.2. Vegeu, també, la *recensio* de les *Hores de nostra dona santa Maria* a Llull 2012 (NEORL XI): 41-51.

⁸⁴ Vegeu la crítica del text, apartat VI.3.2.

A l'Arxiu del Regne de Mallorca, el còdex és conservat dins d'una carpeta de cartó gruixut, que es tanca amb una beta. A l'angle inferior dret de la coberta hi ha la signatura «SAL 20» escrita en llapis; al llom, una etiqueta adhesiva amb la mateixa signatura impresa.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Signatura «110» escrita en llapis al full de guarda davanter, a l'angle inferior dret del recto. Correspon a la signatura del volum en el catàleg de la Societat Arqueològica Lul·liana de Palma.
- 2) Signatura «SAL 20» escrita en llapis al full de guarda davanter, a l'angle superior esquerre del recto. Correspon a la signatura del volum en el catàleg del fons de la Societat Arqueològica Lul·liana conservat a l'Arxiu del Regne de Mallorca.
- 3) Un punt de llibre amb la signatura «A(M) 110» escrita en tinta blava.
- 4) Un full amb pauta quadriculada que conté un índex de lletres per a la preparació d'una llista, escrit en tinta negra per una mà del s. XX.
- 5) Un full amb pauta lineal que conté una llista indexada de manuscrits lul·lians i les obres que s'hi conserven; escrit en llapis de mina lila i alguns afegits en llapis normal. Probablement és obra de Ramon d'Alòs-Moner.

Història

Aquest volum va ser compost com un cançoner lul·lià. L'ordenació de les obres copiades sembla condicionada per l'extensió dels textos: primer es van copiar les obres més llargues i, al final, les obres i fragments de textos més breus. Probablement la factura del volum està relacionada amb els processos de documentació i catalogació de les obres de Ramon Llull a Mallorca per la causa lul·liana. La relació ecdòtica que presenten la còpia dels primers capítols de la *Medicina de peccat* i la còpia de l'opuscle «De trinitat» d'aquest testimoni i del ms. *D* (Dublín, University College, Archives, Franciscan Library, ms. B 100, part II), posa de manifest que el volum devia ser copiat abans que el quadern del segle XIV fos traslladat a Roma. També conté una còpia de l'*Aplicació de l'Art general*, un text del qual només es coneix un testimoni més antic: el

ms. 1/38 de la biblioteca del Collegio di Sant'Isidoro de Roma, copiat per Guillem Pagès a principis del segle XIV i traslladat a Roma abans de 1690.⁸⁵

El manuscrit *L* es pot identificar amb el primer volum descrit a l'inventari de la biblioteca del convent de Sant Francesc de Palma, acabat el 4 de juny de 1715 pel P. Rafael Barceló, religiós del mateix convent: «In folio papireo, continet 12 tractatus seu libros differentes manuscriptos caractere fere moderno claro et intelligibili idiomate lemoviensi, vulgo, en llengua llemosina; stylo poetico».⁸⁶ No es documenten altres referències del volum fins a mitjan segle XIX; en aquest moment, el manuscrit es trobava en mans de Jeroni Rosselló (Palma de Mallorca, 1827-1902), que el va utilitzar en la seva edició de les *Obras rimadas de Ramon Lull* (Llull 1859: 24 [2]) i el va descriure, també, a l'apèndix de la *Biblioteca Luliana*: «Num. 65. [...] Códice existente en nuestro poder, bien conservado, en folio mayor, papel, letra del siglo XVII, encuadernacion media pasta; hojas 151» (Rosselló 1861: 364 [65]).

Pel document de donació de materials de Jeroni Rosselló a la Societat Arqueològica Lul·liana, sabem que aquest còdex va passar a formar part de la biblioteca de la institució l'any 1902, juntament amb altres materials lul·lians que pertanyien a l'intel·lectual mallorquí.⁸⁷ Massó i Torrents (1913-1914: 54 i 1932: 12) localitza aquest manuscrit a la Societat Arqueològica Lul·liana, però Galmés (Llull 1938: 336-337) indica que el volum havia desaparegut de la biblioteca feia «més de 25 anys», és a dir, entre 1910 i 1920. Gràcies al catàleg de Cirera & Le-Senne (1982), és possible saber que el manuscrit va entrar novament a la Societat Arqueològica Lul·liana com a part del fons Aguiló, és a dir, del conjunt de materials bibliogràfics pertanyents a la biblioteca privada d'Estanislau de Kostka Aguiló, president de la Societat Arqueològica Lul·liana entre 1899 i 1917;⁸⁸ en catàlegs anteriors, però, no consta que el manuscrit formés part d'aquesta biblioteca privada.⁸⁹ Actualment es troba a l'Arxiu del Regne de Mallorca, on han estat dipositats els manuscrits lul·lians de la Societat Arqueològica Lul·liana; ha estat catalogat amb la signatura SAL 20 del fons en dipòsit.

⁸⁵ El testimoni està registrat a l'inventari de manuscrits lul·lians de Sant'Isidoro de finals del segle XVII (Pomaro & Sari 2010: 27, 46). Vegeu les fitxes de l'obra III.49 i del manuscrit a la Llull DB.

⁸⁶ L'inventari es conserva al ms. II 438 de la Stadtbibliothek de Magúncia; vegeu-ne l'edició completa a Gottron 1923: 146-224. En la descripció del volum només hi ha una diferència en relació amb l'estat actual del còdex: els textos 7 i 8 (*Cant de Ramon i Del concili*) estan invertits.

⁸⁷ Vegeu Sancho 1902: 348; la descripció del volum correspon a la referència [4].

⁸⁸ Cirera & Le-Senne 1982: 160, referència [A(M) 110].

⁸⁹ Ni Bohigas (1944) ni Pérez Martínez (2004 [1958-1970]) van catalogar aquest còdex als seus inventaris de manuscrits lul·lians conservats en biblioteques mallorquines.

2.1.8. (*T*) Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Hisp. 69

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *T*

Localització geogràfica: Munic

Biblioteca: Bayerische Staatsbibliothek München

Manuscrit: Hisp. 69 (612)

Procedència: Biblioteca Palatina de Mannheim; Roma

Datació: finals del segle XVII

Copista/Taller: dos copistes diferents.

Data de consulta de l'original: maig de 2014.

Suport de reproducció: reproducció en microfilms digitalitzada pel Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona i el Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.

Sigles usades en la tradició: *b* (ORL XX), *M₉* (ROL XVII),⁹⁰ *T* (NEORL X).

Bibliografia: Obrador 1908: 599; Massó i Torrents 1913-14: 225 [d²⁷]; Massó i Torrents 1932: 30 [d²⁷]; Llull 1931-1934: I, 19; Llull 1938 (ORL XX): 340-341; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 140 [1073]; Perarnau 1982-1986: I, 95-97; Llull 1989a (ROL XVII): 78; Gisbert 2010: 25-26; Llull 2011-2014 (NEORL X i XIII): I, 41; Fernández Clot 2011: 16, 20; Fernández Clot 2012: 27, 44.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?205>>);

BITECA manid 2118.

⁹⁰ La mateixa sigla fa referència al ms. Clm. 10597 i al ms. Hisp. 69 de la Bayerische Staatsbibliothek.

Contingut:

I	1	ff. 1r-6r	Ramon Llull, <i>Dictat de trinitat</i> (III.44a) [<i>Medicina de peccat</i> , IV.III «De trinitat»]
II	2	ff. 7r-226r	Ramon Llull, <i>Llibre de meravelles</i> (II.B.15)
III	3	ff. 227r-286v	Ramon Llull, <i>Tractatus novus de astronomia</i> (III.29) [acèfal: comença a la meitat del capítol I.II.7 «De Luna»] ⁹¹

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en quart, de caràcter factici. Integra tres unitats codicològiques independents copiades a finals del segle XVII, que van ser relligades conjuntament al segle XVIII.

Suport

Paper.

S'observen dues marques d'aigua diferents: a la primera unitat, una estrella de sis puntes dins d'un cercle, un altre cercle a l'interior de l'estrella, una creu a la part superior del cercle exterior i una «F» majúscula a la part inferior; a les altres dues unitats, una àncora dins un cercle, amb una estrella de sis puntes a la part superior i una «F» majúscula a la part inferior. Totes dues es localitzen al segle XVII a Itàlia.⁹²

Dimensions

Els folis mesuren 263 x 191 mm.

Foliació

II + 286 folis + II.

⁹¹ Llull 1989a (ROL XVII): 118, línia 654. La part que falta d'aquest testimoni es troba al ms. Clm. 10597, ff. 1-12, de la Bayerische Staatsbibliothek.

⁹² Aquestes filigranes també es troben en les unitats codicològiques del ms. Clm. 10589 i del ms. Clm. 10591 (Perarnau 1982-1986: I, 148-168), i en altres volums del segle XVII conservats a la Bayerische Staatsbibliothek de Munic. La filigrana de l'estrella és semblant a Briquet 6089, 1587 i 1588, però hi manca la lletra (Perarnau 1982-1986: I, 150); la filigrana de l'àncora correspon a Piccard 6-5-423, Roma 1662 (Perarnau 1982-1986: I, 149; *BERNSTEIN*, WZYS AT3800-PO-119048).

Una mà del segle XVIII numera tots els folis del volum seqüencialment, en tinta i en xifres aràbigues: ff. 1-286. Al darrer foli del volum és signat amb una lletra «S» majúscula, escrita sota el número del foli.

Quaderns

La primera unitat (ff. 1-6) està formada per un únic quadern de tres bifolis (3 + 3); el primer foli és en blanc, només conté el títol de l'opuscle (f. 1r). La segona unitat (ff. 7-226) consta de divuit quaderns numerats: catorze són de sis bifolis (6 + 6), el desè és de cinc (5 + 5), el dotzè, el tretzè i el darrer són de set bifolis (7 + 7). La tercera unitat (ff. 227-286) està composta per cinc quaderns de sis bifolis (6 + 6), el darrer dels quals és relligat en la composició de 5 + 7; la unitat original estava formada per sis quaderns, el primer dels quals va ser desmembrat d'aquest conjunt i relligat al ms. Clm 10597 de la mateixa biblioteca: ff. 1-13 (el darrer foli és solt).⁹³

Reclams

No hi ha reclams al final dels quaderns.

La còpia de la tercera unitat presenta reclams al verso de cada foli, excepte als ff. 227-231, ff. 255-261, ff. 269-271.

Signatures

A la segona part, una numeració en xifres aràbigues, escrita a l'angle superior esquerre de la primera pàgina de cada plec (ff. 7-226), indica l'ordre dels quaderns d'aquesta unitat codicològica.

Construcció de la pàgina

Els textos de les dues primeres unitats codicològiques són copiats a doble columna. La caixa del primer text (opuscle «De trinitat», ff. 2r-6r) mesura 226 x 165 mm. No hi ha marques de punxat; s'observen les marques de les línies verticals de la caixa, fetes en punta seca. Dues línies verticals assenyalen el marge esquerre de cada columna; una línia vertical traçada a 14/15 mm de la línia de marge per indicar l'espai

⁹³ Perarnau 1982-1986: I, 97, n. 2.

en el qual cal escriure la inicial dels versos. No hi ha marca d'intercolumni.⁹⁴ Un vers per línia; entre 20 i 24 línies per columna: 21/23 al f. 2r, 24 al f. 2v, 23 al f. 3r, 22 al f. 4r, 20/21 al f. 5r, 21 al f. 5v. El text finalitza a la línia 15 de la primera columna del f. 6r; la resta en blanc. També és en blanc el primer foli del quadern: només hi ha el títol de l'obra a la part central de la primera pàgina.

La caixa del segon text (*Llibre de meravelles*, ff. 7r-226r) mesura 232/235 x 175 mm; l'espai entre columnes és de 12 mm. No hi ha marques de punxat; les línies del marc de la caixa són en punta seca; en alguns folis del final també hi ha marques de les línies d'escriptura. El text és a dues columnes: entre 27 i 36 línies per columna (36 al f. 7r, 33/35 al f. 8r, 31 al f. 101r, 28 al f. 172r, 27 al f. 222r). El copista deixa un espai en blanc a l'inici de cada part, abans de la rúbrica. Als ff. 225r-226r hi ha la taula de rúbriques de capítols de l'obra; acaba a la setena línia de la segona columna del f. 226r, la resta de la pàgina i el verso del foli és en blanc.

El tercer text (*Tractatus novus de astronomia*, ff. 227r-286v) és copiat a línia tirada. La caixa mesura 230 x 160 mm; les línies mestres de la caixa són en punta seca. Entre 26 i 34 línies per pàgina: 26 al f. 262r; 29 als ff. 240r, 265r; 30 als ff. 227r, 234r, 248r, 277r; 31 al f. 252r; 32 als ff. 241r, 255r; 33 als ff. 229r, 236r, 280r; 34 al f. 282r. El text acaba a la línia 14 del f. 286v; la resta de la pàgina és en blanc.

Escriptura

La primera i la segona unitat del volum semblen escrites per la mateixa mà, de finals del segle XVII: lletra cursiva amb inclinació cap a la dreta. Un tret característic és el dibuix de dos punts sobre la «y» i l'ús de dues barres horitzontals (=) per indicar final de vers o pausa en l'obra en prosa. És probable que es tracti del mateix copista dels dos fascicles del ms. Clm. 10589 de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic que contenen les obres catalanes: les *Oracions de Ramon* (ff. 1-40) i el *Llibre d'intenció* (ff. 54-85).⁹⁵

Hi ha poques correccions del copista, generalment text ratllat: vegeu, per exemple, el f. 4r (primera columna, línia 15) i el f. 9v. El text de la taula de rúbriques del final de la segona obra és en lletra cal·ligràfica (ff. 225r-227r).

⁹⁴ Perarnau (1982-1986: I, 96) considera que la marca de 14 mm de la segona columna per escriure la inicial dels versos correspon a l'espai d'intercolumni, i que el copista ha escrit la inicial en l'espai de separació entre columnes.

⁹⁵ Per a una descripció del manuscrit i de les característiques d'aquesta mà, vegeu Ripoll 2012a: I, 150-158, i Lull 2013b (NEORL XII): 69-70.

La còpia del text de la tercera unitat codicològica és escrit per una altra mà, també de finals del segle XVII; la lletra és més cal·ligràfica. Aquesta part presenta diverses notes afegides als marges i correccions a la interlínia fetes per altres mans.

S'observen diverses intervencions d'altres mans als textos 1 i 3.

Inicials

La primera obra presenta una inicial senzilla, en tinta negra i sense ornar, al començament del text. Les inicials de capítols o de parts de les obres són majúscules simples fetes en mòdul lleugerament més gran que el cos del text, sense ornar (f. 2r^b, línia 16; f. 31r; f. 228r).

Rúbriques

Només el primer text presenta rúbrica d'inici d'obra: «Dictat De Reimon Luil de la Trinitat», escrita al centre de la pàgina del primer foli (f. 1r). El segon text comença amb el pròleg de l'obra, sense rúbrica (f. 7r); el darrer text conservat en aquest volum és acèfal.

Les rúbriques de parts i capítols del *Llibre de meravelles* (ff. 7r-226r) i del *Tractatus novus de astronomia* (ff. 227r-286v) són en lletra de mòdul gran i traç gruixut. Els primers títols del *Llibre de meravelles* són simples i força semblants al cos del text (ff. 7r, 9r), però a partir del f. 11r són escrits amb lletra més cal·ligràfica i de mòdul més gran. Al final de cada part, abans del títol de la part següent, el copista afegeix un espiral per indicar canvi de secció (ff. 31r, 34v, 37r, 45r, 50v, 55r, 74v, 210r, 216r-v). Els èxplicits de les dues primeres obres també són escrits en lletra cal·ligràfica de mòdul més gran (f. 6r i f. 224r).

Calderons

Presència de calderons angulars simples al tercer text (ff. 228-286), potser afegits per una mà posterior.

El copista de la primera i la segona unitat afegeix dues barres horitzontals (=) al final del vers del primer text (ff. 2r-6r), i per indicar el punt i seguit i el final de paràgrafs del segon text (ff. 7r-224v).

Majúscules

Les majúscules no presenten cap tipus de decoració. Les inicials de vers del primer text són escrites en un espai separat de la caixa d'escriptura.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Diverses notes i correccions afegides als marges del *Tractatus novus de astronomia* (ff. 228-286) per mans posteriors.

Observacions textuais

L'opuscle «De trinitat» o *Dictat de trinitat* és complet, només manquen els vv. 2014 i 2127 de l'edició. Galmés (Llull 1938: 2, 76) es proposava d'utilitzar aquest testimoni com a base de l'edició d'aquesta part de la *Medicina de peccat*, però va abandonar aquest propòsit perquè considerava que la còpia era defectuosa; certament, a més dels errors d'arquetip, presenta alguns errors singulars causats per una mala comprensió del text de base de la còpia. Diversos indicis textuais i materials posen de manifest que l'antecedent d'aquesta còpia pot ser el testimoni *D*.⁹⁶ Es detecten diverses intervencions al text fetes per mans posteriors, segurament membres de l'equip de treball de Salzinger: línies horitzontals per dividir seccions de l'opuscle (f. 2r^b, f. 2v^a, f. 4r^a) i mots subratllats en llapis vermell; barres verticals que separen mots (f. 4v^b, línia 13; f. 5r^a, línia 5; f. 6r, línies 9 i 10); numeració en llapis dels versos 200 (f. 4r^a, línia 17), 300 (f. 5r^b, línia 10) i el darrer, 368 (f. 6r^a, línia 15).

La còpia del *Llibre de meravelles* (f. 7r-224v) és completa, només manca la invocació i el colofó. És força probable que es tracti d'una còpia del testimoni occità de l'obra, d'inici del segle XIV, conservat a Roma: ms. Vat. lat. 9443 de la Bibliotheca Apostolica Vaticana.⁹⁷

La còpia del *Tractatus novus de astronomia* (ff. 228r-286v) a la tercera unitat codicològica del volum és acèfala: manca un quadern de dotze folis, que s'ha conservat al ms. Clm. 10597 de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic, ff. 1r-13 (un quadern de

⁹⁶ Vegeu la crítica del text, apartats VI.3.2.2 i VI.3.2.3.

⁹⁷ Vegeu Gisbert 2010: 68-70 i 87. L'editora apunta com a segura la relació del testimoni *T* amb la branca *a* de la tradició del *Llibre de meravelles* i observa que l'antecedent directe d'aquesta còpia ha de ser el testimoni occità (*V*) o bé un testimoni perdut anterior a *AB*.

dotze folis i un foli solt que conté vuit cercles sobreposats de la *Figurae astronomiae*). Al final de la còpia del text al ms. Hisp. 69, una mà del segle XVII indica que manquen dues qüestions: «Hic desunt duae quaestiones» (f. 286r). Segons assenyala l'editora de l'obra, Michela Pereira, el testimoni *T* és *descriptus* de la còpia conservada al ms. 1/108 del Collegio di Sant'Isidoro de Roma, de 1061-1603.⁹⁸

Estat de conservació

El còdex es troba en bon estat de conservació.

Enquadernació

La relligadura de les diverses unitats del volum és del segle XVIII. L'enquadernació és l'habitual de la Biblioteca Palatina de Mannheim: cartó recobert de pell marró clar, amb línies decoratives a les cobertes. Mesura 273 x 195 mm. L'interior de les cobertes està recobert de paper; diverses signatures a l'interior de la coberta davantera. Dos fulls de guarda per banda, en blanc; una signatura al verso del segon full inicial. Es conserva un full solt, de 148 x 104 mm, entre la coberta i el primer full de guarda.

El llom, de 43 mm d'amplada, està dividit en sis parts. A la primera part hi ha enganxada una etiqueta blanca amb la signatura del manuscrit de la Bayerische Staatsbibliothek: «Cod. Hisp. / 69». A la segona part hi ha un teixell de paper amb els títols de les obres del volum, actualment força desgastat: «14 / Ramon Llull. Dict/at de la Trinitat / El libre de Maravellas / Tractatus de Astro/nomia». A la sisena part del llom hi ha una etiqueta blanca antiga amb una signatura: «O.108».

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Numeració del còdex corresponent al fons provinent de la Biblioteca Palatina de Mannheim traslladat a la Bibliotheca Regia Monacensis; escrit en llapis a la part interior de la de la coberta davantera, a peu de pàgina: «Ex. Bibl. Palatina Mannh. / N° II. 527.»

⁹⁸ Vegeu l'*stemma codicum* de l'obra a Llull 1989a (ROL XVII): 83-86. El ms. 1/108 és una recopilació de material lul·lià elaborada per Pere Jordi Font; vegeu-ne la descripció a la Llull DB.

- 2) Signatura «O.108». En una etiqueta enganxada al llom de l'enquadernació; també es troba, escrita en llapis i resseguida en tinta, al verso del segon full de guarda de l'inici. Correspon a la signatura del còdex en la Biblioteca Palatina de Mannheim.
- 3) Segell estampat amb l'ex-libris «Bibliotheca Regia Monacensis» a l'inici i al final del volum: f. 1v i f. 286v.
- 4) Signatura «Cod. Hisp. 69» de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic. Una etiqueta enganxada al llom de l'enquadernació i una altra a la part interior de la coberta davantera (angle superior esquerre). També escrit en llapis sobre el paper de la part interior de la coberta davantera.
- 5) Una mà del segle XX identifica, en llapis, la signatura del volum i les obres que conté en un full solt conservat després de la coberta: «612 Hisp. 69 / f. 1-6: cj catal. / f. 6-227: Lo libre de meravelles / f. 227-286: bs catal.». Les referències alfabètiques de les obres corresponen a les del catàleg de Glorieux (1933).
- 6) Signatura numèrica, en xifres aràbigues i en tinta negra, a l'inici i al final del plec de la primera unitat codicològica del volum: «45» (f. 1r i f. 6v).
- 7) Dues signatures numèriques, en xifres aràbigues i en llapis de color vermell, a l'inici de les dues primeres unitats del volum: «69» (f. 1r) i «70» (f. 7r, a la part inferior de la pàgina). La tercera unitat no presenta aquesta numeració.

Història

Les tres unitats codicològiques que s'han conservat en aquest volum factici van ser copiades a finals del segle XVII com a unitats independents, les dues primeres per una mateixa mà, i la darrera per una altra mà diferent. Diverses dades permeten considerar que la producció d'aquestes còpies en fascicles va tenir lloc a Roma a partir de mitjan segle XVII. En primer lloc, la identificació dels antecedents d'aquest testimoni de l'opuscle «De trinitat» i del *Tractatus novus de astronomia*, i la seva localització en l'inventari de manuscrits lul·lians del Collegio di Sant'Isidoro d'entorn de 1690, permeten observar que les còpies es van fer a partir de manuscrits que a finals del segle XVII es trobaven a Roma: la referència [45] de l'inventari identifica la còpia del *Dictat de trinitat* conservada al ms. B 100 de la Franciscan Library de Killiney, procedent de Sant'Isidoro (ms. D), i la referència [65] correspon a la còpia del *Tractatus novus de*

astronomia conservada al ms. 1/108 de la biblioteca de Sant'Isidoro.⁹⁹ La signatura numèrica que hi ha a l'inici i al final de la còpia de l'opuscle «De trinitat» al testimoni *T* (f. 1r i f. 6r, «45») correspon a la referència del ms. *D* segons aquest inventari i, per tant, identifica l'antecedent de la còpia.¹⁰⁰

En segon lloc, a la secció de còdexs copiats a Roma de l'inventari de manuscrits lul·lians de Salzinger elaborat l'any 1718, es poden identificar les tres parts del volum factici muniquès:

Manuscripta Romae copiata in quarto
[...]
[69] Dictat de Raymund. Lull Catalan.
[70] Liber de Felip lingva Catal.
[71] Liber de Astronomia defectuosus.¹⁰¹

La numeració de les obres en aquest inventari correspon a les signatures que identifiquen les unitats codicològiques del volum en llapis vermell: «69» al f. 1r i «70» al peu del f. 7r. La referència «71» corresponent a la tercera obra no s'ha conservat en la part de la còpia d'aquest manuscrit; la indicació «defectuosus» que es troba en la referència de l'inventari segurament indica que la part inicial de l'obra —actualment conservada a Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10597, ff. 1-13— ja estava separada de la resta del text. Segons la identificació d'aquesta primera secció de títols de l'inventari de 1718, els tres textos conservats al ms. Hisp. 69 (*T*) van ser copiats com a unitats independents a partir de diferents antígrafs conservats a Roma. L'estudi de la composició d'altres volums facticis del segle XVII que es conserven a la Bayerische Staatsbibliothek de Munic permet detectar que aquestes signatures de l'inventari de Salzinger van ser utilitzades per numerar les obres copiades en fascicles diferents i, per tant, permet constatar que els testimonis van ser copiats a Roma: a tall d'exemple, les entrades [51] – [59] de l'inventari corresponen als títols copiats al ms. Clm. 10591 i identificats amb aquesta referència en vermell (Perarnau 1982-1986: I, 160-168).

⁹⁹ Per a la identificació d'aquests testimonis citats a l'inventari, vegeu Pomaro & Sari 2010: 26-32, 34, 42. Per a la identificació de la primera referència, vegeu l'apartat II.2.2.2 d'aquest treball i la descripció del ms. *D* (apartat V.2.1.2, pp. 253-254).

¹⁰⁰ Aquesta identificació de còpies del segle XVII a partir de la referència dels testimonis registrats a l'inventari de 1690 de manuscrits lul·lians del Collegio di Sant'Isidoro es pot documentar en diversos fascicles conservats en volums del segle XVII. Vegeu, per exemple, les signatures numèriques escrites en tinta a l'inici o al final dels fascicles del ms. Clm. 10589 i del ms. Clm. 10593.

¹⁰¹ Vegeu l'edició d'aquest inventari a Brück 1955: 24. A causa de l'error en el títol de la segona obra, la fitxa del catàleg a la Lull DB no identifica el *Fèlix* o *Llibre de meravelles*.

En tercer lloc, la mà que copia l'opuscle «De trinitat» i el *Llibre de meravelles* del ms. *T* sembla la mateixa mà que copia, en fascicles diferents, les *Oracions de Ramon* i el *Llibre d'intenció* conservats al ms. Clm. 10589 de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic (ff. 1-40 i ff. 54-85).¹⁰² Maribel Ripoll considera que la còpia d'aquests dos textos es devia produir en l'entorn de la causa lul·liana, o bé a Mallorca, o bé a Roma (Ripoll 2012a: I, 154-155; Llull 2013b: 69-70). Diversos indicis apunten la segona opció: d'una banda, la relació ecclòtica significativament estreta entre aquesta còpia del *Llibre d'intenció* i la còpia de l'obra al ms. 1/48 del Collegio de Sant'Isidoro de Roma —possible antígraf directe del primer testimoni;¹⁰³ de l'altra, la identificació d'una signatura que correspon a un testimoni de l'inventari de Sant'Isidoro de 1690 —probablement l'antecedent de la còpia— i la identificació de les signatures que corresponen a les referències de les obres del volum registrades en l'inventari de Salzinger de 1718.¹⁰⁴

Segons aquest inventari de 1718, diversos manuscrits van ser copiats a partir dels fons de Roma i recollits per l'equip encarregat de preparar l'edició moguntina. A principis del segle XVIII, Salzinger va reunir a Düsseldorf una col·lecció important de manuscrits lul·lians procedents de diverses biblioteques; després de la mort de l'elector palatí Joan Guillem (1716), Salzinger va aconseguir el mecenatge de l'arquebisbe i elector de Magúncia, Lotari Francesc de Schönborn, i tots els manuscrits i els materials d'edició es van traslladar a aquesta ciutat, on van arribar l'any 1718 (Brück 1955). Diversos indicis posen de manifest que el testimoni català de l'opuscle «De trinitat» o *Dictat de trinitat* conservat al ms. *T* va ser utilitzat per l'equip de treball de Salzinger en la preparació de la traducció llatina de l'obra. En primer lloc, gràcies a les referències de signatures de les obres segons l'inventari de manuscrits lul·lians de 1718, és possible relacionar les diverses marques en llapis vermell fetes sobre el text amb col·laboradors de Salzinger: ús de comes per indicar la separació de noms i adjectius juxtaposats, ús del subratllat per identificar lliçons («en si ya», «mateyx» f. 2v; «nol pod», «horear», «O las», «Ol», «genral» f. 3r; «rencuran», «mermats», «cabay sels don», «na no sen recura» f. 4r), ús de barres per separar mots aglutinats o escrits molt junts («ella/es» f.

¹⁰² Per a la descripció del manuscrit, vegeu Perarnau 1982-1986: I, 148-153; Ripoll 2012a: I, 150-158; Llull 2013b (NEORL XII): 69-70.

¹⁰³ Vegeu Ripoll 2012a: I, 154-155, 213-214; Llull 2013b (NEORL XII): 69-70 i 101-102.

¹⁰⁴ Es tracta, en primer lloc, de la signatura «44» que es troba al final del quadern en què hi ha la còpia de les *Oracions de Ramon* (f. 40v) i que correspon a la referència d'un testimoni d'aquesta obra en l'inventari de manuscrits de Sant'Isidoro: el ms. 1/103 de la biblioteca del col·legi (vg. Pomaro & Sari 2010: 28-29, 34). Les altres signatures estan escrites en llapis vermell a l'inici de les obres: per exemple, «14» al f. 1r (*Oracions de Ramon*) i «16» al f. 54r (*Llibre d'intenció*).

4v; «ha/cos» f. 5r; «trinitat/so/queus», «lo/n/es» f. 6r). En segon lloc, les línies de divisió de seccions fetes en llapis vermell coincideixen amb la divisió de seccions de la traducció llatina conservada al ms. 220b de la Martinus-Bibliothek de Magúncia (ms. *Lt2*).

L'any 1761 diversos manuscrits lul·lians van ser traslladats a la Biblioteca Palatina de Mannheim, on van ser restaurats, enquadernats i catalogats. El volum va ser adquirit, juntament amb altres manuscrits lul·lians conservats a la Biblioteca Palatina, per la Bibliotheca Regia Monacensis, l'any 1803. La signatura d'aquest còdex al *Catalogus codicum mancriptorum bibliothecae regiae Monacensis*, volum VII.2 *Codices Hispanici* (1858) és «612»; la signatura del manuscrit al catàleg actual de la Bayerische Staatsbibliothek és «Hisp. 69».

2.1.9. (*P*) Palma, Biblioteca del Convent de Sant Francesc, ms. 14

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *P*

Localització geogràfica: Palma

Biblioteca: Biblioteca Bartolomé March, fons del Convent de Sant Francesc

Manuscrit: 14 (al catàleg de la Biblioteca March és registrat com a ms. 9)

Procedència: Causa Pia Lul·liana, Biblioteca del Convent de Sant Francesc (Palma)

Datació: segle XVIII

Copista/Taller: desconegut

Data de la consulta de l'original: febrer de 2013, març de 2015.

Suport de reproducció: reproducció fotogràfica del Centre de Documentació Ramon Llull (ff. 1-54r).¹⁰⁵

Sigles usades en la tradició: *p* (ORL XX), *P* (NEORL XI), *X* (NEORL VIII)

Bibliografia: Llull 1938 (ORL XX): 342-343; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 113-114 [833-839]; Llull 2009b (NEORL VIII): 40; Sari 2009: 121; Fernàndez Clot 2011: 16, 18; Fernàndez Clot 2012: 27; Llull 2012 (NEORL XI): 38.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?610>>);

BITECA manid 2247.

¹⁰⁵ Agraïm al personal de la Biblioteca Bartolomé March que ens permetés fotografiar el manuscrit.

Contingut:

1	ff. 1r-52v	Ramon Llull, <i>Medicina de pecat</i> (III.44)
2	ff. 53r-53v ^a	Ramon Llull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43.bis)
3	f. 53v ^{ab}	Ramon Llull, <i>A vós, dona verge santa Maria</i> (II.A.19d) [<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> , poesia inclosa al capítol 76]
4	ff. 53v ^b -54r ^a	Ramon Llull, <i>Sényer ver Déus, rei gloriós</i> (II.A.19g) [<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> , poesia inclosa al capítol 115]
5	ff. 54v-60v	Ramon Llull, <i>Desconhort de nostra Dona</i> (III.13)
6	ff. 61r-67r ^a	Ramon Llull, <i>Del concili</i> (IV.48)
7	ff. 67r ^b -69v ^a	Ramon Llull, <i>Dictat de Ramon</i> (III.41a)
8	ff. 69v ^a -71r	Ramon Llull, <i>Lo pecat d'Adam</i> (III.13.bis)
9	ff. 71v-85v	Ramon Llull, <i>Desconhort</i> (III.22)
10	ff. 86r-91v ^a	Ramon Llull, <i>Hores de nostra dona santa Maria</i> (III.8)

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en foli, format per una sola unitat codicològica.

Suport

Paper.

Marca d'aigua: tres cercles amb lletres a l'interior, disposats en forma d'escala, i una espasa que travessa els cercles de dalt a baix, acabada en forma de creu.¹⁰⁶

Dimensions

Les mides dels folis del volum són força regulars: 300 x 210 mm (f. 2) / 300 x 205 mm (f. 47). Salvador Galmés observa que els marges han estat retallats (Llull 1938: 242).

Foliació

IX + 91 folis + IX.

El cos del volum no presentava foliació. Salvador Galmés va numerar els folis, en llaips i en xifres àrabiques, a l'angle superior dret del recto (Llull 1938: 342, n. 1).

Quaderns

El volum està format per nou quaderns, als quals cal sumar els plecs col·locats a l'inici i al final com a fulls de guarda. El primer quadern és de 12 folis (6 + 6), mentre que els vuit següents són de 10 folis (5 + 5).

El verso del setè foli i el recto del vuitè foli del segon quadern van quedar en blanc en el moment de la còpia; aquestes dues pàgines van ser enganxades entre si pel marge extern amb trossos de cinta adhesiva, de manera que el setè i el vuitè foli del quadern formen un únic foli (f. 19). El vuitè foli del segon quadern, per tant, no ha estat comptat en la foliació.

Reclams

No hi ha reclams.

¹⁰⁶ En els repertoris de filigranes es documenten marques semblants, sobretot a partir de 1600, però no ha estat possible identificar aquesta filigrana.

Signatures

Signatures numèriques que indiquen l'ordre dels quaderns del volum. Són escrites en xifres aràbigues i en tinta a l'angle superior esquerre del recto del primer foli de cada quadern.

Construcció de la pàgina

La disposició de la caixa d'escriptura varia en funció del tipus de vers: les obres en versos octosíl·labs o versos més breus són copiades a doble columna (textos 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10), i les obres en versos alexandrins són copiades a una sola columna (5. *Desconhort de nostra Dona*, ff. 54v-60v; 9. *Desconhort*, ff. 71v-85v). Un vers per línia, excepte les dues poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (textos 3-4, ff. 53v^a-54r^a), que són copiades a línia seguida. El nombre de línies per pàgina (o per columna) varia entre 26 i 34, en funció de la presència de rúbriques: 30 (f. 2r^a), 27 (f. 2r^b); 31 (f. 62r^a), 34 (f. 62r^b), 28 (ff. 72v-73r).

Són visibles les marques de les línies verticals de la caixa d'escriptura, fetes en punta seca. En els textos escrits a dues columnes, la caixa mesura 285 x 180 mm; l'intercolumni, de 25 mm, està marcat amb tres línies verticals: una línia al centre del foli que divideix la pàgina en dues meitats, i les dues línies que delimiten l'espai d'intercolumni. En els textos escrits a una sola columna, la caixa mesura 285 x 130/135 mm.

Algunes obres són copiades a continuació del text anterior, sense canvis de foli ni de columna. És el cas dels textos 2-4 (*Cant de Ramon* i poesies del *Blaquerna*, ff. 53r-54r) i dels textos 6-7 (*Dictat de Ramon* i *Lo pecat d'Adam*, ff. 67r^b-71r^b).

Escriptura

El volum és copiat per una sola mà; lletra cursiva del XVIII, de mòdul mitjà i de traç prim; «lletra corrent prou clara», segons Galmés (Llull 1938: 242). Pràcticament no hi ha abreviatures.

Es poden detectar algunes correccions fetes pel mateix copista: ff. 1r, 3r, 5v, 6r, 7r^b (títol), 8r, 12r, 15v^a (títol), 19r^a, 23r, 24rv, 25rv, 26v^a, 28r, 30v^b, 32r^b, 36r^a, 36v^a, 39v, 40v, 41r, 43r^a, 43v, 44r^a, 45v, 46v, 48r, 49r, 52v^a, 60rv, 64v.

Diverses intervencions fetes per mans posteriors. Són freqüents les correccions de lliçons fetes en tinta més clara, afegides a la interlínia (ff. 4r^b, 4v, 7r^b, 7v^a, 8r^a, 9v^b, 11r^b, 12v^b, 13r, 14r^a, 15r^a, 16v^b, 19v, 22r^b, 23v^a, 27r^a, 29v^b, 33r^a, 41v^a, 43v^b, 44v^b, 45r^b,

47r^a, 52r^b, 52v^a, 68v) o sobreescrites al text (ff. 2v^b, 10r^b, 12r, 18r^a, 18v^b, 19v^a, 20v^a, 21v^b, 26r^b, 31r^b, 32v^b, 34r^a, 40v^a, 42r^a, 43r^a, 44r^b, 83r). Són de la mateixa mà algunes notes afegides al marge o a l'intercolumni, sobretot a la còpia de la *Medicina de peccat*: marques de passatges (ff. 18v-19r), lletres de principis de l'Art (f. 19v, f. 23r), nota «Vel quid est?» per identificar la regla o qüestió de l'Art corresponent al capítol V.I de la *Medicina de peccat* (f. 42v^b).

També hi ha intervencions en llapis d'una mà que subratlla lliçons i afegeix una variant a la interlínia: f. 2v^b, f. 47r^b, 52v^b, f. 53r^b, f. 67r^a, ff. 67v-68r.

Inicials

Inicials simples, fetes en la mateixa tinta i el mateix tipus de lletra que la resta del text.

Rúbriques

Les rúbriques amb els títols de les obres, de les parts i dels capítols són escrites per la mateixa mà, amb lletra de mòdul més gran, i estan subratllades. Les dues poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (textos 3-4, ff. 53v-54r) no presenten rúbrica; *Lo peccat d'Adam* (text 8, ff. 69v^a-71r^b) presenta l'incipit afegit que transmeten alguns testimonis del text, però no està marcat com a rúbrica.

Les rúbriques de la *Medicina de peccat* (text 1, ff. 1r-52v), del *Cant de Ramon* (text 2, ff. 53r) i del *Dictat de Ramon* (text 7, ff. 67r^b-69v^a) són escrites dins d'una columna; en canvi, les rúbriques del *Desconhort de nostra Dona* (text 5, ff. 54v-60v), *Del concili* (text 6, ff. 61r-67r^a), del *Desconhort* (text 9, ff. 71v-85v) i de les *Hores de nostra dona santa Maria* (text 10, ff. 86r-91v) ocupen tota l'amplada de la caixa d'escriptura.

La rúbrica de la quarta part de la *Medicina de peccat* està marcada amb una clau al marge esquerre (f. 18r^b). La rúbrica del capítol V.VII «De oració de loc» presenta una sanefa formada per dues ratlles horitzontals i dues rodones (f. 49v^a).

Calderons

No hi ha calderons. Una línia horitzontal, de traç gruixut, marca el final de seccions de les obres: estrofa (textos 2, 3-4, 5, 6, 9), capítol (textos 1, 6, 7, 10) o part (textos 1 i 10). També estan indicats amb una línia els canvis de secció a l'interior del discurs de *Lo peccat d'Adam* (text 8, ff. 69v^a-71r) i a l'interior de capítols de la *Medicina*

de peccat (concretament, al tercer capítol de la quarta part i als capítols de la cinquena part, ff. 19r-22r i ff. 43r-52v).

Majúscules

Les majúscules no presenten cap tipus de decoració.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Algunes notes fetes per mans posteriors són al marge. També les marques de passatges: *nota bene* (ff. 26r^b, 71v, 80r), marques de seccions del text (ff. 18v-19r).

Observacions textuais

Aquest còdex és un *descriptus* del ms. *B*. El copista segueix els mateixos criteris de disposició de la pàgina i de jerarquització dels textos que el seu antígraf.

La còpia de la *Medicina de peccat* (f. 1r-52v) presenta diversos errors provocats per una mala interpretació de les abreviatures del manuscrit de base. Hi ha algunes llacunes: manquen els vv. 1186, 2652, 5240 (ff. 12r^a, 25r^a, 47v^a) i es produeix un salt d'igual a igual en els vv. 1389-1390 (f. 13v^b), vv. 1920-1921 (f. 18v^b), vv. 5364-5365 (f. 48v^a). Els vv. 642-643 són copiats en la mateixa línia d'escriptura (f. 6v^b); el v. 666 ocupa dues línies d'escriptura (f. 7r^a). El copista no corregeix els canvis d'ordre indicats a la interlínia al ms. *B*: v. 720, v. 2579, v. 5829, vv. 5803-5803. La grafia d'aquest testimoni ha estat modernitzada; el copista corregeix de manera sistemàtica les formes «Deus», «bontat», «saviea», «granea» per «Deu», «bondat», «saviesa», «grandesa». És el manuscrit de base usat en l'edició de les quatre primeres parts de la *Medicina de peccat* a les ORL (Llull 1938: 1-205); Galmés va adaptar els usos gràfics del copista a partir del model gràfic del ms. *M* i va corregir-ne alguns errors a partir de l'edició de Rosselló (Llull 1859: 431-563).

Estat de conservació

El volum està ben conservat. L'actual f. 19 està format per dos folis enganxats pel verso del primer i el recto del segon (originàriament en blanc). En alguns casos, la

tinta s'ha oxidat i ha malmès el paper (ff. 39, 64, 71). S'observa alguna taca d'humitat (ff. 39-40) i algun forat de corc (ff. 22-30).

Enquadernació

Cobertes de cartó revestides de pergamí, de 308 x 215 mm. Una signatura a l'angle inferior de la coberta davantera. Les dues betes col·locades als extrems de les cobertes com a tancadors del volum han estat segades. El llom, de 18 mm, no presenta decoracions; a la part superior, s'hi llegeix la nota d'identificació del volum, escrita en tinta negra: «B. R. L. / Medi/cina /del /Pecat». A la part inferior del llom es poden llegir dues signatures: «38» i «9».

La relligadura actual sembla una restauració de l'original. Un plec de 9 fulls de guarda entre les cobertes i el cos del volum, a davant i a darrere; l'interior de les cobertes està folrat amb el foli extern del plec de fulls de guarda, de manera que el plec està format per 10 folis. Es conserven diversos papers solts, de diferents mides, entre els fulls de guarda davanters V i VI.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Ex-libris: «Es de la 'Causa Pia Luliana'», escrit en llapis dues vegades a la part superior del primer full de guarda davanter, actualment força esborrat.
- 2) Signatura «5-13» escrita en llapis a l'angle superior dret del primer full de guarda davanter.
- 3) Signatura «38», corresponent a la Causa Pia Luliana. És escrita en tinta al llom, actualment molt esborrada; havia estat tapada per una etiqueta que va ser arrencada.
- 4) Signatura «14», corresponent a la Biblioteca del Convent de Sant Francesc. És escrita en llapis a la part inferior del llom i en tinta blava a l'angle inferior esquerre del primer full de guarda davanter.
- 5) Signatura «9», corresponent al registre del fons de la Biblioteca del Convent de Sant Francesc conservat a la Biblioteca Bartolomé March de Palma. És escrita en llapis a l'angle inferior dret de la coberta davantera i del primer full de guarda.
- 6) Un punt de llibre, petit, entre els fulls de guarda de l'inici del volum. Conté la signatura «9», escrita en tinta blava i subratllada, i «LP 14», escrita a sota en llapis.

- 7) Un plec de l'edició de les *Obras rimadas de Ramon Lull* de Jeroni Rosselló corresponent a les pàgines que contenen les variants de la *Medicina de peccat* (Llull 1859: 595-602); també es troba entre els fulls de guarda de l'inici. Al títol «VARIANTES» (p. 596), una mà hi afegeix, en tinta negra, «de Medicina de peccat». Al marge inferior hi ha la nota «Segueix la Lògica rimada», escrita en llapis.
- 8) Un full de 222 x 150, amb pauta estampada en una cara, conservat entre els fulls de guarda de l'inici. Conté anotacions sobre qüestions de grafia del manuscrit, en tinta negra. És lletra de Salvador Galmés.

Història

Aquest manuscrit del segle XVIII és un *descriptus* del cançoner lul·lià medieval més complet que es coneix, el ms. *B*. No hi ha notícies sobre el context de producció d'aquesta còpia, però és molt probable que fos realitzada a Mallorca. El pare Antoni Ramon Pasqual (1708-1791) va partir d'aquest testimoni per a la seva traducció llatina de la *Medicina de peccat*, que s'ha conservat incompleta al ms. *Lt1*.¹⁰⁷

Aquest volum va pertànyer a la Causa Pia Lul·liana, tal i com indica l'ex-libris que hi ha al full de guarda. Quan Galmés va preparar l'edició de la *Medicina de peccat*, aquest testimoni encara es trobava a la Causa Pia Lul·liana, on estava catalogat amb la signatura «38» (Llull 1938: 342-343). No hi ha notícies d'aquest manuscrit en catàlegs o inventaris anteriors a la descripció de Galmés, però és possible que Rosselló també consultés aquest testimoni per a la seva edició de la *Medicina de peccat* (Llull 1859: 431-594).¹⁰⁸ Posteriorment, va passar a formar part de la Biblioteca del Convent de Sant Francesc de Palma, on va ser catalogat amb la signatura «14» (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 113-114). L'any 1988 aquest manuscrit i altres còdexs i documents lul·lians del Convent de Sant Francesc van ser dipositats a la Biblioteca Bartolomé March de Palma, on van ser registrats amb noves signatures numèriques. Actualment aquest testimoni té la signatura 9 del fons del Convent de Sant Francesc conservat a la Biblioteca Bartolomé March.

¹⁰⁷ Vegeu la descripció del manuscrit llatí, apartat V.2.2.1, i l'apartat VI.2.3 de la crítica del text.

¹⁰⁸ Vegeu la descripció de l'edició, apartat V.3.1.

2.2. Traduccions llatines

2.2.1. (*Lt₁*) Palma, Arxiu Diocesà, Causa Pia Lul·liana, c. 3, l. 2, n. 6

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *Lt₁*

Localització geogràfica: Palma

Biblioteca: Arxiu Diocesà, fons de la Causa Pia Lul·liana

Manuscrit: caixa 3, lligall 2, número 6

Procedència: Causa Pia Lul·liana

Datació: segle XVIII

Copista/Taller: relacionat amb Antoni Ramon Pasqual

Data de consulta de l'original: març 2015.

Suport de reproducció: reproducció fotogràfica de l'Arxiu Diocesà de Palma.¹⁰⁹

Sigles usals en la tradició: --

Bibliografia: Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 47-48 [275 (6)]; Llull 1993 (ROL XIX): 419, n. 11; Fernàndez Clot 2011: 16, 25; Fernàndez Clot 2012: 27, 44.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?376>>).

Contingut:

La còpia de la versió llatina de la *Medicina de peccat* traduïda per Antoni Ramon Pasqual es troba en una carpeta conservada a l'interior d'un arxivador, juntament amb altres carpetes que contenen obres lul·lianes copiades al segle XVIII en fascicles independents, pertanyents a la Causa Pia Lul·liana. Llorenç Pérez Martínez va fer un inventari dels testimonis conservats en aquest arxivador, signat com a «Caixa 3, lligall 2», del fons de la Causa Pia Lul·liana (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 47-48).

¹⁰⁹ Agraïm al personal de l'arxiu que ens hagi facilitat la reproducció fotogràfica del manuscrit.

En la taula que segueix s'identifiquen els diversos manuscrits conservats a l'arxivador:

I	1	Ramon Llull, <i>Liber de amico et amato</i> (II.A.19e), llatí [còpia de l'edició de París de 1585, incomplet]
II	2	Ramon Llull, <i>Llibre de contemplació en Déu</i> (I.2), castellà [Llibre I, fragment]
III	3	Anònim, comentaris del <i>Llibre d'amic e amat</i> (II.A.19e), llatí [incomplet]
IV	4	Anònim, comentari del <i>Llibre d'amic e amat</i> (II.A.19e), castellà [versicle 17]
V	5	Ramon Llull, <i>Lectura super figuras Artis demonstrativae</i> (II.B.9), llatí [incomplet]
VI	6	Ramon Llull, <i>Liber de medicina peccati</i> (III.44), versió llatina d'Antoni R. Pasqual [<i>Medicina de peccat</i> , parts I, II, III.I-V]
VII	7	Ramon Llull, <i>Vida coetánea</i> (IV.47), versió castellana d'Antoni R. Pasqual [dues còpies, la primera és un autògraf de Pasqual]
	8	Ramon Llull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43.bis), català
	9	Ramon Llull, <i>Canto de Ramon</i> (III.43.bis), castellà
VIII	10	Ramon Llull, fragment de la <i>Vita coetanea</i> (IV.47), llatí, amb comentaris
IX	12	Pseudo-Ramon Llull, <i>Magna clavis illuminati doctoris Beati R. L. Alias intitulata Apertorium magnum</i> (MP I.53), llatí [incomplet]
X	13	Pere Daguí, <i>Janua artis magistri Raymundi Lulli</i> , llatí [edició impresa: Roma, 1540]
XI	14	Antoni R. Pasqual, <i>Vindiciae lullianae</i> (Pasqual.1), llatí [còpia de l'autor, fragment del llibre I]
XII	15	Antoni R. Pasqual, <i>De mente divi Bernardi de immaculata beatae Virginis conceptione</i> , llatí [còpia de l'autor]
XIII	16	«Epitome nonullarum submissionum quibus B. R. L. se, suaque scripta tum verbis tum factis subjecit indefectibili Sanctae Romanae Ecclesiae iudicio et correctioni», llatí

La descripció se centra, exclusivament, en el fascicle que conté la còpia llatina de la *Medicina de peccat*, signat amb el número 6 de l'inventari.

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Manuscrit sense relligar, en quart. Els quaderns solts es conserven a l'interior d'un full de paper plegat que fa de coberta.

Suport

Paper.

Els diversos plecs del manuscrit estan formats per dos tipus de paper diferents, tal i com es pot observar per la marca d'aigua i per la qualitat i les dimensions dels folis. La filigrana del primer i del darrer plec és un escut rodó format per dos centres concèntrics, amb una orla al voltant i lletres a l'interior. Els dos plecs centrals estan formats per folis de paper més prim i de mida lleugerament més petita; la filigrana és un escut cruciforme ornat amb cercles al voltant.

Dimensions

Els folis dels dos quaderns centrals del manuscrit mesuren 209 x 150 mm; els folis dels altres dos quaderns, 216 x 155 mm.

Foliació

32 folis sense numerar.

Quaderns

El manuscrit està format per quatre quaderns de vuit folis. Els folis de cada quadern estan cosits, però els quaderns no estan relligats entre ells. El primer quadern és compost: consta d'un plec de tres bifolis (3 + 3) i d'un bifoli unit (1 + 1); els altres tres quaderns són de quatre bifolis (4 + 4).

Reclams

Presència de reclams horitzontals al peu del verso del darrer foli de cada quadern: ff. 8v, 16v, 24v; són escrits en tinta per la mateixa mà que copia el text.

Signatures

Cada quadern presenta una referència numèrica, en xifres aràbigues, a l'angle superior esquerre del primer foli: «1» (f. 1r), «2» (f. 9r), «3» (f. 17r), «4» (f. 25r).

Construcció de la pàgina

La pàgina no presenta espais de marge a les parts superior i inferior; només hi ha una línia en punta seca que marca el marge esquerre, de 25 mm. El text és escrit a línia tirada; 20 línies per pàgina (15 a la primera); l'espai d'interlínia és aproximadament de 10 mm.

La còpia s'interromp al verso del segon foli del quart quadern (f. 26v, línia 15); la resta de la pàgina és en blanc. També són en blanc els sis folis restants del quadern.

Escriptura

Una sola mà; lletra del segle XVIII, de traç força arrodonit, sense abreviatures; en algunes parts l'escriptura és més comprimida i presenta certa inclinació cap a la dreta, però el copista és el mateix. No sembla la lletra d'Antoni Ramon Pasqual.¹¹⁰

Hi ha diverses correccions del copista: mots ratllats i corregits a la interlínia, frases cancel·lades i corregides en la línia d'escriptura, després del ratllat.

Inicials

No hi ha inicials decorades.

Rúbriques

Les rúbriques són escrites al centre de la línia d'escriptura, en tinta negra, per la mateixa mà.

A l'inici hi ha una rúbrica que identifica l'autor, l'obra i el traductor; el nom de l'autor i el títol de l'obra són en lletra més gran que el cos del text: «Illuminati Doctoris / B. Raymundi Lulli Martyris / Liber / Medicina Peccati / è rithmis lemovicensibus latinae solutae orationi donatus / P. M^o. Domno Antonio Raymundo Pasqual Monacho Cisterciensi» (f. 1r). A continuació, tradueix la invocació que presenten alguns testimonis de l'obra «Deus cum tua magna pietate facio Medicinam peccati».

Les rúbriques de les parts i dels capítols presenten la referència de la part o del capítol abans del títol: «Pars 1. / De contritione», «Caput 1. / De Amore». Inclou una rúbrica abans del pròleg de l'obra: «Prologus et Operis Divisio».

¹¹⁰ Es pot comparar la lletra d'aquest manuscrit amb la primera còpia del text 7 (fascicle VII), autògraf del pare Pasqual, que es conserva dins de la mateixa capsa que aquest testimoni.

Calderons

No hi ha calderons.

Majúscules

Les lletres majúscules no presenten cap tipus de decoració.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Una creu a l'encapçalament de la còpia (f. 1r).

A l'encapçalament del primer foli també hi ha una referència numèrica escrita en xifres aràbigues i en llapis per una mà posterior: «111».

Observacions textuais

Es tracta d'un testimoni de la traducció llatina de la *Medicina de peccat* feta pel pare Antoni Ramon Pasqual (1708-1791), tal i com indica la rúbrica inicial (f. 1r). Després d'aquesta rúbrica d'identificació de l'obra, la còpia presenta la invocació que transmeten els testimonis del text complet de l'obra i, a continuació, el pròleg. El testimoni conté les dues primeres parts del tractat i els cinc primers capítols de la tercera part; s'interromp a la rúbrica del sisè capítol: «Caput 6. / Non facies furtum» (f. 26v).

La col·lació del text amb els testimonis catalans de l'obra conservats posa de manifest que la traducció parteix del testimoni *P*, *descriptus* de *B*. Encara que el traductor ha pogut corregir algunes lliçons singulars d'aquest testimoni, bona part dels errors de còpia de *P* són transmesos en la traducció.¹¹¹ A l'inici de la còpia, algunes correccions mostren variants de traducció: per exemple, al passatge «timor ex amore solido», corregeix «solido» per «perfecto» (f. 2r, capítol I.II).

Estat de conservació

Als dos quaderns centrals del manuscrit la tinta ha oxidat el paper i, en alguns casos, l'ha foradat; algunes línies o alguns mots aïllats no es poden llegir, per exemple, al f. 9.

¹¹¹ Vegeu l'apartat VI.2.3 de la crítica del text.

Enquadernació

El manuscrit no està relligat. Els quatre quaderns es conserven dins d'un foli de paper plegat que fa de coberta. A la coberta davantera hi ha un segell de l'Arxiu Diocesà amb les dades de referència del document escrites en tinta, però ha estat ratllat en llapis; a sota, una nota escrita en llapis presenta la signatura del document d'acord amb la referència d'aquest testimoni en el catàleg de manuscrits lul·lians de Palma elaborat per Pérez Martínez (2004 [1958-1970]: 47-48). A la coberta posterior hi ha un altre segell de l'arxiu amb una altra referència del document, també ratllat en llapis; a l'angle inferior esquerre hi ha un número «20» escrit en llapis.

Aquesta coberta de paper es conserva a l'interior d'un carpeta de cartolina de color groc; no hi ha cap segell ni signatura a les cobertes.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Segell de l'Arxiu Diocesà amb les dades de referència del document a la cara davantera del foli de coberta dels quaderns: «Archivo Diocesano / Papeles sueltos / Sección 43 / Título 1 h – Caj. 7 / Legajo 2 - núm. 2». Ratllat en llapis.
- 2) Segell de l'Arxiu Diocesà amb unes altres dades de referència del document a la cara posterior del foli de coberta dels quaderns: «Archivo Diocesano / Papeles sueltos / Sección 37 / Título 1 h – Caj. 2 / Legajo 1 - núm. 24». Ratllat en llapis.
- 3) A la cara davantera del foli de coberta dels quaderns, una nota en llapis amb la nova signatura del document corresponent a la referència del manuscrit en el catàleg de Pérez Martínez (2004 [1958-1970]): «CPL / Caja 3 / leg 2 / n. 6».
- 4) A l'angle inferior esquerre de la cara davantera de la coberta, hi ha el número d'identificació del document dins l'arxivador escrit en llapis: «6».

Història

Aquest testimoni de la traducció llatina de la *Medicina de peccat* feta per Antoni Ramon Pasqual forma part dels materials lul·lians del segle XVIII pertanyents a la Causa Pia Lul·liana. La traducció del pare Pasqual ha de ser posterior a la redacció del segon volum de les *Vindiciae lullianae* (publicades l'any 1778): en aquest segon volum l'autor presenta dubtes pel que fa a la identificació de l'obra segons el títol «Liber de

contritione, confessione, satisfactione, et oratione» que dóna Eimeric als articles 14, 22, 80 i 88 dels «Raimundi Lulli errores» del *Directorium inquisitorium* (Pasqual 1778: II, 172, 206, 584, 620), i al quart volum, fa notar explícitament que no disposava de cap testimoni que li permetés conèixer el pròleg i l'estructura del tractat (Pasqual 1778: IV, 382).¹¹² La traducció, per tant, devia ser feta després de la troballa d'un testimoni del text complet de la *Medicina de peccat*, fruit de l'interès del pare Pasqual per conèixer l'obra. Aquest testimoni és una còpia de la traducció feta per una mà diferent de la de Pasqual; la còpia és fragmentària, però no hi ha prou dades que permetin saber quina era l'extensió de la traducció. El testimoni no ha estat tingut en compte en cap edició de l'obra.

La còpia s'ha conservat entre diversos manuscrits relacionats amb el pare Pasqual pertanyents a la Causa Pia Lul·liana. Als anys quaranta del segle XX, aquests manuscrits van ser dipositats a l'Arxiu Diocesà i, a partir dels anys cinquanta, Llorenç Pérez Martínez els va catalogar com a part del fons de la Causa Pia Lul·liana (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 6-93). Els manuscrits sense relligar van ser arxivats en capses i identificats com a papers solts; cada manuscrit va ser recobert amb un foli de paper reutilitzat, en el qual, posteriorment, es van afegir les dades de registre dels documents corresponents a una nova catalogació dels materials de l'Arxiu. La coberta del manuscrit de la traducció llatina de la *Medicina de peccat* conté dos segells amb referències diferents, un a la cara davantera i un altre a la cara posterior. Recentment, però, aquestes dades de registre dels documents van ser cancel·lades i reemplaçades per les referències corresponents als documents lul·lians segons el catàleg del fons de la Causa Pia Lul·liana conservat a l'Arxiu Diocesà, elaborat per Llorenç Pérez Martínez i inclòs al seu catàleg d'*Els fons manuscrits lul·lians de Mallorca* (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 47-48).

¹¹² Per a la identificació de l'obra a les *Vindiciae lullianae*, vegeu l'apartat II.2.1 d'aquest treball, p. 38.

2.2.2. (*Lt*₂) Magúncia, Martinus-Bibliothek, ms. 220b

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *Lt*₂

Localització geogràfica: Magúncia (Alemanya)

Biblioteca: Martinus-Bibliothek Mainz (olim Priesterseminar)

Manuscrit: 220b

Procedència: escola lul·liana de Magúncia

Datació: segle XVIII

Copista/Taller: equip de l'edició maguntina

Data de la consulta de l'original: maig de 2014.

Suport de reproducció utilitzat: reproducció fotogràfica del Centre de Documentació Ramon Llull (part XIV).¹¹³

Sigles usuals en la tradició: *S* (ROL I, ROL II), *S*₂ (ROL V, ROL VI, ROL VII, ROL VIII), *T* (ROL II),¹¹⁴ *Z* (ROL X, ROL XIX), *Z*₂ (ROL XVI).

Bibliografia: Gottron 1915: 84-87; Llull 1959 (ROL I): 34-36; Llull 1960 (ROL II): 415; Llull 1967 (ROL V): 180; Hillgarth 1971: 146 (n. 43), 472; Llull 1975 (ROL VII): 208; Llull 1978 (ROL VI): 476; Llull 1980b (ROL VIII): 148; Llull 1982 (ROL X): xv; Llull 1988b (ROL XVI): xix; Llull 1993 (ROL XIX): 1; Fernàndez Clot 2011: 16, 25; Domínguez 2012: 185-186; Fernàndez Clot 2012: 27, 44.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?772>>).

¹¹³ Agraïm al personal de la Martinus-Bibliothek que ens permetés fotografiar el manuscrit.

¹¹⁴ Aquesta sigla identifica únicament la còpia del *Liber de majori fine intellectus amoris et honoris* de la part XVII del volum.

Contingut:

	Núm. ¹¹⁵	f. Ir	Índex d'obres del volum: «Tomi XIII Pars III»
I	136	pp. 1-7	Ramon Llull, <i>Liber de Trinitate trinitissima</i> (IV.85)
II	137	pp. 1-140	Ramon Llull, <i>Liber de investigatione actuum divinarum rationum</i> (III.67)
III	138	pp. 1-16	Ramon Llull, <i>Liber de multiplicatione quae fit in essentia Dei per divinam trinitatem</i> (IV.105)
IV	139	pp. 1-9	Ramon Llull, <i>Liber de trinitate in unitate permansive in essentia Dei</i> (IV.17)
V	140	pp. 1-39	Ramon Llull, <i>Liber de divina unitate et pluralitate</i> (IV.38)
VI	141	pp. 1-14	Ramon Llull, <i>Liber differentiae correlativorum divinarum dignitatum</i> (IV. 55)
VII	142	pp. 1-20	Ramon Llull, <i>Liber de propriis et communibus actibus divinarum rationum</i> (IV.14)
VIII	143	pp. 1-8	Ramon Llull, <i>Liber de actu majori</i> (IV.77)
IX	144	pp. 1-13	Ramon Llull, <i>Liber de majori fine intellectus amoris et honoris</i> (IV.114)
X	145	pp. 1-11	Ramon Llull, <i>Liber de fine et majoritate</i> (IV.100)
XI	146	pp. 1-25	Ramon Llull, <i>Liber de Deo majore et Deo minore</i> (IV.97)
XII	147	pp. 1-14	Ramon Llull, <i>De fallaciis quas non credunt facere aliqui, qui credunt esse philosophantes</i> (IV.32)
XIII	148	pp. 1-7	Ramon Llull, <i>Liber de accidente et substantia</i> (IV.75)
XIV	149	pp. 1-9	Ramon Llull, <i>Dictatum de Trinitate</i> (III.44a) [<i>Medicina de peccat</i> , IV.III «De trinitat»], llatí
XV	150	pp. 1-39	Ramon Llull, <i>Liber de quaestione valde alta et profunda</i> (IV.45)
XVI	151	pp. 1-20	Ramon Llull, <i>Liber de secretis sacratissimae Trinitatis et Incarnationis</i> (IV.59)
XVII	152	pp. 1-12	Ramon Llull, <i>Liber de majori fine intellectus amoris et honoris</i> (IV.114)

¹¹⁵ Correspon a la referència numèrica que té cada obra segons l'índex inicial del volum.

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en foli, format per diversos fascicles, cadascun dels quals conté la còpia d'una obra lul·liana. El còdex forma part d'una col·lecció de volums facticis amb diversos materials elaborats per l'escola lul·liana de Magúncia; és identificat com a «Tomi XIII Pars III».

Suport

Paper.

Dimensions

Els folis mesuren 340 x 210/215 mm.

Foliació

I + 220 folis.¹¹⁶

Cada fascicle conté numeració de les pàgines que presenten text escrit: els folis inicials que presenten el títol de l'obra i els folis sobrants del final dels quaderns no han estat paginats. Aquesta paginació és escrita per la mateixa mà que copia els textos, en xifres aràbigues i en tinta negra, a l'angle superior extern de les pàgines.

Quaderns

El volum està format per setze fascicles de diferent extensió. A causa de la relligadura del volum i de la manca de reclams i signatures de quadern, no és possible identificar la composició per quaderns dels fascicles formats per més de dotze folis. Cada fascicle conté un full inicial amb el títol de l'obra. En la majoria de casos s'observen pèrdues d'aquest full inicial i d'alguns fulls del final del plec, segats pel marge interior.

A continuació s'indica el nombre de folis que conté cada unitat del volum i si s'observen pèrdues de folis:

- I) 4 folis.
- II) 70 folis; a l'inici s'observen dos folis tallats.

¹¹⁶ La descripció de Domínguez (2012: 185) indica que el volum està format per 192 folis perquè no compta els folis en blanc dels diferents plecs.

- III) 8 folis. Originàriament el quadern estava format per cinc bifolis; els folis externs han estat tallats.
- IV) 5 folis. Originàriament estava format per 8 folis; s'ha perdut el foli inicial i dos fulls del final.
- V) 20 folis; un foli tallat a l'inici i un altre al final.
- VI) 7 folis. Originàriament el quadern estava format per deu folis, dels quals s'han tallat i perdut el foli inicial i dos fulls del final.
- VII) 10 folis; un foli tallat a l'inici i un altre al final.
- VIII) 4 folis. Originàriament formava un quadern de quatre bifolis; el foli inicial ha estat tallat; s'han tallat i perdut els folis finals, algun amb text.
- IX) 9 folis; el foli inicial ha estat tallat.
- X) 8 folis.
- XI) 14 folis; s'han tallat i perdut dos fulls al final.
- XII) 8 folis; el foli inicial ha estat tallat.
- XIII) 7 folis.
- XIV) 8 folis.
- XV) 22 folis.
- XVI) 10 folis.
- XVII) 6 folis; s'han tallat dos folis del final.

Reclams

Presència de reclams horitzontals al final de cada pàgina escrita; conté la primera paraula de la pàgina següent.

Signatures

No hi ha signatures dels quaderns.

Un cop relligat el volum, es van afegir pestanyes de paper a l'inici de cada fascicle; estan enganxades al marge dret i surten per fora de l'extensió del foli. Contenen, escrit en tinta negra, el número de referència de l'obra segons la seva col·locació en la col·lecció de volums de la qual forma part el còdex (vg. el número corresponent a cada obra en l'índex d'obres del volum). Actualment es conserven les pestanyes corresponents als textos 136, 145, 146, 148, 149, 150 i 151.

Construcció de la pàgina

Els textos són escrits a línia tirada. La caixa d'escriptura mesura 300/310 x 170/175 mm. S'observen les marques de punxat i les línies mestres de la caixa, dibuixades en llapis. El nombre de línies varia segons els textos. La primera línia de text després d'un títol presenta sagnat. Al marge superior de cada pàgina, fora de la caixa d'escriptura, hi ha el títol de cada l'obra (al recto del foli) i el nom de l'autor (al verso del foli). La pàgina inicial de cada fascicle i els fulls en blanc del final dels quaderns (no numerats) no tenen la caixa d'escriptura dibuixada.

La caixa del text 149 (*Dictatum de Trinitate*, pp. 1-9) mesura 305 x 170 mm. Entre 29 i 30 línies per pàgina (29 pp. 1-4, pp. 8; 30 pp. 5-7); la pàgina en la qual finalitza l'opuscle conté 14 línies; la resta de la pàgina, el verso del foli i els dos fulls sobrants del final del quadern són en blanc. S'observa el dibuix de la caixa a les dues cares del primer full sobrant i al verso de l'últim foli escrit.

Les línies mestres de la caixa del text copiat a l'últim fascicle del volum (text 152) són de color vermell.

Escriptura

Els textos dels diversos fascicles del volum són escrits per la mateixa mà; lletra cursiva del segle XVIII, de mòdul mitjà, inclinació cap a la dreta. Poques correccions; a la còpia del text 149, *Dictatum de Trinitate*, hi ha un mot ratllat i corregit a la interlínia (p. 3) i una lliçó afegida al marge en el moment de la revisió de la còpia (p. 5).

L'obra del darrer fascicle del volum probablement va ser escrita per una altra mà: la lletra és més arrodonida i la tinta, més clara.

Els títols de les obres afegits al foli inicial de cada fascicle i la referència «Pro tomo XIII magni operis» semblen d'una mà diferent de la que copia el text.

L'índex del volum és d'una altra mà; el títol de l'última obra del còdex (text 152, *Liber de majori fine intellectus amoris et honoris*) és afegit a l'índex més tard, però sembla escrit per la mateixa mà; la tinta és més fosca.

Inicials

La primera lletra dels capítols de les obres és una majúscula de mòdul més gran que el cos del text; en alguns casos tot el mot inicial d'un passatge és de mòdul més gran. No presenten, però, elements decoratius.

Rúbriques

La còpia de cada text està encapçalada per una rúbrica que indica que es tracta d'una còpia d'un exemplar de Salzinger i identifica la referència de l'obra i el volum de l'exemplar. És en tinta negra i no presenta cap element decoratiu. Per exemple, el text 149, *Dictatum de Trinitate*, presenta aquesta rúbrica: «Haec copia desumpta est ab Exemplari Salzingeriano Manuscripto Tomo XVIII. Numero 164, in folio».

Després d'aquesta referència, hi ha la rúbrica amb el nom de l'autor i el títol de l'obra, escrita en tinta negra a la part central de la caixa. Exemple del text 149: «Beati / Raymundi Lulli / Doctoris Illuminati et Martyris / Dictatum de Trinitate».

Les rúbriques de parts i capítols de les obres són escrites a l'espai central de la línia d'escriptura, en tinta negra, sense calderó ni altres elements decoratius.

Calderons

No hi ha calderons.

Majúscules

Ús de majúscules simples per a la inicial de passatges i de noms propis.

Il·lustracions

No hi ha il·lustracions.

Marginàlia

Al marge superior de les pàgines, per sobre de la marca de la caixa d'escriptura hi ha el títol de l'obra copiada en cada fascicle (al recto) i el nom de l'autor (al verso). És afegit pel mateix copista. Exemple del text 149: «Dictatum de Trinitate» (pp. 1, 3, 5, 7, 9) i «B. Raym. Lulli Doct. Illum. Et Martyris» (pp. 2, 4, 6, 8).

A l'inici de cada còpia, al marge lateral de la rúbrica que conté la referència de l'exemplar del qual és extret la còpia, hi ha una nota, afegida per una mà diferent de la del copista, que indica que el text ha estat col·lacionat amb el manuscrit de base: «Collatus cum eodem».

Observacions textuais

L'opuscle *Dictatum de Trinitate* (text 149) és l'única peça del volum que és una traducció d'un text català. Està dividit en un pròleg i tres seccions, marcades amb títol i número de capítol: «De prologo» (p. 1); «Caput I. De Deo» (p. 2); «Caput II. De Paternitate et Filiatione» (p. 2); «Caput III. De Spiratione» (p. 5). Aquesta divisió del text coincideix amb les marques de divisió fetes en vermell a la còpia del text català conservada al ms. *T* (Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Hisp. 69, ff. 1r-6r). Manquen els fragments corresponents als vv. 2014 i v. 2127 del text català. Les últimes línies del pròleg, corresponents als vv. 1977-1981 de la nostra edició, estan subratllades (p. 2). Segons indica la rúbrica que encapçala el text, l'antecedent directe d'aquesta còpia és un exemplar de Salzinger. Diversos indicis textuais posen de manifest que l'antígraf d'aquesta traducció llatina de l'opuscle «De trinitat» és el testimoni *T*.¹¹⁷

Estat de conservació

L'estat de conservació del volum és bo. Alguns folis presenten talls sobre la línia del marge interior de la caixa d'escriptura, principalment al primer terç del volum: text 135 pp. 3-7, text 137 pp. 131-140, text 138 pp. 5-16, text 139, text 140 pp. 29-39, text 141 pp. 5-14, text 142 pp. 9-20, text 143 pp. 1-8. També s'han perdut els fulls en blanc de l'inici i del final d'alguns fascicles.

Enquadernació

Enquadernació del segle XVIII; cobertes de cartó, de 350 x 220 mm. El llom, de 45 mm d'amplada, conté diverses notes. A la part superior hi ha una etiqueta de paper que identifica el volum: «Raimundi | Lulli | Varia Opera | Msc. D». A sota, hi ha les referències numèriques de les obres copiades al volum, escrites en tinta i en xifres àrabis: «141 · 142 · 143 | 144 · 145 · 146 | 147 · 148 · 149 | 150 · 151 · 152». A la part inferior hi ha dues etiquetes de paper (una enganxada a sobre de l'altra) amb la signatura del volum. A la cara interior de la coberta davantera hi ha una signatura en llaips i una etiqueta de la Biblioteca del Seminari de Magúncia.

¹¹⁷ Vegeu l'apartat VI.3.3 de la crítica del text, i Llull 1993: 420-421.

Segells i notes de possessors

- 1) Signatura «D», escrita en llapis a l'etiqueta de la part superior del llom i a l'angle superior extern de l'interior de la coberta davantera.
- 2) Una etiqueta amb l'ex-libris de l'antiga biblioteca (Priesterseminar) i la signatura del manuscrit afegida en tinta: «Bibliotheca | Seminarii Episcopalis Moguntini | Locus: B II»; es troba a la part superior de l'interior de la coberta davantera.
- 3) Una etiqueta amb la signatura del volum segons el catàleg de la Martinus-Bibliothek: «Hs. 220b»; la «b» corregeix una «k» ratllada.

Història

Aquest volum factici del segle XVIII és un compendi d'obres lul·lianes sobre la trinitat i les dignitats divines. La selecció i l'ordenació dels textos mostra un coneixement profund de la producció lul·liana i, alhora, és un indicatiu evident d'una determinada projecció de l'obra de Ramon Llull. Són diverses les dades que permeten identificar que es tracta d'una compilació feta per l'equip de l'edició maguntina dirigida per Iu Salzinger: en primer lloc, la rúbrica que precedeix cada text del volum assenyalava que es tracta de còpies extretes de diversos exemplars de Salzinger; en segon lloc, la nota escrita al foli inicial de cada còpia indica que els textos van ser copiats en fascicles que havien de ser compilats en un mateix volum, «Pro tomo XIII magni operis»; finalment, la numeració de les obres i l'índex que hi ha a l'inici del còdex indiquen que es tracta d'una compilació que correspon a la tercera part del volum XIII de l'edició maguntina. El volum XIII, però, no es va arribar a editar, i només es conserva una part del material de treball. La factura d'aquest testimoni, des de la selecció i compilació de les obres fins a la revisió de la còpia amb l'exemplar de referència, és una bona mostra del procés de treball de l'equip de Salzinger i del rigor aplicat en la preparació dels volums d'obres lul·lianes que s'havien d'editar.

El volum va ser dipositat a la Biblioteca del Seminari Episcopal de Magúncia (Priesterseminar), juntament amb altres materials lul·lians i exemplars de l'*Editio moguntina*. Actualment aquest manuscrit encara es conserva en aquesta biblioteca episcopal, que es coneix amb el nom de Martinus-Bibliothek.¹¹⁸

¹¹⁸ Sobre el llegat de Salzinger i l'edició maguntina a Magúncia i a la Martinus-Bibliothek, vegeu Grotton 1915 i Domínguez 2012.

2.2.3. (*Lt*₃) Palma, Biblioteca Pública, ms. 1072

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Sigla d'identificació: *Lt*₃

Localització geogràfica: Palma

Biblioteca: Biblioteca Pública

Manuscrit: 1072

Procedència: Biblioteca del Convent de Sant Francesc (Palma)

Datació: segle XVIII

Copista/Taller: Bartomeu Forners

Data de consulta de l'original: febrer de 2013.

Suport de reproducció utilitzat: reproducció digital de la Biblioteca Virtual del Patrimoni Bibliogràfic.

Sigles usuals en la tradició: *L*₃ (ROL XIX), *L*₄ (ROL V, ROL VI, NEORL VII), *L*₆ (ROL XVIII), *P* (ROL XXXIII).

Bibliografia: Rosselló 1861: apèndix I, núm. 66; Llull 1906 (ORL I): xxxvii i 435-436; D'Alòs-Moner 1935: 81; García Pastor, Hillgarth & Pérez Martínez 1965: 118-119 [127]; Llull 1967 (ROL V): 201-202; Llull 1972: 34; Llull 1978 (ROL VI): 323-324; Llull 1991 (ROL XVIII): xxii, 42-43; Llull 1993 (ROL XIX): liii-liv; Llull 2005 (NEORL VII): lxvii; Santanach 2007: 148-149, 152, 158; Llull 2009a (ROL XXXIII): xvi; Fernández Clot 2011: 16, 25; Fernández Clot 2012: 27, 46.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?69>>);

Biblioteca Virtual del Patrimoni Bibliogràfic

(<<http://bvpb.mcu.es/ca/consulta/registro.cmd?id=397858>>).

Contingut:

		ff. I-Vr	Índex d'obres i capítols: «Index Caputum»
	0	ff. Vv-VIIIv	Índex de matèries «Index verborum»
I	1	pp. 1-83	Ramon Llull, <i>Liber de doctrina puerili</i> (II.A.6), llatí
	2	pp. 83-85	Ramon Llull, fragment del <i>Liber in quo declaratur quod fides sancta catholica est magis probabilis quam improbabilis</i> (IV.30) [Inici del pròleg: integra el text 3] ¹¹⁹
	3	p. 84, § 2-3	Ramon Llull, <i>De ostensione per quam fides catholica est probabilis atque demonstrabilis</i> (IV.107) ¹²⁰
	4	pp. 85-112	Ramon Llull, <i>Liber de articulis fidei</i> (III.24b), llatí
II	5	pp. 113-118	Ramon Llull, <i>Liber de oratione</i> (III.44b) [<i>Medicina de peccat V</i>], llatí
	6	pp. 118-190	Ramon Llull, <i>Liber de virtutibus et peccatis sive Ars major praedicationis</i> (IV.65), llatí [Acèfal: manca el pròleg] ¹²¹
	7	pp. 191-196	Ramon Llull, <i>Ars abbreviata praedicandi</i> (IV.67), llatí
	8	pp. 196-285	Ramon Llull, fragment del <i>Liber contemplationis</i> (I.2), llatí [Capítols 227-317]
I	9	pp. 289-318	Iu Salzinger (?), <i>Quaestio iuridica utrum iurisprudencia sit habitus scientificus proprie dictus</i> [fragment de <i>Conclusiones iuridicas</i>] ¹²²
III	10	pp. 321-463	Joannes Taulerus, <i>Imitatio pauperis uitae Christi</i>
	11	pp. 463-465	Jan van Ruysbroeck, fragment de <i>Summa totius spiritualis vitae</i>

¹¹⁹ Llull 1978 (ROL VI): 328-332; línies 4-46, [text 3], línies 47-92 de l'edició.

¹²⁰ Llull 1960 (ROL II): 165-167.

¹²¹ Només conté la part del pròleg dedicada a la «Fortuna» (Llull 1987 [ROL XV]: 113, l. 117-134). A continuació d'aquest paràgraf comença la definició de «Iustitia» de la primera distinció (Llull 1987: 116, l. 13).

¹²² Per a la hipòtesi d'autoria i la identificació d'aquest opuscle com a part de les *Conclusiones iuridicas* de Salzinger, vegeu Santanach 2007: 145-146.

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum en octau, format per diversos fascicles.

Suport

Paper.

A causa de les particions dels folis per a la configuració dels quaderns, no es poden identificar correctament les marques d'aigua del paper. En alguns fulls s'entreveu un escut coronat (f. VIII i pp. 287-288, pp. 319-320). És visible el verjurat horitzontal i vertical del paper; el verjurat vertical presenta una distància de 25 mm.

El paper de les pp. 113-288 és més clar, però sembla que la marca d'aigua és la mateixa que es troba en seccions en què el paper actualment és més fosc. El paper de les pp. 450-465 és més gruixut.

Dimensions

Els folis mesuren 185 x 115 mm, aproximadament. Les mides són força variables: 185 x 118 mm (f. II), 185 x 110 mm (p. 27), 189 x 117 mm (p. 191), 186 x 113 mm (p. 231), 185 x 115 (p. 289), 184 x 117 mm (p. 343). L'últim quadern (pp. 440-465) és més petit: 175 x 110 mm.

Foliació

VIII + 240 + IV folis.

Una mà, segurament del XVIII, va numerar les pàgines del cos del volum en xifres aràbigues i tinta negra, a l'angle superior extern. Aquesta paginació és fins a la p. 460; una mà del segle XX ha continuat, en llapis, la numeració de les últimes pàgines (pp. 461-465). Els folis inicials amb les taules de contingut del volum no van ser numerats; posteriorment van ser foliats en xifres romanes i en llapis a l'angle superior dret del recto dels folis (I-VIII). Els fulls de guarda afegits al final del còdex han estat numerats modernament en xifres aràbigues i en llapis, seguint la numeració de les pàgines que formen el cos del volum (pp. 466-469).

Quaderns

El volum està format per trenta quaderns de vuit folis (4 + 4). El primer plec, destinat a la indexació del contingut del còdex, devia ser afegit en el moment de la relligadura de les unitats del volum.

Reclams

Hi ha reclams al final de cada pàgina (angle inferior dret), amb el número de paràgraf o les primeres lletres de la pàgina següent.

Signatures

Presència de diferents tipus de signatures (numèriques i alfabètiques) que identifiquen els quaderns al recto del primer foli. Gràcies a aquestes signatures es poden distingir tres unitats diferents en el cos del volum:

- I) Nou plecs, actualment relligats de manera separada. El primer grup d'aquesta unitat està format per set plecs, els quals han estat relligats conjuntament a l'inici del volum (pp. 1-112): conté els textos 1-4. El segon grup, de dos plecs, ha estat relligat després de la segona unitat codicològica del volum (pp. 289-320): conté el text 9. Signatures numèriques, en xifres aràbigues a l'inici de cada plec, indiquen l'ordre dels quaderns; són escrites en tinta a la part superior del marge esquerre del recto del primer foli per la mateixa mà que copia el text: «30» (p. 1), «31» (p. 17), «32» (p. 33), «33» (p. 49), «34» (p. 65), «35» (p. 81), «36» (p. 97), «37» (p. 289), «38» (p. 305).
- II) Onze plecs, relligats conjuntament a la part central del volum (pp. 113-288). Aquesta unitat conté els textos 5-8. Presenta signatures alfabètiques a l'inici de cada plec que indiquen l'ordre dels quaderns; són escrites en tinta negra a l'angle inferior esquerre del recto del primer foli per la mateixa mà que copia el text: «A.d.» (p. 113), «A.e.» (p. 129), «A.f.» (p. 145), «A.g.» (p. 161), «A.h.» (p. 177), «A.i.» (p. 193), «A.k.» (p. 209), «A.l.» (p. 225), «A.m.» (p. 241), «A.n.» (p. 257), «A.o.» (p. 273).
- III) Nou plecs, relligats conjuntament al final del volum (pp. 321-465). Aquest conjunt conté els textos 10-11. Presenta signatures numèriques en xifres aràbigues a l'inici de cada plec, escrites en tinta negra a la part central del marge inferior del recto del primer foli: «1.» (p. 321), «2.» (p. 337), «3.» (p. 343), «4.» (p. 369), «5.» (p. 385), «6.» (p. 401), «7.» (p. 417), «8.» (p. 434), «9.» (p. 450).

El primer plec no presenta cap tipus de signatura.

Construcció de la pàgina

El text és escrit a línia tirada. La caixa d'escriptura mesura 170/175 x 95/100 mm. S'han marcat les línies verticals dels marges de la caixa: a les pp. 1-112, els marges laterals han estat marcats en punta seca, la caixa mesura 96 mm; també a les pp. 289-449 (95/100 mm) i pp. 450-465 (93 mm); a les pp. 113-240 la caixa, de 106 mm, ha estat marcada en llapis; a les pp. 241-256 (de 103 mm), pp. 257-272 (96 mm) i pp. 273-285 (100 mm), ha estat marcada en punta seca. El número de línies per pàgina varia entre 30 i 50; el text 5 (*Liber de oratione*) presenta 44 línies a les pp. 114 i 116, 45 a les pp. 113 i 115, 46 a la p. 118 i 47 a la p. 117.

Els folis I-VIII presenten una taula dividida en dues columnes de 45/50 mm cada una; les línies verticals dels marges i de l'intercolumni han estat traçades en tinta. Els folis VIIv i VIII no contenen text, només el dibuix de la taula.

Els textos 1-4, 5-6, 7-8, 10-11 són copiats seguits, sense espais en blanc entre el final d'un text i el títol que encapçala el text següent. La còpia del text 4 (*Liber de articulis fidei*) finalitza a la meitat de l'últim foli del quadern que presenta la signatura 36 (corresponent a la primera unitat codicològica); una part de la pàgina és en blanc (p. 112). La còpia del text 6 (*Liber de virtutibus et peccatis*) acaba al final d'una pàgina i el text 7 (*Ars brevis praedicationis*) comença a l'inici de la pàgina següent (p. 191), al mateix quadern. La còpia del text 8 (*Liber contemplationis*) finalitza a la meitat de la p. 285 (recto del penúltim foli del plec); la resta de pàgines del mateix plec (signatura «A.o.») són en blanc, però han estat numerades igualment (pp. 286-288). La còpia del text 9 (*Quaestio iuridica utrum iurisprudencia sit habitus scientificus proprie dictus*) finalitza a la p. 310; les pp. 311-318 contenen taules de l'obra; l'últim foli del plec és en blanc, però les pàgines han estat numerades igualment (pp. 319-320).

Escriptura

El volum és escrit per una mateixa mà; lletra del segle XVIII, de mòdul molt petit, força bigarrada. Presenta moltes abreviatures. Un tret distintiu és l'ús de notació alfabètica per identificar els principis de l'Art. Subratlla diversos conceptes; en la còpia del *Liber de oratione* (text 5) subratlla els termes corresponents a les regles i qüestions

de l'Art. És el mateix copista del ms. 1003 de la Biblioteca Pública de Palma, fra Bartomeu Forners.¹²³

Es poden observar diverses correccions, afegits i notes del mateix copista, sobretot a la primera obra (*Liber de doctrina puerili*). També s'observen anotacions d'una altra mà afegides al marge; vegeu, per exemple, p. 270 i p. 289.

Inicials

El text és escrit íntegrament en tinta negra i no presenta cap mena de decoració. En l'índex de matèries, cada lletra de l'alfabet és una inicial senzilla pintada en tinta negra.

Rúbriques

Les rúbriques de títols d'obres i de capítols són escrites per la mateixa mà que copia el text, en tinta negra; la mida de la lletra és més gran que la del cos del text.

El text 3 (*De ostensione per quam fides catholica est probabilis atque demonstrabilis*) és integrat enmig del pròleg del *Liber in quo declaratur quod fides sancta catholica est magis probabilis quam improbabilis*, i no presenta cap rúbrica (p. 84).

Calderons

Alguns calderons afegits al marge, en tinta més fosca, indiquen l'inici de capítols (pp. 112-285). El copista marca l'inici dels paràgrafs a l'interior d'un capítol amb un número (en xifres aràbigues) i repeteix aquesta marca al marge.

Majúscules

Les majúscules no presenten decoració. La notació alfabètica usada per identificar els principis de l'Art és en lletres majúscules.

Il·lustracions

Algunes figures integrades al text: p. 221, p. 252. També algunes taules al final de la *Quaestio iuridica utrum iurisprudencia sit habitus scientificus proprie dictus* (text

¹²³ García Pastor, Hillgarth & Pérez 1965: 106-107 i 118; Llull 2005: lxxvii; Santanach 2007: 148.

9): p. 311 i pp. 312-318; també hi ha una taula integrada al text, dibuixada al final de pàgina (p. 299).

Marginàlia

El mateix copista ha numerat els paràgrafs aprofitant el marge esquerre de les pàgines (pp. 1-118, pp. 321-465). També hi ha una numeració de paràgrafs feta per la mateixa mà en una tinta més fosca (pp. 191-215).

Algunes notes del copista als marges de les pp. 321-460 per identificar cites. S'observen marques de passatges: *nota bene* pp. 118, 190, 290, 294, 296.

Observacions textuais

La p. 200 va ser copiada amb el text cap per avall; correspon al verso del quart foli del quadern «A.i.». Un asterisc a l'angle superior dret de les pp. 200-201 (tal i com han estat relligades) marca aquest accident material i assenyala la posició correcta del full a l'interior del quadern.

La còpia de la traducció llatina de l'opuscle *D'oració (Librer de oratione*, pp. 113-118) presenta el text complet; només s'observen dues llacunes que afecten dos versos sencers (vv. 4976 i 5068). Diversos indicis assenyalen una relació textual propera entre el ms. *M* i la traducció llatina d'aquest testimoni.¹²⁴

Estat de conservació

El volum es troba en bon estat de conservació. El paper del plecs 1 a 8 (ff. I-VIII i pp. 1-112) i de 20 a 30 (pp. 289-465), presenta un enfosquiment força més accentuat que el dels plecs de 9 a 19 (pp. 113-288). La tinta no traspasa el paper i pràcticament no hi ha taques d'humitat. Petits forats de corc al marge inferior de les pp. 209-282.

Enquadernació

L'enquadernació del volum és segurament del segle XVIII, de cartó recobert de pergamí. Dues betes enganxades a les cobertes servien per tancar el còdex; han estat segades. La part interna del llom s'ha després de la relligadura dels quaderns; es conserven dues signatures al llom. Un full de paper encolat sobre el cartó de la cara interior de les cobertes; una signatura escrita en tinta a la coberta davantera. Es van

¹²⁴ Vegeu l'apartat VI.4.5 de la crítica del text.

afegir quatre fulls de guarda al final del volum, d'un paper diferent; aquests folis han estat numerats modernament en llapis, seguint la paginació del còdex.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

- 1) Signatura «R. 3.39.» escrita en tinta a la part superior del llom del volum. Correspon a la signatura del manuscrit a la biblioteca del Convent de Sant Francesc de Palma.
- 2) Signatura «Ms. 1072», corresponent a la Biblioteca Pública de Palma, escrita en tinta en una etiqueta enganxada a la part inferior del llom.
- 3) A la cara interior de la coberta davantera hi ha la signatura «IV-22» escrita en tinta.

Història

Aquest còdex presenta característiques comunes amb el ms. 1003 de la Biblioteca Pública de Palma: tots dos volums recullen diversos textos en llatí, són escrits en una pàgina atapeïda i en lletra petita i bigarrada per una mateixa mà. García Pastor, Hillgarth & Pérez Martínez (1965: 106-107 [100] i 118-119 [127]) van identificar fra Bartomeu Forners com l'autor d'aquests dos còdexs; Joan Santanach (2007) n'ha estudiat la composició en relació amb aquesta figura.

Tal i com observa Santanach (2007: 148-149), tots dos còdexs es poden relacionar amb l'estada de Bartomeu Forners a Magúncia. El franciscà va traslladar-se a la ciutat del Palatinat a finals d'octubre de 1727, juntament amb altres mallorquins, per tal de seguir les lliçons que hi ofería Iu Salzinger (Pérez Martínez 1989: 65; Santanach 2007: 143-144). Després de la mort del mestre editor (1728), Forners va continuar la formació lul·liana sota el magisteri de Ludwig Heydel, fins a finals de l'any 1730, quan va tornar a Mallorca. Diversos textos compilats als mss. 1003 i 1072 de la Biblioteca Pública de Palma remetent a aquesta estada de Forners. El primer s'obre amb un «lexicon latino-germanicum», conté dues cartes del franciscà datades a Magúncia, copiades entre notes sobre les *Revelacions* de Santa Brígida de Suècia, i diversos textos que apunten vers un context lul·lià i artístic. El segon presenta versions llatines d'obres lul·lianes d'orientació homilètica i catequètica, una obra jurídica atribuïble a Salzinger i dues obres místiques que remetent a les lectures que acompanyaven els dinars

comunitaris presidits per Salzinger (*Fiel noticia*, § 18, Santanach 2007: 167). Aquests còdexs, per tant, devien ser compilats pel franciscà a Magúncia o bé poc després del seu retorn a Mallorca, a finals del 1730 (Santanach 2007: 148).

La composició del volum 1072 indica que la còpia de les obres es va fer a partir de tres unitats diferents, que van ser relligades i indexades conjuntament. Les diverses marques de passatges que presenta la còpia sembla que són del mateix Forners, de manera que aquest lul·lista devia utilitzar el volum com a material d'estudi i de consulta. Atès que a partir de 1750, fra Bartomeu Forners va dedicar-se força a l'homilètica, és possible que se servís d'aquest manuscrit format per diversos textos catequètics i homilètics (Santanach 2007: 158).

El còdex va passar a formar part de la biblioteca del Convent de Sant Francesc de Palma, tal i com indica la signatura escrita al lloc de la coberta. Aquesta signatura es pot identificar, també, en l'inventari de llibres de la biblioteca del convent elaborat l'any 1805 per P.F. Ramon Lledó, després d'un canvi d'ordenació dels volums de la biblioteca. Segons aquest inventari, el volum «R. 3.39.» forma part del tercer armari i és identificat erròniament amb el títol «Alabanzas a la Virgen María». Posteriorment, el manuscrit va ingressar a la Biblioteca Pública de Palma, on encara es conserva; la signatura del còdex en aquesta biblioteca és «Ms. 1072».¹²⁵

¹²⁵ Segons indica la descripció de García Pastor, Hillgarth i Pérez Martínez (1965: 118), la signatura antiga del còdex és «24»; vegeu, també, Lull 1967 (ROL V): 201.

2.3. Testimonis actualment desapareguts

2.3.1. Barcelona, Biblioteca de Guillem de Vall, segle XIV

Descripció conservada:

[8] Item, quendam alium librum cum postibus, scriptum in pergamenis, in romancio, rimatum, qui incipit in primo colondello primi folii in rubro: «Déus ab vostre gran pietat [etc.]». Et sequitur ibidem in nigro: «Contricció confessió e·ncar satisfacció [etc.]». Et finit in secundo colondello eiusdem folii: «perquè puscha trobar perdó». Et finit in XXXVI° folio in rubro, in ultimo videlicet in fine: «el trectat sie corregit».

Font: Arxiu Capitular de Barcelona, PERE BORRELL, *Capbreu* 1373, abril 1 – 1373, juliol 9, s.n. [vol. 193], Inventari de béns de Guillem de Vall: 1373, juny, 8; Barcelona (Hernando 1995: II, 460).

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Localització: Barcelona

Biblioteca: Guillem de Vall, beneficiat a la Seu de Barcelona

Procedència: desconeguda

Datació: segle XIV (*post quem* 1300 – *ante quem* 1373)

Copista/Taller: desconegut

Bibliografia: Hernando 1995: II, 459-463 [313.8].¹²⁶

Contingut:

1	ff. 1-36	Ramon Llull, <i>Medicina de peccat</i> (III.44) [incomplet?]
---	----------	---

¹²⁶ Hernando identifica erròniament aquest ítem amb una obra atribuïda a Llull, l'*Art de confessió* (vegeu l'índex de noms i títols del volum, p. 762).

DADES CODICOLÒGIQUES

Suport: pergamí.

Folis: 36; foliació en xifres romanes.

Disposició de la pàgina: dues columnes, un vers per línia.

Decoració: invocació de l'obra en vermell.

Enquadernació: volum relligat i enquadernat (amb cobertes).

Observacions:

El volum està format per una única unitat codicològica, que transmet una còpia de la *Medicina de peccat*. Les referències textuais que dona la descripció —sobre el primer foli i el darrer de la còpia— permeten observar que aquest testimoni introdueix el text amb la mateixa invocació que el ms. *B*, que conté els dos primers versos del pròleg i el v. 52 del segon capítol, i que es tanca amb el colofó de l'obra, encara que manquen tres versos. La comparació d'aquestes referències textuais amb la composició d'altres còpies conservades de l'obra permet aproximar que probablement es tracta d'un volum *in quarto*. També permet constatar que la còpia conté l'inici i el final de l'obra, però les dades sobre els folis del volum i la disposició de la pàgina fan dubtar de la completesa de la còpia. La descripció indica que el text acaba al final del foli XXXVI, amb un vers del colofó de l'obra (v. 5867); tenint en compte l'extensió del text copiat en les dues columnes de la primera pàgina (invocació + 52 versos) i comparant l'extensió del text en altres còpies de l'obra conservades, el càlcul de folis necessaris per a la còpia del text complet del tractat no s'ajusta al nombre de folis totals del volum.¹²⁷ Fins i tot suposant que la disposició del text sigui més comprimida després de la primera pàgina, manquen almenys deu folis perquè l'extensió del text complet de l'obra i el número de folis d'aquesta còpia siguin proporcionals. És probable que manqui algun quadern amb capítols de l'obra o que faltin alguns capítols del tractat per algun altre motiu; no es pot descartar, tampoc, que la referència del número de l'últim foli sigui errònia, o bé que aquesta referència no correspongui a una numeració seqüencial de tots els folis del volum.

¹²⁷ A tall d'exemple, la còpia del text complet de la *Medicina de peccat* al testimoni *B*, amb una mitjana de 25 línies per columna, ocupa 65 folis (20 les tres primeres parts, 32 la quarta i 13 la cinquena); i la còpia de la part *D'oració* al manuscrit *M*, feta a 30 línies per columna, ocupa 9 folis a doble cara i part d'una columna d'un desè foli.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

L'any 1373 el volum formava part dels béns del beneficiat de la Seu de Barcelona, Guillem de Vall. Tenint en compte la data de composició de l'obra i aquesta datació, el volum ha de ser una còpia produïda durant els dos primers terços del segle XIV. El fet que sigui en pergamí, amb rúbriques en vermell, i que tingui cobertes, indica que es tracta d'un volum amb certes pretensions.

Car remarcar que és l'únic text lul·lià que es troba entre els diversos llibres de caràcter teològic, moral i devot de la biblioteca de Guillem de Vall; també és l'únic text en llengua vulgar que apareix a l'inventari (Hernando 1995: II, 459-463). L'obra, per tant, circulava a Catalunya al segle XIV, en ambients religiosos.

No s'han pogut documentar referències posteriors en altres inventaris de llibres o en catàlegs de manuscrits que es puguin relacionar amb aquest testimoni.

2.3.2. Palma, Biblioteca de Jeroni Rosselló, segle XVI

Descripció conservada:

[7] Otro en 8º de 36 folios que se nos ha franqueado, de letra tambien del siglo XVI, y que ademas de la misma quinta parte de la *Medicina del peccat* sobre la *Oració*, contiene otros varios fragmentos.

Font: *Obras rimadas de Ramon Lull* (1859), ed. Jeroni Rosselló, inventari de manuscrits consultats, p. 25-26.

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Localització: Palma

Biblioteca: Jeroni Rosselló (en préstec)

Procedència: desconeguda

Datació: segle XVI

Copista/Taller: desconegut

Bibliografia: Lull 1859: 25-26 [7].

Contingut:

1	Ramon Llull, <i>D'oració</i> (III.44b) [<i>Medicina de peccat</i> , V]
2	Altres fragments [No es especifica de quina obra]

DADES CODICOLÒGIQUES

Folis: 36; no indica si estan foliats.

Dimensions: volum en octau.

Escriptura: lletra del segle XVI; no indica si és copiat per una sola mà.

Observacions:

La informació codicològica que es pot extreure de la breu descripció de Rosselló és molt escassa. Indica clarament que aquest volum en octau conté una còpia de l'opuscle *D'oració*, però no és possible saber si els altres fragments als quals fa referència també són capítols de la *Medicina de peccat*, són fragments d'altres obres lul·lianes, o bé es tracta de textos no lul·lians.

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

No s'han pogut documentar referències anteriors a la de Rosselló que es puguin relacionar amb aquesta còpia del segle XVI.¹²⁸ Segons assenyala l'intel·lectual mallorquí, aquest volum li va ser deixat per a la preparació de l'edició de les obres rimades de Llull, però no indica qui l'hi va deixar. En efecte, no es troba en l'inventari de manuscrits i llibres lul·lians de Rosselló que van ser donats a la Societat Arqueològica Lul·liana després de la seva mort (Sancho 1902: 347-350). Crida l'atenció, però, que aquest volum no aparegui en l'inventari de manuscrits lul·lians que va preparar Rosselló per a la seva *Biblioteca Luliana* (1861). Tampoc s'ha pogut documentar en altres catàlegs de manuscrits lul·lians del segle XX.

¹²⁸ El registre de llibres adquirits per Joan Seguí l'any 1573, per exemple, té un ítem que fa referència a les «Oracions per las reglas», però manquen altres referències sobre la data o la composició del volum que permetin posar en relació els testimonis (vg. la fitxa d'aquest inventari a la Llull DB).

2.3.3. Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 8

DADES D'IDENTIFICACIÓ

Localització geogràfica: Palma

Biblioteca: Societat Arqueològica Lul·liana

Manuscrit: 8 (actualment perdut)

Procedència: Col·legi de la Sapiència, Jeroni Rosselló

Datació: segle XV (part I) i segle XVI (part II)

Copista/Taller: desconegut

Consulta de l'original: manuscrit perdut

Suport de reproducció: No es conserva cap reproducció digital ni fotogràfica d'aquest manuscrit.

Sigles usades en la tradició: --

Bibliografia: Llull 1859: 25 [6]; Rosselló 1861: 344-345 [Núm. 47]; Sancho 1902: 348; Massó i Torrents 1913-1914: 219 [d¹⁸]; Massó i Torrents 1932: 29 [d¹⁸]; Obrador 1932: 15; D'Alòs-Moner 1935: 387; Llull 1938 (ORL XX): 332-333; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 100 [760-761]; Bonner 1992: 246; Llull 1996 (NEORL III): 13; Fernàndez Clot 2011: 16, 21; Fernàndez Clot 2012: 27, 46.

Bibliografia electrònica: Llull DB (<<http://orbita.bib.ub.edu/llull/ms.asp?976>>);

BITECA manid 1665.

Contingut:

I	1	f. 1r-35v	Ramon Llull, <i>Llibre dels articles de la fe</i> (III.24b) [versió catalana]
	2	f. 36r	Oracions en llatí: dos versicles dels salms, fragment d'oració, un versicle de l'evangeli en forma d'antífona
II	3	f. 1r-24r	Ramon Llull, <i>D'oració</i> (III.44b) [<i>Medicina de pecat</i> , V]
	4	f. 24v	Fragment lul·lià (quatre línies)

DESCRIPCIÓ CODICOLÒGICA

Volum factici, format per dos manuscrits relligats.

Suport

Pergamí, el primer manuscrit. Paper, el segon.

Massó i Torrents (1913-1914: 219), Galmés (Llull 1938: 332) i Pérez Martínez (2004 [1958-1970]: 100) recullen les mides del volum: 200 x 145 mm. Les mides dels dos manuscrits es devien unificar en el moment de la relligadura, ja que els marges van ser retallats, segons observa Galmés.

Foliació

El primer manuscrit està format per 36 folis «de bon pergamí» (Llull 1938: 332) i el segon, per 24 folis de paper.

Cada manuscrit tenia una foliació independent: «El segundo manuscrito empieza con nueva numeración» (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 100). D'acord amb les indicacions de Galmés (Llull 1938: 332), sembla que la foliació del volum va ser escapçada en el moment de la relligadura.

Quaderns

No hi ha dades sobre la composició dels plec que formen cadascun dels manuscrits.

Reclams

Les descripcions anteriors del volum no han deixat indicis de la presència de reclams en els manuscrits.

Signatures

Tampoc hi ha dades sobre la presència de signatures.

Construcció de la pàgina

Tots dos manuscrits presenten el text a ratlla tirada, en una sola columna. No hi ha dades sobre les mides de la caixa d'escriptura.

L'obra del primer manuscrit, el *Llibre dels articles de la fe*, és escrit a 30 línies per pàgina. L'obra del segon, l'opuscle *D'oració*, és escrit a una sola columna i a vers per línia, unes 26 línies per pàgina. Només al darrer foli el copista forma una segona columna amb els últims tres versos de l'obra, escrits a la part superior del marge dret del foli 24r i escapçats pel relligador (Massó i Torrents 1913-1914: 219; Llull 1938: 333).

Escriptura

El primer manuscrit és tot escrit per una mateixa mà del segle XV, segons les descripcions; lletra semigòtica, clara (Rosselló 1861: 344; Obrador 1932: 15).

El segon manuscrit, del segle XVI, és escrit per una mateixa mà, segons Galmés, la mateixa que copia els *Cent noms de Déu* al ms. 9 de la Societat Arqueològica Lul·liana (Llull 1938: 333). L'editor indica que «el text és poc acurat i l'ortografia prou defectuosa» (Llull 1938: 332).

Al full sobrant del primer manuscrit (f. 36r) hi ha oracions en llatí escrites per una altra mà (Llull 1938: 332).

Inicials

La còpia del primer manuscrit presenta inicials bicromes, en vermell i blau, de color viu, alternant. La inicial del primer foli està il·luminada, amb colors força apagats, i decorada amb una sanefa en forma d'orla.

No tenim notícia sobre les característiques de les inicials del segon manuscrit, només sabem que la còpia és a una sola tinta i, per tant, probablement sense ornamentació.

Rúbriques

La còpia del primer manuscrit s'obre amb una invocació en vermell (f. 1r): «Deus en virtut de ta gran ajuda e benedictio Comencam aquest tractat en qui pro[ue]m per rahons necessaries los articles dela fe catholica» (Massó i Torrents 1913-1914: 219). Les rúbriques de capítols són en vermell.

Les rúbriques amb el títol de l'obra i dels capítols del segon manuscrit són en tinta negra.

Calderons

Al primer manuscrit hi ha una doble ratlla vertical que fa la funció de calderó. Al segon manuscrit hi ha alguns calderons escrits al marge, a l'inici de vers.

Majúscules

No hi ha dades sobre les majúscules.

Il·lustracions

Les descripcions del volum no han identificat dibuixos o il·lustracions.

Marginàlia

Al primer manuscrit hi ha diverses notes marginals (Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 100), probablement, fetes per altres mans. Al f. 1r hi ha la nota «dit apostrophe» afegida a la invocació (Llull 1938: 332).

Observacions textuais

Només Galmés (Llull 1938: 332-333) constata que al final del primer manuscrit hi ha textos en llatí escrits per una altra mà i que al final del segon, al verso de l'últim foli, hi ha un fragment llatí de quatre línies. No identifica, però, el text, ni indica si es tracta d'una còpia realitzada per la mateixa mà que copia l'opuscle *D'oració* o bé d'una còpia posterior, com la que es troba al final del primer manuscrit.

Al f. 1r del primer manuscrit, després de la invocació, una mà afegeix una variant del títol de l'obra: «dit apostrophe» (Llull 1938: 332). És el nom amb el qual se sol identificar la versió llatina de l'obra (*Liber Apostrophe seu De articulis fidei*), que

en alguns testimonis va encapçalada per uns versos —probablement espuris— adreçats al papa Bonifaci VIII (*Apostrophe ad summum pontificem*).¹²⁹

Jeroni Rosselló, en l'edició de les obres en vers de Llull que inclou la *Medicina de peccat*, va utilitzar aquest testimoni de l'opuscle *D'oració* per a la col·locació de la cinquena part de l'obra (Llull 1859: 25 [6]). Galmés, en canvi, no va utilitzar aquest testimoni en la col·locació de la part *D'oració*, ja que considerava que presentava un text «poc acurat» i una ortografia «prou defectuosa» (Llull 1938: 332-333).

Estat de conservació

Manuscrit no conservat.

Enquadernació

Relligadura de pergamí flexible que uneix els dos manuscrits. Presència de fulls de guarda a davant i a darrera del volum relligat. Tant Galmés (Llull 1938: 332) com Pérez Martíenz (2004 [1958-1970]: 100) constaten que l'enquadernació s'havia després i estava espatllada en el moment de la descripció del volum. No s'han conservat dades que indiquin si hi havia títols, signatures o segells en l'enquadernació.

L'enquadernador va retallar els folis dels dos manuscrits per tal d'unificar les mides del volum. És Galmés qui dóna notícia dels efectes d'aquest escapçament que afecta el text i la foliació dels manuscrits (Llull 1938: 332).

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Segells i notes de possessors

Pérez Martínez (2004 [1958-1970]: 100) identifica una nota de possessió al primer foli del primer manuscrit: «Est Collegii Btae Mariae Sapientiae» (f. 1r). No tenim notícia d'altres notes o signatures, ni del volum ni de cada un dels manuscrits que el formen.

Història

Una nota de Galmés permet identificar el copista del segon manuscrit —el de l'opuscle *D'oració*— amb el del testimoni dels *Cent noms de Déu* del segle XVI que es

¹²⁹ Per a la identificació del conjunt de l'obra i els diversos títols que presenta, vegeu les notes de la fitxa de l'obra a la Llull DB (III.24); també, Bonner 2012: 214, n. 5.

conserva relligat amb una còpia de les *Hores de nostra dona santa Maria* (Llull 1938: 333-334). No tenim altres dades que ens permetin documentar la composició de cada un dels còdexs relligats en un sol volum. El rebut d'entrega de llibres de Pere Jordi Rossinyol al notari Pere Ribot (16 de febrer de 1613), copiat al f. II del ms. F-130 del Col·legi de la Sapiència, registra dos llibres que es poden identificar amb els manuscrits que formen aquest volum (ítem 2):

A 16 de febrer 1613 rebí per los Jurats del Ilm. Señor Pere Jordi Rossiñol los llibres següents: Primo un llibre en 16 dels cent noms de Deu y ab ell les ores de Nostra Dona Santa Maria y lo Plant de la Verge Maria y al Desconsuelo, imprés antich. Item altre llibre en 4 dels articles de la fe y altre de oratió. Item altre llibre en 4 que es lo Desconort y ab ell orations fetes a requesta de Dona Blanca, Reyna de Aragó e Mallorca. Pere Ribot, notari.

El «Llibre dels articles de la fe» i el «Llibre de oració» són registrats com un mateix ítem, cosa que podria indicar que els manuscrits es conservaven de manera conjunta. El receptor dels llibres, Pere Ribot, va tenir una implicació destacada en la gestió de la Causa Pia Lul·liana durant el primer quart del segle XVII, primer com a delegat dels afers lul·lians escollit pels jurats de Mallorca el 1604 i després com a notari de la comissió instituïda el 1610 per a la defensa de la causa de beatificació de Ramon Llull (Pérez Martínez 1991: 13-17). És probable que el moviment de llibres al qual fa referència aquesta nota estigui relacionat amb la recopilació d'obres lul·lianes i de documentació relativa a la defensa de la causa lul·liana, en la qual estava implicat Pere Ribot, i que, per tant, els còdexs esmentats passessin a formar part de la Causa pia lul·liana.

L'ex-libris del primer foli del manuscrit que conté el *Llibre dels articles de la fe* indica que el volum va passar a formar part de la biblioteca del Col·legi de la Sapiència de Palma, fundat el 1633 per Bartomeu Llull, membre de la Causa Pia Lul·liana i president de la comissió el 1617 (Pérez Martínez 1991: 16). El volum format pels manuscrits del *Llibre dels articles de la fe* i de l'opuscle *D'oració* devia entrar a la biblioteca del Col·legi de la Sapiència de Palma a través de la Causa Pia Lul·liana — potser durant el segle XVII mateix— i s'hi devia conservar fins ben entrat el segle XIX, quan va passar a mans de Jeroni Rosselló (Palma de Mallorca, 1827-1902).

L'intel·lectual mallorquí fa referència als dos manuscrits d'aquest volum com a entitats separades. El segon manuscrit és citat a la llista de testimonis d'obres en vers de Llull utilitzats en l'antologia *Obras rimadas de Ramon Lull*: «Otro en 4º de 24 folios

que así mismo nos pertenece. Es de letra también del siglo XVI, y contiene únicamente la quinta parte de la *Medicina de peccat* bajo el epígrafe de *Oració*» (Llull 1859: 25, [6]). D'altra banda, el primer manuscrit del volum és inventariat com a unitat independent a l'apèndix de la *Biblioteca Luliana* sobre manuscrits lul·lians de Mallorca (Rosselló 1861): «Num. 47. *Tratado sobre los artículos de la fe catolica, o sea Apostrofe*. Códice existente en poder nuestro, en 4º, vitela, letra semigótica, clara, títulos de carmín e iniciales azules y encarnadas, y algunas de colores, folios 35, siglo XV». L'any 1902, després de la mort de Rosselló, la família va fer donació de diversos materials lul·lians que es trobaven en possessió de l'intel·lectual mallorquí a la Societat Arqueològica Lul·liana, entre els quals les còpies esmentades del *Llibre dels articles de la fe* i de l'opuscle *D'oració*. D'acord amb la referència de l'inventari de la donació, els dos manuscrits estaven units en un mateix volum (Sancho 1902: 348).¹³⁰

3– Un códice del siglo XV, compuesto de 36 folios en pergamino, tamaño en 4.º escrito a renglón seguido; contiene el TRATAT DELS ARTICLES DE LA FE CATHOLICA; y a continuación, en 24 folios de papel, del mismo tamaño, una copia del tratado rimado DE ORACIO, letra del siglo XVI. Cubiertas de pergamino.

El còdex es va conservar durant bona part del segle XX a la Societat Arqueològica Lul·liana, tal i com testimonien diversos catàlegs i inventaris de manuscrits lul·lians (vg. Massó i Torrents 1913-1914: 219; Massó i Torrents 1932: 29; Obrador 1932: 15; Llull 1938: 332-333; Pérez Martínez 2004 [1958-1970]: 100). A l'inici dels anys 90, l'investigador Antoni Joan Pons i Pons, editor de la versió catalana del *Llibre dels articles de la fe* per a les NEORL (Llull 1996, 1-72), ja no va poder consultar el manuscrit perquè havia desaparegut de la Societat Arqueològica Lul·liana. Després de diverses gestions d'Anthony Bonner i de Llorenç Pérez Martínez per tal de localitzar el volum, actualment encara es considera perdut (vg. Bonner 1992: 246-247; Llull 1996: 13; BITECA manid 1665; Llull DB).

¹³⁰ Les notes sobre manuscrits lul·lians de Palma publicades per Mateu Obrador (1932: 15 [XXXV]) i per Ramon d'Alòs-Moner (1935: 387 [3]) identifiquen únicament el manuscrit del *Llibre dels articles de la fe*, d'acord amb les dades de l'inventari de la *Biblioteca Luliana* de Rosselló en què es basen els autors. La documentació recollida durant el segle XX, en canvi, identifica sempre les dues unitats del volum.

3. EDICIONS DE LA *MEDICINA DE PECAT*

3.1. (r) *Obras rimadas de Ramon Lull*, ed. Jeroni Rosselló, 1859

Característiques del volum

La primera edició de conjunt de les obres en vers de Ramon Lull va aparèixer a Mallorca, a la impremta Gelabert, l'any 1859 amb el títol *Obras rimadas de Ramón Lull, escritas en idioma catalan-provenzal, publicadas por primera vez con un artículo biográfico, ilustraciones y variantes y seguidas de un glosario de voces anticuadas*. L'editor, Jeroni Rosselló, va recollir una àmplia representació de la producció lul·liana en vers, però també va incloure alguns textos apòcrifs. La taula següent mostra les obres editades en aquest volum, amb la referència del catàleg Bonner - Lull DB entre parèntesis.

1	pp. 131-145	Ramon Lull, <i>Desconhort de nostra Dona</i> (III.13)
2	pp. 146-173	Ramon Lull, <i>Hores de nostra dona santa Maria</i> (III.8)
3	pp. 174-176	Pseudo-Ramon Lull, <i>A vós, Déus gloriós</i> (FD II.17) [incomplet]
4	pp. 177-185	Ramon Lull, <i>Lo pecat d'Adam</i> (III.13bis)
5	pp. 186-189	Ramon Lull, <i>A vós dona verge santa Maria</i> (II.A.19d)
6	pp. 190-195	Ramon Lull, <i>Sényer ver Déus, rei gloriós</i> (II.A.19g)
7	pp. 196-304	Ramon Lull, <i>Cent noms de Déu</i> (III.9)
8	pp. 305-308	Pseudo-Ramon Lull, <i>Cantilena</i> (MP I.7) [incomplet]
9	pp. 309-362	Ramon Lull, <i>Desconhort</i> (III.22)
10	pp. 363-367	Ramon Lull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43bis)
11	pp. 368-383	Ramon Lull, <i>Dictat de Ramon</i> (III.41a)
12	pp. 384-423	Ramon Lull, <i>Aplicació de l'Art general</i> (III.49)
13	pp. 424-602	Ramon Lull, <i>Medicina de pecat</i> (III.44)
14	pp. 603-646	Ramon Lull, <i>Del concili</i> (IV.48)
15	pp. 647-699	Pseudo-Ramon Lull, <i>Lo conqueriment de Mallorca</i> (FD II.18) [incomplet]

El volum s'obre amb una introducció de l'editor, que inclou una breu ressenya sobre les característiques i l'objectiu de l'edició (pp. 21-27) i, a continuació, una síntesi de la vida

i la producció de Ramon Llull (pp. 28-129). L'ordenació de les obres editades segueix un criteri cronològic, com assenyala Rosselló a la introducció (p. 128). Cada text presenta un davantal en el qual l'editor descriu les principals característiques de l'obra (període de producció, contingut i valoració estètica) i es tanca amb un llistat de variants. Els textos 9 i 15 presenten traducció al castellà acarada a l'edició, i les dues poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerna* presenten el text de l'edició de 1521 acarat al text editat a partir dels manuscrits. El volum es tanca amb un glossari (pp. 703-771) i una fe d'errades (p. 772).

La publicació s'emmarca en el context de recuperació de la literatura nacional que tingué lloc durant el segle XIX i està clarament marcada per la reivindicació del valor literari de l'obra de Ramon Llull, el qual, segons afirma Rosselló, «no ha tenido entrada hasta aquí en el catalogo de los poetas» (p. 22). La voluntat de l'editor és donar a conèixer la poesia lul·liana amb la «publicacion del testo (*sic*) original de las *obras rimadas* del gran pensador del siglo XIII» (p. 22). La selecció de textos i l'edició parteix de diversos testimonis d'obres lul·lianes en vers conservats a Mallorca, que Rosselló llista a les pàgines 23-27 del volum: destaquen el ms. *B*, del segle XIV, i el ms. *L*, de finals del segle XVI o començaments del XVII, els quals contenen diverses obres en vers i són registrats en primer lloc; els altres testimonis contenen un o dos textos i, a banda del ms. 1025 de la Biblioteca Pública de Palma, del segle XIV-XV, que conté el *Desconhort* i un fragment de la *Cantilena*, són tots del segle XVI o posteriors.¹³¹

Pel que fa a la selecció de textos, cal observar que, del corpus d'obres lul·lianes en vers, només manquen els poemes didàctics *Lògica del Gatzell* i *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*, i els reculls de proverbis rimats; Rosselló constata que els dos primers textos formen part del corpus d'obres en vers, però observa que no els pot incloure al volum perquè no n'ha pogut trobar cap testimoni (pp. 26-27). D'altra banda, pel que fa als textos apòcrifs, cal assenyalar que l'editor advoca per l'autoria lul·liana dels tres poemes inclosos al volum, encara que observa que no apareixen als principals catàlegs d'obres lul·lianes (pp. 174-175, 305-306, 647-649). El poema *Cantilena*, titulat *l'Art de l'alquímia* en l'edició de Rosselló, prové de la còpia del ms. 1025 de la Biblioteca Pública de Palma i és incomplet: només presenta les sis primeres estrofes del poema, que consta d'un total de deu (80 versos). D'altra banda, els poemes *A vós*, *Déus gloriós* i *Lo conqueriment de Mallorca* són falsificacions segurament del mateix Rosselló: el primer és editat a partir d'una notícia d'un «distinguido teólogo

¹³¹ Vegeu l'apèndix 8.

aleman Mr. Heine», que l'havia trobat en un manuscrit de Coimbra i del qual Rosselló afirma que en dóna una versió fragmentària (p. 174); el segon és un poema èpic editat, segons Rosselló, a partir d'una còpia de Joaquim M. Bover extreta d'un testimoni incomplet (pp. 26, 647-648), que l'editor va traduir al castellà i va anotar profusament (pp. 674-699).¹³²

Pel que fa a les característiques de l'edició de les obres lul·lianes en vers i als criteris d'edició, Rosselló fa l'afirmació següent (p. 128):

Darémos de las mismas [les obres en vers] los textos originales, inéditos todavía, con toda la exactitud que nos sea dable, prefiriendo siempre en los pasajes que nos han parecido oscuros, transcribirlos letra por letra y tal como están en los antiguos códices que poseemos, antes que alterar en lo más mínimo ni la idea ni la espresion del autor, y notando las principales variantes que nos resulten del minucioso cotejo de ámbos códices.

Malgrat aquesta proposta explícita de seguir fidelment el text dels manuscrits antics (principalment *B*) i d'anotar les principals variants dels còdexs, l'anàlisi de l'edició permet observar que Rosselló segueix uns criteris eclèctics i poc rigorosos a l'hora d'establir el text de les obres en vers. D'una banda, l'editor no identifica les fonts d'on provenen les variants recollides al final de l'edició de cada obra, de manera que es barreja allò que prové del manuscrit base i allò que prové d'altres testimonis o de la mà de Rosselló; de l'altra, es detecten nombroses intervencions no justificades ni advertides que modifiquen les lliçons del manuscrit base. La tasca editorial de Rosselló, doncs, es fonamenta en criteris poc científics.¹³³

L'edició de la *Medicina de peccat*

D'acord amb la llista de manuscrits ressenyada a l'inici del volum (pp. 23-27), els testimonis utilitzats per a l'edició de la *Medicina de peccat* són el manuscrit medieval *B*, que conté el text complet de l'obra, i tres testimonis moderns: el ms. *L*, que conté la part *D'oració*, el capítol IV.III «De trinitat» i els dotze primers capítols del tractat, i dos testimonis del segle XVI de la part *D'oració*, actualment perduts (vg. V.2.3.2 i V.2.3.3). El testimoni de base per a l'edició de l'obra és *B*; algunes variants anotades al final de

¹³² Per a l'atribució d'aquest segon text a Bover i Rosselló, vegeu Littré & Hauréau 1885: 69; Obrador a Llull 1906: ix; D'Alòs-Moner a Llull 1925: 13, n. 1.

¹³³ Vegeu les consideracions de Sari a Llull 2012 (NEORL XI): 40, i de Ripoll a Llull 2013 (NEORL XII); 86. Vegeu, també, Rosselló Bover 1991: 47, i Ripoll 2015: 149-154.

l'edició i, sobretot, certes notes afegides amb la referència «en otro códice» fan pensar que probablement Rosselló també tenia al davant el ms. *P*, encara que ni en la llista de testimonis de les poesies ni en la introducció de la *Medicina de peccat* faci referència a aquest manuscrit. Els primers capítols de l'obra, el capítol «De trinitat» de la quarta part i la cinquena part, d'altra banda, estan clarament col·locats amb *L*: diverses lliçons d'aquest testimoni estan recollides a la llista de variants i, sobretot pel que fa a la part *D'oració*, algunes variants de *L* estan seleccionades en l'edició. Cal afegir que aquest testimoni, que era propietat de Rosselló, va tenir un pes important en la preparació de l'edició de la *Medicina de peccat*: diverses anotacions afegides a la còpia de l'opuscle *D'oració* marquen signes de puntuació i separació de mots, corregeixen formes gràfiques i lliçons que es troben en l'edició de Rosselló, i també recullen variants que segurament provenen dels altres testimonis moderns de l'opuscle col·locats per l'editor i actualment perduts.¹³⁴

Pel que fa als criteris d'edició i de transcripció, cal fer notar, en primer lloc, l'adaptació de la grafia del manuscrit base. Són paradigmàtics l'ús del dígraf *-ch* en lloc de la grafia *-c* habitual del testimoni, l'ús de la grafia *ç* en lloc de la grafia habitual *s*, l'ús de la terminació *-as* per al morfema de femení plural, l'ús de formes llatinitzants com «sanct» i «regina» en lloc de les formes «sant» i «reyna» que es troben al testimoni, i, especialment, l'ús sistemàtic de la forma «raysó» en lloc de les formes del testimoni «raó» i, més rarament, «rahó».¹³⁵

En segon lloc, cal assenyalar una certa vacil·lació en la representació d'algunes formes gràfiques. Pel que fa a les formes aglutinades del manuscrit, Rosselló tendeix a editar la forma plena dels mots, però, en alguns casos, edita formes aglutinades que, en realitat, corresponen a formes plenes del testimoni (per exemple, «vostr'amor» *r* per «vostra amor» *B*, v. 957; «qu'apenes» *r* per «que a penes» *B*, v. 3772), fins i tot si el canvi té efectes en la mètrica del vers (per exemple, «qu'es» *r* per «qui es» *B*, v. 2162). En altres casos, no separa correctament els mots i crea variants noves («mon or» *r* per «m'onor» *B*, v. 1298; «qu'am d'uy ço» *r* per «c'amduy so» *B*, v. 1866; «de ver» *r* per «dever» *B*, v. 2443; «m'has d'escoltar» *r* per «mas d'escoltar» *B*, v. 3133; «donchs orna» *r* per «d'on s'orna» *B*, v. 4426; «entens ho» *r* per «en tensó» *B*, v. 4538). També s'observen alguns

¹³⁴ Vegeu la descripció del manuscrit, apartat V.2.1.7, i les notes sobre les correccions de *L* a l'apartat VI.4.4.3.

¹³⁵ Per la recurrència amb què apareix aquest substantiu, aquesta variant no ha estat recollida en l'apartat de la nostra edició crítica.

casos en què, davant de formes aglutinades, Rosselló edita una solució i recull una altra interpretació de la lliçó en la llista de variants (per exemple, als vv. 45, 514, 1247, 1871, 2730, 3485, 4142, 5556). Cal afegir que es documenten diversos casos de mala interpretació de grafies, sobretot *i/u* (per exemple, «viats» *r* per «ujatz» *B*, v. 1236; «ajust a» *r* per «vista» *B*, v. 3884), i d'abreviatures del manuscrit, generalment nasals; destaquen, però, casos com el del v. 5660, en què Rosselló edita «en redon al cel» i afegeix la variant «en ran dona'l cel» per la lliçó abreujada «e nostra dona'l cel» de *B*.

En tercer lloc, cal indicar que, a banda de correccions d'alguns errors evidents de *B* (per exemple, als vv. 115, 275, 1037, 1661, 1820, 2274, 3091, 3655, 4075, 4381, 4384, 5296), es detecten diversos casos de correccions injustificades del manuscrit base, amb variants que són innovacions de l'editor. En alguns casos, aquesta mena d'intervencions s'adverteix per la presència de la lliçó de *B* al llistat de variants: per exemple, «tenitz d'uy mays» *r* per «tenitz-m'uy mays» *B*, v. 759; «te ve a talent» *r* per «te ve talent» *B*, v. 3519; o la correcció dels mots rima «vertut» / «salut» *r* per «salut» / «salut» *B*, vv. 5125-5126, de la qual, però, l'editor només anota la variant de *L* («salut» / «virtut»). En altres casos, en canvi, no hi ha cap marca que indiqui que s'ha introduït una variant: per exemple, «tement» *r* per «tem-me» *B*, v. 373; «salvetat» *r* per «sa bontat» *B*, v. 1242; «qui aquela fa» *r* per «que qui la fa» *B*, v. 1365; «prendre a grat» *r* per «prendre grat» *B*, v. 1630; «glorificant» *r* per «que l'orifan» *B*, v. 3969; «et vol» *r* per «te vol» *B*, v. 4618.

En quart lloc, s'observa una manca de criteri en la selecció de variants de *B* i de *L* o dels testimonis perduts en l'edició de la part *D'oració*. Rosselló edita alguns errors de *L* («havia» *Lr* per «auja» *B*, v. 4685; «Con» *Lr* per «E on» *B*, v. 5773), algunes adiafores de *SL* (vv. 4988, 5339, 5640) i variants dels altres testimonis moderns («Deus per saber» *r* per «Deus de poder» *B*, v. 4903; «faça n'an» *r* per «en fassa n'am» *B*, v. 5613; «E'l Esperit» *Lr* per «Esperit Sant» *BL*, v. 5242). En l'edició dels primers capítols del tractat i del capítol IV.III «De trinitat», en canvi, és més consistent en l'edició del text de *B* i només corregeix les lliçons problemàtiques del testimoni de base a partir de *L* (per exemple, als vv. 275, 2049, 2070).

Finalment, quant a l'aparat de variants, cal remarcar que es tracta d'una llista de 271 versos, numerats amb xifres aràbigues entre parèntesis que remeten a les crides afegides als versos de l'edició, però que no contenen cap referència sobre la font de la qual provenen les lliçons. En alguns casos, l'editor afegeix altres variants d'un mateix vers en nota, només amb la referència «en otro códice». La col·locació de les variants amb els testimonis de la *Medicina de peccat* actualment consultables permet constatar que el

l·listat conté una barreja notable de variants del testimoni *B*, del testimoni *L*, segurament dels testimonis moderns perduts de la part *D'oració*, potser també de *P*, i diverses formes que són conjectures de l'editor. Com s'ha observat, algunes de les correccions del testimoni de base no estan anotades en la l·lista de variants. D'altra banda, bona part de les formes recollides a la l·lista no corresponen a variants significatives dels testimonis (l·liçons rebutjades de *B* o variants de *L* i dels altres manuscrits moderns), sinó a variants gràfiques i a solucions alternatives de formes aglutinades del manuscrit base que l'editor anota com a interpretacions possibles.

En conjunt, doncs, es tracta d'una edició poc rigorosa des del punt de vista filològic, que respon més als criteris subjectius de l'editor que a uns criteris objectius derivats de l'estudi complet dels testimonis del text. Rosselló es va valdre exclusivament dels manuscrits que tenia a l'abast i, malgrat comptar amb un testimoni important del text complet de la *Medicina de peccat*, no va reparar a introduir nombroses modificacions sense tenir en compte aspectes com els usos lingüístics del copista, la mètrica, l'autoritat de les variants seleccionades i, sobretot, sense advertir-ho o sense indicar la font de les variants anotades. La importància de l'edició és la d'oferir, per primera vegada, el text complet de la *Medicina de peccat* i d'altres obres lul·lianes en vers de forma impresa.

3.2. (g) *Obres de Ramon Llull, Rims. Tom II (ORL XX)*, ed. Salvador Galmés, 1938

Característiques del volum

Les obres en vers de Ramon Llull van ser editades per Salvador Galmés en dos volums consecutius de les ORL (XIX i XX), identificats com a *Rims I* i *II* (Llull 1936 i 1938). La taula següent mostra la relació d'obres editades en aquests dos volums, amb la referència dels catàlegs Bo i MP de la Llull DB entre parèntesis.

ORL XIX, <i>Rims I</i>		
1	pp. 1-62	Ramon Llull, <i>Lògica del Gatzell</i> (I.1)
2	pp. 63-73	Ramon Llull, <i>Lo pecat d'Adam</i> (III.13bis)
3	pp. 75-170	Ramon Llull, <i>Cent noms de Déu</i> (III.9)
4	pp. 171-198	Ramon Llull, <i>Hores de nostra dona santa Maria</i> (III.8)
5	pp. 199-216	Ramon Llull, <i>Desconhort de Nostra Dona</i> (III.13)
6	pp. 217-254	Ramon Llull, <i>Desconhort</i> (III.22)
7	pp. 255-260	Ramon Llull, <i>Cant de Ramon</i> (III.43bis)
8	pp. 261-274	Ramon Llull, <i>Dictat de Ramon</i> (III.41a)
9	pp. 275-324	Ramon Llull, <i>Coment del dictat</i> (III.41b)
ORL XX, <i>Rims II</i>		
10	pp. 1-205	Ramon Llull, <i>Medicina de pecat</i> (III.44)
11	pp. 207-251	Ramon Llull, <i>Aplicació de l'Art general</i> (III.49)
12	pp. 253-288	Ramon Llull, <i>Del concili</i> (IV.48)
13	pp. 289-294 i pp. xv-xvi	Pseudo-Ramon Llull, <i>Cantilena</i> (MP I.7)

El primer tom s'obre amb un pròleg de Ramon d'Alòs-Moner que ofereix una introducció general a la poesia lul·liana (Llull 1936: vii-xxi); al final del segon tom, es recullen les descripcions dels manuscrits que contenen les obres en vers editades (Llull 1938: 297-345). Cada tom conté unes notes preliminars en què l'editor presenta les principals característiques de l'obra: títol, datació i localització, contingut (Llull 1936: xxiii-xlvi; Llull 1938: vii-xvi). L'ordenació dels textos segueix un criteri cronològic, d'acord amb les dades conegudes i les hipòtesis que presenta l'editor en les notes preliminars.

Aquests toms no inclouen les obres que ja havien estat editades en altres volums de la col·lecció: les dues poesies del *Blaquerna* es troben en el volum d'edició de la novel·la (ORL IX, Llull 1914); les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* van ser publicades al mateix volum que conté l'edició de l'*Art demostrativa* (ORL XVI, Llull 1932a), i els *Proverbis d'ensenyament*, juntament amb altres col·leccions de proverbis lul·lians (ORL XIV, Llull 1928). D'altra banda, el poema apòcrif *Cantilena* és publicat com a apèndix al segon tom dels *Rims*, bo i fent notar que no es tracta d'una obra lul·liana autèntica; les tres últimes estrofes de l'obra van ser documentades quan el volum ja estava acabat, de manera que l'edició d'aquests darrers versos va ser afegida al final de les notes preliminars (pp. xv-xvi).

L'edició de les obres en vers parteix del criteri general de la col·lecció *Obres de Ramon Llull* d'editar els textos a partir dels millors testimonis documentats. Encara que no es pot considerar pròpiament una edició crítica, l'edició dels *Rims* representa una millora qualitativa respecte de l'edició de Rosselló de 1859: l'editor parteix d'un repertori força més ampli de manuscrits, tant medievals com moderns; col·laciona els diversos testimonis documentats, selecciona el manuscrit de base tenint en compte la qualitat del text i aspectes històrics i codicològics dels testimonis —sense analitzar, però, les relacions textuais dels manuscrits confrontats—, i anota les variants significatives i diverses variants gràfiques dels testimonis.

L'edició de la *Medicina de peccat*

Els testimonis col·lacionats per a l'edició de la *Medicina de peccat* són set: quatre testimonis medievals de la cinquena part de l'obra (els mss. *M*, *N*, *S* i *I*, identificats per Galmés com a *M*, *O*, *B* i *J*, respectivament), un testimoni modern del capítol IV.III «De trinitat» (el ms. *T*, identificat per Galmés com a *b*), el testimoni modern del text complet (el ms. *P*, identificat com a *p*) i l'edició de Rosselló (*r*, identificada com a *e*). Galmés dóna notícia dels manuscrits *B* i *L*, però no els pot tenir en compte per a l'edició de les obres en vers perquè en aquell moment no es podien localitzar (p. 317 i p. 336). També coneix el testimoni del segle XVI de la part *D'oració* que es conservava a la Societat Arqueològica Lul·liana (p. 332),¹³⁶ però no el té en compte per a l'edició de la cinquena part de l'obra, segurament perquè ja compta amb una base textual prou sòlida i perquè aquesta còpia presenta un text «poc acurat» i de grafia «prou defectuosa» (p. 332).

¹³⁶ Per a la identificació d'aquest testimoni, vegeu l'apartat V.2.3.3.

Tenint en compte els testimonis que Galmés va poder consultar, l'edició del tractat en vers parteix de diferents manuscrits de base, tal i com constata l'editor a les notes preliminars (pp. ix-x) i en una nota a l'inici de l'edició (p. 2): el ms. *M* és el manuscrit base de la cinquena part de l'obra, mentre que el ms. *P*, del segle XVIII, pel fet de ser l'únic testimoni manuscrit conservat del text complet de l'obra, és el manuscrit base de les quatre primeres parts. Inicialment, Galmés s'havia proposat utilitzar el ms. *T*, del segle XVII, com a manuscrit base per al capítol IV.III «De trinitat» (p. 2), però a l'hora d'emprendre l'edició d'aquesta unitat decideix seguir el text de *P* perquè observa que la còpia de *T* és força defectuosa, i només reporta les variants de *T* que considera significatives (pp. 76-88).

L'editor va estudiar curiosament el text dels dos testimonis de base i va observar que *P* era còpia d'un manuscrit provinent d'un antígraf «de bona família, qui sembla el mateix o germà del ms. prínceps (*M*) de la part *De Oració* i bàsic de l'edició d'aquesta» (p. x). També a propòsit del canvi de manuscrit de base, al final de la quarta part (p. 165), Galmés afegeix una nota en què remarca la proximitat de *M* i *P* en la còpia de la part *D'oració*. Així doncs, pel que fa als criteris d'edició i transcripció, un cop identificats els principals problemes que presenta el text de *P* —errors paleogràfics de l'antecedent, errors del copista i modernització del lèxic i l'ortografia (p. ix)—, Galmés aplica una regularització de la grafia de tota l'obra a partir dels usos gràfics de *M* i, a les quatre primeres parts, corregeix les lliçons de *P* que considera defectuoses, bé a partir de l'edició de Rosselló —de la qual té en compte tant el text editat com les variants que recull l'editor—, bé per conjectura.

Cal observar, en primer lloc, que l'harmonització gràfica de l'edició *g* no comporta canvis tan rellevants com els de *r*, ja que es limita a casos com l'ús del dígraf *-tz* en lloc de *-ts*, del dígraf *gu-* davant de *e/i* en lloc de *g* (habitual tant en *P* com en *M*), l'ús de formes com «mays» en lloc de «mais» i «mas» en lloc de «mes», o la substitució de formes com «Deu», «bondat», «saviesa», «grandesa», «voluntat» per «Deus», «bontat», «saviea», «granea», «volentat» habituals al testimoni *M* (i també a *B*); els canvis de formes morfològiques o lèxiques, a més, s'indiquen en nota. En segon lloc, cal remarcar l'atenció de Galmés a l'hora de corregir certes lliçons de *P* i de *M* que afecten la regularitat de la mesura del vers: l'adaptació de formes sincopades o aglutinades i la supressió de lliçons s'indiquen en nota, amb la referència de la lliçó dels testimonis, mentre que l'addició de lliçons al text es marca amb l'ús de claudàtors angulars (<>).

En tercer lloc, cal destacar la capacitat de l'editor per detectar i esmenar els errors de còpia de *P*, sobretot quan *r* també transmet l'error o presenta una variant poc segura (per exemple, als vv. 244, 604, 1019, 1236, 1295, 1494, 1737, 2343, 2450, 2495, 2669, 2946, 3135, 3257, 3420, 3739, 3875, 3884, 3946, 4020, 4336, 4564). Són pocs els errors que transmet l'edició de Galmés, alguns dels quals presenten una possible esmena en nota (per exemple, als vv. 1076, 1374, 1472, 2412-2415, 3143, 3452, 3516, 4189); algunes correccions, d'altra banda, són discutibles (per exemple, als vv. 3, 279, 399, 1087, 1579, 2171, 2632, 3058, 3271-3272, 3293, 3427, 3485, 3710, 3750, 4045, 4211, 4395, 4685).

Quant a l'edició de la part *D'oració*, la poca presència de variants significatives entre *P* i *M* en la còpia de la cinquena part de l'obra és el motiu pel qual l'editor decideix prescindir d'aquest testimoni modern i de l'edició de *r* en l'aparat de variants (p. 165); només té en compte les variants d'aquests testimonis moderns en alguns casos problemàtics (per exemple, el v. 5613). L'editor col·laciona el testimoni *M* amb els manuscrits medievals *N*, *S* i *I*: anota les variants significatives i algunes variants gràfiques i morfològiques d'aquests testimonis, però poques vegades corregeix el manuscrit base de l'edició (per exemple, en la forma gràfica als vv. 4801, 4833, 4838, 5181, 5216, 5345, 5387, 5388, 5450, 5457, 5507, 5553, 5611, 5649, 5677, i en variants significatives als vv. 4980, 5126, 5150, 5171, 5613, 5692), i només transmet alguns errors (vv. 4759, 4884, 5246). En diversos llocs, Galmés distingeix entre les lliçons de *M* i algunes intervencions de *M'*, que anota però no edita (vv. 4805, 4964, 5006, 5613, 5851).

L'aparat recull, en nota, les variants rebutjades dels testimonis de base (*P* a les quatre primeres parts i *M* a la cinquena), algunes correccions dels copistes i les variants dels altres testimonis col·lacionats (lliçons editades i variants de *r* a les quatre primeres parts, *r* i *T* al capítol IV.III i *N*, *S*, *I* a la cinquena part); també inclou conjectures i notes de l'editor sobre una determinada lliçó (en cursiva) i correspondències lèxiques de formes poc habituals (per exemple, «postat = potestat?», v. 1765; «dexén, *de* dexendre = descendir», v. 1776).

En conjunt, l'edició de Salvador Galmés presenta més garanties filològiques que la de Jeroni Rosselló, però s'ha de tenir en compte que no és una edició crítica en sentit estricte, atès que no parteix d'una anàlisi de la tradició textual i de les variants que justifiqui les tries editorials. Cal observar, finalment, que el text de la *Medicina de peccat* d'aquesta edició ha estat la base de les referències d'aquesta obra en estudis sobre la poesia lul·liana i, sobretot, la base d'altres edicions i traduccions, en antologies i en repositoris literaris com el portal *RIALC*.

3.3. (lat.) *Raimundi Lulli Opera Latina, 86-91. Parisiis, Barcinonae et in Civitate Maioricensi annis MCCXCXIX-MCCC composita* (ROL XIX), ed. Fernando Domínguez Reboiras, 1993

Característiques del volum

El volum XIX de les ROL, a cura de Fernando Domínguez (Llull 1993), conté l'edició crítica de les versions llatines d'obres compostes des del final de la segona estada de Ramon Llull a París fins a l'inici de l'estada a Mallorca, és a dir, entre l'any 1299 i el juliol de 1300. La taula següent mostra els títols de les obres editades, primer amb la referència del catàleg de les ROL —tal i com apareixen a l'edició— i, entre parèntesis, amb la seva correspondència segons el catàleg Bo – Llull DB.

1	pp. 1-326	86. <i>Principia Philosophiae</i> (III.43 <i>Principia philosophiae</i> / <i>Començaments de filosofia</i>)
2	pp. 327-406	87-88. <i>Dictatum Raimundi et eius Commentum</i> ¹³⁷ (III.41a <i>Dictat de Ramon</i> i III.41b <i>Coment del dictat</i>)
3	pp. 413-455	90. <i>Medicina peccati</i> (III.44 <i>Medicina de peccat</i>)
3.1.	pp. 425-433	<i>Dictatum de Trinitate</i> (III.44a <i>Dictat de Trinitat</i>) [<i>Medicina de peccat</i> , IV.III]
3.2.	pp. 435-455	<i>Liber de oratione</i> (III.44b <i>D'oració</i>) [<i>Medicina de peccat</i> , V]
4	pp. 457-504	91. <i>Compendiosus tractatus de articulis fidei catholicae</i> (III.41c <i>Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae</i>)

L'edició de la tradició llatina de les obres escrites per Llull durant aquesta estada a Mallorca es completa al volum XXI, també a cura de Fernando Domínguez (Llull 2000), que conté la versió llatina de les quatre obres escrites en doble versió catalana i llatina a finals de 1300: [III.45] *Llibre de l'és de Déu* / *Liber de est Dei*, [III.46] *Llibre de coneixença de Déu* / *Liber de cognitione Dei*, [III.47] *Llibre d'home* / *Liber de homine*, [III.48] *Llibre de Déu* / *Liber de Deo*. També conté una nota de la darrera obra escrita a Mallorca, de la qual no es conserva cap traducció llatina: [III.49] *Aplicació de l'Art general* (març de 1301). La versió llatina del *Cant de Ramon* (Bo III.43.bis / ROL 79)

¹³⁷ L'edició és del *Commentum*; l'aparat recull les variants del pròleg i de les proposicions de la traducció del *Dictatum* (pp. 351-406).

que es conserva en un manuscrit del segle XVIII (Palma, Biblioteca del Marquès de Vivot, ms. 4, ff. 167-168) no ha estat editada.

A l'inici del volum ROL XIX hi ha una introducció general sobre el període de producció de 1299-1301. En primer lloc, l'editor ofereix informació sobre l'estada de Llull a Mallorca al tombant de l'any 1300, els seus projectes missionals i el context polític i cultural de l'illa (pp. ix-xlii). En segon lloc, presenta una síntesi de les principals característiques de la producció d'aquest període (pp. xlii-xlix); a propòsit de les obres en vers, l'editor observa que, o bé els textos no presenten tradició llatina, o bé presenten traduccions modernes, però remarca l'interès documental d'oferir l'edició de les versions llatines per completar el coneixement de la tradició de les obres. La introducció es tanca amb un inventari dels manuscrits que contenen les versions llatines de les obres editades en aquest volum i una llista de les referències a catàlegs i inventaris d'obres lul·lianes citades (pp. xlix-lxi).

A més d'aquesta introducció general, cada obra presenta —abans de l'edició del text llatí— una introducció de caràcter documental, amb dades sobre l'estructura i sobre la transmissió i l'edició del text en qüestió: pp. 1-77 (*Principia Philosophiae*), pp. 327-345 (*Dictatum Raimundi et eius Commentum*), pp. 413-422 (*Medicina peccati*). També inclou una nota sobre l'obra [III.42] *Oracions de Ramon* (89. *Liber de orationibus*), escrita a Barcelona l'any 1299 (pp. 407-411), encara que, per manca de transmissió llatina de l'obra, aquest text no és editat al volum.¹³⁸

L'edició de la *Medicina de peccat*

L'edició de la *Medicina de peccat* inclosa a les ROL presenta la traducció llatina del segle XVIII de les dues parts de l'obra que tenen tradició textual independent: el capítol IV.III «De trinitat» i la part V *D'oració*. A la introducció dedicada a l'obra (pp. 415-422), l'editor ofereix un breu estudi sobre l'estructura, la composició i la transmissió de la *Medicina de peccat* i d'aquestes parts amb difusió independent. En notes disperses, dóna notícia de la tradició manuscrita de l'obra, però algunes dades són parcials: en primer lloc, no esmenta el ms. *B* —l'únic manuscrit medieval que conté el text complet de

¹³⁸ L'editor observa que la identificació d'un fragment del ms. O 7 Sup de la Biblioteca Ambrosiana de Milà amb aquesta obra és errònia, vg. Llull 1993 (ROL XIX): 410, n. 5.

l'obra— i considera que l'únic testimoni existent del conjunt de l'obra és el ms. *P*;¹³⁹ en segon lloc, només fa referència als mss. *D* i *L* com a testimonis del capítol «De trinitat» i no com a testimonis d'altres parts de l'obra; pel que fa als testimonis de l'opuscle *D'oració*, només fa referència als manuscrits medievals; finalment, considera perdut el ms. *L*.¹⁴⁰

D'altra banda, crida l'atenció el fet que l'editor doni notícia del testimoni de la traducció llatina de les tres primeres parts de l'obra, també del segle XVIII (Llull 1993: 419, n. 11), però, en canvi, no es proposi de fer-ne l'edició. Es tracta d'una llacuna que contradiu el propòsit esmentat a la introducció general del volum de reproduir la tradició llatina de les obres catalanes en vers —encara que sigui deficient i fragmentària— per tal d'oferir «una edició lo más completa posible» i per tal de confegir la història dels textos (Llull 1993: xlix).

L'edició de les versions llatines dels opuscles *Dictat de trinitat* i *D'oració* està encapçalada per una llista dels testimonis utilitzats en l'edició i per una llista dels títols en català i en llatí d'aquests opuscles que es troben en còpies del text i en inventaris i catàlegs. En tots dos casos, l'editor parteix únicament del testimoni llatí del text i de l'edició catalana de les ORL: el ms. *Lt*₂ (pp. 1-9) i l'edició *g* (Llull 1938: 76-88) per al *Dictatum de Trinitate*, i el ms. *Lt*₃ (pp. 113-118) i l'edició *g* (Llull 1938: 166-205) per al *Liber de oratione* (Llull 1993: 426 i 436).

L'edició consisteix, per tant, en una transcripció de l'únic testimoni llatí de cada un d'aquests opuscles de la *Medicina de peccatis* difosos autònomament, el qual és col·locat amb la versió catalana establerta en l'edició de Salvador Galmés (Llull 1938: 1-205). L'editor només fa esmenes a partir del text català per tal de corregir alguns errors de la traducció i algunes llacunes: *Dictatum de Trinitate*, «tantum de bono quantum in suo existere haberet» l. 40-41, «aeternatum» / «aeternum natum» l. 78-79, «mutabilis» / «muciare» (al marge) l. 88, «quae de dignitatibus sunt plenae» l. 154-155; *Liber de oratione* «in Deo de Deo est» / «in Deo est» II, l. 20-21, «de illo spero talem caritatem» / «de spirituali caritate» II, l. 44, «potens» / «piger» III, l. 21, «quando homo» / «quando» VI, l. 9.

¹³⁹ Cal recordar que el ms. *B* va entrar a la Biblioteca de Catalunya l'any 1963, com a part del llegat Perdigó, i que va ser inventariat el desembre de 1967; a més del registre del còdex en inventaris publicats de la Biblioteca, Pere Bohigas va descriure'l a l'Anuari de la Biblioteca (Bohigas 1969: 372-373).

¹⁴⁰ En el moment de l'edició aquest manuscrit ja feia uns anys que es trobava al fons Aguiló de la Societat Arqueològica Lul·liana (Cirera & Le Senne 1982: 160).

A més d'aquestes correccions, l'aparat indica les variants que presenta el text de l'edició catalana respecte del testimoni llatí; s'hi recullen tant variants significatives com variants d'estil, marcades pel canvi de sistema lingüístic i pel pas de la forma versificada a la prosa, però el buidatge de variants no és sistemàtic. Tal i com es pot comprovar amb la col·lació de les dues edicions i dels diversos testimonis dels textos, algunes variants significatives no han estat recollides a l'aparat: *Dictatum de Trinitate*, «sanctam» / «summa» l. 2 (en canvi, sí que recull aquesta variant a la línia 103), «plenius» / «palés» l. 6; *Liber de oratione*, «adiuua mea uota» / «aujatz ma votz» I, l. 44, «sanctos» / «li salvat» VII, l. 9. Tampoc han estat registrades algunes correccions fetes sobre el text del manuscrit base; fonamentalment es tracta de correccions gramaticals: *Dictatum de Trinitate*, «potes» / «poteris» l. 92, «amare» / «amari» l. 126; *Liber de oratione*, «quantitas» / «quantitates» IV, l. 29, «resplendeat» / «resplendat» VII, l. 13; però també es detecten alguns casos de correccions significatives: *Dictatum de Trinitate*, «sine ulla alia mutatione» / «secundum ullam aliam mutationem» l. 79, «leonitatem» / «leopardum» l. 94-95; *Liber de oratione*, «tantum» / «sum» I, l. 69. En el cas de l'edició del *Liber de oratione*, l'ús abundant de formes abreujades en el manuscrit base dificulta la comprensió d'algunes lliçons; generalment la col·lació amb l'edició catalana permet resoldre alguns interrogants («quaerere remissionem» IV, l. 33), però s'observa algun cas no resolt, com l'omissió del terme «veritas» («I» al manuscrit) en l'enumeració de dignitats de la tercera secció del capítol V.III (l. 24-25; v. 5035 de la nostra edició).

La col·lació del manuscrit llatí amb l'edició catalana de Galmés no permet observar les relacions que presenta la versió llatina amb els testimonis catalans d'aquests dos textos. A la part de la introducció dedicada a l'opuscle «De trinitat» o *Dictat de trinitat* (Llull 1938: 420-421), l'editor afirma que la traducció segueix fidelment el text català del testimoni *T*, les variants del qual són recollides en l'aparat de l'edició de Galmés (Llull 1938: 76-88, ms. *b*); ara bé, no recull ni identifica aquest tipus de variants en l'edició i només enumera algunes línies de l'edició com a referència (p. 421). En canvi, pel que fa a la traducció de l'opuscle *D'oració*, l'editor no ofereix cap informació sobre el possible antecedent del text llatí.

3.4. Edicions i traduccions en antologies

3.4.1. Ramon Llull, *Poesies*, ed. R. d'Alòs-Moner, 1925 (1928²)

Tipus d'edició

Antologia d'obres en vers de Ramon Llull, organitzada per gèneres: cants lírics (poesies del *Blaquerna* [II.A.19d] i [II.A.19g], *Cant de Ramon* [III.43bis]), fragments dels *Cent noms de Déu* [III.9] i de la *Medicina de pecat* [III.44] poemes elegíacs (*Desconhort de Nostra Dona* [III.13] i *Desconhort* [III.22]), *Del Concili* [IV.48].

Edició regularitzada a partir de les lliçons dels manuscrits. L'editor afirma que segueix amb fidelitat les lliçons dels manuscrits bàsics —catalogats a les pp. 15-18— i considera que el text editat «millora, de molt, el d'En Rosselló»; només segueix aquesta edició, que qualifica de «no massa fiada», quan no té a l'abast altres testimonis d'un determinat text (pp. 22-23).

Fragments de la *Medicina de pecat*

- Part I: I.I «D'amor»; I.II «De temor»; I.III «De dolor»; I.XXI «D'ociositat», I.XXII «De sentir»;
- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*;
- Colofó

Testimonis de base

Per als fragments de les dues primeres parts, D'Alòs-Moner segueix l'edició de Rosselló (*r*) i, per al fragment de la cinquena part, el ms. 8 de la Societat Arqueològica Lul·liana (*R*) i el ms. Clm. 10504 de la Bayerische Staatsbibliothek (*M*).

3.4.2. Ramon Llull, *Pàgines escollides*, ed. R. d'Alòs-Moner, 1932

Tipus d'edició

Antologia d'obres de Ramon Llull, ordenada a partir dels àmbits següents: novel·lística i narrativa, apologètica, filosofia i teologia, ciència, didàctica i moral, poesia. Les obres en vers seleccionades són les següents: *A vós, dona verge santa Maria*

[II.A.19d], *Cant de Ramon* [III.43bis], *Desconhort* [III.22], fragments de la *Medicina de pecat* [III.44] i fragments de *Del concili* [IV.48].

Edició catalana regularitzada. L'edició de les obres en vers parteix del text de l'edició Llull 1928 [1925].

Fragments de la *Medicina de pecat*

- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*, v. 5405-5427.

Testimonis de base

Els mateixos que a l'edició Llull 1925: per al capítol de la segona part segueix Rosselló (*r*); per al fragment de la cinquena part, els mss. *R* i *M*.

3.4.3. *Poesie e versetti di Ramon Lull*, ed. Mele, 1935

Tipus d'edició

Antologia d'obres en vers i de versicles del *Llibre d'amic e amat* de Ramon Llull. L'edició està precedida per un estudi introductori de la producció poètica de l'autor (obres rimades i versicles morals). Les obres seleccionades són les següents: poesies del *Blaquerna* ([II.A.19d] i [II.A.19g]), *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments de la *Medicina de pecat* [III.44] i cinquanta-dos versicles del *Llibre d'amic e amat* [II.A.19e].

Edició catalana regularitzada. Segueix l'edició Llull 1928 [1925] per a les obres en vers i l'edició Llull 1914 (ORL IX) per als versicles del *Llibre d'amic e amat*.

Fragments de la *Medicina de pecat*

- Part I: I.I «D'amor»; I.II «De temor»; I.III «De dolor»; I.XXI «D'ociositat», I.XXII «De sentir»;
- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*.

Testimonis de base

L'edició dels fragments de la *Medicina de pecat* segueix la selecció i el text establert per Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]: 42-50).

3.4.4. *Antologia general de la poesia catalana*, ed. Riquer, Miquel i Teixidor, 1936

Tipus d'edició

Antologia de poesia catalana, des del segle XIII fins al segle XX. Les obres en vers de Ramon Llull seleccionades són les següents: poesies del *Blaquerna* ([II.A.19d] i [II.A.19g]), *Cant de Ramon* [III.43bis], fragment dels *Cent noms de Déu* [III.9], fragments de la *Medicina de pecat* [III.44], *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], *Desconhort* [III.22], fragments de *Del concili* [IV.48], versicles del *Llibre d'amic e amat* [II.A.19e].

Edició catalana regularitzada. No especifica quins són els testimonis de base de l'edició, però sembla que segueix l'edició Llull 1928 [1925] per a les obres en vers i l'edició Llull 1914 (ORL IX) per als versicles del *Llibre d'amic e amat*.

Fragments de la *Medicina de pecat*

- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*;
- Colofó

Testimonis de base

L'edició dels fragments de la *Medicina de pecat* segueix el text establert per Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]: 45-51).

3.4.5. «La personnalité poétique et mystique du Bienhereux Ramon Llull», Sugranyes de Franch, 1942

Tipus d'edició

Breu antologia d'obres en vers de Llull inclosa com a complement de l'article. L'autor defineix alguns dels principals aspectes místics de la vida i l'obra de Ramon Llull i mostra com es tradueixen en la poesia lul·liana: la conversió, l'amor a Déu i a la Verge, l'expressió del jo en relació amb la natura i amb el projecte de conversió. Els textos seleccionats per exemplificar aquests aspectes són els següents: *A vós, dona verge santa Maria* [II.A.19d], *Cant de Ramon* [III.43bis], fragment de la *Medicina de pecat* [III.44].

Edició catalana regularitzada i traducció francesa dels textos. No especifica quina edició catalana utilitza, però sembla que segueix l'edició Llull 1928 [1925].

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part V: V.VI *D'oració de temps*, vv. 5399-5427.

Testimonis de base

L'edició dels fragments de la *Medicina de peccat* segueix el text establert per Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]: 48-49).

3.4.6. *Antologia de la poesia catalana*, ed. Tasis, 1949

Tipus d'edició

Antologia de poesia catalana, de Ramon Llull a Jacint Verdaguer (segles XIII-XIX). Les obres lul·lianes seleccionades són les següents: *A vós, dona verge santa Maria* [II.A.19d], *Cant de Ramon* [III.43bis], el primer capítol de la *Medicina de peccat* [III.44], les dues primeres estrofes del *Desconhort* [III.22], fragments del capítol IX de *Del concili* [IV.48] i deu versicles del *Llibre d'amic e amat* [II.A.19e].

Edició catalana regularitzada. No especifica la procedència dels textos, però per a les obres en vers segueix l'edició Llull 1928 [1925] i per al *Llibre d'amic e amat*, Llull 1914 (ORL IX).

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part I: I.I «D'amor».

Testimonis de base

Per al capítol de la *Medicina de peccat* segueix el text de Llull 1928 [1925]: 42.

3.4.7. *Anthology of Catalan Lyric Poetry*, ed. Gili, 1953

Tipus d'edició

Antologia de poesia catalana, del segle XIII al segle XX; introducció en anglès. Les obres lul·lianes seleccionades són les següents: *A vós, dona verge santa Maria* [II.A.19d], *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments de la *Medicina de peccat* [III.44],

l'estrofa XIII del *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], *Desconhort* [III.22], capítol IX de *Del concili* [IV.48] i disset versicles del *Llibre d'amic e amat* [II.A.19e].

Edició catalana regularitzada; no especifica la procedència dels textos, però sembla que segueix l'edició Llull 1928 [1925] per a les obres en vers i Llull 1914 per als versicles del *Llibre d'amic e amat*.

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part I: I.I «De temor»;
- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*;
- Colofó

Testimonis de base

Els fragments de la *Medicina de peccat* parteixen de l'edició Llull 1928 [1925]: 42-43, 45-51; algunes lliçons són corregides.

3.4.8. Ramon Llull, *Obres essencials*, I, «Poesies», ed. Romeu i Figueras, 1957

Tipus d'edició

Antologia d'obres en vers de Ramon Llull inclosa al primer volum de les *Obres essencials* (Llull 1957: 1273-1348); l'edició dels textos està encapçalada per una introducció general en la qual es descriuen les característiques de la poesia lul·liana i s'enumeren els testimonis de les obres en vers. El criteri de selecció dels textos respon a l'interès pel valor poètic de les obres o dels capítols: fragments dels *Cent noms de Déu* [III.9], fragments de les *Hores de nostra dona santa Maria* [III.8], *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments de la *Medicina de peccat* [III.44], *Desconhort* [III.22], *Del Concili* [IV.48].

Edició catalana regularitzada a partir del text d'ORL XIX i XX: *Rims I i II* (Llull 1936 i Llull 1938).

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part I: I.I «D'amor»; I.II «De temor»; I.III «De dolor»; I.VII «De falliment»; I.XXI «D'ociositat»; I.XXII «De sentir»; I.XXV «D'obrar»;
- Part II: II.XXIV «D'esperança»;

- Part V: V.VI *D'oració de temps*.

Testimonis de base

L'edició de fragments de la *Medicina de peccat* parteix de l'edició g (Llull 1938: pp. 4-6, 8-9, 18-19, 20-21, 43, 188-192).

3.4.9. Ramon Llull, *Poesies*, ed. Romeu i Figueras, 1958 (1988²)

Tipus d'edició

Es tracta d'una publicació independent de l'edició de la poesia lul·liana de les *Obres essencials* (Llull 1957: 1273-1348). Presenta les mateixes obres que l'edició de 1957 i hi afegeix els passatges rimats de l'*Arbre exemplifical* [III.23c] i les dues poesies del *Romanç d'Evast e Blaquerma* ([II.A.19d] i [II.A.19g]).

Edició catalana regularitzada a partir del text de les ORL: Llull 1914 (ORL IX); Llull 1917-1926: II, 429-431 (ORL XI-XIII); Llull 1936 i 1938 (ORL XIX i XX).

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part I: I.I «D'amor»; I.II «De temor»; I.III «De dolor»; I.VII «De falliment»; I.XXI «D'ociositat», I.XXII «De sentir»; I.XXV «D'obrar»;
- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*.

Testimonis de base

L'edició dels fragments de la *Medicina de peccat* parteix de l'edició g (Llull 1938: 4-6, 8-9, 18-19, 20-21, 43, 188-192).

3.4.10. *Antologia poética de la lengua catalana*, ed. Ros, 1965

Tipus d'edició

Antologia de poesia catalana, de l'edat mitjana al segle XX; introducció i textos en castellà. L'edició s'obre amb una selecció de textos de Ramon Llull: *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments del *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], capítol «De consolació» dels *Cent noms de Déu* i dos capítols de la *Medicina de peccat* [III.44].

Traducció castellana en vers. No s'indica de quina o quines edicions parteix la traducció dels textos lull·lians.

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part I: I.XXI «D'ociositat»;
- Part II: II.XXIV «D'esperança».

Testimonis de base

No s'indica. Tant és possible que segueixi l'edició de D'Alòs Moner (Llull 1928 [1925]: 44-46), com l'edició *g* (Llull 1938: 18, 43) o les edicions de Romeu i Figueras (Llull 1957: 1304-1305, 1306, i Llull 1958: 107, 110).

3.4.11. *Poesia catalana medieval*, ed. Marfany, 1966

Tipus d'edició

Antologia de poesia catalana medieval, de mitjan segle XIII al segle XV. Els textos es presenten en cinc apartats, que pretenen traçar un recorregut històric per la poesia catalana medieval: I. Els primers textos; II. L'aventura personal de Ramon Llull; III. Els trobadors, encara; IV. La poesia de crisi; V. La poesia cortesana. Les obres de Llull seleccionades s'organitzen en tres apartats: a) El trobador de Déu: dos capítols de la *Medicina de peccat* [III.44], *A vós, dona verge santa Maria* [II.A.19d]; b) L'experiència personal: *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments del *Desconhort* [III.22]; c) La inspiració tradicional: fragment de la *Medicina de peccat* [III.44] i capítol IX de *Del concili* [IV.48].

Edició catalana regularitzada a partir de l'edició de Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]), segons indica l'editor a les notes bibliogràfiques (p. 83).

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part I: I.I «D'amor»;
- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*, vv. 5405-5427.

Testimonis de base

L'edició dels fragments de la *Medicina de peccat* seleccionats segueix l'edició Llull 1928 [1925]: 42, 45-46, 48-49.

3.4.12. *Ocho siglos de poesía catalana. Antología bilingüe*, ed. Castellet i Molas, 1969

Tipus d'edició

Antologia general de poesia catalana, del segle XIII al segle XX. Els editors remarquen que la selecció de textos es fonamenta en un criteri estètic i que es limita a la lírica (p. 31). Les obres lul·lianes es troben al primer capítol de l'antologia («La Edad Media. 1280-1380»): *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments del *Desconhort* [III.22], fragments de la *Medicina de peccat* [III.44] i capítol IX de *Del concili* [IV.48].

Edició bilingüe: text català regularitzat i traducció castellana de José Batlló acarada. Als criteris editorials, Castellet i Molas afirmen que utilitzen les edicions més modernes i solvents dels textos seleccionats i que regularitzen el text (p. 32), però no especifiquen quines edicions de les obres de Llull segueixen.

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*, vv. 5405-5427.

Testimonis de base

Els editors no indiquen quina edició utilitzen, però la col·locació del text del capítol V.VI posa de manifest que segueixen Llull 1928 [1925]: 45-46, 48-49.

3.4.13. *Antologia general de la poesia catalana*, ed. Castellet i Molas, 1979

Tipus d'edició

Antologia general de la poesia catalana, del segle XIII al segle XX. Es tracta de la versió catalana de l'antologia de Castellet i Molas de 1969. Els textos de Ramon Llull seleccionats són els mateixos que en l'antologia anterior (3.4.12): *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments del *Desconhort* [III.22], fragments de la *Medicina de peccat* [III.44] i capítol IX de *Del concili* [IV.48].

Edició catalana regularitzada; no s'indica de quines edicions modernes són extrets els textos.

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part II: II.XXIV «D'esperança»;
- Part V: V.VI *D'oració de temps*, vv. 5405-5427.

Testimonis de base

Els editors no indiquen quina edició utilitzen, però la col·lecció del text del capítol V.VI posa de manifest que segueixen Lull 1928 [1925]: 45-46, 48-49.

3.4.14. *Ramon Llull. Die Kunst sich in Gott zu verlieben*, E. Lorenz, 1985

Tipus d'edició

Antologia de textos teològics i espirituals de Ramon Llull, dins la col·lecció «Texte zum Nachdenken». L'editora presenta diversos fragments d'obres lul·lianes ordenats a partir de diferents motius que pretenen descriure les principals característiques de la producció de Llull: 1. Ramons Prolog; 2. Wo ist Wahrheit?; 3. Des Menscehn Freude; 4. Friede auf Erden; 5. Dialoge der Liebe; 6. Von Engeln und Teufeln; 7. Weisheit und Glaube; 8. Ramons Lebenslied. L'últim apartat del segon capítol porta per títol «Gebet für die Ungläubigen» ('Pregària per als infidels') i està compost per un fragment de les *Oracions de Ramon* [III.42] i un fragment de la *Medicina de peccat* [III.44]; el darrer capítol del volum presenta el text complet del *Cant de Ramon* [III.43bis].

Traducció alemanya. En la descripció de fonts i referències bibliogràfiques, l'autora enuncia que la traducció parteix dels textos catalans de les ORL i de les *Obres essencials*, però no presenta el text català acarat ni especifica quina és l'edició de base per a cada obra.

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part V: V.IX *D'oració ab què*, secció [10], vv. 5852-5856.

Testimonis de base

No especifica quin és el testimoni de base de la traducció, però, tenint en compte les edicions citades, sembla que ha de partir de l'edició g (Llull 1938: 204).

L'autora adapta la traducció a l'estructura de sis versos octosíl·labs aparellats; la versió resultant és molt lliure.

3.4.15. Raymond Lulle, *Anthologie poétique*, ed. Llinarès, 1998

Tipus d'edició

Antologia d'obres en vers de Ramon Llull, en francès. L'edició presenta una introducció en la qual es descriuen les principals característiques dels textos seleccionats: poesies del *Blaquerna* ([II.A.19d] i [II.A.19g]), fragments dels *Cent noms de Déu* [III.9], *Hores de nostra dona santa Maria* [III.8], *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], *Desconhort* [III.22], *Cant de Ramon* [III.43bis], fragments de la *Medicina de pecat* [III.44], *Proverbis d'ensenyament* [IV.7], fragments de *Del concili* [IV.48].

Traducció francesa en vers, feta a partir de l'edició de les ORL: Llull 1914 (ORL IX); Llull 1928 (ORL XIV); Llull 1936 i 1938 (ORL XIX i XX).

Fragments de la *Medicina de pecat*

És l'antologia més completa de la *Medicina de pecat*; l'editor selecciona fragments de diverses parts de l'obra i els descriu a la introducció.

- Pròleg
- Part I: I.I «D'amor»; I.II «De temor»; I.III « De dolor»; I.V «D'elegiment»; I.VII «De falliment»; I.XXI «D'ociositat»; I.XXII «De sentir»; I.XXV «D'obrar»;
- Part II: II.II «De la unitat de Déu»; II.III «De trinitat»; II.IV «De bondat»; II.XIV «De misericòrdia»; II.XVIII «De santedat»; II.XXIV «D'esperança»;
- Part III: III.XI «De veer»; III.XIII «D'odorar»; III.XIV «De gustar»; III.XVIII «De memòria»; III.XIX «D'enteniment»; III.XX «De voluntat»;
- Part IV: IV.X «De mort» (vv. 3069-3093); IV.XVI «D'afar en temptació»; IV.XXVIII «De bellesa» (vv. 4387-4437);
- Part V: V.VIII *De manera d'oració*, vv. 5620-5686 i vv. 5719-5738.

Testimonis de base

La traducció parteix de l'edició g (Llull 1938: 3-9, 18-21, 27-29, 36, 38-39, 43, 56-59, 61-63, 112-113, 123-125, 156-156, 197-201).

3.4.16. *RIALC*, coord. Badia i Di Girolamo, 2000

Tipus d'edició

El *Repertorio informatizzato dell'antica letteratura catalana* és una biblioteca digital formada per un ampli corpus de poesia catalana medieval, que comprèn textos de diferents autors del segle XIII al XV. Es tracta d'un projecte dirigit per Lola Badia i Constanzo di Girolamo i coordinat des de la Universitat de Nàpols Federico II que té com a objectiu posar a l'abast de la comunitat científica i del públic en general els textos d'autors catalans editats en diverses publicacions o inèdits per facilitar-ne l'estudi.

El *RIALC* inclou tot el corpus d'obres en vers de Ramon Llull: *Lògica del Gatzell* [I.1], poesies del *Blaquerna* ([II.A.19d] i [II.A.19g]), *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* [II.B.11], *Hores de nostra dona santa Maria* [III.8], *Pecat d'Adam* [III.13bis], *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], *Desconhort* [III.22], *Dictat de Ramon* [III.41a], *Cant de Ramon* [III.43bis], *Medicina de pecat* [III.44], *Aplicació de l'Art general* [III.49], *Proverbis d'ensenyament* [IV.7], *Del concili* [IV.48]; només s'exclouen del corpus els *Cent noms de Déu*, els proverbis rimats de l'*Arbre exemplifical* i els proverbis de la *Retòrica nova* (conservats en llatí). Els textos estan indexats pel primer vers i estan identificades amb una referència numèrica pròpia del repertori.

L'edició dels textos consisteix en una digitalització d'edicions existents (de les *ORL* per a la majoria de textos i de l'antologia Llull 1958 [1988²] per a les poesies del *Blaquerna* i el *Desconhort*), a les quals s'apliquen els criteris de transcripció propis del repertori pel que fa a la separació de mots i l'ús d'accents, dièresis i signes d'exclamació i d'interrogació.

Fragments de la *Medicina de pecat*

Edició del text complet de l'obra, identificada amb la referència [Rao 89.5]. Manquen els títols de parts i de capítols.

En l'índex d'obres de Ramon Llull el text és identificat pel primer vers de la invocació [89.5a], pel primer vers del capítol I.I [89.5b] i pel primer vers del capítol I.XIII [89.5c], però totes tres entrades remetent a l'edició del text complet.

Testimonis de base

Digitalització de l'edició *g* (Llull 1938: 3-205), adaptada als criteris de transcripció propis del repertori.

3.4.17. *Poesia catalana del Medioevo. Antologia con testi originali a fronte*, ed. Sansone, 2001

Tipus d'edició

Antologia de poesia catalana medieval, del segle XIII al XV. La primera secció, dedicada a Llull, inclou les obres següents: *A vós, dona verge santa Maria* [II.A.19d], *Cant de Ramon* [III.43bis] i un capítol de la *Medicina de peccat* [III.44].

Edició bilingüe: edició catalana regularitzada i traducció italiana acarada. En les obres de Llull segueix el text de les edicions de D'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]) i de Romeu i Figueras (Llull 1958 [1988²]).

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part II: II.XXIV «D'esperança».

Testimonis de base

Per al capítol de la *Medicina de peccat* parteix del text de l'edició de Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]: 45-46, cita la segona edició).

3.4.18. *Antologia de textos de les Illes Balears. Volum I. Segles XIII-XVI*, ed. Joan Miralles, 2006.

Tipus d'edició

Primer volum de l'antologia de textos o fragments de textos baleàrics produïts en llengua catalana des del segle XIII fins al segle XX; aquest volum se centra en textos dels segles XIII al XVI. L'edició té interès en el marc de la història de la llengua catalana i és una mostra de la diversitat de tipologies textuals segons les èpoques i els usos; els

textos són ordenats per data de producció i estan classificats per matèries. Entre els textos dels segles XIII i XIV, hi ha trenta fragments de diferents obres de Ramon Llull, agrupats en matèries diverses: religió, filosofia, ciència, narrativa, poètica. Entre les obres poètiques hi ha els textos lul·lians següents: pròleg i vint-i-un versicles del *Llibre d'amic e amat* [II.A.19e], capítols XLV-XLVIII dels *Cent noms de Déu* [III.9], estrofes XII-XVII del *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], estrofes I-VIII del *Desconhort* [III.22], *Cant de Ramon* [III.43bis], últim capítol de la *Medicina de pecat* [III.44], capítol IX de *Del concili* [IV.48].

Edició diplomaticointerpretativa, realitzada a partir d'un testimoni diferent per a cada text.

Fragments de la *Medicina de pecat*

- Part V: V.IX *D'oració ab què*;
- Colofó.

Testimonis de base

L'edició del capítol de la *Medicina de pecat* segueix el text del testimoni més antic de la part *D'oració*: M, Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10504, ff. 23-24.

3.4.19. '*Locus amoenus*'. *Antología de la lírica medieval de la península ibérica*, ed. Alvar i Talens, 2009

Tipus d'edició

Antologia multilingüe de lírica medieval de la península ibèrica; inclou textos en llatí, àrab, hebreu, mossàrab, occità, galaicoportuguès, castellà i català. La darrera secció, dedicada a la poesia en llengua catalana, s'obre amb una breu selecció d'obres de Ramon Llull: *Cant de Ramon* [III.43bis], primer capítol de la *Medicina de pecat* [III.44], *A vós, dona verge santa Maria* [II.A.19d], estrofes I i II del *Desconhort* [III.22].

Els textos presenten una edició regularitzada en la llengua original i la traducció castellana acarada. Les obres lul·lianes parteixen de l'edició catalana regularitzada de Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]) i presenten traducció castellana de Carlos Alvar, Mercè López Casas i Jenaro Talens.

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part I: I.I «D'amor».

Testimonis de base

L'edició i traducció del capítol de la *Medicina de peccat* segueix el text fixat per Ramon d'Alòs-Moner (Llull 1928 [1925]: 42).

3.4.20. *Los mundos de Ramón Llull en las lenguas de hoy*, ed. Butinyà, 2012

Tipus d'edició

Antologia multilingüe de textos lul·lians molt diversos; les obres o fragments seleccionats presenten una breu introducció, una selecció bibliogràfica (edicions, traduccions i estudis sobre les obres), l'edició en la llengua original i la traducció a una llengua diferent (anglès, basc, català, castellà, francès, gallec, italià, llatí).

La secció final del volum (pp. 285-337) conté una selecció de poesia mariana, a cura de Simone Sari: *A vós, dona verge santa Maria* [II.A.19d], fragments de les *Hores de nostra dona santa Maria* [III.8], fragments del *Desconhort de Nostra Dona* [III.13], estrofes 48 i 49 del *Desconhort* [III.22], proverbis de la flor maternal de l'*Arbre exemplifical* [III.23c], fragments de la *Medicina de peccat* [III.44].

Els textos presenten edició catalana i traducció italiana. La versió catalana dels textos segueix l'edició de Salvador Galmés als volums XIX i XX de les ORL (Llull 1936 i 1938); per als fragments de les *Hores* i del *Desconhort de Nostra Dona* afegeix algunes correccions de l'edició de Sari al volum XI de les NEORL (Llull 2012);¹⁴¹ per a l'edició de la poesia del *Blaquerna* segueix l'edició de NEORL VIII (Llull 2009: 333), i per a la del *Desconhort* i els proverbis de l'*Arbre exemplifical* segueix l'edició de Josep Romeu i Figueras (Llull 1958 [1988²]).

Fragments de la *Medicina de peccat*

- Part II: II.XVIII «De santetat»; II.XIX «D'altetat»; II.XX «De nobilitat»; II.XXI «De virginitat»; II.XXII «De constància»; II.XXIII «D'humilitat»; II.XXIV «D'esperança»; II.XXV «De maternitat»; II.XXVI «De pietat»; II.XXVII

¹⁴¹ En el moment de preparació de l'antologia, la nova edició crítica encara no havia estat publicada.

«D'àngels»; II.XXVIII «Dels profetes»; II.XXIX «D'apòstols»; II.XXX «De màrtirs»; II.XXXI «De confessors».¹⁴²

Testimonis de base

L'edició catalana dels capítols de la *Medicina de peccat* segueix el text de l'edició g (Llull 1938: 38-48).

¹⁴² Els capítols II.XVIII-II.XXVI formen la secció rubricada amb el títol «De santa Maria»; vegeu l'apartat III.2.1.2 del treball i l'apèndix 2.

VI. CRÍTICA DEL TEXT

1. CRITERIS PER A LA CRÍTICA DEL TEXT DE LA *MEDICINA DE PECAT*

1.1. *Característiques de la tradició textual*

La configuració de l'estructura interna de la *Medicina de peccat* en diferents parts i capítols que tenen entitat formal i temàtica, i la transmissió paral·lela de diferents unitats textuales del tractat ja des de l'època de Lull, han estat característiques determinants en la configuració de la tradició textual d'aquesta obra. Des del segle XIV fins al segle XVIII, el tractat en vers ha estat copiat íntegrament, és a dir, en les cinc parts de què està format, i també parcialment, en fragments identificats com a part del tractat o bé en parts i capítols aïllats del conjunt i identificats com opuscles independents.

En conjunt, es pot constatar que la tradició medieval de la *Medicina de peccat* (segles XIV-XV) és molt més rica que la moderna (segles XVI-XVIII), tant pel que fa a la quantitat de còpies com a les diferents unitats textuales de l'obra copiades. La tradició moderna presenta una continuació clara de la primera pel que fa a la còpia de diferents unitats textuales, però, en canvi, és innovadora pel que fa a la introducció d'una tradició llatina, formada per les principals unitats textuales del tractat que havien estat transmeses en català. En efecte, tots els indicis documentals que es poden relacionar clarament amb la *Medicina de peccat* apunten que fins al segle XVIII la tradició de l'obra en diferents unitats textuales era exclusivament catalana.

Els sis testimonis medievals conservats de la *Medicina de peccat* es poden classificar en tres grups diferents segons les unitats de text que transmeten: en primer lloc, el ms. *B*, que presenta el text complet de l'obra; en segon lloc, el ms. *D*, que copia un fragment de la primera part del tractat, identificat com a «Dictat que n .R. Luul feu de les .v. virtuts», i el capítol IV.III «De trinitat» com a opuscle independent; i en tercer lloc, els manuscrits *M*, *S*, *N* i *I*, que transmeten la part *D'oració*. Com es pot observar, el nombre de còpies conservades de les diferents unitats textuales és força irregular; cal constatar, però, que hi ha diverses notícies d'altres testimonis medievals del text complet que no s'han conservat,¹ la qual cosa indica que tant la tradició del text complet com de la part *D'oració* era força rica; en canvi, no hi ha notícies d'altres testimonis del

¹ Són segures les dels testimonis registrats en els següents inventaris dels segles XIV-XV: Pere d'Aragó i d'Anjou 1351, Guillem de Vall 1373 (descriu a l'apartat V.2.3.1), Antoni Sedacer 1431, Inventari de Perpinyà 1435, Inventari de l'Escola lul·liana de Barcelona de 1466.

capítol «De trinitat», de manera que probablement es tracta d'una unitat textual amb una tradició molt menor que la del text complet o la de l'opuscle *D'oració*.

Pel que fa a la tradició moderna de l'obra o de parts de l'obra, cal distingir entre la continuació de la tradició catalana i la introducció d'una tradició llatina del text al segle XVIII. Quant a la tradició catalana, es conserven tres testimonis: en primer lloc, el ms. *P*, del segle XVIII, que és l'únic que transmet el text complet de l'obra; en segon lloc, els manuscrits *L* i *T*, que transmeten parts del tractat. El manuscrit *L* és un testimoni de finals del XVI o principis del XVII que transmet tres parts diferents de la *Medicina de peccat*, identificades totes com a obres diferents: una còpia de l'opuscle *D'oració*, una còpia del capítol «De trinitat» o *Dictat de trinitat* i, finalment, una còpia parcial de la primera part del tractat, identificada com a «Fragment del tractat de les cinc virtuts» a la rúbrica. El manuscrit *T*, del segle XVII, conté únicament una còpia de l'opuscle *Dictat de trinitat*. Ens han arribat referències de dos testimonis més de la part *D'oració*: d'un d'aquests testimonis en dona notícia només Rosselló en la seva edició de la *Medicina de peccat* (Llull 1859: 25-26 [7]); de l'altre se'n va perdre el rastre cap a l'última dècada del segle XX, però havia estat tingut en compte en les edicions del text complet (*r* i *g*) i havia estat descrit en diversos catàlegs de manuscrits lul·lians conservats a Mallorca.² Finalment, pel que fa a la tradició llatina de l'obra, és rellevant el fet que només s'hagin conservat traduccions modernes i que aquestes traduccions es puguin relacionar clarament amb el lul·lisme mallorquí i alemany del segle XVIII. Els tres testimonis llatins de la *Medicina de peccat* corresponen a tres traduccions diferents que s'identifiquen amb la triple tradició de l'obra: en primer lloc, la traducció del tractat, de la qual se'n conserva un testimoni fragmentari, el manuscrit *Lt₁*; en segon lloc, la traducció del capítol IV.III «De trinitat» difós com a opuscle independent, això és, el *Dictat de trinitat* (*Lt₂*); i, finalment, la traducció de l'opuscle *D'oració* (*Lt₃*).

El manuscrit *B*, doncs, és l'únic testimoni medieval conservat que transmet el text complet de la *Medicina de peccat*, la qual cosa confereix a aquest exemplar una importància cabdal en la *constitutio textus* de l'obra. Ha estat el testimoni de base de l'edició de Jeroni Rosselló (Llull 1859, *r*), encara que les nombroses intervencions injustificades de l'editor sobre el text del manuscrit i la manca de notes crítiques que permetin resseguir l'origen aquestes intervencions donen com a resultat una edició poc fiable des d'un punt de vista filològic. Salvador Galmés, d'altra banda, no va poder

² Vegeu els apartats V.2.3.2 i V.2.3.3.

partir del manuscrit *B* per a la seva edició de l'obra al segon volum dels *Rims* dins les *Obres de Ramon Llull* (Llull 1938, *g*), atès que en aquell moment se'n desconeixia la localització. La impossibilitat d'utilitzar aquest manuscrit medieval del text complet per a l'edició de tot el tractat en vers va obligar l'editor a treballar a partir de manuscrits de base diferents i cronològicament molt distants per a les diverses parts del text: en primer lloc, el testimoni *M* per a la part *D'oració*, col·locat amb els testimonis medievals *SNI* i, només en alguns casos, amb *r*; en segon lloc, el testimoni *P* com a manuscrit de base per a l'edició de les quatre primeres parts de l'obra, col·locat amb l'edició de Rosselló (*r*) en totes les parts i amb el testimoni *T* al capítol IV.III «De Trinitat», i corregit des del punt de vista de la grafia a partir dels usos gràfics del testimoni *M*.

Tenint en compte els diferents problemes filològics que presenten les edicions *r* i *g* de la *Medicina de peccat* i la importància històrica del manuscrit *B* pel fet de ser l'únic testimoni medieval conservat del text complet de l'obra, la localització d'aquest manuscrit feia necessària l'elaboració d'una nova edició crítica del text que partís d'una col·locació exhaustiva de tots els testimonis existents, que tingués en compte la posició que ocupa *B* en el conjunt de la tradició textual de l'obra i que permetés fixar un text amb criteris plenament moderns. Per això s'han col·locat tots els testimonis manuscrits coneguts i actualment localitzables de la *Medicina de peccat*: els dos testimonis catalans del text complet (*B* i *P*), els testimonis catalans fragmentaris de la primera part de l'obra i del capítol IV.III «De trinitat» (*D* i *L* per a tots els capítols i *T* només per al darrer), els testimonis catalans de la part *D'oració* (*M*, *S*, *N*, *I*, *L*) i els tres testimonis llatins de diferents parts de l'obra (*Lt₁* per a les tres primeres parts; *Lt₂* per al capítol IV.III; *Lt₃* per a la part *D'oració*). També s'han tingut en compte les dues edicions modernes del text complet (*r* i *g*), la qual cosa ha permès conèixer les característiques d'aquestes edicions més enllà dels criteris enunciats explícitament pels editors i valorar les solucions dels editors davant de determinats llocs crítics.

1.2. Qüestions metodològiques

D'acord amb les característiques de la tradició textual de l'obra i els testimonis conservats, l'objectiu d'editar el text complet del tractat en vers i no una unitat textual menor amb tradició independent —per exemple, la part *D'oració*— és un aspecte rellevant en la definició dels criteris metodològics que han de guiar la crítica del text. Aquesta opció determina l'aplicació d'uns criteris coherents amb el comportament del

testimoni medieval del text complet (*B*) en tots els casos de la tradició de l'obra estudiats: tradició del text complet, tradició dels capítols inicials i del capítol IV.III «De trinitat», i tradició de la part *D'oració*.

Pel que fa a la tradició del text complet de la *Medicina de peccat*, és necessari descobrir, primer de tot, quina relació presenten el testimoni medieval *B* i el testimoni modern *P*. Tant l'estudi codicològic dels dos testimonis com la col·lació del text posen de manifest que *P* és un *descriptus* de *B*.³ Des d'un punt de vista filològic, doncs, és possible descartar l'ús del testimoni *P* com a manuscrit base de l'edició i centrar-se en l'estudi de les característiques de la còpia de *B* per tal de valorar si aquest testimoni pot funcionar com a manuscrit base de totes les unitats textuais de l'obra o bé només d'aquelles parts no transmeses pels altres testimonis medievals conservats.

Aquesta valoració s'ha de fer tenint en compte les característiques de *B* i de tota la tradició d'unitats textuais parcials de l'obra. Els aspectes que cal analitzar són els següents:

- a) Característiques lingüístiques, estilístiques i doctrinals del text i de l'autor.
- b) Característiques lingüístiques i estilístiques de les còpies.
- c) Característiques codicològiques i històriques dels testimonis conservats.
- d) Variants que presenten els testimonis conservats i valoració d'aquestes variants per a la filiació dels testimonis.

Per tal d'identificar les característiques del text i de l'autor i les característiques de les còpies, s'ha tingut en compte la distinció plantejada per Cesare Segre sobre el text com a realització d'un sistema lingüístic i estilístic creat per l'autor i sobre les còpies com a realització de diasistemes diferents.⁴ D'acord amb aquest enfocament, en les còpies es produeix una interferència de dos sistemes diferents: el de l'autor i el dels copistes, els quals intervenen sobre el sistema de l'autor aplicant els seus propis hàbits gràfics, morfosintàctics i estilístics i els seus condicionants culturals. Segre exposa la qüestió en els termes següents (Segre 1979: 58-59):

³ Vegeu la descripció del manuscrit *P* (apartat V.2.1.9) i l'apartat VI.2 de la crítica del text.

⁴ Vegeu Segre 1979: 53-70, especialment les pàgines 56-59. Encara que l'autor aplica el concepte de diasistema estilístic a l'estudi de la tradició de les *chansons de geste*, els criteris generals d'aquest plantejament metodològic sobre els diasistemes són vàlids per a tradicions complexes o susceptibles als canvis lingüístics i estilístics, com és el cas de les còpies d'obres en vers en llengua híbrida occitanocatalana. Anna Alberni ha tingut en compte aquest concepte en l'estudi de la *resa grafica* del cançoner *Vega-Aguiló* i de la qüestió de la llengua dels poemes que s'hi copien (Alberni 2002: 400-404).

I copisti medievali lavorano di solito fra due poli d'attrazione: lo sforzo di rispettare l'esemplare de cui copiano, e la tendenza a seguire le proprie abitudini linguistiche. Il risultato è un compromesso linguistico; e il filologo deve faticosamente individuare, per es. attraverso le rime, l'aspetto originario del testo. Il risultato di questa *Sprachmischung* potrebbe esser definito, a mio avviso, un diasistema. [...]

Bisogna convincersi che l'atteggiamento del copista non è mai passivo. Quando egli incontra nel suo esemplare un errore o una lezione a lui incomprensibile, egli è convinto di correggere, cioè di migliorare il testo. E molto spesso interviene anche dove la comprensibilità non è compromessa. Consapevole di esser stato preceduto da altri copisti liberi come lui, egli potrebbe persino credere di recuperare una lezione più valida attraverso i suoi interventi.

En el marc dels estudis lul·lians, l'interès per l'estudi de les còpies com a diasistemes que condicionen les característiques lingüístiques i estilístiques d'una obra es pot posar en relació amb els estudis sobre l'*scripta* dels manuscrits lul·lians de primera generació desenvolupats per Badia, Santanach i Soler, encara que aquests autors no parteixin explícitament de la terminologia i la distinció de Segre (vg. Badia, Santanach & Soler 2009b, 2010 i 2016: 166-174). La seva aportació consisteix a estudiar les característiques gràfiques, morfològiques i estilístiques que presenten diversos manuscrits de l'època de Llull per tal de valorar la qüestió de l'evolució de l'*scripta* librària catalana medieval. La comparació de formes lingüístiques i estilístiques que presenten els diversos textos copiats per Guillem Pagès entre 1274 i 1301 amb còpies posteriors de les mateixes obres aporta informació rellevant no només amb relació a la història de la llengua, sinó també amb relació a les característiques textuais de les obres i als criteris d'edició dels textos. És significatiu, en aquest sentit, el cas del *Llibre de contemplació* i de les versions catalanes del text.⁵

En la tradició de la *Medicina de peccat* són diversos els criteris que permeten definir algunes característiques estilístiques i lingüístiques de l'obra atribuïbles a Llull i distingir, d'aquesta manera, problemes del text i problemes de la tradició. En primer lloc, tal i com posa de manifest Segre i tal i com havia mostrat Martí de Riquer en la seva edició de la poesia d'Andreu Febrer (1951: 140-160), l'atenció a la mètrica i les rimes és una guia útil a l'hora de valorar l'*usus scribendi* d'un autor i les possibles intervencions de la tradició en la *facies* lingüística —i fins i tot estilística— d'un text.⁶

⁵ Badia, Santanach & Soler 2010: 68-72, 82-84; Llull 2015: xxxvii-xxxix, li-iv.

⁶ Per a l'aplicació d'aquest criteri en l'edició de la poesia catalana medieval anterior a Ausiàs March, vegeu les notes de Josep Pujol a Martínez-Gil 2013: 192-195 i 206-211.

En obres en vers que presenten una llengua híbrida occitanocatalana, aquest criteri és funcional a l'hora de valorar el grau de variació lingüística entre formes occitanes i catalanes en el sistema de l'autor, però també pot ajudar a resoldre alguns dubtes sobre l'origen d'algunes formes lingüístiques, de determinats errors mètrics i de certes lliçons en posició de rima que presenten els testimonis d'un text. Així, doncs, pot ser un suport per detectar i destriar els errors mètrics i lingüístics introduïts per la tradició i els problemes mètrics i de rimes presumiblement atribuïbles a l'autor, que la tradició ha intentat esmenar.⁷

En segon lloc, l'atenció a l'ús de determinades estructures sintàctiques i discursives en el mateix text o en altres textos de l'autor permet resoldre alguns dubtes sobre determinades fórmules que presenten els testimonis. Cal tenir en compte que l'estructura mètrica i de les rimes implica restriccions pel que fa al desenvolupament del discurs doctrinal i penitencial de la *Medicina de peccat* i sovint dóna com a resultat un discurs abstrús; davant la manca de comprensió del discurs, fàcilment els copistes poden haver generat variants per tal de millorar la comprensió del text. És per això que l'atenció a les estructures sintàctiques i discursives de l'obra i de l'autor —a partir d'altres textos en vers o de temàtica i estil semblant a les unitats discursives de la *Medicina de peccat*— pot ajudar a destriar fórmules pròpies de l'autor i variants introduïdes per la tradició.

En tercer lloc, en l'anàlisi de les lliçons dels testimonis és fonamental l'atenció a la correcció doctrinal i a la coherència del discurs amb el pensament de l'autor. En textos de caràcter teològic i moral de Lull, com la *Medicina de peccat*, cal considerar que l'autor no pot haver comès un error doctrinal ni presentar idees inconsistents i incoherents amb el seu sistema de pensament, de manera que qualsevol lliçó susceptible de transmetre un problema doctrinal ha de ser confrontada amb el sistema de l'autor i valorar si es tracta d'una variant introduïda per la tradició.

A més d'aquests criteris, cal tenir en compte les característiques codicològiques i històriques de les còpies i la informació que aporten sobre els copistes i sobre les relacions d'uns testimonis amb els altres. Sobretot en els manuscrits moderns de la *Medicina de peccat*, la confrontació dels resultats de l'examen de variants amb les dades materials i històriques sobre la producció d'una còpia i sobre el testimoni de base de la

⁷ L'atenció a la mètrica i les rimes en la nova edició crítica de les *Hores de nostra dona santa Maria* i del *Desconhort de Nostra Dona* a cura de Simone Sari (NEORL XI) permet corregir algunes lliçons de la tradició i distingir l'origen d'alguns problemes mètrics (els de l'autor i els de la tradició), i també aporta dades significatives pel que fa a la filiació dels testimonis (Lull 2012: 42-50 i 109-115).

còpia permet establir relacions força clares amb testimonis antics, com és el cas de *P* i de *T* i *Lt*₂. Pel que fa als manuscrits antics, a banda de la importància de *B* com a únic testimoni medieval del text complet de l'obra, és important que es conservi un manuscrit de primera generació copiat per un col·laborador de Ramon Llull, el prevere mallorquí Guillem Pagès. D'una banda, l'antiguitat de la còpia i la seva proximitat amb l'autor confereixen autoritat històrica al testimoni *M* —que transmet la part *D'oració* com a text independent—, de manera que aquest testimoni pot ser utilitzat com a referent a l'hora de valorar algunes variants de la tradició. D'altra banda, el fet que es coneguin altres testimonis copiats per Pagès ha permès estudiar algunes característiques de l'*usus scribendi* d'aquest copista i dels primers models d'*scripta* librària en textos catalans.⁸ Són dades que cal tenir en compte a l'hora de col·locar els testimonis de la part *D'oració*, atès que permeten definir el model de còpia d'una obra en vers als inicis de l'*scripta* librària catalana i observar l'evolució dels models de còpia d'aquest tipus de text, sobretot en testimonis de finals del segle XIV com són el manuscrit *B* (per col·locació directa amb *M*) i el manuscrit *D* (per comparació amb els usos de *B* i de *M*). Les còpies d'obres en vers realitzades per Pagès encara no han estat estudiades a fons, de manera que les dades obtingudes en l'estudi de la còpia *D'oració* i la comparació amb les altres còpies d'aquesta unitat textual i d'altres parts de l'obra són un punt de partida interessant per valorar l'evolució de l'*scripta* librària en la còpia d'obres en vers que presenten una llengua híbrida i que no han estat realitzades per amanuenses especialitzats en la còpia de poesia. Al punt VI.1.3 d'aquest apartat, s'assenyalen els principals aspectes sobre l'*usus scribendi* dels testimonis medievals de l'obra que cal tenir en compte per estudiar les característiques de les còpies com a pas previ a l'examen de variants del text; a l'apèndix 5, a més, es recullen les principals dades sobre els usos gràfics de les còpies de la *Medicina de peccat* al ms. *B* i de la part *D'oració* al ms. *M* que tenen a veure amb qüestions de representació vocàlica i consonàntica, així com alguns trets fonètics i morfològics que es consideren rellevants.

Finalment, pel que fa a l'anàlisi de variants que ha de permetre establir les relacions existents entre els diversos testimonis del text, cal assenyalar que en el cas de la *Medicina de peccat* és necessari delimitar la tradició corresponent a cada una de les diferents unitats textuais de l'obra transmiseses pels manuscrits i plantejar el procediment d'anàlisi adequat a les característiques específiques de cada tradició. D'acord amb això,

⁸ Vegeu Soler 2004, 2006a, 2010; Badia, Santanach & Soler 2009b i 2010; Sari 2009: 123-128, i 2012. Joana Álvarez està preparant una tesi sobre els usos d'escriptura d'aquest copista.

la crítica del text s'ha dividit en tres parts diferents: en primer lloc, la crítica del text complet (VI.2); en segon lloc, la crítica del text dels capítols inicials del tractat i del capítol «De trinitat» (VI.3); i en tercer lloc, la crítica del text de la part *D'oració* (VI.4). En cada part es presenten, primer de tot, les característiques generals observades en el procés d'estudi de les còpies i d'examen de les variants, les quals posen de manifest el procediment d'anàlisi textual que cal seguir en cada cas. A continuació, es mostren els principals llocs crítics que assenyalen les relacions entre els testimonis i es recullen, també, les variants que afecten la mesura del vers i la rima, els principals tipus de lliçons singulars dels testimonis i les intervencions fetes en una mateixa còpia.

Els llocs crítics que es revelen significatius per a l'estudi de la tradició de cada unitat es presenten seguint el model següent: primerament, se'n dona la localització al text mitjançant el número de vers de l'edició; a continuació, es reporta el passatge objecte de comparació a partir del text de l'edició, remarcat en cursiva i situat en un context més ampli (en rodona);⁹ i per últim, es mostren les variants dels testimonis, en lletra rodona i seguits de la sigla del testimoni del qual procedeixen en cursiva. En canvi, quan només interessa remarcar que un determinat tipus de variants o errors es detecta en diversos passatges del testimoni o dels testimonis objecte d'estudi, però es considera innecessari mostrar explícitament el fragment en qüestió, es remet a l'edició del text mitjançant la referència del número de vers en què es troba la lliçó.

Els resultats del procés de col·lació i crítica textual del conjunt de testimonis que conformen la tradició composta de la *Medicina de peccat* es presenten a l'apartat VI.5, en el qual es defineixen els criteris d'edició del text, des de la selecció del manuscrit base i la correcció de les variants descartades en l'establiment del text, fins als criteris de transcripció i de disposició de l'aparat.

1.3. Observacions sobre els hàbits d'escriptura dels copistes

1.3.1. El testimoni *M* i l'*usus scribendi* de Guillem Pagès

El testimoni de la cinquena part de la *Medicina de peccat* al ms. *M* (ff. 15r-24r) és un dels vuit textos catalans de Ramon Llull que va copiar Pagès en sis còdexs diferents, datats entre 1274 i 1301. Badia, Santanach i Soler (2010) han estudiat les principals

⁹ Si cal, es reporten entre claudàtors les referències que no formen part del fragment de text citat però que són rellevants per entendre correctament el passatge en qüestió.

característiques del sistema gràfic i estilístic d'aquests testimonis en relació amb el procés de constitució i expansió de la primera *scripta* librària catalana, i han posat de manifest l'esforç que s'observa en aquests manuscrits per generar textos amb una certa unificació estilística i gràfica. Aquests autors ja han remarcat que la barreja de trets catalans i occitans en les obres lul·lianes en vers respon a una tria deliberada de l'autor, la qual, per tant, forma part de la composició de l'obra i és transmesa per les diverses còpies medievals del text (Badia, Santanach & Soler 2010: 77-79). Cal observar, però, que les còpies d'obres en vers de Pagès presenten algunes característiques d'escriptura força unificades, que, d'una banda, remetent a trets propis de l'*usus scribendi* d'aquest copista —identificats en còpies d'altres obres—,¹⁰ i de l'altra, no es documenten —almenys de manera tan sistemàtica— en còpies posteriors dels textos en vers.

Pel que fa a la grafia de la còpia *D'oració*, és força sistemàtica la distinció entre les vocals *a/e* i *o/u* àtones. També és sistemàtic l'ús de formes amb diftong dels substantius «mayre» i «payre», de formes del verb *fer* («faytz»), la forma de primera persona del verb *haver* («ay») i el quantitatiu «mays» (que es distingeix de la conjunció adversativa «mas», però contrasta amb la presència de les formes «may» v. 5348, «mes» v. 5589 i «james» v. 4980 i 5354 en posició de rima). En canvi, l'ús del diftong *-au-* és menys regular («causa» v. 4978 / «cosa» v. 4973; «paubre» v. 5414 / «pobre» v. 5409, però «poc»; «ausir» v. 5673 / «oir» v. 5107). També vacil·la l'ús de la *-s-* intervocàlica («veser» v. 5362 / «veent» v. 5360, «loar» v. 5194 / «lausant» v. 5576, però «plaer» v. 5627 —rima amb «veser»—, «jaer» v. 5414).

No s'utilitza mai la grafia *ç* ni es troben casos de *c* per representar el so fricatiu alveolar sord davant de les vocals *a/o/u*. El so africacat alveolar a final de mot es representa sempre amb el dígraf *-tz*; ara bé, després de nasal la *-t* final no es representa mai en les formes de plural, encara que normalment s'utilitzi en les formes corresponents de singular («sant» / «sans»; «tant» / «tans»; «distincs» v. 5140). La representació del grup *-nt*, de fet, és vacil·lant, però en posició de rima els dos mots sempre presenten la mateixa terminació («remembran» – «bonifican» vv. 4743-4; «bonificant» – «engenrant» vv. 4755-6; «enteniment» – «remembrament» vv. 5105-6; «oimen» – «complimen» vv. 5550-1); és sistemàtic l'ús de la forma «doncs» per a la conjunció, però al v. 4801 Pagès utilitza aquesta forma per al substantiu masculí plural («dons»). La nasal palatal es representa generalment amb una *y* acompanyada de la titlla

¹⁰ Vegeu la síntesi dels trets gràfics descrits per al *Llibre de contemplació*, els textos tècnics i les obres en vers a Badia, Santanach & Soler 2010: 69-70, 73-76, 78-79.

d'abreviatura de nasal. És força sistemàtica la manca de *-u-* semivocàlica abans de la *a* en mots com «egal» o «gardar». S'observa certa vacil·lació en la representació de l'oclusiva velar sorda davant de *a* en mots com la conjunció *car* («car» v. 4693 / «quar» v. 4705) i la conjunció temporal *quan* («quant» v. 4963 / «can» v. 5588), però no en el substantiu «quantitat» i el quantitatiu «quant».

L'ús de la *h* és escàs: la *h-* etimològica és absent en les formes del verb *haver* i en el verb *honrar* (es documenta un únic cas amb *h-* al v. 5798), però, en canvi, es troba en els substantius «home», «humanitat», «humilitat» i «honor», excepte quan van precedits de determinant («l'umanitat» v. 5272; «l'ome» vv. 5275, 5277; «s'onor» v. 5439),¹¹ de preposició («d'ome» v. 5502; «d'onor» v. 5090) o de conjunció abreujada («c'om» v. 5557 / «c'ome» v. 5563); només es detecta un cas de *h* inicial no etimològica («huls» v. 5673) i un de *h* antihlàtica («Johan» v. 5654). S'observen pocs casos de caiguda de consonant oclusiva intervocàlica, però són sistemàtiques les formes «aor» i «poestat» (al v. 4833 és corregida per «potestat» per *M'*) i l'ús del sufix *-ea* per a substantius femenins. Es detecten dos casos de metàtesi de *-r-* seguida de vocal: «detramen» v. 4838; «trempana» v. 5754. La *s-* inicial seguida de consonant oclusiva sempre va precedida de la vocal *e-* («esperit», «estar»), excepte en casos d'aglutinació amb mots acabats en vocal. Finalment, cal assenyalar que la conjunció copulativa es representa amb el signe tironià i amb la grafia *e*; en posició inicial de vers, però, es detecten alguns casos de grafia *et* seguida d'un mot començat per vocal (vv. 4795, 5543, 5766, 5771).

Pel que fa a la morfologia i al lèxic, cal remarcar l'ús sistemàtic de la forma «seyner» per als casos de nominatiu i vocatiu, i l'ús de la forma «Deus» en els mateixos casos (amb l'excepció dels vv. 5071, 5076, 5679, 5763, 5804, que s'utilitza en context d'acusatiu). A més de les formes lèxiques i morfològiques occitanes que són comunes a tots els testimonis medievals (per exemple, «eu», «gaug», «joy», «aur», «augol», «ay», «auja», «aujatz», «clausa», «far», «raubit»), destaquen formes com «sapxatz» (v. 4676), «huytena» (v. 4678), «autresi» (vv. 4710, 5654, 5661), o la distinció entre la forma «pus» per a la conjunció causal i la forma «pux» per a l'adverbi temporal (vv. 5100 i 5650), que no es troben en tots els testimonis del text.

Una característica idiosincràtica de la còpia de l'opuscle *D'oració* de Guillem Pagès és l'ús d'aglutinacions de mots per marcar l'elisió de vocals en contacte. Aquest

¹¹ Per facilitar la lectura de les formes aglutinades, afegim apòstrofs i punts volats d'acord amb els criteris de transcripció de les NEORL.

recurs és emprat sempre en funció de les necessitats del còmput mètric, de manera que les vocals en contacte que no han estat reduïdes pel copista —excepte *i/u* semivocàliques— s’han de llegir com dues síl·labes diferents. Els exemples que es recullen a continuació són una petita mostra de la distinció pràctica que realitza Guillem Pagès entre formes aglutinades i formes plenes en la representació de les vocals de mots diferents que estan en contacte:

	Formes aglutinades		Formes plenes
v. 4941	«de <i>memori</i> ’ <i>enteniment</i> »	v. 5373	« <i>gloria e</i> tot compliment»
v. 5060	«per so que s’obra <i>pusca-star</i> »	v. 5343	«E qui <i>fa estar</i> los dampnatz»
v. 5774	«mays <i>puy</i> ’ <i>ensus</i> l’enteniment»	v. 5772	«mays <i>puja hom</i> pregar seynor»
v. 4680	«pot <i>hom</i> a Deu quere merce»	v. 4921	«qui es Crist ver <i>home</i> e Deu»
v. 5435	«aquei temps <i>c’om</i> mays amara»	v. 5356	«aquei temps <i>que hom</i> vos veura»
v. 5737	«tan fort <i>c’ab</i> ela vos aor»	v. 5826	« <i>que ab</i> peccat home prec be»
v. 4901	« <i>d’eternitat</i> sotz eternal»	v. 4888	« <i>de entendre</i> e de voler»
v. 5690	« <i>s’oracio</i> , son contemplar»	v. 5721	«lonc temps en <i>sa oracio</i> »
v. 5180	«en <i>l’oracio</i> es marit»	v. 5839	«que no es <i>la oracio</i> »

Aquest criteri de representació o no de les vocals de mots en contacte segons el còmput mètric forma part de l’estructuració sil·làbica del vers per part del copista, que se situa entre el procés de lectura de l’antígraf i el procés d’escriptura, tal i com posen de manifest diversos casos de correccions d’errors de còpia introduïdes pel copista o *M*’ després de l’acte de còpia: vegeu la discussió de les correccions dels vv. 4706, 5039, 5779 (apartat VI.4.2). En dos casos s’observen correccions de la forma *home* per la forma *hom*: d’acord amb les necessitats mètriques al v. 5435 («aquei temps *c’om* mays amara») i d’acord amb el criteri de representació de vocals de mots diferents en contacte segons el còmput mètric al v. 5624 («que Deus a ab *hom* en orar»); en tots dos casos, el copista havia afegit l’abreviatura de *-e* sobre la nasal i la va raspar.

Un altre aspecte que cal remarcar fa referència a les correccions que afecten mots en posició de rima. Un dels diversos casos de rima no consonant que es troben a la *Medicina de peccat* és el dels apariats que combinen les terminacions *-am* i *-an* en posició de rima (vg. l’apartat III.3.2, p. 145); a la part *D’oració* se’n detecten quatre exemples, dos dels quals no presenten cap intervenció al testimoni *M*: «gran» – «reclam» vv. 4995-4996, «estan» – «reclam» vv. 5224-5225. Al v. 5613, però, el mot que havia escrit inicialment el copista («nam») va ser parcialment raspat i corregit per

«man»), de manera que la rima amb el primer vers de l'apariat fos totalment consonàntica («deman» – «man»). Tenint en compte els traços de la «a», és força probable que la correcció fos feta pel copista, encara que no es pot descartar la intervenció d'una altra mà; d'altra banda, també cal considerar la possibilitat que, si la correcció és de Pagès, fos Llull qui autoritzés aquest canvi, encara que no hi ha indicis clars que permetin constatar-ho.¹² El que és rellevant d'aquest cas és el fet que es produeixi un canvi d'un tret propi del sistema de l'autor (l'ús de rimes no consonants) en un determinat diasistema (*M*), segurament per coherència amb un tret que es pot considerar propi del copista de *M*: l'atenció per la regularització, que s'observa en aspectes gràfics i morfològics, però també en la representació de vocals en contacte segons el còmput mètric i en el sistema de rimes. Als vv. 5255-5256 i vv. 5851-5852, s'observa l'ús de la forma «dam» ('dany') en posició de rima i concordant amb la forma «reclam»: la forma «dam» al v. 5256 es troba al testimoni *M* i també als testimonis *BSI* («reclam» – «dam»), però al v. 5851 només es troba al testimoni *M*, encara que va ser corregit per «dan».

Una altra característica interessant d'aquesta còpia és l'ús de marques que assenyalen el trencament de l'estructura d'apariats.¹³ A la part *D'oració* es detecten sis casos de trencament de l'estructura estròfica regular, en què, en lloc de dos versos, l'esquema de rima n'agrupa tres: vv. 5217-5219 i vv. 5244-5246 (rima *-at*), vv. 5429-5431 (rima *-el*), vv. 5558-5560 (rima *-or*), vv. 5571-5573 (rima *-a*), vv. 5668-5670 (rima *-ó*). En tres d'aquests casos, Pagès va afegir una línia sinuosa a sota del tercer vers: vv. 5217-5219 i vv. 5244-5246 (f. 19r), vv. 5668-5670 (f. 22v). Atès que aquesta marca no es troba de manera sistemàtica en tots els casos, sembla que es tracta d'un recurs del copista per assenyalar que no manca text —com al requadre del f. 4v reservat per a la figura dels mons. És probable que el copista advertís el trencament de l'esquema d'apariats en aquests tres casos i que afegís un espai en blanc per comprovar si faltava text, o bé directament per posar de manifest que no hi ha cap llacuna textual. Aquestes marques permeten observar que el trencament de l'esquema d'apariats també és un tret que forma part del sistema de l'autor i, d'altra banda, són una bona mostra de l'atenció de Pagès per aspectes de l'estructura del text en l'acte de còpia.

¹² Per a una explicació completa d'aquest lloc crític, vegeu l'apartat VI.4.2 de la crítica del text (p. 456-460).

¹³ Aquest tret no es troba en les altres còpies d'obres en vers realitzades per Pagès, encara que també hi hagi exemples de trencament de l'esquema d'apariats (vegeu, per exemple, els vv. 51-53 i 68-70 del *Pecat d'Adam* al f. 75r^b del ms. 1103 de la Biblioteca Pública de Palma).

Cal afegir, per acabar, que bona part de les intervencions de *M'* fetes un cop finalitzada la còpia del text són correccions d'aspectes gràfics que generalment desfiguren característiques pròpies de l'escriptura de Pagès. En són una mostra evident la presència de la *-t-* intervocàlica al substantiu «poestat» del v. 4833, la *-h-* antihiàtica de l'adjectiu «aondos» del v. 5006, la *h-* inicial de formes del verb *haver* («[h]ay» v. 4824; «[h]a» v. 5345), l'addició de *-l-* en els casos habituals de representació de la lateral palatal amb una sola *l* («e[l]la» v. 5530; «el[l]» v. 5682) o l'addició de *-r-* en casos de representació de la ròtica vibrant amb una sola *r* («mar[r]iment» vv. 4953, 5385; «ma[r]rit» v. 5180). És igualment representativa l'addició de vocals en casos en què no és necessari d'acord amb el criteri d'elisió de vocals de mots en contacte segons el còmput sil·làbic del vers: «vostre [e]sencie vostre [e]sser» (v. 5384); «si aquel tort git[a] en oblit» (v. 5808). Vegeu, també, els casos d'aclariments de lliçons aglutinades afegits al marge: «que hom» per «c'om» al v. 4805 i «se obre» per «s'obra» al v. 5076.

1.3.2. L'*usus scribendi* del copista de *B*

El testimoni medieval del text complet de la *Medicina de peccat*, copiat a la segona meitat del segle XIV segons Bohigas (1969: 372-373), la Llull DB, BITECA i la Biblioteca de Catalunya, presenta un sistema gràfic i estilístic força homogeneïtzat. Ara bé, mentre que en alguns aspectes és força proper al testimoni *M*, en d'altres presenta certa variació o se'n distancia considerablement. A continuació, s'assenyalen les principals característiques gràfiques, morfològiques i lèxiques de la còpia, com també les qüestions relacionades amb la representació vocàlica i la mesura del vers.

Pel que fa a la grafia, s'observen alguns casos de fluctuació en la representació vocàlica, però en general el copista tendeix a escriure solucions apropades a l'etimologia. La distinció entre les vocals *a/e* àtones tendeix a ser sistemàtica, i tant el morfema de plural femení com el de segona persona singular del present d'indicatiu són representats amb *-es*, encara que s'observen alguns casos aïllats de vacil·lació («matex» v. 243 / «metex» v. 242; «dues naturas» v. 2804; «moltas vias» v. 3596; «gardas» v. 4191). En canvi, sí que hi ha més vacil·lació en la representació de les vocals *o/u* àtones («pogut» v. 2374 / «pugut» v. 2375; «sospir» v. 83 / «suspír» v. 131, però ús sistemàtic de la *-u-* en les formes del verb «suspirar»). D'altra banda, és regular l'ús del diftong *-au-* en formes com «aur», «ausel», «causa», «paubre» i «pauc», però no tant en formes com «ausir» v. 5632 / «oir» v. 5107, i pràcticament residual en formes del verb *posar*.

L'ús dels diftongs *-ay/-ai-* és regular en les formes «payre»/«paire», «mayre»/«maire» i, en general, en formes del verb *fer* («fait» v. 1226, «faytz» v. 5735, al costat d'algunes ocurrencies de la forma «fet» v. 5114) i en la forma de primera persona del verb *haver* (*ay*); d'altra banda, se solen distingir el quantitatiu «mays» i la conjunció adversativa «mas», però també es detecten ocurrencies de les formes «mas» i «mes» per representar el quantitatiu. El copista utilitza força indistintament les formes «virtut» i «vertut» o «exempli» i «eximpli»; també s'observa variació en l'ús de la *-s-* intervocàlica («fezel» v. 4033, «fescell» v. 1122 / «feel» vv. 5338, 5661; «lausar» v. 1465 / «loar» v. 5194; «plaser» v. 4335 / «plaer» v. 4330, «veser» – «plaer» en posició de rima als vv. 5626-5627; «veser» v. 5383 / «veer» v. 5390).

L'ús de les grafies *s/c* per representar el so fricatiu tendeix a seguir les formes etimològiques, encara que hi ha alguns casos de vacil·lació («concebiment» v. 1520 / «consebiment» v. 1421; demostratiu «sel» vv. 1104, 5415 / «acel» v. 1133, «cel» v. 5813); són molt pocs els casos d'ús de les grafies *c* o *ç* per representar el so fricatiu davant de *a/o* («esforçar» v. 3134, «forçar» v. 5318, «co» v. 4676, «aco» v. 4626) o en posició final («fac» v. 4871). El so africacat alveolar a final de mot es representa generalment amb el dígraf *-tz*, però s'observen alguns casos de *-ts*, sobretot a la primera part, i en correccions del copista a les darreres parts de l'obra («dignitats» – «unitats» vv. 5051-5052, afegits al marge; «creuts» – «apercebutz» vv. 1975-1976, amb la *-s* sobre una *-z* raspada). Pel que fa al grup *-nt* final, és habitual el manteniment de la *-t* i l'ús de *-tz* en les formes de plural (malgrat alguna excepció com «encarnamens» – «responimens» vv. 2651-2652, només manca en casos determinats per la rima, com «abastans» v. 5012, rima amb «grans»); en canvi, en les formes de singular, s'observa més variació en la representació de la *-t* final del grup (conjunció temporal «quan»/«quant»; «amant» v. 4764 / «aman» v. 4724; en posició de rima les formes solen correspondre: «entenimen» – «pren» vv. 4527-8, «remenbran» – «bonifican» vv. 4743-4 / «bonificant» – «engenant» vv. 4755-6). La nasal palatal es representa generalment amb una *y* acompanyada de la titlla d'abreviatura de nasal i amb el dígraf *-ny-*, però s'observen casos de grafies diverses: «ensenyar» v. 1878 / «enseyar» v. 2715 / «enseyn» v. 1880; «gasanyar» v. 2886 / «gasayar» v. 3205 / «gasanar» v. 4111; «engan» v. 43, «enganar» v. 5317. És força sistemàtica la manca de *-u-* abans de la *a* en mots com «ayga», «egal» i «gardar»; en canvi, s'observen vacil·lacions en l'ús de les formes *qua-/ca-* en mots com «quantitat» (v. 5160) / «cantitat» (v. 5158) o la conjunció temporal *quan* («quant» v. 5467, «cant» v. 5481, «can» v. 5505, «con» v. 4966).

S'observa una certa vacil·lació en l'ús de la *h*- etimològica en les formes del verb *haver*; en canvi, és força sistemàtic en les formes «humilitat», «humanitat», «hom»/«home», «honrar» i «honor, excepte després d'article definit o preposició aglutinats («l'umanitat» v. 5273, «l'ome» vv. 2839, 5275 i 5277, «d'ome» v. 5090), i en el compost «desonor»; manca sempre en els substantius «abit» i «ostal». Són molt pocs els casos de *h*- inicial no etimològica («habundatz» v. 5190, «hedificat» v. 4944) i de *h*- antihiàtica («cahut» v. 15, «fahien» v. 69, «Johan» v. 5654, «raho» vv. 232, 270, «vehia» v. 68). Es detecta algun cas de metàtesi de *-r-* seguida de vocal: «trempanza» v. 1682. Són pocs els casos de caiguda de consonant oclusiva intervocàlica («postat» v. 1765, al costat de la forma habitual «potestat»; «parais»/«parays» al costat de «paradís»; «treens» v. 5861), però és d'ús general la forma «aor» del verb *adorar* i el sufix *-ea* per a substantius femenins com «granea» o «saviea». La *s*- inicial seguida de consonant oclusiva se sol representar amb la vocal *e*- al davant (*esperit*, *esperansa*, *estar*), excepte en els casos d'aglutinació de mots i en algunes ocurrences de les formes «sta», «stay», «sperar», «sperit», «sperital». La conjunció copulativa sempre es representa amb la forma *e*, però es detecten alguns casos residuals d'ús de la *-s* epentètica: «*es eu ay-ne fayt mant greu mal*» (v. 749), «*es eu en est mon vos aor*» (v. 5432).

Pel que fa a la morfologia i al lèxic, el copista utilitza de manera sistemàtica la forma «senyor» tant per al nominatiu i el vocatiu com per als casos oblics, però generalment utilitza la forma «Deus» per al nominatiu i el vocatiu (excepcionalment aquesta forma es troba en alguns contextos d'acusatiu o després de preposició, vv. 54, 108, 1229, 1400, 1646, 2360, 2639, 2813, 2861, 2905, 3108, 3218, 3246-7, 3507, 4186, 5076, 5679, 5763, 5804). En el conjunt de l'obra, es detecten alguns casos de declinació occitana;¹⁴ el copista sol utilitzar correctament aquestes formes, però s'observen alguns casos de confusió («li senyor de tot quant es» v. 46, escriu la *-i* sobre una *-o*).

Pel que fa a la qüestió de la representació de vocals de mots diferents en contacte segons el còmput mètric, el copista de *B* té tendència a representar les vocals de mots en contacte tant si es tracta de vocals que cal llegir en dues síl·labes diferents com en una mateixa síl·laba per tal d'adequar el còmput sil·làbic del vers a l'esquema mètric regular de vuit síl·labes (o bé de quatre, sis o vuit en els capítols de la primera i segona part que segueixen aquest esquema i en el pròleg de la quarta part de l'obra). A tall d'exemple,

¹⁴ Per exemple, «que sostenon li peccador» v. 58, «do cor e ls uylls e li sospir» v. 83, «e s'apareylon tuit li flor» v. 1069, «E li senyor qui glori'an» v. 1172; «Car li uyl say qui son forat» v. 1418, «e l viu no son tant com li mort» v. 1909, «son en infern li peccador» v. 4363, «E quant pens quant estan li las» v. 5467.

val la pena remarcar que, només en la part *D'oració*, es detecten uns setanta-cinc casos en què *B* presenta formes plenes en llocs en què *M* recorre a l'aglutinació de mots per elidir i reduir vocals de paraules diferents que estan en contacte. Ara bé, en la còpia de la *Medicina de peccat* de *B* també s'observen diversos casos d'elisió de vocals i d'ús de formes aglutinades, de manera que el copista no és del tot sistemàtic. Els exemples que es recullen a continuació són una mostra d'aquesta manca de distinció sistemàtica entre l'ús de formes aglutinades i formes plenes en la representació de vocals en contacte segons el còmput sil·làbic i la mètrica:

a) Representació de vocals que cal llegir en dues síl·labes diferents

- [1] v. 3182 «per *l'anima e* per lo cors»
- [2] v. 3932 «co·t *fassa estar* en gran mal»
- [3] v. 2311 «E si nul *home es* temptat»
- [4] v. 3392 «el conex *que hom* li consent»
- [5] v. 5155 «obra qui es *de infinir*»
- [6] v. 957 «e no per la *vostra amor*»
- [7] v. 1519 «e en procurar *sa honor*»
- [8] v. 5839 «que no es *la oració*»

b) Representació de vocals que cal llegir en una mateixa síl·laba

- [1] v. 3177 «*d'anima e* de cors verament»
- [2] v. 4917 «e·m *face estar* obedient»
- [3] v. 3890 «Tot so qui·n *home esta* creat»
- [4] v. 3492 «conseyla *que hom* fasa lo mal»
- [5] v. 4885 «ayso matex dic *de infinir*»
- [6] v. 962 «Confes-me, doncs, per *vostra amor*»
- [7] v. 4081 «en consirar Deu e *sa onor*»
- [8] v. 5180 «en *la oracio* es marrit»¹⁵

c) Elisió gràfica de vocals per marcar una única síl·laba

- [1] v. 673 «car *d'anim'e* cors m'a·justat»
- [2] v. 1253 «com lo *fass'amar* e temer»
- [3] v. 2611 «e verament *hom esta* Deu»
- [4] v. 3397 «adoncs conex *c'om* en be far»
- [5] v. 4899 «e tant sotz gran *d'infinitat*»
- [6] v. 1064 «e qui·s penet per *vostr'amor*»

¹⁵ En aquest vers, els altres testimonis medievals de la part *D'oració* (*MSNI*) presenten la variant «en *l'oracio* es marrit».

[7] v. 1711 «car no ay tractada s'onor»

[8] v. 5735 «Pus l'oracio-m faytz saber»

També s'observen alguns casos en què l'ús de formes aglutinades o formes reduïdes dóna un problema mètric per manca d'adequació al còmput de síl·labes regular dels versos; vegeu, per exemple, els casos següents: «e·l cor lo fals *volra·ver*» (v. 4315), «ab vista *d'enteniment*» (v. 5276). D'altra banda, en la còpia de *B* es detecten algunes correccions realitzades pel copista que pretenen esmenar alguns d'aquests casos, però també altres tipus d'esmenes que posen de manifest una certa vacil·lació, per part del copista, pel que fa a l'ús d'un criteri sistemàtic per adequar la representació de vocals en casos de contacte vocàlic al còmput sil·làbic i a la mètrica del vers. Al v. 516, per exemple, el copista havia fet una aglutinació que, inicialment, només permetia comptar set síl·labes al vers («Deus que·n vos no *sia·mat*»), però després va afegir la primera vocal del participi a la interlínia («Deus que·n vos no *sia [a]mat*»); per contra, al v. 1599, inicialment havia escrit «*sia amat*» i després va expuntuar la primera vocal del participi (el vers, però, demana una altra elisió entre la conjunció *que* i la preposició *ab* per tal de donar vuit síl·labes: «per so *que ab* ella *sia amat*»). Al v. 1515 el copista havia escrit, primer, la conjunció *que* davant del substantiu *hom* i després la va raspar i corregir per la grafia usada habitualment en casos d'aglutinació («c»), de manera que cada vocal representada gràficament al vers correspongués a una síl·laba diferent («significa so *c'hom* vol far»); en canvi, al v. 4805, inicialment havia utilitzat la forma aglutinada de la conjunció *que* i el substantiu *hom* («car no·s tany *c'om* sia malvatz»), però després va ratllar la variant «com» i la va corregir per la forma «que hom» al marge.

També és remarcable la correcció del v. 761, en què la forma plena primitiva «vostra honor» és corregida per «vostra nor» per tal de fer coincidir el nombre de vocals del vers amb el nombre de síl·labes necessari segons l'esquema mètric («que sia contra vostra·nor»); en aquest cas la forma aglutinada que resulta de la correcció és del tot excepcional, ja que en casos d'elisió vocàlica entre determinant i substantiu el copista sol elidir la darrera vocal del determinant, com als vv. 1064 i 1711 assenyalats més amunt, o com en la correcció del v. 5439, en què la forma plena «sa» és raspada i corregida per «s» davant del mateix substantiu («que per si matex e s'onor»).

Un altre tret interessant d'aquesta còpia que està relacionat amb la mesura del vers té a veure amb l'omissió i l'addició de lletres o mots com preposicions,

conjuncions i determinants en l'acte de còpia. El més probable és que el copista transcrivís després de memoritzar les lliçons de cada vers del testimoni de base de la còpia i que, a partir d'aquesta memorització, cometés alguns errors de transcripció o no adaptés les formes de les lliçons a uns criteris sistemàtics de representació vocàlica que s'adeqüés a la mesura del vers i al còmput sil·làbic —com sí que succeeix en la còpia de Guillem Pagès; el retorn al testimoni de base per verificar la transcripció permetia al copista de *B* fer algunes adaptacions sil·làbiques i corregir els errors comesos en l'acte de còpia. Són paradigmàtics els casos següents: «mor[t]» (v. 35, la *-t* afegida a la interlínia); «ab caritat e [ab] perdo» (v. 1403, el segon «ab» inicialment omès i afegit a la interlínia); «[e] per tot lo mon preicar» (v. 4780, la conjunció, inicialment omesa, és afegida al marge); «que l̄e senyor que l'a volgut dar» (v. 1501, raspa la *-o* de l'article definit masculí, de manera que resulti la forma aglutinada «que·l»); «moray en [greu] peccat mortal» (v. 603, l'adjectiu afegit al marge); «on a ton ymaginar es mes» (v. 3558, ratlla la forma verbal «es»).

L'atenció a la mesura del vers posa de manifest que, en aquest testimoni, hi ha diversos problemes de mètrica que segurament es poden explicar per errors d'omissió o d'addició en l'acte de còpia que no devien haver estat advertits pel copista en la revisió del text copiat i, per tant, no estan corregits; vegeu, per exemple, els casos següents de la part *D'oració*, en què els testimonis medievals *MSNI* presenten una forma que fa el vers regular, mentre que la forma que presenta *B* dona problemes mètrics:

	ms. B	mss. MSNI
v. 5359	«ab vista d'enteniment»	«ab vista de enteniment»
v. 5636	«hom qui pusca be pregar»	«home qui pusca be pregar»
v. 4804	«entes e per tot home bendit»	«entes e per tot hom bendit»
v. 5619	«a Deu, no·l dira de no»	«a Deu, no·l dira may's de no»
v. 5605	«pus que de mos tortz me vul jutjar»	«pus de mos tortz me vul jutjar»

Per últim, cal assenyalar que diverses correccions del copista semblen fetes en un procés de revisió sistemàtica de la còpia (o de parts de la còpia), ja que, d'una banda, s'observen algunes cancel·lacions fetes en tinta vermella (per exemple, v. 2185 i v. 4849) i algunes lliçons afegides després que les inicials de vers ja fossin acolorides (per exemple, vv. 4858-4859 i vv. 5752 i 5756); d'altra banda, algunes correccions impliquen canvis d'ordre de diferents versos (per exemple, vv. 5803-5804) o addicions de versos que inicialment no havien estat copiats (per exemple, vv. 4974-4978).

1.3.3. El testimoni *D*

El testimoni medieval que transmet el capítol IV.III «De trinitat» i un fragment de l'inici de la *Medicina de peccat*, el ms. *D*, presenta un sistema lingüístic i estilístic menys homogeneïtzat que *M* i *B*. Pel que fa als usos gràfics, s'observa força fluctuació en la representació de les vocals *a/e* en posició àtona («l'emedor» v. 2296 / «l'amador» v. 2297; «alet» v. 111; «layaltat» v. 238; «veler» v. 191; «tote pene» v. 190); també en les formes *tan* (o *tant*) i *ten*, i en l'ús de *i/e* àtones en mots com «infinitat» (v. 2048) / «infenitat» (v. 2077) / «enfenitat» (v. 2043); en canvi, és força regular l'ús de les formes en *-e-* de «vertut» i «volentat», la distinció de *o/u* àtones i l'ús dels diftongs *-ay-* («payre», «fayt», «ay», però «fets» vv. 75, 144, 235; «he» v. 202) i *-au-* («pauc», «causa»). S'observa una certa tendència a usar la *-s-* antihiatàtica («cresa» v. 1963, «vesia» v. 68, «disem» vv. 2246-7), però no és sistemàtic («desobesir» v. 177 / «obeyt» v. 181; «plaser» v. 160 / «plaers» v. 1954; «rayso» v. 232 / «raho» v. 2279, «rasos» v. 2103 / «rahons» v. 2071). La conjunció copulativa es representa generalment amb *e* o el signe tironià (però, també, «he» als vv. 119, 241, 2267); s'observen diversos casos d'ús de *s* antihiatàtica després de la conjunció («he ses» v. 241, «e ses» vv. 1984, 2216, «eszes» v. 2189; «e senemich» v. 236, «e seternitat» v. 2042, «e senfenitat» v. 2043).

El copista tendeix a utilitzar la *c* davant de *e/i* en els substantius «cel», «merce», «medecina», «contricció»/«contricion», «devocion», «distinccio», «esencia», «espicia», però no utilitza la *ç*; el so africacat alveolar a final de mot es representa generalment amb el dígraf *-ts*. Pel que fa al grup *-nt* final, és habitual el manteniment de la *-t*, però s'observen casos de vacil·lació («ixent» v. 2170 / «iyxen» v. 2189; «movent» v. 218 / «moven» v. 219); també vacil·la l'ús de formes amb *-n* caduca final («contricció» vv. 26, 28 / «contricion» vv. 38, 51; «filiacio» v. / «filiacion» v. 2140; «oració» v. 4, «perfeccion» v. 2215; però és sistemàtica la forma «perdon»); algun cas de caiguda de *-r* final («plos» v. 30; «tristos» v. 145 rima amb «emors»). La nasal palatal es representa tant amb el dígraf *-ny-* («senyor») com amb la grafia *y* («vergoya», «ateyer» v. 2033, «seyorayats» v. 232); es detecten alguns casos d'epèntesi entre el grup *-nr-* en mots com «engendrat» (v. 2124) / «engenrat» (v. 2082). S'observen vacil·lacions en l'ús de les formes *qua-/ca-* i *co-* en mots com la conjunció causal *car* (és habitual «car», però també utilitza «quar» vv. 222, 2135, i «cor» vv. 202, 2083) i la conjunció temporal *quan* (és habitual «con», però també utilitza «quant» vv. 68, 2133 i «cant» vv. 59, 126); en

posició final de mot, el copista tendeix a usar el dígraf *-ch* per representar el so [k]. La *h*-etimològica és usada en els substantius «hom»/«hom», «humanitat», però no en els substantius «onor» i «desonor»; les formes verb *haver* presenten més variació. Es detecten, però, diversos casos de *h* inicial no etimològica («hon», «hunio» v. 2278, «hun» però «una», «hes» v. 2079) i de *h* antihiàtica («laho», «pahor», «raho»; «produir» v. 2054 / «produhir» v. 2069). És habitual l'ús de la *s*-líquida en posició inicial seguida de consonant oclusiva («sperit», «sta»). En general, el copista utilitza la forma de sufix *-ea* per a substantius femenins com «bonea», «granea» i «saviea», però s'observen alguns casos en *-esa* («bonesa» vv. 2013, 2041). Es detecten alguns casos de metàtesi: «guayg» (v. 18), «penidament» (v. 117).

Pel que fa a la morfologia i el lèxic, el testimoni *D* presenta un bon nombre de substantius amb *-n* caduca en posició de rima (per exemple, «contriccion» - «perdon») que *B* transcriu sistemàticament sense nasal; també s'observen algunes variacions respecte de *B* en l'ús de la declinació sigmàtica occitana en posició de rima (per exemple, «per so que fuscha *mala mor*, / qui procura plos et *dolor*» vv. 29-30; «Lo qual penedir e *tristos* / me fan gitar sospirs *d'emors*» vv. 145-146; «a tots los seus *companyons* / e del felir deman *perdon*» vv. 1979-1980). D'altra banda, és habitual la forma «Deus» per al nominatiu i vocatiu singular, encara que s'observen algunes excepcions. Cal remarcar l'ús d'algunes solucions occitanes que no es troben en *B*, com el substantiu femení «dompna» (v. 102) i «dopna» (vv. 106, 140, però «dona» v. 231).

El copista no segueix un criteri sistemàtic per adequar la representació de vocals en contacte de mots diferents al còmput sil·làbic i a les necessitats mètriques: «Per so que fuscha *mala mor*» (v. 29), però «A *bone amor* porets *madar*» (v. 27) i «Ha dolor de *bone amistat*» (v. 61); «so per *que-s payre-l* produent» (v. 2113), però «son *lo payre e-l* fill axament» (v. 2181); «Asso per *que-n* nombre stan» (v. 2260), però «per *que en* mi fayts acordament» (v. 147); «per lo *laho* qui *l'a-ngendrat*» (v. 2124), però «quar en els no *poria esser*» (v. 2304). En alguns versos, es detecten particions errònies de mots que presenten formes aglutinades: «ni fa *de mor* son cor *ostal*» (v. 56), «la causa *quen tendre* no pot» (v. 1961). També s'observen diversos casos de versos de mesura no regular que es poden explicar per omissió o per addició d'elements en l'acte de còpia; per exemple, «est tractat es *partit*» (v. 10, «e est tractat es *departit*» *B*), «A dolor don li *plor*» (v. 71, «A dolor d'on venon li *plor*» *B*), «filiació paternal *paternitat*» (v. 2140, «filiació, *paternitat*» *B*).

1.3.4. Els testimonis *S*, *N*, *I*

Pel que fa als altres tres testimonis medievals de la part *D'oració*, s'observa una certa tensió entre el manteniment d'alguns trets gràfics que conflueixen en el sistema de *M* i de *B* i l'adaptació d'altres trets d'acord amb l'evolució que van patir certes usos al llarg del segle XIV. Així, per exemple, en el ms. *S* són habituals les formes amb diftong dels substantius *mayre* i *payre*, de formes del verb *fer*, la forma de primera persona del verb *haver* (*ay*) i la distinció entre el quantitatiu *mays* i la conjunció adversativa *mas*, mentre que en els mss. *NI* les formes amb diftong conviuen amb formes com *pare*, *fets*, *he* o *mes* per al quantitatiu. En canvi, en tots tres testimonis la distribució dels casos del diftong *-au-* i de *-s-* intervocàlica és molt semblant a la variació que presenta *M*. Quant a la representació del so africacat alveolar a final de mot, el copista de *S* tendeix a usar el dígraf *-tz* (al costat d'algunes formes en *-ts*), mentre que els copistes de *N* i *I* usen gairebé sistemàticament el dígraf *-ts*. D'altra banda, en tots tres testimonis són usades amb força regularitat les grafies *c* (en el ms. *S*) i *ç* (en els mss. *NI*) davant de *a/o/u* i a final de mot; també és general l'ús de formes amb *s-* líquida a l'inici de mot, sense *e-* epentètica. S'observen alguns casos de vacil·lació en l'ús de les formes *-ea* i *-esa* del sufix de substantius femenins; per exemple, és freqüent la forma «saviesa», però, en canvi, és general la forma «granea». També s'observen més usos de la grafia *h*, tant en formes etimològiques (com el verb *haver* i *honrar*) com en posició antihiàtica (per exemple, és freqüent la forma «ahor» al ms. *N*), i també en el dígraf *-ch* per representar el so [k]. En tots tres testimonis és general l'ús de la forma *senyor* (només els testimonis *NI* presenten alguns casos residuals de la forma *senyer* per al vocatiu); en canvi, és força sistemàtic l'ús de *Deus* per als casos de nominatiu i vocatiu.

Quant a la qüestió de l'adequació de la representació de vocals de mots diferents en contacte segons el còmput sil·làbic i les necessitats mètriques, aquests testimonis presenten una tendència a l'ús de formes aglutinades quan cal reduir o elidir les vocals en contacte, encara que els copistes no són tan sistemàtics com Pagès; vegeu, per exemple, les solucions «qui infinit sotz sens quantitat» (v. 5132), «per so que sobre pusca estar» (v. 5060) del ms. *S*; les solucions «major que cel com pogra haver» (v. 5427) «faça sens que no falla en res» (v. 5213) del ms. *N*; o la solució «vostre esser null temps no·s moch» (v. 5487) del ms. *I*.

2. EL TEXT COMPLET DE LA *MEDICINA DE PECAT*

Els dos únics testimonis conservats que transmeten les cinc parts del tractat en vers —el medieval *B* i el modern *P*— presenten una relació directa molt clara. Tal i com posa de manifest l'estudi codicològic dels dos manuscrits, *P* és una còpia íntegra del recull d'obres en vers de Ramon Llull de la segona meitat del segle XIV (ms. *B*): les obres són reproduïdes en el mateix ordre, seguint els mateixos criteris de jerarquització dels textos i de disposició de la pàgina. L'examen de les variants de *BP* a la *Medicina de peccat* permet observar que *P* segueix *B* i que rarament el copista corregeix lliçons del testimoni de base que clarament estan deturpades. En canvi, *P* se separa de *B* pel que fa a qüestions gràfiques i a errors de còpia com salts d'igual a igual, mala interpretació d'abreviatures, dels traços de determinades grafies o de correccions del copista de *B*. També s'observen casos significatius de males lectures de *P* que es poden explicar a partir de la lliçó de *B*.

La còpia de *B* consta de 5870 versos, als quals cal afegir els dos versos de la invocació rubricats a l'inici de la còpia. No hi ha indicis clars que manquin versos per salt de còpia: en primer lloc, no s'observen llacunes de sentit o problemes sintàctics que es puguin atribuir a la pèrdua de versos, encara que hi ha alguns passatges obscurs en alguns capítols de la quarta part del tractat (vegeu, per exemple, els vv. 2455-2464); en segon lloc, l'estructura estròfica dels capítols de les tres primeres parts de l'obra és regular i només es detecten casos de trencament de l'estructura d'apariats a la quarta i a la cinquena part. Els casos de la quarta part no presenten talls en l'estructura sintàctica i de sentit del discurs que permetin confirmar que manquen versos, de manera que la presència de versos sense apariat (v. 3421 i v. 3697) o la formació de grups de tres, cinc, set o nou versos amb la mateixa rima es pot interpretar com una llicència de l'autor en l'estructura estròfica. Això és evident, sobretot, en la cinquena part de l'obra, ja que tots els testimonis que transmeten aquesta part presenten els mateixos casos de trencament de l'estructura d'apariats.¹⁵ En la còpia de *B*, alguns versos han estat repetits (vv. 1451-1452, vv. 2585-2590), d'altres han estat afegits a la interlínia (v. 1763) o al marge pel mateix copista (vv. 1304-1305, vv. 4974-4978, vv. 5051-5052) i, en una ocasió, l'ordre de dos versos trabucats ha estat corregit (vv. 5803-5804).

L'estudi d'aquest testimoni medieval posa de manifest que, a banda d'alguns errors que segurament deriven de l'antígraf, diversos errors de còpia es poden atribuir al

¹⁵ Per a aquesta qüestió, vegeu l'apartat III.3.1.1 d'aquest treball.

copista, com ara l'omissió o l'addició de lletres o de mots, o diversos errors d'origen paleogràfic: alguns han estat corregits pel copista mateix en el moment de la còpia o en un procés de revisió, i d'altres són fàcilment detectables i esmenables. Gràcies a l'anàlisi de les característiques de la còpia de *B* i a la identificació de les característiques específiques d'aquest diasistema, és possible detectar alguns errors de *B* que afecten la mètrica, les rimes o el sentit d'alguns versos i que *P* també transmet. A continuació, es presenten els principals errors conjuntius de *BP* i diversos tipus de lliçons deturpades que transmeten tots dos testimonis. En segon lloc, s'assenyalen algunes característiques de *P* i, finalment, es mostra la relació que presenta la traducció llatina del Pare Antoni Ramon Pasqual amb la tradició catalana de la *Medicina de peccat*.

2.1. Errors conjuntius de *BP*

En la còpia de *B* es detecten diversos errors que *P* també trasllada. Són significatius els casos següents:¹⁶

v. 604

Mants jorns indiscret sui estats;
e si no·m val contricció
a recobrar discreció,
moray en greu peccat mortal,
carrera de foc infernal.

carrera *g*

car terra *BPr*

v. 1037

A constansa,
que está fermansa
de tota bon'esperansa
en la meylor
verge, dona d'amor,
de confessat e *confessor*,
e a confessar
m'acús de mon peccar.

confessor *rg*

confessar *BP*

¹⁶ Vegeu, també, els errors de *BP* als vv. 46, 115, 244, 2049, 2073 dels capítols inicials i del capítol IV.III «De trinitat», i els errors dels vv. 5094, 5138, 5296, 5396, 5433, 5624 de la part *D'oració*.

v. 2669

e no agre·l mal conegut,
e fora·n son *obrar* mermar,
lo qual mirrament no·s pot far.

obrar *g*

sobre *BPr*

v. 3516

e representar·t'a de se
c'a far lo be te cové far
alcú mal, que t'i pot aydar,
e que lo mal comens enans;
e aurá pres en tu enans
gran si a·ysó·t pot aportar.

gran

cran *BPr**g*

Aquests errors es poden detectar gràcies al context, que permet observar la manca de coherència de sentit de les lliçons de *BP* amb el discurs en el qual s'integren. Mentre que la gènesi de l'error del v. 2669 («sobre») sembla estar determinada per una paronomàsia, els altres casos poden explicar-se a partir d'un origen paleogràfic; l'error del mot-rima del v. 1037 pot estar condicionat, també, pel mot-rima del vers següent i l'ús de l'esquema de tercets.

Són diversos els errors d'origen paleogràfic que presenta *B* i que també es troben en *P*. Alguns estan determinats per la manca d'abreviatures en *B* o en l'antígraf (vv. 33, 276, 411, 483, 1630, 1820, 2450, 2845, 3264, 3293, 3737, 4943, 5031, 5178, 5534), altres per la manca d'una consonant (vv. 120, 642, 882, 1295, 2160, 3012, 3204, 4087, 4700); també és habitual l'ús de «s» en lloc del pronom «us» o viceversa (vv. 97, 1139, 4794). Diversos errors estan provocats per la confusió d'algunes grafies: *r/t* (vv. 604, 1076, 1494, 2309, 2413, 5138), *c/t* (vv. 3926, 5472), *s/f* (vv. 1130, 1136), *s/l* (vv. 2136, 4336, 5514), *l/b* (vv. 2838, 4093), *a/o* (v. 99, 1002, 1037, 1084, 1196, 1304, 1611), *A/C* en posició inicial de vers (vv. 5131, 5845), *u/n* (vv. 2175, 2501, 4768, 5210, 5615). Alguns errors s'expliquen per metàtesi (v. 3655 «regals» per «regla·s») o per assimilació de la forma contigua (v. 5031 «ton mon» per «tot mon»).

Cal fer referència, també, a un bon nombre de versos de mesura no regular en què *BP* presenten les mateixes lliçons. En totes dues còpies es detecten casos d'hipometria que es poden explicar per les causes següents:

- a) Ús de formes monosil·làbiques de mots que presenten ocurrencies en dues formes diferents, generalment segons les necessitats mètriques: *hom/home* (vv. 15, 384, 585, 776, 1491, 3563, 3811, 4135, 5387, 5636, 5826), *sens/senes* (vv. 93, 378, 3966, 5139),¹⁷ *dar/donar* (v. 141), *Crist/Jhesucrist* (v. 901); també és el cas de formes verbals que poden presentar vocal inicial o no: *bastar/abastar* («bastar» v. 2031), *musar/amusar* («musar» v. 3483).
- b) Ús de formes aglutinades en casos de contacte entre mots diferents: vv. 223, 819, 994, 1048, 1063, 1189, 1248, 2008, 2259, 2898, 2957, 3331, 3528, 3561, 3623, 3652, 3657, 3671, 4315, 4531, 4619, 4692, 4886, 5359.
- c) Errors paleogràfics: vv. 237, 411, 483, 572, 1126, 1142, 1696, 2015, 2182, 2274, 2520, 2567, 3135, 3277, 3677, 3759, 3881, 4057, 4381, 4384, 4422, 4909, 4943, 5255.
- d) Omissions de conjuncions, preposicions, adverbis, pronoms, determinants: vv. 474, 475, 701, 758, 770, 892, 907, 1661, 2049, 2323, 2349, 2687, 2882, 3101, 3257, 3398, 3524, 3564, 3579, 3931, 4195, 4201, 4518, 4699, 4764, 4960, 5094, 5102, 5134, 5138, 5256, 5276, 5291, 5347, 5619, 5685, 5713, 5753, 5861, 5868.
- e) Omissions de formes verbals: vv. 2070, 4240, 4591.

Igualment, diversos casos de versos hipermètrics es poden explicar per l'ús de formes plenes d'articles, pronoms i conjuncions (vv. 713, 1278, 1313, 1321, 3351, 3416), per l'ús de la forma *home* del doblet *hom/home* (vv. 1271, 2076, 2581, 2938, 3321, 4804), de la variant no sincopada del doblet *vertat/veritat* (vv. 4302, 4310) o de la forma «aguera» (v. 2094) en lloc de l'habitual forma forta «agra». D'altres s'expliquen per errors paleogràfics (vv. 666, 2495, 2503, 4266, 4925) o per l'addició de conjuncions, preposicions, pronoms, determinants (vv. 373, 1274, 2040, 2398, 2488, 3258, 3589, 4101, 4691, 4834, 5038, 5069, 5257, 5464, 5529, 5605, 5607, 5640, 5698) o verbs (v. 399).

¹⁷ En aquest cas la forma d'ús habitual és *sens*, però a la còpia de *B* es detecta un cas de «sense» al v. 2245 i una correcció de «sens» per «senes» al v. 2169; d'altra banda, al v. 5139, els mss. *M* i *N* presenten la forma «senes» (*BSILP* presenten «sens»). Hem partit de la forma «senes» per corregir els versos hipomètrics.

Quan hi ha múltiples testimonis que transmeten una mateixa unitat textual, els problemes que presenten *BP* en casos d'irregularitat mètrica es poden identificar i corregir fàcilment a partir de les variants dels altres manuscrits. Quan *BP* són els únics testimonis del text, és possible esmenar la majoria d'aquests casos tenint en compte aspectes del sistema de l'autor com la variació de formes plenes, sincopades i aglutinades i la variació que presenten algunes estructures en diversos passatges de l'obra, i també aspectes del diasistema de *B* com els errors per omissió de lletres o de mots monosíl·labs que el mateix copista corregeix. En alguns casos, però, no hi ha indicis prou clars per corregir la hipometria o la hipermetria dels versos: vv. 258, 317, 342, 373, 462, 699, 713, 866, 1021, 1048, 1471, 1852, 1935, 2258, 2341, 2368, 2632, 3025, 3379, 3388, 3733, 3795, 3893, 4089, 4368, 4396, 4424, 4463, 5257.

2.2. Característiques de la còpia de *P*

El copista de *P* va aplicar un criteri general de modernització de formes gràfiques i morfològiques del testimoni de base. Cal destacar la tendència a separar formes aglutinades, a canviar la forma «Deus» per «Deu», a canviar les formes fortes de passat d'alguns verbs (per exemple, «estegren» per «estigueren», v. 1185), a afegir la «n» en mots com «ninguna» i «convé», i a afegir la «s» intervocàlica en els substantius acabats en *-ea* com «grandesa» i «saviesa». S'observen casos puntuals d'adaptació de formes com «mester» per «menester» (v. 1230) i alguns errors d'interpretació lèxica com la substitució de «trop» per «sempre» (v. 490).

Aquest testimoni transmet els mateixos errors que *B* i són molt poques les lliçons deturpades de *B* que el copista de *P* corregeix. En general, es tracta de correccions gràfiques de casos poc significatius com «ihan» per «Joan» (v. 1159), «enyso» per «en ayso» (v. 3091), «pccador» per «peccador» (v. 3367), «arbr» per «arbre» (v. 3949), «meter» per «metex» (v. 3963) «malval» per «malvat» (vv. 4188, 4369), «mula» per «nula» (v. 4200), «este» per «est» (v. 4351), «mavestz» per «mavets» (v. 4952), «estaz» per «estats» (v. 5040). Cal destacar, però, el cas següent:

v. 2919

e Crist sia al cel e aysí
en .i. temps, e pusca *caber*
en la ostia, e voler
haver tan gran humilitat,

que·l sagrament sia menjat [...]

cabere *Pg*

saber *Br*

(la c- escrita sobre una s- *P*)

Algunes de les correccions que introdueix el copista de *B* no han estat integrades en el testimoni *P*, com ara el canvi d'ordre dels versos que havien estat trabucats en la còpia de *B* (vv. 5803-5804), canvis d'ordre de mots a l'interior del vers (vv. 720, 2579, 5829), lliçons afegides (vv. 49, 222, 861, 990, 1423, 2167, 2169, 2312, 2422, 2438, 2666, 3339, 4369, 4858, 4869, 5472, 5845) o lletres cancel·lades (vv. 132, 243, 429, 565, 802, 1321, 1357, 1770, 2097, 2159, 2247, 2333, 2694, 3609, 3667, 3687, 4203, 4295, 4834, 4837). En canvi, algunes correccions de *B* que generen formes deturpades han estat integrades en la còpia de *P*, com és el cas de la lliçó del v. 5534, parcialment raspada en *B*:

v. 5534

La cara de Jhesú loc es
tot lo melor que·ser pogés [...]
Aquela *car'am e aor*,
qui dona gloria major
que tot so qui·s porá veser.

car'am e aor *MNIg*

cara me aor *B* (abans de la correcció)

cara am e aor *SLr*

car aor *B* (després de la correcció) *P*

El testimoni *P* presenta algunes llacunes que afecten l'estructura estròfica de versos aparellats: manquen els vv. 1186, 2652, 5240 i es produeix un salt d'igual a igual en els vv. 1389-1390, vv. 1920-1921, vv. 5364-5365; també cal esmentar el cas dels vv. 709-710, escrits en la mateixa línia d'escriptura en *BP* i corregits en *P* per formar un únic vers de vuit síl·labes.

Aquest testimoni modern també presenta variants singulars en alguns mots-rima, les quals es poden explicar per una mala lectura de la lliçó del testimoni de base. Vegeu, a tall d'exemple, els quatre casos següents:

v. 225

E car mentider son estat,
ay-ne al cor molt gran dolor;
per que·l prec qu'als uyls me do plor
qui sia dous, gran e *amar*,

e que no ses de suspirar.

amar *Brg*

amor *P*

v. 539

imaginaretz vostre mal
tots temps en lo foc infernal,
on auretz mant malvat *turment*
si no ymaginatz fortment
say pietat, contricció,
misericordia e perdó.

turment (*abreujat B*) *Brg*

temps *P*

v. 1545

e fora perdut tot lo joc
e·l delit que se·n pot aver.
Mas eu, las, me dey fort *doler*,
car ma ymaginació
ay virada, en falió,
contra Deu; [...]

doler *Brg*

dolor *P*

v. 4438

e ama bel remenbrament,
bel entendre e amament,
mas que aur, castel ne ciutat,
en qui no ha tant gran *vertat*,
com en .i. pauc de menbrament
qui es per vertut moralment.

vertat *Brg*

vertut *P*

Són diverses les variants de *P* respecte de *B* que s'expliquen a partir d'una mala lectura de la lliçó del testimoni de base. En alguns casos, l'origen de l'error de *P* és en la interpretació de les abreviatures de *B* en mots com «contra» («con tan» v. 82), «natura» («natra» vv. 2279, 2706, 3121), «anima» («aina» vv. 2223, 2873, 2895, 2896, 2902, 4432), «sancta» («scan» vv. 958, 1970, 4860) o «sanctetat» («scentat» v. 1340), «a vostra» («aurem» v. 3739) o «e nostra» («enran» v. 5660). En altres casos, la variant està provocada per una confusió de lletres que presenten traços semblants: *s/l* (vv. 638, 2757,

3105, 3869), *s/f* (vv. 3404, 3431, 3578), *s/t* (v. 2286), *t/r* (a final de mot als vv. 1037, 3312, 4028 i en posició de rima als vv. 841, 1405, 1705, 2257), *t/c* (vv. 1505, 2789, 2851, 2906, 5257), *c/r* (v. 296), *e/c* (vv. 251, 2339, 3710), *e/o* (vv. 1545, 3297, 4182), *a/e* (vv. 553, 568, 679, 689, 1506, 1650, 1737, 2979, 2990, 3076, 3077, 3225, 3272, 3465, 3844), *a/o* (vv. 18, 1153, 1404, 1736, 2192, 2298, 3184) i, més rarament, de *a/u* (v. 4438) i *a/i* (v. 1755) quan la vocal es troba entre dues *t-t*. És habitual la confusió de les grafies *m/n* (en posició inicial de mot als vv. 356, 459, 950; a interior de mot als vv. 517, 1397, 4319; o en posició final als vv. 515, 1092 o 4830), de les grafies *u/n* (vv. 244, 736, 798, 981, 1509, 3535, 3797, 4421, 4514) i de les grafies *u/i/n/m* en posició contigua (vv. 238, 1083, 1411, 1418, 1636, 1737, 1913, 2249, 3141, 3147, 3148, 3162, 3884, 3974, 4454); també es detecten casos de confusió de «li» per «h» (vv. 1895, 4206) i de «si» per «h» (vv. 2923, 2946).

A continuació, es recull una selecció d'altres casos significatius de variants de *P* que s'expliquen per males lectures de la lliçó de *B* (la primera forma correspon a *P* i la segona a *B*): «mal» per «mant» (v. 13), «mort» per «amor» (vv. 21, 25, 27), «nostre vos tent» per «merce vos rent» (v. 137), «virtut» per «veritat» (v. 221), «pietat» per «potestat» (v. 764), «humilitat» per «humanitat» (a la rúbrica del capítol II.XV i al v. 900), «testament» per «restituiment» (v. 1281), «recreador» per «recreacio» (v. 1698), «amados» per «amdos» (v. 1877), «eternitat» per «eternat» (v. 2406), «lo pora» per «lobra» (v. 3009), «sa pietats» per «sapiatz» (v. 3731), «quant» per «peccat» (v. 3999), «enran donal» per «e nostra dona·l» (v. 5660).

Finalment, cal indicar que una o diverses mans posteriors, identificades com a *P'* en l'edició, han corregit algunes de les variants de *P*, a la interlínia o directament sobre la lliçó del testimoni. Sembla que es tracta de correccions fetes per conjectura i no pas a partir d'un altre testimoni del text, ja que tenen la finalitat d'aclarir formes estranyes com «aina» per «anima» (vv. 2895-2896), «scan» per «bona» (v. 958) o formes gràfiques com «seges» per «seguex» (v. 2787).

2.3. La traducció llatina de les primeres parts del tractat: el testimoni *Lt₁*

El testimoni *Lt₁* transmet les dues primeres parts de la *Medicina de peccat* i els cinc primers capítols de la tercera part. La col·lació d'aquesta còpia amb els dos testimonis que transmeten el text complet del tractat (*BP*) i amb els dos testimonis que transmeten els

dotze primers capítols (*DL*) permet observar que la traducció parteix de *P*. Cal tenir en compte que el traductor corregeix un bon nombre de lliçons deturpades del testimoni de base —algunes de les quals deriven de l’antecedent—, però és possible detectar alguns errors comuns de *BP* (vv. 1274, 1295), lliçons significatives només des d’un punt de vista mètric en els testimonis catalans (v. 901), errors singulars de *P* (vv. 13, 21, 25, 82, 221, 228, 238, 296, 356, 539, 679, 764, 900, 950, 1281, 1299) i innovacions d’aquest testimoni català modern (vv. 490, 764). D’altra banda, el text llatí presenta la mateixa llacuna que *P* al v. 1186.

Algunes lliçons singulars de *Lt₁* s’expliquen a partir de correccions de la variant de *P* (vv. 137, 709-710, 749, 1236, 1298) o d’errors conjuntius de *BP* (vv. 604, 1037, 1130). En destaquem el casos següents:

v. 137

Contricció, *mercé vos rent*,
 car me fayts estar tant dolent
 del greu falliment que hay fet,
 car per vos, dona, me·n penet; [...]

merce vos rent *Brg*

nostre vos tent *P*

aduersum te conquerir *Lt₁*

vv. 709-710

La granea
no posa poquea
 en negun’avinentea
 contra vertut,
 si es emperó de salut.

La granea no posa poquea *Brg*

La grandesa no poquea *P*

Magnitudo nec paruitas non est *Lt₁*

3. ELS PRIMERS CAPÍTOLS DEL TRACTAT I EL CAPÍTOL IV.III «DE TRINITAT»

La col·lació dels testimonis que copien els dotze primers capítols de l'obra (*D* i *L*) i el capítol IV.III «De trinitat» (*D*, *L* i *T*) amb els testimonis que transmeten el text complet (*B* i el *descriptus* modern *P*) aporta dades interessants sobre les característiques textuais dels testimonis medievals conservats (*B* i *D*) i sobre la relació dels testimonis moderns amb la tradició antiga. Així mateix, la col·lació del testimoni conservat de la traducció llatina setcentista del capítol «De trinitat» o *Dictatum de trinitate* permet detectar quina relació presenta aquesta versió amb la tradició catalana de l'obra.

Els primers indicis que es coneixen de la transmissió autònoma del capítol «De trinitat» i de la circulació de fragments de la *Medicina de peccat* identificats com a part del tractat remetent justament al testimoni *D*. Les característiques codicològiques del fascicle que transmet el capítol «De trinitat» o *Dictat de trinitat* com a opuscle independent i el fragment inicial de la *Medicina de peccat* indiquen que es tracta d'una còpia de la segona meitat del segle XIV que s'ha conservat només parcialment (vg. la descripció del ms. *D* a l'apartat V.2.1.2 del treball). La còpia de la *Medicina de peccat*, identificada amb la rúbrica «Dictat que n .R. Luul feu de les .v. virtuts» (f. 215v), segurament contenia més text del que ens ha arribat: el text s'interromp al vuitè vers del capítol I.XII (v. 244 de l'edició), al final del f. 217v. No hi ha dades que permetin saber quina extensió tenia aquesta còpia del tractat, però és força probable que fos parcial i que no contingués la quarta part, ja que comença just després de la còpia del capítol IV.III «De trinitat», identificat com a «Dictat den R. Luul de la trinitat» (f. 211v).

Tenint en compte que el testimoni *D* no era conegut pels editors moderns, la col·lació d'aquesta còpia del capítol «De trinitat» i de l'inici del tractat en vers amb l'únic testimoni medieval conservat del text complet de la *Medicina de peccat* és una condició *sine qua non* per a la crítica del text d'aquesta obra. Tal i com posa de manifest la col·lació d'aquest testimoni parcial amb el testimoni *B*, el nombre de variants equipol·lents que enfronten *D* i *B* és elevat, però la còpia de *D* presenta un text força deturpat, amb un nombre considerable de banalitzacions, omissions, repeticions i innovacions que afecten tant la mètrica com la rima dels versos i el sentit del text, i que contrasta notablement amb les característiques textuais de *B*.

La presència de diversos errors significatius en *D* es contraposa a la manca d'errors significatius en *B*, com es pot veure en l'anàlisi de variants. Pel que fa a la rima dels versos, són rellevants els diversos problemes que presenta *D* contra un únic cas

d'error paleogràfic no significatiu de *B* en posició de rima (v. 2160). Així mateix, en contraposició amb el cas de *D*, són poquíssims els problemes de mètrica que presenta *B*, els quals es poden atribuir a errors del copista, generalment de tipus paleogràfic: vv. 2, 141, 223, 2008, 2015, 2031, 2040, 2049, 2070, 2076, 2094, 2169, 2274. Només es detecten tres casos en què *D* i *B* —i la resta de testimonis catalans de la tradició— presenten els mateixos problemes de mètrica: els dos dels capítols inicials no són significatius i es poden esmenar fàcilment (vv. 15 i 93), mentre que el del capítol «De trinitat» presenta problemes que segurament remetent a l'arquetip (v. 2073).

En efecte, el v. 2073 és l'únic lloc crític que es pot posar en relació amb un error derivat de l'arquetip comú a tota la tradició.

v. 2073

E aquel qui es produent
 es lo Payre omnipotent,
 qui produi de si so qu'enten
 que·n pot produir francamen,
 segons que u volen ses raons
 per mou de generacions,
engenrant en si el fill seu,
 e engenra·l axí en Deu,
 e molt mils com es engenrat
 un hom d'altre·n humanitat.

engenrant sil fill seu *BP*

engenrant sey fil seu *DLT*

generando suum filium *Lt₂*

En tots els testimonis catalans de la tradició el vers és hipomètric. Les variants que confronten *BP* i els testimonis *DLT* responen a la presència de l'article masculí «el» abans de «fill», aglutinat a «si», d'una banda (*BP*), i a l'ús de la forma plena del pronom reflexiu «se», aglutinada al pronom locatiu «y», de l'altra (*DLT*). Els editors moderns han considerat que la lliçó de *BP* correspon a una forma aglutinada del pronom reflexiu «se», el locatiu «hi» i l'article masculí: «engenrantse hi el fill seu» *r*, «engenrant-s'i el fill seu» *g* ('engendrante-se-hi el fill seu'). La lliçó de *DLT* també es pot explicar a partir d'una forma com la de *BP*, en què «si» és interpretat com l'aglutinació dels pronoms i en què, a més, es produeix una omissió de l'article. La interpretació de la forma «si» com l'aglutinació de dos pronoms, presa en un sentit teològic estricte, provoca estranyesa. Proposem la introducció de la preposició «en», la pèrdua de la qual es pot

explicar pel contacte amb la terminació del gerundi «engenrant»; la posició d'aquesta preposició després del verb i abans de «si» fa evident que aquesta forma correspon al pronom reflexiu de tercera persona *si*.

La presència de diversos errors comuns i de llacunes significatives en què conflueixen *DL* a la primera part i *DLT Lt₂* al capítol «De trinitat», juntament amb l'elevat nombre de variants equipol·lents que enfronten *BP* i aquests testimonis, són indicis prou evidents de la pertinença dels manuscrits a dues branques diferents de la tradició: *BP* d'una banda i *DLT Lt₂* de l'altra.

3.1. *La branca a*

La relació directa que presenten els testimonis *B* i *P* ja ha estat demostrada (vg. l'apartat VI.2.1). Als primers dotze capítols de la *Medicina de peccat* i al capítol «De trinitat» de la quarta part, es detecten alguns *loci critici* en què *BP* presenten errors que han estat generats de manera independent respecte de les variants dels altres testimonis. Destaquem els casos següents:

v. 2049

e tal complir no·l pot donar
a nulla causa per crear,
e nuylla causa creada
pot esser infinitada
ni no pot esser eternal.

Ni *BPg*

Si no *DLTr*, si non *Lt₂ lat.*
(la *S-* ratllada *D*)

La lliçó dels manuscrits *BP* fa el vers hipomètric. Els testimonis *DLT*, d'altra banda, presenten una variant que fa el vers regular, però és una *lectio faciliior* respecte de la lliçó dels altres testimonis. El fet que la inicial estigui ratllada en el testimoni *D* és indicatiu d'un problema en la forma de la lliçó «si», probablement un error paleogràfic per confusió de la inicial o una innovació. És factible considerar que tant la variant de *BP* com la de *DLT* parteixen d'una forma de doble negació «ni no», que ha quedat reduïda a

«ni» en *BP* i que ha estat corregida per «si no» en *DLT* (a causa d'un error paleogràfic o per innovació).

v. 115

A, com es fol e pauc de sen
qui lexa·l be e lo mal pren!

a pauc de sen *BP*

et ab pauch sen *DL*

v. 244

A las, a mi matex menás!
Car *eu estay* en aquel cas,
e son aquel enganador
qui hay enganada valor
en tot so per que·n mi no val

eu estag *g*

eu estar *Br*

en estar *P*

eu escau *DL*

En aquests dos llocs, *BP* presenten errors que tenen un origen paleogràfic. En el primer, la lliçó «a» es pot explicar a partir d'una confusió de la conjunció «e», per influx de la inicial del vers o per reducció d'una forma «e a»; vegeu altres casos de confusió d'aquestes lletres als vv. 3286 i 3337. En el segon cas, la lliçó «estar» es pot explicar per una mala interpretació d'una «i» final en l'antígraf; *P* corregeix «eu» per «en» a causa de la manca de concordança entre el pronom que fa de subjecte i la forma verbal. La lliçó de *DL*, d'altra banda, també es pot explicar per una confusió de *y/u* i per una confusió de *t/c*.

En alguns passatges *B* presenta errors de transcripció que també copia *P*, però en què *DL* llegeixen correctament: v. 10, v. 33, v. 97, v. 99, v. 2015, v. 2071, v. 2136, v. 2160, v. 2170, v. 2175, v. 2274, v. 2309. Vegeu, per exemple, els cas següent:

v. 10

E *est* tractat *es* departit
segons que damunt havem dit

est ... es *DLg*

est ... est *BPr*

Destaquem, també, un error originat a partir d'una correcció del copista de *B*:

v. 46

Car *lo senyor* de tot quant es
no hay tant temut com lo mon,
qui de null be no ha aon.

li senyor BPrG
(*la -i sobre una -o raspada B*)

lo senyor DL

La correcció gramatical de l'article masculí (*lo* per la forma occitana de nominatiu plural, *li*) en *B* determina un canvi de referent del sintagma «lo senyor de tot quant es» i, per tant, del valor de la comparació. El terme de comparació del temor i de l'abundància de bé amb el món no és el poder terrenal, tal i com suggereix la lliçó plural «li senyor de tot quant es», sinó que ha de ser «lo Senyor», Déu omnipotent i creador del món.

Pel que fa a les rimes, cal assenyalar els casos dels vv. 141 («dar» / «plorar») i 2160 («menorita» / «entitat»). En el primer cas, la lliçó «dar» provoca una hipometria que es pot resoldre corregint aquesta forma per «donar», tal i com fan *DL*, i d'acord amb la variació de la forma «donar» i la forma sincopada «dar» en posició de rima segons les necessitats mètriques (vegeu, a tall d'exemple, els vv. 27, 531, 592 i 381 de la primera part de l'obra). En el segon cas, la lliçó «menorita» és el resultat d'un error paleogràfic: la manca de la *-t* final.

Finalment, quant a la mesura del vers, convé remarcar l'error del v. 2040 — probablement provocat per una confusió en la còpia de la inicial («E» per «C») —, que fa el vers hipermètric, i l'omissió del v. 2070, que fa el vers hipomètric:

v. 2040

El produir en aysó·s pren
del Fill e·l Sant Espiramen,
entenén Deu que ha poder,
e Deu te en far son dever,
segons que ja ho a jutjat
cascuna de sa dignitat.

cascuna DLTrg

e a *cascuna BP*

v. 2070

E aquel qui es produent
es lo Payre omnipotent,
qui produi de si so qu'enten
que·n *pot produir* francamen,
segons que u volen ses raons
per mou de generacions,

pot produir *DLTrg*

produir *BP*

3.2. *La branca β*

3.2.1. Els capítols inicials: els testimonis *DL*

La filiació dels testimonis *DL* es pot mostrar a partir de diversos errors comuns significatius i d'un bon nombre de coincidències que ajuden a corroborar una estreta relació entre els dos testimonis. La majoria d'errors comuns tenen valor conjuntiu i, malgrat provocar problemes de mètrica o de versificació, són difícilment esmenables sense un testimoni no deturpat.

v. 17

car carrera es de salut,
e leva tot home cahut
en peccat de la mala mort,
si lo *tractat ama molt* fort,
e aporta gaug e confort.

tractat ama molt *BPrG*

peccat amava *DL*

(*afegeix mor a la interlínia i ratlla D*)

vv. 43-44

E car vas vos fa tant d'engan,
no·m tenc per seu *d'aquí* avan,
e maldic lo jorn qu'ela·m pres.

E car ... no·m tenc ... daqui Brg

Car ... que nom tENCH ... dir DL

E car ... hom tenc ... dequi P

v. 86

car li plor me faran ausir
sus en lo cel al creador,
qui-m trametrá, per vostr'amor,
sejús pietat e perdó,
e una tal devoció [...]

quim trametra per vostramor *Brg*

quim tremet pura amor *DL*

quim trametra per vostre amor *P*

v. 105

e eleyg vos contra peccat
e dona de ma voluntat [...]

e eleyg BPrG

e selie DL

v. 123

[...] compulsió
al cor, *tement* foc infernal,
ja no faria tant de mal [...]

tement BPrG

turment DL

El primer lloc crític presenta un error de *DL* originat per un salt de lectura amb el substantiu del vers anterior («peccat»); si hi afegim també el canvi de forma verbal i la manca d'adverbi, és clar que els testimonis no han pogut cometre l'error separatament. En el segon lloc crític, les variants de *DL* són una banalització de la lliçó correcta: l'omissió de la conjunció copulativa abans de la causal en *DL* fa que el v. 43 sigui hipomètric i sintàcticament obliga a afegir un *que* al vers següent per marcar la relació consecutiva entre les frases dels dos versos. És un error, també, la lliçó «dir», que es pot interpretar com una aglutinació de la preposició *de* i l'adverbi *hir* 'ahir'; probablement es tracta d'una innovació condicionada per la mètrica del vers, encara que no es pot descartar que resulti d'un error paleogràfic. En el tercer lloc crític, l'error de *DL* es pot explicar per la manca de desenvolupament de l'abreviatura *-ra* al verb i de *-er* i *-ost-* a «per» i «vostra», respectivament; la forma que resulta dels mots sense abreviatures dóna com a resultat un vers hipomètric. També la lliçó «e selie» (v. 105) té una explicació paleogràfica: és el resultat de la presència de la «s» epentètica després de la conjunció copulativa i segurament d'un error provocat per la metàtesi de les grafies «ei» abans del

pronom «vos». En aquest cas la deturpació de la lliçó correcta trenca la repetició del motiu del capítol («De elegiment») en cada una de les tres parts del discurs mitjançant la forma verbal (vv. 97, 105, 111). Finalment, l'error de *DL* al v. 123 pot estar determinat per una mala interpretació d'una abreviatura i per la relació del substantiu amb el sintagma nominal que segueix («foc infernal»). La manca d'una forma verbal deixa coixa l'estructura sintàctica dels vv. 121-123, però sense un testimoni que presenti la lliçó correcta no és possible identificar i resoldre l'error.

Són freqüents els errors d'origen paleogràfic comuns a *D* i *L*. Se'n poden afegir alguns més: v. 52 «a lo que» per «ab que»; v. 81 «volets» per «valets» al mot-rima; v. 237 «ves» per «vos»; v. 99 «donem» per «devant»; v. 225 i v. 227 «dons» per «dous» ('dolç'); v. 132 «sa curara» per «s'acusará»; v. 244 «eu escau» per «eu estay». També es poden documentar un bon nombre de variants comunes de *DL* que afecten el còmput de síl·labes del vers i donen com a resultat versos hipomètrics (vv. 10, 43, 57, 71, 77, 83, 85, 86, 93, 118, 119, 148, 160, 168, 171, 187, 207, 210, 211, 237) i versos hipermètrics (vv. 46, 49, 52, 63, 90, 92, 96, 174, 220, 221).

Cal afegir que la coincidència de *DL* en diverses omissions significatives i en errors que afecten la rima és un altre indicatiu de la filiació d'aquests testimonis.

vv. 2-3

Contricció, confessió,
encara satisfació,
 e la bona *temptació,*
 e oració exament [...]

encara satisfacio (*satisfacio B*) *B*Prg
 ... temptacio *B*Prg

manca DL
entencion D
intencio L

vv. 121-122

Si soven vos, contricció,
me donavets compulsió
 al cor, [...]

Si soven vos contriccio
 me donavets compulsio *B*Prg

Si soven vos compolcio *DL*

vv. 191-192

Contricció no·m pot *valer*
si·n mon cor no ay gran *doler*

valer ... doler *BPrG*

valer ... dolor *DL*

vv. 189-190

estaray de tot be *faydit*
e de tota pena *vestit*

faydit ... vestit *BPrG*

faydit ... faydit *D*

manca ... manca (espai en blanc) L

vv. 235-236

e fayts-me veritat servir
e enemic de tot mentir.

servir ... mentir *BPrG*

servir ... servir *D*

servir ... *manca (espai en blanc) L*

En els dos darrers casos citats la manca de mot-rima en *L* està marcada pel copista i es pot explicar per la repetició de mots-rima a l'antígraf i la impossibilitat d'esmenar l'error. D'altra banda, aquest error en la repetició de mots al final del vers es fa explícit en un altre passatge del testimoni *D*, en què el copista repeteix el primer mot-rima i corregeix la segona lliçó: vv. 149-150 («desir» i «venir»).

A més dels errors assenyalats, convé esmentar dos casos de variants comunes de *DL* en els mots rimes dels aplejats que impliquen canvis d'ordre de mots a l'interior d'un dels dos versos de l'aplejat.

vv. 139-140

del greu falliment que *hay fet*,
car per vos, dona, *me·n penet*

hay fet ... men penet *BPrG*

fayt ay ... men estayn *D*

fayt ay ... men stay *L*

vv. 209-210

car ab vergonya no·m tinc *pres*
tan fort, *que no falís en res.*

pres ... que no falís en res *BPrG*

pris ... quen ren no felís *DL*

En els nombrosos casos d'equipol·lències que enfronten les dues branques de la tradició, *DL* llegeixen sistemàticament de manera comuna. Són especialment rellevants les variants que es troben en posició de rima (vv. 65, 91, 108, 136, 153, 164, 220, 229-230) i les que no només afecten un sol mot sinó l'estructura de l'oració d'un vers (vv. 101, 102, 108, 136, 192, 193).

3.2.2. El capítol «De trinitat» o *Dictat de trinitat*: els testimonis *DLT*

Diversos errors comuns significatius demostren la filiació dels testimonis *DLT* en una mateixa branca de la tradició. Són rellevants els següents errors conjuntius:

vv. 1987-1988

so es, bontat, *infinítat*,
poder, saber, *eternítat*,
voler, vertut e veritat,
e de gloria es bastat [...]

infinítat ... eternítat *BPrG*

infenida ... etrenítat *DLT*

(*corregeix etrenítat per eternítat L'*)

v. 2120

car tot so que altra tramet
de tot si matex es per dret
fil, *si·n s'especia* es mes; [...]

sin sespecia *Brg*

sens espícia *DT*, sens espícia *L*

sin despecia *P*

v. 2226

Asó metex del *sperit*
del home, qui está de tres,
segons qu'entendre potz adés
en saviea, on son tres,
entenent, entendre, entés,

e no cal que n'i aja mes; [...]

sperit *BPr*

sant sperit *DLT*

Cal remarcar, també, el cas d'un tipus d'error que tots tres testimonis repeteixen en tres llocs diferents, sempre en posició de rima:

v. 2022

fora Deus en si ociós
eternalment, de eternitat,
a la qual fera gran peccat,
pus que d'ella pogués be far
per manera *de eternar*.

de eternar *BPr*

de termenar *DLT*

v. 2042

Car la bonea vol be far,
e eternitat *eternar*,
e infinitat infinir,
e lo poder o vol complir

eternar *BPr*

termenar *DLT*

v. 2082

e car es de eternitat,
está l'engenrat *eternat*;

eternat *BPr*

etermenat *DLT*

Es tracta d'un error conjuntiu clar, que probablement sorgeix del primer lloc crític per una mala lectura d'una abreviatura en l'antecedent de *DLT* i que, per proximitat i similitud, es repeteix en altres versos, encara que en aquests darrers casos el context permetria deduir la lliçó correcta. El fet que es tracti d'un mot en posició de rima pot explicar que cap copista esmeni aquest error, almenys als vv. 2042 i 2082. A més d'aquests casos, són significatius els errors en posició de rima dels vv. 2042 i 2082 o el cas del v. 1988 en què els copistes no corregeixen l'error, encara que sigui deduïble pel context i que impliqui problemes de rima: vegeu els vv. 1961, 2012, 2075, 2088, 2135.

Es documenten diversos errors comuns de *DLT* d'origen paleogràfic (vv. 2064, 2069, 2088, 2103, 2133, 2145, 2175, 2186, 2206, 2298), entre els quals destaca el següent:

v. 2069

E aquel qui es produent
es lo Payre omnipotent,
qui produi de si so qu'enten
que·n pot produir francamen [...]

qui produi *BPrG*

Ol produir *DLT*

(*corregeix la O per una E L'*)

La confusió de les majúscules «Q» i «O» és un error freqüent —es produeix també al v. 2064—, però el fet que es trobi en tots tres testimonis al costat de la forma d'infinitiu «produir» en lloc de la forma de tercera persona singular «produi» (o «produu») indica que rarament ha pogut tenir un origen separat. La correcció de *L'* intenta millorar la lectura d'aquesta lliçó, però produeix una trivialització, i posa de manifest les dificultats per esmenar l'error sense l'ajuda d'un testimoni que transmeti la lliçó correcta.

Són significatius, també, els casos d'omissions comunes a tots tres testimonis en els tres versos següents. El primer cas correspon a un llacuna que trenca la versificació per manca d'un apariat; els altres dos corresponen a omissions del mot-rima que afecten el còmput sil·làbic del vers i impliquen innovacions per mantenir la rima de l'apariat:

v. 2127

Per que·l product per fill está
e·l produent payre se·n fa.

e·l produent payre se·n fa *BPrG*

manca DLT

v. 2197

qui es per mou de cogitar
de Deu en lo be que pot far
en sí, segons racionar,
qui es obra *de ses raós*,
per so que no sia ociós.

de ses raos *BPrG*

de sos *DLT*

v. 2087

E aquel Fil está tan bo,
tant infinit, tant eternal,
com lo Payre, *e aytant val* [...]

e aytant val *BPrG*

e aytal *DLT*

Cal afegir que l'acumulació de variants comunes a *DLT* que afecten el còmput sil·làbic del vers i donen com a resultat versos hipomètrics i hiper mètrics és un altre indicatiu de la proximitat d'aquests testimonis;¹⁸ com també ho és l'elevat nombre de variants equipol·lents en què *DLT* llegeixen igual i s'enfronten a les lliçons dels testimonis *BP*. Són especialment significatives les lliçons equipol·lents que afecten el mot-rima (vv. 1953-1954, 2060, 2098-2099, 2136-2137, 2161, 2300, 2313), fins i tot quan es tracta de variants morfològiques (vv. 1979-1980, 2149, 2198). Vegeu, també, la variant que implica un canvi d'ordre de dos versos a l'inici d'una secció i un canvi de mot-rima, en què *DLT* i *BP* s'oposen:

vv. 2242-2243

está complit nombre en tres,
lo qual nombre a Deus creat
significant sa trinitat,
per so que sia coneguda
per lo nombre, e volguda.
[5] *Son, doncs, en Deu .iii. persones,*
qui de dignitat son plenes,
qui son, en .i.^a. natura,
distinctes sense mesura: [...]

Son, doncs, en Deu .iii. persones,
qui de dignitat son plenes *BPrG*

Qui de dignitats son bones
son dons en deu .iii.^{es}. persones *DLT*

Els testimonis *DLT* no presenten marca de canvi de secció a l'inici del primer vers de l'apariat i intercanvien l'ordre dels dos versos de l'apariat. Atès que l'oració de relatiu «qui de dignitats son bones» no connecta amb els versos anteriors (l'antecedent és «.iii. persones»), el canvi d'ordre dels versos provoca un hipèrbaton. D'altra banda, aquesta alteració de l'ordre del versos i la tendència observada en aquests testimonis a modificar

¹⁸ Vegeu, per exemple, els casos d'hipometria dels versos 1979, 1983, 2030, 2034, 2051, 2060, 2063, 2073, 2087, 2111, 2150, 2185, 2197, 2201, 2205, 2220, 2264, 2271, 2278, 2307; i els casos d'hipermetria dels versos 2069, 2093, 2116, 2140, 2161, 2179, 2190, 2207, 2226, 2244, 2250, 2289.

les paraules-rima ens inclinen a considerar que la lliçó «bones» de *DLT* és una *facilior* provocada per la terminació del mot-rima «persones». Cal tenir en compte que en el text es documenten diversos casos en què la rima no s'estableix a partir de l'accent dels mots sinó a partir de la vocal de la darrera síl·laba àtona: vegeu especialment els vv. 4925-4926 i 5265-5266, que presenten el mot-rima «persona».¹⁹

Aquesta diversitat de dades posa de manifest l'existència d'una relació conjuntiva clara entre els testimonis *DLT*. Vegem ara quina relació presenten els testimonis d'aquesta branca entre ells.

3.2.3. El testimonis moderns *L* i *T* i la seva relació amb *D*

Els testimonis moderns *L* i *T* presenten, en la còpia del *Dictat de trinitat*, diverses lliçons singulars que mostren que no existeix una relació directa entre ells, però que l'antecedent pot ser el mateix. Són significatius els casos següents:

vv. 2122-2123

axí com lo laó, qui es
en *la laonitat* tramés,
la qual sa especia es
per lo laó, qui l'a·ngenrat
e en sa especia posat.

la laonitat ... la qual *BPrG*

lelenitat ... lo qual *DL*

lelentar ... lo qual *T*

v. 1972

E *temera* e·l dir fallir
si duptás que Deus no·m aydás;
e si·n res hi fal, no dic pas
que·n so que y fal sia creutz [...]

E *temera* el dir fallir *BPrG*

E si al dir *temera* (-er- *abreujat*) felir *D*

E si al dir (*espai en blanc*) fallir *L*

E si al dir *teman* fallir *T*

¹⁹ Per a aquesta qüestió, vegeu l'apartat III.3.2, pp. 144-145.

v. 2063

Enaxí es lo bastament
de la essencia e-l agent,
de lo natural, naturant,
qui es eternal, eternant [...]

de lo natural *BPrg*

del natural (-atur- *abreujat D*) *DT*

del ver al *L*

En el primer lloc crític, la lliçó singular de *T* és una trivialització que es pot explicar a partir d'una lliçó deturpada com la de *DL*; indica que l'error d'arquetip és comú a *DL* i a *T*, però que *L* no pot tenir com a antecedent *T* o una còpia de *T*. Aquesta direcció es pot demostrar també a partir de les lliçons singulars de *T* als vv. 2012, 2025, 2046, 2059-2060, 2061-2062, 2141, 2186, de les correccions de *T* als vv. 2116, 2166, 2253, 2254, i a partir de la llacuna del v. 2014 al testimoni *T*.

D'altra banda, els altres dos llocs crítics assenyalats (v. 1972 i v. 2063) posen de manifest que *T* no pot tenir com a antecedent *L* o una còpia de *L*, atès que la manca de comprensió de la lliçó de l'antecedent fa que *L* deixi un espai en blanc en el primer cas (vegeu, també, el cas del v. 2333 d'aquest mateix capítol) i que resolgui erròniament l'abreviatura i provoqui una trivialització en l'altre cas. Al v. 1972 *T* no omet la lliçó de l'antecedent, encara que comet un error que es pot explicar per una mala interpretació de l'abreviatura de l'antecedent; al v. 2063, en canvi, llegeix correctament la lliçó de l'antecedent.

Tant l'error de *T* al v. 1972 com l'error de *L* al v. 2063 es poden explicar a partir d'abreviatures com les que presenta *D* en aquestes dues lliçons. La manca d'errors que es puguin considerar separatius de *L* i de *T* respecte de *D* és un indicatiu força clar que aquest testimoni medieval pot ser l'antecedent comú de *L* i *T*. Pel que fa a *T*, a més, hi ha evidències materials segures que indiquen que *D* és l'antecedent de la còpia, i pel que fa a *L*, hi ha indicis materials com la selecció dels capítols de la *Medicina de peccat* copiats al testimoni *D* i els problemes d'identificació dels capítols de la primera part del tractat que també apunten en aquesta direcció.²⁰

Les lliçons singulars dels testimonis moderns responen a errors provocats per problemes de comprensió de la lliçó de l'antecedent i a innovacions introduïdes pels

²⁰ Vegeu les descripcions dels manuscrits, especialment la part d'història dels còdexs, als apartats V.2.1.2 (ms. *D*), V.2.1.7 (ms. *L*), i V.2.1.8 (ms. *T*).

copistes. D'altra banda, i malgrat que no sigui rellevant des del punt de vista filiatiu, cal fer notar els problemes que provoca als copistes moderns la presència de la «s» epentètica després de la conjunció *e* en l'antecedent: vegeu els vv. 105, 234, 236, 241 (i segurament també el v. 256) dels capítols inicials i els vv. 1984, 2042, 2043, 2058, 2074, 2101, 2189, 2191, 2216 del capítol «De trinitat» o *Dictat de trinitat*.

3.2.3.1. El testimoni *L*

Els errors singulars de *L* que tenen un origen en la forma gràfica de l'antecedent i que, per tant, s'expliquen per problemes d'interpretació paleogràfica són diversos: a) confusió de *s* llarga per *f* (vv. 164, 181, 222, 2130); b) confusió de les grafies *t/c* (vv. 85, 151, 2109); c) identificació de traços d'una mateixa lletra com a traços de lletres diferents (vv. 1959, 2151); d) mala interpretació de les abreviatures (vv. 45, 168, 228, 2063, 2106); e) no introducció de les correccions de còpia de l'antígraf (v. 2051). Són significatius els casos en què, davant d'una lliçó que no entén o que presenta algun problema de sentit o de rima que no pot resoldre, el copista omet la lliçó i marca aquesta omisió amb un espai en blanc (vv. 189-190, 236, 1972, 2189, 2233) o amb un símbol (v. 2306).

També es detecten algunes correccions de l'antígraf que donen com a resultat innovacions que no fan sentit (o que provoquen problemes de mètrica): «es saluts» a partir de «es saduts» al v. 18; «senyors» a partir de «seyos» al v. 87; «haja enteniment» al v. 1966; «essents rasos» al v. 2103; «ab cascun» al v. 2206. Finalment, cal indicar les esmenes d'alguns errors de l'antígraf que el copista de *L* introdueix correctament, segurament *ope ingenii*, valent-se del context, de la rima i del còmput sil·làbic del vers: vv. 51, 175, 191, 215, 2010, 2024, 2026, 2064, 2179, 2190.

3.2.3.2. El testimoni *T*

En la còpia de *T* predomina un criteri més intervencionista per part del copista, que té la voluntat de facilitar la lectura del text. D'acord amb aquest criteri, el copista modernitza determinades formes gràfiques, separa mots aglutinats i desambigua lliçons dubtoses, i també intervé per esmenar alguns errors que detecta —sobretot en posició de rima. El resultat és que genera un nombre elevat de lliçons singulars, algunes de les quals són significatives. Són clarament deguts a problemes d'interpretació paleogràfica de

l'antígraf els errors següents: a) confusió de grafies per semblança dels traços: vv. 1959, 2042, 2046, 2085, 2109, 2114, 2130, 2151, 2189; b) mala interpretació de les abreviatures: vv. 1972, 1978, 2020, 2025, 2026, 2059, 2072, 2106, 2141, 2193, 2254; c) no introducció de les correccions de còpia de *D* (vv. 2066 i 2298).

Destaca el cas següent, en què el copista interpreta malament una abreviatura de l'antígraf i repeteix el mateix mot-rima en els dos versos de l'apariat:

vv. 2059-2060

un d'altre infinidament,
on sia bonificament,
eternar, possificament,
e entendre e amament,
vertuificar, *verificar*,
e complir e *gloriejar*.

verificar ... *gloriejar* *BPrG*

verificar (-er- *abreujat D*)... *glorificar DL*

vivificar ... *vivificar T*

És significativa la llacuna textual que presenta aquest testimoni i que afecta l'omissió d'un vers sencer, segurament per un salt d'igual a igual en el primer mot dels dos versos de l'apariat:

v. 2014

car no seria egualan
lo seu obrar al seu estar,
en l'obrar seria mirvar
de bonea, qui tant no fa
de be com en son esser ha.

de be com en son esser ha *BDLPrG*

manca T

Pel que fa a les correccions de l'antígraf, cal distingir els casos en què el copista de *T* comet banalitzacions i els casos en què l'esmena dóna una lliçó correcta, gràcies a la posició del mot i al context; en aquest sentit, són especialment significatives les intervencions que afecten els mots en posició de rima. Es documenten diversos exemples de banalitzacions (vv. 2012, 2015, 2061-2062, 2064, 2122, 2186); en ressaltem els casos següents:

v. 2012

car no seria egualan
lo seu obrar al seu estar,
en l'obrar seria *mirvar*
de bonea, qui tant no fa
de be com en son esser ha.

<i>mirvar</i> (resultat d'una esmena <i>B</i>) <i>Brg</i>	mermat <i>DL</i>
<i>minvar</i> <i>P</i>	mal amat <i>T</i>

v. 2186

per que·l amar cové exir
sinplament tot en *santetat*,
com amar que yx enamorat

<i>santetat</i> <i>BPrG</i>	saratat <i>D</i> , s'heretat <i>L</i>
	saquedat <i>T</i>

En tots dos exemples, les innovacions que introdueix *T* es poden explicar a partir de la grafia que presenta l'antígraf *D*. En el primer cas, el llaç de l'abreviatura de «er» recorda una «l»; en el segon, la «r» és interpretada com una «c», de manera que el copista, en la modernització d'una lliçó que ha interpretat malament, produeix una banalització. Cal afegir que en el primer exemple, la correcció de *T* no només manté l'error de rima en l'apariat sinó que, a més, banalitza la lliçó de β .

D'altra banda, les esmenes d'errors de l'antígraf en posició de rima que donen lliçons correctes en *T* es documenten en els versos següents: vv. 2116, 2166, 2175, 2190, 2253.

3.3. La traducció llatina del capítol IV.III «De trinitat»: el testimoni *Lt2*

La col·locació del testimoni de la traducció llatina del *Dictatum de trinitate* amb els altres testimonis que transmeten aquest capítol de la *Medicina de peccat* —sigui com a part del tractat, sigui com a opuscle independent— posa de manifest que es tracta d'una versió feta a partir de la branca β de la tradició i, més concretament, a partir del testimoni *T*. En primer lloc, comparteix els errors comuns conjuntius dels testimonis *DLT*, així com les nombroses lliçons equipol·lents d'aquesta família; vegeu, per exemple, els vv. 1961, 1978, 2049, 2087, 2197, 2130, 2206, 2289, i la llacuna del v. 2127. En segon lloc,

transmet alguns errors separatius de *T* i innovacions fetes per aquest testimoni (vv. 2012, 2060, 2061, 2066, 2298), així com la llacuna del v. 2014. Destaquem, a tall d'exemple, el passatge següent:

v. 2061

Enaxí es lo *bastament*
de la essencia e·l agent,
de lo natural, naturant,
qui es eternal, eternant,
del unible e·l unitat,
del agible e·l naturat

bastament *BLPrg*

be estament *T*

bestament *D*

bonus natus *Lt₂ lat.*

En alguns casos, però, el traductor corregeix el manuscrit de base —segurament *ope ingeniium*—, la qual cosa permet esmenar tant alguns errors singulars de *T* (vv. 2015, 2025, 2059) com errors de la família (vv. 1987-1988, 2022, 2042, 2082; vv. 2026, 2186, 2226). En altres casos, el traductor genera algunes banalitzacions que es poden explicar a partir de la lliçó deturpada de *T* (vv. 1954, 2122, 2141, 2145, 2244), com posa de manifest el cas següent:

v. 1954

[...]
quant en ela vol consirar
e per necessitat provar,
conceylant-li que Deus no es,
car si o fos vira *palés*
so que no pot be declarar;

pales *BPrg*

plaers *DL*

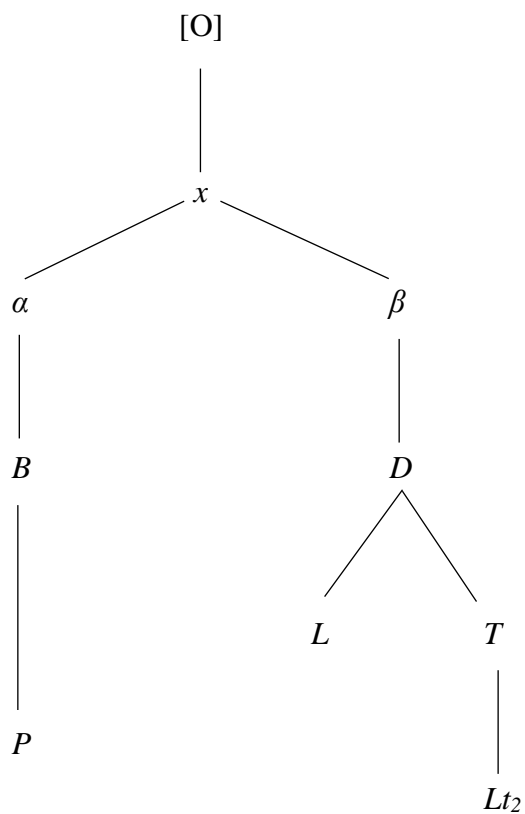
plaiier *T*

plenius *Lt₂ lat.*

Finalment, cal observar que hi ha diverses evidències materials i històriques que mostren la relació d'aquest testimoni llatí amb el testimoni català modern *T*, tal i com s'ha apuntat en la descripció del manuscrit *Lt₂* (vg. V.2.2.2).

3.4. *Stemma codicum*

Els resultats de la *recensio* dels dotze primers capítols de la *Medicina de peccat* i del capítol «De trinitat» de la quarta part permeten establir un *stemma* força clar de la tradició textual d'aquestes unitats de l'obra. Reproduïm en un únic arbre la relació dels testimonis tant dels capítols inicials del tractat com del capítol «De trinitat», amb el benentès que els testimonis *T* i *Lt₂* només transmeten aquesta darrera unitat.

4. LA PART *D'ORACIÓ*

La tradició textual de la part *D'oració* és la més rica de la *Medicina de peccat*, tant pel que fa a la quantitat de manuscrits conservats que transmeten aquesta unitat textual, com pel que fa a la qualitat d'alguns d'aquests testimonis. A banda de les dues còpies del text complet del tractat (*BP*), actualment es conserven quatre testimonis catalans medievals de l'opuscle *D'oració* (*MSNI*), un altre de català modern (*L*) i un de llatí també modern (*Lt₃*). Entre la tradició medieval, a més, s'hi compta un testimoni de primera generació (*M*) copiat per un col·laborador habitual de Lull en una data propera a la finalització del text (Soler 2006a; Soler 2010: 186), cosa que no succeeix amb cap altra part de l'obra.

La col·locació de tots aquests testimonis posa de manifest que la tradició de la part *D'oració* és molt homogènia. Un cop descartades les variants gràfiques, morfològiques i de fonètica sintàctica, són poques les variants significatives que presenten els testimonis d'aquesta unitat textual i que poden aportar indicis sobre les relacions genètiques de la tradició. De fet, és possible detectar errors comuns entre alguns grups reduïts de testimonis, però no hi ha prou evidències que permetin traçar una divisió clara de la tradició en famílies diferents. En la crítica del text d'aquesta part de la *Medicina de peccat*, per tant, ha estat necessari analitzar, cas per cas, les variants que no corresponen a errors conjuntius o separatius clars i valorar certs trets específics que condicionen el comportament singular d'aquesta tradició. En aquest sentit, s'ha tingut en compte la doble transmissió del text com a part de la *Medicina de peccat* —als testimonis *BP*— i com a opuscle independent —als altres testimonis—, i l'autoritat històrica del ms. *M*. També s'han tingut en compte aspectes propis de cada testimoni com a diasistema, entre els quals destaca un tret detectat tant en el testimoni *M* com en *B*: la confluència de diferents variants de la tradició en un mateix passatge, a través de la lliçó escrita en primer lloc pel copista i de la correcció d'aquesta lliçó, afegida segurament en un moment de revisió de la còpia. Com veurem, aquest tret permet identificar diferents estadis en la transmissió del text i, a més, permet situar els testimonis *B* i, sobretot, *M* en nivells força propers a l'arquetip, anteriors als estadis dels testimonis *SL* i *NI*.

Pel que fa a l'organització de la crítica del text de la part *D'oració*, en primer lloc, s'examinen els *loci critici* en què les diferents solucions de la tradició es poden explicar a partir de lliçons problemàtiques en l'arquetip comú (4.1). En segon lloc, s'analitzen els *loci* en què el testimoni *M* recull diferents variants de la tradició en un

mateix passatge, a partir de la lliçó primitiva de Pagès i de la correcció d'aquesta lliçó (4.2); en aquests casos, s'han distingit, d'una banda, els errors que presenten les lliçons primitives de *M* i que també presenta *B* (4.2.2) i, de l'altra, les correccions de *M* que transmeten errors també presents en els testimonis *NI* i *SL* (4.2.1); a continuació, s'assenyalen els errors singulars de *M*, alguns dels quals han estat corregits (4.2.3). Pel que fa a les correccions, s'han distingit les variants que clarament reporta el mateix copista (*M*) a partir de cancel·lacions i afegits, i les variants que reporta *M'* i que cal situar en un procés de revisió de la còpia feta o bé pel copista o bé per mans diferents. En tercer lloc, a l'apartat 4.3, es recullen les principals variants significatives de *B* i del *descriptus P*: s'hi analitzen les variants de *BP* i *SL* que conflueixen (4.3.1), els errors singulars de *B* (només transmesos per *P*) i altres variants significatives d'aquest testimoni (4.3.2); i per últim, s'examinen els casos en què el copista de *B* presenta, en un mateix passatge, dues variants relacionables amb diferents testimonis de la tradició (4.3.3). En quart lloc, a l'apartat 4.4, s'analitzen els *loci critici* que mostren el tipus de filiació existent entre *NI* (4.4.1) i entre *SL* (4.4.2); pel que fa al testimoni *L*, també s'examinen les variants significatives introduïdes per *L'* i la filiació que presenten amb la resta de la tradició (4.4.3). Finalment, es fa referència als principals errors i les variants significatives que permeten definir la relació textual del testimoni llatí amb la tradició catalana de la part *D'oració* (4.5); cal tenir en compte que les variants d'aquest testimoni es recullen juntament amb les variants de la tradició catalana en tots els *loci* analitzats en aquest apartat VI.4.

En alguns passatges problemàtics, les variants dels testimonis han estat discutides amb detall. Així mateix, per tal d'il·lustrar més adequadament l'anàlisi de determinats *loci critici* —sobretot en casos de correccions de lliçons fetes en una mateixa còpia—, s'han utilitzat imatges dels passatges en qüestió i dels testimonis implicats que permeten veure les diverses variants i les correccions que presenten les còpies. Així mateix, en els casos dels testimonis que presenten diverses correccions, sempre que ha estat possible s'ha assenyalat com ha estat introduïda l'esmena i s'ha distingit quina era la lliçó primitiva —és a dir, la lliçó anterior a la correcció— mitjançant la marca (*a.c.*) i quina és la lliçó posterior a la correcció mitjançant la marca (*p.c.*).

4.1. *Indicis d'un arquetip comú*

No s'han detectat errors que es puguin relacionar clarament amb l'arquetip comú de tota la tradició. Ara bé, alguns *loci critici* presenten variants que es poden explicar a partir d'una lliçó problemàtica de l'arquetip. El més significatiu és el següent:

v. 5692

E qui prega mays per son be
Deu, que per el, gens no avé;
e qui fa·l, no pot alt pujar
sa oració, son contemplar,
car la manera li defal.
E si·n orar *amor no i val*,
sa oració no pot passar
a Deu, ni el pot perdonar
ni donar, ni·l pregar grair.

amor ni val *MSLr*

(sine oratione) amor nihil valet et *Lt₃ lat.*

a mur ni val *BP*

amont ni val *N*, a mont ni vall *I*

amont ni 'val *g*

Les diverses variants dels testimonis en aquest lloc crític es poden explicar a partir de la lliçó «amor» i de la reducció de la forma «no i» per «ni», amb pèrdua de la vocal «o» (vegeu, també, la lliçó de *BP* al v. 3629 de la quarta part). És molt plausible que aquesta forma «ni», comuna a tots els testimonis de la tradició catalana de la part *D'oració* i clarament problemàtica pel que fa a la interpretació del passatge, ja es trobés en l'arquetip comú de la tradició. La necessitat de fer comprensible la frase dels vv. 5692-5695 permet resseguir diverses interpretacions que ha fet la tradició sobre aquest lloc crític i les innovacions que ha generat. La premissa doctrinal que marca la correcció de la frase és que l'amor és una condició necessària perquè qualsevol petició adreçada a Déu sigui vàlida; el proverbi [12] «Oració sens amor no val res» del capítol 30 dels *Mil proverbis* (Llull 1928: 354; Tous 2015: 449) recull aquesta idea en una formalització que parteix dels mateixos components semàntics que la del v. 5692 però que presenta una estructura sintàctica diferent.

Els testimonis *MSL* han mantingut una lliçó propera a la de l'arquetip («amor ni val»), que pot ser interpretada en el sentit de “l'amor ni tan sols val”;²¹ *M'*, però, devia

²¹ Per tal de distingir les lliçons dels testimonis de les interpretacions semàntiques i les equivalències que donem en català actual, marquem aquestes darreres amb cometes altes.

interpretar “l’amor n’hi val”, perquè va corregir l’adverbi «no» del v. 5693 pel pronom «ne» («soració *ne* pot passar»), de manera que la frase passa d’una formalització negativa (“si en orar l’amor ni tan sols val, la seva oració no pot passar a Déu”) a una de positiva (“si en orar l’amor val, l’oració pot passar a Déu”). Els testimonis *BP* i *NI*, en canvi, presenten innovacions que indiquen que una part de la tradició va identificar el problema del vers en la forma «amor» i en el mot-rima «val». La variant «a mur» de *BP* es pot explicar a partir d’una mala interpretació de la forma «amor», segurament condicionada per la identificació del mot-rima «val» com un substantiu; el mateix passa amb la variant «a mont» de *NI*. Les innovacions que presenten aquests testimonis generen estructures sintàctiques i semàntiques semblants, basades en la coordinació de dos substantius contraris (*mur* i *vall*, d’una banda, i *mont* i *vall*, de l’altra) que identifiquen metafòricament l’altitud com un obstacle en l’oració perquè la pregària pugui arribar a Déu (“si en orar hi ha X ni Y”), d’acord amb la idea expressada als vv. 5689-5690: “(qui prega pel seu bé) no pot alt pujar / s’oració”. Galmés va corregir la lliçó de *M* a partir de *NI*, però no va interpretar les formes coordinades com a substantius sinó com a adverbis («amunt» i «avall»), la qual cosa aporta un significat diferent, relacionat amb l’objecte de l’oració: “si en orar amunt i avall la seva oració no pot passar a Déu”.

El testimoni llatí ha de partir d’una lliçó com la de *MSL*, amb la forma «amor»; el traductor interpreta «ni» com a «no hi» i el mot-rima com la forma de tercera persona singular del present d’indicatiu de *valer*: «amor nihil valet». Ara bé, al v. 5693 presenta una variant («sine oratione») que no transmet cap testimoni català conegut de la tradició: segurament es tracta d’una innovació del traductor, que interpreta l’aglutinació de la conjunció condicional «si» i la preposició «en» com una sola preposició: «sens» (*lat.* sine); la introducció de la conjunció copulativa després de la frase «sine oratione amor nihil valet» permet cohesionar sintàcticament el discurs, que altrament hauria quedat trencat amb el canvi de la conjunció condicional per un adverbi.

En un altre lloc, la variant del testimoni *M* també ofereix un indicatiu rellevant sobre una possible deturpació gràfica en l’arquetip comú que podria explicar l’origen de les dues variants que presenten els altres testimonis de la tradició.

v. 4838

A Deus, e com gran potestat

avetz en quant avetz creat!
 Car vostre poder posseex
 tant mi, que no ay mi matex;
 vostra granea mi comprén
 en vostre saber *dretamen*;
 per totes vostres dignitatz
 estaig comprés e termenatz.

detramen (-ra- *abreujat*) *M*

dretramen *N*

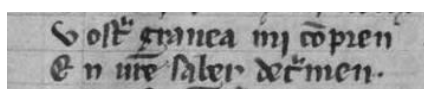
dretamen *IPrg B (p.c.)*

dretemen (*corregit sobre determen*) *L'*

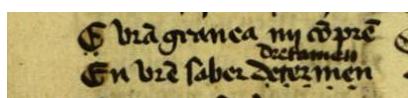
determen *SL B (a.c.)*

(*expuntuat i dretamen a la interlínia B*)

determinat *Lt3 lat.*

(Ms. *M*, f. 16r^b, l. 6-7)

(Ms. *B*, f. 55v^a, l. 15-16)

Les diverses variants que presenten els testimonis en aquest lloc crític es poden explicar a partir d'una metàtesi de vocal i *-r-* en «dretamen» (a l'original) per «detramen» o «dretramen», present en l'arquetip comú. En aquest sentit, la lliçó del testimoni *M* («detramen», amb metàtesi i amb l'abreviatura habitual de *-ra-* col·locada sobre la *t*)²² es pot considerar significativa perquè mostra com es pot haver originat la variant «determen» que presenten els testimonis *B (a.c.)*, *SL* i *Lt3*: aquesta variant pot estar condicionada per un error en la interpretació de l'abreviatura *-ra-* de l'antecedent com a *-re-*. Atès que només el testimoni *I* presenta la forma regular «dretamen» i que no hi ha indicis evidents d'una relació directa entre *M* i els altres testimonis de la tradició catalana, és força probable que la variant amb metàtesi sigui una deturpació present en l'arquetip comú, la qual ha estat interpretada de diferent manera per la tradició: *M* i *NI*, d'una banda, i *BSLP* i *Lt3*, de l'altra. Ara bé, la variant de *BSLP* i *Lt3* pot tenir un origen poligenètic, provocat per la presència d'una abreviatura com la de *M* en l'antecedent de les còpies, de manera que no té un caràcter conjuntiu.

Pel que fa a la correcció que presenta el testimoni *B*, és evident que es tracta d'una intervenció feta pel mateix copista, segurament durant el procés de revisió de la còpia: la presència en l'antígraf d'una variant amb metàtesi i abreviatura com la que presenta *M* permetria explicar que, en el moment de revisió, el copista advertís l'error

²² Compareu l'abreviatura de «detramen» amb la de «vostra» a la línia anterior. Es documenta un altre cas de metàtesi de *-re-/ra-* i *-e-/a-* al ms. *M*: «trempansa» v. 5756.

gràcies a una lectura atenta de l'antecedent; ara bé, convé assenyalar, també, la possibilitat que aquesta correcció estigui condicionada per la col·lació del testimoni amb un antígraf diferent del de la còpia, com passa en el cas del ms. *L* en aquest mateix lloc i com s'ha documentat en altres casos en el testimoni *B* (vg. l'apartat VI.4.3.3).

A banda d'aquests casos, cal observar que hi ha un error que es repeteix en dos passatges diferents i en el qual conflueix tota la tradició; en aquests casos, però, l'error pot tenir un origen poligenètic i, per tant, no hi ha prou garanties que permetin considerar-lo un error comú o d'arquetip. Es tracta de l'ús de la forma «bonificar» per «bonificat» en la sèrie de correlatius que defineixen l'acció del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant en el Déu trinitari. Aquest error es repeteix als capítols V.I i V.II de la part *D'oració* i només en el segon cas els testimonis *SL* presenten la forma correcta; fàcilment pot estar condicionat per una confusió gràfica entre *r/t* en posició final de mot i per la proximitat de formes en infinitiu que provoquen assimilació (v. 4759-4760) o de formes en participi que provoquen dissimilació (v. 4884).

v. 4759

Sotz vos, doncs, Deus bonificant,
qui produits Fil, engenrant
de vostra matexa bontat,
per que sotz Payre apelat.
E·l *bonificat* es obrar,
lo qual apelam engenrar;
e·l bonificar ple d'amor
atribuym al gran seyor
e Sant Sperit apelat,
qui ix d'amant e de amat,
axí·n bontat per bo obrar,
com fa en amor per amar.

bonificat

bonificar *BMSNILPrg*

bonificare *Lt₃ lat.*

v. 4884

Car Deus es bo de sa bontat
e·s infinit de infinitat,
l'aor e·l creu e·l vuyl amar,
e car es son bonificar
del bonificant, qui·s bontat,
e de *bonificat* engenrat; [...]

bonificat *SL*

bonificar *BMNIPrg*

bonificare *Lt₃ lat.*

Pel que fa a la mesura del vers, només hi ha dos casos en què tota la tradició presenta problemes de mètrica.

v. 5387

car no pot aver mariment
qui ela veu, car compliment
ha *home* en ella tan gran,
que tot quant vol a son talan.

home *g*

hom *BMSNILPr*

v. 5257

Es *.i. altre qual*, Crist apellat,
en qui estan quals ajustat.
Un qual es aquel qui es nat
de Deu Payre per deitat;
altre qual es cel qui hom es;
e cascú d'andós Jhesús es,
e Jhesús está lo cascú.

.i. altre qual Mg B (a.c.)

(i raspat i un afegit amb crida al marge B)

un altre qual *SNILPr B (p.c.)*

El problema mètric que presenta el v. 5387 està determinat per un fenomen lingüístic freqüent en l'obra: la variació entre la forma amb vocal final i la forma sense vocal final del doblet *home/hom*. Generalment, la tria d'una forma o una altra està condicionada per les exigències mètriques i el context fonètic immediat, però en aquest cas, tots els testimonis presenten la forma «hom» —probablement condicionats per la forma plena de la preposició «en» després del substantiu—, i fan el vers hipomètric. Atès que remet a una qüestió d'*usus scribendi*, fàcilment pot tenir un caràcter poligenètic.

La lliçó que transmeten tots els testimonis catalans al v. 5257 presenta el determinant numeral abans del sintagma nominal «altre qual». L'omissió d'aquest determinant permetria regularitzar el vers, però no hi ha cap testimoni que corregeixi la lliçó; fins i tot en el cas de *B* es pot observar com el copista repeteix la lliçó al marge per evitar problemes de lectura: la lliçó original de *B* presenta la forma en xifres romanes

però sense punts i, per evitar confusions, el copista afegeix la forma «un» al marge. D'altra banda, la funció definitòria del numeral en aquest inici de la secció [2] del capítol i la relació estructural que presenta amb el discurs de l'inici del capítol suggereixen que aquesta forma ja es devia trobar en l'arquetip. Des del punt de vista expositiu, la presència del numeral remarca la idea d'una unitat («i. altre qual» v. 5257) formada per dues qualitats diferents («en qui estan quals ajustat» v. 5258), la divina («un qual» v. 5259) i la humana («altre qual» v. 5261), tal i com s'exposa als vv. 5259-5263. Aquest enunciat introduït pel numeral presenta la mateixa estructura que l'enunciat dels vv. 5215-5223 de l'inici del capítol, en què Déu és definit com una unitat («i. qual», v. 5215), que integra tres qualitats diferents: Pare, Fill i Esperit Sant («e totz .iii. quals .i. Deu estan», v. 5224). Aquestes dades posen de manifest que, malgrat la hipermetria que provoca, la presència del numeral remet al sistema de l'autor, de manera que considerem preferible no intervenir en la correcció mètrica del vers.

4.2. *La centralitat del testimoni M*

Els *loci critici* dels vv. 5692 i 4838 ofereixen mostres evidents de la proximitat de *M* amb l'arquetip comú de la tradició de la part *D'oració* i situen aquest testimoni en una posició central dins d'aquesta tradició. Aquesta centralitat de la còpia de Guillem Pagès es posa de manifest, també, en altres passatges del text en què *M* transmet dues variants diferents —la lliçó escrita en l'acte de còpia i una correcció afegida després, pel copista o per *M'*— que es poden posar en relació amb altres testimonis del text.

Un dels casos més significatius de confluència de variants de la tradició en lliçons i correccions de *M* és el lloc crític del v. 5613 («en fassa n'am» *a.c.* / «en fassa o·n man» *p.c.*). És significatiu, en primer lloc, perquè la correcció que presenta el testimoni *M* tant afecta la sintaxi i el sentit de la frase com la rima del vers; en segon lloc, perquè la lliçó primitiva de *M* presenta una mateixa estructura que un sector de la tradició del text i perquè la correcció conflueix amb la lliçó d'uns altres testimonis.

v. 5613

Car Deus es just e no fa tort
a cel qui s'acusa a mort,
per so car fal contra dever,
ab que esperansa car tener
sabia, e que deman perdó
a Deu, qui ha estar a raó

a tot hom qui mercé deman;
 e qual que Deus *en fassa n'am*,
 sia punir o salvament;
 car en Deu estan egalment
 justícia e perdonar,
 per c'om deu l'u e l'altr'amar.

en fassa nam *BP M (a.c)*

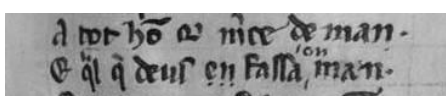
en fassa nan *N*

en fassaman *I*

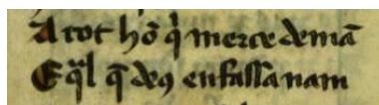
et quidquid Deus faciat homo amet *Lt3*

fassa on man *M (p.c.) S (p.c.) L*

(on a la interlínia *M'*, corregeix con *S*)

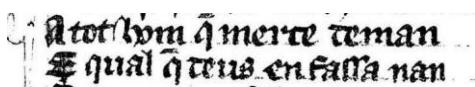
(Ms. *M*, f. 22r^a, l. 30-31)

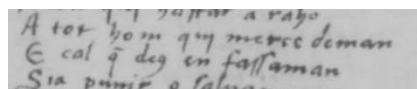
(Ms. *B*, f. 64r^a, l. 9-10)

(Ms. *S*, f. 172v, l. 8-9)

(Ms. *N*, f. 70r, l. 10-11)

(Ms. *I*, f. 33v^b, l. 42-43)

Les diverses variants dels testimonis en aquest lloc crític es poden explicar, en primer lloc, a partir d'una rima no consonàntica («deman» / «n'am») entre els dos versos de l'apariat, un tret que forma part del sistema de l'autor i que, per tant, es devia trobar també en l'arquetip; en segon lloc, a partir de la correcció del segon mot-rima i, en conseqüència, del sentit del vers en diversos estadis de la tradició. En efecte, l'estudi de les rimes de l'obra permet observar que l'ús de la rima vocàlica forma part de l'*usus scribendi* o del sistema de rimes de l'autor, ja que es repeteix en diverses ocasions (vg. l'apartat III.3.2, p. 145); en la part *D'oració*, per exemple, es detecten tres casos més de rima vocàlica en mots acabats en nasal *-m* i *-n*: «gran» – «reclam» (vv. 4995-4996), «estan» – «reclam» (vv. 5224-5225), «dan» – «reclam» (vv. 5851-5852).²³

Pel que fa a la correcció de *M*, cal indicar que la lliçó primitiva del testimoni sembla corregida en dues fases. En primer lloc, es va realitzar la correcció del mot-rima, segurament de mà del copista: raspa parcialment la forma «nam», corregeix els traços

²³ En els vv. 5851-5852, la variant «dan» de *M* corregeix una forma amb *-m* final «dam». En un altre aparellat (vv. 5255-5256) aquest mateix mot apareix en la forma «dam» en tots els testimonis excepte *NI*.

de les nasals per «man» i reescriu la «a». Aquesta correcció implica un canvi en la forma verbal (de la forma de primera persona singular del present d'indicatiu del verb *amar* a una forma de primera o tercera persona singular del present de subjuntiu del verb *manar*) i també una supressió del pronom partitiu «en» aglutinat al verb. En segon lloc, es realitza la correcció de l'estructura sintàctica de la frase: una mà que no sembla la del copista expuntua el pronom «en» anteposat al primer verb («fassa») i afegeix «on» entre els dos verbs, a la interlínia i amb lletra cursiva.²⁴ Aquesta correcció implica un canvi en la relació de les dues formes verbals i del subjecte: en la lliçó original, el segon verb és el principal i el primer forma part de l'oració subordinada substantiva («qual que Deus en fassa») que fa de complement directe del verb principal; l'objecte de l'acció dels dos verbs es reprèn en totes dues frases, la principal i la subordinada, mitjançant el pronom partitiu «en». D'altra banda, en la lliçó corregida, hi ha una oració formada per dos verbs que tenen el mateix subjecte («Deus») i que estan coordinats mitjançant una conjunció disjuntiva («o»); l'objecte de l'oració només es reprèn abans del segon verb, amb el pronom partitiu «en» aglutinat a la conjunció «o». Com a resultat d'aquestes correccions, el vers es pot interpretar en el sentit següent: “i sigui el que sigui el que Déu faci o en mani”.

Pel que fa a les variants de la tradició catalana, és possible traçar una distinció entre els testimonis que presenten la lliçó primitiva de *M* amb el pronom partitiu «en» davant del primer verb (*M a.c. BNIP*) i els testimonis que presenten la correcció de *M* sense el pronom «en» i amb la conjunció «o» i el pronom aglutinat abans del segon verb (*M p.c. SL*). Quant al segon grup, cal observar que la lliçó de *S* també és el resultat d'una correcció d'una lliçó primitiva: «fassa con man»; a diferència de la correcció de *M*, però, la de *S* no afecta ni el mot-rima ni l'ordre dels elements de la frase, només la sintaxi. És possible que es tracti d'un error d'origen paleogràfic, fàcilment condicionat per un afegit de la lliçó amb una marca com la que presenta *M* a la interlínia.

Quant al primer grup, cal indicar que *BP* presenten el mateix tipus d'estructura sintàctica i de mot-rima que la lliçó primitiva de *M*; el vers es pot interpretar en el sentit següent: “i qualsevol cosa que Déu en faci, l'estimo (l'acato)”, d'acord amb la idea expressada al v. 5617 («per c'om deu l'u e l'altr'amar»). Els testimonis *NI* presenten el mateix tipus d'estructura amb pronom partitiu abans del primer verb, però introdueixen

²⁴ Aquesta fase de correcció ha estat identificada com a *M'*, ja que la marca d'afegit no presenta les mateixes característiques que les correccions afegides a la interlínia que clarament es poden identificar amb la mà del copista (vegeu el f. 17v^b, línia 12 ; f. 22v^a, línia 8; f. 23v^a, línia 29).

variants en el darrer mot del vers per fer rima consonàntica amb el mot-rima del primer vers de l'apariat («deman»). Aquestes variants es poden posar en relació amb la primera fase de correcció de *M*, que afecta només el mot-rima. D'una banda, el testimoni *N* presenta la variant «nan», que es pot interpretar com l'aglutinació del pronom «en» i la forma de tercera persona plural del present d'indicatiu del verb *haver* («n'an»); tant es pot haver originat a partir de la forma «man» com «nam». La lliçó fa sentit si s'interpreta que el subjecte de «n'an» és «tot hom» del vers anterior, amb el qual s'estableix una concordança *ad sensum*: “i tenen (acaten) qualsevol cosa que Déu en faci”. De l'altra, el testimoni *I* presenta la variant «man» al mot-rima, aglutinada a «fassa»; aquesta lliçó es pot interpretar com la forma de gerundi «amant», que forma una perífrasi verbal amb la forma del verb *fer*. A partir d'aquesta variant, el vers pot tenir el sentit següent: “i que sigui qualsevol cosa que Déu en faci estimant”. També és possible interpretar la lliçó «cal» com un verb, de manera que el sentit del vers podria ser: “i cal que Déu en faci estimant”.

Per últim, el testimoni llatí presenta una variant singular que ha de partir de la primera lliçó del mot-rima present a *MB* («n'am»), però que implica un canvi del subjecte de la frase: la forma de primera persona singular del verb, que fa referència al jo penitent del discurs, és traslladada per una forma de tercera persona singular («amet») i el subjecte és afegit a l'oració («homo»). Aquesta innovació segurament és del traductor, però pot haver estat suggerida per la presència de la forma «on» en un sector de la tradició (*M* i *SL*). El sentit de la frase és el següent: “i que hom estimi qualsevol cosa que Déu faci”.

A partir de les correccions que presenta *M* i de les variants de la tradició catalana, és possible distingir diversos estadis en el desenvolupament de les variants d'aquest lloc crític i en la seva relació de proximitat amb l'arquetip: en primer lloc, cal situar la variant primitiva de *M* i la lliçó de *BP*; en segon lloc, la variant del mot-rima en *M* i en *N* i *I*, que implica canvis en l'*usus scribendi* de l'autor i també en el sentit del vers; finalment, la intervenció en l'estructura sintàctica del vers en què conflueixen *M* i *SL*. Aquesta gradació permet observar que hi ha una proximitat evident entre *B* i *M* en un estadi de transmissió del text anterior a l'addició de determinades intervencions de la tradició. La correcció que introdueix *M* al mot-rima modifica una variant que respon a un tret residual però acceptat dins del sistema de l'autor —l'ús de rimes no consonants— per una variant que s'adequa al criteri general d'usar rimes consonants; aquesta esmena fàcilment pot estar condicionada per l'atenció del copista a mantenir la

coherència dels sistemes gràfic, mètric, estròfic i de rimes del text, però no hi ha prou indicis per determinar si la correcció de *M* té origen pròpiament en aquest testimoni o en una altra còpia a partir de la qual el copista corregeix *M*, ni si es tracta d'una variant autoritzada per Lull o introduïda per la tradició. Sigui com sigui, la correcció del mot-rima que presenta *M* posa en relació aquest testimoni amb els grups *NI* i *SL* en un altre estadi de la transmissió del text. D'altra banda, el fet que la segona intervenció que afegeix *M'* coincideixi amb la variant de *SL* posa de manifest una relació evident entre *M* i *SL*, a través de *M'*, en una fase diferent de la transmissió del text.

4.2.1. Els testimonis *MNI* i *MSL* i les correccions de *M* i *M'*

En la còpia de *M* es documenten altres correccions que poden estar condicionades per aquesta estratificació de variants de la tradició en diferents fases. Els casos següents no tenen valor pròpiament conjuntiu, però posen de manifest que algunes correccions de *M* transmeten errors, banalitzacions o equipol·lències presents als testimonis *SL* i/o *NI*. Assenyalem, en primer lloc, el cas del v. 5039:

v. 5039

Per que, *pus l'una* l'altra es,
estatz Deus a qui no fal res,
ans estatz en tant abastat
com pot voler la volentat;

pus luna *BP*

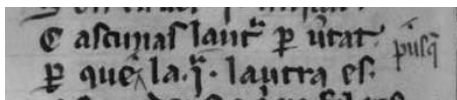
pus la una *L* (*p.c.*)

(*ratlla que L*)

la .i^a. *M* (*a.c.*)

pus que la .i^a. *M* (*p.c.*) *SNIL* (*a.c.*)

(pus que *afegit al marge dret M*)

(Ms. *M*, f. 17v^b, l. 12)

La manca de conjunció causal després de la locució «per que» és un error singular de *M*. El copista, segurament en la revisió del text, va corregir aquest error amb una lliçó que coincideix amb la variant que transmeten els testimonis *SL* i *NI*, però que presenta problemes: l'addició de la conjunció «pus que» fa el vers hiper mètric i no s'adequa al criteri de variació de les formes «pus que» i «pus» segons les necessitats mètriques

(vegeu l'ús de «pus» als vv. 4721, 4827, 4832, 4989, 5052, 5148, 5183, 5605, 5735, 5833); d'altra banda, trenca l'estructura sil·làbica del vers d'acord amb el criteri de representació de les vocals de mots en contacte segons el còmput mètric en l'*usus scribendi* de Guillem Pagès (escriu «la .i.^a. l'autra es» en lloc de les formes aglutinades «l'una lautr'es»), la qual cosa posa de manifest que el copista va estructurar el vers sense tenir en compte la conjunció causal.

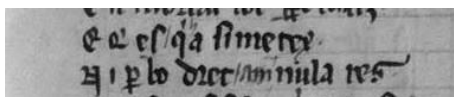
En segon lloc, recollim tres casos en què la correcció de *M* es pot identificar com una intervenció de *M'*, feta en un procés de revisió segurament posterior a la producció de la còpia:

v. 5345-5346

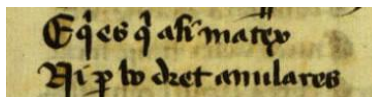
E qui es qui *a si* matex,
ni per bo dret *a nula* res?
No es mas sol .i. qui qu'eu say,
qui a tot quant dic, encar may;
aqueu qui es bo Deu d'amor.

a si ... a nula *M* (*a.c.*) *BPr*
(*el segon a raspata i corregit per am M'*)

a si ... am nula *S*
assi ... am nula *L*
ha si ... am nula *M'NIL'g*
habet ... amet ullam *Lt₃ lat.*

(Ms. *M*, f. 20^r, l. 25-26)

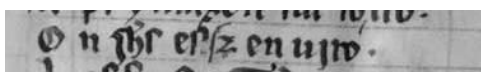
(Ms. *B*, f. 61^r, l. 11-12)

v. 5659

Aprés ymagén sus lo tro
on Jhesús *está, e-nviró*
los santz e Nostra Dona·l cel,
e atresí tuit li feel;

esta enviro *M* (*a.c.*) *BNIPr*
(*raspa esta i sobreescriu es et M'*)

es et enviro *M' SL*
es e enviro *g*

(Ms. *M*, f. 22^v, l. 12)

v. 4964

Quan pens de que so concebut,
e·l ventre ma mayre viscut,
e so de que era vestit
con de ma maire fui exit,
aqueu de que·m fa consirar
so de que·m ve humiliar.

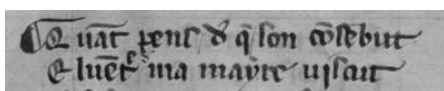
ventre ma mayre *B (a.c.) M (a.c.) SLrg*
(de *afegit a la interlínia BM'*)

ventre de ma mayre *B (p.c.) M'P*

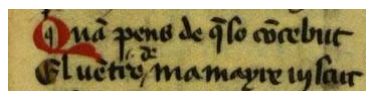
ventre de ma mare *I*

ventre de ma mays *N*

et quomodo de ma matre uixi *Lt₃ lat.*

(Ms. *M*, f. 17r^b, l. 1-2)

(Ms. *B*, f. 57r^a, l. 5-6)

En el primer lloc assenyalat (v. 5346), la variant «am» és una *lectio faciliior* que reporta *M'* i que també transmeten *SL*, *NI* i el testimoni llatí: sembla motivada per una mala interpretació de la «a» del v. 5345 com a preposició, o bé per un error paleogràfic provocat pel contacte amb un mot començat per nasal; com es pot observar, la forma verbal «am» fa sentit en el context estricte de l'oració, però no en el conjunt de l'enunciat dels vv. 5347-5349. La variant «a» (tercera persona singular del present d'indicatiu [PI3] del verb *haver*), en canvi, està determinada pel sentit i l'estructura del conjunt de l'enunciat; el paral·lelisme de l'estructura de verb i objecte directe de les dues frases de la pregunta («a si matex» i «a nula res», vv. 5345-5346) concorda amb l'estructura enunciativa de la resposta (vv. 5347-5349) de totes les preguntes formulades en la darrera secció del capítol V.v: Déu omnipotent és l'únic «qui a tot quant dic, encar may» (v. 5348).

En el segon lloc (v. 5659), la correcció de *M'* incorpora una variant equipol·lent que també transmeten *SL* —com al v. 5613, encara que en aquest cas la variant és poc significativa. Tant la variant primitiva de *M* com la correcció de *M'* i la variant de *SL* són igualment vàlides, però segurament la introducció de la correcció està condicionada per la voluntat de desfer la possible ambigüitat sintàctica que presenta l'aglutinació de la conjunció copulativa «e» i l'adverbi «enviró», ja que l'ús de la conjunció justifica la

posició central de Jesucrist i la col·locació dels sants i de Nostra Dona al seu voltant (i no a la inversa, com es podria entendre sense la conjunció).

En el tercer lloc (v. 4964), la presència de la preposició «de» fa el vers hipermètric. Des del punt de vista sintàctic aquesta preposició és regida pel complement nominal, però des d'un punt de vista semàntic pot ser omesa sense que es perdi el sentit i la relació temàtica del sintagma «ma mayre» com a complement posseïdor del substantiu «ventre»; com a llicència sintàctica i mètrica, per tant, és possible ometre la preposició «de». Aquesta és l'opció que presenta la variant primitiva dels testimonis *BM* i la variant de *SL*; els testimonis *NI*, en canvi, presenten variants amb la preposició; *N* transmet, a més, un error singular que incideix en la mesura del vers («mays» en lloc de «mayre»). En la revisió de la còpia, *M'* i *B* van incorporar la preposició que presenten *NI*; no hi ha prou dades, però, que permetin confirmar si aquesta addició està condicionada per la col·locació del text amb altres còpies o per iniciativa dels copistes o revisors, per tal de fer comprensible o evident la relació del substantiu «ventre» i el sintagma «ma mayre».

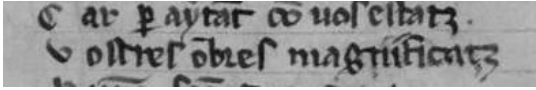
Malgrat l'interès que presenten aquests casos des del punt de vista de les correccions de *M*, cal advertir que ni les lliçons primitives d'aquest testimoni es poden considerar pròpiament conjuntives de *B* ni les variants introduïdes en la correcció de *M* o *M'* es poden considerar conjuntives de *SL* o de *SL* i *NI*. Succeeix el mateix en un altre cas interessant de correcció de *M* —en aquesta ocasió de mà del copista—, al v. 5018, en què la lliçó primitiva de *M*, raspada i corregida per Pagès, coincideix amb la variant equipol·lent que transmeten els testimonis *NI*.

v. 5018

Car per aytant com vos estatz,
vostres obres *magnificatz*
per vostra sancta trenitat,
on a Paire, Fil engenrat
e Sant Esperit qu'ix d'andós,
e cascú es Deus gloriós,
infinidament eternal.

magnificatz M (p.c.) BSLPrg
magnificas Lt₃ lat.

manifestatz M (a.c.), manifestats NI
(raspat i magnificatz sobreescrit M)

(Ms. *M*, f. 17v^a, l. 21)

Cal fer referència, també, a l'error que presenten *M* i *SL* al v. 4980:

v. 4980

car hom qui de vil causa fo
e de vil causa menjar es,
no degra falir per jamés
contra Deu qui de Deu está
en qui nul faliment no a.

no degra *BNIL* 'Prg, *S* (*p.c.*)

ne degra *MS* (*a.c.*) *L*

(*corregeixen la -e per una -o SL*)

En aquest cas, l'ús de la forma «ne» en lloc de «no» és un error que ni Pagès ni *M*' van corregir, malgrat que presenta problemes sintàctics i semàntics evidents: la interpretació de «ne» com a conjunció implica una continuació de la coordinació de subordinades causals («car»... «e»... «ne»...) i la manca d'oració principal; per contra, la interpretació de «ne» com a pronom partitiu converteix l'oració principal en afirmativa, la qual cosa comporta una contradicció amb el sentit del discurs sobre la possibilitat de perdó de l'home pecador que es penedeix. Cal advertir que aquest error, que fàcilment pot estar condicionat per la confusió gràfica entre *e/o* i per la presència de la conjunció *e* a l'inici del vers anterior, també es troba als testimonis *SL*, però en aquests casos la variant «ne» va ser corregida pel copista de *S* i per *L*'.

4.2.2. Els testimonis *MB*

Pel que fa als indicis de la relació entre *M* i *B* apuntats a propòsit de la variant primitiva de *M* al v. 5613, cal assenyalar l'error comú que presenten aquests testimonis al v. 5171, el qual no ha estat corregit en la còpia de Pagès, però sí en el testimoni *B*:

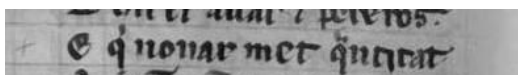
v. 5171

E *qui-n orar* met quantitat
aytant com pot per potestat,
per menbrar, amar e saber,
car de si fa Deu son dever,
montiplica oració

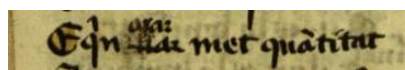
ab bonea e ab raó,
ab vertut e ab compliment,
en qui está alegrement.

E quin orar *NI B (p.c.) S'L'Prg*
(orar a la interlínia sobre onar cancel·lat *B*)
Et qui in oratione *Lt₃ lat.*

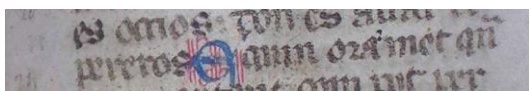
E qui nonar *B (a.c.) M*
E quin ora *S*
E quin hora *L*

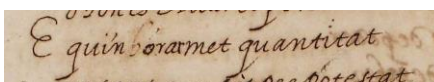
(Ms. *M*, f. 18v^b, l. 13)

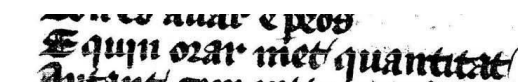
(Ms. *B*, f. 59r^a, l. 18)

(Ms. *S*, f. 158r, l. 11)

(Ms. *L*, f. 78v, l. 9)

(Ms. *N*, f. 61v, l. 25)

El passatge en què es troba aquest lloc crític forma part de la segona secció del capítol V.IV «De oració de quantitat» (vv. 5165-5198), en la qual es presenten els problemes i els avantatges relatius a la quantitat de l'oració: als vv. 5171-5178 s'exposen els avantatges que obté en l'oració aquell qui hi «met quantitat», en contraposició als inconvenients que troba aquell qui «fa breu oració» (v. 5165) i qui «aora petit» (v. 5179). La variant «nonar» que transmeten *M* i *B (a.c.)* és una forma no documentada en repertoris lèxics medievals, que s'ha d'haver generat a partir d'una mala lectura de la grafia de la *-r-* intervocàlica de l'infinitiu *orar*.²⁵ Aquest tipus d'error paleogràfic difícilment es pot haver generat de manera separada com a error de còpia en *M* i en *B*, ja que la confusió de les grafies *n/r* no presenta altres ocurrencies ni en *M* ni en *B*; en canvi, la presència d'aquesta lliçó deturpada en un antecedent comú podria explicar que l'error s'hagi transmès en tots dos testimonis.

En el cas de *M*, la lliçó «nonar» no ha estat corregida malgrat els problemes de sentit que presenta i malgrat l'atenció de Pagès i de *M'* per corregir els errors de còpia; alguna mà, però, va advertir que la lliçó estava deturpada i va marcar el vers amb una creu, com es pot observar a la reproducció fotogràfica. El copista de *B*, en canvi, va corregir la lliçó a la interlínia, probablement en el procés de revisió i amb el suport

²⁵ Al *GGL* la forma «nonar» es troba registrada com a variant de *nomnar* ('nomenar') a la *Lògica del Gatzell*, però es tracta d'un cas clarament diferent.

d'altres còpies (vg. VI.4.3.3). Cal observar, d'altra banda, que els testimonis *SL* també presenten una mala lectura de la lliçó «orar»: «ora» *S* i «hora» *L*; en aquest cas, però, el problema afecta la *-r* final i pot estar condicionat per un error de còpia de *S* —transmès i adaptat gràficament per *L*—, que no necessàriament ha de provenir d'un antecedent comú amb *M* i *B*.

L'estudi de les correccions del testimoni *M* permet observar que algunes lliçons primitives d'aquest manuscrit de primera generació també es troben al testimoni *B*. El cas més significatiu és, sens dubte, el del v. 5613 analitzat a l'inici de l'apartat IV.4.2, però no es poden obviar casos com el del v. 5346, que ha generat una *facilior* («a nula res» corregit per «am nula res» *M'*). Hem detectat un altre cas que val la pena recollir:

v. 5624

A manera d'oració
 cové aver devoció,
 e que no sia en peccat,
 qui enpatxa la amistat
 que Deus a ab home en orar.

a ab hom en orar *M* (*p.c.*) *NI*

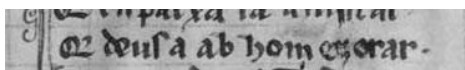
a ab home en orar *SL*

cum homine habet in oratione *Lt₃*

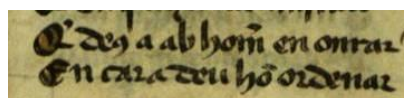
a ab home e honrar *M* (*a.c.*)

a ab home en onrar *B*

ha ab hom en onrar *P*

(Ms. *M*, f. 22r^b, l. 10)

(Ms. *B*, f. 64r^b, l. 22-23)

En aquest cas la variant de *B* i la lliçó primitiva de *M* poden estar determinades per errors produïts de manera independent en l'acte de còpia del mot-rima, com ho indica el fet que *B* incorri en un error paleogràfic semblant al mot-rima del v. 5211 («orar» per «onrar»); per tant, no es pot considerar un error conjuntiu. Ara bé, és interessant perquè la comparació de la lliçó de *B* amb la lliçó primitiva de *M*, parcialment raspada, permet observar que l'error dels testimonis està condicionat per l'ús d'abreviatures en l'antecedent, la qual cosa afecta el mot-rima (com en *B*) i els mots precedents («home e honrar» *M*). Cal observar, d'altra banda, que la correcció de *M* va més enllà de l'esmena de l'error paleogràfic («e honrar» per «en orar») i presenta, també, una esmena perfectament coherent amb l'*usus scribendi* de Guillem Pagès: «home» és corregit per

«hom» d'acord amb el criteri d'elisió de vocals en contacte segons el còmput mètric (vg. VI.1.3.1).

4.2.3. Errors de còpia de *M*

El manuscrit copiat per Guillem Pagès presenta un nombre molt reduït d'errors. A banda dels casos esmentats a l'apartat VI.4.1, que afecten tots els testimonis del text, i els casos adduïts a propòsit de correccions de *M* o *M'* en l'apartat anterior, són molt pocs els errors singulars que presenta aquest testimoni. Generalment, es poden explicar per confusions gràfiques produïdes en l'acte de còpia, que en algunes ocasions fins i tot han estat advertides i corregides pel copista mateix.

En primer lloc, assenyalem dos errors gràfics de *M* que no han estat corregits, encara que són fàcilment detectables i esmenables. El primer (v. 4801) es pot explicar per una confusió entre la forma de plural del substantiu masculí *do* i la conjunció *doncs*: «donatz grans *doncs* e perdonatz» (*M*) / «donatz grans *dons* e perdonatz» (*BSNILPrg*). El segon (v. 5568), per un descuit en el traç de la inicial del vers, la qual cosa provoca una confusió entre les lletres «E» i «C» majúscules:

v. 5568

E datz-me forsa e poder,
com totz temps sia vertader
per amor de vostre parlar,
e ab ver dir vulria honrar.

e ab *BSNILPrg*

C ab *M*

quod cum *Lt₃ lat.*

En segon lloc, recollim tres casos en què les lliçons primitives de *M* han estat corregides pel copista durant el procés de còpia o en una fase de revisió del text. El primer cas (v. 4892) respon a un canvi d'ordre dels elements de la frase que altera el sentit del vers; el segon (v. 4931), a un error de còpia, potser per mala lectura de l'antígraf; i el tercer (v. 5241), a un error que afecta la seqüència de correlatius en *-ar*, *-at*, *-ant* (com als vv. 4759 i 4884) i que pot estar condicionat pel mot-rima.

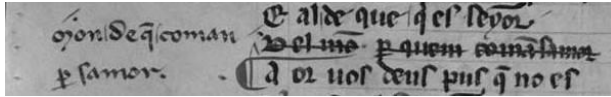
v. 4892

E tot so qui·n Deu de Deu es

vul amar sobre tot quant es,
e al de que qui es senyor
mon de que coman per sa amor.

Mon de que coman per sa amor *BP*
... samor *M* (*p.c.*) *SNILrg*

Del mon per quem coman samor *M* (*a.c.*)
(*ratllat i corregit al marge M*)

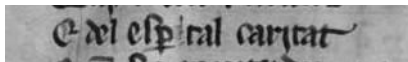
(Ms. *M*, f. 16v^a, l. 29)

v. 4931

Per qu'eu aquel de que aor,
qui·s de creat e creador,
e d'el *esper tal* caritat,
que·m sia peccat perdonat.

esper tal M (*p.c.*) *BSNILP*

esperital M (*a.c.*) (*la -i- raspada M*)
spirituali Lt3

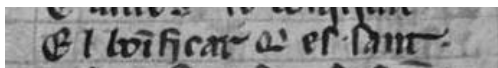
(Ms. *M*, f. 17r^a, l. 2)

v. 5241

Per estes .iii. propietatz
substancials, no qualitat,
pot hom entendre en bontat
que .i. es lo bonificat
e altre es lo bonificant,
e·l *bonificar* qui es sant,
Esperit Sant d'andós vengut.

bonificar M (*p.c.*) *BSNILP*

bonificant M (*a.c.*)
(*raspa -nt i sobreescriu la -r M*)

(Ms. *M*, f. 19r^b, l. 19)

Un altre tipus de correccions fetes després de l'acte de còpia del vers és l'esmena de la forma «home» per «hom» als vv. 5435 i 5624; en aquests casos, les correccions són atribuïbles a Pagès, el qual adapta la forma del mot transcrita inicialment per la variant

que s'adequa al criteri de representació de les vocals de mots en contacte segons el recompte sil·làbic del vers (vg. l'apartat VI.1.3.1, pp. 408-409).

D'altra banda, cal fer referència a dues correccions significatives de *M'* que esmenen errors de còpia evidents: l'omissió de la primera síl·laba dels substantius «infinitat» (v. 4706) i «entendre» (v. 5779). En aquests dos casos, la correcció trenca l'estructura sil·làbica del vers tal i com l'havia escrit inicialment el copista atenent al contacte de vocals de mots diferents i a la mesura del vers; en el primer cas, caldria fer sinalefa entre *-a* i *-i* («una infinitat»); en el segon, caldria fer elisió fònica de la conjunció copulativa *e*.

v. 4706

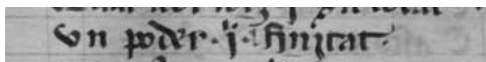
Vos, unitat, aor e col,
car vos sotz .i.^a gran bontat,
un poder, *una infinitat*,
una vertut e una amor,
una saviea major
e infinida veritat,
e atresí eternitat.

una infinitat *BSNILP*

.i.^a finitat *M (a.c.)*

.i.^a infinitat *M' (p.c.)*

(in- afegit abans de finitat *M'*)

(Ms. *M*, f. 15r^b, l. 7)

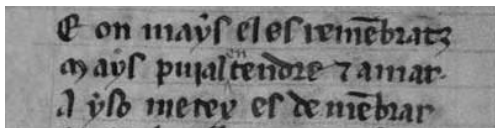
v. 5779

e on mais el es remenbratz,
mais *puja l'entendre e amar*.

puja lentendre e *BM'SNILPrg*

pujal tendre e *M (a.c.)*

(en- afegit a la interlínia abans de tendre *M'*)

(Ms. *M*, f. 23v^a, l. 1-3)

4.3. El testimoni B

En els apartats anteriors s'han assenyalat alguns casos en què el testimoni *B* presenta variants que es detecten també en *M* —o, més concretament, en la versió primitiva d'aquest testimoni, anterior a la correcció del copista o de *M'*—, però que no es troben en els altres testimonis medievals del text; són significatius, en aquest sentit, els *loci critici* dels vv. 5613, 5346 i 5171. La lliçó primitiva de *M* també ofereix indicis sobre l'origen de l'error que presenta *B* al v. 5624, encara que no té valor conjuntiu. Com s'ha mostrat, aquests diversos casos són indicatius de la proximitat que presenten *B* i *M* en un estadi reulat de la tradició. Ara bé, també s'observen diversos errors singulars de *B* —només transmesos pel *descriptus P*— i alguns casos de confluència amb altres testimonis catalans que cal tenir en compte per valorar la posició de *B*.

4.3.1. Els testimonis B i SL

S'han detectat alguns casos en què *B* i *SL* presenten les mateixes variants; són els següents:

v. 4837 i v. 4838

A Deus, e com gran potestat
avetz en quant avetz creat!
Car vostre poder posseex
tant mi, que no ay mi matex;
vostra granea mi comprén
en vostre saber *dretamen*;
per totes vostres dignitatz
estaig comprés e termenatz.

vostra ... *dretamen B (p.c.) Irg*

vostra ... *detramen M*

vostra ... *dretramen N*

E vostra ... *dretamen P*

E vostra ... *determen B (a.c.) SL*

(*expuntua E i determen, afegeix dretamen B*)

et tua ... *determinat Lt₃ lat.*

v. 4954

E car eu, Senyor, ay falit
ab tot so d'on m'avetz bastit,
ay-ne tristor e marriment,
e a vos culpable *mi rent*;

mi rent *MNg*

mi sent *BPL'r*

me rent *I*

me sent *SL*

me cognosco *Lt₃*

v. 4989

Aor vos, Deus, *pus per* vos sotz,
per que a nul no sotz desotz;
e car per vos es tot quant es,
vos aor e us am mes que res.

pus per MIg

pusque SBLPr

pus que per N

v. 5441

A senyor Jhesús! Quan será
aquel temps c'om mays amará
vos amar, honrar e servir,
e per vos trebayls sostenir,
per exempli de bo pastor,
que per si matex e s'onor,
per son parent e son castel,
per *ben* menjar e *bon* mantel?

ben ... bon *BPr*

be ... bel *MIg*

be ... bon *SL*

bene ... pulchrum *Lt₃*

son ... bel *N*

En el primer cas, la presència de la conjunció «e» a l'inici del v. 4837 provoca una hipermetria, però es tracta d'un error habitual en la còpia de *B* (vegeu, també, els vv. 4857-4859), que en aquest cas el mateix copista corregeix; per a la variant «determen» del v. 4838, remetem a la discussió d'aquest *loci critici* a l'apartat VI.4.1. En el segon cas, la lliçó «sent» (*BSLP*) és una *facilior* respecte de la forma «rent» (*MNI*), que és la que l'autor usa habitualment per expressar la restitució del subjecte pecador davant de Déu, de la Mare de Déu i de les virtuts per la culpa comesa; probablement la variant «sent» té origen en un error paleogràfic entre les grafies *s/r*. En el tercer cas (v. 4989), la variant «pus que» de *BSLP* també és una *facilior*, segurament condicionada per l'ús d'abreviatures, per la presència de la mateixa locució al vers següent i pel contacte poc habitual de la conjunció «pus» i la preposició «per» amb valor causal, tal i com posa de manifest, també, la variant «pus que per» del testimoni *N*, que fa el vers hiper mètric. Per

últim, el del v. 5441 és un cas paradigmàtic de variants equipol·lents: les formes «bon» (*BSLP*) i «bel» (*MNI*, i també «pulchrum» *Lt₃*) són igualment acceptables des del punt de vista semàntic i no aporten informació rellevant pel que fa a les relacions textuais dels testimonis.

Es tracta, per tant, de casos de trivialitzacions i equipol·lències que no són prou significatives per indicar una relació conjuntiva entre els testimonis *B* i *SL*. Cal tenir en compte, d'altra banda, que en alguns *loci* significatius aquests testimonis presenten lectures que divergeixen (com als vv. 5692 i 5613) i que, a més, transmeten diversos errors separatius (vg. els apartats VI.4.3.2 i VI.4.4.2).

4.3.2. Lliçons singulars de *B*

El testimoni *B* presenta algunes lliçons que no es documenten en cap altre testimoni medieval de la part *D'oració*, només en el *descriptus P*. Destaquem, en primer lloc, els tres errors següents:

v. 5094

pus que son voler fas estar
en amar tu per so car es
bo e complit en tot quant es.

bo e complit *MSNILg*

be complit *BPr*

bonus et completus *Lt₃ lat.*

v. 5138

sens quantitat, vostra bontat
a en si un bonificat,
un bonificant infinit,
un bonificar e complit;
e tots .iii. senes quantitat
son distintz en .i^a. bontat.

un bonificar e *MSNILrg*

un bonificat *BP*

unum bonificar *Lt₃ lat.*

(*una mà posterior corregeix la -t per -r B*)

vv. 5210-5211

E vos, Senyor, per pietat,
donatz-me, Senyor, per mercé,

la quantitat del temps *qui·m ve*
en vos servir, en vos *onrar*;
e que tot lo be que pusc far
fassa, sens que no falla en res.

quim ve ... onrar *MSNIg*

que ne ... orar *BP*

quem ve ... onrar *Lr*

quod mihi ueniat ... honorando *Lt₃ lat.*

Els dos primers casos presenten dos errors de naturalesa semblant: un en la forma de l'adjectiu o correlatiu que indica la qualitat d'una dignitat divina i l'altre en l'omissió de la conjunció copulativa *e*. En el primer cas (v. 5094), l'ús de la forma «be» es pot explicar per una confusió entre *e/o* i per una assimilació de la vocal amb la conjunció *e*, omesa en la còpia de *BP*; el vers és hipomètric i l'ús del sintagma «be complit» no és tan adequat per identificar la qualitat de la bondat divina a la qual fa referència el passatge com la variant que transmeten els altres testimonis. En el segon cas (v. 5138), l'error en la forma del correlatiu pot estar motivat per una qüestió paleogràfica i per assimilació amb la forma de participi del mot-rima (vegeu, també, els casos dels vv. 4759 i 4884); l'omissió de la conjunció, d'altra banda, sembla estar condicionada per analogia amb l'estructura del v. 5137, però fa el vers hipomètric. El tercer cas assenyalat presenta dues variants en posició de rima; cal remarcar que les variants de *BP* fan sentit en el marc discursiu en què es troben i no presenten problemes de mètrica, però tenint en compte les variants de tots testimonis del text i els diversos problemes de còpia que presenta *B* com a diasistema, és possible observar que les variants de *BP* són errors que tenen un origen paleogràfic: el primer està condicionat per l'ús d'abreviatures en la representació de la forma «qui» i per la confusió gràfica entre *n/u*, que és habitual en *B* (vegeu els vv. 2175, 2501, 4768, 5615); el segon s'explica per una ommissió de l'abreviatura de nasal i es pot posar en relació amb un altre cas de confusió de les formes «onrar» i «orar» en el testimoni *B*, el del v. 5624 analitzat més amunt.

Es documenten altres casos d'errors de naturalesa paleogràfica i d'omissió de conjuncions —o d'altres elements que formen part de l'estructura sintàctica i mètrica del vers— en la còpia de la part *D'oració* dels testimonis *BP*, els quals han estat assenyalats en l'anàlisi crítica del text complet de la *Medicina de peccat* (vg. VI.2.1). Val la pena remarcar, a tall d'exemple, el cas del v. 4768, en què l'ús de la forma «sou» (*BP*) en lloc de «son» no només implica un canvi en el referent de la forma verbal («vos» v. 4768, en lloc de la referència trinitària «E·l Paire, el Fil e·l Esperit» del v.

4767), sinó que correspon a una forma verbal que l'autor no utilitza mai en aquesta obra (sempre utilitza «sotz» per a la segona persona plural del present d'indicatiu i de l'imperatiu del verb *ésser*). També és interessant, pel que fa als errors paleogràfics i la seva implicació en la dixi de persona de les formes verbals, l'error del v. 4700, en què *BP* presenten la forma «estas» en lloc de la forma «estatz», que és la que correspon al referent (Déu) d'acord amb el sistema díctic utilitzat per l'autor en aquest passatge.

De fet, s'observen diverses variants singulars de *BP* en l'ús de formes pronominals personals i d'altres elements gramaticals que identifiquen la dixi de persona del discurs. Destaquem, en primer lloc, el cas del v. 4794, en què tots els testimonis catalans presenten la variant amb pronom reflexiu de tercera persona singular («per que·s tany» *MSNL*, «per que·s teny» *I*), mentre que *BP* presenten el pronom de segona persona plural («per que us tany»), segurament condicionat per la presència del pronom «us» al mateix vers i per la representació gràfica abreujada d'aquesta lliçó; en canvi, al v. 4805 torna a aparèixer la mateixa estructura i, en aquest cas, tots els testimonis presenten el pronom reflexiu, de manera que la lliçó de *BP* al v. 4794 es pot considerar una mala lectura de *B*:

v. 4794 i v. 4805

Per que·s tany que us dejam orar,
e en vos tal esper aver [...];
car no·s tany c'om sia malvatz
en ostal on vos estiatz [...].

Per que·s tany ... car no·s tany *MSNLg*

Per queus tany ... car no·s tany *BPr*

Per questeny ... car no cal *I*

quare tibi pertinet ... ideo non decet *Lt3 lat.*

Cal esmentar, també, alguns casos en què *BP* tendeixen a l'economia de formes pronominals en contextos en què l'ús de certs pronoms no és rellevant per a la identificació dels components díctics de l'oració. És representatiu el cas dels versos 5088 i 5091, en què *BP* no presenten el pronom partitiu «en» aglutinat a una forma vocàlica i al costat del pronom de segona persona singular que correspon al referent «Deus» (v. 5077):²⁶

²⁶ S'han detectat altres versos que presenten una estructura semblant, en la qual manca del pronom partitiu de reforçament: «e pus que lo t'a fet amar [lo be]» (v. 3520), «ja lo t'a enduit a peccat» (v. 3858). Al v. 5529, en canvi, *BP* presenten una estructura amb pronom partitiu que no es troba en els altres testimonis catalans de la part *D'oració*.

v. 5088 i v. 5092

E qui per tu te vol amar
mais que per si, fas-li estar
s'amor en tant gran fermetat,
que si li tols *no t'a desgrat*,
e si li dones mais d'aver,
d'onor e so que vol aver,
no-t ama mais, car no u pot far [...]

no ta desgrat ... not ama *BPr*

not na desgrat ... not nama *MSNILg*

Al v. 5098 els testimonis *BP* presenten únicament el pronom de segona persona singular que identifica el complement directe de tres verbs coordinats a l'inici de l'oració, mentre que els altres testimonis repeteixen aquest pronom:

v. 5098

Per qu'eu *t'aor e am e cre*,
primerament per tu tot sol, [...]

taor e am e cre *B*

taor e tam et cre *MIg*

taor e am e crec *P*

taor e tam et crech *S*

taor e tam e cre *Nr*

taor e tem et crech *L*

te adoro te amo et credo *Lt₃*

D'altra banda, cal assenyalar que *BP* són els únics testimonis catalans que presenten el pronom personal fort «el» al v. 5423, no exigit pel context però fàcilment condicionat per l'estructura mètrica del vers, per evitar la dièresi a la forma «quant»:

v. 5423

E cant Jhesús ac sa etat,
que hom lo servís a son grat;
e *quant el* fo liat e pres,
que hom son companyó estés [...]

quant el *BPr*

quant *MSNILg*

Més significatius són els casos en què la variant de *BP* en l'ús d'una forma pronominal va acompanyada d'una altra variant en l'ordre dels components de l'oració dins del vers

i/o d'una variant que afecta elements gramaticals d'altres components del discurs.

Destaquem els tres casos següents:

v. 5116

Per que a vos, Deus, me penet,
e tot mi a dret em sotzmet,
en tant que si·m voletz dampnar,
que lou e am vostre jutjar

e tot mi a dret em sotzmet *MSNILrg*
et totum me iudico et submitto *Lt3 lat.*

e mi a dret tot en sotzmet *B*
e mi a dret tot en sotsment *P*

vv. 5456-5457

iray en temps on foc no mor,
en qui hom está tan en plor,
que mil vetz *poray* mas plorar
que ayga no a-y en fontz ni mar;

poray ... que ayga no ay en *BP*
porá'y ... qu'ayga no ay *r*

pora ... daygua que no an *MSLg*
porra ... daygua que no an *NI*
aquae posset (plorare) quam habeant *Lt3 lat.*

vv. 5389-5390

A senyor Deus! E tan desir
aqueu temps qu'eu pogés veser
vostra essencia, vostre esser,
car no pot aver mariment
qui ela veu, car compliment
ha home en ella tan gran,
que tot quant vol a son talan.
Per que l'aor, l'am e la cre,
desir-la veer mas que re.

lam e la cre / desir-la *MSNILg*

e lam el cre / desir ia *BP*

illam (adoro) amo et credo et desidero illam *Lt3 lat.*

el am e'l cre / desir-la *r*

En el primer lloc crític (v. 5116), les dues variants relacionades amb l'ordre dels elements de la frase —la de *MSNIL*, d'una banda, i la de *BP*, de l'altra— són admissibles; en canvi, l'ús de la forma pronominal «en» (*BP*) dins del context del discurs en primera persona és més dubtós, i fàcilment pot tractar-se d'un error condicionat per una confusió paleogràfica de la nasal, sobretot tenint en compte que la

forma enclítica «em» només es documenta en aquest passatge; vegeu, també, el cas del v. 4935 pel que fa a les variants *en* («quen» *MSg*) i *em* («quem» *BNLPr*).

En el segon lloc assenyalat (vv. 5456-5457), en canvi, les variants afecten la referència dítica personal del verb *poder* i el subjecte de la frase comparativa del v. 5457. D'una banda, la variant «porá» de *MSNIL* indica que el referent és la tercera persona singular introduït al vers anterior («en qui hom está tan en plor» v. 5455), i la variant «an» identifica «fontz ni mar» com el subjecte del segon terme de la comparació i «ayga» com el complement directe. D'altra banda, la variant «poray» de *BP* pot ser interpretada o bé com una forma de tercera persona singular (vegeu «estay» al v. 5392), o bé com la forma de primera persona singular, en concordança amb el referent «eu» dels verbs dels vv. 5450-5454, de manera que el referent genèric «hom» introduït al v. 5455 estaria desplaçat pel referent particular «eu» com a subjecte del primer terme de la comparació, d'acord amb el referent del discurs; el segon terme de la comparació, al seu torn, presenta el substantiu «ayga» com a subjecte (“que aigua no hi ha en fonts ni mar”). Tots dos casos són admissibles des del punt de vista semàntic i sintàctic, però, mentre que el referent de l'estructura comparativa sembla condicionat pel canvi d'ordre dels components del v. 5457 com una innovació de *B* (o de l'antecedent), la forma «pora» sembla una *facilior* respecte de «poray» (*BP*).

Finalment, el tercer lloc crític assenyalat (vv. 5389-5390) presenta dues variants que es poden posar en relació amb l'ús de la forma de masculí o de femení del pronom de tercera persona. El doble referent del v. 5384 («vostra essencia, vostre esser») explica el fet que els testimonis *BP* utilitzin la forma de masculí al v. 5389 —com es fa explícit en la lliçó «el cre»—, però cal tenir en compte que aquesta forma no concorda amb el pronom personal fort usat als vv. 5386-5387 («ella») i sembla una innovació que determina altres canvis: d'una banda, la variant en la repetició de la conjunció copulativa als testimonis *BP* està condicionada per la forma del pronom davant del darrer verb començat per consonant i per la voluntat del copista de mantenir la regularitat mètrica del vers; d'altra banda, la lliçó «desir ia» del v. 5390 és un error que cal posar en relació amb l'ús del pronom masculí al vers anterior i amb la manca de concordança entre aquest ús i el pronom «la» que presenten els altres testimonis.

Entre els errors significatius que només presenten els testimonis *BP*, cal destacar, també, els casos següents:

v. 5296

Aquel qual qui está al cel
senyor del angel Gabriel
e de totz los angels qui so,
e mou lo cel, *l'ayre e-l tro*,
la mar e la terra sosté

layre *MSNILrg*

langel *BPr*

aerem *Lt₃ lat.*

v. 5396

A Jhesucrist! Quant vos veuray
en paradís, on joy estay
tan gran, que dona compliment
a seyn e ymaginament
e a sentiment corporal,
tan gran, que *nul be temporal*
no pot donar tant de plaer
com hom a en vostre veser?

nul be temporal *MSNILrg*

negun temporal *B*

nullum temporale bonum *Lt₃ lat.*

ningun temporal *P*

v. 5433

es eu en est mon vos aor,
vos desir, que·n suspir e plor.

vos desir *MSNILg*

tant *BPr*

tantum desidero *Lt₃ lat.*

v. 5862

Qui·s en peccat e·xir en vol,
ab est escrit, a son poder;
car ab el porá mantener
la fi a la qual es creat,
e·n sabrá ixir de peccat.

ab *MSNILg*

am *BPr*

am (*corregeix ab*) *L'*

En el primer cas, la variant «langel» és un error fàcilment condicionat per la presència d'aquest mateix substantiu en la segona meitat de l'estructura mètrica dels dos versos

anteriors. En el segon cas (v. 5396), la lliçó «negun» de *B* s'explica per una confusió semàntica entre els determinants sinònims «nul» i «negun», i està íntimament relacionada amb l'omissió del substantiu «be»; cal tenir en compte que l'omissió d'aquest substantiu dóna lloc a una estructura de determinant + adjectiu forçada i inusual en el text, i d'altra banda, implica una pèrdua semàntica pel que fa a la contraposició entre el plaer corporal i temporal i el plaer espiritual i etern de contemplar Déu al paradís. En el tercer cas assenyalat (v. 5433), la variant «tant» dels testimonis *BP* sembla suggerida per l'estructura consecutiva dels vv. 5432-5433 —concretament per la presència de la conjunció «que» en la segona clàusula—, tal i com indica, també, la variant del testimoni llatí; ara bé, la lliçó de *BP* fa el vers hipomètric, de manera que sembla clar que es tracta d'una *facilior* introduïda per algun copista. Per últim, la variant «am» del v. 5862 en lloc de la preposició «ab» és significativa perquè en la còpia de *B* no es detecta cap altre cas de representació de la preposició «ab» amb les formes «am» o «amb»; l'origen d'aquesta lliçó, però, es pot explicar a partir d'aquestes formes en un dels processos de l'acte de còpia de *B* o d'un antígraf: fàcilment es pot haver produït entre el moment de memorització de la lliçó del testimoni de base d'una còpia i el moment de transcripció de la lliçó en la nova còpia. Cal tenir en compte, d'altra banda, que la variant «am» probablement va ser interpretada com la forma de tercera persona singular del present de subjuntiu del verb *amar*, atès que també fa sentit si s'entén la lliçó «a» com una preposició i no com un verb: “qui és en pecat i en vol sortir que estimi aquest escrit en son poder”; això permet explicar el fet que Rosselló (*L*) afegís la variant «am» al testimoni *L* i que, per manca d'un examen acurat de les variants del text, seleccionés aquesta lliçó en la seva edició.

A propòsit d'aquest darrer cas, cal observar que els testimonis *BP* presenten diversos errors en l'ús de preposicions. La preposició «a» en lloc de «ab» es detecta als vv. 4856 i 5111; al v. 5796, a més, s'observa una correcció del copista que consisteix en l'addició d'una «b» on havia escrit la lliçó «a» en lloc de «ab». Vegeu, d'altra banda, l'ús de la preposició «ab» (*BNPL* 'r) en lloc de la forma verbal de tercera persona singular del verb *haver* al v. 5524. Cal destacar, també, la correcció de *B* en l'ús de la preposició «sus» (present en tota la tradició) per «en» al v. 5658. Altres casos de variants significatives de *BP* en l'ús preposicions tenen efectes en la mesura del vers; vegeu, per exemple, la variant «per sa» en lloc de «a» al v. 5607 («a cel qui s'acusa *per sa* mort» *BP*), l'absència de la preposició «de» abans del substantiu «deitat» al v. 5291 («car vos sotz qual *deitat*» *BP* / «car vos sotz qual *de deitat*» *MSNILrg*), i l'addició

d'aquesta preposició abans del substantiu «Deu» al v. 5698, la qual cosa afecta la mesura del vers i la funció sintàctica d'aquest component dins del discurs i dona lloc a un error doctrinal: segons la variant de *BP* és l'home qui ha de ser servit, entès, amat i honrat per Déu, i no Déu qui ha de ser servit, entès, amat i honrat per l'home.

v. 5698

Car Deus no vol hom exoir
qui vula mas esser salvat,
que *Deu* servit, entés, amat
e onrat. [...]

Deu *MSNILrg*

de deu *BP* (de afegit a la interlínia B)

També s'observen algunes lliçons singulars de *BP* en l'ús de conjuncions. Algunes presenten equipol·lències amb les variants dels altres testimonis de la tradició, com és el cas del v. 5121, però també es detecten alguns errors: vegeu, a tall d'exemple, l'ús de la conjunció «e» en lloc de «que» al v. 5088 (segurament condicionada per l'ús de la mateixa conjunció a l'inici del vers següent), l'omissió de la segona conjunció «que» al v. 5256 (que fa el vers hipomètric) i l'addició de la conjunció «que» després de «pus» al v. 5605 (que fa el vers hipermètric).

En diversos dels casos assenyalats en aquest apartat s'observa que algunes variants de *BP* presenten problemes pel que fa a la regularitat mètrica del vers. Aquest tret ha estat remarcat a propòsit de l'anàlisi del text complet de la *Medicina de peccat* (VI.2.1), però val la pena recollir aquí les lliçons singulars de *BP* que afecten la mesura del vers i que no es troben en els altres testimonis catalans de la part *D'oració*. Són hipomètrics els casos següents: per ommissió d'elements (la conjunció «e» als vv. 4699, 4960, 5094, 5134, 5138, 5685, 5713, 5861; «que» al v. 5256; la preposició «de» als vv. 4764 i 5291; el pronom «i» al v. 5753,²⁷ l'article «lo» al v. 5102, l'adverbi «sol» al v. 5347 o «mays» al v. 5619); per ús de formes aglutinades («e·n» v. 4692, «d'eternar» v. 4886, «d'enteniment» v. 5359); per reducció de vocals a l'interior de mot («destz» v. 4943, «benesc» v. 5255) i per ús de la forma monosíl·lab del doblet *hom/home* («hom» en lloc de «home» als vv. 5636 i 5826); també per l'ús de diferents formes verbals: «siats» en lloc de la forma «estiatz» al v. 4806, «pora» en lloc de «poria» al v. 4909. D'altra banda, els casos següents fan el vers hipermètric: per addició d'elements

²⁷ El pronom «hi» també és omès pels testimonis *BP* i *NIL* al v. 5868 del colofó.

(conjuncions als vv. 5038, 5605; preposicions als vv. 4691, 5069, 5640, 5698; l'article «li» al v. 5464, «tot» al v. 4834, i «per sa» en lloc de «a» al 5607); per ús de la forma amb vocal final del doblat *hom/home* («home» en lloc de «hom» v. 4804); per reduplicació de síl·labes: v. 5262 («dandosos»), v. 5584 («totost» *corregit B*); també cal indicar l'error en la forma verbal «esperitats» (*BP*) per «e espiratz» (v. 4854), encara que l'omissió de la conjunció «e» en *BP* no fa els vers hiper mètric.

Pel que fa a la mesura del vers, també cal assenyalar les variants que presenten els testimonis *BP* en els següents casos de versos aparellats formats per rima femenina:

vv. 5275-5276

En el Deus es propiament,
qui apropiá verament
a si l'umanitat que pres,
per la qual veray home es;
e a l'ome *a-propiada*
sa deitat e *a donada*
per so que l'ome sia Deu.

apropiada ... a donada *MSNILg*

apropiada ... donada *BPr*

vv. 5403-5404

Per que vos aor e us reclam,
e per mercé, pus que tant am
vostre veser, sia·m donat;
e car grans dons donatz de grat,
ay en lo *don esperansa*
e d'el totz jorns *ay menbransa*.

don esperansa ... ay menbransa *BP*

do gran esperansa ... nay remembransa

don esperansa ... n'ay menbransa *r*

MSNILg

magnam spem in hoc dono ... recordor *Lt₃ lat.*

En el primer cas (vv. 5275-5276), els testimonis *BP* ometen la «a» del segon vers de l'aparellat, de manera que la mesura d'aquest vers presenta set síl·labes fins a la darrera vocal tònica; l'estructura sil·làbica del primer vers consta de vuit síl·labes fins a la darrera tònica, però admet una sinalefa entre la darrera vocal d'«ome» i la «a» i, per tant, també admet un recompte de set síl·labes fins a la darrera tònica del vers. La variant dels altres testimonis, en canvi, condiciona un recompte de vuit síl·labes fins a la

darrera tònica en tots dos versos; d'altra banda, ofereix una estructura sintàctica menys ambigua, que permet identificar els referents dels dos verbs que es troben en posició de rima: Déu és el subjecte de les dues accions (*apropriar*, que aquí té el sentit de 'fer propi d'algú, atribuir' i *donar*) i l'home n'és el destinatari. Cal observar que la variant dels testimonis *BP*, sense verb auxiliar abans del segon participi, fàcilment pot induir a una interpretació errònia de la frase, en la qual «l'ome» (v. 5275) és considerat el subjecte de l'oració perquè la vocal precedent no és interpretada com a preposició sinó com a verb auxiliar, tal i com es pot observar en l'edició de Rosselló: "l'home ha apropiat, i donat, sa deïtat".

En el segon cas recollit (vv. 5403-5404), tots els testimonis que copien la part *D'oració* com a opuscle independent presenten variants comunes en tots dos versos que permeten llegir vuit síl·labes fins a la darrera vocal tònica, mentre que les variants de *BP* marquen set síl·labes fins a la darrera tònica dels versos. En el conjunt de l'obra els casos de versos en rima femenina tant es resolen en vuit síl·labes fins a la darrera tònica com en set, encara que aquest últim criteri és el més habitual (vg. l'apartat III.3.1.1, pp. 133-134). Aquest, però, és un criteri vacil·lant i, atès que no hi ha indicis per determinar la direcció del canvi en aquest *loci*, es pot considerar un cas d'equipol·lència tant a efectes mètrics —ja que totes dues solucions són vàlides— com de sentit: al primer vers, la variant està determinada per la presència o l'absència de l'adjectiu que complementa «esperansa» i, al segon, per l'ús de dues formes sinònimes recurrents en aquesta obra per fer referència a la facultat de recordar («membransa» i «remembransa») i per la presència o l'absència del pronom «en» aglutinat al verb (que recupera el complement nominal «d'el»).

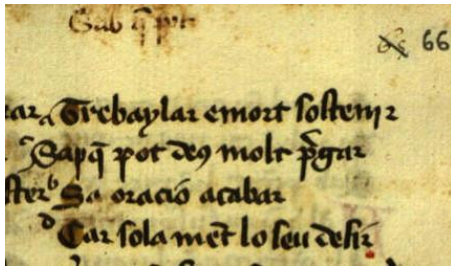
Cal afegir un últim cas interessant pel que fa a les variants singulars de *B*, el qual s'ha de posar en relació amb la introducció de correccions del copista després de la còpia:

v. 5804

Aquel qui vol per Deu servir,
 trebaylor e mort sostenir,
 sa oració acabar,
a ab que pot Deus molt pregar,
 car solament lo seu desir
 prega tant fort c'om no u pot dir.

a ab que *B* (a.c.) *MSNILrg*
 habet cum quo *Lt₃ lat.*

Sap que *B* (p.c.) *P*
 (la *S* inicial escrita sobre la *A* i sense color)

(Ms. B f. 66r, columna b, l. 1-4)

La variant «sap que» dels testimonis *BP* correspon a una correcció introduïda pel copista de *B* sobre la lliçó primitiva «a ab que», la qual ha estat transmesa pels altres testimonis medievals de la part *D'oració*. En canvi, la variant de *B* afegida en la correcció i transmesa per *P* és una *facilior* condicionada per un problema en la còpia dels vv. 5803-5804 i per la mala interpretació del sentit d'aquests versos per part del copista de *B*; com es pot observar en la imatge, els vv. 5803-5804, que es troben a l'inici de la segona columna del foli, van ser copiats en l'ordre invers i, posteriorment, el copista va indicar-ne l'ordre correcte amb lletres escrites a l'inici de cada vers. La correcció —també afegida al marge superior del foli («Sap que pot»)— està feta en un moment de revisió del text posterior a la decoració de les inicials dels versos, segurament amb la voluntat de donar sentit als versos invertits, però introdueix una trivialització que afecta l'ús d'una fórmula recurrent en aquest capítol: l'expressió «a ab que» (“ha amb què”) fa referència a l'aplicació de la regla de l'Art que marca el tema del darrer capítol del text («De oració *ab que*») i és usada en diverses seccions del capítol, generalment a l'inici de vers, per indicar els instruments de què s'ha de fornir l'home que vol seguir la primera intenció mitjançant l'oració (vegeu els vv. 5809, 5816, 5825, 5829). D'altra banda, cal assenyalar que *BP* també presenten una variant singular en l'ordre dels mots de l'interior del vers («Deus molt» *BPr* / «molt deus» *MSNILg*); encara que es tracta d'una variant no significativa, val la pena observar que es detecten altres casos de variants singulars de *BP* que tenen a veure amb l'ordre dels mots dins del vers (vv. 4799, 5116, 5575, 5804, 5829), i que en alguns casos aquestes variants es detecten al costat d'una correcció del copista (v. 5829) o d'un error singular de *B* (v. 5116).

4.3.3. Correccions de *B* que remeten a altres testimonis de la tradició

Pel que fa a les correccions del copista de *B* en la part *D'oració*, cal remarcar els casos en què aquest testimoni presenta dues lliçons que corresponen a diferents variants de la

tradició del text. A diferència del que succeeix amb les correccions detectades al testimoni *M*, en aquest cas és evident que es tracta d'esmenes fetes per la mateixa mà que ha copiat el text, encara que hi ha indicis que assenyalen que aquest tipus d'esmenes van ser introduïdes en un procés de revisió de la còpia posterior a l'acoloriment de les inicials dels versos. Els dos casos que recollim a continuació són els més significatius en aquest sentit, perquè presenten correccions en el primer mot del vers:

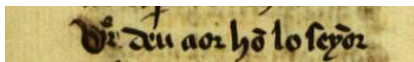
v. 5752 i v. 5756

Ab voler qui ama bontat,
justicia e caritat,
fe, esperança e honor
de Deu, aor'hom lo Senyor;
e qui i met prudencia,
fortitudo e tempransa,
humilitat, absteniment,
e que hom sia pacient,
leyal, cortés e vertader,
ab aytals vertutz pot hom fer
a Deu veray'oració,
e que y sia devoció.

v. 5752

de deu *B* (a.c.) *MSLgr*
Dei Lt₃ lat.

ver deu *NIB* (p.c.) *P*
(Ver escrit sobre De raspata *B*)

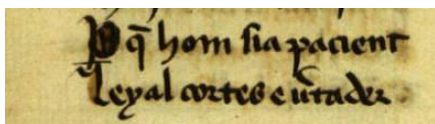

(Ms. *B* f. 65v, columna a, l. 16)

v. 5756

e que *B* (a.c.) *MSL*
et quod *Lt₃ lat.*

per que *NI B* (p.c.) *P*
(Per escrit sobre la *E raspada B*)

(Ms. *B*, f. 65v, columna a, l. 20-21)

En el primer vers assenyalat, *B* corregeix la preposició «de» per l'adjectiu «ver» i, en el segon, la conjunció «e» (en majúscula) per la preposició «per». Com es pot observar en les imatges reproduïdes dels vv. 5752 i 5756, les correccions de *B* són escrites sobre la lliçó primitiva, la inicial de la qual —escrita en majúscula— ja havia estat acolorida en

groc i només va ser esborrada parcialment. La comparació del traç de les inicials d'aquests versos amb les mateixes lletres majúscules en altres versos de la còpia permet observar, en primer lloc, que la «V» inicial no presenta mai el traç que creua l'interior de la lletra al v. 5752, sinó que es tracta d'un tret específic de la «d» majúscula; en segon lloc, es pot observar que l'ull de la «P» inicial del v. 5756 ocupa tot l'espai de la majúscula escrita en primera instància («E»), de manera que l'ull d'aquesta grafia és força més gran que en altres casos de «p» majúscula, i el peu de la lletra, en canvi, és força més petit i gairebé se sobreposa a la inicial del vers següent.

Crida l'atenció el fet que les dues lliçons primitives de *B* corresponguin a les variants transmeses pels testimonis *MSL* i *Lt₃*, mentre que les correccions corresponguin a les variants dels testimonis *NI*. Tenint en compte el context i les formes gràfiques que impliquen aquestes variants, les esmenes de *B* no es poden explicar com a errors produïts a partir del testimoni de base de la còpia; tampoc fan l'efecte d'innovacions conjecturals del copista (com la del v. 5804), ja que els vv. 5752 i 5756 no presenten altres problemes de còpia i la lliçó primitiva fa sentit; més aviat sembla que es tracta d'innovacions de la tradició que han estat incorporades en el diasistema de *B* per contaminació, és a dir, mitjançant l'ús d'un testimoni de col·lació en el procés de revisió de la còpia de *B* diferent del testimoni de base de la còpia. La presència d'aquestes variants en els testimonis *NI* és un indicatiu força probable que les variants introduïdes per *B* després de la còpia provenen d'un antecedent comú d'aquests testimonis.

Cal fer referència, també, a tres llocs crítics ja analitzats en què les lliçons primitives copiades per *B* presenten la mateixa variant que els testimonis *M*, *SL* o *MSL* i, en canvi, la correcció introduïda pel copista de *B* correspon a la variant dels testimonis *NI*. Es tracta de les variants «determen» i «dretamen» del v. 4838 (vg. VI.4.1, pp. 453-454), de les variants «qui nonar» i «quin orar» del v. 5171 (vg. VI.4.2.2, pp. 464-466), i de la variant en l'ús de la preposició «de» que afegeixen *M'*, *B* (*p.c.*) i *NI* al v. 4964 («e·l ventre [de] ma mayre viscut»), analitzada a l'apartat IV.4.2.1. En els dos primers casos, les lliçons primitives de *B* s'expliquen a partir de lliçons deturpades presents en l'antígraf de la còpia, que rarament el copista va poder corregir per conjectura sense el suport d'un testimoni amb la lliçó no deturpada. Com les esmenes dels vv. 5752 i 5756, és força probable que aquestes correccions de *B* fossin afegides, també, durant un procés de revisió de la còpia, a partir d'un testimoni de col·lació relacionat amb els testimonis *NI*.

4.4. Els testimonis NI i SL

En diversos passatges de la part *D'oració* els testimonis NI, d'una banda, i SL, de l'altra, presenten lectures que se separen de la resta de la tradició. Algunes d'aquestes variants responen a errors conjuntius que permeten filiar NI com un subgrup dins de la tradició (4.4.1) i SL com un altre subgrup (4.4.2). En els subapartats anteriors s'han assenyalat alguns llocs crítics en què les lectures de NI i SL són divergents però poden remetre a diferents interpretacions d'una lliçó comuna deturpada (com al v. 5692 i al v. 4838) o a diferents estadis d'una lliçó corregida en diverses fases (com al v. 5613). També s'han detectat alguns casos de trivialitzacions que es troben en NI, SL i que transmet M a partir de correccions del copista (v. 5039) o de M' (v. 5346).

Un altre cas que cal tenir en compte és la variant que presenten els testimonis NI i SL al mot-rima del v. 5126:

vv. 5125-5126

Emperó si·l Sant Esperit
ab mercé se vol acordar,
que·m vula peccatz perdonar
e dar la joya de *salut*;
sa pietat lou e *salut*,
e vuyl plorar e suspirar,
e d'el mon cor enamorar,
tant, que d'el estia tot ple,
e a el do tot mon per que.

salut ... salut MBP

salutis ... saluto *Lt₃ lat.*

salut ... vertut *SNILg* (virtut *NILg*)

(vertut *escrit sobre text raspat S*)

vertut ... salut *r*

La variant «vertut» (o «virtut») que transmeten *SNIL* al segon vers de l'apariat és una *facilior* respecte de la lliçó que presenten *MBP* i *Lt₃*. En aquests darrers testimonis es produeix una rima equívoca, en què el primer mot-rima de l'apariat correspon al substantiu femení *salut* i el segon correspon a la forma de primera persona singular del present d'indicatiu del verb *saludar*, que apareix coordinat a la mateixa forma del verb *lloar*. El primer terme fa referència a la salvació, la qual està identificada com el màxim bé que pot assolir l'home que és perdonat dels seus pecats, tal i com s'expressa als vv. 5124-5125. El segon terme, en canvi, fa referència a l'acció de remissió del jo pecador a l'Esperit Sant, la qual es presenta com a resposta (o conseqüència) a la premissa

expressada als vv. 5122-5125, en què el jo pecador sol·licita el perdó dels pecats i el consegüent guany de salut eterna o salvació. Aquestes formes fan sentit i, a més, s'ajusten a un tret propi del sistema de l'autor, que és l'ús de rimes equívokes (vegeu, a tall d'exemple, els vv. 1047-1049, vv. 2077-2078, vv. 5089-5090) o fins i tot de rimes idèntiques (vv. 4288-4289, vv. 4999-5000, vv. 5502-5503); d'altra banda, l'estructura del v. 5126 («sa pietat lou e salut», objecte directe + verb + verb) presenta un quiasme amb la del v. 5118 («que lou e am vostre jutjar», verb + verb + objecte directe), un recurs formal que permet enllaçar els dos elements principals del discurs que clou la darrera secció del capítol V.III (vv. 5115-5130): el judici i el perdó de Déu davant el pecador que es redimeix dels seus pecats.

En canvi, la variant «vertut» dels testimonis *SNIL* determina una estructura dels elements de l'oració que formen el vers gens habitual en aquest text: la interpolació del verb entre dos elements que formen part d'un mateix sintagma i que estan coordinats («sa pietat lou e vertut»); la correcció de Rosselló, que afecta el primer mot-rima de l'apariat, sembla motivada per aquest problema en l'estructura de la frase. D'altra banda, cal tenir en compte que la lliçó de *S* és fruit d'una correcció («vertut» és escrit sobre un mot raspat), la qual cosa pot indicar que la lliçó de l'antecedent presentava una forma poc clara o contenia una correcció. L'origen d'aquesta *facilior* de *SL* i *NI* és incert, però probablement presenta alguna relació amb la seqüència dels substantius «vertut» i «salut» en posició de rima en un altre apariat del capítol V.III, que forma part d'un passatge en què s'enumeren les diverses dignitats divines: «virtuós estatz per vertut; / vos soz gaug de nostra salut» (vv. 5001-5002).

4.4.1 La relació entre *NI*

Es detecten diversos errors comuns conjuntius que demostren que els testimonis *NI* deriven d'un antecedent comú:

v. 4881

Car Deus es bo de sa bontat
e·s infinit de infinitat,
l'aor e·l creu e·l vuyl amar,
e car es son bonificar
del bonificant, qui·s bontat,
e de bonificat engenrat;

laor *MBSLPrg*

loar *NI*

illum adoro *Lt3 lat.*

v. 5087

E qui per tu te vol amar,
mais que per si, fas-li estar
s'amor en *tant* gran fermetat,
que si li tols no t'a desgrat [...]

tant *BP*, tan *MSLrg*

ta *NI*

tam *Lt3 lat.*

vv. 5241-5242

Per estes .iii. propietatz
substancials, no qualitat,
pot hom entendre en bontat
que .i. es lo bonificat
e altre es lo bonificant,
e'l bonificar qui es *sant*,
Esperit Sant d'andós vengut.

sant / Esperit Sant *MBSLPg*

sant / Esperit *NI*

sanctus Spiritus scilicet *Lt3 lat.*

sant / E'l Esperit *L'r*

v. 5468

E quant pens quant estan li las
ab que-l demoni lase e pren,
per so que vagen al turmen,
no·m pusc abstenir de plorar.

ab quel *MBSLPrg*

ab aquell *NI*

qui a (daemone se sinunt capi) *Lt3 lat.*

v. 5723

E qui enaxí pot levar
sa oració, e pot estar
lonc temps en sa oració,
e sens ymaginació
de nula causa corporal,
nula oració tant no val.

de nula *MBSLPrg*

ne nulla *NI*

ullius (rei corporalis) *Lt3 lat.*

Vegeu, també, els *loci critici* dels vv. 5692 i 5613, en què els testimonis *NI* presenten variants que remetent a un mateix subarquetip (vg. VI.4.1, pp. 451-452 i VI.4.2, pp. 456-460). A banda d'aquests casos, cal esmentar que *NI* conflueixen en algunes variants equipol·lents; ja hem assenyalat el cas de les variants del mot-rima del v. 5018, en què la lliçó de *NI* («manifestats») correspon a la lliçó primitiva de *M*, i també el cas de les variants dels vv. 5752 i 5756, en què la lliçó de *NI* correspon a la correcció de *B*. Destaquem, també, els tres casos següents, en què les variants de *NI* es poden explicar a partir de confusions gràfiques:

v. 5843

car aur, cosí ni *honrament*,
no val tant com bo orament.

honrament *BSLPr*

ornament *NI*

onrament *Mg*

honor *Lt₃ lat.*

v. 5650

e *puis* ymagén lo turment,
la dolor e lo plorament,
que Jhesucrist ac en la crotz [...]

puis *BPr*

pux *MSLg*

pur *NI*

postea *Lt₃ lat.*

v. 5657

E si be va ymaginan,
porá suspirar e plorar,
e ses pregeres *mellorar*.

mellorar *BPSLr*

mejorar *N*

melorar *Mg*

majorar (*corregit sobre mellorar L' IL'*)

meliorare *Lt₃ lat.*

v. 5836

E cel qui fa oració

per so car hom l'en a logat,
e vol-ne esser molt mils pagat
que no es la oració,
fa contra l'autre falió [...]

E cel qui *BMSLPrg*

E ell qui *NI*

Et ille qui *Lt₃ lat.*

Cal esmentar, també, les variants dels vv. 5545 i 5546. En el primer vers, els testimonis *NI* presenten un error d'origen paleogràfic, que també es troba en *SL* i que fàcilment pot tenir un origen poligenètic. En el segon vers, però, *NI* són els únics testimonis que presenten la variant «plors», segurament formada a partir de la interpretació de «plor» com a substantiu en l'antecedent comú.

v. 5545 i v. 5546

Aquela cara eu aor,
e ma cara *mul*, per s'amor,
de lagremes e *plor* soven,
e d'ela say mercé atén.

muyl *Mg*, mul *BPr*
madefacio *Lt₃ lat.*

vuyll *S*, vull *NIL*

plor *BMSLPrg*

plors *NI*
ploratibus *Lt₃ lat.*

La divisió del text en diverses seccions també presenta indicis de la relació entre els manuscrits *N* i *I*. Per exemple, tots dos afegeixen una marca a l'inici dels vv. 5428, 5442, 5671, 5836, que no presenten els altres testimonis. Al v. 5761, coincidint amb un canvi de secció, tots dos testimonis *NI* ometen la conjunció inicial «e» («E qui vol mais ensús pujar»), la qual cosa fa el vers hipomètric.

4.4.1.1. Errors singulars de *N*

S'han detectat alguns errors singulars de *N* que posen de manifest que *I* no deriva directament d'aquest testimoni. A l'apartat VI.4.2.1 ja s'ha fet referència al lloc crític del v. 4964, en què *NI* conflueixen en l'addició de la preposició «de» que fa el vers hipermètric; en aquest lloc, *N* presenta un error que *I* no transmet: «mays» per «mayre». A banda d'aquest cas, destaquen els següents errors singulars de *N*:

v. 4765

E·l bonificat es obrar,
lo qual apelam engenrar;
e·l bonificar ple d'amor
atribuym al gran seyor
e Sant Sperit apelat,
qui ix d'amant e de amat,
axí·n bontat *per bo obrar*,
com fa en amor per amar.

per bo obrar *BMSILPrg*
per bonum agere *Lt₃ lat.*

per obrar *N*

v. 5052 i v. 5054

Per que prech vostres dignitats,
pus tant *son grans* en unitats
e en .i^a. comunitat,
que·n *sotz* .i. Deu en trenitat, [...]

son grans ... *sotz BMSILPrg*

sots gran ... sou *N*

es tam magnus ... es *Lt₃ lat.*

v. 5108

Deus m'a donat enteniment,
volentat e remenbrament,
veer, oir e odorar,
palpar, gustar, ymaginar, [...]

palpar *BMSILPrg*
palpare *Lt₃ lat.*

parlar *N*

v. 5661

Aprés ymagén sus lo tro
on Jhesús está, e·nviró
los santz e Nostra Dona·l cel,
e atresí tuit *li feel*.

li feel *BMSILPrg*
fideles *Lt₃ lat.*

linfeel *N*

v. 5816

Aquel qui ama castetat
a ab que prega de *bo grat*.

bo grat *BPr*, bon grat *MSLIg*
grate *Lt₃ lat.*

bontat *N*
bondat (*corregeix bon grat*) *L'*

Vegeu, també, la innovació «beneyt» al mot-rima del v. 4804, i les variants de *N* en la terminació de la forma verbal del v. 4746 («puscha» en lloc de «pusquen»), del v. 5422 («serveix» en lloc de «servis») i del v. 5603 («fam» en lloc de «fas»). Finalment, cal fer referència a casos en què *N* afegeix o omet preposicions, pronoms i altres partícules en alguns versos, la qual cosa afecta la mesura del vers: v. 4688 (afegeix «a»), v. 4897 (manca «de»), v. 4918 (manca «me»), v. 5060 (manca «que»), v. 5309 (manca «tot»), v. 5586 (manca «sa»).

4.4.1.2. Errors singulars de *I*

Pel que fa als errors de *I*, cal destacar els casos següents:

v. 4793

Car vos sotz causa de tot be,
e sotz-ne causa ab bontat
tant gran, que no y pot peccat
per vos estar ni comensar.

per vos *BMSNLPrG*
per te *Lt₃ lat.*

per no *I*

v. 4813

E car voletz *ab be sens mal*,
do lo meu voler per sensal
al vostro, per so que am be
e no mal; [...]

ab be sens mal *BMSNLPrG*
cum bono sine malo *Lt₃ lat.*

ab sens mal *I*

v. 5076

per los .ii. mous vuyt, doncs, orar,

per so que pusca tant pregar
Deus per *sa obra* com per estar.

sa obra *BP*

sobra *MSNLrg*

suam operationem *Lt₃ lat.*

subira *I*

sobira (*la -i- afegida a sobra*) *S'*

v. 5473

Per que us volria demanar
tal temps en est mon, on estés
axí *fermat*, per tot quant es,

fermat *BMSNLPrG*

firmitum *Lt₃ lat.*

format *I*

Són significatius, també, dos casos de repetició d'un mateix mot-rima en els dos versos de l'apariat:

vv. 5143-5144

Aysó metex es de poder,
de granea e de saber,
de veritat e *volentat*,
de tota vostra *dignitat*,

volentat ... dignitat *BMSNLPrG*

uoluntate ... dignitate *Lt₃ lat.*

volentat ... volentat *I*

vv. 5305-5306

Per qu'eu prec lo Sant Sperit
que-m do, per sa amor, tal *saber*,
tal gracia e tal *poder*,
tal virtut e tal *volentat*,
que tot sia enamorat [...]

saber ... poder *BMSNLPrG*

scientiam ... potestatem *Lt₃ lat.*

saber ... saber *I*

S'observen alguns casos d'innovació que només presenta el testimoni *I*, com la variant «no cal» del v. 4805 (en què tots els altres testimonis llegeixen «no·s tany») i la variant «quem havets» per «car m'avetz» al v. 4823. També es documenten algunes omissions

d'articles i de conjuncions que afecten la mesura del vers: v. 5113 (manca «lo»), v. 5469 (manca «que»), v. 5634 (manca «los»).

4.4.2. La relació entre *SL*

Es documenten alguns errors singulars del testimoni medieval *S*. En general, es tracta d'errors d'origen paleogràfic, com ara la confusió de les grafies *u/n* o l'omissió d'alguna lletra que canvia la forma i el sentit d'un mot (i, per tant, d'una frase). El fet que els mateixos errors que es documenten en *S* es trobin també en el testimoni modern *L* és un indicatiu clar que aquests dos testimonis estan relacionats. Destaquem els següents errors comuns de *SL*:

v. 5098 i v. 5100

Per qu'eu t'aor e am e cre,
primerament per tu tot sol,
e puis per mi e mon *augol*,
e per lo be que fas de la
e tot lo be que fas de sa,
segons que está ordenat
per ton saber e volentat.

Per queu ... e cre ... *augol BNr*

Per quen ... et crech ... *angol SL*

Per queu ... et cre ... *augol MIg*

Per queu ... e crec ... *augol P*

Et ideo te adoro ... et credo ... *proximum Lt₃ lat.*

v. 5288

Per que us aor, senyor Jhesús,
qui sotz, per alt e per enjús,
senyor de tot quant es creat;
e, *a vostra* humanitat,
a Deus creat trastot quant es.

a vostra *B (p.c.)MNIPrg*
(*corregeix auran B*)

a nostra (*corregit per a vostra L')* *SL*

ad tuam *Lt₃ lat.*

v. 5603

Per qu'eu me sotzmet a raó,
e-naxí fas oració

tal, que Deus no·m pot condempnar,
pus de mos tortz me vul jutjar.

enaxi *BMNIPrg*
et sic *Lt₃ lat.*

e nax (*esmenat per e naxi L' SL*)

v. 5796

Mas lo pujar fora petit,
si no fos lo Sant Esperit,
qui ajuda al remenbrar,
e al entendre e amar,
e tir'ensús lo pregament
ab que·s fa lo *exoiment*.

exoiment *BMNIPrg*
exauditio *Lt₃ lat.*

eximent (*corregit per exoiment L' SL*)

En el primer passatge els testimonis *SL* presenten un mateix error d'origen paleogràfic que afecta dues lliçons diferents: «quen» (v. 5098) i «angol» (v. 5100). El primer cas afecta l'ús del pronom de primera persona «eu», i es pot posar en relació amb altres casos de confusió de les grafies *n/u* en aquest mateix context («que» + pronom): v. 5433 («queu» en lloc de «quen»); vegeu, també, la variant de *SL* al v. 5586 («que» en lloc de «queu»). El segon error («angol») és rellevant pel fet de trobar-se en posició de rima i perquè deriva d'un problema d'incomprensió de la forma gràfica que presenten els altres testimonis: «augol» és una variant gràfica del substantiu occità *aujol* (també *ajol*), que significa 'avi, avantpassat' (*GGL*, *augol*; *LEVY*, *ajol*, *aujol*). D'altra banda, cal assenyalar que la variant «crech» del v. 5098, amb consonant final i en posició de rima, trenca la rima «be» - «cre» de l'apariat. En el segon passatge, la confusió de les grafies *u/n* modifica substancialment el referent de l'adjectiu personal que determina «humanitat»; la variant «nostra» fa sentit i, per tant, sense l'ajuda d'un testimoni no deturpat és impossible corregir la lliçó de *S*. Finalment, els errors dels vv. 5603 i 5796 fan el vers hipomètric; el primer és poc significatiu i podria haver estat corregit per *L*, però el segon presenta una solució que difícilment pot ser advertida i esmenada sense l'ajuda d'un testimoni no deturpat, com fa *L'*. Vegeu, també, el cas del v. 5428, en què *S* i *L* copien la forma «Jhesuchrist», que fa el vers hipermetric, però que *L'* corregeix.

Algunes lliçons gràfiques singulars de *S* que tenen efectes en la mesura del vers també són transmeses per *L*. Destaca la lliçó «veritat» (en lloc de «vertat») en posició de

rima al v. 5038 i la lliçó «carnes» (en lloc de «carns») al v. 5408, que fan els versos hipermètrics. També tenen efectes en la mètrica del vers alguns casos d'addició o d'omissió, en *SL*, de la conjunció copulativa *e*: la presència de la conjunció fa hipermètric el v. 4837 i la manca de conjunció fa hipomètrics els vv. 5436 i 5794.

A més d'aquestes variants, cal assenyalar que els testimonis *SL* comparteixen diverses lliçons equipol·lents. En destaquem els casos següents:

v. 4988

[Déu]
e está vida e enguent
de peccador qui be·s penet,
e de si matex li fa dret
en servir-lo ab cor leal,
e *que·s quart* de peccat mortal.

ques quart *BMNIPg*
qui sibi cauet *Lt₃ lat.*

quel quart *SLr*

v. 5640

mas que ymagin lo *gran mal*
que hom a en foc infernal

gran mal *BMNIPg*
magnum malum *Lt₃ lat.*

greu mal *SLr*

v. 5860

e·l nombre que Deus fo encarnat
mil e treens e·l mes juylol.

el nombre *BMNIPrg*

en nombre *SL*

in numero *Lt₃ lat.*

v. 5339

E qui pot los homens *sanar*?
E qui fa ploure, lampegar?

sanar *BMNIPg*
sanare *Lt₃ lat.*

salvar *SLr*

v. 5490

per que us aor *e us clam* e us cre,
de mos peccatz deman mercé.

e us clam *BMNIPrg*

e us am *SL*

te amo *Lt₃ lat.*

Aquest darrer cas és significatiu perquè la variant de *SL* concorda amb un tipus d'estructura d'exclamació penitencial que és recurrent en la part *D'oració* i que està formada pels verbs *adorar*, *creure* i *amar* (vv. 4881, 5088, 5389, 5734). Aquest tipus d'exclamació presenta diverses variacions (*adorar* i *creure* vv. 4700, 4861; *adorar* i *amar* v. 4992; *adorar* i *reclamar* vv. 4996, 5016, 5065-5066, 5225, 5323, 5350, 5399, 5450-5451), però el v. 5490 és l'únic cas en què un sector de la tradició presenta el verb *clamar* en aquest tipus d'estructura. Tenint en compte els usos dels verbs *amar*, *reclamar* i *clamar* en estructures exhortatives d'aquesta cinquena part de l'obra i les dues variants de la tradició, la lliçó «clam» al vers 5490 és una *difficilior* respecte de la variant de *SL* i del testimoni llatí, ja que aquesta forma sol aparèixer amb l'objecte directe «mercé»; es tracta d'una variació de la forma «reclam» seleccionada per qüestions mètriques. La lliçó de *SL* i de la traducció llatina es pot explicar com una innovació condicionada per la recurrència dels verbs *adorar*, *creure* i *amar* en l'*usus scribendi* de l'autor.

A banda d'alguna altra *lectio faciliior* en posició de rima en què coincideixen *SL* i també altres testimonis (vegeu el v. 4954 a l'apartat VI.4.3.1, pp. 470-471, i els vv. 5125-5126 a l'inici de l'apartat VI.4.4), cal recordar que *L* transmet les mateixes lliçons que *S* també en els *loci critici* següents: v. 4838 («determen»), v. 5613 («fassa on man»), v. 5692 («amor ni val»). També és rellevant el cas del v. 5171, en què *S* i *L* són els únics testimonis de la tradició que presenten la lliçó «ora» («hora» *L*), en tots dos casos corregida per una mà posterior per la lliçó correcta «orar» (vg. VI.4.2.2, pp. 464-466). Vegeu, també, el cas del v. 4884, discutit a l'apartat VI.4.1 (pp. 54-55), en què tota la tradició presenta un error («bonificar» *MBNIP_{Lt₃}* per «bonificat» *SL*) que difícilment *L* hauria corregit si no partís d'un testimoni no deturpat com *S* o bé un testimoni derivat d'aquest o del mateix antígraf de *S*, tal i com s'observa al v. 4759, en què tota la tradició presenta l'error «bonificar» per «bonificat».

Finalment, cal indicar tres evidències materials que assenyalen una possible relació directa entre els testimonis *SL*.

v. 4802

E, Senyor, segons que vos sozt
en lo mon compliment de totz,
donatz grans dons e perdonatz,
e faitz com molt *siatz onratz*,
amat, loat e mol servit,
entés e per tot hom bedit; [...]

siatz onratz BMNIPrg

honratz *siatz SL*

(una crida abans de *siatz* i *honratz* afegit al marge *S*)

[Ms. *S*, f. 146r, l. 9]

En aquest vers *L* transmet un canvi d'ordre originat per l'omissió del participi «honratz» en l'acte de còpia de *S*. El copista de *S* va restituir al marge la lliçó omesa i va afegir una crida a l'interior del vers per indicar la correcció. El copista va col·locar la crida abans del darrer mot del vers i també després —com presenten els altres testimonis medievals de la tradició—, però aquesta darrera crida és poc visible a causa de la inicial d'apariat. Aquest problema amb la crida i el fet que tant «honratz» com «siatz» siguin adequats per la rima amb el primer vers de l'apariat («perdonatz»), permeten explicar el canvi d'ordre dels dos components de la forma passiva del verb en *L*.

v. 5486

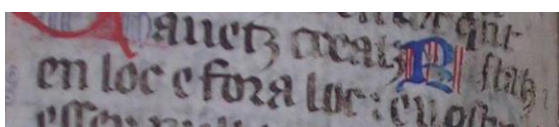
Aor vos, Deus, qui·n vos estatz
e en tot quant avetz creatz.
Estatz en loc e fora loc,
e vostre·ser nul temps no·s moc,
car negun esser infinit
no es mogut ni departit; [...]

Estatz BMNIPrg

Restatz *S*

E estats *L*

(la inicial parcialment esborrada i la -e- raspada *S*)

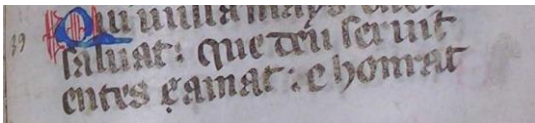

[Ms. *S*, f. 168v, l. 4]

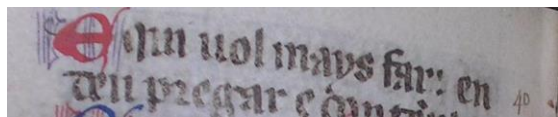
En aquest passatge, l'error de *S* en l'escriptura de la inicial de l'apariat no ha estat transmès al testimoni *L*, segurament a causa de l'esmena que presenta la mateixa còpia medieval, amb la inicial parcialment esborrada i la «e» minúscula que havia estat copiada després de la inicial completament raspada. En canvi, *L* presenta un altre tipus d'error que, amb força probabilitat, té origen en un intent de correcció de la «R» inicial de *S* parcialment esborrada: l'afegitó d'una conjunció «e» a l'inici del vers, que provoca un problema d'hipermetria i que, a més, no és necessària pel sentit del discurs.

v. 5699

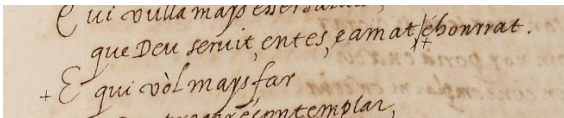
Car Deus no vol hom exoir
 qui vula mas esser salvat,
 que Deu servit, entés, amat
e onrat. E qui vol mais far
 en Deu pregar e contemplar,
 consir cascuna dignitat
 de Deu [...]

[Ms. *S*, f. 175r, l. 14-16]

[Ms. *S*, f. 175v, l. 1]

[Ms. *L*, f. 87r, l. 26-27]

Com es pot observar en aquestes imatges, els testimonis *S* i *L* presenten una confusió en la marca d'inici del v. 5699. En el testimoni *S* el canvi de vers està marcat abans de «e honrat» amb dos punts —com és habitual en aquesta còpia—, però la inicial de l'apariat no ha estat pintada; en canvi, el rubricador va pintar com a inicial la segona «e» del vers, segurament condicionat per la pausa forta després del participi «honrat» i pel fet que aquesta pausa coincideixi, en la còpia, amb un canvi de cara de foli (f. 175v). El testimoni *L* copia la lliçó «e honrat» en la mateixa línia d'escriptura del vers anterior i, per tant, comença la següent línia a partir de la segona conjunció del v. 5699, tal i com està marcat en *S*. Segurament és d'una mà posterior la indicació amb una crida que assenyala que la lliçó «e honrat» ha de situar-se en la mateixa línia d'escriptura que «E qui vol mays far».

4.4.3. Les correccions de *L'*

En la còpia de l'opuscle *D'oració* al manuscrit *L* es detecten nombroses correccions i notes tipogràfiques fetes per una mà posterior, en tinta més fosca, que han estat identificades amb la sigla *L'* en l'edició. Diversos indicis permeten considerar que aquestes intervencions són obra de Jeroni Rosselló o d'algun col·laborador seu: el testimoni va ser usat en la col·lació de la part *D'oració* de l'edició de Rosselló (Llull 1859: 564-602) i algunes característiques lingüístiques i tipogràfiques de l'edició coincideixen amb les marques d'aquest manuscrit.²⁸ Es detecten, sobretot, correccions d'aspectes gràfics de la còpia, però també hi ha correccions d'errors de *SL* i de lliçons equipol·lents que transmeten només aquests testimonis. Aquestes correccions han estat fetes amb la col·lació d'altres manuscrits, segurament *B* —el testimoni de base de l'edició *r*— i altres testimonis no conservats: vegeu els v. 4838 («determen» corregit per «dretament»), v. 5288 («nostra» corregit per «vostra»), v. 5524 («ha» corregit per «ab»), v. 5586 («que» corregit per «qu'eu»), v. 5603 («e nax» corregit per «e'naxi»), v. 5796 («eximent» corregit per «exoiment»).

Algunes correccions de *L'* transmeten errors o variants significatives que també es troben al ms. *N*: v. 5242 («Esperit Sant» per «El Esperit»), v. 5657 («mellorar» per «majorar»), v. 5816 («bon grat» per «bondat»). Atès que Rosselló no coneixia aquest còdex, és possible que algun dels testimonis moderns de la part *D'oració* usats per l'editor en la col·lació de *L* derivi de *N* o del seu antígraf.²⁹ Vegeu el cas següent:

v. 5798

Ab alcú sant, hom pot pregar,
 ab c'om lo sant vula *honrar*,
 car aquell sant es ajudant
 en tot so per c'om va pregant.

honrar *BMSILPrg N (p.c.)*

orar *N (a.c.) L' (afegit la interlínia)*

(Ms. *N*, f. 73v, l. 9)

(Ms. *L*, f. 89r, l. 3-4)

²⁸ Vegeu les descripcions del ms. *L* (V.2.1.7, p. 313) i de l'edició *r* (V.3.1, p. 373).

²⁹ Per a la llista de testimonis consultats per Rosselló, vegeu Llull 1859: 23-27 i l'apèndix 8.

4.5. La traducció llatina de la part D'oració: el testimoni *Lt₃*

L'única còpia de la traducció llatina moderna de l'opuscle *D'oració* de la qual tenim constància es conserva al testimoni *Lt₃*. La col·lació del text llatí amb els testimonis catalans que copien aquesta mateixa unitat textual permet constatar que, malgrat les diverses lliçons singulars que presenta la versió llatina, hi ha indicis que assenyalen una relació textual propera entre el ms. *M* i la traducció. D'una banda, en els principals *loci critici* que divideixen la tradició catalana, el testimoni llatí presenta lliçons que s'expliquen a partir de l'estadi textual en què se situen les variants de *M*; destaquem els dos casos següents: en primer lloc, al v. 5692 la lliçó «amor nihil valet» s'explica a partir de la variant de *MS* («amor ni val»), però no a partir de les de *B* o *NI* (vg. VI.4.1, pp. 451-452); en segon lloc, al v. 5613 la lliçó «et quidquid Deus faciat homo amet» es pot explicar a partir de la confluència de diferents variants en *M*: la forma verbal «amet» remet a la variant primitiva «n'am» del mot-rima, també transmesa per *B*; i la variant «homo» es pot explicar per una mala interpretació gràfica de la variant «on» introduïda abans del mot-rima (vg. VI.4.2, pp. 456-460).

D'altra banda, aquest testimoni llatí no transmet cap dels principals errors singulars de *B*, ni tampoc els errors comuns de *NI* ni de *SL*; en canvi, sí que s'ha detectat un error comú entre *Lt₃* i *M*: la variant «et de *spirituali* caritatem» del v. 4931 s'explica a partir de la lliçó primitiva —i singular en la tradició catalana— del testimoni *M* («e del esperital caritat»), en què el copista va transcriure «esperital» en lloc de «esper tal»; el copista o una mà posterior va raspar parcialment la «i», però la grafia original encara és visible (vg. VI.4.2.3, pp. 467-468).³⁰ Al v. 4765, d'altra banda, *Lt₃* presenta un error («et exit in bonitate per bonum agere») que es pot explicar a partir d'una mala lectura de l'aclariment afegit per *M'* a la lliçó «axí·n» («at. axi en»).

De fet, són diversos els errors singulars de *Lt₃* que es poden explicar per males lectures del text català: per exemple, al v. 4776 «adiuua mea uota» en lloc de «aujatz ma votz»; al v. 5021 «existit» en lloc de «qu'ix»; al v. 5052 «es tam magnus» en lloc de «tant son grans» (per confusió de *n/u*); als vv. 5152-5153 «do» en lloc de la preposició «de»; al v. 5575 «cantum fortem et clarum» en lloc de «tant fort e clar» (per confusió de *t/c*); o per mala interpretació de la forma «com» amb valor de conjunció en lloc d'aglutinació de *que* + *hom* (vv. 5368, 5417, 5427, 5557). Alguns errors també semblen

³⁰ Vegeu, també, el cas del v. 5568, en què *M* transcriu una «C» inicial en lloc d'una «E» i *Lt₃* presenta la solució «quod cum dicere uerum uellem honorare».

motivats per problemes d'interpretació de formes adverbials del text català: al v. 4946 «integrum» en lloc de la locució «a tot fors»; al v. 5449 «multum» en lloc de l'adverbi locatiu «say»; al v. 5664, «gloriae» en lloc del locatiu «desús»; o al v. 5598, «et est mihi debitum» en lloc de «E s'eu vay lay, será raó». Altres errors singulars d'aquest testimoni fan referència a principis de l'Art i, amb força probabilitat, s'expliquen per l'ús de lletres de l'alfabet de l'Art en la identificació dels principis en la traducció: vegeu, per exemple, «pietas» en lloc de «poder» al v. 4706 i «piger» en lloc de «poderós» al v. 5028; «virtutem» en lloc de «vertat» al v. 5378 i «virtuosis» en lloc de «vertatz» al v. 5777; «magnificaris» en lloc de «entés» al v. 4804, «bonitate» en lloc de «essencia» al v. 5541 i «sapientiam» en lloc de «fe, esperansa» al v. 5751.

També s'observen diversos casos d'innovacions que pretenen donar sentit a algunes lliçons que el traductor devia considerar obscures: per exemple, «dabis mihi uirtutem» per «donasetz maon» *M* i l'aclariment «.s. una» de *M'* (v. 4842); «et totum me iudico et submitto» per «e tot mi a dret em sotzmet» *M* (v. 5116); «qui reddet rationi» per «qui astar a raó» *M* (v. 5611).³¹ En altres casos, però, la variant de *Lt₃* presenta trivialitzacions clares respecte de la tradició catalana: «unum» en lloc de «mi» (v. 4919); «in infinitate» en lloc del participi «infinitat» (vv. 4911 i 5131); «et omnia» en lloc de «e-l tro» (v. 5296); «et sanctos» en lloc de «e li salvat» (v. 5499). Per últim, cal esmentar les llacunes de versos sencers que presenta el testimoni llatí (vv. 4976 i 5068) i algunes omissions de lliçons significatives per al sentit d'alguns versos: «Deus» v. 4671, «de Deu» v. 4889, «d'una granea» v. 4866, «qual» v. 5317, «cel» v. 5660.

4.6. *Conclusions sobre la crítica del text de la part D'oració*

La *recensio* de la part *D'oració* posa de manifest que la tradició d'aquesta unitat no presenta errors conjuntius que permetin agrupar amb absoluta seguretat els testimonis en famílies principals: només en les branques baixes és possible establir filiacions segures. Conseqüentment, no hi ha garanties prou fiables per traçar un *stemma* que doni compte del conjunt de relacions de la tradició del text i que permeti seguir uns criteris nítids per reduir l'adiaforia en la *constitutio textus*.³² Es tracta d'un fenomen

³¹ Vegeu, també, l'afegit que presenta *Lt₃* als vv. 4935-4936: «quod possim delere omnia mea peccata et tibi seruire cum omni puritate» («que·n pusca delir totz mos peccatz e vos servir» *MSg*).

³² Diversos autors han posat de manifest que, en els casos en què no és possible demostrar amb certesa l'existència d'errors comuns que remetin a un únic arquetip i als subarquetips principals de la tradició, és

relativament habitual en tradicions textuais complexes, la solució editorial del qual ha d'estar ben fonamentada a partir de les característiques particulars que presenta la tradició del text. En el cas de la part *D'oració*, és del tot significatiu el fet que aquesta unitat fos transmesa, per iniciativa de Lull, com a part del conjunt de la *Medicina de peccat* i també com a opuscle autònom, la qual cosa ha donat lloc a una doble tradició del text. També és remarcable el fet que es conservi un testimoni del text autònom d'aquesta part poc posterior a la redacció de l'obra i proper a l'autor, que presenta un text acostat a l'arquetip, però també diverses correccions que van ser introduïdes en una fase de revisió de la còpia i que no es poden atribuir amb certesa al copista.

En l'estudi de les còpies i en l'examen de les variants, s'han observat algunes lliçons que cal tenir en compte per a l'establiment del text de la part *D'oració*, ja que ajuden a valorar, fins a cert punt, la posició dels testimonis conservats en la doble tradició del text i ofereixen criteris orientatius a l'hora establir un ordre de preferència en la selecció del manuscrit base i en la tria de les variants. En primer lloc, s'ha posat de manifest que alguns errors i variants que es troben tant en els testimonis del text complet com en testimonis de l'opuscle *D'oració* poden provenir d'un arquetip comú al conjunt de la tradició (vg. VI.4.1); és el cas dels *loci critici* del v. 5692 («amor *ni* val» en l'arquetip < «amor no i val» en l'original) i del v. 4838 («detramen» o «dretramen» en l'arquetip < «dretamen» en l'original). En segon lloc, s'ha pogut observar que la tradició que transmet l'opuscle com a text independent presenta diverses correccions clarament afegides en un estadi posterior a la primera transmissió del text en dues tradicions (vg. VI.4.2). En aquest sentit, es pot constatar que tant *M* com *B* presenten algunes variants (com la del v. 5613 «en fassa nam» i la del v. 5346 «a nula res») i errors (com el del v. 5171 «qui nonar») que remetent a un mateix estadi de transmissió del text, el qual es pot considerar acostat a un arquetip comú de la tradició; aquest estadi és anterior a la fase de la tradició en la qual s'originen les correccions superposades a les lliçons primitives de *M* i les variants que presenten els altres testimonis del text autònom i que es poden relacionar amb les lliçons corregides de *M* i *M'*.

En tercer lloc, és possible observar que *M*, malgrat les correccions que conté, és el testimoni que menys errors i lliçons singulars transmet, mentre que tant *BP* com *SL* i *NI* presenten un nombre molt més elevat de variants. Pel que fa a *B*, tret d'alguns errors de *B* que també es detecten en *M*, no presenta pròpiament errors comuns amb *SL* i amb

preferible no construir cap *stemma codicum* que no resisteixi una anàlisi rigorosa (vg. Blecua 1983: 73-77, 103-109).

NI (vg. VI.4.3.1 i VI.4.3.3). En canvi, és notori que aquest testimoni presenta diversos errors singulars que no es troben ni en *MSNIL* ni en *Lt*₃ i que recull només el *descriptus P*; també presenta diverses equipol·lències respecte de les variants dels testimonis que transmeten l'opuscle *D'oració* com a text autònom (vg. VI.4.3.2). Deixant de banda alguns errors de *B* que es poden explicar a partir d'un patró detectable en la còpia del text complet de la *Medicina de peccat*, hi ha solucions innovadores que responen a una voluntat —per part del copista de *B* o del seu antecedent— de donar sentit a determinats passatges que presenten problemes de sentit o de referència (v. 5692, v. 5456-5457, vv. 5389-5390), o bé de regularitzar determinades estructures sintàctiques o mètriques d'acord amb el sistema habitual de l'autor (en l'ús de formes pronominals als vv. 5088 i 5091, o en el recompte dels versos de terminació femenina en els vv. 5275-5276 i 5403-5404). També s'ha posat de manifest que algunes correccions que deturpen clarament la lliçó primitiva de *B* amb una *lectio facilior* poden provenir d'una contaminació amb alguna còpia de l'opuscle *D'oració*, segurament relacionat amb la branca de *NI* (vg. VI.4.3.3). Malgrat aquestes innovacions i contaminacions, diversos *loci* assenyalen que es tracta d'un testimoni que prové d'un antígraf clarament acostat a l'arquetip.

Pel que fa als testimonis *NI*, hi ha indicis prou evidents per considerar que es tracta de còpies que deriven d'un mateix subarquetip (vg. VI.4.4.1). Aquests testimonis presenten errors conjuntius i innovacions que no transmeten altres còpies del text i que es poden explicar a partir d'un antígraf comú; també en els principals *loci critici* presenten variants que es poden haver originat a partir d'un mateix subarquetip. Ara bé, cadascun d'aquests testimonis transmet un nombre considerable d'errors i lliçons singulars que assenyalen que es tracta de còpies independents. La seva posició en la tradició de la part *D'oració* correspon a una branca baixa dins la tradició del text autònom, la qual inclou les correccions fetes sobre determinades lliçons de l'arquetip comú a tota la tradició, però també incorpora nombroses deturpacions originades en un estadi clarament posterior al que correspon a la primera fase de transmissió de l'opuscle independent.

També el testimoni *S* se situa en un estadi textual posterior a la fase de transmissió en la qual se situa el ms. *M*, però es fa difícil definir el tipus de filiació que presenten aquests testimonis. En general, *S* presenta un text força proper a la versió corregida de *M*: per exemple, llegeix com *M* en llocs en què la tradició tendeix a innovar (v. 5692 «amor ni val»), o bé com les correccions de *M'* que incorpora el manuscrit de primera generació (v. 5613 «fassa on man»; v. 5659 «es et»); en les

correccions, però, no hi ha prou indicis que permetin determinar la direcció del canvi. Malgrat confluïr amb *MNI* en diversos llocs, *S* presenta errors i lliçons singulars; aquest tipus de variants, juntament amb els errors detectats en *NI*, permeten constatar, d'una banda, que *S* i *NI* corresponen a subbranques diferents i que *S* presenta un nombre força menor d'errors significatius; d'altra banda, aquests errors, juntament amb altres indicis, posen de manifest que el manuscrit modern *L* és una còpia de *S*, molt probablement directa, de manera que és possible situar *L* en una posició secundària en l'establiment del text. Cal recordar, però, que aquest testimoni modern és rellevant en la història de la transmissió i l'edició del text, ja que va ser utilitzat com a còdex de col·lació per preparar l'edició de *r* —i també com a manuscrit base de l'edició de Jeroni Rosselló de la cinquena part de la *Medicina de peccat*— i va ser contaminat amb lliçons provinents d'algun manuscrit actualment perdut que també derivava del mateix antígraf que *N*.

Salvador Galmés, l'editor de *g*, ja va remarcar la qualitat del ms. *M* i el seu ús preferent com a manuscrit de base de l'edició de la cinquena part de la *Medicina de peccat* respecte dels testimonis *S*, *N* i *I* (Llull 1938: x i 165 n. 1). També va observar que l'antígraf de *P*, és a dir *B* —aleshores desaparegut—, devia ser un «descendent directe, més o menys propinc, d'un de bona família, qui sembla el mateix o germà del ms. prínceps (*M*) de la part *De Oració*» (Llull 1938: x). L'examen crític del text de tota la tradició de la part *D'oració* permet constatar l'encert de les observacions de Galmés: *M* és el testimoni d'aquesta unitat més autoritzat tant des del punt de vista històric com textual, el qual cal situar en una posició preeminent per a l'establiment del text d'aquesta part, ja que no només es manifesta clarament proper a l'arquetip comú del conjunt de la tradició, sinó que també presenta una gran coherència interna com a diasistema, només alterada per l'addició de correccions en un procés de revisió de la còpia que es poden posar en relació amb variants introduïdes en la tradició autònoma de l'opuscle *D'oració*; *B*, d'altra banda, és l'altre testimoni més autoritzat, també proper a l'arquetip comú de tota la tradició del text i derivat d'un antígraf que no contenia les variants introduïdes al ms. *M* com a correccions, però que, per contra, es mostra més deturpat que no pas *M*.

A continuació, i com a resultat de l'examen crític dels testimonis i de les variants del text, s'exposen els principals criteris de selecció del manuscrit base i d'edició de la *Medicina de peccat*, i es discuteix el valor ecdòtic que cal atribuir als mss. *M* i *B* per a l'establiment del text de la part *D'oració* en el marc de l'edició crítica del text complet del tractat.

5. ESTABLIMENT DEL TEXT DE LA *MEDICINA DE PECAT*

5.1. *Tria del manuscrit base de l'edició*

En l'edició de la *Medicina de peccat*, la selecció del manuscrit base i la definició dels criteris editorials estan subjectes a dos condicionants importants: en primer lloc, les implicacions que té, en els resultats de la *recensio*, la doble tradició de l'obra en unitats del text complet i en unitats parcials del text —els capítols inicials, el capítol «De trinitat» i la part *D'oració*; en segon lloc, la viabilitat d'usar un mateix testimoni com a manuscrit base de l'edició del conjunt del text o bé de partir de testimonis diferents segons les característiques específiques de la tradició de cadascuna de les unitats textuais de l'obra i el tipus de criteris editorials que una i altra opció requereixen d'acord amb els resultats de la crítica del text.

L'estudi dels testimonis que formen la tradició de cada una de les diferents unitats textuais de l'obra ha posat de manifest que el ms. *B* presenta una còpia força consistent en el conjunt de la *Medicina de peccat* i també que transmet un text autoritzat i acostat a l'arquetip en tots els casos tinguts en compte: la tradició del text complet, la dels capítols inicials i del capítol «De trinitat», i la de la part *D'oració*. L'examen de les dues còpies conservades del text complet ha permès confirmar que el testimoni modern *P* és una còpia directa de *B* i que, a més, presenta diversos errors, algunes llacunes i innovacions lingüístiques que no es troben a *B*. Aquest testimoni medieval, doncs, és clarament preferible en l'establiment del text de les unitats només transmises per *B* i el seu *descriptus*. En el cas de la tradició dels capítols inicials del tractat i del capítol «De trinitat», l'estudi de les relacions genètiques entre *BP* i els altres testimonis conservats d'aquestes unitats textuais permet traçar un *stemma codicum* que posa de manifest que *B* és el manuscrit actualment conservat que més s'acosta a l'arquetip comú de la doble tradició d'aquests capítols. Així mateix, l'atenció als criteris lingüístics, estilístics i doctrinals de les còpies confirma que *B* és el testimoni que, malgrat contenir certs errors i algunes deturpacions i incongruències imputables a la manca d'atenció del copista, presenta un diasistema més consistent i és més fidel al sistema de l'autor, mentre que els testimonis de la branca β presenten un major nombre d'innovacions lingüístiques i estilístiques i alguns errors doctrinals i de versificació significatius ja en la transmissió medieval del text —representada per *D*—, els quals es veuen incrementats en els

testimonis moderns derivats de *D*. El testimoni *B*, per tant, és també el més idoni com a text base de l'edició d'aquestes unitats.

El cas més problemàtic és el que afecta la tria del manuscrit bàsic de la part *D'oració*. L'examen de variants no permet detectar errors conjuntius a partir dels quals es pugui traçar amb prou fiabilitat un *stemma* de tota la tradició d'aquesta unitat textual. Ara bé, sí que es pot observar que els testimonis *SL* i *NI* deriven de diferents subarquetips que se situen en branques baixes de la tradició del text autònom. D'altra banda, es posa de manifest que els testimonis *M* i *B* no només són els dos manuscrits que estan dotats d'una major autoritat històrica, l'un per ser la primera còpia independent de la part *D'oració* que es conserva i que es pot relacionar amb l'autor, i l'altre per ser l'únic testimoni medieval conservat que transmet les cinc parts del tractat com un tot; també són els testimonis d'aquesta unitat que presenten una major autoritat textual, ja que diversos indicis suggereixen que presenten proximitat amb un arquetip comú de la doble tradició del text, anterior a l'addició d'algunes correccions que afecten la tradició independent de l'opuscle *D'oració*. El ms. *B*, però, transmet més deturpacions i innovacions que *M* i, com s'ha pogut observar en l'estudi de l'*usus scribendi*, també presenta una menor coherència interna que *M* quant a certes qüestions lingüístiques i estilístiques (vg. VI.1.3.1 i VI.1.3.2), encara que es tracti d'un testimoni força consistent en conjunt.

Davant d'aquestes constatacions, i d'acord amb l'estudi del conjunt de la tradició i amb les característiques específiques de *B* i de *M*, cal considerar quina d'aquestes dues opcions resulta preferible per a l'establiment del text de la part *D'oració* en el marc de l'edició crítica del text complet de la *Medicina de peccat*: o bé adoptar *B* com a manuscrit base de tota l'obra i corregir-ne els errors evidents i els problemes de versificació que pugui presentar, però no intervenir ni en els casos d'adiaforia entre *B* i *M* ni sobre els usos gràfics i estilístics del copista; o bé prendre *M* com a manuscrit base per a l'edició de la part *D'oració*, malgrat que això impliqui un canvi en el diasistema de referència respecte de les quatre primeres parts de l'obra i també en els criteris editorials. Són diversos els motius que ens han fet inclinar per la primera opció.

En primer lloc, s'ha tingut en compte el fet que, tant des del punt de vista estructural com de la transmissió, tots els indicis assenyalen que la separació de la part *D'oració* i la seva difusió com a opuscle independent ha de ser posterior a la composició del conjunt del tractat en cinc parts. D'acord amb això, la doble tradició del text va arrencar de manera paral·lela i, per tant, la gènesi d'errors i d'innovacions tant funciona en una direcció com en l'altra, és a dir, en la transmissió del text complet i en la de la part

D'oració com a opuscle autònom. En segon lloc, s'ha posat de manifest que, un cop detectats i esmenats els errors i les *faciliores* que contenen tant *M* com *B*, una edició basada en un manuscrit o en l'altre no acaba presentant variacions significatives més enllà d'adialfories difícils de resoldre sense un *stemma* del conjunt de la tradició d'aquesta part de l'obra (com les dels vv. 5098, 5441, 5403-5404, 5275-5276), d'una banda, i de qüestions relacionades amb la versificació (com, per exemple, la representació de vocals que cal comptabilitzar o no segons les necessitats mètriques), de l'altra. En tercer lloc, les característiques intrínseques de cada una de les còpies com a diasistemes tenen un pes significatiu en relació amb la forma versificada del text i amb el model lingüístic híbrid que presenta i, per tant, l'edició les ha de poder representar d'una manera adequada. És per això que s'ha considerat més oportú el fet d'establir críticament el text corresponent a un mateix diasistema en el conjunt de l'edició en lloc de partir de diasistemes diferents segons les parts.

Com s'ha pogut comprovar, el diasistema de *B*, malgrat no partir d'uns criteris de còpia tan sistemàtics com *M*, es manifesta prou consistent al llarg de tot el tractat i és l'únic que encara no ha estat recollit amb prou rigor filològic en les edicions del text complet de la *Medicina de peccat*. D'una banda, Jeroni Rosselló va realitzar nombroses intervencions sobre el text de *B* i, en l'edició de la part *D'oració*, va prioritzar el testimoni *L* com a text bàsic sense cap mena de justificació filològica. D'altra banda, Salvador Galmés, que no va poder tenir accés a tots els testimonis actualment conservats —entre els quals el ms. *B*— ni va poder realitzar un estudi filològic del conjunt de la tradició de l'obra, va emprar manuscrits de base diferents per a l'edició de les quatre primeres parts del tractat (ms. *P*) i per a la cinquena (ms. *M*) i va corregir gràficament el text de *P* amb trets propis de *M*; el resultat d'aquesta operació dóna un text força intervingut en les primeres parts, però l'edició de la part *D'oració*, malgrat presentar alguns problemes ecdòtics puntuals, és una mostra excel·lent d'una *constitutio textus* basada en el ms. *M*, en la qual ja es recullen les principals especificitats d'aquest diasistema i es posa de manifest l'autoritat textual del testimoni.

Per tot això, ateses les característiques particulars de la tradició de la *Medicina de peccat*, hem considerat que la selecció del testimoni *M* com a manuscrit base de l'edició de la cinquena part de l'obra té sentit sobretot en un context diferent del de l'edició crítica del text complet del tractat; per exemple, en una edició crítica centrada únicament en l'opuscle *D'oració*, però que incorporés les variants de tota la tradició i, per tant, també les dels testimonis del text complet. Aquest tipus d'edició tindria interès, sobretot, en el

marc d'un estudi dels textos en vers transmesos en manuscrits de primera generació — especialment en els manuscrits copiats per Guillem Pagès—, ja que permetria observar clarament les característiques lingüístiques i estilístiques de les còpies de la poesia lul·liana que se situen en el desenvolupament de la primera *scripta* librària catalana i analitzar-les a partir d'un text fixat amb uns criteris filològics rigorosos.

En conseqüència, tenint en compte tant la proximitat que presenta *B* amb l'arquetip del conjunt de la tradició com la consistència interna que presenta la seva còpia del text complet de la *Medicina de peccat*, ens hem inclinat per aquest testimoni com a únic manuscrit bàsic de tota l'edició de l'obra; les característiques particulars dels altres testimonis de la tradició de l'obra que s'han considerat rellevants tant des del punt de vista ecdòtic com representatives del diasistema lingüístic i estilístic de les còpies han estat recollides en l'aparat crític. Aquesta tria del ms. *B* permet aplicar uns criteris homogenis en el conjunt de la *constitutio textus* de l'obra, els quals, gràcies a l'estudi exhaustiu de les característiques de còpia de la *Medicina de peccat* que conté *B* i a la seva col·locació amb altres testimonis medievals que transmeten algunes unitats parcials del text, permeten destriar amb força certesa els errors i els problemes de còpia que presenta i, sense traïr les principals especificitats de l'*usus scribendi* del copista de *B*, oferir un text crític compromès amb el sentit i la interpretació del text i amb aspectes formals com l'ús de la mètrica i de la rima d'acord amb el sistema de l'autor.

5.2. Criteris d'edició i esmenes al manuscrit base

La decisió d'utilitzar el testimoni *B* com a manuscrit base de l'edició del text complet de la *Medicina de peccat* implica necessàriament una revisió acurada del text. Malgrat el bon estat material del manuscrit, la consistència interna de la còpia del conjunt de l'obra, la manca de llacunes evidents i l'autoritat del testimoni en la tradició tant del text complet com de les unitats que han circulat també de manera separada del conjunt, aquesta còpia presenta alguns problemes que cal resoldre en l'edició. D'una banda, l'estudi de les característiques de la còpia de la *Medicina de peccat* que conté, així com la seva col·locació amb altres testimonis medievals que transmeten algunes unitats parcials del text, revela que aquest testimoni és obra d'un copista de vegades poc atent, el qual comet diversos errors de còpia generalment evidents i fàcilment esmenables; també es pot observar que introdueix un nombre considerable de correccions que esmenen errors de còpia, però també que n'introdueixen de nous o que tenen a veure amb qüestions relacionades amb

l'*usus scribendi* i la mètrica i que cal valorar. D'altra banda, s'ha posat de manifest que, en les unitats transmeses per altres testimonis, *B* presenta algunes lliçons deturpades, tant pel que fa al sentit com pel que fa a la mesura del vers, que poden provenir del seu antígraf però que cal esmenar; també s'observa que algunes de les correccions afegides pel copista reporten variants presents en altres testimonis de la tradició.

D'acord amb això, tots els errors i les *lectiones faciliores* que s'han pogut identificar en la còpia de *B* s'han esmenat. Així mateix, sempre que ha estat possible, s'han corregit els problemes de mètrica i de rima que es poden atribuir a errors de còpia; en canvi, quan no hi ha prou evidències per determinar si es tracta d'errors del copista o de la tradició, o bé si són lliçons que remetent a l'autor, ni tampoc hi ha indicis suficients per considerar quin pot haver estat l'error, s'ha respectat la lliçó del testimoni i s'ha assenyalat en una nota el problema que presenta el vers en qüestió. Pel que fa a les correccions introduïdes pel copista de *B*, s'ha tendit a partir de la lliçó corregida, excepte quan aquesta presenta errors evidents o problemes mètrics i quan, en les unitats transmeses per altres testimonis, es posa de manifest que correspon a una possible innovació o a una *facilior* respecte de l'original. Així, doncs, s'han incorporat els versos afegits als marges o a la interlínia —els quals són necessaris per completar el sentit del discurs—, els canvis d'ordre marcats pel copista sobre la lliçó copiada en primer lloc, les lliçons afegides o suprimides que resolen errors de la còpia o problemes mètrics, les correccions relacionades amb qüestions gràfiques i amb la representació o no de vocals de mots diferents en contacte; en canvi, no s'han incorporat les correccions que presenta *B* als vv. 46, 761, 1661, 5534, 5698, als vv. 5752 i 5756 o al v. 5804, per posar alguns exemples significatius d'errors o trivialitzacions incorporats a partir de la lliçó corregida.

Cal indicar que, en l'edició de les unitats transmeses només per *B* i pel *descriptus P*, ha estat necessari tractar *B* com un *codex unicus* i, per tant, esmenar *ope ingenii* els errors i els problemes de mètrica evidents. Afortunadament, els casos de correcció d'errors de còpia per part del mateix copista i el comportament dels altres testimonis en els casos en què *B* comet els mateixos tipus d'errors en les unitats transmeses per diversos manuscrits, ofereixen una bona guia per esmenar *B*, sobretot en els casos d'hipometria o d'hipermetria condicionats per l'omissió o l'addició de lletres i de mots. També s'han tingut en compte algunes esmenes *ope ingenii* del copista de *P* (com en l'error del v. 2919) i de les edicions, sobretot de *g*, però només han estat incorporades en la nostra edició quan estan ben fonamentades en relació amb el sistema de l'autor; així, per exemple, hem seguit algunes esmenes significatives de Galmés com les dels vv. 604 i

2669, però no la del v. 2420, atès que la lliçó de *B* és consistent amb referències anteriors del discurs.

D'altra banda, pel que fa a l'edició de les unitats transmises per altres testimonis, els errors de *B* han estat esmenats *ope codicum* i a partir de la lliçó més autoritzada d'acord amb els resultats de la crítica del text. En l'edició dels capítols inicials del tractat i del capítol «De trinitat», s'han esmenat els errors de *BP* a partir de *D* (vv. 46, 141, 2040, 2070), excepte quan aquest testimoni —i, per extensió, la branca *β*— també presenta una variant deturpada (vv. 244, 2049, 2073). Per contra, en les variants adiafores que enfronten *BP* amb la branca *β* s'ha tendit a respectar la lliçó del manuscrit base. En l'edició de la part *D'oració*, s'ha recorregut sistemàticament a la lliçó de *M* per corregir els errors de *B* i els casos d'hipermetria o d'hipometria d'aquest testimoni, excepte quan *M* també presenta una lliçó deturpada (vv. 4759, 4884) o problemàtica (com «ni» al v. 5692); si hi ha incoherència entre el sistema gràfic i la representació o no de vocals de mots en contacte segons el recompte sil·làbic d'un i altre testimoni, s'ha optat per adaptar la grafia al sistema de *B* (vv. 4960, 5038). En els casos en què *B* presenta una *facilior* o una innovació evident, s'ha corregit la lliçó a partir del mateix criteri (vv. 4954, 5389-5390, 5692). Les adiafores de *B* (singulars o presents també en altres testimonis) que s'enfronten amb *M* o amb correccions de *M* (i lliçons d'altres testimonis) s'han tendit a respectar, excepte en aquells casos en què la lliçó de *M* és preferible per ser més coherent amb el sistema de l'autor (vv. 5115, 5232, 5247, 5514). Pel que fa a les correccions de *B*, s'ha tingut en compte la lliçó que presenten *M* i els altres testimonis medievals del text i, excepte quan la lliçó de *M* presenta algun error (v. 5171), s'ha restituit la variant reportada per *B* que coincideix amb la lliçó del manuscrit de primera generació (vv. 4838, 4857-4859, 4964, 5534, 5658, 5752, 5756, 5804); quan es tracta de correccions de *B* relacionades amb la representació de vocals de mots en contacte que cal llegir en una mateixa síl·laba, també s'ha seguit la variant de *B* que coincideix amb *M* (vv. 4805, 5706, 5711).

La majoria dels casos esmenats han estat assenyalats i/o discutits als apartats anteriors; ara bé, els casos que s'han considerat més problemàtics han estat marcats i explicats també en una nota a l'edició; així mateix, s'han justificat en nota els criteris concrets a partir dels quals s'han realitzat determinades esmenes sobre el manuscrit bàsic, i s'han donat possibles hipòtesis de lectura sempre que s'observa algun problema mètric o de sentit però no hi ha indicis prou evidents per corregir el text.

5.3. Criteris de transcripció del text i disposició de l'aparat crític

5.3.1. Criteris de transcripció

En la transcripció del text s'ha respectat fidelment l'ortografia del ms. *B* i altres qüestions relacionades amb l'*usus scribendi* del copista, com la representació o no de les vocals de mots en contacte que formen una única síl·laba. D'acord amb les normes d'edició de les NEORL, les intervencions al cos del text es limiten als casos següents:

- a) Puntuació i utilització de majúscules i minúscules segons els usos moderns.
- b) Resolució d'abreviatures paleogràfiques. En el cas de l'abreviatura de nasal, s'han seguit els hàbits del copista quan resol casos similars sense abreviar. Així, per exemple, d'acord amb el recompte d'ús de les formes *con/com*, s'han resolt de manera sistemàtica els casos d'abreviatura amb la solució *com*. L'abreviatura de nasal davant d'oclusiva bilabial s'ha resolt d'acord amb les estadístiques d'ús de les formes no abreviades de cada mot concret: *menbrar*, *remenbrar*, *senblant*, *combatut*, *compulsió*, *andós*; *emblar*, *temptar*, *exemple*, *emperó*, *complir*, *compliment*, *comparar*, *comprar*, *comprendre*, *compost*, *companyó*; en casos que apareixen sempre abreviats, s'ha resolt segons l'ús modern (*nombre* i *temps*). L'abreviatura de la nasal prepalatal sobre la *y* s'ha desenvolupat d'acord amb la solució gràfica més recurrent en la còpia del text, *ny*. En el cas de les formes abreviades «ihū χ'» i «χ'st», s'ha transcrit sistemàticament *Jhesucrist* i *Crist*, d'acord amb l'ús alternatiu de la forma «Crist» en alguns passatges (vv. 4921 i 5257).
- c) Normalització de l'ús de *i/j*, *u/v* segons l'ús modern; també s'han normalitzat en ç els pocs casos en què el copista utilitza la grafia *c* davant de *a/o/u* o en posició final de mot.
- d) Transcripció dels nombres amb punts a cada costat i resolució de l'abreviatura de les formes femenines amb lletres volades (*.ii.*, *.i^a*).
- e) Separació de paraules segons l'ús modern, llevat dels casos d'aglutinació que no dificulten la lectura dels mots (*del angel*, *del home*). Els pronoms personals *vos* i *nos* usats després de la forma verbal se solen presentar separats del verb i han estat transcrits seguint aquest mateix criteri.

- f) Utilització del guionet d'acord amb la normativa, i de l'apòstrof i el punt volat per indicar la separació dels proclítics i dels enclítics, respectivament, i dels mots forts aglutinats amb pèrdua d'un element (*bon'amor, s'amor, fin'e leyal, qu'ela, qu'eu, c'om, qu'es, vensr'ab, veng'a; e-ncara, qui-s* 'qui és', *per que-ntens, faràltre, vuyl-me-sforsar, sospena-nsús, sia-mic*).
- g) Ús de l'accent agut per als polisíl·labs oxítons acabats en vocal o vocal més *-s*. Excepcionalment, s'utilitza l'accent agut en la terminació *-en* quan cal desfer algunes confusions, sobretot en l'ús de formes de gerundi sense *-t* final (*entenén, conexén, dién, penedén, temén, veén*), formes de tercera persona singular del present d'indicatiu que es podrien confondre en formes de plural d'altres verbs (*comprén / compren, dexén / dexten*) o amb substantius (*yimagen* 'imagina'). També s'ha afegit l'accent agut per distingir la forma *sí* 'així' de la conjunció condicional *si*.

Cal afegir que s'ha utilitzat la cursiva exclusivament per assenyalar el títol *Arbre de sciencia* esmentat al v. 2782 i les partícules que identifiquen les Qüestions de l'Art als títols dels capítols de la cinquena part, però no a l'interior del text. Les referències que remeten als *Cent noms de Déu* (vv. 1523-1525) i a l'Art general (v. 4682), en canvi, s'han deixat en lletra rodona: la primera perquè no correspon pròpiament al títol de l'obra, sinó al motiu de l'obra (com al v. 1435 «[parlar] de Deu e ls seus noms presentar»); la segona perquè no correspon a cap obra concreta, sinó al sistema de l'Art. En els casos en què el discurs d'un capítol introdueix un passatge en estil directe després de *verba dicendi*, s'han usat les cometes baixes per delimitar aquest canvi de nivell de discurs; quan aquests passatges inclouen referències introduïdes també per *verba dicendi*, s'empren les cometes altes per distingir els dos nivells de discurs (vv. 1266-1273).

S'han seguit els títols i les divisions del text en parts, seccions temàtiques, capítols i paràgrafs dins dels capítols que presenta el ms. *B*; per a la cinquena part, s'han tingut en compte, també, les divisions internes dels capítols que presenta la resta de la tradició, especialment el ms. *M*. Abans dels títols dels capítols, afegim entre claudàtors i en xifres romanes la numeració corresponent a la part i al capítol de l'obra, absent en els testimonis. Hem numerat cada vers de l'edició de manera consecutiva entre les diferents parts: la numeració comença, doncs, al primer vers del pròleg general de l'obra i finalitza al darrer vers del colofó; a diferència de l'edició *g*, no hem inclòs l'apariat de la invocació en la numeració de versos del tractat, atès que, en les còpies, presenta unes característiques

diferencials respecte del text i que hi ha indicis clars que no era transmès per tots els testimonis de l'obra (vg. *DL* i els títols de l'obra).

S'assenyalen els canvis de foli i de columna dels manuscrits catalans medievals i moderns del text complet o d'unitats concretes del text (*B D M S N I L T P*): una ratlla vertical indica el lloc del text on es produeix el canvi i, al final de línia, s'assenyala el manuscrit en el qual es produeix aquest canvi, amb la sigla del manuscrit en cursiva, el número de foli corresponent en rodona i la referència de columna (a/b) en superíndex. Pel que fa als mss. *D, L* i *T*, d'una banda, i als mss. *M, S, N, I* i *L*, de l'altra, s'indica l'addició d'aquests testimonis de col·locació al capítol IV.III i a la part V, respectivament, amb un asterisc (*) després de la sigla dels manuscrits; també s'assenyala el lloc en el qual finalitza la còpia dels testimonis *D* i *L* a la primera part de l'obra i de *D, L* i *T* al capítol IV.III mitjançant una ratlla vertical al lloc s'atura el text i la sigla del còdex seguida de dos asteriscs (***) al marge.

En les tres primeres parts de l'obra, cada capítol ha estat editat en una pàgina diferent, amb l'aparat de variants acarat a la pàgina del text, de manera que el lector trobarà l'aparat a la pàgina de l'esquerra i el text a la de la dreta. En les dues darreres parts, s'ha intentat respectar el salt de pàgina amb un canvi de secció dins del discurs i, en els casos en què això no és possible, amb una pausa forta; l'aparat corresponent al text de cada pàgina es troba també acarat a l'edició del text.

5.3.2. Contingut i disposició de l'aparat

L'aparat crític, situat a la pàgina de l'esquerra de l'edició del text, està disposat en dues seccions diferents. A la primera secció, s'hi recullen notes sobre qüestions mètriques d'alguns versos, correspondències lèxiques o morfològiques de variants que poden presentar algun tipus d'ambigüitat, i els comentaris necessaris per justificar algunes esmenes no evidents del manuscrit base o per valorar certes decisions editorials que requereixen explicació. A la segona secció hi ha l'aparat de variants, que és de tipus negatiu; inclou les dades següents:

- a) Lliçons rebutjades del manuscrit base, inclosos errors de còpia com l'omissió de grafies.

- b) Les variants de la resta de manuscrits catalans, excepte les de tipus gràfic i fònic que afecten un únic mot.¹ En canvi, sí que s'han inclòs les variants que afecten la representació de vocals de mots en contacte i alternances de formes que poden presentar variació sil·làbica, com *hom / home, sens / senes, dar / donar*, etc. També es recullen els casos de variació de les formes *Deu / Deus* i *senyer / senyor*, de formes diftongades i monoftongades com *mays / mes* o *payre / paire*, els pronoms *que / qui*, la terminació *-ea / -esa*, l'ús o no de *-n* final caduca en alguns mots.
- c) Les variants de les edicions *rg* i les observacions que presenta, en nota, l'edició *g* sobre la interpretació de certes lliçons.
- d) Les variants significatives dels testimonis llatins *Lt₁* (a les parts I-III de l'obra, fins al capítol III.V), *Lt₂* (al capítol IV.III) i *Lt₃* (a la part V), així com totes aquelles lliçons que s'han considerat interessants tant per a la transmissió del text com pel que fa a la caracterització d'aquests testimonis. S'ha indicat si les variants dels mss. *Lt₂* i *Lt₃* han estat incorporades a l'edició llatina amb la referència *lat.* a continuació de la sigla del manuscrit; també s'han incorporat les correccions de lliçons que presenta aquesta edició.
- e) Correccions del copista del ms. *B*, incidències que presenta el manuscrit base i notes afegides per altres mans.
- f) Correccions de lliçons que presenten els altres manuscrits, incidències i intervencions de mans posteriors que s'han considerat d'interès. Atès que els testimonis *M*, *S*, *L* i *P* tant presenten correccions clarament atribuïbles al mateix copista com d'altres intervencions regulars que poden haver estat fetes per altres mans o que amb seguretat no es poden atribuir al copista, aquestes darreres han estat identificades amb les sigles *M'*, *S'*, *L'* i *P'*.

Les variants recollides a l'aparat crític s'agrupen per versos, de manera que es remet als diversos passatges mitjançant el número de vers, en negreta. Si la lliçó que presenta variants es troba localitzada en diferents versos consecutius, identifiquem els números del primer i el darrer vers que cal prendre en consideració. Les diferents lliçons que presenten

¹ No s'inclouen a l'aparat variants com *esperit / sperit* i *espirit / spirit*, excepte quan la presència de la vocal inicial o l'ús de la sibilant líquida té repercussions en el recompte sil·làbic del vers. Tampoc s'inclouen variacions que afecten el vocalisme àton, com *virtut / virtut*, ni les variacions que afecten la representació de *c / qu* davant de la vocal *a* (*car / quar, cantitat / quantitat*).

variants i que es localitzen en un mateix vers (o en els versos agrupats en una mateixa referència) se separen mitjançant punt i coma (;).

Les lliçons adoptades en l'edició es reprenen en lletra rodona i se separen de les variants desestimades corresponents mitjançant un claudàtor obert cap a l'esquerra (]); aquestes variants, també en rodona, van seguides de les sigles dels testimonis que les reporten (en lletra cursiva); les diverses variants que remeten a una mateixa lliçó se separen mitjançant una coma (,); quan una variant afecta més d'un testimoni, no es reproduïxen les divergències gràfiques que puguin presentar i es transcriu la variant segons la grafia del primer testimoni de la llista, sempre d'acord amb l'ordre següent: *BP* per al text complet, *BDLTP* per als capítols de la primera part i el capítol IV.III «De trinitat» i *BMSNILP* per a la part *D'oració*. En la transcripció de les variants es desenvolupen les abreviatures i es regularitzen les grafies *i/j* i *u/v*, però no s'apliquen els criteris suara esmentats per a la transcripció del text. Els fragments en cursiva són comentaris de l'editor. El guió mitjà entre dos mots (–) s'empra per assenyalar que la lliçó presa en consideració equival a tot el fragment inclòs entre els dos mots; en canvi, els punts suspensius entre diferents lliçons (...) indiquen que no s'ha tingut en compte la porció de text situada entre aquestes lliçons. Els canvis d'ordre de mots dins d'un mateix vers s'indiquen mitjançant xifres entre claus (*{}*).

Si una variant afecta tota una secció dins del capítol «De trinitat» de la quarta part i dels capítols de la cinquena part de l'obra o té a veure amb les marques de canvi de secció, en lloc del número de vers, s'assenyala el número de secció en negreta i entre claudàtors i es recullen directament la variant (en rodona) i els comentaris de l'editor (en cursiva).

VII. CONCLUSIONS

1. THE *MEDICINA DE PECAT*: COMPOSITIONAL UNIT AND TEXT TRADITION

In the history of Lullism and modern Lullian studies, the *Medicina de peccat* has been a representative case of a work that is difficult to identify, catalog and classify within the production of Ramon Llull. Although there was never a doubt about the Lullian authenticity of the text, its partitive structure, formally diverse, and the independent dissemination of several work units have caused segregation between the identification of the whole versed treatise and the independently disseminated units, which have moreover generated doubts regarding the original compositional unit of the text and its dating.

That is why one of the main focus-points of this study is the object of analysis of all direct and indirect witnesses of the double dissemination of the work: the treatise in five parts, and some units that present copies or references both independent and related to the whole treatise. For the same reason, another fundamental point is the study of the compositional structure that the text of the currently preserved copies presents. Thanks to the joint analysis of these two areas it was possible to prove, firstly, that the compositional unit of the work corresponds to that of the treatise in five parts; secondly, that the whole work is structurally and thematically well-knit; thirdly, that the different units that shape the versed treatise present references that refer to the same production period, clearly later than 1294 and close to the date on the colophon (1300); and, finally, that the separation and independent dissemination of some text units took place after the composition of the whole piece. Significantly, only the main title that identifies the treatise as a whole is part of the catalogue of the *Electorium* (1311-1314), despite the fact that Llull himself pushed the independent dissemination of the part *D'oració* through the MS *M* and that soon after the *Medicina de peccat* and this part were disseminated as different pieces among the first Lullian groups, and so both titles were included in the *Directorium inquisitorium* by Nicolau Eimeric (1376).

The joint study of the structure of the treatise and of the references documented in manuscript testimonies of the text, in catalogues of Llull works and book inventories or transaction notes, allowed to see that the different dissemination forms of the work have caused a desegregation of the treatise, a lack of connection between the parts and the chapters individually disseminated regarding the compositional unit of the text, and an

increase of the references that identify the treatise and the different units separated from the main piece. These features explain the difficulties encountered along the centuries to identify and find the relation between the different references of the work and the units that originally were part of it (see II.2), and those that brought to light the need to deeply examine all references that refer to this work, both the certain and the possible ones. One of the most important results of this study of the documentation related to the work was the finding of new data about the dissemination and the cataloguing of the text; that is, of the treatise as a whole and of some text units independently distributed.

It was also found that the circulation channels of the treatise and the units extracted from the treatise have been clearly affected by two of the main features that define the work: the versed form and the spiritual and doctrinal character of the text (see chapters IV and V). As brought to light by some different medieval volumes that contain copies of the *Medicina del peccat* and of the part *D'oració*, as well as by different documents that prove the dissemination of the work, these texts awoke interest especially due to their devotional value and were read in spirituality-prone environments, both among religious and lay groups. It is thus not surprising that the inquisitor Eimeric, very suspicious of lay groups with spiritual interests, included in the index of works by Llull suspected of heresy these texts suitable for the exercise of private devotion and for moral and theological indoctrination of an audience not necessarily specialized.

Moreover, the *Medicina de peccat*, the opuscle *D'oració* and the chapter “De trinitat” are all copied in volumes (or fascicles) containing several versed Lullian works: MSS *B, D, S, N, I, L, P*. It is a compilation of texts that responds to a growing trend throughout the centuries and consists of the formal and thematic classification of the works of Ramon Llull; the most significant examples regarding the grouping of the rhymed works of the author are the medieval manuscript *B* and the modern one *L*, two Lullian songbooks that had a main role in the first edition of the collection of Ramon Llull poetry, published in 1859 by Jeroni Rosselló (*r*). Also, volumes like MSS *Lt₂* and *Lt₃* and catalogs of Lullian works organized by subject and developed in modern times show that the two main units independently spread —the opuscles “De trinitat” (or *Dictat de trinitat*) and *D'oració*— have also been grouped with other Lullian educational and theological works which have a similar theme.

Another remarkable aspect of this work is that it has had a tradition that has been exclusively vernacular until the eighteenth century, when are documented the only verified testimonies of Latin versions of the treatise or units of the treatise disseminated

as separate opuscles. As it has been seen, the three existing translations correspond to three different text units —the treatise as a whole in MS *Lt*₁ (even though the preserved copy is fragmentary), the chapter “De trinitat” or *Dictatum de Trinitate* in the MS *Lt*₂ and the part *D’oració* in MS *Lt*₃— and were also created by different initiatives; however, all three have their origin in the interest of the Lullism in the eighteenth century to document the works of Lull and preserve the text of the best documented copies. In fact, the entire modern tradition of the different units of the *Medicina de peccat* shows key interest to document and preserve the text in new copies, as clearly indicate testimonies *L*, *T* and *P*.

Between the nineteenth and twentieth centuries, the work has had two editions of the full text (*r* and *g*), an edition of the Latin version of the two main units released independently (*lat.*) and a total of twenty different anthologies that published some chapters or specific extracts of the work (see V.3.4). Integrated mainly in the corpus of rhythmized works of Ramon Lull, the *Medicina de peccat* has been considered a work rather minor and of low interest, especially for not fitting in the assessment and classification criteria of these texts. Moreover, because of its length and its essentially doctrinal and moral characteristics, the work has hardly been studied as a whole, and the critical attention has focused on specific aspects of the text, such as the contrast between the lyrical value of some extracts and the plain character of the didactic discourse, or the formal variation presented by the treatise.

2. CONCEPTUAL AND STRUCTURAL UNIT OF THE TREATISE

Some authors believe that the formal variation found between the different units of the versed treatise could be an indicator of a possible miscellaneous composition of the work, as a result of the union of fragments written in different moments of Lull’s career (see II.3). As shown in chapter III of this study, this hypothesis is motivated by the partial observation of the work, because it does not consider the existing connection between the various forms used in the structure of the parts and chapters, the internal cohesion found in the thematic structure of the different parts of the treatise and the consistency of content due to the metaphor of spiritual medicine and the Lullian doctrine of the first and second intentions. The analysis of the main formal and thematic aspects of the *Medicina de peccat*, as well as the references that refer to the author’s system and his production, show that the treatise was designed and written as a whole on a date close to the one on the colophon, and that the formal variation is due to a conscious choice made by the author, which is

closely linked to the role that play the different parts in the treatise, to the discourse models related to it and to other didactic and rhetoric resources that define the use of each unit as a doctrinal and / or devotional exercise.

Based on the metaphor of spiritual medicine, widely developed in the medieval pastoral and also in some previous Lullian texts, Lull develops the *Medicina de peccat* as a guide to spiritual health: it is a practical guide with devotional and doctrinal exercises to help bring back together the sin-sick soul with its creator and keep it in the first intention for which it was created. It is a spiritual journey of ascension of the soul closer to God, in which each part corresponds to a phase that has a different purpose: penitential and purgative prayer based on contrition (part I), confession (part II) and satisfaction of sins (part III), teaching the difference between good and bad temptation to prevent doctrinal doubts on several aspects of faith and the disorder of intentions in the moral life of men (part IV), and contemplative prayer which helps maintain the soul in the first intention (part V). In the conception of the whole treatise as a process, the author starts with a scheme established in propositions 1-7 of chapter 50 “De sanador” of the *Proverbis de Ramon* and he develops it from doctrinal foundations on each part that are also defined in several Lullian works, especially didactic and spiritual ones; at the same time, each part of the treatise consists of different groups of chapters that are well defined thematic sections, which refer to different catechetical or artistic principles recurrent in the Lullian oeuvre.

The different resources used to structure the work and to organize the discourse at different levels are intended to facilitate the practical application of the treatise. In the prologue, the author relates the mnemonic role of the verse and the rhyme with the value of the work as a spiritual guide against sin; the study of rhymes also reveals the connection presented by rhyme words with the role of each part and the subject of each chapter. Also, the division of the work in different structural and thematic units can sort and dispense the content of the treatise to facilitate its understanding and, at the same time, it allows to adapt the structure of each chapter to general formal and discursive models that are conditioned by the healing function of each part: in the first three parts, the construction of the chapters from the prayer model is linked to a regular extension of the units, to the use of different verse schemes and to the use of different expressive resources that highlight the penitent role of the prayer; in the fourth part, the demonstrative and didactic discourse is linked to the use of octosyllabic *noves rimades* grouped together in sets of different length, which allows to adapt the length of the chapters to preventive advice

against temptation and to doctrinal teachings required for each principle; in the fifth part, the expositive and exhortative discourse is also linked to the use of octosyllabic *noves rimades* grouped together in sets of different length, which are organized into sections that correspond to different prayer themes arising from the implementation of each Rule of the Art for the contemplation of God.

The practical design of the treatise as a spiritual journey and a process of ascent of the soul in the use of its first intention is also evidenced by the fact that it is in the same organic structure of the work that the author defines the progression of the reader in the practice of exercises that required having overcome the previous healing stages. The first-person voice that guides through the path and structures and brings together different discourse levels has a fundamental function in defining the role that corresponds to the user of the treatise in each of the stages of the spiritual process of the poem: in the first three parts, the rhetorical model of the sinner-self gives an example in which readers can identify themselves in order to follow the penitential prayer as a spiritual exercise to purge sins; in the fourth part, users of the treatise can see themselves in the generic *you* (*tu / vosaltres*) to which refers the first-person voice that structures the discourse and develops doctrinal teaching; finally, in the fifth part, readers have to emulate once again the role of the literary-me that organizes the contemplative discourse as a set of praises and prayers addressed to God, which constitute a practical model of contemplative prayer.

The study of the internal organization of the *Medicina de peccat* has also allowed to show that the composition of the two main text units that have been disseminated as separate opuscles is linked to the construction of the whole work, and the separation and independence of these units seems rather influenced by the interest of the subject as a contemplation guide based on the Questions and Rules of the Art, regarding the part *D'oració*, and as a didactic demonstration of Trinity, regarding the chapter "De trinitat" of the fourth part (see III.2.2.3 and III.2.3.2). The separation of the *D'oració*, comparable to the independent dissemination of the *Llibre d'amic e amat* concerning the *Romanç d'Evast e Blaquerna* was a decision of Llull himself, whereas the chapter "De trinitat" is most probably due to some disciple. In the case of the *D'oració*, the dual circulation of the text as part of the treatise and a separate opuscle must be understood, within the framework of the strategies of the author to spread his works, as a use of the dual function of the text: firstly, as the culmination phase of the spiritual healing process of the treatise, and, secondly, as a method of contemplative prayer that can work independently when readers / receivers of the opuscle are Christians prepared to undertake this type of

practice that maintains the soul in the first intention —and even helps reach a state of ecstatic communion with God— without having to previously follow the entire penitential and doctrinal process. Information concerning the circulation of this opuscle shows that, in effect, the *D'oració* was of remarkable interest as a devout and contemplative text; on the other hand, the extract “De trinitat”, documented as an independent text since the end of the fourteenth century, arouse interest mainly in the sixteenth and seventeenth centuries as an educational opuscle.

3. THE *MEDICINA DE PECAT* AND THE PRACTICAL DIFFUSION OF THE LULLIAN DOCTRINE

The work *Medicina de peccat* reveals the interest of the author to develop products that allowed the applied use of his doctrinal program in areas such as moral life and spiritual education of Christians, both lay and religious. As shown in Chapters III and IV of this study, in this work Lull combines different resources and topics that issue from traditional materials and from his own work, but from which he creates a completely unique product, especially thought to offer believers a manual for the spiritual regiment of the soul, the strengthening of faith and the practice of devotion.

The development presented by the metaphor of the spiritual medicine in this text provides the most experimental sample of practical translation of this topic in all of Lull's production. On its background there is a long pastoral tradition in which theology is presented as a spiritual medicine, and where the different principles of the Christian faith that shape the catechetical content of the pastoral texts are presented as different stages a human soul should go through in order to get rid of sins, reconcile with God and get the grace of salvation. Some outstanding examples are the *De quinque septenis* by Hugh of St. Victor and the VI part of the *Breviloquium* by St. Bonaventure dedicated to the sacraments and entitled “De medicina sacramentale.” In these cases, however, the metaphor offers an effective model to explain the Christian doctrine and its value to the spiritual life of believers. The same happens in most of Lull's works that develop the topic of the spiritual medicine: Lull mainly tends to define the components involved in disease and spiritual health. In some texts the definition is based on an analogic exposition between corporal and spiritual medicine —like in the *Llibre de contemplació en Déu* and in mode 16 “Sanar” (Healing) within the *Art demostrativa*—; in others on the systematic exposition of a specific curation resource like the one of the fight between virtues and vices —like in the *Llibre d'home*—, or even is based on examples and short definitions

—like in the *Cent noms de Déu*, the proverb collections or the *Llibre de virtuts e de pecats*. However, in the the *Medicina de peccat*, Llull does not define the main components of spiritual medicine, neither does he describe its way of functioning, but he puts them into practice as part of the electuary. With the construction of the structure of the treatise as a process based on various curative virtues, the therapeutic function of each part is evidenced by the thematic structure of the parts, the discursive structure of the chapters, and the rhetorical use of the first person.

The versed treatise is clearly on the conceptual framework of a set of didactic Lullian works ruled by the educational value of theological and moral doctrine; it is the case, for example, of educational manuals written during the first phase of the Art, like the *Doctrina pueril* and the *Llibre d'intenció*, but also encyclopedic works of the second phase of the Art, like the *Proverbis de Ramon*, and moral works such as the *Llibre d'home*. It also has certain connections with devotional works that have a clear practical use, such as the *Oracions de Ramon* or other rhymed ones, like the *Hores de nostra dona santa Maria* and the *Cent noms de Déu*. From this point of view, the *Medicina de peccat* appears as a significant statement of the most informative and practical feature of the program of doctrinal and moral reform proposed by Ramon Llull, a feature specially developed after 1290, during the most experimental period in terms of finding new ways of spreading his message.

It is in the context of the study of Ramon Llull as a vernacular writer and the strategies used for the composition and dissemination of his texts, that it has been possible to highlight the importance of this work within the whole of Llull's production and its interest as a spiritual treatise in verse for the practical diffusion of the Lullian program. Both aspects of the composition of the text and its transmission have shown the informative and practical value of the treatise —and also of the units spread as independent opuscles— as a spiritual and moral manual for the health of the soul, the strengthening of faith and the practice of devotion.

4. THE CRITICAL EDITION OF THE *MEDICINA DE PECAT*

One of the main contributions of this dissertation —on which is based the study of the structure, the content and the tradition of the work— is the development of a critical edition of the *Medicina de peccat*, as the first based on a thorough analysis of the entire tradition of the different units of the text preserved, both complete and not complete,

Catalan and Latin. All extant testimonies of the text have been analysed from a historical, a codicological and an ecodotical point of view (see Chapters V and VI of the dissertation). It consists of a total of twelve extant manuscripts, which range from the early fourteenth century to the eighteenth century. Only two of these testimonies contain the five parts of the text (*B* and *P*); four medieval manuscripts contain only the fifth part (*M*, *S*, *N*, *D*); one medieval manuscript also contains the initial chapters of the treatise and the chapter “De trinitat” of the fourth part (*D*); a modern manuscript contains the chapter “De trinitat” (*T*) and another one, dating from the end of the sixteenth century or the beginning of the seventeenth century, contains a copy of that same chapter, of the first chapters of the treatise and the part *D’oració* separately (*L*); finally, Latin testimonies contain a fragmentary copy of the first three parts of the work (*Lt₁*), a copy of the chapter “De trinitat” (*Lt₂*), and a copy of the part *D’oració* (*Lt₃*).

Between the nineteenth and twentieth centuries, the complete text of the *Medicina de peccat* was published twice. Both editions (*r* and *g*) respond to the context of recovery of Ramon Llull Catalan texts and were produced with insufficient philological criteria. The edition by Jeroni Rosselló, published in 1859 (*r*), is unreliable, since the editor only took into account a few extant testimonies of the text and made numerous unwarranted interventions that were not included in the base manuscript (*B*). The edition by Salvador Galmés (*g*), on the other hand, is more rigorous, even though it is not based on the whole tradition of testimonies of the Catalan text existent in the present (he misses MSS *B*, *D* and *L*) and it cannot be considered a proper critical edition because it lacks a genetic study of the whole tradition. As part of the critical edition of the Latin work by Llull undertaken within the ROL, in 1993 Fernando Domínguez Reboiras (*lat.*) published the edition of the Latin testimonies of the chapter “De trinitat” and the part *D’oració*, which he collated with the Catalan edition by Galmés, but he did not carry out an analysis of the kinship relations existing between Latin and Catalan traditions, nor took he into account the Latin testimony of the first parts of the treatise (*Lt₁*). Therefore, to resolve the shortcomings of previous editions, it was necessary to undertake a critical edition of the Catalan text that took into account the existing relationship between the Catalan and the Latin versions.

The collation of testimonies and the study of versions had to be made according to the specific characteristics of the tradition of the different text units, because of the dual tradition of the full text and different partial text units. Also, it was considered important to take into account certain specific considerations of the versed form of the text, such as the problems of regular metrics, variants in rhyme position, and the solution

in the copies between vocal representation of words in contact and their value in the calculation of the syllabic verse; according to that, it has been tried to establish a distinction between those structures and forms that are admitted within the system of the author and those depending on the copies seen as diasystem (Segre 1979: 58-59).

On the first place, it has been seen that the modern testimony *P* is a *descriptus* of *B* and that the Latin version of the first parts of the treatise (*Lt₁*) is based on this modern copy of the whole (see VI.2). Secondly, from the analysis of the *BP* variants with the testimonies of the other text units (the initial chapters, the chapter “De trinitat” and the part *D’oració*) and also from the study of the behavior of the scribe of MS *B*, it has been seen that this testimony has some copying mistakes easily detectable and rectifiable, but it is overall an authorized text that is close to the archetype of the whole tradition. In the third place, regarding the tradition of the initial chapters and of the chapter “De trinitat” (or *Dictat de trinitat*), we were able to trace a *stemma codicum* of the whole tradition, which puts *BP* in a family and *DL*—in the initial chapters— and *DLT Lt₂*—in the chapter “De trinitat”— in another one (see VI.3). Testimonies of family β contain a number of significant errors that reveal the existence of a single subarchetype and the direct kinship relation between *L* and the medieval testimony *D*, and between *T* and *D*; these modern testimonies are independent copies of the text. It has also been found that, as Domínguez thought possible, the Latin version of the *Dictat de trinitat* is linked to the Catalan testimony *T*.

Fourthly, regarding the tradition of the part *D’oració*, it has not been possible to find conjunctive errors from which it is feasible nor reliable to define a *stemma* of the whole tradition of this text unit (see VI.4). However, some errors and some variants that are found both in testimonies of the whole text and in testimonies of the opuscle *D’oració* as an independent text, can be explained from a common archetype of the whole tradition, but it cannot be properly defined as archetype errors. We can also see that some *B* and *M* variants refer to the same stage of the transmission of the text, prior to the addition of certain innovations and corrections concerning testimonies that transmit only the text *D’oració* and innovations affecting only the testimonies of the full text. Different indications show that *SL* come from the same subarchetype and that *L* is probably a direct copy of *S*; it is also clear that *NI* are two independent copies coming from a common antecedent. *M* and *B* are the two most authorized testimonies of the tradition of this unit of the text; however, they both present corrections added during a review of the copy, which show the link with other testimonies of the text. Also, MS *B* has a higher number

of errors and innovations than MS *M*, which is the work of an attentive copyist who regularly worked with Lull. Finally, several textual evidences indicate that the Latin version of the text *D'oració* is linked to the copy of *M*.

The results of the *recensio*, together with the study of how each copy works as a diasystem, have allowed us to establish the critical text of the *Medicina de peccat* with enough philological guarantees. The choice of *B* as a base manuscript of the edition of the complete text allowed to implement homogeneous criteria to the whole *constitutio textus* of the work, consistent with the characteristics of *B* as diasystem but also critically engaged with the meaning and interpretation of the text and with significant formal aspects, like the use of metrics and rhyme in concordance with the system of the author.

The critical approach to the text *Medicina de peccat* that offers this study has made it possible to reconstruct the whole tradition of a work that, historically, tended to be scattered in different textual units. It is primarily a philological reconstruction of the text, with the main goal of the critical examination of the complete tradition and the establishment of a critical edition of the text. But it has also allowed to carry out a doctrinal and historic interpretation of the work, which shows the position of the text within the production of Ramon Llull, its doctrinal and formal connections with other Lullian works and its forms of dissemination throughout the centuries. Thus, the bases have been set to allow this text to be taken into account within a broader study framework on specific aspects of the Lullian *opus* and the relationship of the author with the literature and the knowledge of his period.

(versió en català)

1. LA *MEDICINA DE PECAT*: UNITAT COMPOSITIVA I TRADICIÓ DEL TEXT

En la història del lul·lisme i en els estudis lul·lians moderns, la *Medicina de peccat* ha constituït un cas representatiu d'obra difícil d'identificar, de catalogar i de classificar dins de la producció de Ramon Llull. Encara que no s'ha posat mai en dubte l'autenticitat lul·liana del text, la seva estructura partitiva, formalment diversa, i la transmissió autònoma d'algunes unitats de l'obra són aspectes que han tendit a crear una separació entre la identificació del conjunt del tractat en vers i la de les unitats difoses de manera independent, i que han generat, a més, alguns dubtes pel que fa a la unitat compositiva original del text i a la seva datació.

És per aquesta raó que un dels punts fonamentals d'aquest treball ha estat l'estudi de tots els testimonis directes i indirectes de la doble circulació de l'obra: la del tractat en cinc parts i la d'algunes unitats que tant presenten còpies o referències independents com lligades al conjunt. Per la mateixa raó, un altre punt rellevant ha estat l'estudi de l'estructura compositiva que presenta el text de les còpies actualment conservades. Gràcies a l'anàlisi conjunta d'aquestes dues parcel·les, ha estat possible demostrar que la unitat compositiva de l'obra correspon a la del tractat en cinc parts, que el conjunt està ben cohesionat des del punt de vista temàtic i estructural, que les diverses unitats que integren el tractat en vers presenten referències que remeten a un mateix període de producció, clarament posterior a 1294 i proper al de la data del colofó (1300), i que la separació i difusió autònoma d'algunes unitats del text és posterior a la composició del conjunt. Significativament, només el títol principal que identifica el tractat com a conjunt forma part del catàleg de l'*Electorium* (1311-1314), malgrat que Llull mateix impulsés la difusió autònoma de la part *D'oració* al ms. *M* i que ben aviat tant la *Medicina de peccat* com aquesta part circulessin com a obres diferents entre els primers grups lul·listes i, per tant, tots dos títols fossin inclosos al *Directorium inquisitorium* de Nicolau Eimeric (1376).

L'estudi conjunt de l'estructura del tractat i de les referències documentades en els testimonis manuscrits del text i en catàlegs d'obres lul·lianes i inventaris de llibres o notes de transaccions ha permès observar que les diferents formes de transmissió que ha tingut l'obra han provocat una disgregació del tractat, una manca de connexió de les parts i dels capítols difosos autònomament respecte de la unitat compositiva del text i una

multiplicació de les referències que identifiquen el tractat i les diverses unitats separades del conjunt. Són precisament aquests trets els que expliquen les dificultats detectades al llarg dels segles per identificar i posar en relació les referències de l'obra i de les unitats que originàriament en formaven part (vg. II.2), i els que han posat de manifest la necessitat de revisar a fons totes les referències de l'obra, tant les segures com les possibles. Un dels resultats més notables d'aquest procés de revisió de la documentació sobre l'obra ha estat la localització de noves dades sobre la circulació i la catalogació del text, això és, del tractat com a conjunt i d'algunes unitats textuais difoses de manera independent.

També s'ha pogut constatar que les vies de circulació del tractat i de les unitats extretes del conjunt han estat clarament marcades per dos dels principals trets que caracteritzen l'obra: la forma versificada i el caràcter espiritual i doctrinal del text (vg. els capítols IV i V). Com posen de manifest alguns volums medievals que contenen còpies de la *Medicina de peccat* i de la part *D'oració*, així com diversos documents que testimonien la circulació de l'obra, aquests textos van interessar sobretot pel seu valor devocional i van ser llegits en ambients proclius a l'espiritualitat, tant entre grups de laics com de religiosos. No és estrany, doncs, que l'inquisidor Eimeric, especialment recelós amb els grups de laics amb inquietuds espirituals, inclogués a l'índex d'obres lul·lianes sospitoses d'heretgia aquests textos aptes per a l'exercici de la devoció privada i per a l'adoctrinament moral i teològic d'un públic no necessàriament especialitzat.

D'altra banda, tant la *Medicina de peccat* com l'opuscle *D'oració* i el capítol «De trinitat» es troben copiats en volums (o fascicles) que contenen diverses obres lul·lianes en vers: mss. *B, D, S, N, I, L, P*. Es tracta d'un model de compilació dels textos que respon a una tendència creixent al llarg dels segles i consistent en la classificació temàtica i formal de les obres de Ramon Llull; els exemples més significatius pel que fa a l'agrupació de la producció rimada de l'autor són el manuscrit medieval *B* i el modern *L*, dos autèntics cançoners lul·lians que van tenir un paper fonamental en la primera edició de conjunt de la poesia lul·liana, publicada l'any 1859 per Jeroni Rosselló (*r*). Així mateix, volums com els mss. *Lt₂* i *Lt₃* i els catàlegs d'obres lul·lianes organitzats per matèries i desenvolupats en època moderna posen de manifest que les dues principals unitats de l'obra difoses de manera independent —els opuscles «De trinitat» (o *Dictat de trinitat*) i *D'oració*— també han estat agrupades amb altres obres lul·lianes didàctiques i teològiques amb les quals presenten una temàtica semblant.

Un altre aspecte remarcable d'aquesta obra és que ha tingut una tradició exclusivament vernacla fins al segle XVIII, que és quan es documenten els únics testimonis segurs de versions llatines del tractat o d'unitats del tractat difoses com a opuscles independents. Com s'ha pogut observar, les tres traduccions existents corresponen a tres unitats textuais diferents —el tractat com a conjunt al ms. *Lt₁* (encara que la còpia conservada és fragmentària), el capítol «De trinitat» o *Dictatum de Trinitate* al ms. *Lt₂* i la part *D'oració* al ms. *Lt₃*— i són fruit, també, d'iniciatives diferents; ara bé, totes tres tenen el seu origen en l'interès del lul·lisme setcentista per documentar les obres de Llull i per preservar-ne el text a partir de les millors còpies documentades. De fet, tota la tradició moderna de les diferents unitats de la *Medicina de peccat* posa de manifest aquest interès preeminent per documentar i preservar el text en noves còpies, com indiquen clarament els testimonis *L*, *T* i *P*.

Entre els segles XIX i XX, l'obra ha comptat amb dues edicions del text complet (*r* i *g*), una edició de la versió llatina de les dues principals unitats difoses de manera independent (*lat.*) i un total de vint antologies diferents que publiquen alguns capítols o fragments concrets de l'obra (vg. V.3.4). Integrada fonamentalment en el marc de la producció rimada de Ramon Llull, la *Medicina de peccat* ha estat considerada una obra més aviat secundària i de poc interès, sobretot pel fet de no encaixar del tot amb els criteris de valoració i de classificació d'aquests textos. D'altra banda, a causa de la seva extensió i del seu caràcter fonamentalment doctrinal i moral, l'obra pràcticament no ha estat estudiada com a conjunt, sinó que l'atenció de la crítica ha recaigut en aspectes concrets del text, com ara la contraposició entre el valor líric d'alguns fragments i el caràcter eixut del discurs didàctic, o bé la variació formal que presenta el tractat.

2. UNITAT CONCEPTUAL I ESTRUCTURAL DEL TRACTAT

Alguns autors han considerat que la variació formal que es detecta entre les diferents unitats del tractat en vers podria ser un indicatiu d'una possible composició miscel·lània de l'obra, fruit de la unió de fragments compostos en moments diferents de la trajectòria de Llull (vg. II.3). Com s'ha mostrat al capítol III d'aquest treball, aquesta hipòtesi està motivada per una observació parcial de l'obra, ja que no té en compte la relació existent entre les diferents formes emprades en l'estructuració de les parts i dels capítols, la cohesió interna que presenta l'estructura temàtica de les diferents parts del tractat i la coherència del contingut amb el motiu de la metàfora de la medicina espiritual i la

doctrina lul·liana de les dues intencions. L'estudi del conjunt d'aspectes temàtics i formals de la *Medicina de peccat*, així com les referències que remetent al sistema de l'autor i a la seva producció, posen de manifest que el tractat va ser projectat i escrit com a conjunt en una data propera a la del colofó i que la variació formal respon a una tria conscient per part de l'autor, la qual està estretament lligada a la funció que desenvolupen les diverses parts dins del tractat, als models de discurs que s'hi relacionen i a altres recursos didàctics i retòrics que defineixen l'ús de cada unitat com a exercici doctrinal i/o devocional.

Partint de la metàfora de la medicina espiritual, àmpliament desenvolupada en la pastoral medieval i també en alguns textos lul·lians anteriors, Llull construeix la *Medicina de peccat* com un regiment de sanitat espiritual: es tracta d'una guia pràctica d'exercicis devocionals i doctrinals que permeten reconciliar l'ànima malalta de peccat amb el seu creador i mantenir-la en la primera intenció per a la qual fou creada. El conjunt constitueix un recorregut espiritual d'ascens de l'ànima cap a Déu, en el qual cada part correspon a una fase que té una funció diferent: la pregària penitencial i purgativa basada en la contrició (part I), la confessió (part II) i la satisfacció dels pecats (part III), l'ensenyament de la distinció entre la bona i la mala temptació per tal de prevenir els dubtes doctrinals sobre diversos aspectes de la fe i el desordre de les intencions en la vida moral dels homes (part IV), i l'oració contemplativa que permet el manteniment de l'ànima en la primera intenció (part V). En la concepció del conjunt com un procés, l'autor parteix d'un esquema fixat a les proposicions 1-7 del capítol 50 «De sanador» dels *Proverbis de Ramon* i el desenvolupa a partir de fonaments doctrinals sobre cadascuna de les parts que també es troben definits en diverses obres lul·lianes sobretot didàctiques i espirituals; cada part del tractat, al seu torn, està integrada per diferents grups de capítols que formen seccions temàtiques força ben delimitades, les quals remetent a diferents sèries de principis catequètics o artístics recurrents en la producció lul·liana.

Els diferents recursos emprats en l'estructuració de l'obra i en l'organització del discurs en diversos nivells pretenen facilitar l'ús pràctic del tractat. Al pròleg, l'autor relaciona la funció mnemònica del vers i de la rima amb el valor de l'obra com a manual espiritual contra el peccat; l'estudi de les rimes posa de manifest, també, la connexió que presenten els mots-rima amb la funció de cada part i amb el tema de cada capítol. Així mateix, la divisió de l'obra en diferents unitats estructurals i temàtiques permet ordenar i dosificar el contingut del tractat per facilitar-ne l'assimilació i, a la vegada, permet adequar l'estructura de cada capítol a uns models formals i discursius generals que estan

condicionats per la funció curativa de cada part: a les tres primeres parts, la construcció dels capítols a partir del model de pregària va lligada a una extensió regular de les unitats, a l'ús de diferents esquemes de versificació i a l'ús de diferents recursos expressius que remarquen la funció penitencial de la pregària; a la quarta part, el discurs demostratiu i didàctic va lligat a l'ús de les noves rimades de diferent tirada, la qual cosa permet adequar l'extensió dels capítols als diversos consells preventius contra la temptació i als ensenyaments doctrinals que requereix cada principi; a la cinquena part, el discurs expositiu i exhortatiu també va lligat a l'ús de les noves rimades de diferent tirada, les quals s'organitzen en diferents seccions que corresponen als motius d'oració que es desprenen de l'aplicació de cada regla de l'Art a la contemplació de Déu.

La concepció pràctica del tractat com un recorregut espiritual i un procés d'ascens de l'ànima en l'ús de la primera intenció es posa de manifest, també, pel fet que sigui en la mateixa estructura orgànica de l'obra que l'autor vagi definint la progressió del lector/receptor en la pràctica d'uns exercicis que demanen haver superat els estadis curatius anteriors. La veu en primera persona que guia el recorregut i estructura i cohesiona els diversos nivells de discurs de l'obra té una funció fonamental en la definició del rol que correspon a l'usuari del tractat en cada un dels estadis del procés espiritual del tractat: a les tres primeres parts, el model retòric del jo pecador ofereix un exemple sobre el qual poden identificar-se els lectors del text per tal de seguir la pregària penitencial com a exercici espiritual de purgació dels pecats; a la quarta part, els usuaris del tractat poden identificar-se amb el *tu / vosaltres* genèric al qual es dirigeix la veu en primera persona que estructura el discurs i desenvolupa l'ensenyament doctrinal; finalment, a la cinquena part, els receptors han d'emular novament el paper del jo literari que articula el discurs contemplatiu com un conjunt de lloances i súpliques adreçades a Déu, les quals constitueixen un model pràctic d'oració contemplativa.

L'estudi de l'organització interna de la *Medicina de peccat* ha permès mostrar, a més, que la composició de les dues principals unitats textuais que han tingut una difusió com a opuscles independents està lligada a la construcció del conjunt de l'obra i que la separació i circulació autònoma d'aquestes unitats sembla més aviat condicionada pel seu interès temàtic com a manual de contemplació basat en les Qüestions i Regles de l'Art, pel que fa a la part *D'oració*, i com a demostració didàctica de la trinitat, pel que fa al capítol «De trinitat» de la quarta part (vg. III.2.2.3 i III.2.3.2). La separació de la part *D'oració*, assimilable a la difusió autònoma del *Llibre d'amic e amat* respecte del *Romanç d'Evast e Blaquerna*, remet clarament a Llull, mentre que la del capítol «De trinitat» és

més plausible que es degui a algun deixeble. En el cas de la part *D'oració*, la doble circulació del text com a part del tractat i com a opuscle independent s'ha d'entendre, dins del marc de les estratègies de l'autor per difondre els seus textos, com una explotació de la doble funció d'aquest text: d'una banda, com a fase de culminació del procés de curació espiritual del tractat i, de l'altra, com a mètode d'oració contemplativa que pot funcionar autònomament quan els lectors/receptors de l'opuscle són cristians preparats per emprendre aquest tipus de pràctica que permet mantenir l'ànima en la primera intenció —i fins i tot assolir un estat de comunió extàtica amb Déu— sense necessitat de reproduir tot el procés penitencial i doctrinal previ. Les dades relatives a la circulació d'aquest opuscle posen de manifest que, efectivament, la part *D'oració* va tenir un interès remarcable com a text devot i contemplatiu; d'altra banda, l'extret «De trinitat», documentat com a text autònom ja a finals del XIV, va interessar sobretot als segles XVI-XVII com a opuscle didàctic.

3. LA *MEDICINA DE PECAT* I LA DIVULGACIÓ PRÀCTICA DE LA DOCTRINA LUL·LIANA

En la *Medicina de peccat* es posa de manifest l'interès de l'autor per desenvolupar productes que permetin un ús aplicat del seu programa doctrinal en àmbits com el de la vida moral i l'educació espiritual dels cristians, tant laics com religiosos. Com s'ha mostrat als capítols III i IV d'aquest treball, en aquesta obra Llull combina diversos recursos i motius que parteixen de materials de la tradició i de la seva pròpia producció, però a partir dels quals crea un producte del tot singular i adequat a l'objectiu d'oferir als fidels un manual per al regiment espiritual de l'ànima, la fortificació de la fe i l'exercici de la devoció.

El desenvolupament que presenta la metàfora de la medicina espiritual en aquest text ofereix la mostra més experimental de translació pràctica d'aquest motiu dins de la producció lul·liana. L'autor parteix d'una àmplia tradició pastoral en què la teologia és presentada com una medicina espiritual i el contingut catequètic corresponent a diferents principis de la fe cristiana, com diferents etapes d'un procés que ha de recórrer l'ànima humana per tal d'alliberar-se dels pecats, reconciliar-se amb Déu i aconseguir la gràcia de la salvació; en són exemples destacats el *De quinque septenis* d'Hug de Sant Víctor i la part VI del *Breviloquium* de Sant Bonaventura dedicada als sagraments i titulada «De medicina sacramentale». En aquests casos, però, la metàfora ofereix un model efectiu per exposar la doctrina cristiana i el seu valor per a la vida espiritual dels fidels. El mateix

succeeix en la majoria d'obres lul·lianes que desenvolupen el motiu de la medicina espiritual: Llull tendeix, sobretot, a definir els components que intervenen en la malaltia i en la salut espiritual; en alguns textos desenvolupa una exposició analògica entre la medicina corporal i l'espiritual —com al *Llibre de contemplació en Déu* i al mode 16 «Sanar» de l'*Art demostrativa*—; en d'altres parteix de l'exposició sistemàtica d'un recurs de curació específic com el del combat de les virtuts contra els vicis —com al *Llibre d'home*— o, fins i tot, construeix el discurs a partir d'exemples i definicions breus —com als *Cent noms de Déu*, les col·leccions de proverbis o el *Llibre de virtuts e de pecats*. A la *Medicina de pecat*, en canvi, Llull no defineix els components principals de la medicina espiritual ni en descriu el funcionament sinó que els posa directament en pràctica com a part de l'electuari; gràcies a la construcció de l'estructura del tractat com un procés basat en diferents virtuts curatives, la funció terapèutica de cada part es posa de manifest a partir de l'estructura temàtica de les parts, els models discursius dels capítols i la funció retòrica del jo.

El tractat en vers se situa clarament en el marc conceptual d'un conjunt d'obres lul·lianes de caràcter didàctic en les quals impera la funció divulgativa de la doctrina teològica i moral; és el cas, per exemple, de manuals pedagògics compostos durant la primera etapa de l'Art, com la *Doctrina pueril* i el *Llibre d'intenció*, però també d'obres enciclopèdiques de la segona etapa artística, com els *Proverbis de Ramon*, i d'obres morals com el *Llibre d'home*. Així mateix, presenta certes connexions amb obres de tipus devocional que tenen una clara aplicació pràctica, com són les *Oracions de Ramon* o altres obres també rimades, com les *Hores de nostra dona santa Maria* i els *Cent noms de Déu*. Des d'aquest punt de vista, la *Medicina de pecat* se'ns presenta com una manifestació significativa de la faceta més divulgativa i aplicada del programa de reforma doctrinal i moral que proposa Ramon Llull, una faceta especialment desenvolupada durant l'etapa posterior a 1290, que és la més experimental quant a la recerca de noves formes de canalització del seu missatge.

És en el marc de l'estudi de la vernacularitat de l'autor i de les seves estratègies de composició i difusió dels textos que ha estat possible posar de relleu la posició que ocupa l'obra en el conjunt de la producció lul·liana i l'interès que té com a tractat espiritual en vers per a la divulgació pràctica del programa lul·lià. Tant els aspectes relatius a la composició del text com a la seva transmissió han posat de manifest aquest valor divulgatiu i pràctic que té el tractat —i també les unitats difoses com a opuscles

independents— com a manual espiritual i moral apte per a la sanitat de l'ànima, la fortificació de la fe i la devoció.

4. L'EDICIÓ CRÍTICA DE LA *MEDICINA DE PECAT*

Una de les principals aportacions d'aquesta tesi —i sobre la qual se sustenta l'estudi de l'estructura, el contingut i la tradició de l'obra— és l'elaboració d'una edició crítica de la *Medicina de peccat*, la primera que es fonamenta en una anàlisi exhaustiva del conjunt de la tradició de les diferents unitats del text conservades, completes i parcials, catalanes i llatines. Tots els testimonis actualment conservats del text han estat analitzats des d'un punt de vista històric, codicològic i ecdòtic (vg. els capítols V i VI del treball). En total, es tracta de dotze testimonis manuscrits, que se situen entre principis del segle XIV i el segle XVIII. Només dos d'aquests testimonis contenen les cinc parts del text (*B* i *P*); quatre manuscrits medievals transmeten únicament la cinquena part (*M*, *S*, *N*, *I*); un manuscrit també medieval transmet els capítols inicials del tractat i el capítol «De trinitat» de la quarta part (*D*); un manuscrit modern transmet el capítol «De trinitat» (*T*) i un altre del tombant del segle XVI al XVII conté una còpia d'aquest mateix capítol, dels capítols inicials del tractat i de la part *D'oració* per separat (*L*); finalment, els testimonis llatins transmeten una còpia fragmentària de les tres primeres parts de l'obra (*Lt₁*), una còpia del capítol «De trinitat» (*Lt₂*) i una còpia de la part *D'oració* (*Lt₃*).

Entre els segles XIX i XX, el text complet de la *Medicina de peccat* ha estat editat en dues ocasions. Totes dues edicions (*r* i *g*) responen al context de recuperació dels textos catalans de Ramon Llull i van ser fetes amb criteris poc filològics. L'edició de Jeroni Rosselló publicada l'any 1859 (*r*) és poc fiable, ja que l'editor només va tenir en compte uns quants testimonis del text i va realitzar nombroses intervencions injustificades i no advertides sobre el manuscrit base (*B*). L'edició de Salvador Galmés (*g*), en canvi, és més rigorosa, encara que no parteix de tota la tradició de testimonis del text català actualment localitzats (manquen *B*, *D* i *L*) i que no es pot considerar pròpiament una edició crítica, ja que manca un estudi genètic del conjunt de la tradició. En el marc de l'edició crítica de l'obra llatina de Llull empresa per les ROL, l'any 1993 Fernando Domínguez Reboiras (*lat.*) va publicar l'edició dels testimonis llatins del capítol «De trinitat» i de la part *D'oració*, en la qual va col·lacionar aquests manuscrits amb l'edició catalana de Galmés, però no va portar a terme una anàlisi de les relacions entre la tradició llatina i la catalana d'aquestes unitats ni va tenir en compte el testimoni llatí de les primeres parts del tractat

(*Lt₁*). Era necessari, doncs, emprendre una edició crítica del text català que resolgués les mancances de les edicions anteriors i que tingués en compte la relació existent entre la versió llatina i la catalana.

A causa de la doble tradició del text complet i de diferents unitats parcials del text, la col·locació dels testimonis i l'examen de les variants s'ha hagut de realitzar d'acord amb les característiques específiques de la tradició de les diferents unitats textuals. Així mateix, s'ha considerat rellevant tenir en compte algunes consideracions específiques de la forma versificada del text, com per exemple els problemes de regularitat mètrica, les variants en posició de rima i la relació existent en les còpies entre la representació de vocals de mots en contacte i el seu valor en el còmput sil·làbic del vers; d'acord amb això, s'ha intentat establir una distinció entre aquelles estructures i formes que són admissibles dins del sistema de l'autor i aquelles que depenen de les còpies enteses com a diasistema (Segre 1979: 58-59).

En primer lloc, s'ha posat de manifest que el testimoni modern *P* és un *descriptus* de *B* i que la versió llatina de les primeres parts del tractat (*Lt₁*) parteix d'aquesta còpia moderna del text complet (vg. VI.2). En segon lloc, a partir de l'examen de les variants de *BP* amb els testimonis de les altres unitats textuals (els capítols inicials de l'obra, el capítol «De trinitat» i la part *D'oració*) i a partir de l'estudi del comportament del copista de *B*, s'ha pogut observar que aquest testimoni presenta alguns errors de còpia fàcilment detectables i esmenables, però que en conjunt transmet un text autoritzat i força acostat a l'arquetip del conjunt de la tradició. En tercer lloc, pel que fa a la tradició dels capítols inicials i del capítol «De trinitat» (o *Dictat de trinitat*), ha estat possible traçar un *stemma codicum* del conjunt de la tradició, que situa *BP* en una família i *DL* —en els capítols inicials— i *DLT Lt₂* —en el capítol «De trinitat»— en l'altra (vg. VI.3). Els testimonis de la família β presenten un conjunt d'errors significatius que posen de manifest l'existència d'un únic subarquetip i la relació directa de *L* i de *T* amb el testimoni medieval *D*; aquests testimonis moderns són còpies independents del text. També s'ha pogut constatar que, com havia apuntat Domínguez, la versió llatina del *Dictat de trinitat* està relacionada amb el testimoni català *T*.

En quart lloc, pel que fa a la tradició de la part *D'oració*, no ha estat possible detectar errors conjuntius a partir dels quals sigui factible ni fiable traçar un *stemma* de tota la tradició d'aquesta unitat textual (vg. VI.4). No obstant això, alguns errors i algunes variants que es troben tant en els testimonis del text complet com en els testimonis que transmeten l'opuscle *D'oració* com a text autònom són explicables a partir d'un arquetip

comú al conjunt de la tradició, encara que no es pot parlar pròpiament d'errors d'arquetip. També és possible observar que algunes variants de *B* i *M* remetent a un mateix estadi de la transmissió del text, anterior a l'addició de certes innovacions i correccions que afecten els testimonis que transmeten únicament el text *D'oració* i d'innovacions que afecten únicament el testimoni del text complet. Diversos indicis posen de manifest que *SL* deriven d'un mateix subarquetip i que molt probablement *L* és una còpia directa de *S*; també és clar que *MI* són dues còpies independents que deriven d'un mateix subarquetip. *M* i *B* són els dos testimonis més autoritzats de la tradició d'aquesta unitat del text; ara bé, tots dos presenten correccions afegides durant un procés de revisió de la còpia, les quals mostren connexions amb altres testimonis del text. D'altra banda, el ms. *B* presenta un major nombre d'errors i innovacions que el ms. *M*, el qual és obra d'un copista atent, col·laborador habitual de Llull. Per últim, diversos indicis textuais assenyalen que la versió llatina de la part *D'oració* està relacionada amb la còpia de *M*.

Els resultats de la *recensio*, juntament amb l'estudi del funcionament de cada còpia com un diasistema, han permès establir el text crític de la *Medicina de peccat* amb suficients garanties filològiques. La tria de *B* com a manuscrit base de l'edició del text complet permet d'aplicar uns criteris homogenis en el conjunt de la *constitutio textus* de l'obra, coherents amb les característiques de *B* com a diasistema, però també compromesos críticament amb el sentit i la interpretació del text i amb aspectes formals rellevants, com l'ús de la mètrica i de la rima d'acord amb el sistema de l'autor.

L'aproximació crítica al text de la *Medicina de peccat* que ofereix aquest treball ha fet possible una reconstrucció del conjunt de la tradició d'una obra que històricament ha tendit a ser disgregada en diferents unitats textuais. Es tracta fonamentalment d'una reconstrucció filològica del text, que té com a principal desenvolupament l'examen crític de tota la tradició i la fixació d'una edició crítica del text. Però ha permès portar a terme, també, una interpretació doctrinal i històrica de l'obra, que posa de manifest la posició que ocupa el text en el marc de la producció de Ramon Llull, les connexions doctrinals i formals que presenta amb altres obres lul·lianes i les vies de difusió que ha tingut al llarg dels segles. D'aquesta manera, s'han posat unes bases que permeten que aquest text sigui tingut en compte en un marc d'estudi més ampli sobre aspectes concrets de l'*opus* lul·lià i de la relació de l'autor amb la literatura i el saber del seu temps.

VIII. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. SIGLES I ABREVIATURES

- ATCA** *Arxiu de Textos Catalans Antics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i la Facultat de Teologia de Catalunya.
- BCI** Bíblia Catalana traducció Interconfessional. *La Bíblia*. Barcelona: Associació Bíblica de Catalunya – Centre de Pastoral Litúrgica de Barcelona – Editorial Claret – Societat Bíblica, 1993.
- BERNSTEIN** Wenger, Emanuel, coord. *Bernstein, The Memory of Paper - The Bernstein Consortium Commission for Scientific Visualization (VISKOM)*. Austrian Academy of Sciences. Direcció URL: <http://www.memoryofpaper.eu/BernsteinPortal/appl_start_disp#>.
- BEdT** Asperti, Stefano, dir. *Bibliografia Elettronica dei Trovatori*. Sapienza Università di Roma, Dipartimento Studi greco-latini, italiani, scenico-musicali. Direcció URL: <http://www.bedt.it/BEdT_04_25/index.aspx>.
- BITECA** BELTRAN, Vicenç; AVENOZA, Gemma; SORIANO, Lourdes, coord. *Bibliografia de Textos Catalans Antics (BITECA)*. The Bancroft Library, University of California (Berkeley). Direcció URL: <http://bancroft.berkeley.edu/philobiblon/biteca_ca.html>.
- Bo** Catàleg d'obres autèntiques de Ramon Llull elaborat per Anthony Bonner, consultable en la seva versió actualitzada a la Llull DB.
- BSAL** *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana* (1885-1904 i 1938-1977) / *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* (1905-1937 i a partir de 1978). Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana.
- CBCat** Corpus Biblicum Catalanicum. Barcelona: Associació Bíblica de Catalunya – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
III. *Bíblia del segle XIV: Èxode. Levític*, ed. Jaume Riera i Sans, Pere Casanellas i Bassols; intr. Armand Puig i Tàrrach, 2004.
VI. *Bíblia del segle XIV: Primer i segon llibres dels Reis*, ed. Jordi Bruguera i Talleda, Pere Casanellas, Núria Calafell i Sala, 2011.
- DCVB** ALCOVER, Antoni M; MOLL, Francesc de B. *Diccionari català – valencià – balear*, 10 vols. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1926-1968. Edició digital: Editorial Moll i Institut d'Estudis Catalans. Direcció URL: <<http://dcvb.iec.cat/>>.
- DECat** Corominas, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vols. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1980-2001.

- DS* *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et histoire.* París: Editions Beauchesne: 1932-1995. Edició digital: <<http://www.dictionnairedespiritualite.com/>>.
- DTC* VACANT, Jean Michel Alfred; MANGENOT, E.; Amann, E., dir. *Dictionnaire de théologie catholique*, 15 vols. París: 1899-1950.
- DTCA* RAFEL FONTANALS, Joaquim, dir.; BADIA, Lola; SOLER, Albert, coord. *Diccionari de Textos Catalans Antics.* Centre de Documentació Ramon Llull, Universitat de Barcelona. Direcció URL: <<http://www.ub.edu/diccionari-dtca/index.php>>.
- EL* *Estudios Lulianos.* Palma de Mallorca: Maioricensis Schola Lullistica, 1957-1990.
- ENC* Els Nostres Clàssics. Barcelona: Editorial Barcino.
- FD* Catàleg d'obres apòcrifes (no alquímiques) atribuïdes a Ramon Llull, consultable a la Llull DB. Parteix, sobretot, del catàleg manuscrit d'obres espúries elaborat per Fernando Domínguez Reboiras entre 1979 i 1985.
- GGL* Colom Mateu, Miquel. *Glossari general lul·lià*, 5 vols. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1982-1985. Edició digital: *Nou glossari general lul·lià (NGGL).* Centre de Documentació Ramon Llull, Universitat de Barcelona. Direcció URL: <<http://nggl.ub.edu/glossari>>.
- GRLMA* Jauss, Hans Robert; Köhler, Erich, dir. *Grundriss der romanischen Literaturen des Mittelalters*, 13 vols. Heidelberg: Carl Winter – Universitätsverlag, a partir de 1968.
VI. *La littérature didactique, allégorique et satirique*, dir. Hans Robert Jauss, 1968-1970.
- Levy* LEVY, Emil. *Provenzalisches Supplement-Wörterbuch. Berichtigungen und Ergänzungen zu Raynouards Lexique Roman*, 8 vols. Leipzig: O. R. Reisland, 1894-1924.
- Llull DB* BONNER, Anthony, dir. *Base de dades Ramon Llull.* Centre de Documentació Ramon Llull, Universitat de Barcelona. Direcció URL: <<http://orbita.bib.ub.edu/llull/>>.
- MP* Catàleg d'obres alquímiques atribuïdes a Ramon Llull, elaborat per Miquela Pereira, consultable a la Llull DB.
- Narpan DB* Badia, Lola; Cifuentes, Lluís; Martí, Sadurní; Pujol, Josep, coord. *Base de dades documental dels projectes CODITECAM i del Grup de Cultura i Literatura a la Baixa Edat Mitjana.* Universitat de Barcelona – Universitat de Girona – Universitat Autònoma de Barcelona. Direcció URL: <<http://db.narpan.net/>> (accés restringit a usuaris registrats).

- NEORL Nova Edició de les Obres de Ramon Llull. Palma: Patronat Ramon Llull, a partir de 1990.
- ORL LLULL, Ramon. *Obres Originals de Ramon Llull*, 21 vols. Palma: Diputació Provincial de Balears – Institut d’Estudis Catalans, 1906-1951.
- RIALC BADIA, Lola; GIROLAMO, Constanzo di, dir. *Repertorio informatizzato dell’antica letteratura catalana*. Università di Napoli Federico II, 2000. Direcció URL: < <http://www.rialc.unina.it/>>.
- ROL *Raimundi Lulli Opera Latina*. Palma: Maioricensis Schola Lullistica - CSIC, vols. I-V / Turnhout: Brepols “Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis” (CCCM), a partir de 1975 (volum VI).
- PL Patrologia cursus completus. Series latina. Ed. J.-P. Migne, París.
- SL *Studia Lulliana (olim EL)*; a partir de 1991.
- TOLRL Traducció de l’Obra Llatina de Ramon Llull. Turnhout – Santa Coloma de Queralt: Brepols – Obrador Edèndum, a partir de 2006.

2. REFERÈNCIES CITADES

- ALAIN DE LILLE (1965). *Liber poenitentialis*, ed. Jean Longère. Louvain – Lille: Éditions Nauwelaerts – Libraire Giard (Analecta Mediaevalia Namurcensia 17), 2 vols.
- ALBERNI JORDÀ, Anna (2002). *El Cançoner Vega-Aguiló (BC, MSS. 7-8): estructura i contingut*. Tesi doctoral: Universitat de Barcelona (Departament de Filologia Catalana).
- ALBIZZI, Francisco (1683). *De inconstantia in fide admittenda, vel non*. Amsterdam: Ioannis Antonii Huguetan.
- ALVAR, Carlos; TALENS, Jenaro (2009). ‘*Locus amoenus*’. *Antología de la lírica medieval de la península ibérica (latín, árabe, hebreo, mozárabe, provenzal, galaico-portugués, castellano y catalán)*. Barcelona: Galaxia Gutenberg - Círculo de Lectores.
- ANDERSON, George Christian (1963). «Medieval Medicine for Sin». *Journal of Religion and Health* 2.2, pp. 156-165.
- ANZIZU, Eulàlia (1919). *Poesies*, ed. Jaume Collell. Vic: Tipografia Balmesiana.

- ARAGÜÉS ALDAZ, José (2016). *Ramon Llull y la literatura ejemplar*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- ARBESMANN, Rudolph (1954). «The concept of “Christus medicus” in St Augustine». *Traditio* 10, 1-28.
- ARNALL I JUAN, M. Josepa (2002). *El llibre manuscrit*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona – Eumo Editorial (Diccionaris d'especialitat 4).
- ARTUS, Walter W. (1981-1983). «Man's Cosmic Ties Within the Thought of Ramon Llull». *EL* 25, pp. 25-46.
- ARTUS, Walter W. (1991). «Ramon Llull on the Pre-eminence of Man in a God-centered Universe». *Antonianum* 66, pp. 140-154.
- ARTUS, Walter W. (1995). «Ramon on First and Second Intentions. A Basic Ethical Doctrine». A: Bazan, Bernardo Carlos; Andujar, Eduardo; Sbrocchi, Léonard G., eds. *Les philosophies morales et politiques au Moyen Age. Moral and Political Philosophies in the Middle Ages. Actes du IX Congrès international de philosophie médiévale. Ottawa, du 17 au 22 août 1992 (S.I.E.P.M.)*. New York - Ottawa - Toronto: Legas, II, pp. 978-990.
- AVINYÓ, Joan (1935). *Les obres autèntiques del Beat Ramon Llull. Repertori bibliogràfic*. Barcelona.
- BABRA BLANCO, Antoni (2001). «La pastoralitat de la *Summa de paenitentia* de Sant Ramon de Penyafort: una via ètica i una vida reconciliada». *Revista Catalana de Teologia* XXVI/2, pp. 275-292.
- BADIA, Lola (1992). *Teoria i pràctica de la literatura en Ramon Llull*. Barcelona: Quaderns Crema.
- BADIA, Lola (1995). «Ramon Llull: autor i personatge». A: Domínguez, Fernando; Imbach, Ruedi; Pindl, Theodor; Walter, Peter, eds. *Aristotelica et Lulliana magistro doctissimo Charles H. Lohr septuagesimum annum feliciter agenti dedicata*. Steenbrughe – La Haia: Abbatia Sancti Petri – Martinus Nijhoff International (Instrumenta Patristica XXVI), pp. 355-375.
- BADIA, Lola (1999). «La literatura alternativa de Ramon Llull: tres mostres». A: Fortuño Llorens, Santiago; Martínez Romero, Tomàs, eds. *Actes del VII Congrés d'Associació Hispànica de Literatura Medieval (Castelló de la Plana 1997)*, I. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, pp. 11-32.

- BADIA, Lola (2013). «Nova retòrica i pràctica d'escriptura en Ramon Llull». *Quaderns d'Italià* 18, pp. 79-91.
- BADIA, Lola (2016). «El «Llibre d'home» del Fèlix lul·lià: una aproximació». *Estudios Franciscanos* 117 (setembre – desembre), pp. 373-394.
- BADIA, Lola; SANTANACH, Joan; SOLER, Albert (2009a). «La llengua i la literatura de Ramon Llull: llocs comuns, malentesos i propostes». *Els Marges: revista de llengua i literatura* 87, pp. 73-90.
- BADIA, Lola; SANTANACH, Joan; SOLER, Albert (2009b). «Per la lingua di Raimondo Lullo: un'indagine intorno ai manoscritti in volgare di prima generazione». *Medioevo Romanzo* 33/1, pp. 49-72.
- BADIA, Lola; SANTANACH, Joan; SOLER, Albert (2009c). «Le rôle de l'occitan dans la production et la diffusion des oeuvres de Raymond Lulle (1274-1289)». A: LATRY, Guy, ed. *La voix occitane. Actes du VIIIe Congrès de l'Association Internationale d'Études Occitanes. Bordeaux, 12-17 septembre 2005*. Bordeaux: Presses Universitaires de Bordeaux, pp. 369-408.
- BADIA, Lola; SANTANACH, Joan; SOLER, Albert (2010). «Els manuscrits lul·lians de primera generació als inicis de la *scripta* librària catalana». A: ALBERNI, Alberni; BADIA, Lola; CABRÉ, Lluís. *Transllatar i transferir: la transmissió dels textos i el saber (1200-1500)*. Santa Coloma de Queralt: Obrador Edèndum, pp. 61-90.
- BADIA, Lola; SANTANACH, Joan; SOLER, Albert (2012). «Ramon Llull, escriptor vernacle». A: RIPOLL, Maria Isabel; TORTELLA, Margalida, eds. *Ramon Llull i el lul·lisme: pensament i llenguatge. Actes de les jornades en homenatge a J.N. Hillgarth i A. Bonner*. Palma – Barcelona: Universitat de les Illes Balears - Universitat de Barcelona (Col·lecció Blaquerna 10), pp. 27-47.
- BADIA, Lola; SANTANACH, Joan; SOLER, Albert (2013). «6.2 Ramon Llull». A: BADIA, Lola, dir. *Literatura medieval (I). Dels orígens al segle XIV*. BROCH, Àlex, dir. *Història de la Literatura Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana - Fundació Carulla - Ajuntament de Barcelona, pp. 377-476.
- BADIA, Lola; SANTANACH, Joan; SOLER, Albert (2016). *Ramon Llull as a Vernacular Writer. Communicating a New Kind of Knowledge*. Woodbridge: Tamesis.
- BELLVER, José (2014). «Mirroring the Islamic Tradition of the Names of God in Christianity: Ramon Llull's *Cent Noms de Déu* as a Christian Qur'ān». *Intellectual History of the Islamicate World* 2, pp. 287-304.

- BERNINI, Giuseppe SI (1953). *Le preghiere penitenziali del Salterio. Contributo alla teologia dell'A.T.* Roma: Apud aedes Universitatis Gregoriana (Analecta Gregoriana LXII, Series Facultatis Theologicae Sectio A n. 9).
- BERTINI, Giovanni Maria (1934). «La poesia de Ramon Llull». *La Paraula Cristiana* 118, pp. 351-363. Versió italiana original: BERTINI, Giovanni Maria (1934). «La poesia di Raimondo Llull». *Vita e Pensiero* 25, pp. 25-34.
- BILLER, Peter; MINNIS, A. J., eds. (1998). *Handling Sin: Confession in the Middle Ages.* York – Woodbridge: York Medieval Press – The Boydell Press (York Studies in Medieval Theology II).
- BILLER, Peter; ZIEGLER, Joseph, eds. (2001). *Religion and Medicine in the Middle Ages.* York – Woodbridge: York Medieval Press – The Boydell Press (York Studies in Medieval Theology III).
- BOFARULL I SANS, Francesc de (1896). «El testamento de Ramón Lull y la escuela luliana en Barcelona». *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* 5, pp. 435-479.
- BOHIGAS, Pedro (1944). «Fondos manuscritos de bibliotecas de Mallorca». *Biblioteconomía. Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona* 1, pp. 80-88.
- BOHIGAS, Pedro (1968). «Inventario de manuscritos por orden de registro». A: *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Cataluña.* Barcelona: Biblioteca Central de la Diputación de Barcelona, pp. 125-171.
- BOHIGAS, Pedro (1969). «El legado Perdigó». A: *Anuario de la Biblioteca de Cataluña y de los Populares y Especiales de Barcelona.* Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona, pp. 367-413.
- BONAVENTURA (1891). *Breviloquium*, ed. Collegium S. Bonaventurae. A: *Sancti Bonaventurae Opera omnia*, vol. V. Quaracchi: Typographia Collegii S. Bonaventurae, pp. 199-291.
- BONNER, Anthony (1986). «Modificacions al catàleg d'obres de Ramon Llull». *EL* 26, pp. 81-92.
- BONNER, Anthony (1992). «El patrimoni bibliogràfic lul·lià de Mallorca». *BSAL* 48, pp. 239-250.
- BONNER, Anthony (1998). «Ramon Llull: autor, autoritat i il·luminat». A: MAS I VIVES, Joan; MIRALLES I MONTSERRAT, Joan; ROSSELLÓ BOVER, Pere, eds. *Actes de*

l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Palma (Mallorca), 8-12 de setembre del 1998, I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 35-60.

BONNER, Anthony (2012). *L'Art i la lògica de Ramon Llull. Manual d'ús*, trad. Helena Lamuela. Barcelona – Palma: Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna 9). Traducció catalana de: BONNER, Anthony (2007). *The Art and Logic of Ramon Llull. A User's Guide*. Leiden – Boston: Brill (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters 95).

BONNER, Anthony; BADIA, Lola (1988). *Ramon Llull. Vida, pensament i obra literària*, Barcelona: Editorial Empúries.

BONNER, Anthony; LOHR, Charles (2001). «The Philosophy of Ramon Llull: A Survey of recent Literature». *Recherches de Théologie et Philosophie médiévales / Forschungen zur Theologie und Philosophie des Mittelalters* 68/1, pp. 170-9.

BONNER, Anthony; RIPOLL PERELLÓ, Maria Isabel (2002). *Diccionari de definicions lul·lianes / Dictionary of Lullian Definitions*. Barcelona – Palma: Universitat de Barcelona – Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna 2).

BRAYER, Edith (1970). «La littérature religieuse (Liturgie et Bible). I. Catalogue des textes liturgiques et des petits genres religieux». A: *GRLMA VI. La littérature didactique, allégorique et satiriques*, tome II. Heidelberg: Carl Winter – Universitätsverlag.

BRÜCK, Anton Philipp (1955). «L'Institut lulliste de Mayence au XVIIIe siècle». *Studia Monographica et Recensiones* 14, pp. 1-32.

BUTINYÀ, Júlia, ed. (2012). *Los mundos de Ramón Llull en las lenguas de hoy*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia.

CABRÉ, Miriam (2011). *Cerverí de Girona: un trobador al servei de Pere el Gran*. Barcelona - Palma: Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna, 7).

CALDENTEY VIDAL, Miguel (1944). «El Bto. Ramon Llull y S. Bernardino de Sena, trovadores del Smo. Nombre de Jesús». *Verdad y vida* 2, pp. 255-280.

CANETTIERI, Paolo (2003). «Metrica e memoria». *Rivista di filologia cognitiva* 1 (revista electrònica). Direcció URL:
<<http://filologiacognitiva.let.uniroma1.it/metrica.html>> [darrera consulta: 29 de març de 2017].

- CAPDEVILA, Josep Maria (1935). «La poesia en prosa de Ramon Llull». *Quaderns de Poesia* 4, pp. 1-5.
- CARRERAS I ARTAU, Tomás (1957). «Ética de Ramon Llull y el lulismo». *EL* 1, pp. 1-30.
- CARRERAS I ARTAU, Tomás i Joaquín (1939-1943). *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*. Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias. 2 vols. Reedició: CARRERAS ARTAU, Tomás; CARRERAS ARTAU, Joaquín. *Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana dels segles XIII al XV. Edició facsímil*, introducció de Jaume Mensa, Jaume de Puig, Josep Maria Ruiz Simon, Pere Lluís Font. Barcelona – Girona: Institut d'Estudis Catalans – Diputació de Girona, 2001.
- CARRERAS I ARTAU, Tomàs i Joaquim (1972). «Dues notes sobre el lul·lisme trecentista». *EL* 16, pp. 231-239.
- CASTELLET, J. M.; MOLAS, Joaquim (1969). *Ocho siglos de poesía catalana. Antología bilingüe*. Madrid: Alianza Editorial.
- CASTELLET, J. M.; MOLAS, Joaquim (1979). *Antologia general de la poesia catalana*. Barcelona: Edicions 62 (“Les Millors Obres de la Literatura Catalana”).
- CIFUENTES I COMAMALA, Lluís (2002). *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*. Barcelona – Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona – Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna 3). Segona edició revisada: 2006.
- CIRERA, Jaime; LE-SENNE, Aina (1982). «Los fondos manuscritos del “Fondo Estanislao de K. Aguiló” de la Sociedad Arqueológica Luliana». *BSAL* 39, pp. 145-164.
- D'ALÒS-MONER, Ramon (1918). *Los catálogos lulianos: contribución al estudio de la obra de Ramón Llull*. Barcelona: Imprenta de Francisco J. Altés y Alabart.
- D'ALÒS-MONER, Ramon (1935). «Inventari de manuscrits lul·lians de Mallorca, segons notes de Jeroni Rosselló». *Estudis Franciscans* 47, p. 69-86. Reproduït a: *Miscellanea Lulliana*, pp. 385-402.
- DE PUIG OLIVER, Jaume (2000a). «El *Dialogus contra lullistas* de Nicolau Eimeric. Edició i estudi». *ATCA* 19, pp. 7-296.
- DE PUIG OLIVER, Jaume (2000b). «La Sentència definitiva de 1419 sobre l'ortodòxia lul·liana. Contextos, protagonistes, problemes». *ATCA* 19, pp. 297-388.

- DEROLEZ, Albert (2003). *The Palaeography of Gothic Manuscript Books. From the Twelfth to the Early Sixteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DI GIROLAMO, Constanzo (2003). «La versification catalane médiévale entre innovation et conservation de ses modèles occitans». A: RICKETTS, Peter, ed. *Actes du Premier Congress International de l'Association Internationale d'Etudes Occitanes*. London: A.I.E.O. - Westfield College, pp. 35-66.
- DIEKSTRA, F.N.M. (1987). «Robert de Sorbon and the sources and analogues of *The Weye of Paradys*». *English Studies* 68/1, pp. 40-65.
- DIEKSTRA, F.N.M. (1991). *The Middle English Weye of Paradys and the Middle French Voie de Paradis. A parallel-text Edition*. Leiden – New York – København – Köln: Brill (Medieval and Renaissance Authors and Texts 1).
- DIEKSTRA, F.N.M. (2009). «Confessor and Penitent: Robert de Sorbon and the *cura animarum*». *Mediaeval Studies* 71/1, pp. 157-196.
- DIEZ, Friedrich Christian (1852). *Zwei altromanische Gedichte berichtet und erklärt*. Bonn: Eduard Weber.
- DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Fernando (1991). «El “Coment del Dictat” de Ramon Llull: una traducción castellana de principios del siglo XV». A: *Studia in honorem prof. M. de Riquer*, vol. IV. Barcelona: Quaderns Crema, pp. 169-232.
- DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Fernando (1996). «El “Dictat de Ramon” y el “Coment del dictat”. Texto y contexto». *SL* 36, pp. 47-67.
- DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Fernando (2012). «Raimundus Lullus in der Martinus-Bibliothek. Ivo Salzinger und sein Vermächtnis». A: Hinkel, Helmut, ed. *Bibliotheca S. Martini Moguntina. Alte Bücher - Neue Funde*. Mainz - Würzburg: Bistum Mainz & Echter Verlag, pp. 165-191.
- DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Fernando (2016). *Ramon Llull. El mejor libro del mundo*. Barcelona: Arpa Editores.
- DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Fernando; VILLALBA VARNEDA, Pere; WALTER, Peter, eds. (2002). *Arbor Scientiae: der Baum des Wissens von Ramon Lull. Akten des Internationalen Kongresses aus Anlass des 40-jährigen Jubiläums des Raimundus-Lullus-Instituts der Universität Freiburg i. Br.* Turnhout: Brepols (Instrumenta Patristica et Mediaevalia. Subsidia Lulliana 1).
- FASSANELLI, Rachele (2012). «Questioni metriche galego-portoghesi. Sulla cosiddetta *Lex Mussafia*». *Ars metrica* 2012/05 (revista electrònica). Direcció URL: <<http://ars->

metrica.germ-ling.uni-bamberg.de/201205-2/questioni-metriche-galego-portoghesi/> [darrera consulta: 22 de juliol de 2016].

FEBRER, Andreu (1951). *Poesies*, ed. Martí de Riquer (ENC A 68).

FENNESSY, Ignatius O.F.M. (1995). «The B Manuscripts in the Franciscan Library Killiney». A: MILLETT, Benignus; LYNCH, Anthony, eds. *Dún Mhuire Killiney, 1945-95. Léann agus Seanchas*. Dublín: The Lilliput Press – The Franciscans, Killiney, pp. 150-215.

FENNESSY, Ignatius O.F.M. (2001). «An alphabetical index for some manuscripts in St Isidore's College, Rome». *Collectanea Hibernica* 43, pp. 50-85.

FERNÀNDEZ CLOT, Anna (2011). *La Medicina de pecat de Ramon Llull: una aproximació*. Treball de màster: Estudis Avançats i Aplicats en Llengua i Literatura Catalanes, Universitat Autònoma de Barcelona – Universitat de Barcelona.

FERNÀNDEZ CLOT, Anna (2012). «Una aproximació a la *Medicina de pecat* de Ramon Llull». *SL* 52, pp. 25-53. [DOI: 10.3306 / STUDIALULLIANA.107.02.]

FERNÀNDEZ CLOT, Anna (en premsa). «Ramon Llull i l'ús de la poesia: característiques i evolució». *Mot so razo* 15.

FERNÀNDEZ CLOT, Anna; TOUS, Francesc (2014). «La a persuasió de la lògica i la lògica de la persuasió: les proposicions en vers del *Dictat de Ramon* (1299) de Ramon Llull». *SCRIPTA, Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna* 4, pp. 200-220. [DOI: 10.7203/SCRIPTA.4.4493]

FERNÀNDEZ CLOT, Anna; TOUS, Francesc (en premsa). «“Plàcia ausir est nostre mou, lo qual havem en disputar”: el *Dictat de Ramon* (1299) de Ramon Llull i els seus autocomentaris». A: MÜLLER, Isabel; SAVELSBERG, Frank, eds. *Formació, organització i transmissió del saber a l'Edat mitjana i al Renaixement*. Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie.

FIDORA, Alexander; RUBIO, Josep. E., eds. (2008). *Raimundus Lullus. An Introduction to his Life, Works and Thought*. Turnhout: Brepols (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis 214; ROL, Supplementum Lullianum II).

FRANK, István (1953-1957). *Répertoire métrique de la poésie des troubadours*. Paris: Librairie ancienne Honoré Champion, 2 vols.

FRIEDLEIN, Roger (2011). *El diàleg en Ramon Llull: l'expressió literària com a estratègia apologètica*. Barcelona – Palma: Universitat de Barcelona – Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna 8). Traducció catalana de: *Der Dialog bei*

- Ramon Llull. *Literarische Gestaltung als apologetische Strategie*. Tübingen: Max Niemeyer (Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie 318), 2004.
- GALMÉS, Salvador (1933). «Catàleg d'obres i documents lul·lians a Roma». *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*, 24, núm. 618 (1932), pp. 99-108.
- GARCÍA PASTOR, Jesús; HILLGARTH, J.N.; PÉREZ MARTÍNEZ, Lorenzo (1965). *Manuscritos lulianos de la Biblioteca Pública de Palma*. Barcelona - Palma: Biblioteca Balmes - Biblioteca Pública de Palma.
- GATIEN-ARNOULT, Adolphe-Felix (1841-1843). *Las flors del gay saber estier dichas Las leys d'amors. A: Monumens de la Littérature romane depuis le 14. siècle*. París – Tolosa: Silvestre – Bon et Privat, 3 vols.
- GILI, Joan, ed. (1953). *Anthology of Catalan Lyric Poetry*, selecció i introducció de Joan Triadú. Oxford: The Dolphin Book.
- GISBERT, Eugènia (2004). «*Metaforice loquendo*: de l'analogia a la metàfora en els *Començaments de medicina* de Ramon Llull». *SL* 44, pp. 17-52.
- GISBERT, Eugènia (2010). *Edició crítica dels llibres III, IV, V, VI i VII del Llibre de meravelles de Ramon Llull*. Tesi doctoral: Universitat de Barcelona (Departament de Filologia Catalana).
- GLORIEUX, Palémon (1933). «Raymond Lulle». A: *Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle*, 2 vols. París: Librairie philosophique J. Vrin (Études de philosophie médiévale), pp. 146-191.
- GOTTRON, Adam (1915). *L'edició maguntina de Ramón Llull, amb un apèndix bibliogràfic dels manuscrits i impresos lul·lians de Maguncia*, trad. Jordi Rubió i Balaguer. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (Estudis de Bibliografia Luliana).
- GOTTRON, Adam (1923). «El catàleg de la biblioteca lul·liana del Convent dels Franciscans de Mallorca». *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* 6, pp. 146-224.
- HASENOHR, Geneviève (1990). «Traductions et littérature en langue vulgaire». A: MARTIN, H.-J; VEZIN, J., dir. (1990). *Mise en page et mise en texte du livre manuscrit*. París: Éditions du Cercle de la Librairie-Promodis, pp. 231-352.
- HENRY OF GROSMONT duke of Lancaster (2014). *The Book of Holy Medicines (Le Livre de Seyntz Medicines)*, ed. Catherine Batt. Tempe, Arizona: Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies (The French of England Translation Series 8).

- HERNANDO, Josep (1995). *Llibres i lectors a la Barcelona del s. XIV*. Barcelona: Fundació Noguera, 2 vols. (Textos i documents 31).
- HILLGARTH, Jocelyn N. (1966). «Manuscritos lulianos de la biblioteca del Convento Franciscano de Dún Mhuire, Killiney, Co. Dublin, Irlanda». *EL* 10, pp. 73-79.
- HILLGARTH, Jocelyn N. (1971). *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*. Oxford: Oxford at the Clarendon Press (Oxford-Warburg Studies). Traducció catalana: HILLGARTH, Jocelyn N. *Ramon Llull i el naixement del lul·lisme*, ed. Albert Soler; trad. Anna Alberni i Joan Santanach. Barcelona: Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998 (Textos i Estudis de Cultura Catalana 61).
- HILLGARTH, Jocelyn N. (1991). *Readers and Books in Majorca 1229-1550*. París: Centre National de la Recherche Scientifique, 2 vols.
- HILLGARTH, Jocelyn N. (2001). *Diplomatari lul·lià: documents relatius a Ramon Llull i a la seva família*. Barcelona - Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna 1).
- HUG DE SANT VÍCTOR (1854). *Hugonis de S. Victore, canonici regularis, Sancti Victoris Parisiensis, tum pietate, tum doctrina insignis, Opera omnia tribus tomis digesta*, ed. Jacques Paul Migne. PL 175–177. París: Migne.
- HUGHES, Robert D. (2001). «Deification/Hominification and the Doctrine of Intentions: Internal Christological Evidence for Re-dating *Cent noms de Déu*». *SL* 41, pp. 111-115.
- IRIARTE, Mauricio de (1945). «Genio y figura del Iluminado Maestro B. Ramon Llull». *Arbor* 4, pp. 375-435.
- LANGLOIS, Ch.-V. (1928). *La vie en France au Moyen Âge, IV. La vie spirituelle. Enseignements, méditations & controverses d'après des écrits en français à l'usage des laïcs*. París: Librairie Hachette.
- LITTRÉ, Maximilien-Paul-Émile; HAURÉAU, Barthélemy (1885). «Raimond Lulle, ermite». Dins: *Histoire littéraire de la France*, vol. XXIX. París, Imprimerie Nationale, pp. 1-386.
- LLINARÈS, Armand (1963). *Raymond Lulle. Philosophe de l'action*. París – Grenoble: Publications de la Université de Paris – Imprimerie Allier. Traducció catalana: LLINARÈS, Armand (1968). *Ramon Llull*, trad. Miquel Adrover; pr. Joaquín Carreras y Artau. Barcelona: Edicions 62 (Estudis i Documents 12).

- LLULL, Ramon (1859). *Obras rimadas de Ramon Lull*, ed. Jeroni Rosselló. Palma de Mallorca: Impremta de Pere Josep Gelabert.
- LLULL, Ramon (1906). *Doctrina pueril, Libre del Orde de Cavalleria, Libre de Clerecia, Art de Confessió*, ed. M. Obrador i Bennassar (ORL I).
- LLULL, Ramon (1906-1914). *Libre de contemplació en Déu. Toms I-VII*, ed. Mateu Obrador, Miquel Ferrà i Salvador Galmés (ORL II-VIII).
- LLULL, Ramon (1914). *Libre de Blanquerna*, ed. Salvador Galmés i Miquel Ferrà (ORL IX).
- LLULL, Ramon (1915). *Libre de Sancta Maria. Hores de Sancta Maria. Libre de Benedicta tu in mulieribus*, ed. Salvador Galmés (ORL X).
- LLULL, Ramon (1917-1926). *Arbre de sciencia. Toms I-III*, ed. Salvador Galmés (ORL XI-XIII).
- LLULL, Ramon (1925). *Poesies*, ed. Ramon d'Alòs-Moner (ENC A 3). Segona edició revisada: 1928.
- LLULL, Ramon (1928). *Proverbis de Ramon. Mil proverbis. Proverbis d'ensenyament*, ed. Salvador Galmés (ORL XIV).
- LLULL, Ramon (1931-1934). *Libre de meravelles*, ed. Salvador Galmés (ENC, 34, 38, 42, 46-47).
- LLULL, Ramon (1932a). *Art demostrativa. Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*, ed. Salvador Galmés (ORL XVI).
- LLULL, Ramon (1932b). *Pàgines escollides*, ed. Ramon d'Alòs-Moner. Barcelona: Barcino (Col·lecció Popular Barcino 88).
- LLULL, Ramon (1935). *Libre d'intenció. Arbre de filosofia d'amor. Oracions e contemplacions del enteniment. Flors d'amors e flors d'entelligència. Oracions de Ramon*, ed. Salvador Galmés (ORL XVIII).
- LLULL, Ramon (1936). *Rims. Tom I*, ed. Salvador Galmés i Ramon d'Alòs-Moner (ORL XIX).
- LLULL, Ramon (1938). *Rims. Tom II*, ed. Salvador Galmés (ORL XX).

- LLULL, Ramon (1950). *Libre de home. Libre de ànima racional. Libre dels àngels*, ed. Miquel Tous Gayà i Rafel Ginard Bauçà (ORL XXI).
- LLULL, Ramon (1957-1960). *Obres essencials*, ed. Joaquim Carreras i Artau, Miquel Batllori, Tomàs Carreras i Artau, Jordi Rubió i Balaguer *et alii*. Barcelona: Selecta, 1957-1960, 2 vols.
- LLULL, Ramon (1957). *Poesies*, ed. Josep Romeu i Figueres. A: *Obres essencials*, I, pp. 1273-1348.
- LLULL, Ramon (1958). *Poesies*, ed. Josep Romeu i Figueres. Barcelona: Selecta. Reedició: LLULL, Ramon (1988). *Poesies*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana (Biblioteca Universitària 8).
- LLULL, Ramon (1959). *Raimundi Lulli Opera Latina, 213-239, Opera Messanensia*, ed. Johannes Stöhr (ROL I).
- LLULL, Ramon (1960). *Raimundi Lulli Opera latina, 240-250, Opera Messanensia; 251-280, Opera Tuniciàna*, ed. Johannes Stöhr (ROL II).
- LLULL, Ramon (1967). *Raimundi Lulli Opera Latina, 154-155, opera Parisiensia anno MCCCIX composita*, ed. Helmut Riedlinger (ROL V).
- LLULL, Ramon (1972). *Doctrina pueril*, ed. Gret Schib (ENC A 104).
- LLULL, Ramon (1975). *Raimundi Lulli Opera Latina, 168-177, Parisiis anno MCCCXI composita*, ed. Hermogenes Harada (CCCM 32; ROL VII).
- LLULL, Ramon (1978). *Raimundi Lulli Opera Latina, 156-167, Parisiis anno MCCCX composita*, ed. Helmut Riedlinger (CCCM 33; ROL VI).
- LLULL, Ramon (1980a). *Arbre de filosofia d'amor*, ed. Gret Schib (ENC A 117).
- LLULL, Ramon (1980b). *Raimundi Lulli Opera Latina, 178-189, Parisiis anno MCCCXI composita*, ed. Hermogenes Harada (CCCM 34; ROL VIII).
- LLULL, Ramon (1982). *Raimundi Lulli Opera Latina, 114-117, 119, in Monte Pessulano anno MCCCIV composita*, ed. Louis Sala-Molins (CCCM 36; ROL X).
- LLULL, Ramon (1984). *Raimundi Lulli Opera Latina, 123-127, Barcinone, in Monte Pessulano, Pisis annis MCCCIV-MCCCVIII composita*, ed. Alois Madre (CCCM 38; ROL XII).

- LLULL, Ramon (1986). *Raimundi Lulli Opera Latina, 128, Ars Generalis Ultima, MCCCIV-MCCCVIII, Lugduni anno MCCCIV incepta, Pisis anno MCCCVIII ad finem perducta*, ed. Alois Madre (CCCM 75; ROL XIV).
- LLULL, Ramon (1987). *Raimundi Lulli Opera Latina, 201-207, Summa Sermonum in Civitate Maioricensi annis MCCCXII-MCCCXIII composita*, ed. Fernando Domínguez Reboiras i Abraham Soria Flores (CCCM 76; ROL XV).
- LLULL, Ramon (1988a). *Llibre de l'orde de cavalleria*, ed. Albert Soler i Llopart (ENC A 127).
- LLULL, Ramon (1988b). *Raimundi Lulli Opera Latina, 190-200, Opera Viennae Allobrogum, in Monte Pessulano et in civitate Maioricensi annis MCCCXI-MCCCXII composita*, ed. Antoni Oliver, Michel Senellart i Fernando Domínguez (CCCM 78; ROL XVI).
- LLULL, Ramon (1989a). *Raimundi Lulli Opera Latina, 76-81, Parisiis annis MCCXCVII-MCCXCIX composita*, ed. Michela Pereira i Theodor Pindl-Büchel (CCCM LXXIX; ROL XVII).
- LLULL, Ramon (1989b). *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, 2 vols. Palma de Mallorca: Editorial Moll (Els Treballs i els Dies 31-32). Traducció catalana de: *Selected Works of Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, 2 vols. Princeton: Princeton University Press, 1985.
- LLULL, Ramon (1990). *Llibre de virtuts e de pecats*, ed. Fernando Domínguez Reboiras (NEORL I). Segona edició revisada: 2008.
- LLULL, Ramon (1991). *Raimundi Lulli Opera Latina, 208-212, in Civitate Maioricensi anno MCCCXIII composita*, ed. Abraham Soria Flores, Fernando Domínguez i Michel Senellart (CCCM 80; ROL XVIII).
- LLULL, Ramon (1993). *Raimundi Lulli Opera Latina, 86-91, Parisiis, Barcinonae et in Civitate Maioricensi annis MCCXCXIX-MCCC composita*, ed. Fernando Domínguez Reboiras (CCCM 111; ROL XIX).
- LLULL, Ramon (1995). *Raimundi Lulli Opera latina, 106-113, in Monte Pessulano et Ianuae annis MCCCIII-MCCCIV composita*, ed. Jordi Gayà Estelrich (CCCM 113; ROL XX).
- LLULL, Ramon (1995). *Llibre d'amic e amat*, ed. Albert Soler (ENC B 13). Segona edició revisada: 2012.

- LLULL, Ramon (1996). *Llibre dels articles de la fe. Llibre què deu hom creure de Déu. Llibre contra Anticrist*, ed. Antoni Joan Pons i Pons, Jordi Gayà, Gret Schib (NEORL III).
- LLULL, Ramon (2000). *Raimundi Lulli Opera Latina, 92-95, in civitate maioricensis anno MCCC composita*, ed. Fernando Domínguez Reboiras (CCCM 112; ROL XXI).
- LLULL, Ramon (2002a). *Començaments de medicina. Tractat d'astronomia*, ed. Lola Badia (NEORL V).
- LLULL, Ramon (2002b). *Darrer llibre sobre la conquesta de Terra Santa*, trad. Pere Llabrés, intr. Jordi Gayà. Barcelona: Proa – Facultat de Teologia de Catalunya – Enciclopèdia Catalana (Clàssics del cristianisme 91).
- LLULL, Ramon (2002c). *Raimundi Lulli Opera Latina, 53, Tabula generalis*, ed. Viola Tenge-Wolf (CCCM 181; ROL XXVII).
- LLULL, Ramon (2003). *Començaments de filosofia*, ed. Fernando Domínguez Reboiras; col. Eugènia Gisbert (NEORL VI).
- LLULL, Ramon (2004). *Lo desconhort. Cant de Ramon*, ed. Josep Batalla. Tona: Obrador Edèndum (Exemplaria Scholastica 1).
- LLULL, Ramon (2005). *Doctrina pueril*, ed. Joan Santanach i Suñol (NEORL VII).
- LLULL, Ramon (2006a). *Retòrica Nova*, ed. Josep Batalla, Lluís Cabré, Marcel Ortín (TORLR 1).
- LLULL, Ramon (2006b). *Raimundi Lulli Opera Latina, 12-15, Quattuor Libri Principiorum*, ed. María Asunción Sánchez Manzano (CCCM 185; ROL XXXI).
- LLULL, Ramon (2007). *Raimundi Lulli Opera Latina, 27, Ars demonstrativa*, ed. Josep Enric Rubio Albarracín (CCCM 213; ROL XXXII).
- LLULL, Ramon (2008). *El fantàstic. La ciutat del món*, ed. Lola Badia (TORLR 2).
- LLULL, Ramon (2009a). *Raimundi Lulli Opera Latina, 7-9. Annis 1274-1276 composita*, ed. Jaume Medina (CCCM 215; ROL XXXIII).
- LLULL, Ramon (2009b). *Romanç d'Evast e Blaquerna*, ed. Albert Soler i Joan Santanach (NEORL VIII).
- LLULL, Ramon (2010). *Llibre de l'és de Déu. Llibre de coneixença de Déu. Llibre de Déu*, ed. Guillem A. Amengual Bunyola (NEORL IX).

- LLULL, Ramon (2011-2014). *Llibre de meravelles*, ed. Lola Badia (dir.), Xavier Bonillo, Anna Fernández Clot, Eugènia Gisbert, Montserrat Lluch (NEORL X i XIII).
- LLULL, Ramon (2012). *Hores de nostra dona santa Maria. Desconhort de Nostra Dona*, ed. Simone Sari (NEORL XI).
- LLULL, Ramon (2013a). *Vida de mestre Ramon*, ed. Anthony Bonner. Barcelona: Editorial Barcino (Biblioteca Barcino 8).
- LLULL, Ramon (2013b). *Llibre d'intenció*, ed. Maria I. Ripoll Perelló (NEORL XII).
- LLULL, Ramon (2014a). *Raimundi Lulli Opera Latina, 54-60. Annis 1294-1296 composita*, ed. Coralba Colomba i Viola Tenge-Wolf (CCCM 248; ROL XXXV).
- LLULL, Ramon (2014b). *Arbre de filosofia d'amor*, intr. Albert Soler; trad. Mireia Martí Torras, 2 vols. Barcelona – Madrid: Millennium Liber.
- LLULL, Ramon (2015). *Llibre de contemplació en Déu. Volum I. Llibres I-II*, ed. Antoni I. Alomar (dir.), Montserrat Lluch, Aina Sitjes, Albert Soler (NEORL XIV).
- LLULL, Ramon (2016a). *Accidents d'amor*, versió de Pere Antoni Pons. Barcelona: Editorial Barcino (Tast de clàssics 10).
- LLULL, Ramon (2016b). *Desconhort de nostra Dona*, ed. Simone Sari; trad. Marta Marfany. Barcelona: Editorial Barcino (Biblioteca Barcino 9).
- LLULL, Ramon (2016c). *Romanç d'Evast e Blaquerna*, ed. Albert Soler i Joan Santanach. Barcelona: Editorial Barcino (Biblioteca Barcino 10).
- LOHR, Charles (1967). *Raimundus Lullus' Compendium Logicae Algazelis. Quellen, Lehre und Stellung in der Geschichte der Logik*. Tesi doctoral. Freiburg i. Br.
- LORENZ, Erika (1985). *Ramon Llull. Die Kunst sich in Gott zu verlieben*. Friburg – Basilea – Viena: Herder (Herderbücherei. Texte zum Nachdenken 44).
- LULLE, Raymond (1998). *Anthologie poétique*, edició i traducció d'Armand Llinarès. París: Cerf (Sagesses Chrétiennes).
- MADRE, Alois (1973). *Die theologische Polemik gegen Raimundus Lullus: eine Untersuchung zu den Elenchi auctorum de Raimundo male sentientium*. Münster: Aschendorff.

- MADURELL MARIMÓN, José M^a (1962-1965). «La escuela de Ramón Llull de Barcelona; sus alumnos, lectores y protectores». *EL* 6, pp. 197-209; 8, pp. 93-117, 229-235; 9, pp. 93-103.
- MARCH, Ausiàs (2000). *Poesies*, ed. Pere Bohigas, revisió a cura d'Amadeu-J. Soberanas i Noemí Espinàs (ENC B 19).
- MARCH, Pere (1993). *Obra completa*, ed. Lluís Cabré (ENC A 132).
- MARFANY, Joan-Lluís (1966). *Poesia catalana medieval*. Barcelona: Edicions 62 (Antologia Catalana 24).
- MARINI, Massimo (2011-2013). «“Sanctissimus mandavit responderi, ut tandem quiescat”. Sulle tracce di alcuni manoscritti lulliani conservati a Roma». *ATCA* 30, pp. 483-525.
- MARTÍNEZ-GIL, Víctor, coord. (2013). *Models i criteris de l'edició de textos*. Barcelona: Editorial UOC (Art i Humanitats 217).
- MARTÍNEZ I ELCACHO, Albert; YEGUAS I GASSÓ, Joan (2016). «L'infant Pere i Ferrer Bassa: el *Saltiri* anglocatalà, una obra cabdal de la miniatura gòtica catalana». A: CONEJO DA PENA, Antoni, ed. *L'infant Pere d'Aragó i d'Anjou: “molt graciós e savi senyor”*. Vandellòs – L'Hospitalet de l'Infant – Valls: Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, Cossetània edicions, pp. 265-284.
- MARTY, Martin E.; VAUX, Kenneth. L., eds. (1982). *Health/Medicine and the Faith Traditions: An Inquiry Into Religion and Medicine*. Philadelphia: Fortress Press.
- MASSÓ i TORRENTS, Jaume (1913-1914). «Bibliografia dels antics poetes catalans». *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1913-1914*, 5 i 5/II. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MASSÓ i TORRENTS, Jaume (1932). *Repertori de l'antiga literatura catalana. La poesia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans – Editorial Alpha, 2 vols.
- MEDINA, Jaume (1989). «Karl Vossler i Catalunya». Dins: *Miscel·lània Joan Bastardas 1*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 245-294 (Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, XVIII).
- MEDINA, Jaume (2009). «Una introducció a l'obra catalana de Ramon Llull». *Notandum* 20 (maig-agost), pp. 15-26.
- MELE, Eugenio (1935). *Poesie e versetti di Ramon Lull*. Roma: P. Magliore (Testi Romanzi 4).

- MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino (1881). *La poesía mística en España*. Madrid: Imprenta de F. Maroto e hijos («Discursos leídos ante la Real Academia Española»).
- METGE, Bernat (2010). *Llibre de fortuna i prudència*, ed. Lluís Cabré (ENC B 30).
- MEYER, Paul (1860). «Anciennes poésies religieuses en langue d'oc». *Bibliothèque de l'école des chartes* 21, pp. 481-497.
- MEYER, Paul (1894). «Le couplet de deux vers». *Romania* XXIII, 1-35.
- MICHAUD-QUANTIN, Pierre (1962). *Sommes de casuistiques et manuals de confession au Moyen Âge (XII – XVI siècles)*. Louvain – Lille – Montreal: Éditions Nauwelaertes – Libraire Giard – Libraire Dominicaine (Analecta Mediaevalia Namurcensia 13).
- MILÀ I FONTANALS, Manuel (1861). *De los trovadores en España. Estudio de lengua y poesía provenzal*. Barcelona: Librería de Joaquin Verdaguer.
- MILLETT, Benignus O.F.M. (1985). «The Archives of St. Isidore's College, Rome». *Archivium Hibernicum* 40, pp. 1-13.
- MINNIS, A. J. (1988). *Medieval Theory of Authorship. Scholastic Literary Attitudes in the Later Middle Ages*. Aldershot: Scolar Press.
- MIRALLES MONTSERRAT, Joan (2006). *Antologia de textos de les illes balears. Volum I: segles XIII-XVI*, pròleg de Joan Martí i Castell. Palma – Barcelona: Institut d'Estudis Baleàrics – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLAS, Joaquim (1955). «La poesia de Ramon Llull i l'amor cortès». *Studia Monographica et Recensiones* 14, pp. 43-55.
- MONTOLIU, Manuel de (1921). «El llenguatge com a fet estètic i com a fet lògic». Dins: *Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 134-148.
- MONTOLIU, Manuel de (1935). «Ramon Llull, poeta». *Quaderns de Poesia* 4, pp. 6-9.
- MONTOLIU, Manuel de (1958). «Ramon Llull, poeta». *Ramon Llull i Arnau de Vilanova*. Barcelona: Editorial Alpha, 1958, pp. 89-105.
- MOREL-FATIO, Alfred (1882). «Proverbes rimés de Raimond Lull». *Romania* 11, pp. 188-202.

- MUSSAFIA, Adolfo (1895). «Sull' antica mètrica portoghese». *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische Klasse* CXXXIII/X, pp. 1-30.
- OBRADOR I BENASSAR, Mateu (1908). «Viatge d'investigació a les biblioteques de Munich y Milà». *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* 2, pp. 598-613.
- OBRADOR I BENASSAR, Mateu (1932). «Notes per a un catàleg d'alguns còdexs lul·lians de les biblioteques de Palma de Mallorca». *Estudis Universitaris Catalans* 17, pp. 166-183 (separata 3-20).
- OTTAVIANO, Carmel (1930). *L'«Ars compendiosa» de R. Lulle, avec une étude sur la bibliographie et le fond Ambrosien de Lulle*. París: Vrin (Études de Philosophie Médiévale XII).
- PARRAMON I BLASCO, Jordi (1992). *Repertori mètric de la poesia catalana medieval*. Barcelona: Curial.
- PASQUAL, Antoni Ramon (1778). *Vindiciae lullianae sive demonstratio critica immunitatis Doctrinae illuminati Doctoris B. Raymundi Lulli Martyris, ab erroribus eidem a Nicolao Eymerico impactis, a censuris ab Albitio Cardinali relatis, reliquisque aliorum lituris*, 4 vols. Avinyó: J. Garrigan, Typ. Bibliop.
- PEERS, E. Allison (1929). *Ramon Lull. A Biography*. London: Society for Promoting Christian Knowledge.
- PEÑA, Pedro de A. (1886-1889). «Bibliografía luliana». 1/37, pp. 3-4; 2/64, pp. 134-135; 2/75, pp. 230-231; 3/105, pp. 102-103; 3/108, pp. 123.
- PERARNAU I ESPELT, Josep (1982-1986). *Els manuscrits lul·lians medievals de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic: I. Volums amb textos catalans; II. Volums amb textos llatins*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya (Studia, Textus, Subsidia III i IV).
- PERARNAU I ESPELT, Josep (1983a). ««Lo sisè seny, lo qual apel·lam affatus» de Ramon Llull», *ATCA* 2, pp. 23-121.
- PERARNAU I ESPELT, Josep (1983b). «Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul·lians medievals de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic». *ATCA* 2, pp. 123-169.
- PERARNAU I ESPELT, Josep (1985). «El lul·lisme, de Mallorca a Castella a través de València. Edició de l'Art abreujada de confessió», *ATCA* 4, pp. 61-172.

- PERARNAU I ESPELT, Josep (1995). «*Raimundi Lulli opera latina 86-91 Parisiis, Barcinonae et in civitate Maioricensi annis MCCXCIX-MCCC composita* edidit Fernando Domínguez Reboiras (CCCM CXI. ROL XIX)». *ATCA* 14, pp. 316-319.
- PERARNAU I ESPELT, Josep (1997). «De Ramon Llull a Nicolau Eimeric. Els fragments de l'*Ars amativa* de Llull, en còpia autògrafa de l'inquisidor Eimeric integrats en les cent tesis antil·lianes del seu *Directorium Inquisitorum*». *ATCA* 16, pp. 7-129.
- PEREIRA, Michela (2012). «Comunicare la veritat: Ramon Llull e la filosofia in volgare». A: ALBERNI, Anna; BADIA, Lola; CIFUENTES, Lluís; FIDORA, Alexander, eds. *El saber i les llengües vernacles a l'època de Llull i Eiximenis. Estudis ICREA sobre vernacularització*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 21-44.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Lorenzo (1958-1970). «Los fondos manuscritos lulianos de Mallorca». *EL* 2, pp. 209-226, 325-334; 3, pp. 73-88, 195-214, 297-320; 4, pp. 83-102, 203-212, 329-346; 5, pp. 183-197, 325-348; 7, pp. 89-96, 217-222; 14, pp. 237-242. Reedició: PÉREZ MARTÍNEZ, Llorenç (2004). *Els fons manuscrits lul·lians de Mallorca. Fons lul·lians a biblioteques espanyoles*, ed. Albert Soler. Barcelona – Palma: Universitat de Barcelona – Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna 4).
- PÉREZ MARTÍNEZ, Lorenzo (1960). «Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma». *Anthologia Annu* 8, pp. 331-480. Reedició: PÉREZ MARTÍNEZ, Lorenzo. *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma*. Roma: Iglesia Nacional Española, 1961.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Lorenzo (1989). «Los regidores de Palma, la Causa Pia luliana y la edición Maguntina». A: *Studia Lullistica. Miscellanea in honorem Sebastiani Garcias Palou*. Palma: Maioricensis Schola Lullistica – Editorial Moll, pp. 57-68.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Lorenzo (1991). *La Causa Pia Lul·liana. Resum històric*. Palma de Mallorca: Ajuntament de Palma – CETEM (Publicacions del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca 13).
- PISTOLESI, Elena (1996). «“Paraula és imatge de semblança de pensa”. Origine, natura e sviluppo dell’“affatus” lulliano», *SL* 36, pp. 3-45.
- PISTOLESI, Elena (2009). «Tradizione e traduzione nel *corpus* lulliano». *SL* 49, pp. 3-50.
- PLATZECK, Erhard-Wolfram (1962-1964). *Raimund Lull, sein Leben, seine Werke, die Grundlagen seines Denkens (Prinzipienlehre)*, 2 vols. Roma - Düsseldorf: Editiones Franciscanae - Verlag L. Schwann (Bibliotheca Franciscana, 5-6).

- POMARO, Gabriella (2005). «“Licet ipse fuerit, qui fecit omnia”. Il Cusano e gli autografi lulliani». A: BIDESE, Ermenegildo; FIDORA, Alexander; RENNER, Paul, eds. *Ramon Llull and Nikolaus von Kues: eine Begungung im Zeichen der Toleranz / Raimundo Lullo e Niccolò Cusano: un incontro nel segno della Tolleranza*. Turnhout: Brepols, pp. 175-204 (Instrumenta Patristica et Mediaevalia. Subsidia Lulliana 2).
- POMARO, Gabriella (2015). «Un caso particolare: dentro lo *scriptorium Lullianum*» A: *Scriptoria e biblioteche nel Basso Medioevo. Atti del LI Covegno storico internazionale. Toddi, 12-15 ottobre 2014*. Spoleto: Fondazione Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, pp. 243-284.
- POMARO, Gabriella; TENGE-WOLF, Viola (2008). «Primi passi per lo «scriptorium» lulliano, con una nota filologica». *SL* 48, pp. 3-40
- POMARO, Gabriella; SARI, Simone (2010). «Catalogo dei manoscritti lulliani a Roma». *SL* 50, pp. 21-50.
- PONS, Joseph-Sébastien (1937). «Les oeuvres rimées de Raymond Lulle». *Annales du Midi* 49, pp. 186-197.
- PRING-MILL, Robert D.F. (1961). *El microcosmos lul-lià*. Palma de Mallorca: Editorial Moll (Biblioteca Raixa 55).
- PRING-MILL, Robert D.F. (1972). «The Analogical Structure of the Lullian Art». A: Stern, S. M.; Hourani, A.; Brown, V., eds. *Islamic Philosophy and the Classical Tradition. Essays presented by his friends and pupils to Richard Walzer on his seventieth birthday*. Oxford – Columbia: Cassirer – University of South Carolina Press (Oriental Studies 5), pp. 315-326.
- RAMON DE PENYAFORT (1976). *Summa de paenitentia, Liber III, Tit. XXXIV De paenitentiis et remissionibus*, ed. Xaveiro Ochoa i Aloisio Díez. Roma: Universa Bibliotheca Iuris, vol. 1, t. B.
- RAMON DE PENYAFORT (1999). *Summa de penitència. Cartes i documents*, trad. Jaume Fàbregas, intr. Llorenç Galmés. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya - Fundació Enciclopèdia Catalana (Classics del Cristianisme 75).
- RIPOLL PERELLÓ, Maria Isabel (2012a). *Edició crítica i estudi introductor del Llibre d'intenció de Ramon Llull*. Tesi doctoral: Universitat de les Illes Balears (Departament de Filologia Catalana i Lingüística General).
- RIPOLL PERELLÓ, Maria Isabel (2012b). «Una lectura no utòpica del *Romanç d'Evast e Blaquerna*». *SL* 52, pp. 3-24.

- RIPOLL PERELLÓ, Maribel (2015). «Les edicions catalanes del *Llibre d'intenció*. Antecedents, història i caracterització». *eHumanista/IVITRA 8* (A. *Monogràfic I. Arts of Finding Truth: Approaching Ramon Llull, 700 Years Later*), pp. 142-159.
- RIQUER, Martí de (1964). *Història de la literatura catalana. Part antiga*. Barcelona: Ariel, vol. 1. Reedició: RIQUER, Martí de; COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim (1984). *Història de la literatura catalana, I*, Barcelona: Planeta.
- RIQUER, Martí de (1997). *Antologia de poetes catalans. Un mil·lenari de literatura. I. Època medieval*. Barcelona: Galàxia Gutenberg - Cercle de Lectors.
- RIQUER, Martí de; MIQUEL I VERGÉS, Josep Maria; TEIXIDOR, Joan (1936). *Antologia general de la poesia catalana*. Barcelona: Distribuïdora de Publicacions (Quaderns Literaris 100-101).
- ROMEU I FIGUERAS, Josep (1983). «Interpretació del *Cant de Ramon*, de Llull». A: *Serta Philologica F. Lázaro Carreter II*. Madrid: Ediciones Cátedra, pp. 449-463. Reedició a: ROMEU I FIGUERAS, Josep (1991). *Quatre lectures de poesia medieval. Ramon Llull, Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March, Joan Roís de Corella*. Barcelona: La Magrana, pp. 12-41.
- ROS, Félix (1965). *Antología poética de la lengua catalana (puesta en versos castellanos)*. Madrid: Editora Nacional.
- ROSSELLÓ, Jeroni (1861). *Biblioteca Luliana*. Text manuscrit conservat al ms. 13.595 de la Biblioteca Nacional de Madrid. Inèdit.
- ROSSELLÓ BOVER, Pere (1991). «El repte històric de l'edició de les obres de Ramon Llull». *El Mirall* 46, pp. 46-48.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1913-1914): «La lògica del Gazzali posada en rims per Ramon Llull», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 5, 311-354. Reedició: RUBIÓ 1985, pp. 111-166.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1949). «Literatura catalana. Ramon Llull». A: Díaz-Plaja, Guillermo, ed. *Historia general de las literatures hispánicas*. Barcelona: I, 687-698. Reedició: RUBIÓ i BALAGUER, Jordi (1984-1986). «Ramon Llull». A: *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Obres de Jordi Rubió i Balaguer I, III, V), I, pp. 91-108.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1957). «Obra literària. L'expressió literària en l'obra lul·liana». A: LLULL, Ramon. *OE*, I, pp. 85-111. Reedició: RUBIÓ 1985, pp. 248-299, amb el títol «Alguns aspectes de l'obra literària de Ramon Llull».

- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1961). «L'expressió literària en l'obra lul·liana». *Estudios Lullianos*, V, pp. 133-144. Reedició: RUBIÓ 1985, pp. 300-314.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1985). *Ramon Llull i el lul·lisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya – Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Obres de Jordi Rubió i Balaguer II).
- RUBIÓ I LLUCH, Antoni (1911). *Ramon Llull. Sumari d'unes lliçons en els Estudis Universitaris Catalans*. Barcelona: L'Avenç.
- RUBIÓ I LLUCH, Antoni (1934). «Ramon Llull i el concepte de l'art en l'edat mitjana». *La Paraula Cristiana* 118, pp. 292-308.
- RUBIO, Josep E. (1995). *Literatura i doctrina al «Llibre de Contemplació» de Ramon Llull. (Estudi formal i de continguts del primer volum)*. València: Saó (Saviesa Cristiana 2).
- RUBIO, Josep E. (1997). *Les bases del pensament de Ramon Llull. Els orígens de l'Art lul·liana*. València – Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Manuel Sanchis Guarner 35).
- RUBIO, Josep E. (2015). «Les morts de Ramon Llull». *eHumanista/IVITRA* 8, pp. 5-20.
- RUIZ DE ARCAUTE, Agustín (1997). *Juan de Herrera, arquitecto de Felipe II*. Madrid: Instituto Juan de Herrera - Escuela Técnica Superior de Arquitectura (Monografías).
- RUIZ SIMON, Josep Maria (1999). *L'Art de Ramon Llull i la teoria escolàstica de la ciència*. Barcelona, Quaderns Crema (Assaig 25).
- RUIZ SIMON, Josep Maria (2002). «“En l'arbre són les fuyles per ço que y sia lo fruyt»: apunts sobre el rerafons textual i doctrinal de la distinció lul·liana entre la intenció primera i la intenció segona en els actes *propter finem*». *SL* 42, pp. 3-25.
- RUFFINI, Mario (1966-1967). «Osservazioni sulla rima finale del “Plant de Nostra Dona Santa Maria”». *EL* 10, pp. 129-140; 11, pp. 21-30.
- SAN ANTONIO, Juan de (1733). *Opera omnia invicti Martyris Raymundi Lullii*. A: *Biblioteca universa franciscana* 3. Madrid: Tipografía de la Causa de la V. Mare d'Agreda.

- SANCHO, Pedro Antonio (1902). «Donatiu dels manuscrits y llibres lul·lians de la biblioteca de Rosselló». *BSAL* 9, núm. 269-271 (agost, setembre, octubre), pp. 347-350.
- SANSONE, Giuseppe E. (2001). *Poesia catalana del Medioevo. Antologia, con testi originali a fronte*. Novara: Interlinea Edizioni.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2001). «Les definicions lul·lianes del ms. 11559 de la Biblioteca Nacional de Madrid». *Llengua & Literatura* 12, pp. 203-238.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2002a). «“Cové que hom fassa apendre a son fill los .XIII. articles”: La *Doctrina pueril* com a tractat catequètic» A: BADIA, Lola; CABRÉ, Miriam; MARTÍ, Sadurní, eds. *Literatura i Cultura a la Corona d'Aragó (segles XIII-XV). Actes del III Col·loqui «Problemes i Mètodes de Literatura Catalana antiga», Universitat de Girona, 5-8 juliol de 2000*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes – Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Textos i Estudis de Cultura Catalana 85, pp. 419-430.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2002b). «Un notari andorrà de final del segle XV, lector de Ramon Llull». *SL* 42, pp. 49-56.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2003). *Edició crítica i estudi de la Doctrina pueril de Ramon Llull*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2007). «La Magúncia de Salzinger i altres records lul·lians de fra Bartomeu Forners». *SL* 47, pp. 141-174.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2011). «Les traduccions llatines de la *Doctrina pueril* de Ramon Llull». *SL* 51, p. 99-123.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2015). «Ramon Llull i l'obscuritat que il·lumina. Apunts sobre l'origen i rendibilitat literària d'un recurs exegetíc». *Anuario de Estudios Medievales* 45/1, pp. 331-354.
- SANTINI, Giovanna (2005). «Rima e memoria». *Rivista di filologia cognitiva* 3 (revista electrònica). Direcció URL: <<http://filologiacognitiva.let.uniroma1.it/rima.html>> [darrera consulta: 29 de març de 2017].
- SARI, Simone (2007-2008). «Osservazioni sulla rima finale del *Desconhort* di Ramon Llull». *Revista de Lenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca* 13, pp. 233-258.

- SARI, Simone (2009). *Maria tra scienza e amància. La mariologia per i laici ed edizioni critiche del Plant de la Verge, delle Hores de nostra dona e delle Hores de santa Maria*. Tesi doctoral: Università degli Studi di Siena.
- SARI, Simone (2011). «L'ufficio lulliano delle Ore». *SL* 51, pp. 53-76.
- SARI, Simone (2011-2012). «740 anys de poesia lul·liana. Tradició textual i noves perspectives». *Mot So Razo* 10-11, pp. 105-120.
- SARI, Simone (2012). «Rima i memòria: estratègies mnemòniques per aprendre l'Art de Ramon Llull». A: RIPOLL, Maria Isabel; TORTELLA, Margalida, eds. *Ramon Llull i el lul·lisme: pensament i llenguatge. Actes de les jornades en homenatge a J.N. Hillgarth i A. Bonner*. Palma - Barcelona: Universitat de les Illes Balears - Universitat de Barcelona (Col·leccio Blaquerna, 10), pp. 375-397.
- SARI, Simone (en premsa). «La poesia come espressione letteraria lulliana». A: BELTRAN, Vicenç; MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs, coord. *Ramon Llull, els trobadors i la cultura del segle XIII*. Florència: SISMELE – Edizioni del Galluzzo.
- SEGRE, Cesare (1979). «Critica testuale, teoria degli insiemi e diasistema». A: *Semiotica filologica. Testo e modelli culturali*. Torino: Giulio Einaudi editore, pp. 53-70.
- SERRA BALDÓ, Alfons (1935). «Les vies de versificació en Llull». *Quaderns de poesia* 4, pp. 21-24.
- SOBERANAS, Amadeu J.; BADIA, Lola (1990). «Manuscrits lul·lians de la Biblioteca de Catalunya. I». *EL* 30, pp. 173-193.
- SOLER, Albert (1989). «“Mas cavaller qui d'açò fa lo contrari”. Una lectura del tractat lul·lià sobre la cavalleria», *EL* 29, pp. 1-23 i 101-124.
- SOLER, Albert (1991). *Edició crítica i estudi del Llibre d'amic e amat de Ramon Llull*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2 vols.
- SOLER, Albert (1992a). «El *Liber super Psalmum Quicumque* de Ramon Llull i l'opció pels tàrtars». *SL* 32, pp. 3-19.
- SOLER, Albert (1992b). «Orígens, composició i datació del *Llibre d'amic e amat*». *SL* 32, pp. 135-151.
- SOLER, Albert (1992c). «“Enfre la vinya e'l fenollar”? La composició del *Llibre d'amic e amat* i l'experiència mística de Ramon Llull». *Caplletra* 13 (1992 tardor), pp. 13-22.

- SOLER, Albert (1994). «“Vadunt plus inter sarracenos et tartaros”: Ramon Llull i Venècia». A: BADIA, Lola; SOLER, Albert, eds. *Intel·lectuals i escriptors a la baixa Edat Mitjana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes – Publicacions de l’Abadia de Montserrat (Textos i Estudis de Cultura Catalana 36), pp. 49-68.
- SOLER, Albert (2004). «L’escriptura de Guillem Pagès, copista de manuscrits lul·lians». *SL* 44, pp. 109-122.
- SOLER, Albert (2005). «Difondre i conservar la pròpia obra: Ramon Llull i el manuscrit lat. París. 3348A». *Randa* 54 (*Homenatge a Miquel Batllori*, 7), pp. 5-29.
- SOLER, Albert (2005-2006). «Recomposició d’un antic còdex lul·lià». *SL* 45-46, pp. 75-83.
- SOLER, Albert (2006a). «Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès (ca. 1274-1301)». *ATCA* 25, pp. 229-266.
- SOLER, Albert (2006b). «El “llibre cortès de lectura” en català: a propòsit del manuscrit F-129 del Col·legi de la Sapiència de Palma». *Caplletra* 41, pp. 9-42.
- SOLER, Albert (2006c). «Descripció del manuscrit lul·lià F-143 del Col·legi de la Sapiència de Palma». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes LIII. Homenatge a Joseph Gulsoy I*, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, pp. 13-23.
- SOLER, Albert (2010). «Els manuscrits lul·lians de primera generació». *Estudis Romànics* 32, pp. 179-214. [DOI: 10.2436/20.2500.01.52]
- STÖHR, Johannes (1957). «Literarkritisches zur Überlieferung der lateinischen Werke Ramon Llulls». *EL* 1, pp. 45-61.
- SUGRANYES DE FRANCH, Ramon (1942). «La personnalité poétique et mystique du Bienheureux Ramon Llull». *Nova et Vetera* 17, Friburg, pp. 27-44.
- TARRÉ, Josep (1951). «Un quadrienni de producció lul·lística a València (1335-1338)». *Studia Monographica & Recensiones* 6, pp. 22-30.
- TASIS, Rafael (1949). *Antologia de la poesia catalana: de Ramon Llull a Jacint Verdaguer (segles XIII a XIX)*. Barcelona: Selecta.
- TRIAS MERCANT, Sebastià (2009). *Diccionari d’escriptors lul·listes*. Palma – Barcelona: Edicions de la Universitat de les Illes Balears – Universitat de Barcelona (Col·lecció Blaquerna 6).

- TOMÀS D'AQUINO. *Summa theologiae*, ed. Enrique Alarcón. A: *Corpus Thomisticum: Sancti Thomae de Aquino Summa Theologiae*. Pamplona: Universidad de Navarra, 2000. Edició en línia: www.corpusthomisticum.org
- TOUS, Francesc (2011). «Breus proposicions que contenen molta sentència: els proverbis lullians i les “formes sentencioses”». *SL* 51, pp. 77-98.
- TOUS, Francesc (2015). *Les col·leccions de proverbis de Ramon Llull: estudi de conjunt i edició dels Mil proverbis i dels Proverbis d'ensenyament*. Tesi doctoral: Universitat de Barcelona (Estudis Avançats en Llengua i Literatura Catalanes).
- TOUS, Francesc (2016a). *Els proverbis de Ramon Llull o el repte de comunicar la veritat*. Barcelona: Fundació Joan Maragall – Editorial Claret (Quaderns de la Fundació Maragall, 111).
- TOUS, Francesc (2016b). «Ramon Llull, autor de proverbis». *Estudios Franciscanos* 117 (setembre – desembre), pp. 355-372.
- TOUS, Francesc (en premsa). «“Cascun proverbi és escrit / per ço que en son lloc sia dit”: els proverbis rimats de Ramon Llull». *Mot so razo* 15.
- VALLS I SUBIRÀ, Oriol (1970). *Paper and Watermarks in Catalonia / El papel y sus filigranas en Cataluña*. Amsterdam: Paper Publications Society (Monumenta chartae papyracea historiam illustrantia 12).
- VALLS I SUBIRÀ, Oriol (1978-1982). *La historia del papel en España*. Madrid: Empresa Nacional de Celulosas, 3 vols.
- VASCONCELOS, Carolina Michaëlis de (1896). «Adolfo Mussafia, *Sull'antica metrica portoghese (Sitzungsberichte der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische Klasse, Band CXXXIII, Abteilung X)*. Wien 1895». *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie* 17, pp. 306-318.
- VIDAL, Pierre (1888). «Mélanges d'histoire, de littérature et de philologie catalane: I. Une bibliothèque lullienne à Perpignan vers 1435». *Revue des Langues Romanes* 32, pp. 333-339.
- VILLALBA I VARNEDA, Pere (2015). *Ramon Llull, escriptor i filòsof de la diferència. Palma de Mallorca, 1232-1316*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- VOGEL, Cyrille (1978). *Les «libri paenitentiales»*. Tournhout: Brepols (Typologie des sources du Moyen Âge Occidental 27).

YATES, Francis (1954). «The Art of Ramon Lull. An Approach to it through Lull's Theory of the Elements». *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 27, pp. 115-173. Reedició i traducció catalana: YATES, Francis (1985). *Assaigs sobre Ramon Llull*, pr. Lola Badia. Barcelona: Empúries.

YOSHIKAWA, Naoë Kukita (2009). «Holy Medicine and Disease of the Soul: Henry of Lancaster and *Le Livre de Seyntz Medicines*». *Medical History* 53.3 (2009), pp. 397-414.

YOSHIKAWA, Naoë Kukita, ed. (2015). *Medicine, Religion and Gender in the Medieval Culture*. Cambridge: D.S. Brewer (Gender in the Middle Ages).

ZIEGLER, Joseph (1998). *Medicine and Religion c. 1300. The case of Arnau de Vilanova*. Oxford: Clarendon Press.

IX. APÈNDIXS

1. TÍTOLS DE L'OBRA I DE LES UNITATS DIFUSES COM A OPUSCLES INDEPENDENTS

Llista ordenada de tots els títols documentats que es relacionen amb la *Medicina de peccat*. S'hi recullen tant els títols i les referències que identifiquen el tractat general com els títols i les referències que identifiquen les unitats de l'obra difuses com a opuscles independents.

Els diversos títols s'indiquen en cursiva i, dins de cada títol, es recullen totes les referències que registren l'obra o la part de l'obra amb aquella forma d'identificació concreta. Les referències corresponents a testimonis manuscrits presenten la identificació del còdex per ciutat, biblioteca i signatura; entre parèntesis s'indica la data del manuscrit; a continuació, es dóna el foli o la pàgina en què es documenta el títol i, quan cal, s'afegeix l'incipit que dóna el testimoni. Les referències corresponents a catàlegs i inventaris s'identifiquen amb el nom de l'autor del catàleg o de l'inventari o bé, si es tracta de catàlegs o inventaris anònims, amb la referència que en dóna la Llull DB corresponent al testimoni en què es conserva l'índex o a la biblioteca inventariada; entre parèntesis s'indica la data del catàleg o inventari i, entre claudàtors, el número d'identificació del títol dins del registre; en casos de variacions en la forma del títol, s'afegeix la referència exacta de títol o d'incipit amb què es troba registrada l'obra dins del catàleg o inventari; quan aquesta referència no es troba a la Llull DB, s'assenyala la referència bibliogràfica en què es pot consultar l'índex i el títol.

D'acord amb les indicacions donades al capítol II.2 sobre els problemes d'identificació que presenten alguns títols relacionats amb parts de la *Medicina de peccat*, s'han distingit aquelles referències que es poden associar clarament amb els opuscles extrets d'aquesta obra i aquelles que, pel fet de presentar títols força genèrics i d'estar mancades de dades més explícites, només s'hi poden atribuir hipotèticament. Els títols marcats amb asterisc (*) corresponen a aquestes referències documentades en catàlegs que la bibliografia ha posat en relació amb parts de la *Medicina de peccat* però que no es poden identificar de manera segura amb unitats d'aquest text.

Títols de l'obra general

[Identificació a partir de l'incipit]

- Barcelona BC, ms. 2017 (segona meitat s. XIV), f. 2r: «Deus ab vostra gran pietat Fas medicina de peccat».
- Vall, Guillem de (1373) [8]: «Deus ab vostre gran pietat» (Hernando 1995: II, 460).
- Palma, Biblioteca de Sant Francesc, ms. 14 (s. XVIII), f. 1r: «Deus ab vostra gran pietat fas medicina de peccat».

Liber de medicina peccati

- Electorium (1311-1314) [29]
- Nicolau de Cusa (s. xv) [23]
- Bouvelles, Charles de (1511) [28]
- Gesner, Conrad (1583) [28]
- Gonon, Benoît (1625) [28]
- Munic SB, Clm. 10561 (s. xvii) [33]
- Munic SB, Clm. 10573 (s. xvii) [27]
- Custurer, Jaume 2 (1714) [21], «159, latinum».¹
- Büchels (1714) [I.172], íncipit «Contritio, confessio, etiam satisfactio».
- Palma, Arxiu Diocesà, Causa Pia Lul·liana, c. 3, l. 2, núm. 6 (s. XVIII), p. 1.

Medicina peccati

- Inventari Escola de Barcelona 1 (1466) [124]
- Arias de Loyola, Juan (1594) [VIII.10]: «Medicina peccati cathalane in Rithmis. Barcinona, Murta» (Escorial, ms. &.II.1, f. 52).
- París BN, lat. 17829 (s. xvii) [S.59]: «Medicina peccati cathalanici rithmi».
- Hauteville, Nicolas de (1666) [X.57]: «Medicina peccati cathalan. rithmi».
- Perroquet, Antoine (1667) [XV.30]: «La Médecine du peché en rime catalane».
- Vernon, Jean-Marie de (1668) [X.57]: «Medicina peccati cathalan. rithmi».
- San Antonio, Juan de (1733) [484]: «Medicina peccati. Cathalaune & rythmice. Barcinone & Murtae».

¹ Custurer indica la correspondència de l'obra amb el seu catàleg (desaparegut) de la col·lecció lul·liana de Barcelona de 1711 i la llengua. Aquesta entrada es troba en la llista de títols que figuraven a Barcelona i no eren en el catàleg d'obres lul·lianes de Sollier (1708).

- Pasqual, Antoni Ramon 1 (1778) [X.4]
- Rosselló, Jeroni (1861) [106], íncipit «Contricció confessió».
- Pasqual, Antoni Ramon 2 (1891) [98]
- ROL (1959 i ss.) [90]. Dóna l'equivalència «Medicina de pecat».

Medicina de pecat / Medicina de peccat

- Pere d'Aragó i d'Anjou (1351) [3]: «Libre rimat de medicina de peccat» (Martínez & Yeguas 2016: 277).
- Sedacer, Antoni (1431) [70]: «Item libres de Medicina de peccat, dos» (Madurell 1962-1965: 8, 106).
- Inventari Perpinyà (1435) [13]: «Item mes un libre apellat Medicina de peccat, comença Deus ab vostra gran pietat e fenex finito libro» (Vidal 1888: 338).
- Littré & Hauréau (1885) [101]
- Rubió i Lluch (1911) [p. 17]
- Longpré (1926) [VI.12]
- Ottaviano (1930) [80]
- Glorieux (1933) [cj], íncipit «Deus ab vostra gran pietat, fas medicina de pecat».
- Carreras i Artau (1939) [240]
- Avinyó (1935) [82], íncipit «Contricció, confessió, / encara satisfacció, / e oració exament / són medicina». Dóna les equivalències d'altres títols: «Liber de medicina peccati» i «Dictatum Raymundi de Trinitate».
- Sbaralea 2 (1936) [301a]: *Volumen metricum (Medicina de pecat)*, íncipit «Contricció, confessió, Encara satisfacció, E la bona temptació».
- ROL (1959 i ss.) [90]. Dóna l'equivalència «Medicina peccati».
- Llinarès (1963) [93]
- Platzcek (1964) [101], íncipit «Déus, ab vostra gran pietat / fas Medicina de peccat / Contricció, confessió». A partir de la mateixa entrada distingeix les dues parts amb difusió independent [101a] i [101b].
- Cruz Hernández (1977) [207]
- Perarnau (1982) [I.55], íncipit « Déus, ab vostra gran pietat, / faig medicina de pecat».
- Bonner – Llull DB [Bo III.44]. A partir de la mateixa entrada distingeix les dues parts amb difusió independent: [III.44a] i [III.44b].

Liber de contritione, confessione, satisfactione et oratione

- Eimeric, Nicolau (1376) [7]²
- Albizzi, Francisco – Inventari Sant Ofici (1620) [15]: «Decimusquintus De confessionis satisfactione et oratione» (Pérez Martínez 1960: 342, n. 26).³
- Inventari Causa Lul·liana (inici s. XVII) [28b]: «Raymundi Lulli de contemplatione liber primus. De contratione confessione».⁴

Dictat de les .v. virtuts

- Dublín, University College, Archives, Franciscan Library, ms. B 100 (s. XIV), f. 215v: «Dictat que·n R. Luul feu de les .v. virtuts».

De quinque virtutibus

- Inventari Sant'Isidoro 1 (ca. 1690) [45b]: «Eiusdem Dictata seu Rhythmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta, ibid. in medio» (Pomaro & Sari 2010: 34).⁵
- Custurer, Jaume 1 (1700) [Ad. XXVI]: «Eiusdem Dictata seu Rhythmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta num. 45 in medio».
- Bover & Medel (1847) [Ad. 26]: «Eiusdem Dictata seu Rhythmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta num. 45 in medio».

Fragment del tractat de les cinc virtuts / Fragmentum tractatus quinque virtutum

- Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, Aguiló, ms. 110 (s. XVI-XVII), f. 149v.
- Barceló, Rafael – Inventari Sant Francesc (1715) [1.12]: «Fragmentum Tractatus quinque virtutum. Sic enim legitur titulus ibi: *Fragment del Tretrat de les cinc virtuts*. Fragmentum istud dividitur in undecim capitula, quorum primum sic legitur: *De contricio Cap primer*, incipit autem sic: *Contricio, confessio, / e la*

² Platzeck, en l'edició de l'índex de les obres condemnades per Eimeric, afegeix entre claudàtors l'epígraf «tentatione» corresponent a la quarta part de l'obra (Platzeck 1962-1964: II, 119).

³ Aquest inventari, integrat en la relació que el cardenal Albizzi va fer de l'examen d'obres lul·lianes per part d'una comissió del Sant Ofici (Albizzi 1683: 126-127), no es troba a la Llull DB.

⁴ La Llull DB distingeix dues referències: identifica la primera [28a] amb el *Llibre de contemplació*, però considera la segona [28b] com a obra espúria [FD II.68].

⁵ Aquesta entrada del catàleg fa referència a les obres en vers copiades en un plec del ms. B 100 de la Franciscan Library conservat a Dublín, University College, Archives. La Llull DB només identifica el capítol IV.3 «De Trinitat». La rúbrica «De quinque virtutibus» correspon al títol que encapçala la còpia dels primers capítols de la *Medicina de peccat* i, per tant, és una referència a l'obra general.

bona intencio. Tractatus iste videtur mutilus siquidem undecimum capitulum his paucis finitur carminibus» (Gottron 1923: 154).

Volumen metricum

- Juan de San Antonio (1733) [486]: «*Volumen metricum*, vernacule scriptum in 4. asservatum Barcinone in Bibliotheca D. Raymundi Dalmasses. Vidit meus germanus, & coadjutor Frater Fr. Petrus a S. Bonaventura. Opus est tripartitum, in quo fuisse commendat Christum Dominum, Deiparam semper Virginem, virtutes, ac sanctos, necnon Claves S. Petri».
- Sbaralea 2 (1936) [301a]: *Volumen metricum (Medicina de peccat)*, incipit «Contricció, confessió, Encara satisfacció, E la bona temptació». A continuació distingeix les parts amb difusió independent ([301b] i [301c]).

Títols de la part V. D'oració

De oració

- Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017 (segona meitat s. XIV), f. 53v.
- Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. ms.10504 (inici s. XIV), f. 15r.
- Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 2 (s. XIV), f. 142r, una mà posterior afegeix «de mestre Remon Lul» al costat del títol.
- Vaticà, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Ottob. Lat., ms. 542 (s. XIV), f. 52v.
- Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/71 (s. XV), f. 31r.
- Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 8 (s. XVI), part II, f. 1.
- Sedacer, Antoni (1431) [69] «Dos llibres d'Oracions».*⁶
- Rossinyol, Pere Jordi (1613) [2.2]: «Item altre llibre en 4 dels articles de la fe y altre de oratió».
- Palma, Biblioteca de Sant Francesc, ms. 14 (s. XVIII), f. 42v.
- Platzeck (1964) [101b], incipit «Vuyl departir oració».
- Bonner – Lull DB [Bo III.44b].

De oratione

- Inventari de la Real (1386) [183] «Magistri Raymundi Lulli, De oracione, de pergamenno, cohoptertum fustis».*⁷

⁶ Domínguez (Lull 1993: 422 i 437) identifica aquesta referència amb l'opuscle *D'oració*, mentre que la Lull DB la relaciona amb l'obra [Bo III.42] *Oracions de Ramon*.

- Herrera, Juan de (1597) [38.4]: «Un cartapazio manoescripto en latín que contiene las obras siguientes: De articulis contemplatibus. De orationibus et contemplationibus. De arte predicandi. De oratione» (Ruiz de Arcauete 1997: 168).*
- Sbaralea 2 (1936) [301c], íncipit «Vuyl departir oració en nou maneres e veus».

Liber de oratione

- Eimeric, Nicolau (1376) [18]
- Büchels (1714) [I.169], íncipit «Volo partiri orationem in novem suos modos».
- Salzinger, Ivo (1721) [I.149], íncipit «Volo dividire orationem».
- Palma, Biblioteca Pública, ms. 1072 (s. XVIII), p. 113.

Libre de oració

- Custurer, Jaume 1 (1700) [Ad. IX], íncipit «Vull depertir oració».
- Bover & Medel (1847) [Ad. 9]

Liber de orationibus per decem regulas

- Proaza, Alfonso de (1515) [159]
- Catàleg Ambrosiana R 106 Sup. (s. XVI) [162]
- Miquel, Dimes de (s. XVI) [158]
- Arce de Herrera, Juan 2 (segona meitat s. XVI) [160]
- Arias de Loyola, Juan (1594) [VIII.26]
- París BNF, lat. 17829 (s. XVII) [IV.112]
- Wadding, Luke (1650) [163]
- Hauterville, Nicolas de (1666) [IV.108]
- Perroquet, Antoine (1667) [XV.11]: «Livre de prières par les dix regles».
- Vernon, Jean-Marie de (1668) [IV.108]
- Antonio, Nicolás (1696) [119.CLXIX]
- Custurer, Jaume 1 (1700) [119.CLXIX]
- Sollier, Jean-Baptiste du (1708) [CLXIX]
- Custurer, Jaume 2 (1714) [CXLVI]
- Büchels (1714) [III.166]

⁷ La Llull DB identifica amb dubtes aquest títol amb [Bo III.42] *Oracions de Ramon*.

- Bover & Medel (1847) [169]
- Sbaralea 2 (1936) [143b]⁸

Orationes per regulas Artis - Rythmis vulgaribus editae

- Wadding, Luke (1650) [143]
- San Antonio, Juan de (1733) [472], afegeix «ex eodem [Bibliotheca Hispalensis Ecclesiae]. Extrat. Barcinone»
- Sbaralea 2 (1936) [125]

Orationes per regulas Artis versibus rhythmicis vulgaribus

- Antonio, Nicolas (1696) [115.CXLVI]
- Custurer, Jaume 1 (1700) [115.CXLVI]
- Sollier, Jean-Baptiste du (1708) [CXLVI]
- Büchels (1714) [III.168]: *Liber de orationibus*, íncipit «Cum mali homines orationes per regulas artis versibus rithmicis vulgaribus» (referència creuada de les obres corresponents a les entrades III.166 i III.167 en l'íncipit).
- Bover & Medel (1847) [146]

De oratione per regulas Artis lullianae

- Barceló, Rafel – Inventari Sant Francesc (1715) [1.3], íncipit «Vull departir oració / En nou maneres, e veus so» (Gottron 1923: 148).

Orations per las reglas

- Joan Seguí (1573) [9]

De oratió per les regles

- Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, Aguiló, ms. 110 (s. XVI-XVII), f. 70r.

Nou oracions

- Inventari de l'Escola Lul·liana de Barcelona 3 (s. XVII) [C-7a]

⁸ L'entrada [143a] identifica el títol *Liber orationum*, sense íncipit; la referència correspon amb força probabilitat a les *Oracions de Ramon* [Bo III.42].

Títols del capítol V.viii «De manera d'oració»

- Inventari Milà, Ambrosiana, P 217 Sup. (inici s. xvii): [30b] «Tractatus de manera de oracio. [íncipit] Manera de oracio».

Títols del capítol IV.iii «De trinitat»

De trinitat

- Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017 (segona meitat s. xiv), f. 23r.
- Palma, Biblioteca de Sant Francesc, ms. 14 (s. xviii), f. 19r.

De Trinitate

- Sbaralea 2 (1936) [301b], íncipit «Contra la Summa (alias Sancta) Trinitat ha lo demoni conseyl dat».
- Platzek (1964) [101a], íncipit «Contra la summa Trinitat».

Dictat de la trinitat

- Dublín, University College, Archives, Franciscan Library, ms. B 100 (s. xiv), f. 211v: «Dictat (*segueix que feu ratllat*) d'en R. Luul de la trenitat».
- Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Hisp. 69 (s. xvii), I, f. 1: «Dictat de Raimon Luil de la Trinitat».
- Bonner – Lull DB [Bo III.44a]

Dictatum de Trinitate

- Inventari Sant'Isidoro 1 (ca. 1690) [45b]: «Eiusdem Dictata seu Rhytmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta, ibid. in medio» (Pomaro & Sari 2010: 34).
- Custurer, Jaume 1 (1700) [Ad. XXVI]: «Eiusdem Dictata seu Rhytmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta num. 45 in medio».
- Salzinger, Ivo (1721) [I.76]: «Dictatum Raymundi de Trinitate, incipit Contra sanctam Trinitatem, explícit Quod inde erit bene consolatus».
- Pasqual, Antoni Ramon 1 (1778) [V.5]
- Mainz, Martinus-Bibliothek, Priesterseminar, ms. 220b (s. xviii), XIII.

- Bover & Medel (1847) [Ad. 26]: «Eiusdem Dictata seu Rhythmi de Trinitate, de quinque virtutibus et alia fragmenta num. 45 in medio».
- Rosselló, Jeroni (1861) [67], íncipit «Contra la divina Trinitat».
- Pasqual, Antoni Ramon 2 (1891) [60]
- Glorieux (1933) [ik-1], íncipit «Contra sanctam Trinitatem demon dedit».
- Avinyó (1935) [46], íncipit «Contra sanctam Trinitatem daemon dedit consilium et frequenter dat illud».
- Carreras i Artau (1939) [82]
- Platzeck (1964) [47], íncipit «Contra sanctam Trinitatem daemon dedit consilium».
- Cruz Hernández (1977) [109]: «Liber de Trinitate et Incarnatione. Dictatum de Trinitate».⁹

Liber de Trinitate

- Proaza, Alonso de (1515) [61]*
- Miquel, Dimes de (s. XVI) [61]*
- Milà Ambrosiana, R 106 Sup. (s. XVI) [63]*
- Arce de Herrera, Juan (segona meitat s. XVI) [63]*
- París BNF, lat. 17829 (s. XVII) [IV.10]*
- Wadding, Luke (1650) [261]*
- Perroquet, Antoine (1667) [101]*: «Livre de la Trinité».
- Antonio, Nicolas (1696) [142.CCLXVI]*
- Custurer, Jaume 1 (1700) [142.CCLXVI]*
- Sollier, Jean-Baptiste du (1708) [CCLXVI]*
- Custurer, Jaume 2 (1714) [CCLXVI]*
- Büchels (1714) [197]*
- San Antonio, Juan de (1733) [192]*, afegeix «Barcinone in Schola & Majoricis. *De Trinitate & Incarnatione*, extat Romae in Collegio S. Isidori».¹⁰
- Bover & Medel (1847) [266]*
- Sbaralea 2 (1936) [236]*

⁹ Aquesta entrada presenta una referència creuada de dos títols diferents: *Liber de Trinitate et Incarnationis* (Bo III.74) i *Dictatum de Trinitate* (III.44a). L'autor del catàleg confon les referències de dos textos diferents dedicats a la trinitat a partir del registre de la primera obra al ms. Vat. Lat. 5044 de la Biblioteca Vaticana i de la segona en altres catàlegs.

¹⁰ Aquesta referència identifica el títol *Liber de Trinitate* amb l'obra [Bo III.74] *Liber de Trinitate et Incarnatione*, que apareix documentada a l'inventari del Sant'Isidoro de 1690 [50h].

De probatione Trinitatis

- Inventari Poblet (s. XVI) [7]*

De probatione Sanctissimae Trinitatis

- Loyola, Arias de (1594) [V.16]*
- San Antonio, Juan de (1733) [360]*

Probatio sanctissime Trinitatis

- Barceló, Rafael – Inventari Sant Francesc (1715) [1.9], íncipit «Contra la Sancta Trinitat / ha lo demoni consej dat». (Gottron 1923: 152).

Prova la sancta Trinitat

- Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, Aguiló, ms. 110 (s. XVI-XVII), f. 143v.

2. ESTRUCTURA TEMÀTICA DE LA *MEDICINA DE PECAT*

La taula següent mostra l'organització del contingut de l'obra en diferents unitats estructurals i sèries temàtiques.

D'esquerra a dreta s'identifiquen, en primer lloc, les unitats paratextuals de l'obra (invocació, pròleg general i colofó) i les cinc unitats temàtiques principals del tractat, amb el número de la part corresponent i el títol extret de l'edició crítica. En segon lloc, s'indica el contingut principal de les seccions temàtiques en què es divideixen les parts segons el títol que presenta en els testimonis de l'obra (recollit entre cometes baixes) o segons la identificació que se'n pot fer tenint en compte les sèries de principis catequètics, de components de l'Art o de motius temàtics emprats per Llull. En tercer lloc, es mostren les possibles divisions internes d'aquestes sèries en unitats temàtiques més específiques. En quart lloc, s'identifiquen els capítols que integren cada secció i que corresponen a un tema concret; la referència numèrica de cada capítol s'indica en xifres romanes: la primera xifra, en majúscula, correspon a la part en què es troba i la segona xifra, en versaletes, correspon al número de capítol dins de la part; el títol de cada capítol parteix de la rúbrica que presenta el testimoni de base de l'edició crítica. Finalment, a la darrera columna, es dóna la referència dels versos corresponents al pròleg, als diferents capítols del tractat i al colofó en la nostra edició.

PARTS	SECCIONS TEMÀTIQUES	CAPÍTOLS	VERSOS
INVOCACIÓ	Deus, ab vostra gran pietat / fas <i>Medicina de peccat</i>		
PRÒLEG			1-18
PART I DE CONTRICCIO	Diverses formes de pecat	I.I. De amor I.II. De temor I.III. De dolor I.IV. De valor I.V. De elegiment I.VI. De penediment I.VII. De faliment I.VIII. De obligament I.IX. De desobediencia I.X. De vergonya I.XI. De mentir I.XII. De engan I.XIII. De crueltat I.XIV. De desesperar I.XV. De jurar I.XVI. De infamia I.XVII. De escusació I.XVIII. De impaciencia I.XIX. De desleyaltat I.XX. De seyornar I.XXI. De occiositat I.XXII. De sentir I.XXIII. De cogitar I.XXIV. De parlar I.XXV. De obrar I.XXVI. De carreres I.XXVII. Del cor I.XXVIII. De ymaginació I.XXIX. De perdre I.XXX. De mal eximpli I.XXXI. De indiscreció I.XXXII. De ublidar	19-36 37-56 57-76 77-96 97-116 117-136 137-156 157-176 177-196 197-216 217-236 237-256 257-274 275-292 293-310 311-328 329-346 347-364 365-382 383-400 401-418 419-436 438-454 455-474 475-494 495-512 513-532 533-552 553-572 573-592 593-612 613-632
PART II DE CONFESSIÓ	Déu	Pròleg de secció	II.I. De Deu 633-650
		Unitat i trinitat	II.II. De la unitat de Deu II.III. De trinitat 651-670 671-688
		Dignitats divines	II.IV. De bontat II.V. De granea II.VI. De eternitat II.VII. De poder II.VIII. De saviea II.IX. De volentat II.X. De vertut II.XI. De veritat II.XII. De gloria II.XIII. De justícia II.XIV. De misericordia 689-708 709-726 727-744 745-764 765-782 783-802 803-823 824-841 842-861 862-879 880-899
		Jesucrist redemptor	II.XV. De la humanitat de Jhesucrist II.XVI. De la passió de Jhesucrist 900-917 918-935
		Senyoria	II.XVII. De senyoria 936-953
		«De santa Maria»	Qualitats de la Mare de Déu II.XVIII. De santetat II.XIX. De altetat II.XX. De nobilitat II.XXI. De virginitat II.XXII. De constansa II.XXIII. De humilitat II.XXIV. De esperansa II.XXV. De maternitat II.XXVI. De pietat 954-973 974-993 994-1013 1014-1031 1032-1049 1050-1067 1068-1085 1086-1103 1104-1121
	Cúria celestial intercessora dels pecadors	II.XXVII. De angels II.XXVIII. De prophetes II.XXIX. De apostols II.XXX. De martirs II.XXXI. De confessors 1122-1139 1140-1157 1158-1177 1178-1195 1196-1213	

PART III DE SATISFACCIÓ	Deu manaments		III.I. De un Deu III.II. De colre festa III.III. No penrás lo nom de Deu en va III.IV. No farás fals testimoni III.V. Honrarás ton payre e ta mayre III.VI. No farás ladronici III.VII. No farás homicidi III.VIII. No lutzuriarás III.IX. No cobejarás la muller de ton vesí III.X. No cobejarás los bens de ton vesí	1214-1233 1234-1253 1254-1273 1274-1293 1294-1313 1314-1333 1334-1353 1354-1373 1376-1393 1394-1413	
	Sentits i facultats humanes	Sentits corporals	III.XI. De veer III.XII. De oyr III.XIII. De odorar III.XIV. De gustar III.XV. De tocar III.XVI. De affar	1414-1433 1434-1453 1454-1473 1474-1493 1494-1513 1514-1533	
		Imaginació	III.XVII. De ymaginació	1534-1553	
		Potències racionals	III.XVIII. De memoria III.XIX. De enteniment III.XX. De volentat	1554-1573 1574-1593 1594-1613	
	Virtuts creades	Virtuts cardinals	III.XXI. De justícia III.XXII. De prudencia III.XXIII. De fortitudo III.XXIV. De tempransa	1614-1633 1634-1653 1654-1673 1674-1693	
		Virtuts teologals	III.XXV. De fe III.XXVI. De esperansa III.XXVII. De caritat	1694-1713 1714-1733 1734-1753	
		Altres virtuts	III.XXVIII. De castetat III.XXIX. De humilitat III.XXX. De diligencia III.XXXI. De leyltat III.XXXII. De paciencia	1754-1773 1774-1793 1794-1813 1814-1833 1834-1853	
	PART IV DE TEMPTACIÓ	Pròleg de la part		IV.I. De mal angel e bo	1854-1886
		Fonaments de la fe i de l'Església	Articles de la fe	IV.II. De esser Deus IV.III. De trinitat IV.IV. De creació IV.V. De encarnació IV.VI. De la passió de Jhesucrist IV.VII. De resurrecció	1887-1946 1947-2316 2317-2526 2527-2771 2772-2815 2816-2908
			Sagraments	IV.VIII. Del sagrament del altar IV.IX. Dels claus de sent Pere IV.X. De mort	2909-3024 3025-3068 3069-3112
«De .x. començaments radicals»		Pròleg de la secció		3113-3140	
		Sentits corporals	IV.XI. De veer en temptació IV.XII. De oyr en temptació IV.XIII. De odorar en temptació IV.XIV. De gustar en temptació IV.XV. De tocar en temptació IV.XVI. De parlar en temptació	3141-3207 3208-3253 3254-3302 3303-3357 3358-3403 3404-3447	
		Imaginació	IV.XVII. De ymaginació en temptar	3448-3560	
		Potències racionals	IV.XVIII. De memoria IV.XIX. De enteniment IV.XX. De volentat	3561-3656 3657-3761 3762-3871	
«De .x. raons naturals d'home»		Pròleg de la secció		3872-3889	
		Principis de la figura A aplicats a l'home	IV.XXI. De bontat IV.XXII. De granea IV.XXIII. De duració IV.XXIV. De poder IV.XXV. De virtut IV.XXVI. De veritat IV.XXVII. De gloria IV.XXVIII. De bellea IV.XXIX. De libertat IV.XXX. De perfecció	3890-3967 3968-4034 4035-4106 4107-4207 4208-4265 4266-4321 4322-4379 4380-4440 4441-4591 4592-4668	
PART V DE ORACIÓ		Pròleg de la part		4669-4688	
	Regles i Qüestions de l'Art		V.I. De oració <i>que</i> V.II. De oració <i>de que</i> V.III. De oració <i>per que</i> V.IV. De oració de cantitat V.V. De oració de qualitat V.VI. De oració de temps V.VII. De oració de loc V.VIII. De manera d'oració V.IX. De oració <i>ab que</i>	4689-4848 4849-4988 4989-5130 5131-5214 5215-5352 5353-5483 5484-5619 5620-5738 5739-5856	
COLOFÓ			5857-5870		

3. ESQUEMES DE VERSIFICACIÓ DE LA *MEDICINA DE PECAT*

La taula següent presenta els diferents esquemes de versificació emprats en les diverses unitats de l'obra.

A la columna de l'esquerra s'indica la unitat de referència: el pròleg general, el colofó i les cinc parts del tractat s'identifiquen en negreta; entre parèntesis s'indica el nombre total de versos que conté cada part. Pel que fa a les tres primeres parts, cada fila correspon a diferents unitats que presenten una mateixa estructura de versificació: cada unitat s'identifica a partir de la referència numèrica de la part i el capítol. Pel que fa a les parts IV i V, cada fila correspon a una unitat diferent (pròlegs i capítols), que s'identifica amb la referència numèrica de part i capítol i amb el títol corresponent a la rúbrica del testimoni de base de l'edició crítica.

A la columna central es recullen els esquemes de versificació emprats en les unitats de cada part de l'obra, els quals s'identifiquen a partir del patró de base (apariats octosíl·labs, tercets octosíl·labs, tercets de 4-6-8 síl·labes). En els capítols de la segona part compostos a partir de la combinació de patrons de versificació diferents, s'indica l'estructura mètrica de tot el capítol. En els capítols de les parts IV i V compostos a partir de tirades de noves rimades d'extensió variable, s'indiquen els casos de trencament de l'estructura d'apariats que es registren en cada capítol.

Finalment, a la columna de la dreta s'assenyala el nombre total de versos que conté cada unitat. Pel que fa a les tres primeres parts, aquesta xifra correspon a l'extensió regular de les unitats compostes a partir de cada un dels diferents esquemes assenyalats. Pel que fa a les parts IV i V, les xifres corresponen al nombre total de versos que conté cada unitat.

PARTS I CAPÍTOLS	ESQUEMA DE VERSIFICACIÓ	VERSOS PER CAPÍTOL
<i>Invocació</i>	apariat octosíl·labs	2 versos
Pròleg	tercets octosíl·labs	18 versos
PART I. De contricció (614 versos)		
I.I, I.XXVI	apariats octosíl·labs	18 versos
I.II, I.III, I.IV, I.V, I.VI, I.VII, I.VIII, I.IX, I.X, I.XI, I.XII; I.XXIV, I.XXV, I.XXVII, I.XXVIII, I.XXIX, I.XXX, I.XXXI, I.XXXII	apariats octosíl·labs	20 versos
I.XIII, I.XIV, I.XV, I.XVI, I.XVII, I.XVIII, I.XIX, I.XX, I.XXI, I.XXII, I.XXIII	tercets de 4-6-8 síl·labes	18 versos
PART II. De confessió (581 versos)		
II.I, II.III, II.V, II.VI, II.VIII, II.XIII, II.XV, II.XXI, II.XXII, II.XXVIII	tercets de 4-6-8 síl·labes	18 versos
II.II, II.IV, II.VII, II.IX, II.XII, II.XIV, II.XVIII, II.XIX, II.XX, II.XXIX	apariats octosíl·labs	20 versos
II.X	tercets de 4-6-8 síl·labes	21 versos
II.XI	apariats octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [88-468-88-468-88-468-468]	18 versos
II.XVI, II.XXVI	tercets octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [888-468-468-888-468-888]	18 versos
II.XVII	tercets octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [888-468-888-468-468-888]	18 versos
II.XXIII	tercets octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [468-468-468-888-468-888]	18 versos
II.XXIV, II.XXVII	tercets octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [888-468-888-468-888-468]	18 versos
II.XXV	tercets octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [888-468-864-888-468-888]	18 versos
II.XXX	tercets octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [468-468-468-468-468-888]	18 versos
II.XXXI	tercets octosíl·labs + tercets de 4-6-8 síl·labes [888-468-468-888-468-468]	18 versos
PART III. De satisfacció (640 versos)		
III.I, III.II, III.III, III.IV, III.V, III.VI, III.VII, III.VIII, III.IX, III.X, III.XI, III.XII, III.XIII, III.XIV, III.XV, III.XVI, III.XVII, III.XVIII, III.XIX, III.XX, III.XXI, III.XXII, III.XXIII, III.XXIV, III.XXV, III.XXVI, III.XXVII, III.XXVIII, III.XXIX, III.XXX, III.XXXI, III.XXXII	apariats octosíl·labs	20 versos

PART IV. De temptació (2815 versos)		
IV.I. De mal angel e bo	tercets de 4-6-8 síl·labs	33 versos
IV.II. De esser Deus	apariats octosíl·labs	60 versos
IV.III. De trinitat	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 2075-2083, 2192-2196, 2227-2231, 2280-2282	370 versos
IV.IV. De creació	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 2349-2351, 2464-2466, 2471-2473, 2476-2478, 2487-2489, 2498-2500	210 versos
IV.V. De encarnació	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 2557-2559, 2600-2602, 2669-2671, 2754-2756, 2759-2761	245 versos
IV.VI. De la passió de Jhesucrist	apariats octosíl·labs	44 versos
IV.VII. De resurrecció	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 2876-2878, 2885-2889, 2898-2900	93 versos
IV.VIII. Del sacrament del altar	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 2929-2931, 2936-2938, 2947-2949, 2988-2990, 2991-2993, 2998-3000	116 versos
IV.IX. Dels claus de sent Pere	apariats octosíl·labs	44 versos
IV.X. De mort	apariats octosíl·labs	44 versos
<i>De .x. comensamens radicals (pròleg)</i>	apariats octosíl·labs	28 versos
IV.XI. De veer en temptació	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 3159-3161	67 versos
IV.XII. De oyr en temptació	apariats octosíl·labs	46 versos
IV.XIII. De odorar en temptació	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 3266-3268	49 versos
IV.XIV. De gustar en temptació	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 3345-3347	55 versos
IV.XV. De tocar en temptació	apariats octosíl·labs	46 versos
IV.XVI. De parlar en temptació	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 3416-3418, 3434-3436, 3441-3443 *versos solts: 3421	44 versos
IV.XVII. De ymaginació en temptar	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 3498-3500, 3507-3509, 3524-3526, 3529-3531, 3556-3558	113 versos
IV.XVIII. De memoria	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 3565-3567, 3596-3598, 3601-3603, 3624-3626, 3627-3629, 3636-3638	96 versos
IV.XIX. De enteniment	apariats octosíl·labs *versos solts: 3697	105 versos
IV.XX. De volentat	apariats octosíl·labs *tirades de versos no aparellats: 3810-3812, 3849-3851, 3856-3858, 3863-3867	110 versos

<i>De .x. raons naturals d'ome (pròleg)</i>	apariats octosíl·labs	18 versos
IV.XXI. De bontat	apariats octosíl·labs	78 versos
IV.XXII. De granea	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 3984-3986	67 versos
IV.XXIII. De duració	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 4049-4051, 4054-4058	72 versos
IV.XXIV. De poder	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 4121-4125, 4132-4136, 4153-4155	101 versos
IV.XXV. De virtut	apariats octosíl·labs	58 versos
IV.XXVI. De veritat	apariats octosíl·labs	56 versos
IV.XXVII. De gloria	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 4332-4334, 4365-4367	58 versos
IV.XXVIII. De bellea	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 4426-4428	61 versos
IV.XXIX. De llibertat	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 4457-4459, 4486-4488, 4493-4497, 4520-4522, 4553-4557	151 versos
IV.XXX. De perfecció	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 4600-4602, 4655-4657, 4662-4664	77 versos
PART V. De oració (1188 versos)		
Pròleg	apariats octosíl·labs	20 versos
V.I. De oració que	apariats octosíl·labs	160 versos
V.II. De oració de que	apariats octosíl·labs	140 versos
V.III. De oració per que	apariats octosíl·labs	142 versos
V.IV. De oració de quantitat	apariats octosíl·labs	84 versos
V.V. De oració de qualitat	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 5217-5219, 5244-5246	138 versos
V.VI. De oració de temps	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 5429-5431	131 versos
V.VII. De oració de loc	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 5558-5560, 5571-5573	136 versos
V.VIII. De manera d'oració	apariats octosíl·labs *tirades de versos no ariats: 5668-5670	119 versos
V.IX. De oració ab que	apariats octosíl·labs	118 versos
Colofó	apariats octosíl·labs	14 versos

4. RIMARI DE LA *MEDICINA DE PECAT*

La *Medicina de peccat* consta d'un total de 5870 versos, dels quals 5240 són aparellats i 630 estan compostos a partir de combinacions de tercets. La taula següent presenta el rimari del conjunt de l'obra, format per més de setanta rimes diferents, que es distribueixen en 1750 rimants (o mots-rima).

El rimari està ordenat alfabèticament, d'acord amb la forma gràfica de totes les terminacions que marquen les rimes. Dins de cada grup de rimes, s'identifiquen, primer, les principals formes gramaticals en què es distribueixen els rimants; a continuació, es recullen tots els mots-rima corresponents a cada forma gramatical, d'acord amb la forma gràfica de la nostra edició; a la darrera columna, es registren totes les ocurrences que presenta cada rimant, identificades a partir del número de vers de l'edició i a partir de les lletres *a*, *b* i *c* per indicar la posició que ocupa el vers en l'aparellat o el tercet.

Les diferents formes gramaticals que s'han assenyalat són: adverbi (*adv.*), adjectiu (*adj.*), pronom (*pron.*), substantiu femení (*s.f.*), substantiu masculí (*s.m.*), verb en forma personal (*v.*), infinitiu (*v. inf.*), gerundi (*ger.*) i participi (*part.*). Per tal de desambiguar certes formes nominals i verbals, s'han identificat les formes dels correlatius lul·lians en *-ant*, *-at*, *-ar* com a formes substantives; així mateix, les formes de participi de present han estat recollides com a adjectius per tal de distingir-les de les formes de gerundi.

El rimants de terminació femenina que presenten la rima a partir de l'última vocal, i no a partir del darrer accent del mot, han estat assenyalats amb el signe (→) després de la forma en qüestió. Totes les referències dels versos aparellats o tercets afectats per la rima no accentual han estat identificades amb el signe d'asterisc (*) i amb el mot-rima corresponent de l'aparellat o dels grup de tercets entre parèntesis. També els casos de rima no consonàntica han estat assenyalats amb asterisc i amb la correspondència dels mots-rima de cada grup entre parèntesis. Alguns casos de mots-rima que han estat corregits a l'edició també han estat assenyalats a partir d'aquest procediment, amb la forma dels manuscrits recollida entre parèntesis.

Per últim, cal advertir que, per tal de facilitar la consulta del rimari, s'han afegit algunes marques de remissions internes per identificar alguns casos rellevants d'homofonia i homografia, i també per identificar les formes que presenten desplaçament d'accent o rima no accentual i que no es localitzen en el tipus de rima que hom esperaria.

-a	<i>adv.</i>	ja	772b
		la / lla	2821b* (escampa), 2957b, 4201b, 4257b, 4548b; 5101a
		sa	5102b, 5581b
	<i>adj.</i>	altra (→)	4353a* (romandrà)
		bela	3144b* (ha)
		cumuna (→)	4926b* (persona)
		humana (→)	2787b* (ajustà), 2805b* (ha)
		sa	3354a
	<i>s.f.</i>	anima (→)	2223a* (está), 2854a* (aurà)
		figura (→)	4408a* (luxuria)
		ira (→)	1835b* (paciencia)
		luxuria (→)	4409b* (figura) [cf. -ia , luxuria (→)]
		ma	1262a, 3096b, 4066b
		manera (→)	4678b* (dirà)
		Maria (→)	5497b* (está)
		paciencia (→)	1834a* (ira)
		persona (→)	4925a* (cumuna), 5266b* (está)
		prudencia (→)	5753a* (tempransa) [cf. -ia , prudencia (→)]
		tempransa (→)	5754b* (prudencia) [cf. -ia , tempransa (→)]
	<i>s.m.</i>	pa	2931c, 2956a
	<i>v.</i>	afamá	312b
		aferma (→)	3713b* (está)
		ajustà	2786a* (humana)
		amá	1791b
		ama (→)	1615b* (fa)
		amarà	5435b
		assaja (→)	4281b* (serà)
		caurà	2839b, 3381b
		consitrà	4196a, 4200a
		creà	5600a
		darà	4328a
		desfà	1383b
		dirà	4674b, 4677a* (manera)
		entendrà	1587b
		escampa (→)	2820a* (lla)
		está	2126a, 2224b* (anima) 2403b, 2800a, 2896a, 3317a, 3339a* (aja), 3380a, 3390a, 3712a* (aferma), 4197b; 4981a, 5265a* (persona), 5496a* (Maria), 5580a
		estará	1670a, 1709b; 4673a
		fa	311a, 771a, 802b, 1382a, 1614a* (ama); 2013a, 2127b, 2929a, 3100b, 3152b, 3318b, 3332b, 4547a; 5473a
		farà	1586a
		ha / a	313c, 1444a, 1653b, 1671b, 1708a; 1999a, 2000b (natur'a), 2014b, 2402a, 2804a* (humana), 2897b, 3143a* (bela), 4065a; 4982b, 5744b
		aja	3340b* (está)
		haurà / aurà	127a, 128b, 387b, 801a, 2855b* (anima); 5528a, 5572b
		intrà	3391b
		irà	4396a
		jurará	1263b
		jutjarà	5319a
		morrà	388c

		multiplicá	2930b
		passará	3099a
		penjá	2801b
		playrá	1445b
		porá	4329b
		puđrirá	4397b
		recreá	5601b
		resucitá	1700a
		romá	3331a
		romanrá	773c; 4354b* (altra)
		será	2532b, 2838a, 4280a* (assaja); 5320b, 5355a, 5379a, 5434a, 5480a, 5571a
		va	386a, 1790a, 1820a* (amada); 3095a
		valrá	4256a; 5380b
		venrá / vendrá	1652a, 1701b; 3355b
		veurá	5356b
		veyrá	5481b
		volrá	2531a, 3151a; 5529b, 5573c
	<i>part.</i>	amada (→)	1821b* (va)
-ab	<i>s.m.</i>	cab	2581b
	<i>v.</i>	sab	2580a
-ada	<i>adj.</i>	privada	1843b
	<i>part.</i>	amada	1842a [cf. -a , amada (→), 1821b* (va)]
		apropiada	2139b; 5275a
		atrobada	3587b
		creada	2047a, 2138a
		dada	1376a
		donada	203a; 2692a, 4008b; 5276b
		estada	4007a
		infinitada	2048b
		lyvada	1377b
		menbrada	3586a
		nomnada	2693b
		pasada	5584a
		perpetuada	5585b
		refrenada	204b
-ades	<i>part.</i>	emblades	1318aa
	<i>s.f.</i>	vegades	1319b
-ayre	<i>adj.</i>	mutayre	2109b
	<i>s.m.</i>	payre	2108a, 2132a
	<i>v.</i>	fayre	2133b
-al	<i>adv. /</i>	atretal	781b, 1277b, 1305b; 2328b, 2506b, 2811b, 3741b; 4866b
	<i>adj.</i>		
	<i>adj.</i>	actual	504b

	bestial	607a
	cabal	1883c, 3842b
	carnal	65a
	celestial	932c, 1294a; 2709b
	coral	526b, 782c, 1613b
	corporal	1577b, 1597b; 1889a, 2686a, 2700a, 2708a, 3995a, 4041a, 4052a, 4094b, 4385b; 5395a, 5474a, 5561a, 5723a
	desleyal	66b, 619a, 696b, 750b; 1882b, 2369b, 3493b, 3709b, 3764a, 3899b, 4053b, 4150b, 4159b, 4171b, 4213b, 4389b
	divinal	5714b
	egal	2368a, 2460a, 2492a; 4753a
	emperial	5492a
	especial	3765b, 3780a
	esperital / espirital / sperital	1576a, 1596a; 1890b, 2694a, 2701b, 3057a, 3307a, 3385b, 3996b, 4001a, 4042b, 4093a, 4355a, 4372a, 4416a; 5365a, 5475b
	eternal	842a; 2049a, 2086a, 2319a, 2358a, 2408a, 2505a, 3058b; 4749a, 4754b, 4865a, 4873a, 4901a, 4997a, 5023a, 5269a, 5366b, 5713a
	eviternal	322c, 930a, 1745b
	general	2327a, 2781b, 3655a, 3775b
	infernal	123a, 418c, 484b, 538b, 604b; 1897a, 4242a; 5641b
	inmortal	2810a
	leyal / leal	37a, 255a, 320a, 961b, 1276a, 1612a; 4002b, 4009a, 4987a (leal)
	mal	3580a
	moral	206b, 719b; 3883b, 3971b, 4010b, 4110b, 4269b, 4381b, 4384a
	mortal	603a, 704b, 1295b, 1528a; 3934a; 4988b, 5270b, 5842b
	natural	1304a; 2217a, 3882a, 3903b, 3906a, 3933b, 3970a, 4109a, 4268a, 4322a, 4380a, 4388a, 4417b, 4505b; 4818b
	original	2780a
	perpetual	3185b
	sensual	3984a
	substancial	4323b
	tal	2050b
	temporal	4902b, 4998b, 5396b
<i>s.f.</i>	sal	445c; 2687b
<i>s.m.</i>	mal	42b, 94b, 124b, 205a, 256b, 300b, 321b, 416a, 443a, 480b, 483a, 503a, 514b, 537a, 544b, 584b, 620b, 695a, 703a, 708b, 718a, 749a, 780a, 1168a, 1529b, 1683b, 1744a; 1881a, 1898b, 1903a, 2320b, 2852a, 3315a, 3384a, 3492a, 3496a, 3708a, 3781b, 3898a, 3902a, 3910a, 3932a, 3935b, 3986c, 4143a, 4149a, 4158a, 4170a, 4212a, 4356b, 4504a; 4750b, 4813a, 4817a, 5640a
	ostal	38b, 56b, 248b, 513a, 529a, 707a; 3389b, 4373b
	qual	3581b; 5215a
	sensal	530b; 3907b; 4814b
	segnal / seyal	583a; 3308b, 3388a
<i>v.</i>	cal	417b; 4144b
	defal	5691a
	sal	301c; 2456a
	val	41a, 55a, 93a, 247a, 299a, 444b, 479a, 525a, 543a, 608b, 720c, 843b, 931b, 960a, 1169b, 1682a; 1904b, 2087b, 2218b, 2359b, 2409b, 2457b, 2461b, 2493b, 2695b, 2853b, 3184a, 3316b, 3497b, 3656b, 3740a, 3774a, 3841a, 3911b, 3985b, 4243b; 4874b, 5024b, 5216b, 5493b, 5562b, 5692b, 5724b, 5841a

-als	<i>adj.</i>	als	3994b	
		corals	3983b	
		desleyals	3114b	
		egals	2441b	
		eternals	2442a	
		mals	694b	
		morals	3982a, 3993a	
		naturals	693a	
		rationals	3116b	
		radicals	3113a	
		sensuals	3115a	
-am	<i>s.m.</i>	Abraam	1141b	
		Adam	501a, 1140a	
		dam	5256b	
		reclam	1171b	
	<i>v.</i>	am	5400b, 5613b* (deman)	
		clam	1142c	
		estam	502b	
		pregam	1170a	
		reclam	4996b* (gran), 5225b* (estan), 5255a, 5399a, 5852b* (dan)	
-an / -ant	<i>adv.</i>	avan	44b, 1147b	
		avant	562b; 3500c	
		devant	4015a	
		quant	2249b, 3499b, 3562b	
		tan	3767b	
		<i>adj.</i>	ajudant	5787a, 5799a
			aman	4691a (cf. aman / amant <i>ger.</i> i <i>s.m.</i>))
			cremant	490b
			egualan	2010b
			gran	870c; 2005a, 2009a, 2156a, 3766a, 3968a, 4166a; 4723a, 4829a, 4995a* (reclam), 5030b, 5387a, 5812b
	sant		2248a, 2400a; 5241b	
	trepassant		2912b	
	trinant		687b	
	<i>s.m.</i>		amant	2261b, 2413b (cf. aman / amant <i>adj.</i> i <i>ger.</i>)
			bonifican	4744b
		bonificant	2412a; 4755a, 5240a	
		coman	859b	
		dan	1031c, 1078b; 5851a* (reclam)	
		dessenblant	1872a	
		engan	43a; 3061a	
eternant		2064b		
Johan		5654a		
magnificant		4016b		
naturant	2063a			
orifan	3969b			
senblant	561a, 686a; 2911a, 3498a, 4420a			

		talan	5388b
		talant	1874c
v.		an	1172a; 5507b
		deman	851b, 858a, 991b, 1109c, 1148c; 5029a, 5612a* (am), 5811a
		estan	1029a; 2150a, 2260a; 5224a* (reclam)
		man	1077a
		moran	5522a
		resplan	5506a
		seran	5523b
ger.		aman	2151b; 4724b (cf. aman / amant <i>adj.</i> i <i>s.m.</i>)
		amant	2401b (cf. aman / amant <i>adj.</i> i <i>s.m.</i>)
		claman	868a
		cogitant	1873b
		confessan	850a, 869b, 1107a, 1146a
		engenrant	4756b
		estan	2006b
		ymaginan	5655b
		lausant	1522a
		nadant	489a
		nomenant	1523b
		oblidan	1173b
		peccan	882a, 1079c
		pensant	4421b
		ploran	883b, 990a, 1030b, 1108b; 4167b; 4830b
		plorant	688c; 5828b
		pregant	5800b
		pujant	5788b
		rancuran	2157b
		remenbran	4743a
		suspiran	4692b
		suspirant	5827a
		temptan	3062b
		vetlant	3561a
-ans /	<i>adv.</i>	enans	3514a, 3515b
-antz	<i>adj.</i>	abastans	5012b
		grans	5011a
		malenantz	4362b
	<i>s.m.</i>	ans	3931b
		engans	3508a, 3930a
		santz	4361a
	v.	demans	3507a
	ger.	ymagins	3509b
-any	<i>s.m.</i>	any	4175b
		pertany	4174a
-ar	<i>adj.</i>	avar	1737b, 1746a; 2561b
		car	5361a

	clar	2117b, 2309a, 2619a, 2671c, 3570a, 3593b, 3694b, 3732a, 4620b; 5519b, 5575b
<i>s.m.</i>	affar / effar	1526a (efar), 3404b, 3434a (effar)
	altar	2910b, 2915a, 2999b, 3005a, 3017a
	amar	1369b, 1591b, 1736a; 1945a, 2164a, 2182a, 2192a, 2578a, 2882b, 3347c, 3472a, 3549b, 3638c, 3776a, 3800a, 3838b, 3866b, 4000b, 4056a, 4075a, 4195b, 4466a; 4576a, 4584a, 4960b, 5192b, 5450a, 5671a, 5684b, 5776b, 5779a, 5785a, 5794b [cf. amar v. <i>inf.</i>]
	bonificar	4745a, 4882b, 5375a
	comensar	4393b [cf. comensar v. <i>inf.</i>]
	confessar	1149a [cf. confessar v. <i>inf.</i>]
	contemplar	5690b [cf. contemplar v. <i>inf.</i>]
	crear	2616b [cf. crear v. <i>inf.</i>]
	desirar	3733b [cf. desirar v. <i>inf.</i>]
	durar	2436a, 2464a [cf. durar v.]
	espirar	5362b [cf. espirar v. <i>inf.</i>]
	estar	4615a, 4617a; 5063a [cf. estar v. <i>inf.</i>]
	eternar	738c; 2095b, 2098a; 5376b [cf. eternar v. <i>inf.</i>]
	ymaginar	3473b, 3495b; 5108b, 5637b, 5662a [cf. ymaginar v. <i>inf.</i>]
	informar	4434b
	juglar	3215b
	magnificar	4021a
	mar	2339a; 5457b, 5462a
	menjar	1474a; 2941a, 2948b, 3313a [cf. menjar v. <i>inf.</i>]
	menbrar	2881a, 3550a, 3592a, 3604a, 4057b, 4428c, 4580a, 4585b; 4959a, 5185a, 5191a, 5538a, 5685a, 5780b [cf. menbrar v. <i>inf.</i>]
	obrar	475a, 4616b [cf. obrar v. <i>inf.</i>]
	odorar	3272b; 5107a [cf. odorar v. <i>inf.</i>]
	par	3625b, 3670b
	parlar	2885a, 3127a, 3409b, 3418c [cf. parlar v. <i>inf.</i>]
	plorar	273b, 382c, 461a, 474b, 1368a, 1665b, 1725b, 1831b [cf. plorar v. <i>inf.</i>]
	pregar	5775a [cf. pregar v. <i>inf.</i>]
	remenbrar	5786b, 5793a [cf. remenbrar v. <i>inf.</i>]
	suspirar	1553b; 5830b [cf. suspirar v. <i>inf.</i>]
	temptar	3039a, 3444a, 3782a, 4043a, 4298a [cf. temptar v. <i>inf.</i>]
	tocar	1500a; 1946b, 4263b [cf. tocar v. <i>inf.</i>]
<i>v.</i>	par	874a, 951a; 2310b, 2718a, 3051a; 5064b
<i>v. inf.</i>	abastar	2183b, 2331a; 4746b
	abreujar	1994b, 2624b, 4577b
	acabar	4638b; 5803a
	acordar	3575b, 4124b, 4644b; 5123a
	acostar	3233b, 3416a, 4121a
	acusar	723c, 914c
	acustumar	4179b
	adenantar	5848b
	adorar	5065a
	afamar	325c
	aydar	1093b; 2870a, 3043a, 3045a, 3513b, 4163b; 4784b
	ayrar	4536b
	ajudar	3870a, 4157b, 4392a
	ajustar	2822a, 3988b, 4022b

alegrar	1455b; 3153a, 3445b
altreyar	1895a, 2465b, 2481a
amar	54b, 156b, 225a, 272a, 721a, 736a, 1116a, 1404a, 1436a; 2482b, 2553a, 2639a, 2641a, 2767b, 2771b, 2995b, 3139a, 3212a, 3218a, 3520a, 3624a, 3633b, 3762a, 3849a, 3863a, 4228a, 4240a, 4535a, 4610b; 4766b, 4779a, 4881a, 4947a, 5085a, 5095a, 5301a, 5328b, 5617b [cf. amar <i>s.m.</i>]
angelicar	2696a
aportar	3516a
argumentar	3720a
asajar	3574a
atrobar	476b; 3588a
camiar	2099b
cantar	3214a; 5574a, 5582a
clamar	473a, 1849b; 4261b
cogitar	437a; 1959a, 2194a, 3204a
comensar	3555b, 3613b, 3665a; 4783a, 4793a [cf. comensar <i>s.m.</i>]
comparar	5080b, 5556a
concordar	3309a
condempnar	5604a
confessar	722b, 789a, 830b, 1038a, 1094c; 4260a [cf. confessar <i>s.m.</i>]
conquistar	4014b, 4241b
consellar	3488a, 4115a
consirar	215a; 1902b, 1951a, 2001a, 2640b, 2648b, 2802a, 3291a, 3408a, 3739b, 3919b, 4226a, 4426a; 4967a, 5158b, 5539b
consiurar	2500c
consumar	4663b
contemplar	5154b, 5196b, 5700b [cf. contemplar <i>s.m.</i>]
contraligar	1852a
contrariar	3383b
contrastar	1880c, 2645a, 2726a, 4554b; 5412b
crear	2046b, 2351c, 2380a, 2517a, 3894a; 5331a [cf. crear <i>s.m.</i>]
dampnar	5117a
dar	27a, 141a, 531a, 592b, 1501b, 1580a, 1590a, 1690a; 2472b, 2972a, 3046b, 3081a, 3219b
declarar	1955a, 1960b
deificar	5046b, 5059a
delitar	4040b
demanar	5471b
demostrar	3119a
desformar	4427b
desirar	494b, 591a; 3288b, 3865a, 4062b, 4229b, 4341a, 4462a [cf. desirar <i>s.m.</i>]
desliar	4161b, 4485b, 4555a
desviar	2994a, 3636a, 4454b
donar	381b, 912a, 1311b, 1525b; 2045a, 2332b, 2938b, 3000c; 5079a, 5096b
duptar	1892b, 1956b, 2674a, 3471b, 3918a
durar	737b; 2473c, 3342b, 4039a, 4054a, 4106b, 4194a [cf. durar <i>s.m.</i>]
egualar	2387b, 2554b, 2615a
enamorar	5128b, 5663b
enbriagar	3320b

encarnar	2569b, 2620b, 2646b
enganar	155a, 790b; 3032b, 3600b, 3913b, 4061a, 4304a; 5317a
engenrar	2193b, 3010b; 4760b
ensenyar	1878a, 2715b
entrar	3396a, 3864b, 4122b, 4178a; 5186b
entristar	3189b
errar	1657b; 2568a, 3111b, 3761b, 4181b
escoltar	3133a, 3241b, 3727b, 3946a
escusar	329a
esforsar	3134b, 3786a
esguardar	3154b
esquivar	3362a, 4116b
esperar / sperar	1619b; 3923b (sperar)
espirar	2871b; 5073a [cf. <i>espiar s.m.</i>]
esquivar	1581b; 2753b
estar	1118c, 1157c, 1741b; 2011a, 2350b, 2419b, 2437b, 2466c, 2499b, 2770a, 2892a, 3068b, 3777b, 3783b, 3790a, 3837a, 3850b, 4133b, 4135b, 4220a, 4287b, 4370a, 4400a, 4499b, 4557c, 4659b, 4664c; 4933a, 5045a, 5060b, 5076b, 5086b, 5092b, 5147a, 5720b [cf. <i>estar s.m.</i>]
eternar	2022b, 2042b, 2165b; 5148b [cf. <i>eternar s.m.</i>]
far	28b, 216b, 294b, 447b, 493a, 550b, 797a, 876c, 913b, 1515b, 1633b, 1641b, 1656a, 1664a; 1859c, 2002b, 2021a, 2041a, 2094a, 2195b, 2349a, 2381b, 2386a, 2494a, 2518b, 2560a, 2670b, 2727b, 2742a, 2752a, 2766a, 2835b, 2889c, 2916b, 2942b, 3271a, 3292b, 3299a, 3310b, 3397b, 3413b, 3417b, 3427b, 3454a, 3470a, 3478a, 3489b, 3512a, 3521b, 3525b, 3599a, 3612a, 3650b, 3760a, 3845a, 3867c, 3895b, 3912a, 3922a, 3938a, 3956a, 4013a, 4058c, 4123a, 4132a, 4136c, 4156a, 4162a, 4164a, 4180a, 4251b, 4286a, 4433a, 4458b, 4484a; 4845a, 4934b, 5091a, 5195a, 5212b, 5583b, 5631b, 5699a, 5762b
fermar	1040c
formar	1150b; 2579b
forsar	1155a, 1618a; 3248a, 3730a
gardar	4262a, 4637a
gasanyar	2886b, 3205b, 4111a
gastar	3328b
gitar	104b, 1241b, 1640a, 1771b
gloriejar	2060b
governar	3044b
granar	5335a
guardar / gardar	1858b, 2907a, 3120b, 3140b, 3400a, 3731b
honrar / onrar	1310a, 1405b; 2815b, 3112b, 3405b, 3619b; 5211a, 5302b, 5518a, 5568b, 5798b
humiliar	4968b
ignorar	3649a
ymaginar	3460a, 3517b, 3548a, 3551b, 3554a, 4076b; 4948b, 5157a [cf. <i>ymaginar s.m.</i>]
injuriar	2495b
jurar	293a
jutjar	624b, 631a, 875b, 1632a; 2834a, 4218a, 4299b; 5118b, 5605b
lampegar	5340b

levar	3999a; 5719a
lexar	380a; 4371b
ligar	3063a
liyar	4453a, 4463b, 4467b
marturiar	5647b
mellorar	5657b
menar	3503a, 3846b
menjar	1691b; 3319a, 3324b, 3327a, 3341a; 5553b [cf. menjar <i>s.m.</i>]
menbrar	1437b, 1554a; 2908b, 3082b, 3300b, 3401b, 3564b, 3618a, 3632a, 3871b; 5153a [cf. menbrar <i>s.m.</i>]
mermar	2669a
mesclar	3455b
mirvar	2012b
ministrar	2973b
multiplicar	3018b
montiplicar	331c
mostrar	1857a, 1901a, 2418a, 2936a, 2998a, 3006b, 3128b, 4273b, 4459c
mundar	2947a
musar	3483b
nomnar	1993a
oblidar	3479b, 3524a, 4221b
obrar	2394a, 4609a, 4619a, 4643a, 4662a; 4759a, 4765a [cf. obrar <i>s.m.</i>]
odorar	1454a [cf. odoar <i>s.m.</i>]
orar	4668b, 4794b, 5074b, 5624a, 5630a, 5683a, 5748b
ordenar / ordonar	1156b; 3461b; 5625b
parlar	455a, 829a, 1434a, 1514a, 1839b; 2623a, 3213b, 3225b, 3412a, 3676b, 3726a; 5552a, 5557b, 5567a, 5672b, 5741a [cf. parlar <i>s.m.</i>]
participar	2697b, 2937b
passar	2719b; 5693a
peccar	456b, 632b, 1039b, 1092a, 1117b; 1896b, 2887a, 3323a, 3801b, 3939b, 4112b, 4125c, 4134a, 4227b; 5747a
pensar	438b, 446a; 2949c, 3040b, 3249b, 4457a, 4553a; 5463b
perdonar	78b, 623a, 953c; 3064b, 4219b; 5124b, 5332b, 5616a, 5694b
perjurar	295c
pixar	2888b, 2893b
plorar	53a, 142b, 448c, 532b, 549a, 1151c, 1770a, 1848a; 4846b, 5456a, 5470a, 5646a, 5656a [cf. plorar <i>s.m.</i>]
portar	323a; 4401b
posar / pausar	439c, 798b, 1747b; 3238a, 3589b, 4658a
possificar	2642b
pregar	77a, 1552a; 5075a, 5201a, 5636a, 5797a, 5804b, 5829a, 5847a [cf. pregar <i>s.m.</i>]
preicar	3240a; 4780b
presentar	1435b; 3738a
privar	2675b, 3637b
procurar	3052b, 3851c, 3987a
provar	1952b, 2116a, 3435b, 3721b
pujar	3067a, 3787b; 5686b, 5689a, 5761a
racionar	2196c
reclamar	4165b; 5066b, 5451b
recobrar	324b; 4556b

		recomptar	4305b
		recontar	5742b
		recrear	952b; 2814a
		remenbrar	2395b, 3571b [cf. remenbrar <i>s.m.</i>]
		resucitar	5336b
		retornar	1555b
		rimar	1524a
		salvar	510b
		sanar	330b; 5339b
		satlar	1740a
		selar	5318b
		satisfar	1724a
		sejornar	1240a; 3693a, 3700a, 4055b; 5202b
		seccar	1853b, 1879b, 3304b,
		significar	3009a
		sobrar	274c, 1838a; 3345a, 3449b, 3669a, 3791b, 4105a
		soptar	4581b
		suspirar	103a, 226b; 5127a, 5327a [cf. suspirar <i>s.m.</i>]
		sustentar	1475b; 3303a
		temptar	2471a, 2498a, 2647a, 2714a, 2743b, 2803b, 2909a, 3031a, 3188a, 3224a, 3287a, 3346b, 3436c, 3448a, 3494a, 3626c, 3666b, 3675a, 3701b, 3763b, 4250a, 4272a, 4618b, 4667a [cf. temptar <i>s.m.</i>]
		tocar	1891a, 3232a, 3363b, 3382a; 5411a [cf. tocar <i>s.m.</i>]
		tornar	2823b, 3504b
		trastornar / trestornar	3314b, 3426a, 3482a, 3526c, 3605b, 4342b
		trebaylar	4160a
		trobar	462b, 1830a
		ultrapassar	2340b
		usar	1527b; 3947b, 4498a
		vanagloriar	3239b
		vedar	3957b
		verificar	2059a
		vetlar	3563a
		virar	509a; 4044b
-ars	<i>adj.</i>	singulars	4711a
	<i>s.m.</i>	plorars	4712b
-as	<i>adv.</i>	pas	1974b, 2660b
	<i>adj.</i>	las	837b; 5466a, 5467b
	<i>s.m.</i>	cas	244b, 3531c, 3535b
		las	3737b
		pas	3175b, 3736a
	<i>v.</i>	abastás	2659a
		aydás	1973a
		anás	5417a
		ausiás	3220a
		cessás	2357b
		costrarás	558b
		conexerás	4198a

		donás	2789b
		escaparás	4088b
		estarás	4090b
		estás	3091a, 4300a
		exirás	3530b
		farás	3466a
		fas	406c, 836a; 3131a, 3221b, 3351b, 4301b
		fugirás	3350a
		has / as	424c, 557a; 3147a, 4379b
		haurás / aurás	405b; 3092b, 3148b, 3174a, 3467b, 4089a, 4199b, 4254a, 4378a
		honrás	2788a
		jugás	5418b
		menás	243a
		mentirás	838c
		obrás	2356a
		penrás	3132b
		porás	4087a
		renovelás	5458a
		retornás	5459b
		serás	404a, 422a; 3534a
		sintrás	423b
		vas	3529a
		volrás	4255b
-at	<i>adj.</i>	despagat	1801b
		desvergonyat	199a
		enamorat	49a, 157a, 175a; 2187b, 3228a, 3234a; 5308b, 5410b
		ensenyat	1120b
		fat	3680b
		irat	752b, 840b, 1548a; 4291b
		malvat	69a, 383a, 567a, 866b, 907b, 1282a; 2797b, 3372a, 3660b, 3811b, 3827a, 3950a, 3973b, 4495a
		obstinat	3711b
		obtinat	885b; 3681a, 3716a
		privat	1829b
		volentat	3101a
	<i>s.f.</i>	altetat	987b
		amabilitat	4531a
		amistat	61a, 259c, 366b, 1624a, 1783b, 3110b; 5623b
		bondat / bontat	626b, 697a, 705a, 1242a; 2083c, 2172a, 2438a, 2526b, 2543a, 2555a, 2563b, 2587b, 2665a, 3229b, 3804a, 3879b, 3885b, 3891b, 4035a, 4138b, 4282a, 4595b; 4697a, 4705a, 4715a, 4721a, 4729a, 4747a, 4752b, 4757a, 4769a, 4774b, 4791a, 4872b, 4879a, 4883a, 4895a, 4912b, 4994b, 5013a, 5033a, 5077a, 5135a, 5140b, 5184b, 5226a, 5238a, 5244a, 5369a, 5409a, 5577b, 5676b, 5749a, 5763a
		caritat	1051b, 1060b, 1704a, 1735b, 1749b, 1800a; 3856a, 3991a, 4101a, 4238a, 4283b, 4594a; 4931a, 5750b
		castetat	1015b, 1762a, 1768a; 5815a
		certenitat	1969a
		ciutat	4437a, 5859a
		clardat	5498a

comunitat	1734a; 4859a, 5053a
crueltat	257a, 1119a
deitat	2252a, 2299a, 2575b, 2583b, 2653a; 4871a, 5004b, 5061a, 5217a, 5260b, 5291a, 5705a
desleyaltat	365a
dignitat	2040b, 2173b, 2176a, 2405b; 4739a, 5144b, 5253a, 5377a, 5578a, 5701a, 5706b
egaltat	2429b, 2439b, 4572a
entitat	2161b, 2410a
etat	5421a
eternitat	727a; 1988b, 2019a, 2081a, 2136a, 2163b, 2277b, 2397b, 2415b, 2432a, 2589b, 3015a; 4710b, 4716b, 4725a, 4733a, 5034b, 5227b, 5370b, 5764b
falsetat	457a; 2632b, 4276a, 4303b, 4313b
fermetat	5087a
honestat	1362a, 1388a
humanitat	900a; 2076b, 2222b, 2702a; 4920b, 5288a, 5292b, 5579b
humilitat	1050a, 1059a, 1782a; 2115b, 2921a, 2964a, 2968a, 2977b, 3687a, 3692b, 3888a, 3992b; 5280b
infininitat	1987a, 2015a, 2077a, 2162a; 4705b, 4730b, 4748b, 4770b, 4880a, 4899a, 5062b [cf. <i>infininitat part.</i>]
leyaltat	221a; 3285a
lentetat	3691a
libertat	165a, 170b, 176b; 2976a, 3334b, 3464a, 4117a, 4441a, 4447a, 4451a, 4470a, 4486a, 4493a, 4515b, 4520a, 4522c, 4539a, 4543a, 4564a, 4569b, 4573b
menoritat	2160a
meytadat	151a
moralitat	3875b, 3884a, 3905b
nativitat	4394a
necessitat	2177b
nobilitat	996a, 1001b, 1008a
odibilitat	4532b
ociositat	4751a
orribilitat	468b
paternitat	2090a, 2140a, 2208b, 2654b; 5218b
paupertat	3321a
pietat	110b, 291b, 398a, 670b, 751a, 812a, 868c, 892a, 969b, 997b, 1016c, 1052c, 1061c, 1105b, 1121c, 1327b, 1532a, 1609b, 1625b; 4168a; 4684b, 4698b, 4740b, 4847a, 4961a, 5208b, 5645b, 5649b
potestat	764b; 4833a, 4928b, 5014b, 5172b
postat	1765b
propietat	5222a
quantitat / cantitat	4132b, 5139a, 5151a, 5160b, 5171a, 5183a (cantitat)
sanitat	1675b
sanctetat / santetat	902c, 954a, 968a, 1340a; 2186a, 3286b
simplicitat	2253b
societat	4568a
summitat	2422a
sutzetat	467a; 4395b, 4410a, 4414a

	trenitat / trinitat	671a, 684b, 1697b; 1947a, 1970b, 2141b, 2200b, 2207a, 2214b, 2239b, 2396a, 2404a, 3023a; 4860b, 5019a, 5054b, 5254b, 5358b, 5540a, 5675a
	unitat	651a, 1696a; 2079a, 2281b, 2378a; 4701a, 4777a, 4993a, 5037a, 5541b, 5576a
	vanitat	1422a, 1428a; 3679a
	veritat	458b, 824a, 839a; 1989a, 2025a, 2315a, 2417b, 2556b, 2564a, 2588a, 2627a, 4036b, 4277b, 4290a, 4312a; 4709a, 4734b, 5003a
	vertat	1936b, 4302a (<i>BP</i> veritat), 4438b; 5038b, 5378b
	viltat	1009b
	virginitat	1014a, 1024b; 2721b
	voluntat / volentat	105b, 162b, 822b, 1287b, 1432a, 1598a, 1610a, 1769b; 2234a, 2276a, 2379b, 2487a, 2562a, 2586a, 2666b, 2761c, 2846a, 3167b, 3180a, 4239b, 4452b, 4487b, 4525a, 4533a, 4562a, 4565b, 4652b, 4657c; 4778b, 4940b, 5042b, 5104b, 5143a, 5152b, 5279a, 5307a
<i>s.m.</i>	amat	158b, 1556a; 2235b, 2256a, 2262a, 2297a, 2414a, 3261b, 3820b; 4764b, 5648a
	bonificat	5136b, 5230a, 5239b, 5245b
	desgrat	5088b
	Espirat	2411b [cf. <i>espirat part.</i>]
	forat	1418a
	grat	823c, 955b, 1478a, 1490a, 1630a, 1674a; 2794a, 3106b, 3109a, 4442b, 4471b; 4962b, 5402b, 5422b, 5816b
	optat	4534b
	peccat	24b, 50b, 62b, 105a, 152b, 161a, 169a, 200b, 290a, 384b, 486b, 573a, 652b, 683a, 729c, 783a, 793a, 814c, 821a, 825b, 865a, 893b, 906a, 986a, 1083a, 1104a, 1255b, 1315b, 1341b, 1419b, 1433b, 1441b, 1453b, 1482a, 1499b, 1533b, 1584a, 1623b, 1631b, 1639b, 1748a, 1528a; 2020b, 2026b, 2488b, 2565b, 2760b, 2765b, 2969b, 2988a, 3003a, 3105a, 3198a, 3266a, 3275a, 3659a, 3688b, 3810a, 3858c, 3904a, 3972a, 4097a, 4102b, 4118b, 4258a, 4387b, 4411b, 4496b, 4563b, 4587b; 4792b, 4896b, 5112b, 5453b, 5622a, 5681a, 5866b
	prelat	574b
	salvat (li)	5499b, 5570b [cf. <i>salvat part.</i>]
	tractat	7a, 642a; 2312b, 3889b
<i>part.</i>	abastat	5041a
	acabat	4651a
	acustumat	4069a
	ajudat	813b, 1605b; 4098b
	ajustat	673c; 2631a; 5258b
	alargat	4726b
	albergat	3235b
	amat	367c, 516b, 1599b; 2512b, 2636b, 3268c, 3373b, 3710a, 4488c; 5082b, 5698b, 5870b
	anat	2978a
	angelicat	2679b
	apellat / apelat	2114a, 2280a, 2600a; 4758b, 4763a, 5231b, 5257a, 5494a
	aportat	3322b
	apropiat	4607a
	assignat	5569a
	atrobat	3004b

bastat	1990b; 4722b
blanquejat	3276b
castigat	1025c
carregat	1188b
causat	2489c
comanat	1220a
comensat	2354a
compilat	4944b
confessat	784b, 841c, 1000a, 1085c; 4402a; 5452a
consolat	2316b
consumat	2989b
contat	4526b
creat	292c, 672b, 685c, 689a, 1452a; 2213a, 2238a, 2321a, 2355b, 2502b, 2508b, 2511a, 2525a, 2544b, 2582a, 2594a, 2635a, 2690a, 2703b, 2756c, 3260a, 3267b, 3890a, 4127b, 4137a, 4478a; 4823a, 4834b, 4924b, 4927a, 5081a, 5287a, 5865a
dampnat	5682b
dat	763a, 1283b, 1321b, 1363b, 1414a, 1764a; 1948b, 2759a, 3805b, 3812c, 3819a, 4497c, 4608b; 5869a
decorat	9c
dejunat	1491b
demonstrat	4514a
desesperat	23a, 884a
desformat	4655a
desirat	3829a
desliurat	4169b
desordonat	1498a
disformat	3199b
donat	2089b, 2263b, 2271b, 2691b, 3208a, 3442b; 4773a, 5078b, 5401a
durat	2433b, 4070b
emblat	1314a, 1320a, 1326a, 1415b, 1763b;
encarnat	2325a, 2737b, 2764a; 5860b
enganat	1807b; 3816b
engenrat	2075a, 2124a; 4884b, 5020b, 5161a, 5219c
ensutzat	964a
envolopat	1189c
errat	258b, 495a, 706b, 728b, 1023a, 1106c, 1286a, 1564a, 1604a, 1622a, 1638a, 1757b; 3815a, 4656b; 4824b, 5111a
espirat	5223b [cf. <i>Espirat s.m.</i>]
estat	222b, 908c; 2507a, 2678a, 4403b
eternat	2082b, 2091b, 2406a; 5162b
exaltat	4923a
exalçat	5159a
format	2322b, 4382a; 4943a, 5702b
forsat	166b; 4448b, 4521b, 4544b
girat	1440a
gitat	515a; 2300b
guardat	1423b
honrat	70b, 551a, 901b, 1221b, 1243b, 1806a; 3441a, 3830b; 5516a
hujat	4415b
infinitat	2078b; 4911a, 5131a [cf. <i>infinitat s.f.</i>]
ygnorat	1585b

ymaginat	535a, 1539b; 2711b; 5666a
jurat	1254a
jutjat	794b; 2039a, 2847b, 3102b
lausat	1479b
liat	2298b, 4479b
ligat	3682b, 4494b
logat	5837a
marturiat	5517b
menjat	2922b, 2965b, 2979b, 2990c
mermat	3857b
mesclat	5246c
mortificat	1705b
mostrat	2416a, 2501a, 3756a, 4259b; 4683a
nafrat	2795b
nat	1187a; 2088a, 2270a; 5259b
naturat	698b; 2066b, 3951b
nomenat	4019a
nomnat	2574a, 3209b; 4919a
oblidat	625a
obligat	109a, 1084b; 4939a
obrat	485a; 2016b, 2407b
ordenat / ordonat	644c, 1756a; 1935a, 2754a, 3874a; 5103a, 5495b, 5644a
pagat	5838b
pasejat	496b
passat	1538a, 1557b, 1565b; 1931a, 2137b, 2603c
pausat	690b
pensat	3465b
perdonat	552b, 669a, 1549b; 4932b
perpetuat	5357a
personat	2601b
pintat	4383b
plantat	4126a
plorat	965b, 1429b; 5667b
posat	2125b
pregat	4848b
presat	4020b
privat	568b
procurat	536b
proporcionat	2755b
provat	2199a, 2736a, 2864a
racionat	3717b
recreat	2326b, 2776a
recomptat	2282c, 2628b
reposat	400c
resucitat	2865b
rimat	8b
rubricat	643b
sadollat	1483b
salvat	5697a [cf. salvat <i>s.m.</i>]
sejornat	385c
significat	3016b
sobrat	3181b, 3443c

		soterrat	1389b
		substanciat	2221a
		sustentat	587a
		temptat	2311a, 2796a, 3024b, 3166a, 3333a, 3757b, 3828b, 3878a, 4386a, 4586a
		termenat	4702b, 4900b, 5207a
		tocat	2257b
		trebayllat	399b
		trenecat	2720a
		turmentat	588b; 2777b
		unitat	2065a, 2080b, 2595b
		virat	4540b
		vegetat	2710a
-ats /	<i>adv.</i>	asatz	599a
-atz		viatz	1885b
	<i>adj.</i>	desvergoniatz	923c
		enamoratz	5050b
		honratz	1297b, 4339a
		malvatz	922b; 4191b; 4805a
		perpetuatz	5344b
	<i>s.f.</i>	bontatz	692b
		deitatz	4870b
		dignitats	5051a
		dignitatz	1991a, 2051a, 2158a; 4839a, 4843a, 4869a
		infinitat	4694b
		pietatz	758b, 1163b, 1296a
		propietatz	5236a
		qualitatz	4675a, 5237b
		unitats	5052b
		unitatz	665a
		veritatz	4270a
		vertatz	4310a (<i>BP</i> veritatz); 5777a
		volentatz	638c, 744c, 788b
	<i>s.m.</i>	baratz	4190a
		dampnats	112b
		dampnatz	5343a
		gratz	743b
		latz	2336b
		peccats	666b
		peccatz	500b, 637b, 787a, 921a; 3071a, 4027a, 4271b, 4311b; 5597b
		salvats	111a
	<i>v.</i>	amatz	946b
		anatz	517a
		auriatz	911c
		creatz	1578a
		datz	757a
		donatz	910b
		enganats	237a
		environatz	4844b
		espiratz	5049a
		estatz	4693a, 5017a, 5025a, 5484a

		estiatz	4806b
		gitatz	518b
		infernatz	242b
		magnificatz	5018b
		mandatz	742a
		menbratz	1166a, 1176a
		mermatz	2159b
		perdonatz	909a, 945a; 4801a
		sapiatz	4676b
<i>part.</i>		autreyatz	1884a, 1886c
		aydatz	1177b
		bastatz	1992b
		compratz	947c
		confessatz	3083a
		creats	636a
		creatz	5485b
		cremats	499a
		desesperatz	3072b
		donatz	2052b
		engenratz	1307b
		enpatxats	5634a
		estats	600b
		honratz	1306a; 3438b; 4802b
		infiniatz	5026b
		jutgats	238b
		jutgatz	4028b
		lauzatz	3437a, 4230a
		liatz	5596a
		luminatz	1579b
		natz	691a
		naturatz	4340b
		ordenats	5635b
		obratz	1162a
		passatz	1237b
		ploratz	3084b
		pregatz	1167b
		remenbratz	5778b
		renovatz	2335a
		termenatz	4840b
		ujatz	1236a
		viratz	4231b
<i>-ay</i>	<i>adv.</i>	jamay	375b
		lay	1182b; 5508a
		may	1192c, 1645b; 3376a; 5348b
		say	1181a, 1789b; 5449b, 5509b, 5727a
	<i>adj.</i>	gay	1907a
		savay	1908b, 2731b
		veray	3377b; 5728b
	<i>s.m.</i>	esglay	5448a
		savay	2390a, 3378a
	<i>v.</i>	ay	739a, 1190a; 2730a

		auray	1450a
		estay	5392b
		faray	740b, 1644a
		grayray	1451b
		mostraray	2391b
		partray	374a
		play	741c, 1183c
		pujaray	1788a
		say	5347a
		seray	376c
		stay	3379b
		veuray	1191b; 5391a
-ais	<i>adv.</i>	mais	4085a
	<i>s.m.</i>	savais	4086b
-ayt	<i>s.m.</i>	agayt	2389b
		fayt	2388a
-ax	<i>s.m.</i>	quax	2723b
	<i>v.</i>	nax	2722a
-e	<i>adv.</i>	be	1861b, 3305a; 5826b
		jasé	279b, 413a; 1934b, 2504b
		sové	700b
	<i>adj.</i>	ple	2550b, 2984a, 3230a; 5129a
	<i>pron.</i>	me	1373b; 5856b
		se	849b, 1637b, 2371b, 2491b, 3511b, 4128a, 4203b, 4222a, 4602c
	<i>s.f.</i>	fe	277c; 2323a, 2347a, 3964a
		mercé	36b, 779c, 848a, 1095a, 1372a, 1669b, 1719b; 3231b, 3477b, 3510a, 4253b; 4680b, 4826b, 4831a, 5209a, 5447b, 5491b, 5514a, 5733a, 5820b
		re	198b, 280c, 414b, 760b, 778b, 1210c, 1668a; 1860a, 1906b, 1926b, 1940b, 2029a, 2204b, 3325a, 3468a, 3476a, 3540a, 3631b, 3892a, 3955b, 4120b, 4449a, 4465b, 4501b, 4600a, 4613a, 4653a; 4699a, 5008b, 5114b, 5390b, 5855a
	<i>s.m.</i>	be	197a, 278a, 415c, 699a, 777a, 1209b, 1636a; 1905a, 1919a, 1933a, 1939a, 2030b, 2545a, 2549a, 2850a, 2858a, 2985b, 3297a, 3474a, 3541b, 3572a, 3606a, 3630a, 3893b, 3896a, 3965b, 4119a, 4129b, 4145a, 4202a, 4246a, 4252a, 4455a, 4460a, 4464a, 4469b, 4500a; 4790b, 4815a, 4825a, 5009a, 5055a, 5097a, 5515b, 5687a
		fre	759a, 1115c
		no-re	276b; 2348b, 2370a, 2503a, 4146b, 4472a
		que	3469b; 4679a, 5007a, 5056b, 5113a, 5130b, 5819a
	<i>v.</i>	avé	3593b, 3607b, 3954a; 5688b
		conté	4789a
		cové	275a, 1208a; 1920b, 1925a, 2490a, 2851b, 4654b; 4816b, 5010b, 5825a
		cre	1097c; 4700b, 5098b, 5389a, 5490a, 5734b

		e (<i>haver</i> PI1)	1766a
		manté	5298b
		morré	5446a
		reté	3475b
		revé	1459b
		sosté	2203a, 3290b, 3941b; 5297a
		sové	35a, 1559b; 3298b, 3576a, 3582a; 4832b
		te	1114b, 1558a, 1767b; 3577b, 3749b, 3940a, 4473b
		ve (<i>venir</i> PI3)	1096b, 1113a, 1458a, 1718a; 1862c, 2324b, 2546b, 2859b, 3289a, 3326b, 3573b, 3748a, 3897b, 4223b, 4247b, 4450b, 4456b, 4461b, 4468a, 4601b, 4614b; 5210b
		ve (<i>veure</i> PI3)	3306b
-ea	<i>s.f.</i>	avintea	711c
		belea	4413b* (<i>meraveyla</i>)
		bonea	766b
		granea	709a
		meraveyla	4412a* (<i>belea</i>)
		pagea	767c
		poquea	710b
		saviea	765a
-el / -ell	<i>adj.</i>	bell	1138b
		cruell	1058c
		feel	983b; 5338b, 5661b
		fezel	4033a
		fescell	1122a
	<i>pron.</i>	el	3164a
	<i>s.m.</i>	castel	5440a
		cel	982a, 1123b; 4034b; 5293a, 5337a, 5429a, 5660a
		consell	1137a; 3165b
		fell	1057b
		Gabriel	1056a, 1124c; 5294b, 5430b
		mantel	5441b
		Rafael	5431c
	<i>v.</i>	apell	1139c
-em	<i>v.</i>	avem	3421c* (<i>desapariat</i>), 4491a; 4781a
		comensem	1996b, 2539a
		direm	1995a
		petem	2540b
		podem	4782b
		pregem	4492b
-en / -ent	<i>adv.</i>	adretament	1279b
		breument	4398a
		clarament	2863b, 3569b
		certament	452a
		complidament	4621a

	continent	3917b
	corporalment	3419a
	derreralement	2308b
	doblament	1344a
	dretamen	4838b
	egalment	2171b, 2307a, 4072b; 5615b
	encontinent	153a; 3440b, 3591b
	enfortidament	3371b
	ergulosament	3423a
	esperitalment	2987b
	eternalment	2092a, 2131b, 2143b, 2152a; 4855a
	exament	4a; 1865c, 2112a, 2181b, 3428a, 3653a; 4856b
	falsament	335a, 828c; 2672a
	fortment	540b, 942a; 3595b, 4368a
	francamen	2070b
	francament	4570a
	generalment	3171b
	humilment	889b, 1053a
	infernalment	1280a
	infinidamen	1913a, 2341a
	infinidament	2055a, 2828a, 3014b; 5460a
	informalment	4431a
	lentament	3155a
	leument	2935b
	longament	449a
	malament	1758a
	manifestament	2468b; 5368b, 5374b
	mantinent	130b, 1509b; 4646b
	moralment	4425b, 4432b, 4440b
	naturalment	3294b, 4324a, 4483b, 4641a
	perpetualment	2683b, 4399b
	plorantment	1087b
	propiament	5271a
	ren	4566a
	saviamen	1677b
	simplament	2251b, 3672b
	solament	2130a, 2142a, 2250a, 3620a
	soven	75a, 125a, 1426a, 1676a; 1949a, 5546a
	subtilment	2676a
	termenadamen	1914b
	verament	834a; 1963a, 2610b, 3079a, 3177b, 3457b; 5272b
<i>adj.</i>	ardent	1958b; 5595b
	brugent	3217b
	conexén	3598c
	conexent	4511b
	desconexent	3283a, 3798a
	descreent	1957a
	desobedient	1258a
	desplaent	3370a
	different	5248b
	diligen	1797b
	diligent	1808a

	dolent	138b
	fervent	3257b
	impascent	347a
	innocent	2180a
	len	3597b
	lent	3537b
	mintent	470b
	noent	5638a
	obedient	4917a
	olent	3279a, 3293a
	omnipoten	2377b
	omnipotent	2068b, 4593b
	pacient	5756b
	pascient	353a, 1370a, 1447b
	penedén	925b, 1427b
	penedent	144b, 436c, 454c, 888a, 966a, 1103c, 1205a; 5310b, 5643b
	plasant	3547b, 4064b
	produent	2113b
	puident	469a, 1469b; 3270b, 3302b; 5590a
	punyent	1393b
	scien	769b
	scient	296a, 442c, 451c, 943b; 1981a, 3456a, 3481b, 3486a, 3536a, 3639a, 3744a
	temén	76b, 770c
	tement	1759b; 3560b, 3916a; 4972b, 5594a, 5642a
	valent	319c; 1978b (<i>part. pres.</i>)
	vivent	575a
<i>s.f.</i>	gent	478b; 3610a, 4236a
<i>s.m.</i>	absteniment	5755a
	acordament	147a; 3176a, 3579b, 3590a, 3648b
	acorriment	267b; 3647a, 3793b
	acostament	3424a
	adiment	2983b, 4559b
	afigurament	3022b
	agent	2062b
	alegrament	148b, 154b; 3156b, 3269a; 5178b
	amamén	5770b
	amament	2058b, 2153b, 3223b, 3627a, 3640b, 4436b; 5773a
	amonstament	2534b
	argent	1395b; 3826b, 4006b, 4589b
	argumen	1962b
	argument	2750a, 3914a
	asaborament	3336b
	bastament	2061a
	blastomament	317a
	bonificament	2056b
	cobejament	298c
	cogitament	441b, 453b, 1521b; 2673b
	comensament	1982b, 2533a, 2617a, 3480a, 4474a
	compliment	1101a; 2189b, 4592a, 4631a, 4639a, 4642b; 4719a, 4897a, 4983a, 5177a, 5373a, 5386b, 5393a, 5530a, 5551b, 5710b
	confessament	1206b

consebiment	1421b, 1520a, 3387b
consentiment	3386a
corregiment	1977a
corrompiment	2682a
costreyniment	239a; 4509b
creament	1336a; 2618b
cremament	5591b
defaliment	2188a; 5709a
delitament	1505b; 4046b, 4063a
desviament	3343a
durament	4045a, 4060b, 4079a, 4084b
element	4011a
emblament	1322a
enamoramén	1595b
enantament	3552a, 3671a
encarnament	2677b
engenrament	5360b
enguent	4984b
enlassament	3643a, 4071a
ensenyament	4279b, 4588a
entendimen	1695b
entenimen	1997a, 4527a
enteniment	596b, 1438a; 1944b, 1964b, 3284b, 3410a, 3629c, 3644b, 3567a, 3746a, 4080b, 4418a, 4503b, 4508a, 4510a, 4519b; 4941a, 5105a, 5359a, 5768b, 5774b
erament	118b
escusament	336b
Espiramen	2036b
espirament	4114b, 4155c
estament	2609a, 3265b
estruament	4502a
exoiment	5796b
fallimen	126b
falliment	6c, 34b, 143a, 337c, 434a, 464b, 477a, 595a, 622b, 944c, 1088c, 1417b, 1463b, 1646a; 2751b, 3301a, 3335a, 3487b, 3518a, 3546a, 3915b, 3976a, 4083a, 4632b, 4666b; 4898b, 4918b
figurament	3280b
fornicament	1468a
gloriejament	4325b, 4351a
gustament	3330b
honrament	1316a, 1337b, 1439b, 1473b, 1809b; 3360a, 3364a, 3602b, 3622a, 4005a, 4012b, 4047a, 4424a; 5309a, 5843a
inconvenient	2467a
ymaginament	3553b; 5394b
yximent	5367a
jausiment	3264a
jutjament	266a, 621a; 2829b, 2862a, 2866a
langiment	355c
lavament	967b
lausament	835b
ligament	4524b
loament	5110b

manament	1278a, 1323b, 1379b
mandament	1250a, 1259b, 1394a
marriment	4953a, 5385a (mariment)
menbrament	2638b, 3222a, 3578a, 3601a, 3628b, 4419b, 4439a, 4571b
montiplicamen	4154b
moviment	1541b; 3013a
mudament	2093b
nient	440a; 3621b, 4475b, 4523a, 4550b
nombrament	5461b
noyment	268c
nudriment	4622b
obligament	1207c
obrament	4665a
odorament	1462a; 3256a
ongent	5b
orament	5844b
ordenament	1378a; 5639b
oyment	5550a
pagament	3411b
parent	1227b, 1317b, 1416a, 1647b; 3159a, 3170a, 3611b, 3623b, 4048b, 4059a
parlament	463a; 3414a, 3439a
participament	3429b
parvent	4211b
penediment	117a
pensament	1863a
perdonament	354b, 1251b
plorament	5651b
possificament	2057a
pregament	5795a
profitament	450b; 3745b
pudriment	4971a
pujament	5767a
puniment	576b, 827b; 5834b (punyment)
recorriment	349c
remenbrament	348b, 1540a; 3568a, 4435a; 5106b
responiment	1054b; 3227b
restaument	1102b
restituiment	1281b
sagrament	2927a, 2934a, 2939a, 2944b, 2982a, 2986a, 3021a
saludament	1055c
salvament	5614a
sanament	129a
samfuniment	3329a
sen	115a, 768a; 1943a
sentiment	4942b, 5531b, 5554a
servent / sirvent	1226a; 5109a
suspirament	1847b
talent	1086a, 1413b; 3161c, 3519b
temptament	2772a, 2867b, 2928b, 3080b, 3344b, 3361b, 3420b, 3594a, 3654b, 3658b, 3792a, 3799b, 3977b, 4113a, 4210a, 4237b, 4278a, 4317b, 4352b, 4369b, 4518a

		tocament	1508a; 3160b, 3226a, 3365b, 3393b, 3399b; 5555b
		trayment	249a
		trespasament	2943a
		turmen	5469b
		turment	240b, 539a, 1345b, 1392a, 1446a, 1504a; 2773b, 3415b, 3425b, 3825a; 5650a
		ubligamen	4567b
		venjament	1371b, 1472a
		vent	217a; 3216a, 3747b, 4549a
v.		atén	5547b
		comprén	4837a
		consent	1864b, 3392a, 3398a, 4645a; 5833a
		ensen	1594a
		enten	1575b; 1950b, 1998b, 2069a, 2637a, 3596a, 4558a; 5168b, 5769a
		nomén	924a
		pren	116b, 1574a, 1796a; 1961a, 2035a, 2342b, 3697a* (<i>desapariat</i>), 4153a, 4528b; 5167a, 5468a
		present	826a
		rent	137a, 250b, 1412a; 4720b, 4954b
		repreu	926c
		sent	33a
		turment	1846a
ger.		convertent	5247a
		dexent	4482a
		dién	2376a
		dient	4316a
		entenén	1674a
		entenent	3559a
		ixent	2170a
		mintent	297b, 318b; 3422a
		movent	218b
		sintent	435b
		veent	1420a
		vivent	2940b, 4640b
		volvent	3603c
	<i>-ens / adv.</i>	examenz	1180c
	<i>-enz / adj.</i>	mintents	230b
	<i>-ents/</i>	vivens	360b
	<i>-entz s.f.</i>	dents	229a
	<i>s.m.</i>	elementz	4957a
		encarnamens	2651a
		estruments	420b
		honramentz	3989a
		Laurenz	1178a
		manamentz	3990b
		menbraments	1537b
		niens	3126b
		ponimens	361c
		responimens	2652b
		sentiments	1536a
		sentimentz	4958b

		tocaments	421c
		Vicenz	1179b
v.		entens	3125a
		sents	419a
		vens	359a
-er	<i>adj.</i>	derrer	2301a, 2303a, 3395b
		mentider	219a; 4320a
		ver	326a, 332a; 2958a, 4266a, 4274a, 4294a, 4307b, 4314a
		vertader	4003a; 5566b, 5757a
	<i>s.m.</i>	aver	5089a [cf. aver v. <i>inf.</i>]
		Berenguer	2740a
		carner	1492a
		desesper	281a, 289c
		desirer	3974a
		desplaer	3104b, 3311a
		desplaser	3196a
		dever	2034b, 2038b, 2275b, 2360a, 2443b, 3808a, 4004b, 4140b, 4173b, 4430b; 5174b, 5608a
		doler	192b, 327b, 334c, 430c, 1649b [cf. doler v. <i>inf.</i>]
		esper	328c
		esser	5384b [cf. esser v. <i>inf.</i>]
		leer	2477b; 5206b
		mester	5782b
		plaer	428a, 572b, 756b, 1494a, 1673b, 1723b, 1804a; 2954a, 2975b, 3087a, 3179b, 3201b, 3244a, 3431b, 4330a, 4346b, 4349a, 4366b; 5397a, 5419a, 5428b, 5627b
		plaser	160b; 3406a, 4546b
		poder	220b, 288b, 487a, 564b, 747a, 755a, 1041a, 1248a, 1252a, 1356a, 1816a, 1836a; 2003a, 2023a, 2031a, 2037a, 2274a, 2364a, 2372a, 2430a, 2442a, 2476a, 2486b, 2572a, 2613a, 2633a, 2749b, 2762a, 2826a, 2845b, 2959b, 2974a, 3007a, 3042b, 3055a, 3135a, 3635b, 3978a, 4107a, 4139a, 4172a, 4192a, 4275b, 4295b; 4771a, 4867a, 4903a, 5031a, 5141a, 5205a, 5251a, 5306b, 5537b, 5565a, 5863a
		saber	1706a; 2033a, 2367b, 2385b, 2485a, 2559c, 2573b, 2614b, 2748a, 2763b, 2891b, 3430a; 4731a, 4772b, 4868a, 4887a, 5142b, 5173a, 5252b, 5305a, 5781a [cf. saber v. <i>inf.</i>]
		satisfer	314a [cf. satisfacer v. <i>inf.</i>]
		sender	3502b, 4321b
		veger	3025a, 3041a
		veer	3178a, 3192a, 3200a, 4267b [cf. veer v. <i>inf.</i>]
		veser	3197b; 5398b [cf. veser v. <i>inf.</i>]
		voler	32b, 159a, 1042b; 2004b, 2024b, 2361b, 2366a, 2373b, 2384a, 2478c, 2557a, 2634b, 2827b, 2890a, 2962a, 3634a, 3809b, 4367c, 4429a, 4545a, 4560a; 4732b, 4888b, 5736b [cf. voler v. <i>inf.</i>]
v.		esper	1672a
		quer	3394a
		requer	4541a
v. <i>inf.</i>		alonger	3501a
		aver	31a, 282b, 315b, 316c, 333b, 429b, 556b, 563a, 1495b, 1544a, 1648a, 1722a, 1730a, 1817b, 1837b; 2032b, 2337a, 2431b, 2880b, 2963b, 3008b, 3136b, 3402a, 3979b, 4108b, 4232a, 4315b,

			4331b, 4336b, 4345a, 4350b, 4365a, 4390a, 4542b, 4561b, 4598a, 4629a; 4795a, 4904b, 5044b, 5090b, 5187a, 5420b, 5427a [cf. aver <i>s.m.</i>]
		caber	1493b; 2338b, 2919b, 2955b, 4306a, 4599b
		caler	555a
		captener	4205b
		coler	1249b
		complaer	3403b
		conquerer	4796b
		dexaser	1805b
		doler	287a, 1545b [cf. doler <i>s.m.</i>]
		esser	2304b [cf. esser <i>s.m.</i>]
		fer	488b, 571a, 748b, 1357b; 2558b, 2741b, 3026b, 3056b, 3088b, 3312b, 3975b, 4193b, 4630b; 5758b
		mantener	1707b; 5864b
		mover	4391b
		retrer	1043c
		saber	283c; 2314b, 2365b, 2844a, 2879a, 3407b, 4204a; 5043a, 5735a
		satisfer	1731b [cf. satisfacer <i>s.m.</i>]
		sofer	2302b
		temer	1253b
		tener	3193b, 4233b; 5032b, 5188b, 5609b
		trer	3245b
		valer	191a; 3103a
		veer	2313a [cf. veer <i>s.m.</i>]
		veser	4335a; 5383a, 5536a, 5626a [cf. veser <i>s.m.</i>]
		voler	2920b [cf. voler <i>s.m.</i>]
-erre	<i>adj.</i>	esquerre	4141a
	<i>v.</i>	requerre	4142b
-erm	<i>adj.</i>	ferm	1047a
	<i>v.</i>	conferm	1049c
		ferm	1048b
-es	<i>adv.</i>	adés	2228b, 3543b
		espés	63a
		jamés	681b
		yamés	1003b; 3789b; 4980b, 5354b
		manés	1871c
		mes	2231c, 3484a
	<i>adj.</i>	après	3352a, 4185b
		cortés	615a, 1174a; 5189a
		descortés	179a, 465a, 1692a
		entés	2230b, 3673a, 3685a
		palés	1954b, 3452a
		plenes (→)	2243b* (persones)
		ples	1678a
		pres	4184a
		sotzmés	4877a, 5482a

		tres	2227a, 2229a, 2237b; 5717a
<i>s.f.</i>		mersés	3251b, 3506b; 5214b
		persones (→)	2242a* (plenes)
		res	26b, 108b, 167a, 180b, 210b, 466b, 682c, 1002a, 1175b, 1693b; 1870b, 1887a, 1893a, 1916b, 1984b, 2110a, 2462a, 2520b, 2523a, 2877b, 2894a, 3453b, 3485b, 3542a, 3557b, 3585b, 3706a, 4130a, 4512a, 4648b; 4819a, 4894b, 4974b, 4992b, 5040b, 5120b, 5190b, 5213a, 5290b, 5346b* (matex), 5477b, 5483b, 5673a, 5704b, 5718b
<i>s.m.</i>		no-res	1921a; 4878b
<i>v.</i>		confés	680a, 1013b; 3077a
		es	46b, 616b, 1006a, 1406a, 1583b; 1869a, 1888b, 1894b, 1915a, 1922b, 1953a, 1983a, 2111b, 2121b, 2123b, 2236a, 2283a, 2284b, 2463b, 2688a, 2706a, 2856a, 2876a, 2878c, 2895b, 3584a, 3674b, 3686b, 3707b, 3718a, 4513b, 4647a; 4671a, 4672b, 4681a, 4682b, 4889a, 4890b, 4893a, 4973a, 4975a, 4976b, 4979a, 4991a, 5039a, 5067a, 5068b, 5071a* (seguex), 5093a, 5094b, 5119a, 5229b, 5249a, 5250b, 5261a, 5262b, 5267a, 5268b, 5274b, 5283a, 5289a, 5353a, 5442a, 5473b, 5476a, 5526a, 5588a, 5703a
		estés	5424b, 5472a
		fes	1007b
		pogés	2519a, 4131b; 5284b, 5527b
		pres	45a, 64b; 5273a
<i>part.</i>		conqués	3556a, 3719b
		entés	1582a; 2524b; 5228a
		escomés	3353b
		estés	4634b
		mes	1407b, 1679b; 2120a, 3558c, 3788a; 5443b
		offés	3078b
		pres	25a, 168b, 209a, 233a; 3250a, 3505a, 4633a; 5423a
		sotzpés / sotspés	1012a; 5674b
		sotzmés / sotsmés	107a, 234b; 2689b, 2707b, 2857b; 4820b
		tramés	2122a
-et	<i>adj.</i>	costret	4444b, 4537a
		dret	358c
	<i>s.m.</i>	dret	265c, 357b, 732c, 857b, 1425b; 2119b, 2849b, 3689a, 4029a; 4986b
		nelet	264b, 356a
	<i>v.</i>	met	4030b
		penet	136b, 140b, 263a, 701a, 730a; 4985a, 5115a
		promet	856a
		ret	3690b
		sotzmet	135a, 731b; 4538b; 5116b
		tramet	2118a
<i>part.</i>		elet	4443a
		fet	139a, 702b, 1424a; 2848a
-eta	<i>adj.</i>	dreta	98b
	<i>part.</i>	eleta	97a

-ets /	<i>s.f.</i>	vetz	948a; 3759b, 3881b, 4626b
-etz	<i>s.m.</i>	drets	570b
		dretz	586b, 949b; 3247b; 4822b
		naletz	950c, 1145c
	<i>v.</i>	ajudetz	1144b
		avetz	254b; 3758a; 4809a, 4827a
		comprenetz	4695a
		confessets	1143a
		daretz	891b; 4828b
		donetz	519a
		entenetz	5133a
		esquivetz	898a
		metz	3246a, 4625a
		movetz	585a
		perdetz	253a
		perdonetz	4696b
		perdonets	890a
		podetz	5134b
		poretz	491a; 3880a
		prenets	82b
		sotmetz	569a
		trobaretz	492b
		valets	81a
		vets	520b
		voletz	899b; 4810b
		volretz	4821a
-eu	<i>adj.</i>	greu	303b, 338a, 660b; 2612b; 5163a, 5278b
		leu	4476a
		meu	2383b; 4690b
		seu	656b, 1219b, 1229b, 1265b, 1743b, 1761b; 2073a, 2399b, 2435b, 2447b, 2585b, 2591b, 3684b; 5746b
		teu	3356a
	<i>pron.</i>	eu	2129b; 4922b
	<i>s.m.</i>	Andreu	1158a
		Bartomeu	1159b
		Deu	302a, 340c, 659a, 1264a, 1273b, 1742a, 1760a; 2074b, 2128a, 2246a, 2247b, 2398a, 2434a, 2611a, 3357b, 3683a, 4477b; 4689a, 4857a, 4858b, 4921a, 5069a, 5070b, 5164b, 5277a, 5502a, 5503b, 5745a
		deu	655a, 1218a, 1228a; 2382a, 2446a, 2584a, 2590a
		peu	1272a
		romeu	304c
	<i>v.</i>	leu	339b
-ex	<i>adj.</i>	matex / metex	2483a; 4836b, 4851a, 4907a, 5345a* (res)
	<i>s.m.</i>	pex	2747b
	<i>v.</i>	conex	2818a
		convertex	4738b
		nex	4852b
		podrex	2819b

		posseex	4835a
		segex / seguex	2484b, 2746a; 4737a, 5072b* (es)
		servex	4908b
<i>-i</i>	<i>adv.</i>	aysí	2918b
		atresí	3886a, 3960a, 4374a
		enaxí	3961b, 4375b
	<i>adj.</i>	cli	1198c* (Agustí - Jeroni)
		fi	1397b; 3887b
	<i>pron.</i>	si	939a
	<i>s.m.</i>	Agustí	1196a* (Jeroni - cli)
		camí	505a
		fi	506b
		Jeroni (→)	1197b* (Agustí - cli)
		Martí	2807b
		offici (→)	3027a* (establí)
		vey	1396a
		vi	2917a
	<i>v.</i>	establí	3028b* (offici)
		fallí	940b
		morí	2806a
		penedí	941c
<i>-ia</i>	<i>adj.</i>	pia (→)	4214a* (justicia)
	<i>s.f.</i>	accidia (→)	1795b* (diligencia)
		avaricia (→)	1738a* (volria), 1750a* (lia)
		diligencia (→)	1794a* (accidia)
		enemia	864c* (justicia – puria)
		injuria (→)	879c* (sia - volria), 881b* (misericordia); 5818b
		justicia (→)	862a* (puria – enemia); 4215b* (pia)
		luxuria (→)	1360a* (desvia); 5817a
			[cf. <i>-a</i> , luxuria (→): 4409b* (figura)]
		memoria (→)	1560a* (sia)
		misericordia (→)	880a* (injuria)
		prudencia (→)	1634a* (sia), 4099a* (tempransia)
			[cf. <i>-a</i> , prudencia (→): 5753a* (tempransa)]
		tempransia	4100b* (prudencia) [cf. tempransa (→): 5754b* (prudencia)]
			[cf. <i>-a</i> , paciencia (→)]
	<i>v.</i>	desvia	1361b* (luxuria)
		havia	2269b
		lia	1751b* (avaricia)
		puria	863b* (justicia – enemia); 3754a
		seria	2268a
		sia	877a* (injuria – volria), 1561b* (memoria), 1635b* (prudencia)
		volria	878b* (injuria – sia), 1739b* (avaricia); 3755b

-ida	<i>adj.</i>	infinida	2293a; 5712b	
	<i>s.f.</i>	vida	1927a, 2904b, 4606b	
	<i>part.</i>	complida	1928b, 2294b; 5711a	
		establida	4605a	
		finida	2903a	
-ides	<i>s.f.</i>	partides	2842a, 3872a	
	<i>part.</i>	establides	2599b, 3873b	
		exides	2843b	
		unides	2598a	
-ies	<i>s.f.</i>	dies	497a; 3662b	
	<i>s.m.</i>	vies	498b; 3661a	
-ic	<i>adj.</i>	ric	4377b	
	<i>s.m.</i>	amic	101a, 613a, 1822a; 3770a, 4186a	
		destric	3821a, 3926a	
		eneic	3822b,	
		enemic	614b, 1569b* (faydit); 3927b, 4376a	
		mendic	1823b, 3771b, 4187b	
	<i>v.</i>	oblic	102b	
-il	<i>adj.</i>	humil	1966b, 2530b, 3663a	
		subtil	1965a, 2529a, 3664b	
-ina	<i>s.f.</i>	medicina	1132b	
		reyna	1131a	
	<i>v.</i>	enclina	1133c	
-ir	<i>s.m.</i>	ausir	5632a [cf. ausir <i>v. inf.</i>]	
		complir	2053a; 4728b, 4886b [cf. complir <i>v. inf.</i>]	
		consir	522b	
		desir	597a; 3703b, 4092b, 4579b; 5678b, 5730b, 5805a	
		infinir	2951b; 4885a [cf. infinir <i>v. inf.</i>]	
		lir	3263b	
		mentir	236b; 2993c [cf. mentir <i>v. inf.</i>]	
		obeir	1628a [cf. obeyr / obeir <i>v. inf.</i>]	
		oyr	3129a [cf. oyr <i>v. inf.</i>]	
		penedir	284a, 391c, 582b, 1239b, 1629b, 1666a, 1686a [cf. penedir <i>v. inf.</i>]	
		sentir	1466a; 4343a; 5204b, 5633b [cf. sentir <i>v. inf.</i>]	
		sospir / suspir	83a, 193a, 395a, 410a, 581a	
		<i>v.</i>	albir	5505b
			consir	260a, 1238a; 4937a, 5677a
			desir	149a; 5150b, 5382b, 5564b
	<i>v. inf.</i>	requir	1824a	
		abelir	4182a	
ausir		84b		
		bastir	4612b	

		complir	2044b, 2167b; 5149a, 5156b
		conquerir	4077a
		consentir	4627a
		contradir	2950a
		delir	90b, 433c; 4935a, 5334b
		departir	3066b
		descobrir	1154c
		destruir	3053a; 5333a
		dir	833c, 1851b; 1971a; 4909a, 5381a, 5563a, 5806b
		dormir	389a; 5822b
		elegir	4091a
		enadir	5729a
		escribir	4910b
		establiir	3065a
		exir	285b, 396b; 2185b, 2872a, 2902b, 3901b, 3944a, 4067a; 5504a
		exoyr / exoir	896a; 5696b
		fallir	89a, 1562a, 1687b, 1727b; 1972b, 2992b, 3253b, 3262a, 3702a; 5316b
		fenir / finir	397c; 2901a, 3075a
		fugir	4078b
		grair / grayr	860a, 1467b; 2793b; 5695a
		infinir	2043a, 2166a; 5155a
		jaquir	3054b, 3130b, 4344b
		languir	286c, 1153b
		mentir	4318a
		morir	598b, 917c, 1338a; 2798a, 4319b; 5315a
		obeyr / obeir	3108b; 4914b
		oyr	1850a
		partir	4578a
		penedir	519a, 612b, 831a, 886a, 915a, 1152a; 3076b
		produyr / produire	2054b, 2184a
		punir	832b, 861b, 1292a, 1825b; 3945b, 4183b
		querir	390b, 411b, 432b, 887b, 897b, 1726a; 2970a
		seguir	4628b
		sentir	431a; 2873b, 4611a
		servir	194b, 235a, 261b, 611a, 916b, 1667b; 3252a; 4727a, 4913a, 4936b, 4938b, 5203a, 5436a, 5444a, 5801a
		sofrir	1293b; 2792a (<i>corr. ed.</i> soferir*), 2799b, 2971b, 3900a
		sostenir	3107a; 5437b, 5802b
		tenir	262c
		venir	150b, 1563b; 4068b; 5445b
		vestir	5821a
		vivir	412c, 1339b; 2991a
<i>-irs</i>	<i>s.m.</i>	delirs	548b
		desirs	1331b
		sospirs / suspirs	547a, 1330a
<i>-is</i>	<i>v.</i>	morís	2812a
		servís	2813b

<i>-ist</i>	<i>s.m.</i>	Crist	2945a	
		Jhesucrist	3142b, 3163b, 3169b	
	<i>part.</i>	mist	2946b	
		vist	3141a, 3162a, 3168a	
<i>-it</i>	<i>adj.</i>	complit	2474a, 2496a, 2663a; 5138b, 5716b, 5766b [cf. <i>complit part.</i>]	
		dreit (*)	3677a* (dret <i>BP</i> ; <i>corr. ed.</i> dreit : grait)	
		faydit	189a, 1401b, 1568a* (enemic), 1606a	
		fallit / falit	173a, 185a [cf. <i>fallit / falit part.</i>]	
		finit	1233b; 2451b, 2454a, 2644b, 2953b, 2961b	
		garnit	4358b	
		infini	1232a; 2104a, 2343a, 2363b, 2450a, 2475b, 2629a, 2643a, 2724a, 2728a, 2841b, 2952b, 2960a; 4853a, 4864b, 5137a, 5145a, 5281a, 5488a, 5765a	
		marrit	1729b; 5180b, 5200b	
		petit	2625a, 3242a, 3924a; 5179a, 5407a, 5416b, 5791a, 5813a	
		raubit	5725a	
		<i>s.m.</i>	abit (→)	1754a* (vestit)
			delit	3368a
			Esperit / Sperit	12c, 96b, 174b, 646b, 668b, 811c, 1245b, 1269b; 2146a, 2179b, 2201a, 2289a, 2655a, 3011a, 3375b; 4688b, 4767a, 4854b, 4863a, 5047a, 5122b, 5146b, 5235b, 5282b, 5304b, 5312b, 5715a, 5726b, 5792b, 5857a
			esperit / sperit	182b, 1456a, 1460a, 1607b; 1942b, 2191b, 2206b, 2226b, 2470b, 2497b, 2535a, 2626b, 2732a, 2775b, 3138b, 3273a, 3862b, 4188a, 4264a, 4327b, 4357a, 4623a, 4650b, 4661b
	escrit		4265b, 5858b	
	lit		5408b	
	nit		2733b	
	profit		3137a, 3925b	
	ubliti / obliti		2536b; 5808b	
	<i>part.</i>		afrevoliti	3861a
			ausiti	2205a
			bastiti	4952b
			benditi	4804b
			compliti	95a, 645a, 1603b; 2105b, 2147b, 2178a, 2190a, 2202b, 2211a, 2285a, 2344b, 2362a, 2455b, 2656b, 3236a, 4624b, 4649a; 4768b, 5048b [cf. <i>compliti adj.</i>]
			contraditi	2725b
			corrigiti	5867a
			deliti	3098b
			departiti	10a, 2630b, 4326a; 5489b
		desauniti	2861b	
		desobeiti	1400a	
		destruiti	4660a	
		dit	11b; 2469a, 2729b, 2782a; 5121a, 5807a	
		escriti	113a; 2783b, 3374a	
	establit	2212b, 2286b, 2685b, 3012b		
	exit / ixiti	3243b; 4966b, 5234a (ixiti)		
	exoit	4687a, 5814b		
	falliti / faliti	114b, 809a, 1244a, 1300a, 1728a; 2664b; 4951a, 5199a, 5303a, 5311a, 5868b [cf. <i>falliti / faliti adj.</i>]		

		grait	3678b* (dret <i>BP</i>)
		mentit	2684a
		nodrit	1457b
		norrit	4189b
		nuyrit	5415a
		obeyt / obeit	181a; 3369b
		oyt	3237b
		partit	1602a; 2290b
		pudrit	1461b; 2840a
		punit	667a, 810b, 1301b; 3097a
		restituit	1268a
		sentit	1941a
		servit	186b, 647c; 2860a; 4803a
		unit	2225a, 2774a
		vestit	190b, 1755b* (abit); 3274b; 4965a
-o	<i>adv.</i>	co	2713b; 4670b
		enviró	5659b
		no	100b, 852a, 993b; 2097b, 2266a, 2808a, 3060b, 3491b, 4530b; 5198b, 5619b, 5810b
	<i>adj.</i>	bo	641c, 1449b; 1855b, 1868c, 1899a, 1918b, 1937a, 2085b, 2210b, 2216b, 2421b, 2734a, 2739b, 3030b, 3090b, 3124b, 3609b, 3617b, 3735b, 3795b, 3806a, 3813a, 3824b, 3848b, 3937b, 4050b, 4507b, 4517b; 5679a
	<i>s.f.</i>	afflicció	1826a
		condició	3860b
		conjunció	675b; 2605a
		confessió	1a, 733a, 745a, 753a, 854a, 904b, 927a, 933a, 958a, 1134a, 1161b, 1204c
		compulsió	122b, 172b, 271c, 394c; 2258a
		contenció	3814b
		contradicció	2096a, 2522b
		contricció	51a, 59a, 73a, 79a, 121a, 133a, 171a, 187a, 211a, 228a, 231a, 269a, 308a, 342b, 351b, 364c, 378b, 409c, 471a, 534b, 541a, 546b, 559a, 590b, 594b, 601a, 609a, 617a, 629a, 905c, 1021b, 1246a, 1260a, 1409b, 1430a, 1593b, 1621b, 1627b, 1717b, 1720a, 1832a, 3085a, 4490b; 5629b
		corrupció	2809b
		creació	2318b, 2658b, 4038b
		desraó	3936a
		devoció	88b, 1020a; 5166b, 5197a, 5621b, 5668a, 5760b
		discreció	602b, 605a, 610b; 3743b
		disposició	4297b
		distincció	2267b, 2287a
		duració	4037a, 4051c
		elecció	3490a, 4516a
		encarnació	2527a, 2542b, 2622b, 2657a, 2661a, 2745b
		entenció	2345a, 3459b, 3522a, 3608a, 3616a
		escusació	343c
		espiració	5221b
		falió / fallió	196b, 212b, 393b, 618b, 676c, 735c, 746b, 873c, 1136c, 1547b, 2899b, 3036b, 3523b, 3642b; 5599b, 5840b

	faysó	3538a
	filiació	2209a; 5220a
	gloriació	1699b
	yimaginació	533a, 1534a, 1546a; 3117a, 3451b, 3463b, 3539b; 5532a, 5669b, 5722b
	indiscreció	593a
	ocasió	195a, 589a; 3868a
	oració	4669a, 4685a, 4798b, 4955a, 5165a, 5175a, 5193a, 5478a, 5603b, 5618a, 5620a, 5628a, 5721a, 5732b, 5739a, 5759a, 5783a, 5789a, 5809a, 5824b, 5836b, 5839a
	passió	350a, 363b, 918a; 3823a, 4597b; 5425a
	perfecció	2215a, 2884b, 3847a, 4596a
	població	2541a
	posició	3724a
	presó	1688a
	privació	3050b
	provació	2744a
	putrefacció	4970b
	raó / rahó	232a, 270b, 408b, 640b, 872b, 1203b, 1471b, 1733b; 1900b, 1917a, 1938b, 2084a, 2279b, 2420a, 2521a, 2528b, 2621a, 2712a, 2735b, 2883a, 2898a, 3462a, 3725b, 3734a, 3794a, 3807b, 3843a, 3966a, 4049a, 4506a, 4575b; 5176b, 5598a, 5602a, 5611b, 5670c, 5731a
	rasó	4529a, 4551a
	recreació	1698a
	redempció	935c
	relació	2265b, 2288b
	resurrecció	2817b
	salvació	1329b; 5533b
	satisfació / satisfacció	2b, 1216a, 1247b, 1261b, 1270a, 1284a, 1302a, 1308a, 1346a, 1367b, 1387b, 1402a, 1431b, 1442a, 1470a, 1488a, 1503b, 1512a, 1530a, 1550a, 1572a, 1609b, 1626a, 1643b, 1685b, 1712a, 1793b, 1812a, 1827b, 1844a
	successió	3029a, 3035a, 3049a, 3059a
	talió	1773b
	temptació	3c, 1854a, 2317a, 2346b, 2538b, 2716a, 2816a, 2900c, 2906b, 3118b, 3123a, 3450a, 3458a, 3844b, 3869b, 4296a, 4407b, 4574a, 4582a, 4591b
	unió	2278a, 2606b, 2662b
	vegetació	2913a
<i>s.m.</i>	companyó	372b, 1160a (companyó); 1867b, 2144a
	do	929c; 5083a, 5322b [cf. do v.]
	escaló	3742a, 3859a; 5784b, 5790b
	Ferreró	2758b
	Guilamó	2757a
	guardó	545a
	laó	2134a
	liteló	5414b
	mentó	1289b, 1680a
	moltó	3948a
	patró	3641a

		perdó	52b, 60b, 74b, 80b, 87a, 99a, 134b, 188b, 227a, 309b, 341a, 352c, 373c, 379c, 392a, 472b, 542b, 560b, 630b, 734b, 754b, 853b, 855b, 871a, 903a, 928b, 959b, 992a, 1004a, 1022c, 1027b, 1135b, 1217b, 1271b, 1288a, 1309b, 1328a, 1347b, 1366a, 1386a, 1403b, 1408a, 1443b, 1448a, 1489b, 1502a, 1513b, 1531b, 1573a, 1589b, 1592a, 1608a, 1620a, 1642a, 1716a, 1721b, 1732a, 1772a, 1792a, 1813b, 1833b, 1845b; 2905a, 3073a, 3086b, 3089a, 3967b, 4406a; 4686b, 4797a, 4956b, 4977a, 5084b, 5194b, 5321a, 5351a, 5610a, 5740b [cf. perdó v.]
		pexó	3949b
		Salamó	1005b; 4590a
		sermó	1681b; 1856c, 2145b, 2537a, 4308a, 4552b
		taló	5823a
		tro	920c; 5296b, 5413a, 5658a
v.		do	362a, 1285b, 1303b, 1588a, 1713b; 2738a, 3074b; 5680b [cf. do s.m.]
		fo	919b, 934b, 1535b; 2717b; 4978b, 5426b, 5479b
		perdó	639a, 1202a, 1551b, 1689b; 4489a, 5835a [cf. perdó s.m.]
		so	310c, 371a, 377a, 407a, 606b, 674a, 1026a, 1028c, 1684a; 1866a, 2135b, 2259b, 2264a, 2914b, 4309b, 4583b; 4969a, 5295a, 5352b
-oc	<i>s.m.</i>	joc	1543b
		loc	1542a; 5486a, 5548a
		toc	5549b
v.		moc	5487b
-ol	<i>s.m.</i>	augol	5100b
		dol	370c, 1365b; 5326b
		juylol	5861a
		lasol	3750a
		sol	369b; 4703a, 5099a
v.		col	4704b
		tol	3715b
		vol	368a, 1364a; 3714a, 3751b; 5325a, 5862b
-om	<i>s.m.</i>	som	1924b
v.		som	1923a
-on	<i>adv.</i>	environ	4104b; 4812b
	<i>adj.</i>	pregon	3953b; 4841a
		preyon	985b
		redon	2452a* (contorn)
	<i>s.f.</i>	jausion	4348b
	<i>s.m.</i>	aon	48b, 984a; 4842b
		mon	47a; 1929a, 2458a*, 3952a, 4334c* (son – sejorn); 4811a
v.		respon	4347a
		son	1930b, 4103a, 4332a* (sejorn – mon)

-oni	<i>s.m.</i>	demoni	1275b, 1355b	
		matrimoni	1354a	
		testimoni	1274a	
		[cf. -i Jeroni (→)]		
-ons	<i>s.f.</i>	generacions	2072b	
		missions	4337a	
		raons	2071a	
	<i>s.m.</i>	cordons	4338b	
-or	<i>adj.</i>	major	427c, 508b, 1214a, 1787b; 1968b, 2007a, 2445b, 2547a, 2552b, 2570a, 2577b, 2592a, 2768a, 2996a, 3722a; 4708b, 5501b, 5535b, 5560c, 5849a	
		meylor	1035a; 3835a, 3839a	
		menor	3723b, 3852a	
		menjador	3338b	
		traydor	664b	
		<i>s.f.</i>	amor	21a, 86b, 120b, 146b, 178b, 183a, 523a, 634b, 650c, 658b, 785a, 792b, 820c, 938c, 957b, 962a, 978a, 989b, 998a, 1036b, 1064c, 1074a, 1090b, 1128a, 1496a, 1511b, 1566a, 1752a, 1786a, 1840a; 2254a, 2295a, 2305a, 2548b, 2551a, 2571a, 2997b, 3157a, 3191b, 3259b, 3337a, 3803b, 3833a, 4082b, 4248a, 4359a; 4707a, 4717a, 4742b, 4761a, 4892b, 4905a, 4915a, 5015a, 5035a, 5181a, 5232a, 5314b, 5324b, 5349a, 5371a, 5525b, 5545b, 5771a, 5846b
			albor	1068a
	ausor		2576a	
	color		1070c	
	desonor		68b; 2925a, 3366a	
	dolor		39a, 57a, 67a, 119a, 223a, 345b, 425a, 648a, 678b, 795a, 818a, 971b, 1091c, 1410a, 1780a; 3359b; 5465b	
	dousor		5559b	
	error		2967b	
	flor		1069b, 1464a; 3255b	
	fredor		1506a; 3358a, 3942a	
	honor / onor		761a, 800b, 1062a, 1130c, 1298a, 1519b, 1711b; 2148a, 3614a, 4081a, 4364b; 4736b, 4808b, 5439b, 5751a, 5850b, 5854b	
	lausor		3149a, 3836b	
	odor		3254a, 3258a, 3281a	
	paor		717c, 956a; 3190a, 3282b; 5845a	
	pudor		3277a, 3296b	
	resplendor		5500a, 5513b, 5524a	
	sabor		1476a, 1480a, 1484a; 5182b	
	tristor		145a	
	valor		91a, 246b, 527a, 1213c; 2008b, 3818b, 4445a; 4718b, 4735a, 5036b, 5372b	
	<i>s.m.</i>		amador	2255b, 2296b, 2306b, 3773b, 3817a, 3834b, 4446b
		austor	1299b	
		conbatedor	1659b; 3958a	
confessor		716b, 791a, 1018b, 1037c, 1075b, 1211a		
cor		213a, 1391b, 1600a, 1703b; 3145a		

		creador	85a, 524b, 657a, 1350a; 2509a, 2593b, 2769b, 3278b; 4787a, 4807a, 4862b, 4930b
		donador	4906b
		enganador	245a; 3853b
		enperador	994a
		faedor	4788b
		for	2516b, 2833b, 3146b, 4018b
		governador	2510b
		ministrador	3001a
		or	214b
		pastor	5438a
		peccador	22b, 40b, 58b, 92b, 132b, 252b, 426b, 528b, 649b, 715a, 786b, 799a, 963b, 970a, 979b, 988a, 999b, 1017a, 1076c, 1129b, 1200b, 1267b, 1351b, 1359b, 1497b, 1651b, 1710a, 1781b, 1841b; 2926b, 2966a, 3002b, 3367b, 3840b, 3943b, 4245b, 4363a; 4741a, 5329a, 5464a
		plor	71a, 131a, 224b, 251a, 344a, 482b, 511a, 796b, 819b, 1019c, 1063b, 1199a, 1411b; 4850b, 5455b [cf. plor v.]
		procurador	1212b; 5313a
		Salvador	1753b
		senyor	177a, 936a, 1215b, 1312a, 1358a, 1567b; 1967a, 2444a, 3615b, 3802a, 4249b; 4762b, 4891a, 5558a
		Senyor	72b, 346c, 512b, 580b, 635c, 663a, 677a, 995b, 1201c, 1266a, 1465b, 1481b, 1485b, 1510a, 1518a, 1570a, 1798a; 3158b, 3959b, 4244a, 4360b; 5330b, 5512a, 5587b, 5752b, 5772b
		servidor	184b, 937b, 1313b; 3772a; 4876b
		tesor	1601b, 1702a; 4017a
		vendedor	1658a, 1799b
		virador	507a
	v.	aor	762b; 2149b; 4713a, 4861a, 4929a, 5016b, 5233b, 5299a, 5323a, 5350b, 5432a, 5534a, 5544a, 5586a, 5737a, 5853a
		enamor	633a, 1477b; 3150b; 4714b, 4849a, 4875a, 4916b, 5738b
		mor	1390a; 2515a, 2832a; 5454a
		plor	679c, 1089a, 1507b, 1571b, 1650a; 3295a; 5300b, 5433b [cf. plor s.m.]
		secor	481a, 579a
-orn	<i>s.m.</i>	jorn	1234a, 2459b* (mon)
		sejorn	4333b* (son – sejorn – mon)
	v.	contorn	2453b* (redon)
		seyorn	1235b
-ors	<i>adv.</i>	defors	4024b, 4032b
	<i>s.f.</i>	amors	29a
		dolors	30b
		errors	1333b
		valors	977b, 1081b; 5342b, 5832b
	<i>s.m.</i>	conbatedors	1194b
		cors	2333a, 3182a, 4023a, 4031a; 4945a
		enperadors	5341a
		fors	2334b; 4946b

		peccadors	976a, 1225b
		plors	972a, 1067c, 1224a, 1332a; 5831a
		secors / socors	973b (socors), 1082c, 1195c
		seyors	1193a
		servidors	1080a
		tresors	3183b
-ort	<i>adv.</i>	fort	17b, 1223b, 1325b, 1353b, 1486a, 1617b; 2825b, 2869b, 3070b, 3532a, 3698a
	<i>adj.</i>	mort	1334a, 1352a; 1909a; 5520a
		sort	3699b
	<i>s.f.</i>	mort	16a, 20b, 305a, 578b, 1044a, 1348a; 2778a, 2824a, 2868a, 3037a, 3069a; 5607b
		sort	577a, 1045b; 2779b, 2831b, 3544a; 5521b
	<i>s.m.</i>	confort	18c
		conort	307c, 1324a, 1349b
		port	306b, 1046c; 1910b
		tort	19a; 1222a, 1335b, 1343b, 1616a; 2830a, 3093a, 3533b, 3545b; 5606a
	<i>v.</i>	enport	3038b, 3094b
		port	1487b
	<i>part.</i>	mort	1342a
-ortz /	<i>adv.</i>	fortz	1184a
-orts	<i>adj.</i>	morts	1911a
	<i>s.f.</i>	mortz	1185b
		sortz	1912b
	<i>s.m.</i>	tortz	1186c; 4800b* (sotz)
-orma /	<i>s.f.</i>	forma	2219a
-ostra	<i>v.</i>	demostra	2220b
-os	<i>adj.</i>	accidiós	1802a, 1810a
		amdós	1877c [cf. andós <i>pron.</i>]
		amorós	3211b
		aondós	5006b
		bos	1381b; 1986b
		cabalós	2107b, 2233b
		cobeytós	1380a
		coratjós	3920a
		desirós	1875a
		dos	2106a
		envejós	1819b
		ergulós	1065a (erguyllós), 1384a; 3695a, 3728a
		gloriós	3210a; 5005a, 5022b, 5363a, 5543b
		graciós	3349b
		injuriós	2028b
		irós	4217b
		joyós	1165b; 5364b

		neleytós	459a; 3566b
		ociós	401a; 2018b, 2027a, 2198b, 2352a, 2392a, 2566a, 3778a, 3928a; 5027a, 5169a
		pererós	402b, 807b; 3929b, 4073a; 5170b
		perillós	1164a, 1385b
		preciós	1876b
		poderós	5028b, 5542a
		savaylós	1811b
		temerós	1066b
		vergonyós	201a
		viciós	202b, 460b, 806a; 3433b, 3696b, 3729b, 3779b, 3909b, 4074b, 4176a
		virtuós / vertuós	847b, 1815b; 3348a, 3432a, 3908a
		volenterós	808c
<i>pron.</i>		andós	2154a; 5021a
		nos	2330b
		vos	846a, 1814a, 1818a; 3567c; 5406b
<i>s.f.</i>		messiós	3980a
		raós	1985a, 2103b, 2197a, 2567b, 2932a, 3921b, 3981b
		temptaciós	2933b
<i>s.m.</i>		companyós	1803b; 1979a
		cos	403c
		perdós	1980b, 4216a
		secós	4177b
<i>v.</i>		fos	2017a, 2102a, 2155b, 2232a, 2329a, 2353b, 2393b, 3565a; 5405a
<i>-ost</i>	<i>adv.</i>	tost	2681b
	<i>part.</i>	compost	2680a
<i>-otz /</i>	<i>adv.</i>	desotz	4990b, 5653b
<i>-ots</i>	<i>s.f.</i>	crotz	5652a
		vots	4776b
	<i>s.m.</i>	sanglotz	4785a
	<i>v.</i>	sotz	4775a, 4786b, 4799a* (tortz), 4989a, 4999a, 5000b
<i>-u</i>	<i>adj.</i>	u	653a; 2101b, 3048b
		.i.	3832b
	<i>pron.</i>	alcú	654b; 2100a, 3047a
		casquí	5263a
		negú	5264b
		tu	3831a
<i>-uda</i>	<i>v.</i>	ajuda	1661b
	<i>part.</i>	coneguda	2240a
		perduda	1660a
		volguda	2241b

-ul /	<i>pron.</i>	altruył	4404a
-uyl	<i>s.m.</i>	ergul / erguyl uyl	1778a; 4405b 1779b
-una	<i>pron.</i>	casguna neguna	2607a, 4604b (<i>adj.</i>); 5707a 2608b; 5708b
	<i>s.f.</i>	luna [cf. -a , cumuna (→): 4926* (persona)]	4603a
-ura	<i>s.f.</i>	conjectura dretura figura fretura mesura natura pintura sutzura ventura vestidura	2705b 5058b 2874a, 3186a [cf. -a , figura (→): 4408a* (luxuria)] 5592a 2169b, 2245b, 2272a, 2785b, 2875b 2168a, 2174a, 2244a, 2273b, 2291a, 2704a, 2784a, 3121a; 5057a 3187b 3202a 3122b 3203b
	<i>v.</i>	dura rancura	2292b; 5593b 2175b
-ures	<i>s.f.</i>	conjuntures creatures factures mesures natures conjuntures	2699b 2650b, 2698a; 4949a 4950b 2597b, 2604b 2596a, 2603a, 2649a 2699b
-us	<i>adv.</i>	desjús dejús desús enjús ensús sajús / sejús sus	2449b 2480b 726c; 2448a, 4206a; 5664a 5286b 1776a; 5665b 662b, 725b, 980a (sejús); 3019a 2479a; 5511b
	<i>adj.</i>	gamús	776c; 4207b
	<i>s.m.</i>	Jhesús us	3020b; 5285a, 5510a 775b, 1777b
	<i>v.</i>	acús escús	661a, 724a, 774a 981b
-ut	<i>adj.</i>	desconegut recreut	628b 1663b
	<i>s.f.</i>	salut servitut virtut / vertut	14b, 713b, 804b, 1011b, 1112c; 2514b, 2791b, 3034b, 3876a; 5002b, 5125a 163a 207a, 554b, 712a, 803a, 815a, 975b, 1231b, 1257b, 1517b, 1645a, 1714a, 1774a, 1785b; 2667a, 3033a, 3668b, 3704a, 3784a, 3796a,

			4025a, 4096b, 4151a, 4224a, 4284a, 4288a, 4289b, 4293b, 4422a, 4635a; 5001a
<i>v.</i>		ajut	1100c, 1110a, 1230a, 1256a, 1290a; 3528b
		salut	5126b
<i>part.</i>		abatut	844a; 4147a
		apercebut	4152b
		begut	2923a, 2980a, 4292a
		cahut / caut	15c, 817c, 974a, 1099b, 1715b, 1784a; 3527a, 3962a, 4235b, 4636b
		conbatut	1655b; 3173b, 3877b, 4208a, 4423b, 4481b
		concebut	3752a; 4963a
		conegut	1516a; 2668b, 3667a, 4285b
		cregut	565a; 3645a
		dessebut / desebut	208b; 3194a, 3207b, 3651a, 3705b
		enbegut	4026b
		escondut	4225b
		esdevengut	845b; 4234a
		legut	5243b
		perdut	553a, 566b, 714c, 1662a; 2790a, 2924b, 3447b
		pogut	2374a, 2375b, 2836a
		sabut	13a; 3769b
		tengut	2513a
		vengut	627a, 816b, 1010a, 1291b; 3753b, 4480a; 5242a
		vensut	1098a, 1111b, 1775b; 3172a, 3195b, 3206a, 3446a, 3646b, 3652b, 3768a, 3785b, 3797b, 3963b, 4095a, 4148b, 4209b
		viscut	805c; 2981b; 4964b
		volgut	164b; 2837b
<i>-utz</i>	<i>s.f.</i>	salutz	1125a
		virtutz	1127c
	<i>part.</i>	apercebutz	1976b
		cautz	3998b
		creutz	1975a
		decebutz	3997a
		remutz	1126b
		apercebutz	1976b

5. USOS GRÀFICS DELS TESTIMONIS *B* I *M*

En aquest apartat es recullen, en forma de llista, les principals dades relatives a la representació de formes vocàliques i consonàntiques que presenten les còpies de la *Medicina de peccat* al ms. *B* i de la part *D'oració* al ms. *M*, així com algunes remarques lexicomòrfiques i de fonètica sintàctica que hem considerat rellevants. Les diverses solucions dels manuscrits es donen en cursiva i, sempre que es considera oportú, acompanyades del número de vers de la nostra edició per tal d'indicar-ne la localització dins del text. En les formes oxítones afegim l'accent agut per tal de facilitar la correcta lectura del mot.

Usos gràfics del testimoni *B*

1. Tendència a fer distinció entre *a/e* i *o/u* àtones. S'observen, però, alguns casos de vacil·lació: *matex* (v. 243) / *metex* (v. 242), *vejatat* (v. 2710) / *vegetació* (v. 2913), *comunitat* (v. 4859) / *cumuna* (v. 4926), *oblidar* (v. 613) / *ublidar* (títol I.XXXII), *obligar* (v. 158) / *ubligar* (v. 4939), *pogut* (v. 2374) / *pugut* (vv. 2375, 2472, 2836), *sospir* (vv. 83, 1613) / *suspír* (vv. 131, 1330), però *suspírar* de manera sistemàtica. Són excepcionals els següents casos de plurals femenins en *-as*: *mantas vetz* (v. 884), *totas* (v. 919), *dues naturas* (v. 2804), *moltas vias* (v. 3596), *oras* (v. 3662). També són pocs els casos de grafia *-as* per a la segona persona singular del present d'indicatiu i de subjuntiu: *gardas* (v. 4191), *creas* (v. 4187), *vuylas* (vv. 3076, 3189).
2. Pel que fa a la variació de formes en *e/i*, s'observa un ús sistemàtic de formes arcaïques com *egal* i *mellor*, al costat de casos freqüents de doblats com *vertut* (vv. 815, 1638, 3862, 5001) / *virtut* (vv. 814, 1634, 5307) i *eximpli* (vv. 583, 2129, 4773) / *exempli* (vv. 573, 3885, 5438).
3. Ús indistint de les grafies *y/i* per representar la semiconsonant (*faitz/faytz*, *maire/mayre*, *paire/payre*, *joya*, *rey*) i la vocal en casos de hiat (*desobeir* vv. 177, 179 / *obeyt* v. 181; *oir/oyr* v. 1434, *exoir* v. 5696 / *exoyr* v. 896; *produir* v. 2005 / *produyr* v. 2054; *noyment*, *reyna*; *deitat*, *preicar*, *proixme*, *proisme*).
4. Ús dels diftongs *-ay/-ai-* en les formes *payre/paire*, *mayre/maire*, *fayt/fait*, *faytz/faitz*, excepte en alguns casos (*pare* vv. 3068, *fet* vv. 128, 139, 702, 788, 1424, 1432, 2568, 2848, 2855, 3520, 5114). Generalment el copista usa les formes

mays/mais per al quantitatiu (excepte *mas* vv. 142, 3337, 3825, 4050, 4370, 4437, 4591, 5078, 5216, 5390, 5456, 5697, 5856; *mes* vv. 1493, 4599, 4992, 5290; *may* v. 3170) i la forma *mas* per a la conjunció adversativa (excepte *mais* v. 1462, *mes* vv. 3082, 3098, 3124, 3755); en posició de rima es detecten alguns casos de *mes* (vv. 1679, 2231, 3484, 5589) i *may* (vv. 1192, 1645, 3376, 5348) per al quantitatiu, i *jamés* (vv. 681, 1003, 3789, 4980, 5354) i *jamay* (v. 375) per a l'adverbi de temps, escrit habitualment *jamays*.

5. Tendència a usar formes amb diftong *-au-*: *aur*, *ausel*, formes del verb *ausir* (al costat de *oir* vv. 1343, 5107, *oyr* vv. 1343, 1440, 1850, 3129, 3208, 3211, *oyt* vv. 3237, 3758, *oyment* v. 5550, però també *auja* vv. 4685, 5673, *aujatz* vv. 2625, 4776), *causa* (però *cosa* al v. 4973), *Laurenz* (v. 1178), *paubre* (vv. 1823, 5414; però *pobre* v. 5409), *pauc* (excepte als vv. 1821, 2956, 3585, 3798, 5408). En canvi, en el cas de *pausar/posar* és habitual la forma sense diftong (contra tres casos amb diftong: vv. 690, 798, 4658).
6. Pocs casos de vocalització de la *-l-* d'*altre/altra* (vv. 5069, 5717, 5787, 5840) i d'*altreyar* (*autreyatz* vv. 1884, 1886). És sistemàtic l'ús de les formes *atresí* i *atretal*.
7. Vacil·lació en l'ús de la *-s-* intervocàlica: *ausir* (però *oir* i *oyr* v. 1434), *creset* (v. 4475, però *crear*, *creat*); *lausar* i *lausament* (però *loar* vv. 4803, 5194, i *loament* v. 5110); *fezel* (v. 4033; *fescell* v. 1122) / *feel* (vv. 5338, 5661); *desplaser* (v. 3196) / *desplaer* (v. 3104), *plaser* (vv. 160, 3406, 4335, 4546, però generalment utilitza *plaer*), *plasent* (vv. 1466, 3090, 3547, 4008, 4064, però *plaen* v. 72); *rasó* (vv. 4529, 4551, però la forma habitual és *raó*); *veser* (vv. 3179, 3197, 4335, 5362, 5364, 5365, 5379, 5383, 5398, 5401, 5411, 5528, 5536, 5626) / *veer* (títols III.XI, IV.XI, vv. 1414, 1420, 1891, 1946, 2313, 2877, 3141, 3143, 3174, 3178, 3192, 3200, 3570, 4267, 4361, 4408, 5107, 5390) i *veent* (vv. 5358, 5360, 5375, 5413, 5429); *vesí* (títols III.IX i III.X, v. 1406) / *vey* (v. 1396).
8. La fricativa alveolar sorda en posició inicial seguida de consonant oclusiva es representa amb la vocal *e-* al davant (*esperit*, *esperansa*, *estar*), excepte en els casos d'aglutinació de mots i en els casos següents: *sta* (vv. 94, 95, 4175), *stay* (v. 3379), *sperar* (v. 3929), *sperit* (vv. 12, 96, 174, 182, 646, 668, 811, 1245, 1269, 1456, 1703, 1892, 2146, 2179, 2199, 2201, 2226, 2289, 2655, 3011, 3375, 4763, 5146, 5282, 5304), *sperital* (vv. 1890, 2694, 3307, 3996, 4001).

9. Són pocs els casos en què el copista utilitza les grafies *c* o *ç* per representar el so fricatiu davant de *a/o* (*esforçar* v. 3134, *perseverança* – *esperança* vv. 3854-5, *concordança* v. 4288, *faca* v. 4296, *terca* v. 4673, *co* v. 2727, 4676, *acó* v. 4626; *ço* v. 544, *exalçat* v. 5159, *forçar* v. 5318) o en posició final (*terc* v. 2602, *fac* v. 4871). Ús de la *c* abans d'*e/i* segons l'etimologia (*mercé*, *cel*, *cessar*, *essència*, *justícia*, *oració*, *contricció*, *devoció*, *pasciència*, *ressuscitar*, *scient*); es detecten, però, alguns casos de vacil·lació en aquest context (demostratiu *sel/cel*; *concebiment* v. 1520 / *consebiment* v. 1421, *dessebut* v. 208 / *decebutz* v. 3997; *ausel* vv. 2688, 3215, 3949, *selar* v. 5318, *mersé* vv. 432 i 4214).
10. El so africad alveolar a final de mot es representa generalment amb el dígraf *-tz*, però s'observen alguns casos de *-ts*, sobretot a la primera part, tant en interior de vers (*tots* vv. 42, 76; *peccats* vv. 54, 60, 78; *estarets* vv. 129, 240) com en posició de rima (*valets* – *prenets* vv. 81-82, *salvats* – *damnats* vv. 111-112, *dents* – *mintents* 229-230). En les darrers parts de l'obra els casos de *-ts* corresponen, generalment, a correccions i afegits del copista: *dignitats* – *unitats* (vv. 5051-5052, afegits al marge); *enpatxats* – *ordenats* (vv. 5634-5635, en tots dos casos la *-s* és escrita sobre una *-z* raspada); *creuts* – *apercebutz* (vv. 1975-1976, la *-s* escrita sobre una *-z* raspada).
11. La lateral palatal es representa amb la grafia *l-* en posició inicial. En posició intervocàlica i final alternen la grafia *-l* i els dígrafs *-ll*, *-yl*, *-yll*: *faliment* (vv. 337, 4894) – *falliment* (v. 6); *nula* (v. 2382) / *nulla* (v. 1382) / *nuyla* (v. 1210) / *nuylla* (v. 838); *consel* (v. 1588) / *consell* (v. 1672) / *conseyl* (v. 1881); *vull* (v. 8) / *vuyll* (v. 639) / *vuyll* (v. 830).¹
12. La nasal palatal es representa generalment amb una *y* acompanyada de la titlla d'abreviatura de nasal i amb el dígraf *-ny-*, però s'observen algunes vacil·lacions: *ensenyar* (v. 1878) / *enseyar* (v. 2715); *gasanyar* (v. 2886) / *gasayar* (v. 3205) / *gasanar* (v. 4111); *Seyor* (vv. 72, 1606), *seyors* (v. 1193). Hi ha alguns casos d'ús del dígraf *-yn*: *costreyniment* (vv. 239, 4509), *ateyn* (vv. 354, 2559), *enseyn* (v. 1880), *puyn* (2676), *seyn* (v. 5394). La grafia *n* és usada en mots com *engan* (vv. 43, 3332) i *enganar* (vv. 155, 5317); es detecten altres casos en *n* determinats per la rima (*ans* v. 3931, *dan* vv. 1031, 1078, 5851).

¹ El dígraf *-yll* és usat sobretot a les tres primeres parts de la *Medicina de peccat*, però no és usat en cap ocasió a la part *D'oració*.

13. El so fricatiu prepalatal sord es representa sense la *i* del dígraf (*convertex, matex, nax, nex, pex, posseex; axi, exament, exit, lexa, matexa*); es detecta un únic cas de *-yx* (*bayx* v. 1784). El so africac prepalatal és representat tant amb la grafia *-x-* (*enpaxe·n*, v. 5627) com amb el dígraf *-tx-* (*enpatxa* v. 5623, *enpatxats* v. 5634).
14. El so fricatiu sonor es representa generalment amb les grafies *i/j* davant de *a/o/u* (*aja/haja, pujar, menjar, major, joia, jutja*) i amb *g* davant de *e/i* (*gent, veges, engenrar, gitar, ymaginar*), però hi ha algunes excepcions: *jens* (v. 377), *ajes* (vv. 3033, 3124, 3137, 3282, 3679, 4412, 4428), *vejes* (vv. 3132, 3763); *autreyar* i *altreyar, aya* (v. 732), *creyatz* (v. 2498), *creyut* (v. 1139), *liyar* (vv. 4453, 4463, al costat de *ligar*), *seyorn* (v. 1235); *lega* (vv. 3186, 4433), *augol* (v. 5100). El so africac prepalatal sonor es representa amb el dígraf *-tj-* davant de *a* i *-tg-* davant de *e*, però hi ha algunes excepcions (*jutjet* vv. 1825, 4217; *jutgats* v. 238). En posició final de mot s'usa preferentment la grafia *-g*: *gaug, leg, mig* (vv. 4812, 5496), *jug* (v. 2854), *pug* (v. 5669); però *estaig* (vv. 4840, 5112, 5594).
15. El so oclusiu velar sonor es representa tant amb la grafia *g-* com amb el dígraf *gu-* davant de *e/i*: *pegea* (v. 767), *pregeres* (v. 5657), *veger* (vv. 3025, 3043), *languir* (vv. 286, 1153); *pogués* (vv. 283, 476, 592, 1589, 2021, 2099, 2519) / *pogés* (vv. 2645, 4131, 4599, 5284, 5383, 5508, 5527), *segex* (vv. 2430, 2746, 4737) / *seguex* (vv. 2484, 5072). És força sistemàtica la manca de *-u-* abans de la *a* en mots com *ayga, egal* (però *egual* vv. 2425, 2490), *egaltat, egalment* (però *egualment* v. 2307), *gardar* (però *guardar* vv. 1858, 2907, 2935, 3731, *guardat* v. 1423, *quart* vv. 1562, 2533, 4988, 5256), *garisó* (v. 545), *gasanyar* (v. 2886, però *guanyes* v. 3183), *garnit* (v. 4358), *lenga* (v. 470), *agayt* (v. 2389); també s'observa algun cas de manca de *-u-* sil·làbica davant de *e* (*ongent* v. 5).
16. Certa vacil·lació en l'ús de les formes *qua-/ca-* en mots com *quantitat* (vv. 4674, 5132-5135, 5139, 5147, 5151, 5160, 5169, 5171, 5210) / *cantitat* (vv. 3013, 5158, 5183, 5186, 5193), i en la representació de la conjunció temporal *quan*: al costat de les formes habituals *quan* i *quant*, es detecten diversos casos de *can* o *cant* (vv. 59, 633, 1068, 1678, 2393, 2648, 2816, 2902, 3358, 4475, 4937, 5421, 5481, 5505, 5588, 5634, 5639, 5824, 5855), i de *con* (vv. 664, 768, 1271, 2003, 2031, 2208, 2929, 3135, 3250, 3428, 3846, 4923, 4966). És sistemàtic, però, l'ús de *c-* davant de la conjunció causal *car*. L'abreviatura de la conjunció *que* abans d'un mot començat per *a/o* s'escriu generalment amb *c* (*c'a, c'ab, c'hom* o *c'om*), però

- es detecta alguna excepció (*qu'a* vv. 1083, 1967, *qu'ay* vv. 181, 1326, *qu'as* v. 2884, *qu'ab* v. 3154).
17. Són pocs els casos de *h* antihiàtica: *cahut* v. 15, *fahien* v. 69, *Johan* v. 5654, *rahó* vv. 232, 270, *vehia* v. 68. També és força residual l'ús del dígraf *-ch-*: *amich* v. 101, *donchs* v. 1640, *Ysach* v. 1442, *Michael* v. 5431, *prech* vv. 1030, 5051, *richs* v. 4339, *sanch* v. 5601; en la còpia de les dues primeres parts de l'obra són freqüents les formes *puscha* i *pusch*, mentre que en les altres parts del text les formes *pusca* i *pusc* són usades de manera sistemàtica. S'observa una certa vacil·lació en l'ús de la *h*- etimològica en les formes del verb *haver*; en canvi, és força sistemàtic en les formes *humilitat*, *humanitat*, *hom/home*, *honrar* i *honor*, excepte després d'article definit o preposició aglutinats (*l'umanitat* v. 5273, *l'ome* vv. 2839, 5275 i 5277, *d'ome* v. 5090, *d'onor* v. 5090, *s'onor* v. 5439) i el compost *desonor*; i manca sempre en els substantius *abit* i *ostal*. Són pocs els casos de *h*-no etimològica en posició inicial: *habundatz* (v. 5190), *hedificat* (v. 4944).
 18. Alguns casos de caiguda de consonant oclusiva intervocàlica: és habitual en la forma *aor* (però *ador-te* v. 5077, i *adorar* v. 5065, *adorem* v. 5071, *adora* v. 5430); *aondós* (v. 5006); *paraís* (vv. 5097, 5569) i *parays* (vv. 4241, 5514, 5519), però *paradís* vv. 1166, 2515, 5392); *postat* (v. 1765 al costat de la forma habitual *potestat*); «treens» (v. 5861).
 19. Alguns casos de representació de la ròtica vibrant amb una sola *-r-* en posició intervocàlica: *erament* (v. 118, al costat de formes amb *-rr-* com *errat*); *mariment* (v. 5385, al costat de *marriment* vv. 370, 4953, i *marrit* vv. 1726, 5180, 5200); *moray* (vv. 603) i *moran* (v. 5522), al costat de *morrá* (v. 388) i *morré* (v. 5446); *queren* (v. 60) i *quere* (v. 5740, però *querre* vv. 227, 309, 379, 4680, 5194).
 20. Alguns casos de manteniment de la *-n* final caduca en mots paroxítons com *homens* (vv. 691, 1319, 1399, 2627, 5339) i *vermens* (v. 4971); també en el nom propi *Seraphin* (v. 5431) i els substantius *glan* (v. 5556), *jausion* (v. 4348, rima amb *respon*).
 21. Tendència a usar les solucions sense *-n* en els indefinits masculins *alcú*, *cascú* i *negú*, tant quan funcionen com a determinants (però *cascun* v. 5788, *negun* vv. 406, 1371, 1905, 2337, 2516, 5396, 5488) com si ho fan com a pronoms (però *cascun* vv. 2034, 2266, 2285, *negun* v. 3096). El copista també usa generalment la forma sense *-n* en l'adjectiu *bo* abans de substantiu (la forma *bon* apareix als

- vv. 446, 1862, 1883, 3265, 3308, 3315, 3802, 4174, 5441, 5744) i en l'adverbi *be*, encara que es detecten alguns casos de *ben* (vv. 700, 2474, 4498, 5441).
22. Vacil·lacions en la representació del grup *-nt* en posició final: en la forma de la conjunció temporal *quan* (o *can*) i *quant* (o *cant*); *amant* (vv. 524, 654, 786, 1227, 1298, 2171, 2235, 2401, 2413, 3559, 4764) / *aman* (vv. 2151, 2261, 4691, 4724); *entenent* (vv. 1999, 2230, 3559) / *entenen* (vv. 1694, 2037); *remenbran* – *bonifican* (vv. 4743-4) / *bonificant* – *engenrant* (vv. 4755-6); la terminació *-ment* de substantius i adverbis sol mantenir la *-t*, excepte quan rima amb un mot acabat en *-en* (*entenimen* vv. 1997, 4527; *francamen* vv. 2070). En les formes de plural s'observen pocs casos de caiguda de la *-t*: *encarnamens* – *responimens* (vv. 2651-2652), *abastans* (v. 5012, rima amb *grans*), *niens* (v. 3126, rima amb *entens*), *vivens* – *ponimens* (vv. 360-361, rima amb *vens*); *parens* (v. 4339).
23. És general la forma *doncs*, però es detecten dos casos sense *-c-* (vv. 353, 5007).
24. Ús del dígraf *-rs* en posició final (*cors*, *plors*, *secors*), excepte en alguns casos (*cos* v. 403 rima amb *ociós* i *pererós*; *requés* v. 4406).
25. Algunes grafies llatinitzants: *Jhesus* i *Jhesucrist*; *Seraphin* (v. 5431, però *Rafael*); *sancta*, *sanctetat*.
26. Es detecta algun cas de metàtesi de *-r-* seguida de vocal: «trempana» v. 1682.
27. El copista té tendència a representar les vocals de mots en contacte tant si es tracta de vocals que cal llegir en dues síl·labes diferents com en una mateixa síl·laba; de vegades, però, utilitza formes aglutinades quan cal llegir una sola síl·laba. Els exemples que es recullen a continuació són una mostra d'aquesta manca de distinció sistemàtica entre l'ús de formes aglutinades i formes plenes en la representació de vocals en contacte segons el còmput sil·làbic i la mètrica:
- a) Representació de vocals que cal llegir en dues síl·labes diferents
- [1] v. 3182 «per l'anima e per lo cors»
- [2] v. 3932 «co·t fassa estar en gran mal»
- [3] v. 2311 «E si nul home es temptat»
- [4] v. 3392 «el conex que hom li consent»
- [5] v. 5155 «obra qui es de infinir»
- [6] v. 957 «e no per la vostra amor»
- [7] v. 1519 «e en procurar sa honor»
- [8] v. 5839 «que no es la oració»

b) Representació de vocals que cal llegir en una mateixa síl·laba

- [1] v. 3177 «*d'anima e de cors verament*»
- [2] v. 4917 «*e·m·face estar obedient*»
- [3] v. 3890 «*Tot so qui·n home esta creat*»
- [4] v. 3492 «*conseyla que hom fasa lo mal*»
- [5] v. 4885 «*ayso matex dic de infinir*»
- [6] v. 962 «*Confes-me, doncs, per vostra amor*»
- [7] v. 4081 «*en consirar Deu e sa onor*»
- [8] v. 5180 «*en la oracio es marrit*»²

c) Elisió gràfica de vocals per marcar una única síl·laba

- [1] v. 673 «*car d'anim'e cors m'a·justat*»
- [2] v. 1253 «*com lo fass'amar e temer*»
- [3] v. 2611 «*e verament hom esta Deu*»
- [4] v. 3397 «*adoncs conex c'om en be far*»
- [5] v. 4899 «*e tant sotz gran d'infinitat*»
- [6] v. 1064 «*e qui·s penet per vostr'amor*»
- [7] v. 1711 «*car no ay tractada s'onor*»
- [8] v. 5735 «*Pus l'oracio·m faytz saber*»

Usos gràfics del testimoni *M*

1. Distinció entre *a/e* i *o/u* àtones. S'observa, però, vacil·lació en la representació de les formes *suspirar/sospirar* (vv. 4692, 4850, 5656, 5830 / vv. 5127, 5300, 5327, 5433, 5667, 5827).
2. Tendència a usar formes arcaiques com *egal*, *melor*, *vertut*, però ús sistemàtic de la forma *exempli*.
3. Ús de la grafia *y* per representar la semiconsonant: *mays*, *leyal* (vv. 4987, 5757), *veyrá* (vv. 5374, 5481, al costat de *veurá* vv. 5356, 5368, 5378 i *veuray* v. 5391), *joya* (vv. 5125, 5351), *tuyt* (vv. 4753, 5570, 5661). Generalment usa *i* per marcar hiat: *deitat*, *deificar*, *preicar* (v. 4780), *oir* (v. 5107); però *obeyr* (v. 4914).
4. Presència del diftong *-ay-* en mots com *payre*, *mayre*, *fayta* (però *ay fet* v. 5114), *faytz* (present d'indicatiu / imperatiu). L'ús sistemàtic de la forma *mays* per al quantitatiu es distingeix de l'ús de la forma *mas* per a la conjunció adversativa (vv. 4808, 5164, 5249, 5347, 5640, 5678, 5791), però contrasta amb la presència

² En aquest vers, els altres testimonis medievals de la part *D'oració* (*MSNI*) presenten la variant «*en l'oracio es marrit*».

- de variants com *may* i *mes* en posició de rima (*may* v. 5348; *mes* v. 5589; *jamés* vv. 4980, 5354).
5. Alternança en el manteniment del diftong *-au-* i en l'ús de solucions sense diftong: *causa* (vv. 4978, 4979, 5561, 5584, 5727; *causes* vv. 4914, 5766) / *cosa* (vv. 4973, 5723); *ausir* (v. 5673) / *oir* (v. 5107; també *oimen* v. 5550); *paubre* (v. 5414) / *pobre* (v. 5409); ús sistemàtic de les formes *aur* (vv. 5479, 5843) i *gaug* (vv. 5002, 5419, 5426); ús sistemàtic de la forma *poc* (vv. 5167, 5168, 5202, 5408).
 6. Alguns casos de vocalització de la *-l-* d'*altre/altra*: *autra* (vv. 5038, 5039, 5711), *autre* (vv. 5069, 5247, 5249, 5719, 5787, 5840). És sistemàtic l'ús de les formes *autresí* (vv. 4710, 5654, 5661) i *autretal* (v. 4866); també *dousor* (v. 5559).
 7. Vacil·lació en l'ús de *-s-* intervocàlica: *auja* (vv. 4685, 5673) i *aujatz* (v. 4776) / *ausirá* (vv. 5557, 5574) i *ausir* (v. 5632); *loar* (vv. 4803, 5194), *loament* (v. 5110) / *lausant* (v. 5576); *veser* (vv. 5362, 5364, 5365, 5379, 5383, 5390, 5398, 5401, 5407, 5411, 5429, 5528, 5536, 5626) / *veer* (v. 5107) i *veent* (vv. 5358, 5360, 5375, 5413); *feel* (vv. 5338, 5661); *jaer* (v. 5414), *plaer* (v. 5419).³
 8. La fricativa alveolar sorda en posició inicial seguida de consonant oclusiva es representa sempre amb la vocal *e-* al davant (*esperit*, *esperansa*, *estar*).
 9. Absència de la grafia *ç*. Ús de la *c* abans d'*e/i* segons l'etimologia (*mercé*, *cel*, *celar*, *essencia*, *oració*, *contricció*, *devoció*, *pacient*, *resuscitar*); es detecten, però, alguns casos de *s* en aquest context (demostratiu *sel*; *consebut* v. 4963).
 10. El so africacat alveolar a final de mot es representa sempre amb el dígraf *-tz*; també es troba abans de consonant labial (*sotzmés* vv. 4820, 4877; *sotzmet* v. 5116; *sotzpés* v. 5694).
 11. La lateral palatal es representa amb la grafia *l* en posició inicial i medial (*loc*, *lit* v. 5408, *lagremes* v. 5546, *faliment* v. 4894, *melor* v. 5527, *nula* v. 5008); en posició final, alternen la grafia *-l* i el dígraf *-yl* (*aquel* v. 4828, *castel* v. 5440, *fil* v. 4767, *nul* v. 4783; *erguyl*, v. 5412; *vul* vv. 4846, 4881, 4890, 4913, 5605 / *vuyl* vv. 4669, 5074, 5127, 5290, 5324, 5327, 5463).
 12. La nasal palatal es representa generalment amb una *y* acompanyada de titlla.

³ A la còpia del *Llibre de contemplació* de Guillem Pagès, en canvi, s'observa un ús força sistemàtic de la *-s-* intervocàlica en formes com *plaser*, *receben*, *vesen*, *rasó*, *vasa*, *beneset*; vg. Badia, Santanach & Soler 2010: 69; Llull 2015: lii.

13. El so fricatiu prepalatal sord es representa sense la *i* del dígraf (*crexer* v. 5668, *poseex* v. 4835, *metex* v. 4836). El so africacat prepalatal es representa amb el dígraf *-tx-* (*enpatxa* v. 5623, *enpatxe-n* v. 5627, *enpatxatz* v. 5634).
14. El so fricatiu sonor es representa generalment amb *j* davant de *a/o/u* (*ajatz* v. 4826, *joia* v. 5125, *major* v. 4708, *ajuda* v. 5164, *enjús* v. 5286) i amb *g* davant de *e/i* (*ymaginar* v. 4948, *ymagenar* v. 5108, *general* v. 4682, *engenrar* v. 4760, *angel* v. 5294). S'observen, però, algunes excepcions: *miyá* v. 5369, *puy'ensús* v. 5774, *vajen* v. 5469, *aga* v. 5649, *augol* v. 5100. El so africacat prepalatal sonor es representa amb el dígraf *-gj-* en posició intervocàlica (*jugjar* vv. 5118, 5319, 5605) i amb *-g-* a final de mot (*estag* vv. 4840, 5112, 5594; *mig* vv. 4812, 5496; *gaug* vv. 5002, 5419, 5426).
15. La velar oclusiva sonora davant de *e/i* es representa en alguns casos amb *-u-* (*pogués* vv. 4779, 5527; *seguex* vv. 4737, 5072) i en altres, sense (*pogés* v. 5284, 5383, 5508, *pregeres* v. 5658). És força sistemàtica la manca de *-u-* semivocàlica abans de la *a* en mots com *egal*, *egalment*, *gardar* i *gart* (només un cas de *guart* v. 4988).
16. Certa vacil·lació en la representació de l'oclusiva velar sorda davant de *a* en mots com la conjunció *car* (catorze casos de *quar*, sempre a inici de vers —vv. 4705, 4751, 4805, 4835, 4879, 4895, 4907, 4943, 4951, 4973, 4991, 5207, 5226—, excepte v. 5583); es detecta un cas de *qual* per la forma de tercera persona singular del present d'indicatiu (v. 5553). El substantiu *quantitat* i el quantitatiu *quant* s'escriuen sempre amb *qu-* (excepte al v. 5205, *cant*), però la conjunció temporal presenta les formes *can* (v. 4937, 5348, 5588, 5634, 5638, 5824) i *quant*. L'abreviatura de la conjunció *que* abans d'un mot començat per *a/o* s'escriu sempre amb *c*.
17. Escàs ús de la *h*. La *h* antihiàtica i el dígraf *-ch-* només es documenten en noms propis (*Johan* v. 5654; *Michael* v. 5431). Es registra un únic cas de *h-* no etimològica en posició inicial (*huls* v. 5673) i la *h-* etimològica és absent en les formes del verb *haver*. També és sistemàtica l'absència de *h-* en el verb *onrar* (es documenta un únic cas amb *h-* al v. 5798), però, en canvi, es troba en els substantius *home*, *humanitat*, *humilitat* i *honor*, excepte quan van precedits de determinant (*l'umanitat* v. 5272; *l'ome* vv. 5275, 5277; *s'onor* v. 5439), preposició (*d'ome* v. 5502; *d'onor* v. 5090) o conjunció abreujada (*c'om* vv. 4805,

- 5317, 5368, 5417, 5427, 5435, 5557, 5617, 5729, 5732, 5798, 5800, 5806; *c'ome*, v. 5563).
18. Alguns casos de caiguda de consonant oclusiva intervocàlica: *parays* (v. 5569, al costat de la forma habitual *paradís*), *aondós* (v. 5006 corregit per *ahondós* per *M'*). Són sistemàtiques les formes *aor* (però *adorar* v. 5065, *adorem* v. 5071, *adora* v. 5430) i *poestat* (al v. 4833 és corregida per *potestat* per *M'*).
 19. Alguns casos de representació de la ròtica vibrant amb una sola *r*: *mariment* (vv. 4953, 5385) i *marit* (v. 5180; però *marrit* v. 5200) han estat corregits amb *rr* per *M'*; *morán* v. 5522 (però *morré* v. 5446); *quere* (vv. 4680, 5740; però *querre* v. 5194).
 20. Alguns casos residuals de manteniment de la *-n* final caduca: *contricton* (v. 5828), *glán* (v. 5556), *homens* (v. 5339), *plen* (v. 4796, al costat de les formes *ple* als vv. 4897, 5129, 5409), *Serafin* (v. 5431).
 21. És sistemàtic l'ús de formes amb *-n* en els determinants indefinits masculins (*alcun* vv. 5648, 5797; *negun* vv. 5332, 5488), però vacil·la en les formes pronominals (*casun* vv. 5250, 5787, 5788 / *casú* vv. 5022, 5247, 5262, 5263, 5265, 5572, 5716; *negú* vv. 5264, 5520). També presenta una certa vacil·lació l'ús de *bo* i *bon* abans de substantiu (*bo* vv. 4765, 5346; *bon* v. 5349, 5438, 5744, 5816, 5844); es detecta un únic cas de l'adverbi *ben* amb *-n* final (v. 5655).
 22. Vacil·lacions en la representació del grup *-nt* en posició final: *aman* vv. 4691 i 4724 (rima) / *amant* v. 4764; *remembran - bonifican* vv. 4743-4744 / *bonificant - engenant* vv. 4755-4756 (també *bonificant* vv. 4883, 5137, 5229, 5240, 5245); la terminació *-ment* de substantius i adverbis manté la *-t* excepte *oimen - complimen* (vv. 5550-1). En els plurals no es representa mai: *sant / sans* vv. 5507, 5511, 5660, 5664; *tans e tans* v. 4823; *distincs* v. 5140, *fons* v. 5457, *elemens - sintimens* vv. 4957-4958, *grans - abastans* vv. 5011-5012.
 23. Ús del dígraf *-rs* en posició final (*cors, plors*).
 24. Algunes grafies llatinitzants: *Jhesús* i *Jhesucrist*, *sancta* (al costat de les formes masculines *sant* —habitual— i *sen* al v. 5654), *karitat* (v. 4698, al costat de *caritat* vv. 4931, 5750).
 25. Es detecten dos casos de metàtesi de *-r-*: *detramen* v. 4838; *trempana* v. 5754.
 26. El copista utilitza sistemàticament les formes aglutinades quan, per necessitats del còmput sil·làbic, cal llegir en una sola síl·laba les vocals de diferents mots en contacte; en canvi, utilitza les formes plenes quan les vocals s'han de llegir en

síl·labes diferents d'acord amb la mesura del vers. La taula següent mostra com funciona aquesta distinció en la còpia de Guillem Pagès:

	Formes aglutinades		Formes plenes
v. 4941	«de <i>memori' enteniment</i> »	v. 5373	« <i>gloria e</i> tot compliment»
v. 5060	«per so que s'obra <i>pusca-star</i> »	v. 5343	«E qui <i>fa estar</i> los dampnatz»
v. 5774	«mays <i>puy' ensus</i> l'enteniment»	v. 5772	«mays <i>puja hom</i> pregar seynor»
v. 4680	«pot <i>hom</i> a Deu querre merce»	v. 4921	«qui es Crist ver <i>home</i> e Deu»
v. 5435	«aquel temps <i>c'om</i> mays amara»	v. 5356	«aquel temps <i>que hom</i> vos veura»
v. 5737	«tan fort <i>c'ab</i> ela vos aor»	v. 5826	« <i>que ab</i> peccat home prec be»
v. 4901	« <i>d'eternitat</i> sotz eternal»	v. 4888	« <i>de entendre</i> e de voler»
v. 5690	« <i>s'oracio</i> , son contemplar»	v. 5721	«lonc temps en <i>sa oracio</i> »
v. 5180	«en <i>l'oracio</i> es marit»	v. 5839	«que no es <i>la oracio</i> »

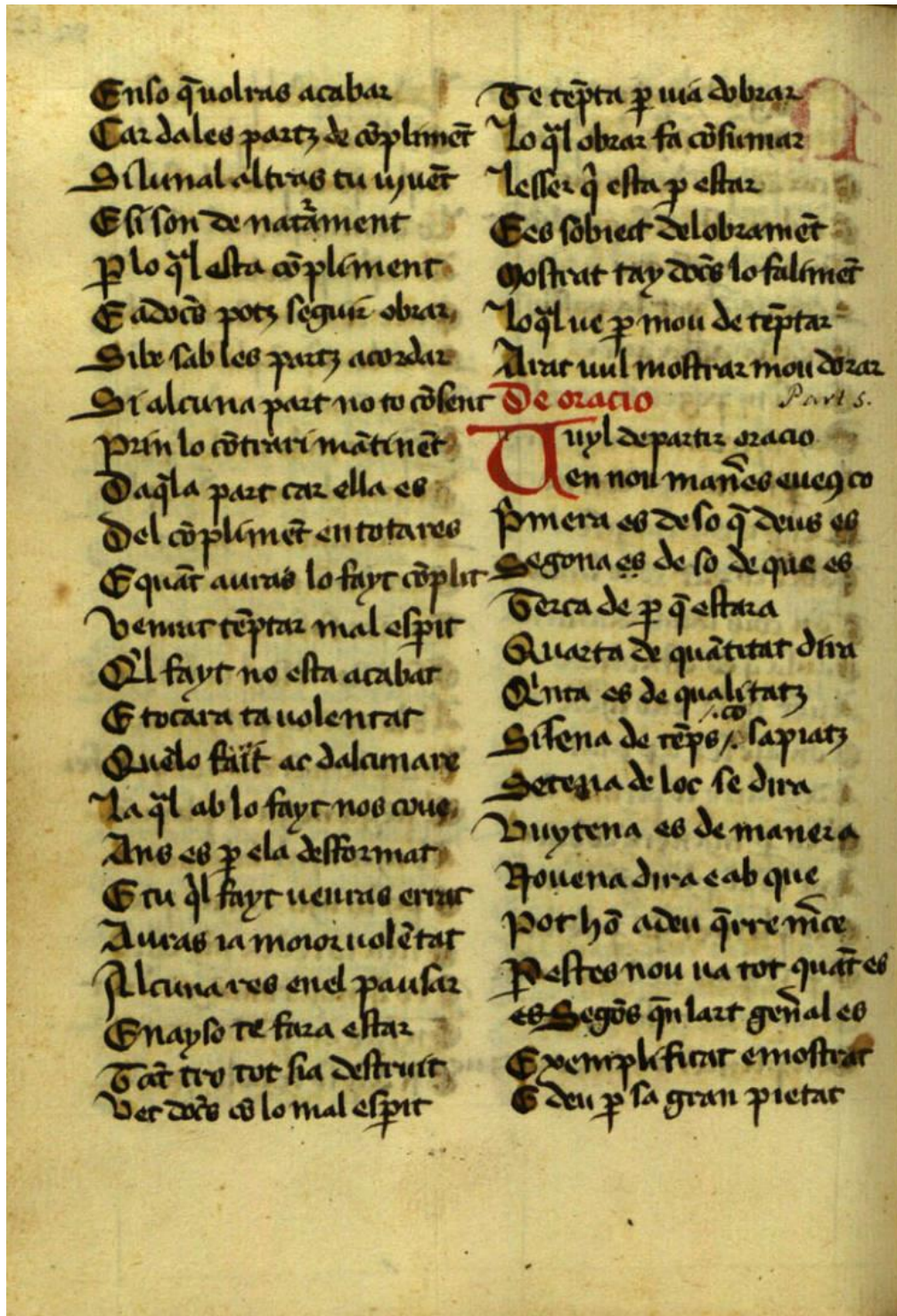
6. CATÀLEG D'OBRES LUL·LIANES SEGONS JUAN ARIAS DE LOYOLA (1594)

VIII Tabula particularis conumerans doctrinalia specialia, agenda in utrique vita

<p>8 Tabula Particularis, conumerans doctrinalia specialia, agenda in utrique vita</p>		<p>Doctrina puerilis, ad filium reperitur, Barcin^a maiorica — rudimenta eiusdem doctrinae; cathal, rhythmi, Barcin^a — doctrina christiana magna — ex indice Proazze — doctrina eadem parua, ex eodem indice — Liber de clericis, siue demilitia clericali, impressus Barcin^a maior^a — de Arte eligendorum prelatorum, magna, ex indice minor^a — de Arte electionis compendiosa, ex eodem indice — Ars confitendi cathalana impressa opera viliere cum arbore mira Barcin^a — medicina peccati cathalana Rhythmi Barcin^a — de prima, et 2^a intentione, ad filium, Barcin^a, murta — de superuia pura, ex indice minor^a — de virtute vitali, et veniali, ac de peccato, mortali et veniali ad regem, Sar^a — atum Barcinonia — de conscientia pura, ex eodem indice — Liber mille prouerbiorum, ad communem vitam, cathal, Bar, in valle heb^a</p>		52
		actiua		
<p>Agenda ex charitate, in vita, vel</p>	<p>contempla- tiua</p>	contem- plando	<p>de compendiosa contemplatione — Popul^a maior^a — Liber contemplationum per decem modos artificiales cath, Bar, hebron^a — contemplatorium paruum sm, artem inuentiuam et tabulam generalem, maior^a — de contemplatione .7. Sacramentorum, 14, articulorum et, 10, preceptorum, ex vtroq, indice — volumen quing. Librorum de contemplatione, de quo sup^a in tabula 3^a Barcin^a murta — Liber contemplationum, martyrum, ex indice minor^a — Liber de raptu — maiorica —</p>	
		medi- tando	<p>meditaciones, ad singulos dies totius anni, amici, et amati. Bar- cin, murta, maiorica — Liber meditationum, cuius quidam caput incipit die, ac nocte. Popul^a ma^a</p>	
		orando	<p>Liber orationum, factus pro rege iacobo, et Blanca regibus Arago- num, et ad eorum instantiam — Barcin, murta, maior^a — Liber orationum per decem regulas — Barcin^a — Liber de orationibus, et contemplationibus ex indice Proazze — Psalterium mire, concine, ternarijs Rhythmi cathalans — centum Dei nomina, per totas hebdomadas in horis canoni- cis septem, Barcin, Populeti — hora offitij sancta crucis — Populeti — hora offitij maioris, Beata maria — Populeti maiorica — hora offitij minoris, Beata maria, cathal Rhythmi, Barcin, murta —</p>	
<p>utraq, simul</p>			<p>Blanquerna, magnus Liber discens de omnibus statibus, et conditionibus vtriusq, vite, miro modo, scriptus arabice, latine, et cathalane, impressus Barcin^a — Liber inscriptus opus bonum — ex indice Proazze — consilium Raymundi lull, ad summum Pontificem — Barcin^a — Liber propter intelligere, deligere, et pacificari, ex indice minorita — de vita, et conuersione, et actis D. Raymun lull impressus, Barcin^a maior^a</p>	

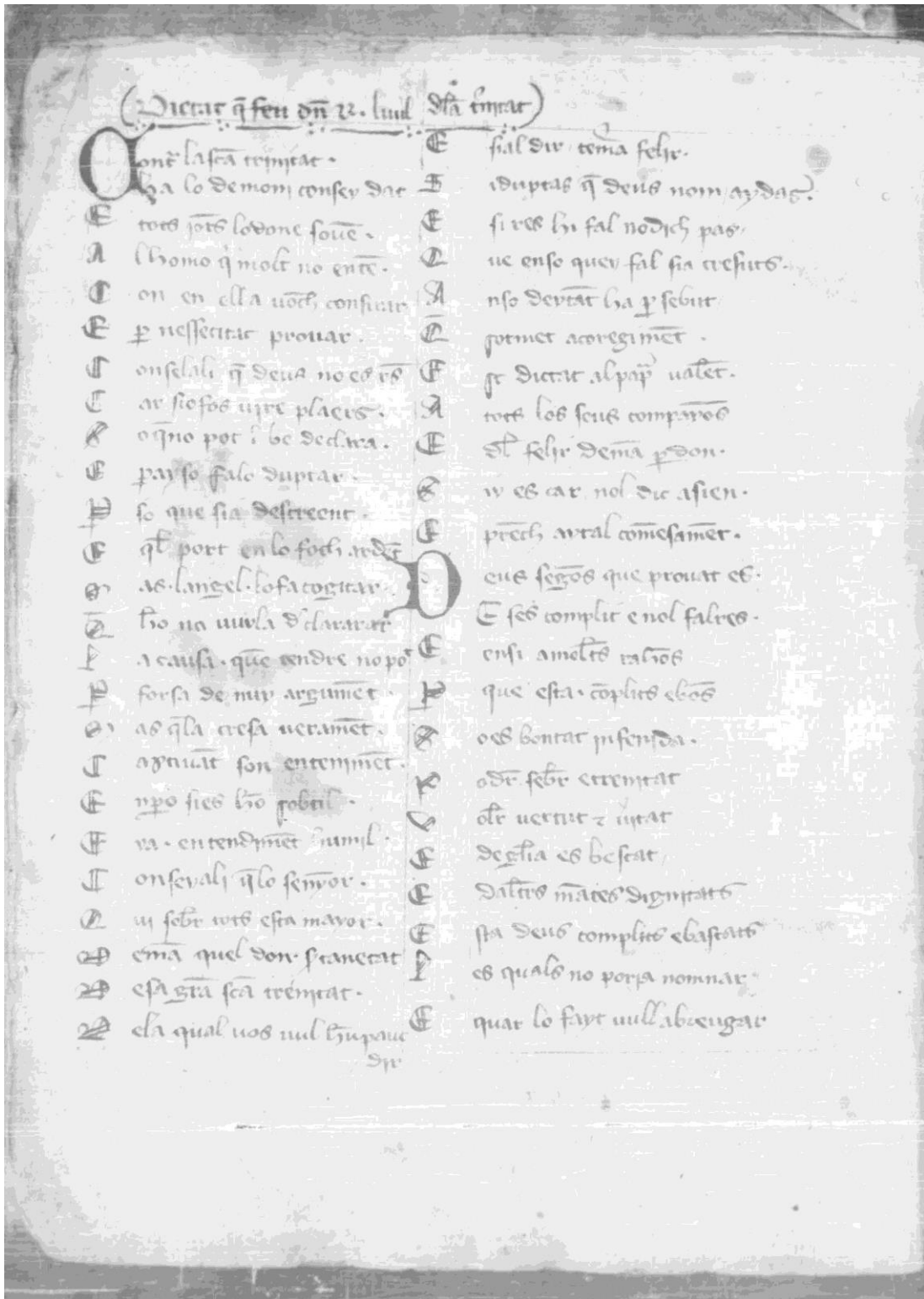
Font: San Lorenzo de El Escorial, Real Biblioteca del Monasterio, ms. & II.1, f. 52r (reproducció digital de la biblioteca).

7.3. Inici de la còpia de la part *D'oració* al ms. *B*

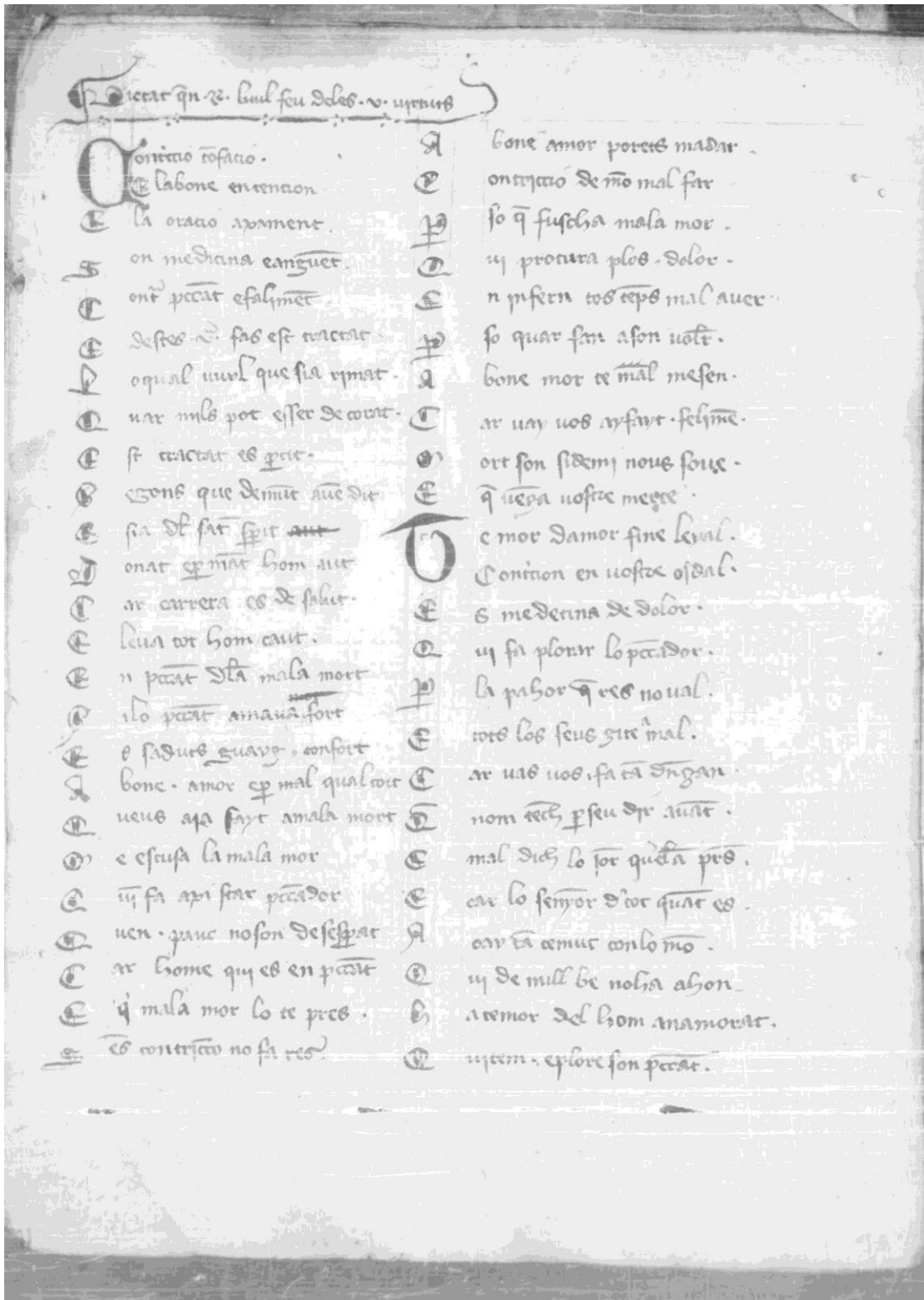
Font: Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2017, f. 53v (reproducció digital de la Biblioteca de Catalunya).

7.4. Inici de la còpia del capítol «De trinitat» (*Dictat de trinitat*) al ms. D

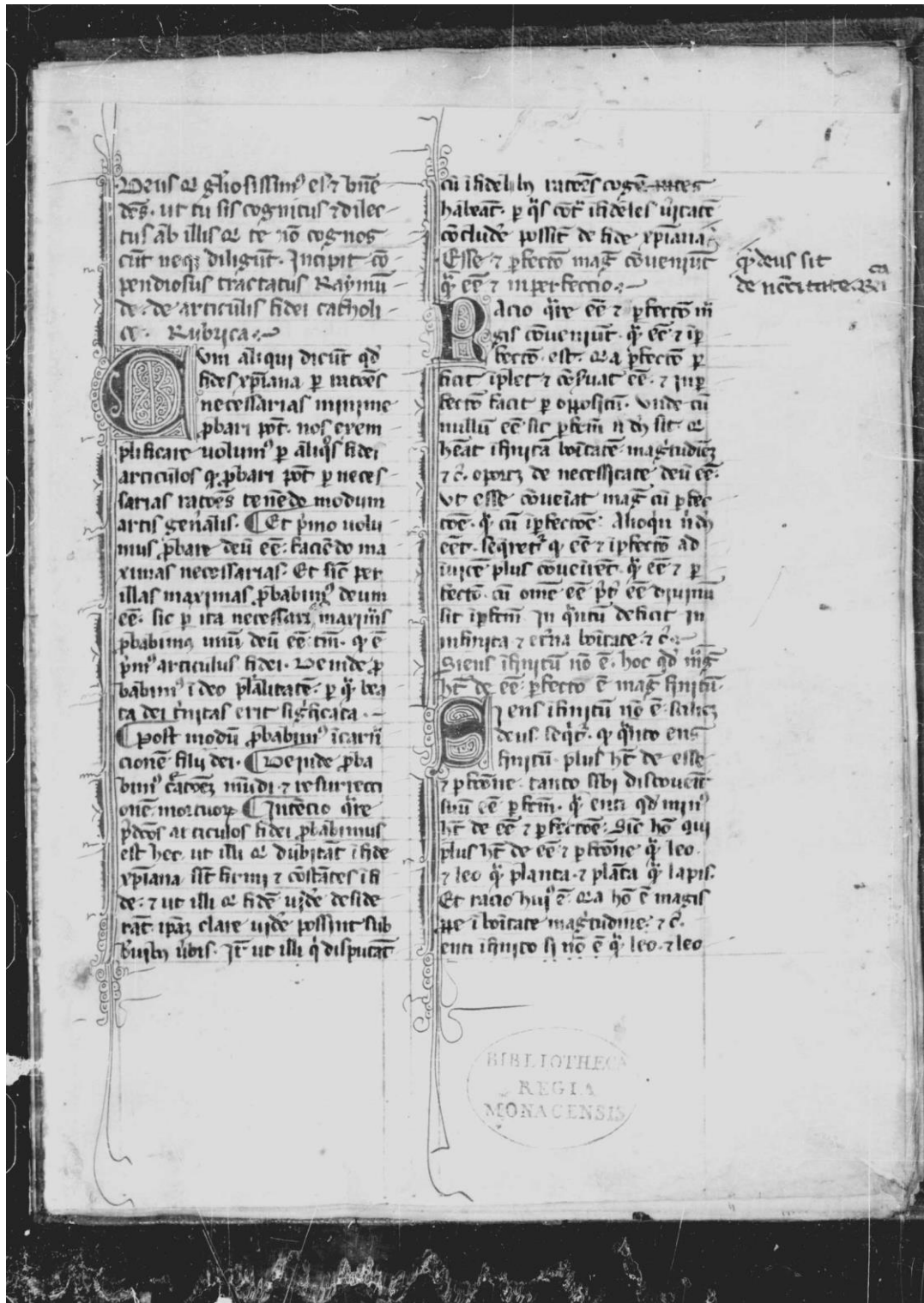

Font: Dublín, University College, Archives, ms. B 100, II, f. 211v (reproducció digital del Raimundus-Lullus-Institut).

7.5. Inici de la còpia de la *Medicina de peccat* al ms. D

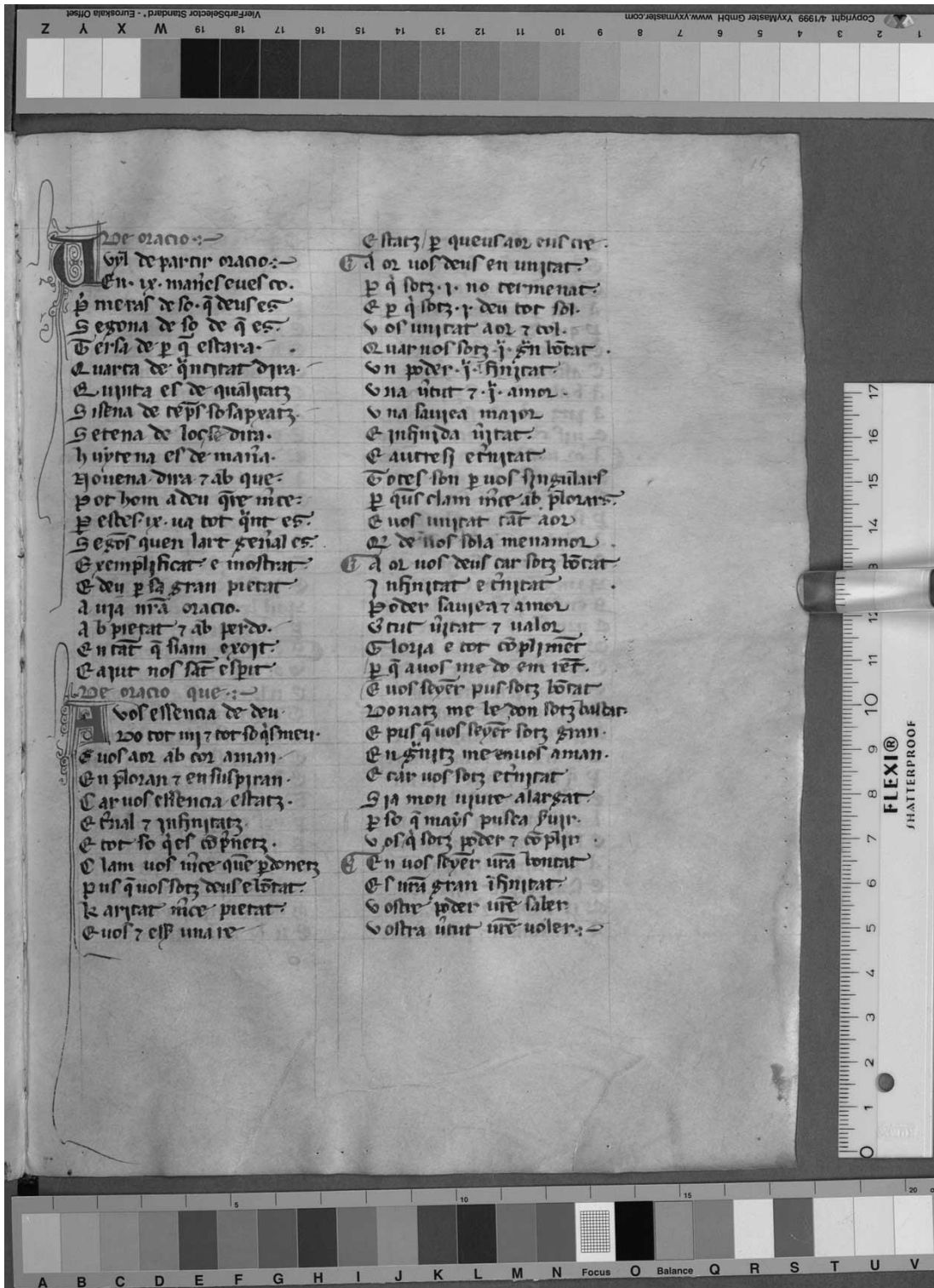

Font: Dublín, University College, Archives, ms. B 100, II, f. 215v (reproducció digital del Raimundus-Lullus-Institut).

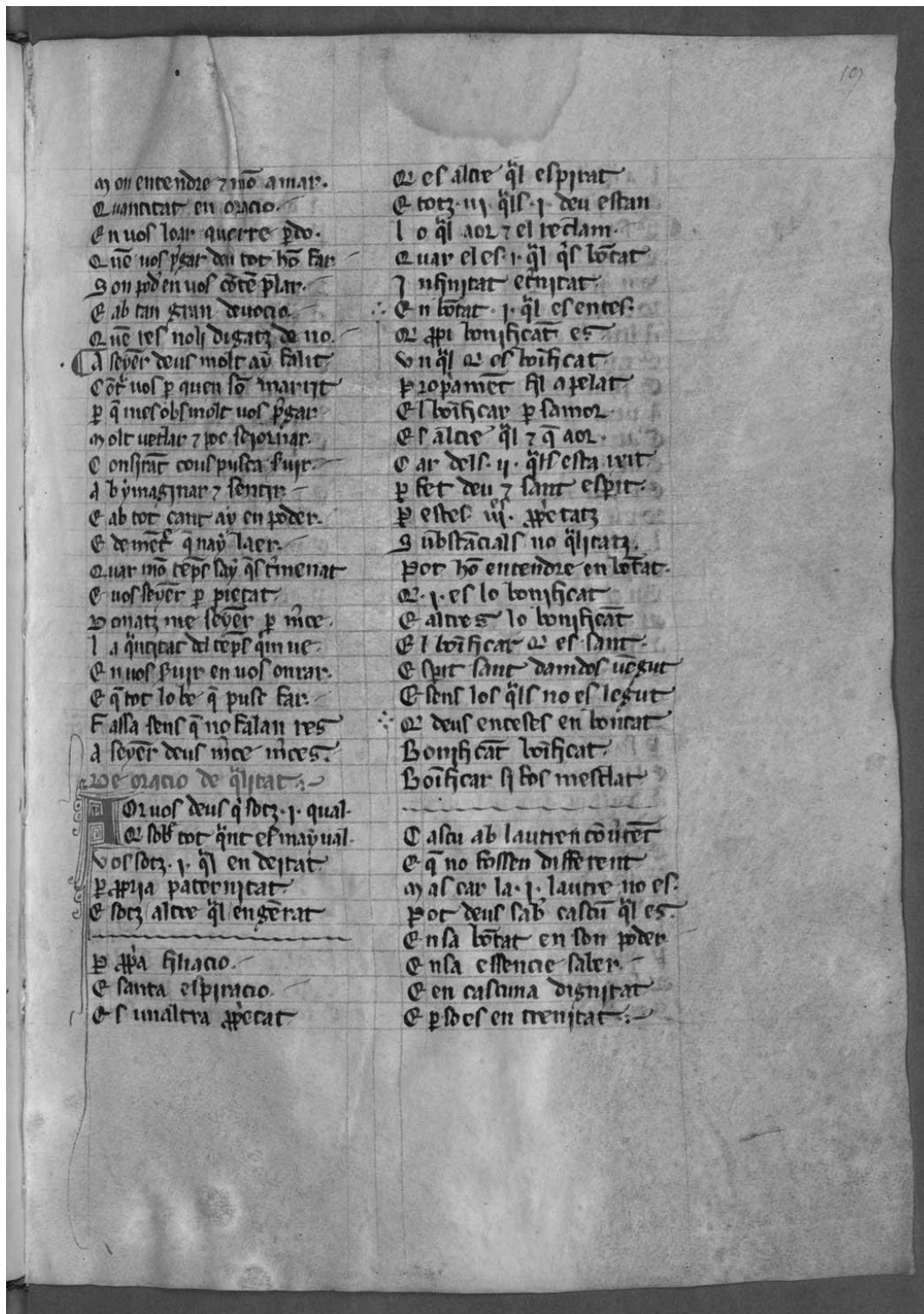
Font: Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10504, f. 1r (reproducció digital del Raimundus-Lullus-Institut).

7.7. Inici de la còpia de la part *D'oració* al ms. *M*

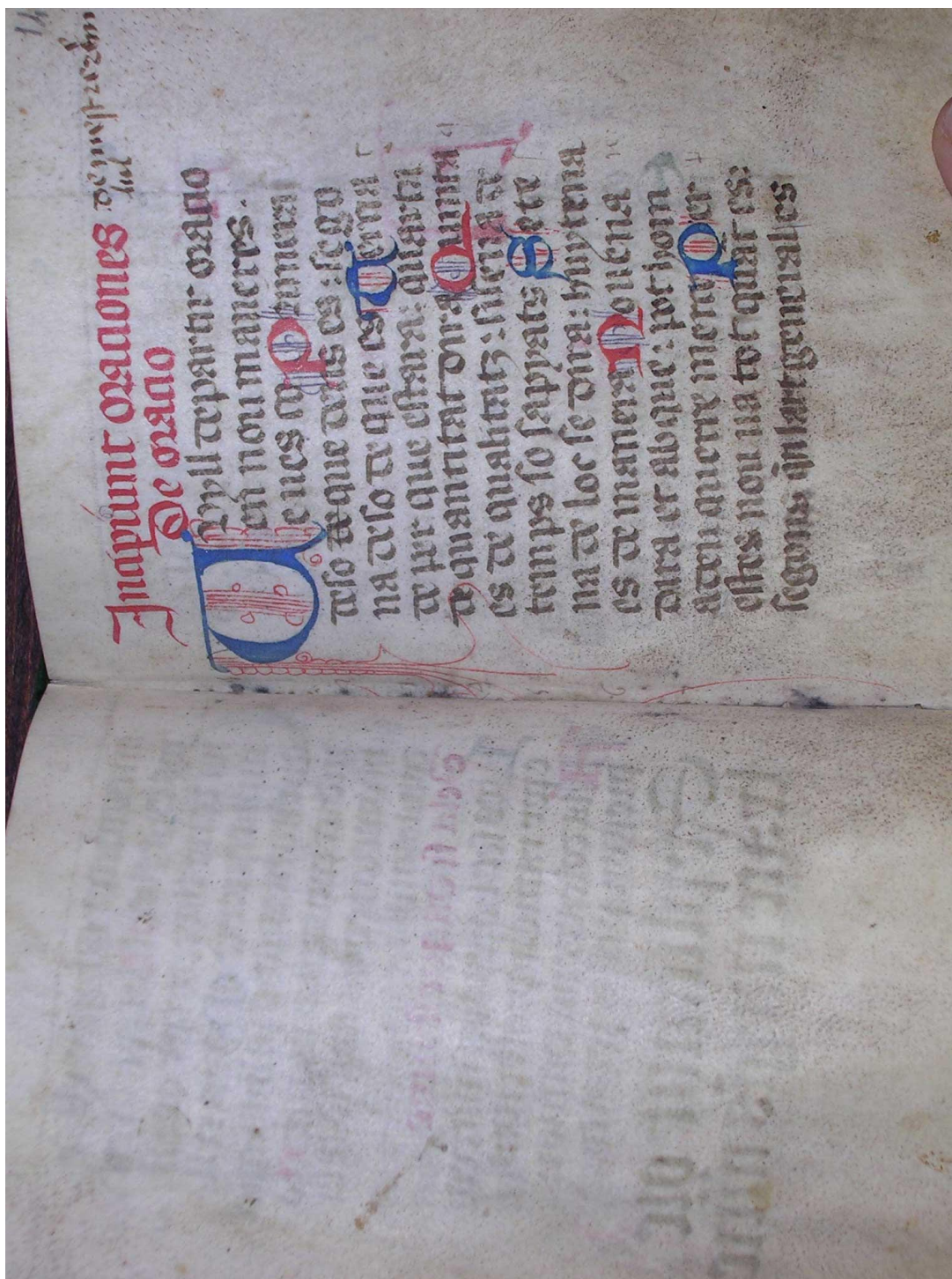
Font: Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10504, f. 15r (reproducció digital del Raimundus-Lullus-Institut).

7.8. Marques de versos no aplejats en la còpia de la part D'oració del ms. M

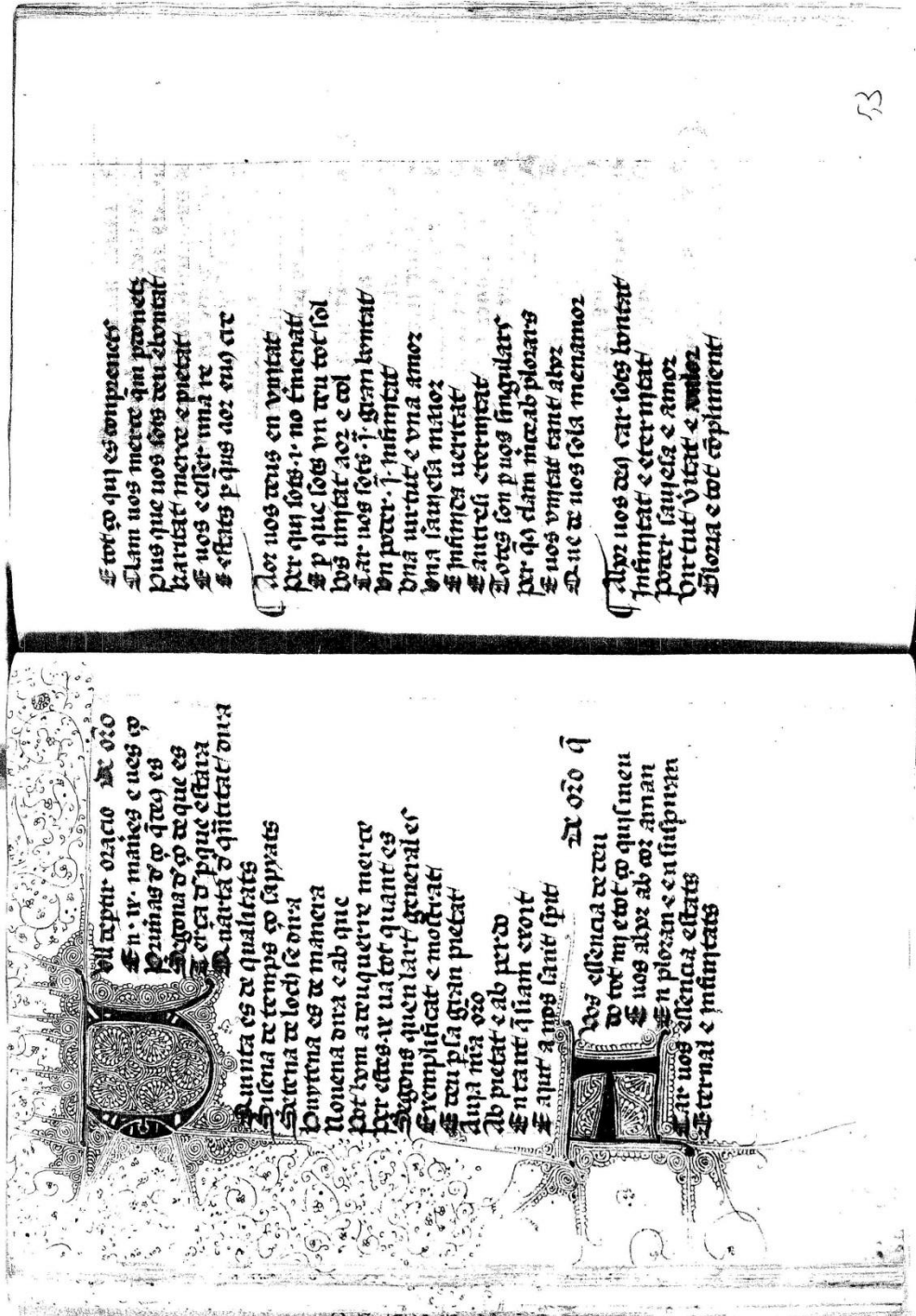

Font: Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Clm. 10504, f. 19r (reproducció digital del Raimundus-Lullus-Institut).

7.10. Inici de la còpia de la part *D'oració* al ms. S

Font: Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. 2, ff. 141v-142r (reproducció fotogràfica del Centre de Documentació Ramon Llull, digitalitzada pel Raimundus-Lullus-Institut).

Deu te par oracio *De orō*
¶ n. w. māies e ues q
¶ uinas d' q qtes es
¶ Regona d' q de que es
¶ A etā d' p que estāna
¶ D. narta d' qūtat/ d'na
Divinita es de qualitat
 Divina te temps qo sapvats
 Sextena te loch se d'na
 Divina es de mānera
 Nonena d'na e ab que
 Dot' h'ym a tu quere mer te
 Per etes ay ua tot quant es
 Regons quen lart general es
 ¶ Simplificat e mostiat
 ¶ teu p'la gran pietat
 Divina nra orō
 Ab pietat e ab per do
 ¶ n tant q'ham eront
 ¶ aut a nos sant sp'it

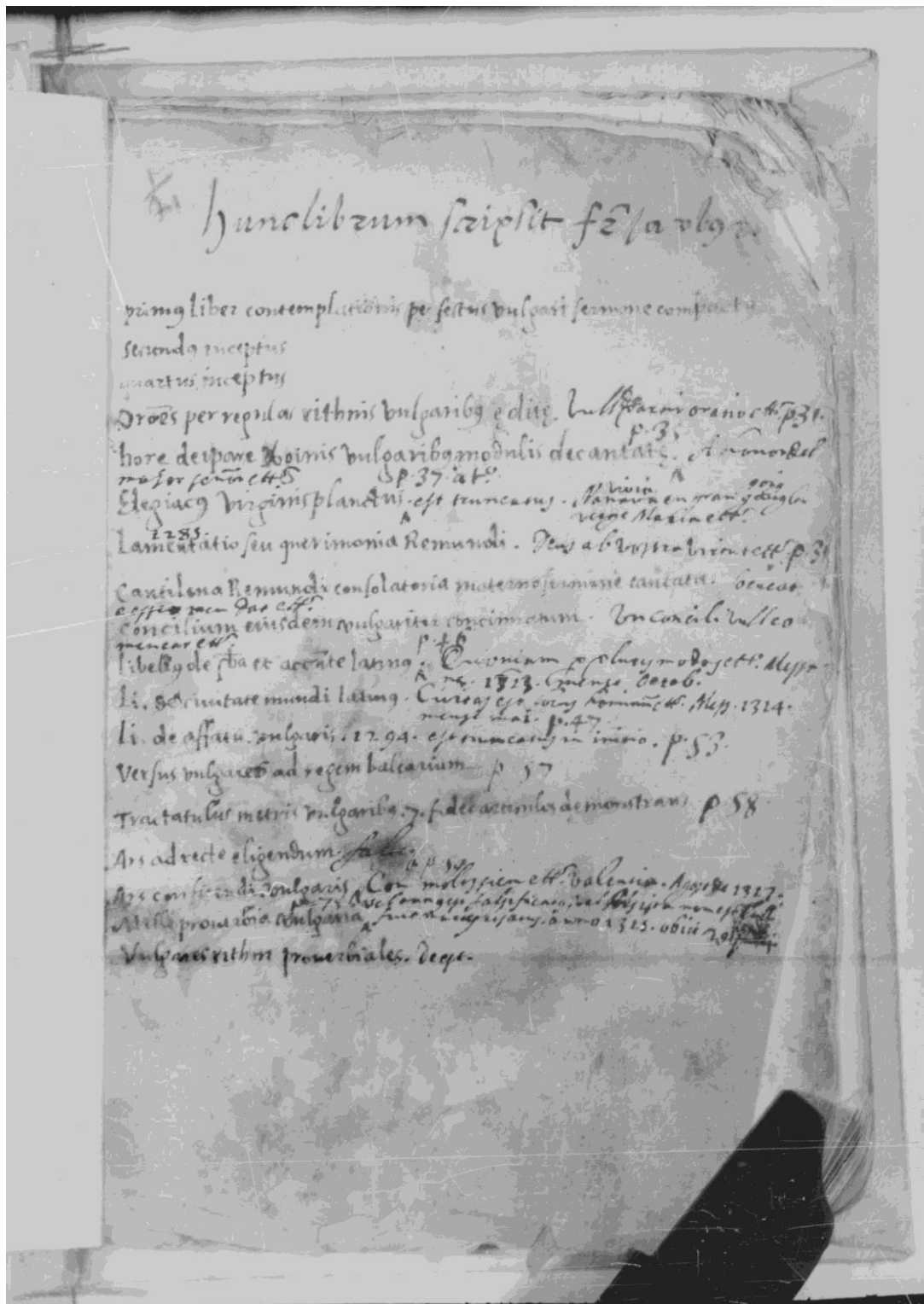
De orō q
Deu essencia de teu
 De tot m' etot q' quif meu
 ¶ uos ab'z ab cor aman
 ¶ n plozan e en susp'ran
 ¶ ar uos essēcia estats
 ¶ ternal e infimtat

¶ tot qo qui es impentet
 ¶ lam uos merre qui p'omet
 ¶ us que uos sōs teu etontat
 ¶ aritat merre e pietat
 ¶ uos esser una re
 ¶ estats p' que aoz eus etc
Deu uos teus en vinitat
 Per qui sōs. i. no finenat
 ¶ p que sōs vn teu tot sol
 ¶ s vinitat aoz e col
 ¶ ar uos sōs. i. gran tenentat
 ¶ n p'cer. i. infimtat
 D'na virtut e vna amor
 D'na saulesa m'aoz
 ¶ infimca ueritat
 ¶ aut est eternitat
 D'ores son p' uos singulary
 Per q' clam m'ce ab plozars
 ¶ uos vinitat tant ab'z
 D'ne de uos sola menamoz

Ab'z uos des car sōs fontat
 Infimtat e eter m'at
 P'ocer saulesa e amor
 Vir tut' v'itat e v'it'oz
 Gloza e tot ed'pliment

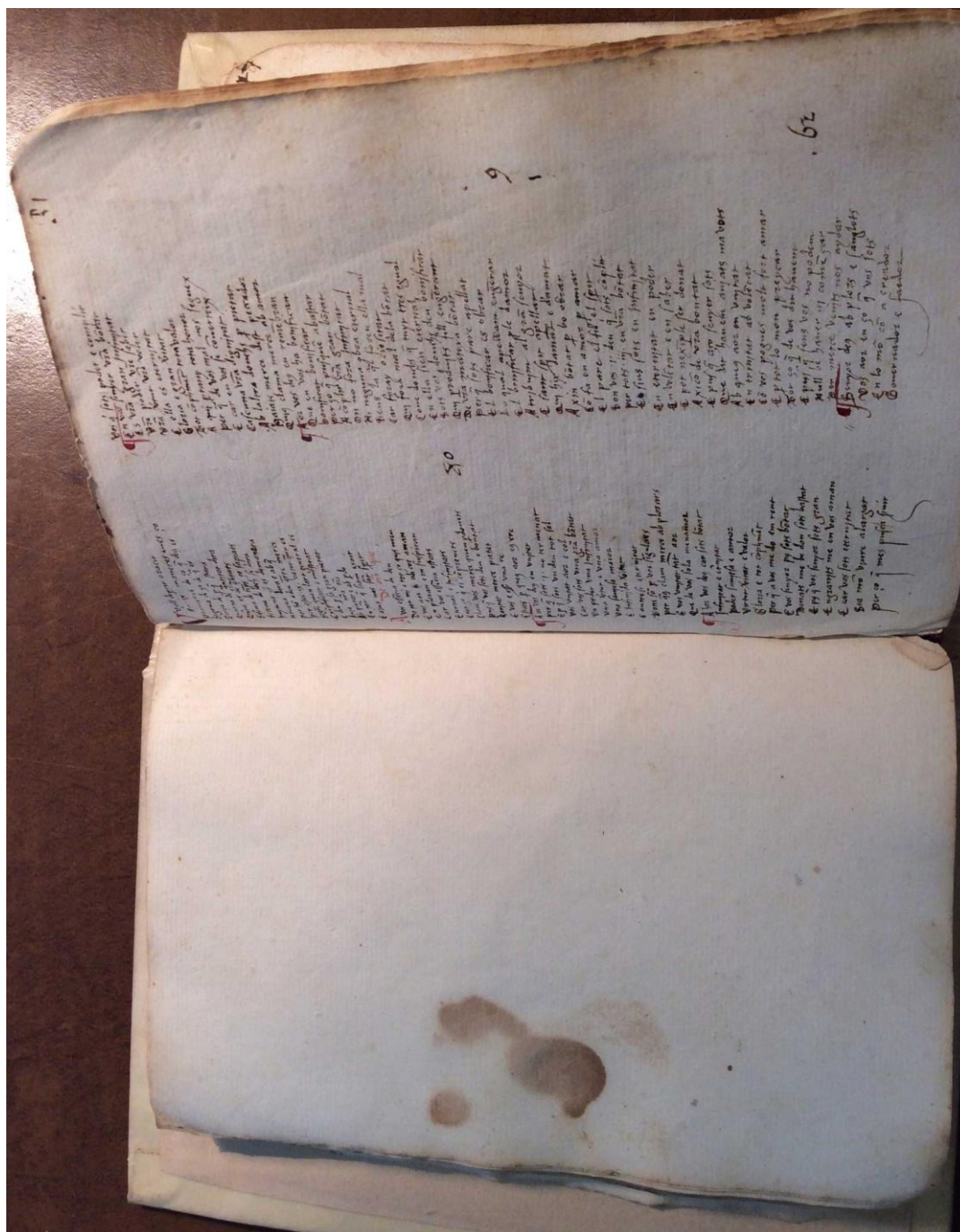
53

7.12. Índex d'obres copiades al ms. I

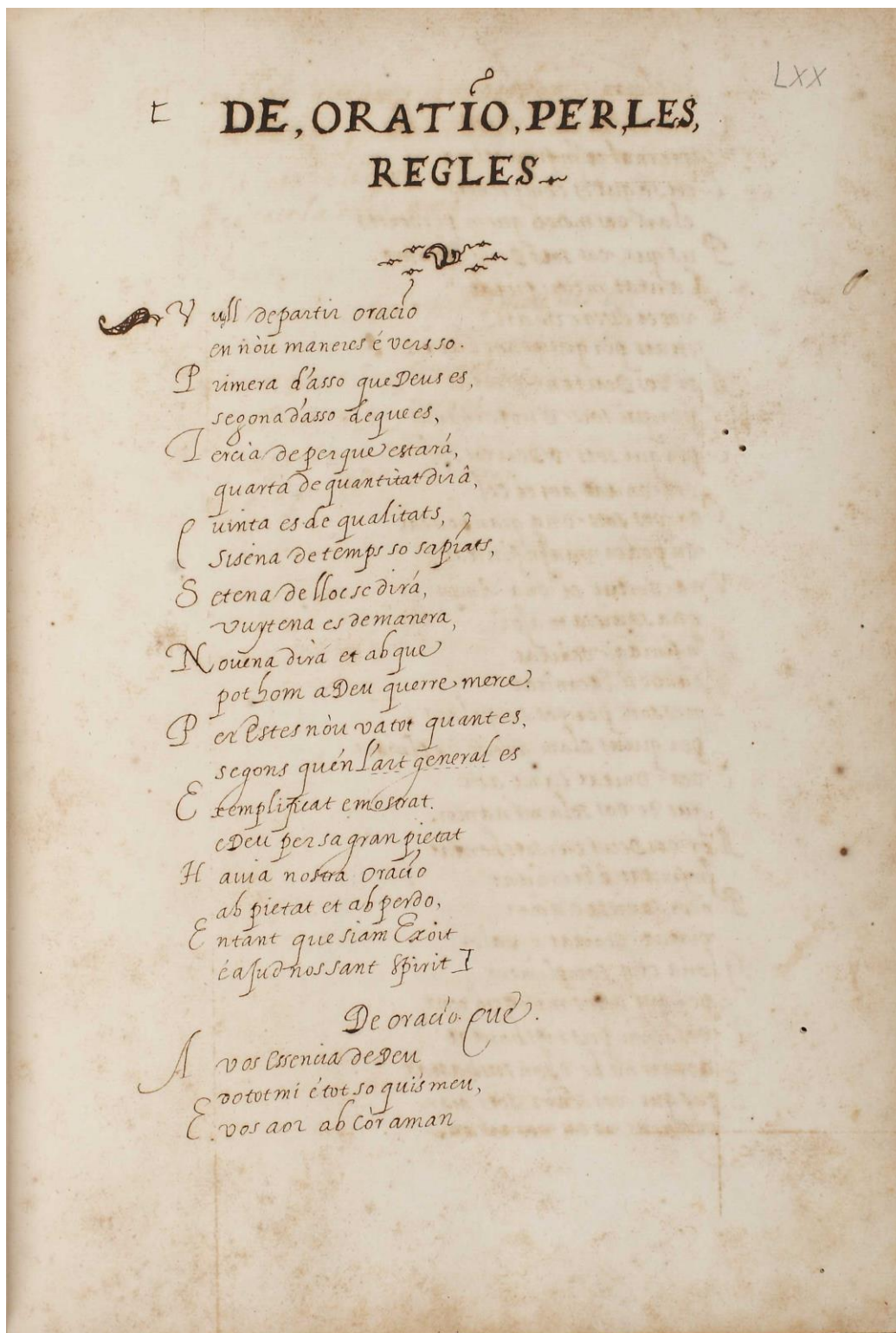
Font: Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/71, f. 1r (reproducció digital del Centre de Documentació Ramon Llull i del Raimundus-Lullus-Institut).

7.13. Inici de la còpia de la part *D'oració* al ms. *I*

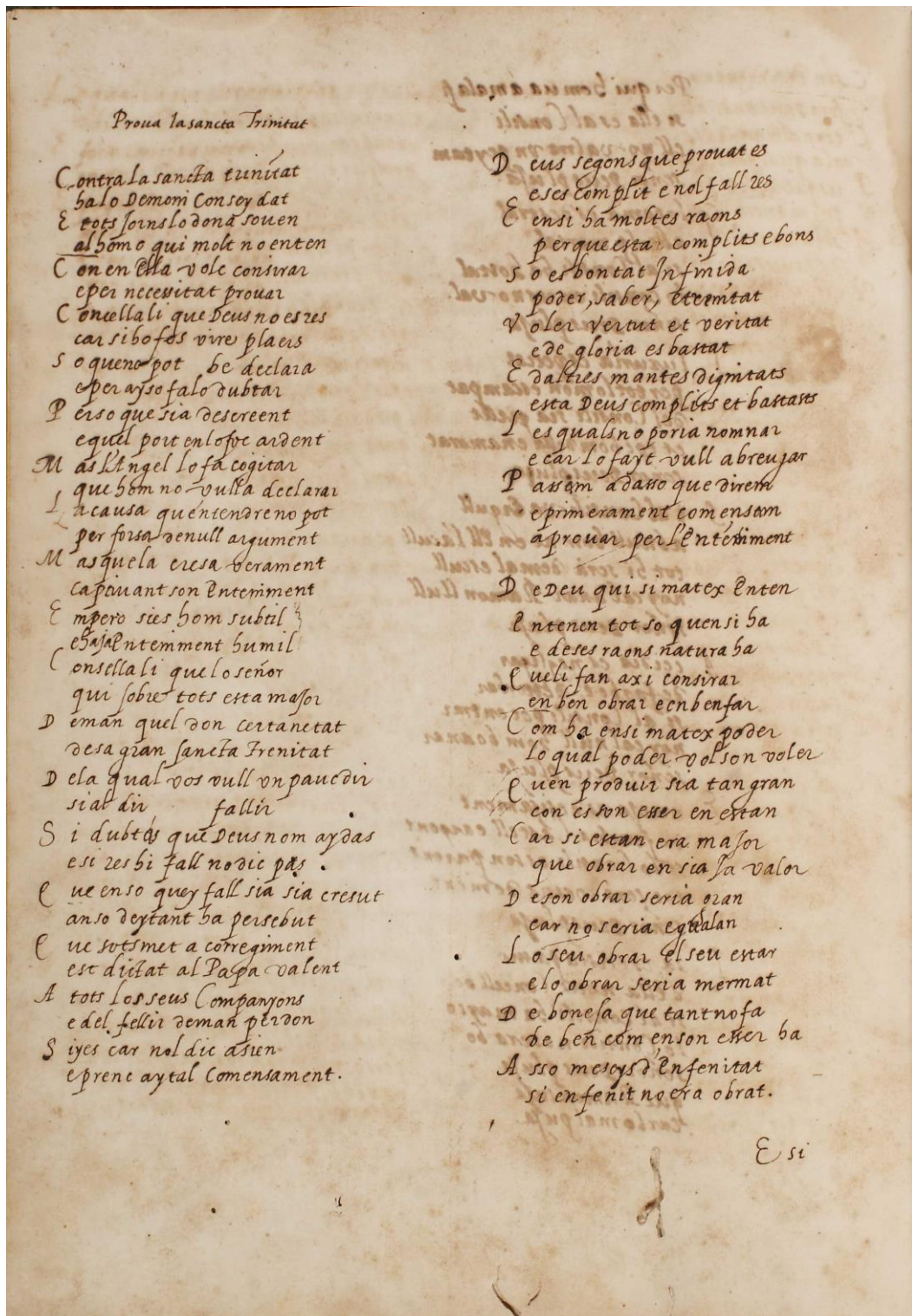
Font: Roma, Collegio di Sant'Isidoro, ms. 1/71, f. 31r (reproducció fotogràfica).

7.14. Inici de la còpia de la part D'oració al ms. L

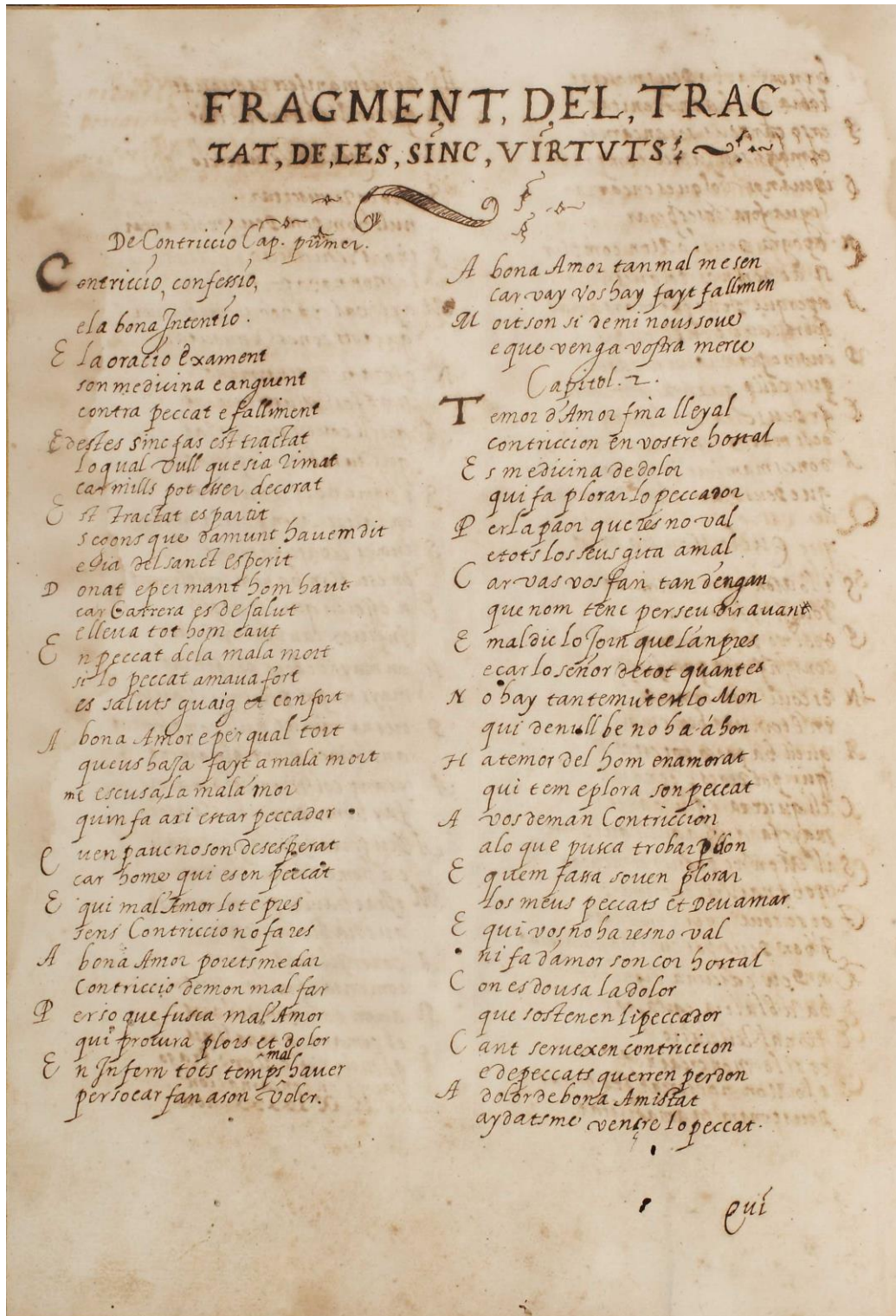
Font: Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. Aguiló 110, f. 70r (reproducció digital del Centre de Documentació Ramon Llull i del Raimundus-Lullus-Institut).

7.15. Inici de la còpia del capítol «De trinitat» (*Dictat de trinitat*) al ms. L

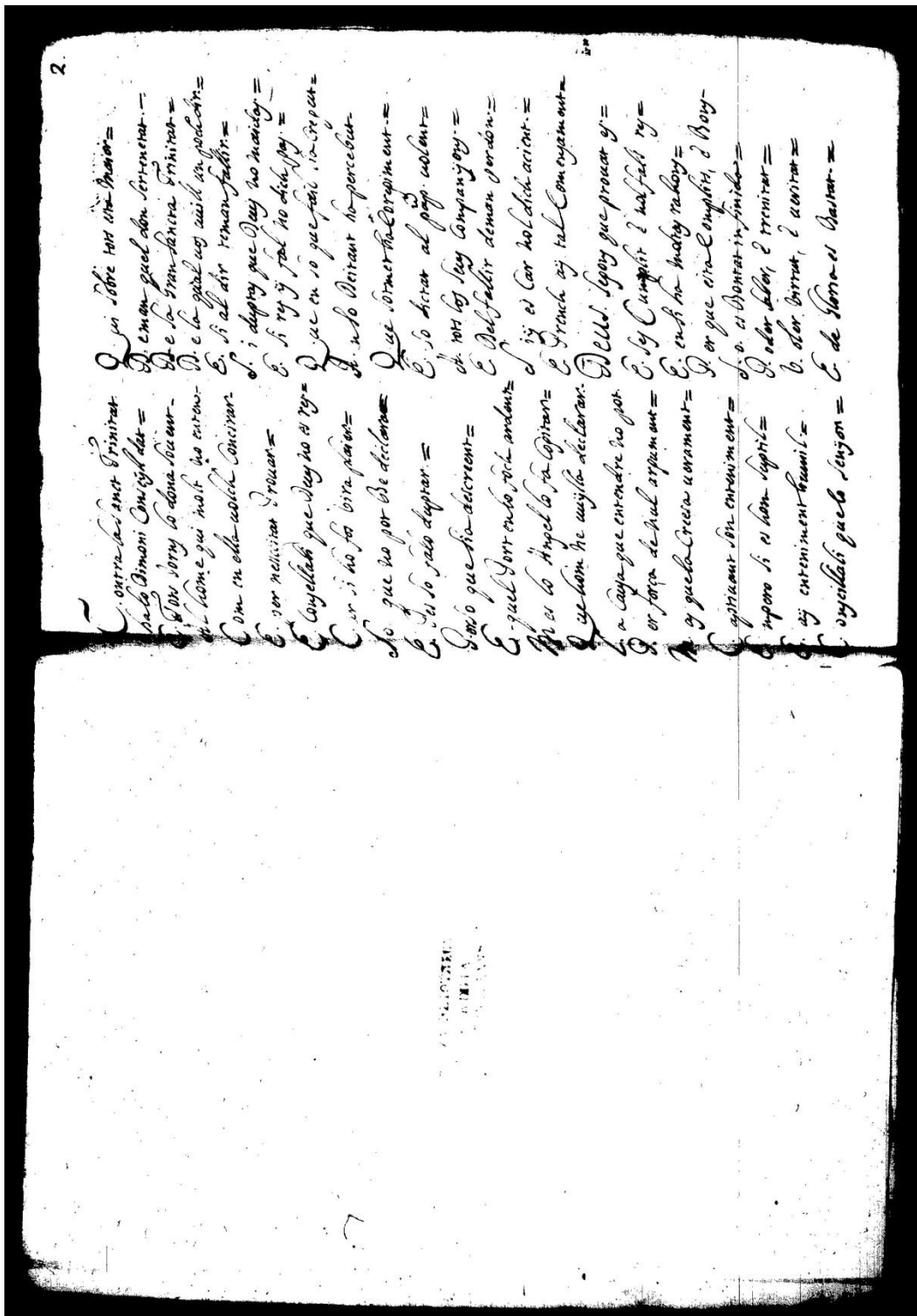

Font: Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. Aguiló 110, f. 143v (reproducció digital del Centre de Documentació Ramon Llull i del Raimundus-Lullus-Institut).

7.16. Inici de la còpia de la *Medicina de peccat* al ms. L

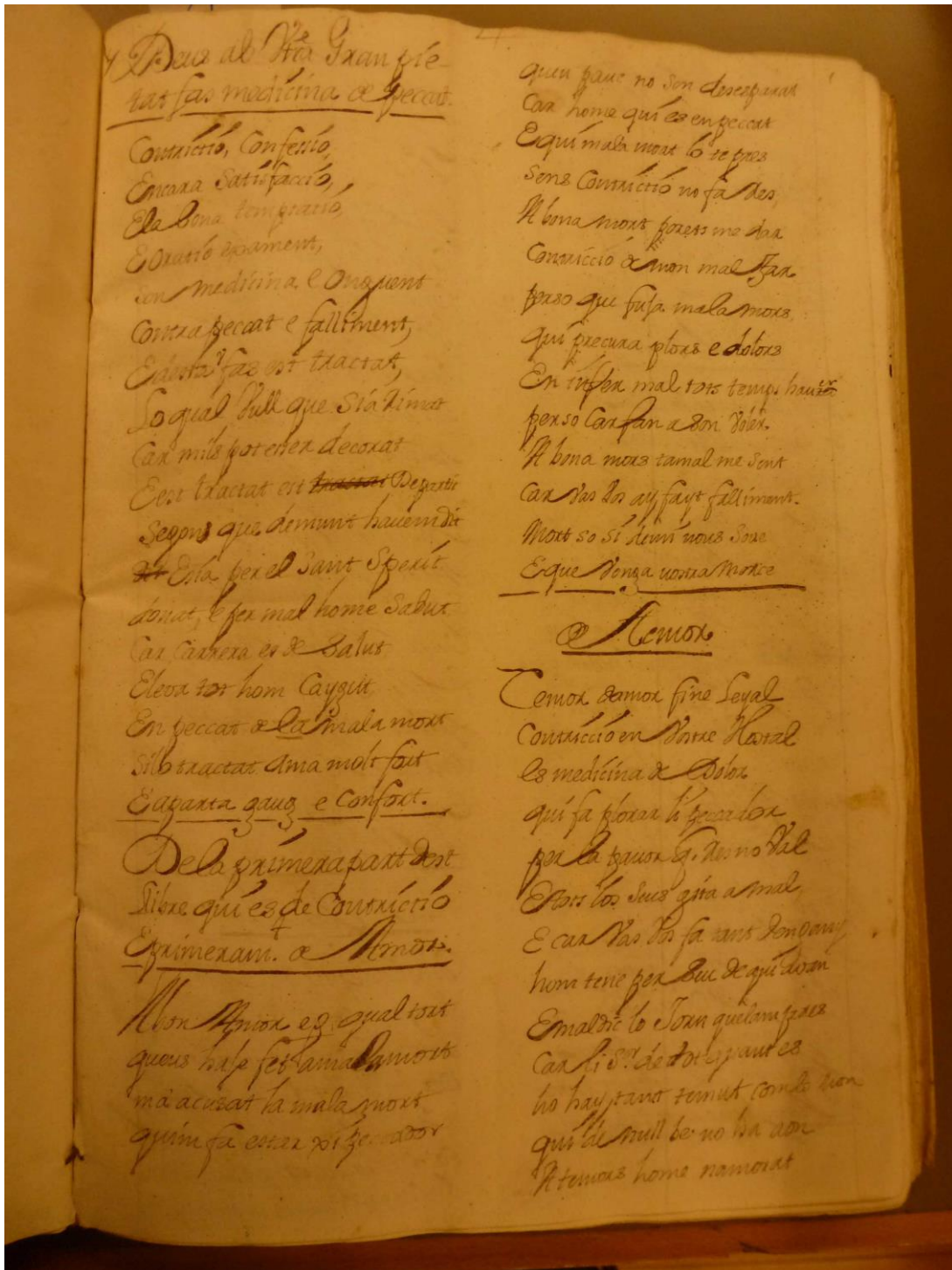

Font: Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, ms. Aguiló 110, f. 149v (reproducció digital del Centre de Documentació Ramon Lull i del Raimundus-Lullus-Institut).

Font: Munic, Bayerische Staatsbibliothek, ms. Hisp.69 (612), ff. 1v-2r (reproducció en microfilms del Centre de Documentació Ramon Llull, digitalitzada pel Raimundus-Lullus-Institut).

7.18. Inici de la còpia de la *Medicina de peccat* al ms. P

Deus al Nra Gran pie
tas fa medicina a peccat.

Consciencia, Confessio
Enana satisfacció,
De bona temperansa
E d'uns instrument,
en medicina e Onajent
Contra peccat e falliment,
E d'una vida no tractat,
Lo qual null que sia vivit
Can milt porchet decorat
E en tractat en ~~tracat~~ De gratia
Segons que demunt haueu dit
Et esta per el Sant Spirit
sonat, e per mal home sedux
Can carera es de salut
Eleva tot hom Caygut
En peccat e la mala mort
Sub tractat ama molt fat
E d'una quoz e confort.

De la primera part d'ot
libre qui es de Consciencia
E primeram. a Amor.

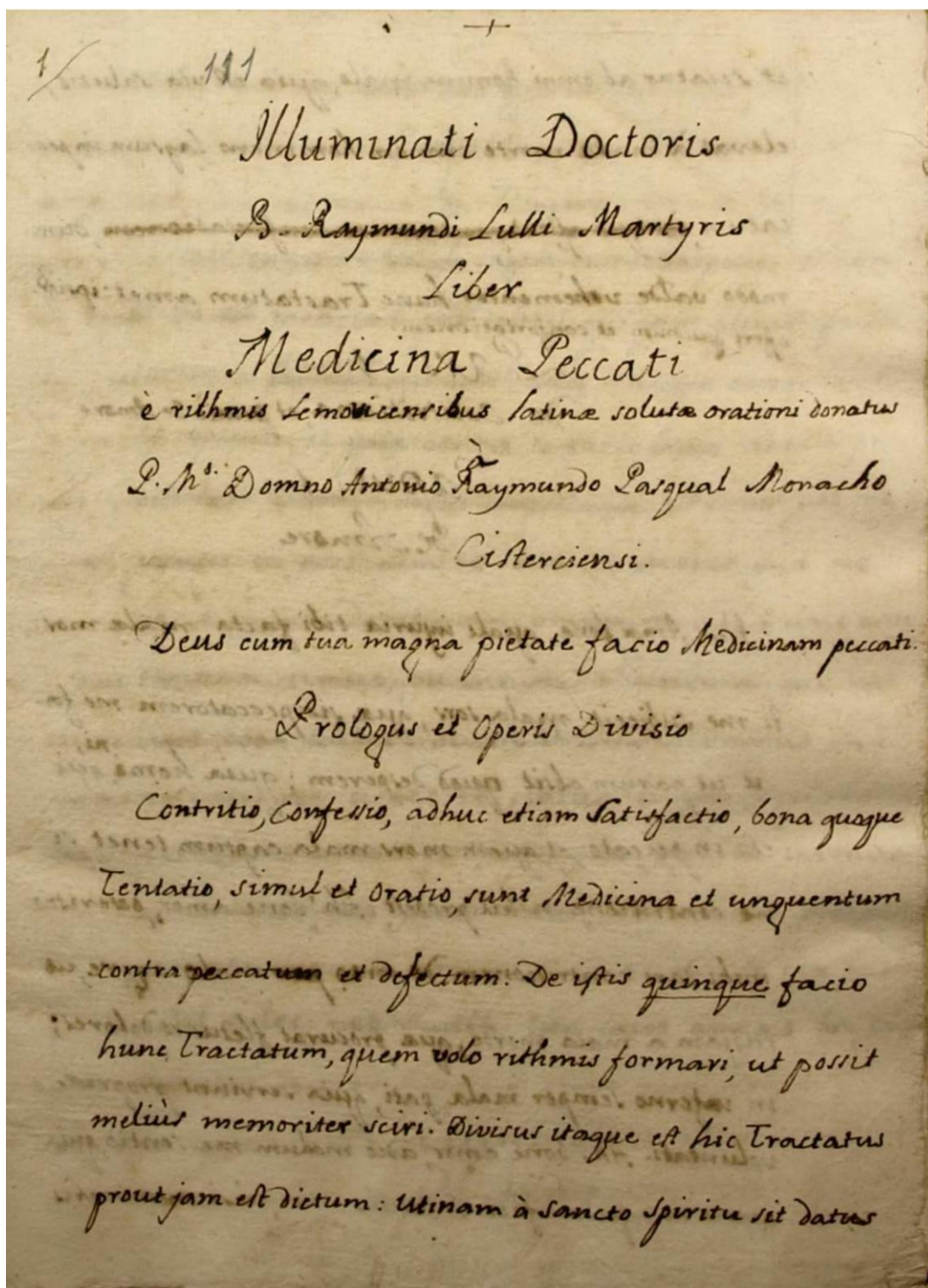
Non Amor es qual isat
queus help fet amada amor
ma acusa la mala mort
quin fa error xi ze. 200

queu par no son desespant
Can nona qui es en peccat
Equi mala mort lo se par
Sens Consciencia no fa des
N'una mort foret me tra
Consciencia e amor mal fa
parso que fupa mala mort
qui peccava plora e dolera
En infer mal tot temp haue
per so can fan a don veu.
N'una mort tamal me sent
Can nos de ay fait falliment.
Mort so si deun uous soue
E que venga uos mort

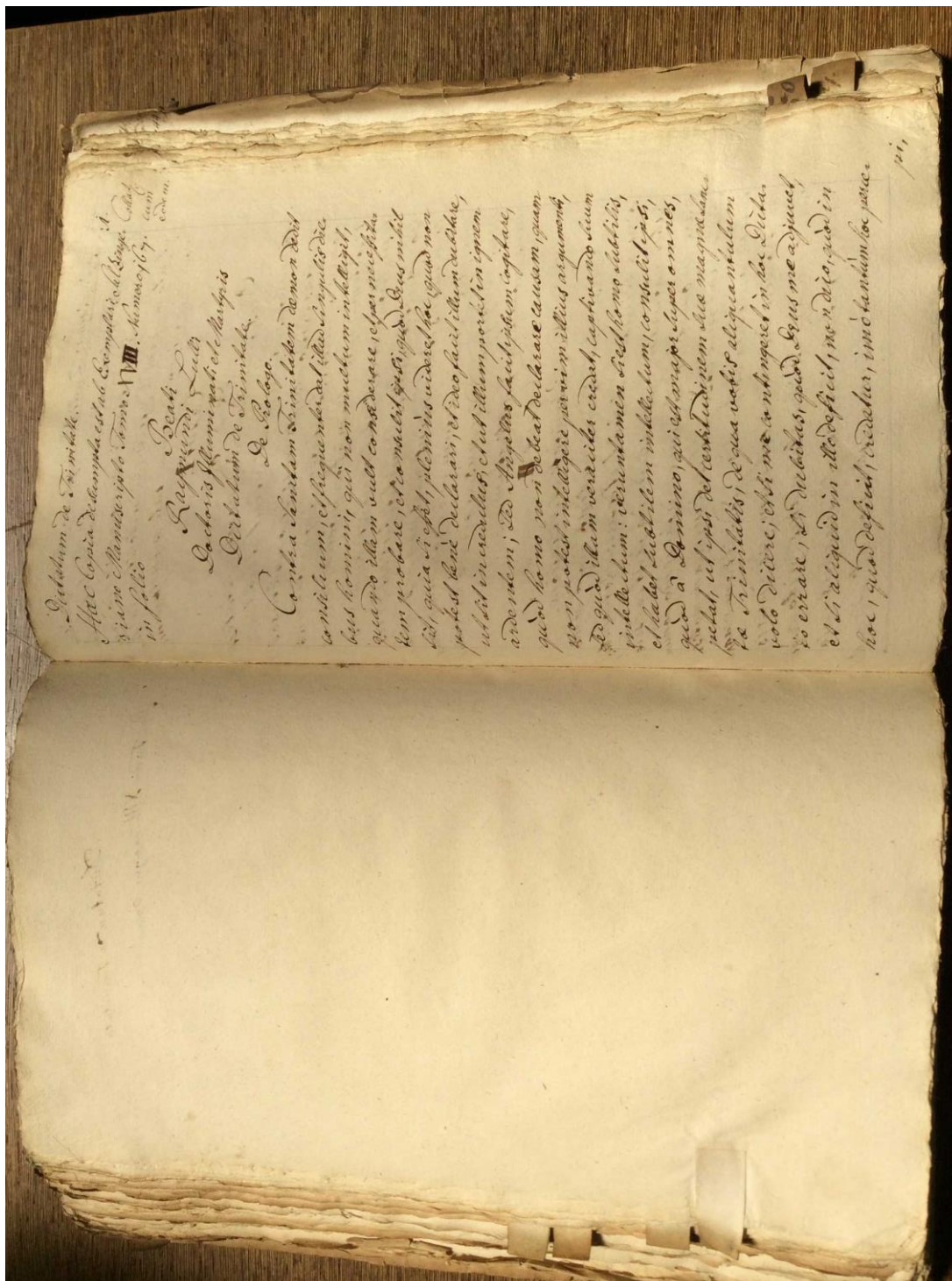
Amor

Amor e amor fins loyal
Consciencia en Nra Karal
Es medicina e Osbra
qui fa plora h'perlor
per la causa q. no no fal
D'ot lo d'us gna a mil
E can nos de fa uns doncom
hom tene per due de qui don
Emaldic lo Jonn qui am pecc
Can si e de d'ot pauc es
ho hay itans tomal conle non
qui la null be no ha don
N'ameas home namorat

Font: Palma, Biblioteca del Convent de Sant Francesc, ms. 14, f. 1r (reproducció fotogràfica del Centre de Documentació Ramon Llull).

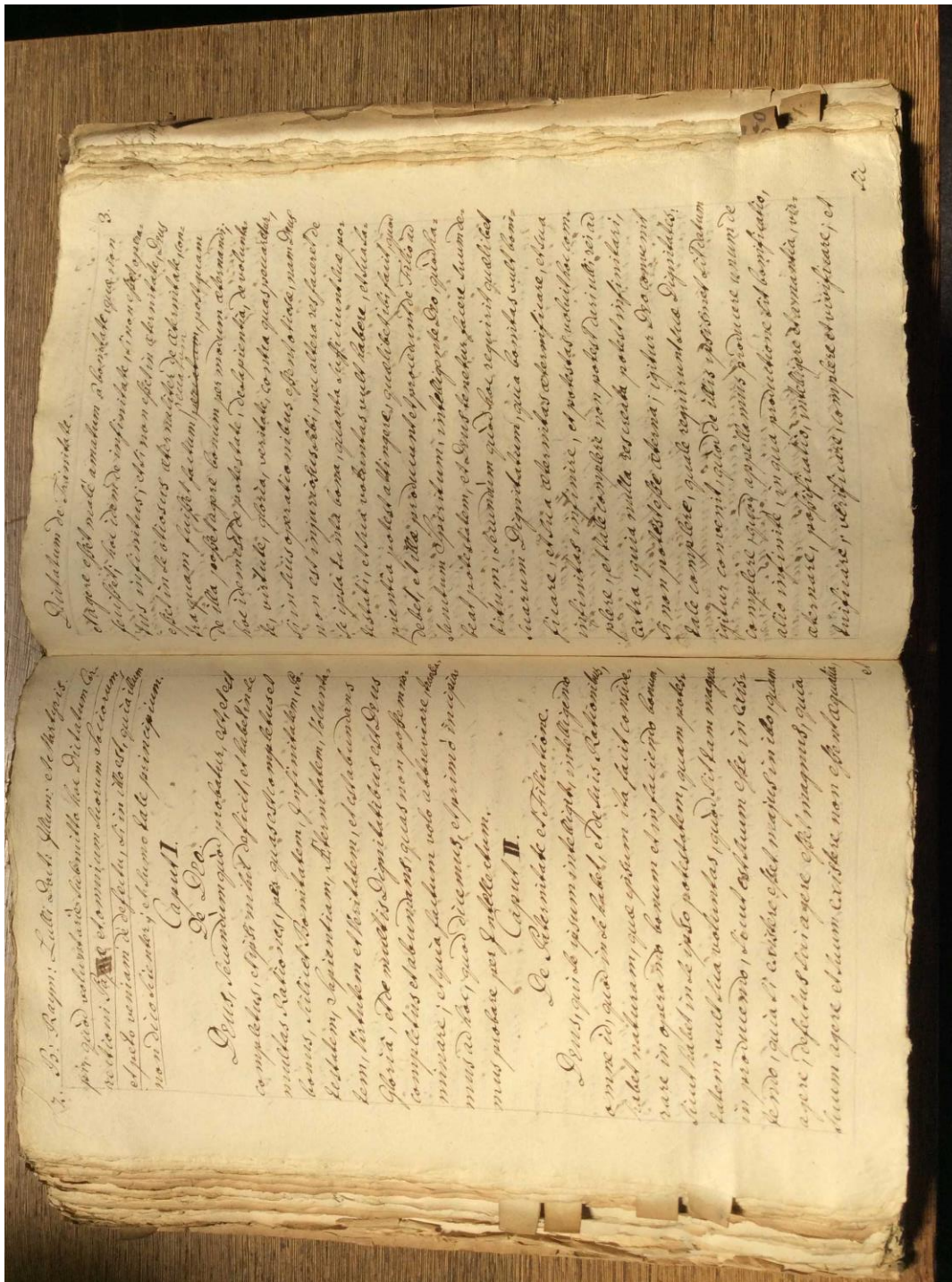

7.20. Inici de la còpia del *Dictatum de trinitate* al ms. *Lt2*

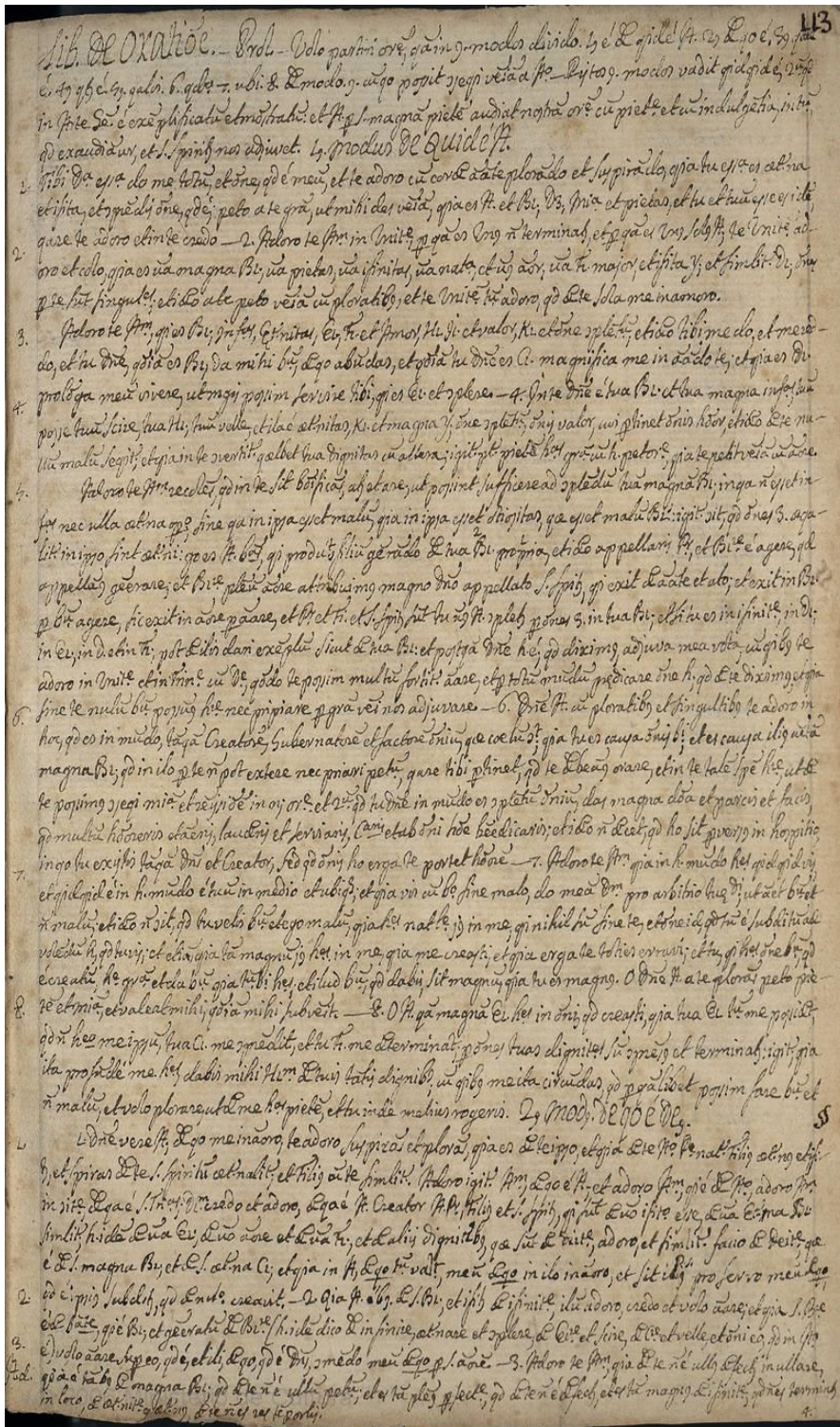
Font: Magúncia, Martinus-Bibliothek, ms. 220b, XIV, p. 1 (reproducció fotogràfica del Centre de Documentació Ramon Llull).

7.21. Divisió per capítols de la còpia del *Dictatum de trinitate* al ms. Lt₂

Font: Magúncia, Martinus-Bibliothek, ms. 220b, XIV, pp. 2-3 (reproducció fotogràfica del Centre de Documentació Ramon Llull).

7.22. Inici de la còpia de la part D'oració al ms. Lt3

Font: Palma, Biblioteca Pública, ms. 1072, p. 113 (reproducció digital de la Biblioteca Virtual del Patrimoni Bibliogràfic).

8. IDENTIFICACIÓ DELS MANUSCRITS UTILITZATS A L'EDICIÓ *r*

Llista dels manuscrits utilitzats per Jeroni Rosselló segons les notes introductòries al volum de l'edició *r* (Llull 1859: 23-27). A la columna de la dreta es dona la identificació actual dels còdexs (ciutat, biblioteca i signatura) i, entre parèntesis, la sigla corresponent dels testimonis descrits en aquest treball.

Núm.	Descripció	Referència
1	«Uno en 4º de 115 folios, escrito en papel y pergamino, propiedad del diligente bibliógrafo D. Jaime Antonio Prohens [...], de letra del siglo XV.»	Barcelona, BC, ms. 2017 (B)
2	«Otro en folio de 152 hojas sin numerar, escrito en papel y que nos pertenece. Es de letra de últimos del siglo XVI o principios del XVII.»	Palma, SAL, ms. Aguiló 110 (L)
3	«Otro en folio de abultado volumen existente en la biblioteca del Instituto Balear [...], cuya letra se remonta quizás hasta el siglo XIV.»	Palma, B. Pública, ms. 1025
4	«Otro en 4º existente en la misma biblioteca que contiene entre otras cosas una copia lemosina del <i>Desconort</i> , de mano de D. Nicolas de Pax.»	Palma, B. Pública, ms. 1184
5	«Otro en 8º de 100 folios, que nos pertenece. Es de letra de últimos del siglo XVI [...]. Contiene los <i>Cent noms de Deu</i> y las <i>Horas de nostra dona Sancta Maria</i> .»	Palma, SAL, ms. 9
6	«Otro en 4º de 24 folios que así mismo nos pertenece. Es de letra también del siglo XVI, y contiene únicamente la quinta parte de la <i>Medicina del peccat</i> bajo el epígrafe de <i>Oració</i> .»	Palma, SAL, ms. 8, perdut (V.2.3.1)
7	«Otro en 8º de 36 folios que se nos ha franqueado, de letra también del siglo XVI, y que además de la misma quinta parte de la <i>Medicina del peccat</i> sobre la <i>Oració</i> , contiene otros varios fragmentos.»	Perdut (V.2.3.3)
8	«Varios códices existentes en la biblioteca del Insituto Balear que entre otras obras contienen algunos de los opúculos ya citados.»	No identificats
9	«Un tomo en 8º que comprende una copia moderna de los <i>Cent noms de Deu</i> , sacada quizás de alguno de los códices mencionados anteriormente.»	No identificat
10	«Y por último una copia de mano de D. Joaquin María Bover, que contiene el fragmento que va fielmente incluido en la presente colección, titulado <i>De Lulli. — Lo conqueriment de Maylorca</i> .»	No identificat

